

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET
VALLÁSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
KÁNONJOGI PROGRAM

A spanyol állami egyházjog és a katolikus egyház belső joga

PhD dolgozat

Készítette: Soós István

Témavezető: DDr. Szuromi Szabolcs Anzelm O. Praem.

Budapest, 2010

ELŐSZÓ

Doktori dolgozatom témaválasztását döntően befolyásolta és meghatározta, hogy a budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében folytatott kánonjogi tanulmányaim során az érdeklődésem egyre inkább a spanyol állami egyházjog irányába fordult. Ez köszönhető Dr. Schanda Balázs professzor úrnak, aki az általa előadott „Egyházi közjog”¹ és a „Magyar állami egyházjog”² című tantárgyak keretében többször is hivatkozott a spanyol állami egyházjog különböző elemeire. Ezt követően örömmel és a téma iránti növekvő érdeklődéssel választottam DDr. Szuromi Szabolcs Anzelm O. Prem. professzor úr „Spanyol állami egyházjog”³ című különelőadásának látogatását. Szuromi professzor úr a különelőadásában már részletesebben felvázolta a spanyol állami egyházjog rendszerét és fontosabb elemeit.

Ezt követően, a spanyolországi tanulmányaim során igyekeztem a témában még inkább elmélyülni. Ebben nagy segítségemre voltak a pamplonai Universidad de Navarra professzorai és a náluk hallgatott tantárgyak. Közülük is kiemelem Dr. D. Juan Fornés professzor urat, aki a „Spanyol állami egyházjog”⁴, Dra. Asunción de la Iglesia Chamarro professzorasszonyt, aki a „Spanyol alkotmányjog”⁵ és Dr. Onésimo Díaz Hernández professzor urat, aki a „Legújabb kori Spanyolország története”⁶ című tantárgyat adta elő. Fornés professzor úr előadásainak anyaga teljes egészében felölelte és bemutatta a spanyol állami egyházjogi szabályozást és annak részterületeit is, így módot adva arra, hogy részletes ismeretekre tehessenek szert a téma iránt érdeklődő hallgatók. De la Iglesia Chamarro professzorasszony alkotmányjogi előadásai megalapozták és nagyban segítettek is a spanyol állami egyházjogi normáknak a spanyol jogrendszerben elfoglalt helyének a megismerésében. Díaz Hernández professzor úr előadásai pedig megismertették a XIX. és a XX. századi Spanyolország viharos történelmét és politikai változásait, amelyek létrehozták azt a társadalmi környezetet, amelyben kodifikálásra kerültek azok a jogszabályok is, amelyek a mai spanyol állami egyházjogot alkotják.

¹ SCHANDA, B., *Ius Publicum Ecclesiasticum* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet), Budapest 2000.

² SCHANDA, B., *Magyar állami egyházjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/4), Budapest 2003².

³ SZUROMI, SZ. A., *A vallásszabadság érvényesülése a spanyol jogban az állami egyházjogot érintő jogszabályok és a nemzetközi megállapodások alapján*, in *Kánonjog IV* (2002) 29-48.

⁴ FERRER ORTIZ, J. (coord.), *Derecho eclesiástico del Estado español* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta, Manuales de derecho), Pamplona 2004⁵.

⁵ CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴.

⁶ DÍAZ HERNÁNDEZ, O., *Historia contemporánea de España (siglos XIX y XX)*, Pamplona 2006².

Mind a magyarországi, mind pedig a spanyolországi egyetemi tanulmányaim egyre jobban elmélyítették bennem a felismerést, hogy a spanyol állami egyházjogi szabályozás számtalan olyan elemet tartalmaz, amelyeknek a magyar nyelven történő feldolgozása, illetve bemutatása hasznos lehetne. Ezért a doktori dolgozat elkészítésével az volt a szándékom, hogy hozzájáruljak a spanyol állami egyházjog fontosabb részeinek részletesebb magyarországi megismertetéséhez, hogy a magyar jogalkotók tapasztalatokat meríthessenek egy a hazai szabályozástól szerteágazóbb, s így a magyar állami egyházjogi szabályrendszer továbbfejlesztéséhez konkrét irányokat és gyakorlati megoldásokat felkínáló joganyagot.

Doktori dolgozatomban a terjedelmi keretekhez alkalmazkodva a spanyol állami egyházjog forrásait, a vallási jogi személyiséggel kapcsolatos szabályozást, a házasságjog állami egyházjogi vonatkozásait és a vallásszabadság védelmének jogterületét mutatom be. Mert a spanyol állami egyházjognak ezek azok a területei, amelyek a legtöbb olyan elemet és megoldást tartalmazzák, amelyek a spanyol tapasztalatok alapján a magyar állami egyházjogban is meghonosíthatóak lehetnének a jogalkotó kedvező döntése alapján.

Ám a spanyol állami egyházjogi joganyag teljességre törekvő elemzéséhez többek között szükséges lett volna az oktatásügyet érintő szabályozásnak, azaz az oktatás szabadságát, a tanszabadság biztosítását, a vallásilag elkötelezett tanintézeteket, a vallási oktatás finanszírozásának biztosítását, a vallásoktatást, a vallásoktatókat és a vallási felsőoktatást érintő szabályozásnak a bemutatása is. Akárcsak a vallási jelenlétet biztosító szabályozásnak, azaz a vallásgyakorlás lehetőségének biztosítását a fegyveres erőknél, a büntetés-végrehajtási intézményekben, a kórházakban, a szociális intézményekben, a médiában, a háborús helyzetekben történő vallási jelenlétet szabályozó jogszabályok bemutatása is. Mint ahogy a vallási szolgálattevőkre vonatkozó szabályozásnak, azaz a vallási szolgálattevő fogalmát, a vallási szolgálattevő által megőrzendő titok védelmét, az egyházi igazságszolgáltatási rendszer illetékességét az egyházi szolgálattevőkkel kapcsolatban, az állam szerepét az egyházi hivatal betöltésében, a vallási szolgálattevők munkaviszonyát és társadalombiztosítását, a szerzetesek szegénységi fogadalmát, a szerzetesekre vonatkozó munkaügyi szabályokat és a szerzetesek társadalombiztosítását érintő szabályozás bemutatása is. Ahogyan a lelkiismereti- és a vallási meggyőződéshez kapcsolódó mentességek szabályozása, azaz a katonai szolgálat megtagadását, az abortusz elvégzésének megtagadását, a gyógykezelések megtagadását (a vérátömlesztés és a mesterséges táplálás elutasítását), a munkavégzés megtagadását, az adófizetés megtagadását, az eskü letételének megtagadását és az esküdtszéki tagság megtagadást szabályozó jogszabályok bemutatását is.

Előszó	2
Tartalom	4
Rövidítések jegyzéke	11
Jogforrások és szakirodalom	16
1. Jogforrások	16
2. Szakirodalom	28
Bevezetés	50
1. A spanyol állami egyházjog jogforrásai	52
1.1. Történeti áttekintés	52
1.1.1. A XVIII-XIX. századi előzmények	52
1.1.1.1. Az 1753. január 11-ei Konkordátum	52
1.1.1.2. Az 1808. július 7-ei Bayonai Alaptörvény	53
1.1.1.3. Az 1812. március 19-ei Alkotmány	55
1.1.1.4. Az 1834. április 10-ei Királyi Alaptörvény	57
1.1.1.5. Az 1837. június 18-ai Alkotmány	58
1.1.1.6. Az 1845. május 23-ai Alkotmány	59
1.1.1.7. Az 1851. március 16-ai Konkordátum	61
1.1.1.8. Az 1852-es és az 1856-os alkotmánytervezet	62
1.1.1.9. Az 1869. június 1-ei Alkotmány	64
1.1.1.10. Az 1873-as alkotmánytervezet	66
1.1.1.11. Az 1876. június 30-ai Alkotmány	67
1.1.2. A II. Köztársaság és az 1931. december 9-ei Alkotmány	70
1.1.3. A Franco diktatúra időszaka (1939-1975)	73
1.1.3.1. A Franco korszak alaptörvényei	73
1.1.3.1.1. Az 1938. március 9-ei Munkatörvény	74
1.1.3.1.2. Az 1945. július 17-ei jogszabály a Spanyolok Jogairól ...	75
1.1.3.1.3. Az 1947. július 26-ai Törvény az Államfői Utódlásról	76
1.1.3.1.4. Az 1958. május 17-ei Törvény a Nemzeti Mozgalom Alapelveiről	77
1.1.3.1.5. Az 1967. január 10-ei Alkotmánykiegészítő Törvény	78
1.1.3.1.6. Az 44/1967. június 28-ai Törvény a Vallásszabadságról ..	79

1.1.3.2.	A Szentszék és a Spanyol Állam kapcsolatának dokumentumai	83
1.1.3.2.1.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1941. június 7-én létrejött megegyezés a bemutatás előjogának gyakorlásának módjáról	83
1.1.3.2.2.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1946. július 16-án létrejött megegyezés a nem konzisztoriális javadalmakról történő intézkedésről	86
1.1.3.2.3.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1946. december 8-án létrejött megegyezés a szemináriumokban és az egyetemeken folytatott egyházi tanulmányokról	86
1.1.3.2.4.	XII. Piusz pápa 1947. április 7-ei „ <i>Hispaniarum nuntio</i> ” kezdetű Motu Proprioja	86
1.1.3.2.5.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1950. augusztus 5-én létrejött megegyezés a katonai ordinariátus joghatóságáról és a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori szolgálatról	87
1.1.3.2.6.	XII. Piusz pápa 1953. augusztus 5-ei „ <i>Hispaniarum fidelitas</i> ” kezdetű Bullája	87
1.1.3.2.7.	Az 1953. augusztus 27-ei Konkordátum	87
1.1.3.2.8.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1962. április 5-én létrejött megegyezés az egyházi egyetemeken folytatott nem egyházi tudományterületeken szerzett végzettségek állami elfogadásáról	91
1.1.4.	A diktatúrából a demokráciába történő átmenet (1976-1978) időszaka	93
1.2.	Nemzetközi jogi források	93
1.2.1.	A nemzetközi emberi jogi egyezmények	93
1.2.1.1.	Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948. december 10.) ...	94
1.2.1.2.	A Népirtás Büntetnének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló Egyezmény (1948. december 9.)	94
1.2.1.3.	A Hadifoglyokkal Való Bánásmódra Vonatkozó Genfi Egyezmény (III. Genfi Egyezmény) (1949. augusztus 12.)	94
1.2.1.4.	Európai Egyezmény az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről (1950. november 4.)	96

1.2.1.4.1.	Az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez (1952. március 20.)	97
1.2.1.4.2.	A Tizenkettedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez (2000. november 4.)	97
1.2.1.5.	A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966. december 19.)	98
1.2.1.6.	A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966. december 19.)	99
1.2.1.7.	A Helsinkii Záróokmány (1975. augusztus 1.)	100
1.2.1.8.	Az Európai Szociális Karta (1961. október 18.)	100
1.2.1.9.	Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során (1981. január 28.)	100
1.2.1.10.	Nyilatkozat a valláson vagy hiten alapuló intolerancia és megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről (1981. november 25.)	101
1.2.1.11.	A Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény (1989. november 20.)	101
1.2.1.12.	Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995. február 1.)	102
1.2.2.	Az Európai Unió joga	103
1.2.2.	Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2007. december 13.)	103
1.2.2.	Az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2007. december 13.)	104
1.2.3.	Megállapodások az Szentszék és a Spanyol Állam között	106
1.2.3.1.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1976. július 28-án létrejött Megállapodás a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról	107
1.2.3.2.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án létrejött Megállapodás jogi kérdésekről	109
1.2.3.3.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án létrejött Megállapodás oktatási és kulturális kérdésekről	111

1.2.3.4.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án létrejött Megállapodás a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységről és a klerikusok, illetve a szerzetesek katonai szolgálatáról	116
1.2.3.5.	A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án létrejött Megállapodás gazdasági kérdésekről	118
1.2.3.6.	A Szentszék és a Spanyol Királyság között 1994. december 21-én létrejött Megállapodás a Szentföldet érintő kérdésekről	122
1.3.	Az 1978. december 27-ei Alkotmány	124
1.4.	A 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény a Vallásszabadságról	130
1.5.	Megállapodások a Spanyol Állam és más felekezetek, illetve vallások között 1992. április 28-án (A Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti Megállapodás, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti Megállapodás és a Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti Megállapodás)	137
1.5.1.	A Megállapodások létrejöttének társadalmi és politikai kontextusa	138
1.5.2.	A Megállapodások előkészítésének és megkötésének folyamata	140
1.5.3.	A Megállapodások tartalma	143
2.	A vallási jogi személyiséggel kapcsolatos spanyol állami egyházjogi szabályozás ..	153
2.1.	A vallási jogi személyiség	153
2.1.1.	A vallási jogi személy vallásos célja	153
2.1.2.	A vallási jogi személy képessége a vallásos cselekedetekre	155
2.1.3.	A vallási jogi személyiség létrejötte, mibenléte és megszűnése	156
2.2.	A vallási jogi személyek vagyonszerzése	172
2.2.1.	Anyagi javak szerzése magánadományok által	173
2.2.2.	Anyagi javak szerzése az adófizetők rendelkezése által	176
2.2.3.	Anyagi javak szerzése kegyes intézkedések által	181
2.2.4.	Anyagi javak szerzése kegyes alapítványok által	183
2.2.5.	Anyagi javak szerzése elidegenítés által	184
2.2.6.	Anyagi javak szerzése különleges bejegyzés által	187
2.3.	A vallási jogi személyek dologi vagyona	189
2.3.1.	A vallási kultusz helyeinek, a temetőknek és a levéltáraknak a sérthetetlensége	189

2.3.2.	A vallási jogi személyek javainak és a vallási kultusz céljára szánt felszentelt vagy megáldott szent dolgok forgalomképtelensége	190
2.3.3.	A temetők	191
2.3.4.	A vallási kultusz helyeinek kényszer-kisajátítási módja	192
2.3.5.	A vallási kultusz helyeinek és az azokhoz kapcsolódó helyeknek, a vallási jogi személyek irodáinak és a vallási szolgálattevőket képző helyeknek az adómentessége	194
2.3.6.	A vallási jogi személyek belső kiadványai	195
2.3.7.	A vallási kultusz céljára szánt felszentelt vagy megáldott szent dolgok	196
2.3.8.	A történelmi-, művészeti-, levéltári- és kulturális örökség	197
3.	A spanyol házasságjog állami egyházjogi vonatkozásai	200
3.1.	A polgári házasság Spanyolországban	200
3.1.1.	A polgári házasságkötés, mint szerződés	202
3.1.2.	A házassági ígéret	203
3.1.3.	A házasság jogi szabályozása az 1978-as Alkotmány hatálybalépéséig terjedő időszakban	204
3.1.3.1.	Az 1870-es polgári házasságról szóló Törvénytől a II. Köztársaságig	204
3.1.3.2.	A II. Köztársaságtól Franco tábornok rendszerének kezdetéig	205
3.1.3.3.	1938-tól 1978-ig	206
3.1.4.	A polgári házasság az 1978-as Alkotmányban	208
3.1.5.	Megállapodás a Szentszékkal 1979. január 3-án a jogi ügyekről és az 1981. július 7-i Törvény a spanyol Polgári Törvénykönyv megújításáról ...	210
3.1.5.1.	A házasságkötés jogi formája az egyházi törvények előírásai szerint	211
3.1.5.2.	Az egyházi bíróságok illetékessége a házassági semmisségi ügyekben	214
3.1.5.3.	A házasságról szóló változatlan katolikus tanítás értékének az ismételt megerősítése	215
3.2.	A házasság megkötésének jogi formája és ennek módzatai	216
3.2.1.	A házasságkötés jogi formái	216
3.2.1.1.	A polgári forma	216
3.2.1.1.1.	Illetékesség a házasságkötés hitelesítésére	217

3.2.1.1.2. A házassági kérelem	218
3.2.1.2. A házasság megkötése	219
3.2.1.3. A vallási forma	220
3.2.2. A házasságkötés tényének bejegyzése az állami anyakönyvbe	224
3.2.3. Az állami anyakönyve történő bejegyzés hatása	227
3.2.4. A titkos vagy lelkiismereti házasságkötés	227
3.2.5. A házasságkötés életveszélyben	228
3.2.6. A spanyol állampolgárok házasságkötése külföldön és a külföldieké Spanyolországban	230
3.3. A házassági különválás a kötelék fennmaradása mellett	233
3.3.1. Általános tudnivalók a kötelék fennmaradása melletti különélésről	233
3.3.2. A házassági különválásért folyó bírósági eljárás: a kérelem elfogadása és a különélést kimondó ítélet hatásai	235
3.3.3. A különvált házastársaknak a kibékülése és ennek jogi hatásai	237
3.3.4. A ténylegesen különvált házasság	240
3.3.4.1. A házassági különválás megállapodásai	242
3.3.4.1.1. A házastársak személyi helyzete	243
3.3.4.1.2. A tartásdíjak	244
3.3.4.1.3. A gyermekek helyzete	244
3.3.4.1.4. A házasság gazdasági rendszere	246
3.3.4.2. A tényleges különválás megállapodás nélkül	246
3.4. A házasság felbomlása válás és a házasság érvénytelenségének bírói kinyilvánítása által	247
3.4.1. A házasság felbomlásának okai	247
3.4.2. A válás, mint a házasság felbomlásának az oka és a törvényi szabályozás jellemzői	248
3.4.2.1. A válás keresete, a kereset elfogadása és a válást kimondó ítélet hatásai	250
3.4.2.2. A válás keresetének törlése és a házasfelek kibékülése	252
3.4.3. A házasság semmissége	253
3.4.3.1. A házasság semmisségének okai	254
3.4.3.2. A házassági semmisségi kereset jogi szabályozása	255
3.4.3.3. A semmis házasság érvényesítése	256

3.4.3.4. A házasságkötési forma hiányossága miatti érvénytelenség	257
3.4.4. Az egyházi bíróságok által kimondott házassági semmisség és a pápai döntés a megkötött, és el nem hált házasságok alóli felmentésről	259
3.4.5. A vélt házasság	263
4. A vallásszabadság védelme a spanyol állami egyházjogban	265
4.1. A vallásszabadság büntetőjogi védelme	265
4.1.1. A vallásgyakorlás akadályozásának büntetése	265
4.1.2. A vallásgyakorlásra való kényszerítés büntetése	265
4.1.3. A vallási események megzavarásának büntetése	266
4.1.4. A vallási helyek és szertartások megszenteltetésének büntetése	266
4.1.5. A vallási érzések megsértésének büntetése	267
4.1.6. A vallásgyakorlás miatti megszegés büntetése	267
4.1.7. A népirtás büntetése	267
4.1.8. Az emberiség elleni bűntettek büntetése	269
4.1.9. A fegyveres összecsapás esetén a nemzetközileg védett vallási személyek elleni bűntettek büntetése	271
4.1.10. A vallások közötti egyenjogúság védelme és a valláson alapuló hátrányos megkülönböztetés büntetése	272
4.1.11. A vallásszabadság védelme a romboló szektákkal szemben	275
4.2. A kiskorúak vallásszabadságának védelme	278
4.2.1. Amikor a szülők nem értenek egyet egymással a kiskorú gyermekük vallásoktatása-, vagy vallása megválasztásának kérdésében	279
4.2.2. Amikor a szülők nem értenek egyet a kiskorú gyermekük vallás-, vagy vallásoktatás választásával	280
4.3. A vallásszabadság egyéb jogszabályi védelme	281
4.4.1. A vallási jellegű ünnepnapok biztosítása	281
4.4.2. A vallási előírásoknak megfelelő étkezéshez való jog biztosítása	285
4.4. A vallásszabadság védelme jogorvoslati úton	286
4.4.1. Jogorvoslat a bíróságokon	287
4.4.2. Jogorvoslat az Alkotmánybíróságon	288
4.4.3. Jogorvoslat az Európai Emberi Jogi Bíróságon	289
Konklúzió	292
Summary	301

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AA.VV.	Autores Varios
AAJ	Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979
AARFA	Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos de 3 de enero de 1979
AAS	Acta Apostolicae Sedis, Romae 1909 kk.
AAE	Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979
AATS	Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre Asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo, de 21 de diciembre de 1994
ACIE	Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre)
AEAC	Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979
AFCI	Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre)
AFEREDE	Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre)
ap./aps.	apartado/apartados
ARPO	Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Renuncia a la presentación de Obispos y al Privilegio del Fuero, de 28 de julio de 1976
art./arts.	artículo/artículos
bis.	dos veces
BOCE	Boletín Oficial de la Conferencia Episcopal Española
BOE	Boletín Oficial del Estado
CC	Código Civil (Real Decreto de 24 de julio de 1889)

CDFUE	Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea de 7 de diciembre de 2000 (Una versión adaptada de la Carta fue proclamada el 12 de diciembre de 2007) (<i>Európai Unió Alapjogi Chartája</i>)
CGTPG	Convenio de Ginebra de 12 de agosto de 1949 Relativo al Trato a los Prisioneros de Guerra (<i>A Hadifoglyokkal Való Bánásmódra Vonatkozó Genfi Egyezmény</i>)
CE 1812	Constitución Española de 19 de marzo de 1812
CE 1837	Constitución Española de 18 de junio de 1837
CE 1845	Constitución Española de 23 de mayo de 1845
CE 1869	Constitución Española de 1 de junio de 1869
CE 1876	Constitución Española de 30 de junio de 1876
CE 1931	Constitución de la II República Española de 1931
CE	Constitución Española de 27 de diciembre de 1978
CESG	Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español acerca del modo de ejercicio del privilegio de presentación de 7 de junio de 1941
CIC	Codex Iuris Canonici (Código de Derecho Canónico) (1983)
CIC (1917)	Codex Iuris Canonici (Código de Derecho Canónico) (1917)
CIE	Comisión Islámica de España
CMPMN	Convenio Marco para la Protección de las Minorías Nacionales de 1 de febrero de 1995 (<i>Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről</i>)
ComEx	MARZOA, A. – MIRAS, J. – RODRÍGUEZ-OCAÑA, R. (coord. y dir.), <i>Comentario exegético al Código de Derecho Canónico</i> (Volumen I-V), Pamplona 2002 ³ .
CP	Código Penal (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre)
CPDHLF	Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 4 de noviembre de 1950 (<i>Európai Egyezmény az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről</i>)
CPDHLFP1	Protocolo N° 1 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 20 de marzo de 1952 (<i>Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez</i>)
CPDHLFP12	Protocolo N° 12 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 4 de

	noviembre de 2000 (<i>Tizenkettedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi- és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez</i>)
CPDP	Convenio sobre la protección de las personas con respecto al tratamiento automatizado de datos de carácter personal de 28 de enero de 1981 (<i>Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során</i>)
CPSDG	Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio de 9 de diciembre de 1948 (<i>A Népiirtás Büntettségének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló Egyezmény</i>)
CSDN	Convención sobre los Derechos del Niño adoptada por la Asamblea General de Naciones Unidas el 20 de noviembre de 1990 (<i>Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény</i>)
CSE	Carta Social Europea de 18 de octubre de 1981 (<i>Európai Szociális Karta</i>)
CSE 1753	Concordato entre el papa Benedicto XIV y el rey Fernando VI de 11 de enero de 1753
CSE 1851	Concordato entre el papa Pío IX y la reina Isabel II de 16 de marzo de 1851
CSE 1953	Concordato entre la Santa Sede Apostólica y el Estado Español de 27 de agosto de 1953
CSEU	Convenio entre la Santa Sede y el Estado Español sobre el reconocimiento a efectos civiles, de los estudios de ciencias no eclesiásticas realizados en España en Universidades de la Iglesia de 5 de abril de 1962
DGAR	Dirección General de Asuntos Religiosos
DUDH	Declaración Universal de Derechos Humanos de 10 de diciembre de 1948 (<i>Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata</i>)
EB	Estatuto de Bayona de 7 de julio de 1808
ER	Estatuto Real de 10 de abril de 1834
FCI	Federación de Comunidades Israelitas de España
FE	Fuero de los Españoles de 17 de julio de 1945
FEREDE	Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España
FT	Fuero del Trabajo de 9 de marzo de 1938

IIAFIC	Instrucción de 5 de febrero de 1999, sobre la inscripción de asociaciones y fundaciones de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas del Ministerio de Justicia
IVA	Impuesto sobre el Valor Añadido
LEC	Ley 1/2000 de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil
LEC 1881	Ley de Enjuiciamiento Civil, Aprobada por Real Decreto de Promulgación de 3 de febrero de 1881
LOE	Ley Orgánica del Estado de 10 de enero de 1967
LOLR	Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa
LOPJM	Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil
LLR 1967	Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa
LPMN	Ley de Principios del Movimiento Nacional de 17 de mayo de 1958
LRC	Ley de 8 de junio de 1957, del Registro Civil
LRFEFLIFM	Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de Régimen Fiscal de las Entidades sin Fines Lucrativos y de los Incentivos Fiscales al Mecenazgo
LSJE	Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado de 26 de julio de 1947
NPIAF	Normas sobre procedimiento para la inscripción de asociaciones y fundaciones en el Registro de Entidades Religiosas, aprobadas por la CIII reunión de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, de fecha 11-13 de julio de 1984
p./ps.	punto/puntos
PCE 1852	Proyecto de Constitución Española de 2 de diciembre de 1852
PCE 1856	Proyecto de Constitución Española de 1856
PCE 1873	Proyecto de Constitución Federal de la República Española de 17 de julio de 1873
PIDCP	Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos de 19 de diciembre de 1966 (<i>Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya</i>)
PIDESC	Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales de 19 de diciembre de 1966 (<i>Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya</i>)

RDFRIC	Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica
RDOFRER	Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas
RDGAR	Resolución de 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas
RER	Registro Especial de Entidades Religiosas del Ministro de Justicia
RRC	Decreto de 14 de noviembre de 1958, por el que se aprueba el Reglamento para la Aplicación de la Ley del Registro Civil
TFUE	Versión consolidada del Tratado de Funcionamiento de la Unión Europea de 13 de diciembre de 2007 (<i>Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata</i>)
TUE	Versión consolidada del Tratado de la Unión Europea de 13 de diciembre de 2007 (<i>Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata</i>)
TEDH	Tribunal Europeo de Derecho Humanos (<i>Emberi Jogok Európai Bírósága</i>)

JOGFORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM

1. Jogforrások

Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Renuncia a la presentación de Obispos y al Privilegio del Fuero, de 28 de julio de 1976 (Ratificado el 19 de agosto de 1976).

Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979 (Ratificado el 4 de diciembre de 1979).

Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979 (Ratificado el 4 de diciembre de 1979).

Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos de 3 de enero de 1979 (Ratificado el 4 de diciembre de 1979).

Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979 (Ratificado el 4 de diciembre de 1979).

Acuerdo de 10 de octubre de 1980, acerca de la aplicación del Impuesto sobre Sociedades a las Entidades Eclesiásticas elaborado por la Comisión Técnica Iglesia-Estado español, en cumplimiento del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979.

Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre).

Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre).

Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre).

Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo, de 21 de diciembre de 1994 (Ratificado el 4 de julio de 1995).

Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal (Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta ERDŐ, P.), Budapest 2001⁴.

Bula “Hispaniarum fidelitas”, de 5 agosto de 1953.

- Carta Social Europea, hecha en Turín el 18 de octubre de 1961 (Instrumento de Ratificación, de 29 de abril de 1980) [Európai Szociális Karta].*
- Circular de 15 de febrero de 1980, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre inscripción en el Registro Civil de los matrimonios canónicos.*
- Circular de 16 de julio de 1984, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre duplicidad de matrimonios.*
- Código de Derecho Canónico, Edición bilingüe y anotada (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta), Pamplona 2007⁷.*
- Concordato entre el papa Benedicto XIV y su Majestad Católica Fernando VI, de 11 de enero de 1753.*
- Concordato Celebrado entre Su Santidad el Sumo Pontífice Pío IX y S. M. Católica doña Isabel II reina de la España, de 16 de marzo de 1851.*
- Concordato entre la Santa Sede Apostólica y el Estado Español de 27 de agosto de 1953.*
- Constitución de la Unión Europea, en Roma de 29 de octubre 2004 (Ley Orgánica 1/2005, de 20 de mayo, que autoriza la ratificación por España).*
- Constitución Española (19 de marzo de 1812).*
- Constitución Española (18 de junio de 1837).*
- Constitución Española (23 de mayo de 1845).*
- Constitución Española (15 de enero de 1869).*
- Constitución Española (30 de junio de 1876).*
- Constitución Española (27 de diciembre de 1978).*
- Constitución de la República Española (9 de diciembre de 1931).*
- Convención de Viena, de 23 de mayo de 1969, sobre el Derecho de los Tratados (Instrumento de Adhesión de 2 de mayo de 1972).*
- Convenio de Ginebra de 12 de agosto de 1949 Relativo al Trato a los Prisioneros de Guerra [A Hadifoglyokkal Való Bánásmódra Vonatkozó Genfi Egyezmény].*
- Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio de 9 de diciembre de 1948 (Instrumento de Adhesión de 13 de septiembre de 1968) [A Népirtás Büntettségének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló Egyezmény].*
- Convención sobre el Consentimiento para el Matrimonio, Edad Mínima para Contraer Matrimonio y Registro de los mismos, hecha en Nueva York el 10 de diciembre de 1962 (Instrumento de Adhesión de 15 de abril de 1969).*

Convención sobre los Derechos del Niño adoptada por la Asamblea General de las Naciones Unidas, el 20 de noviembre de 1989 (Instrumento de Ratificación de 30 de noviembre de 1990) [Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény].

Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español acerca del modo de ejercicio del privilegio de presentación, de 7 de junio de 1941.

Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español para la provisión de beneficios no consistoriales, de 16 de julio de 1946.

Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre seminarios y Universidades de Estudios Eclesiásticos, de 8 de diciembre de 1946.

Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre la Jurisdicción Castrense y asistencia religiosa de las Fuerzas Armadas, de 5 de agosto de 1950.

Convenio entre la Santa Sede y el Estado Español sobre el reconocimiento a efectos civiles, de los estudios de ciencias no eclesiásticas realizados en España en Universidades de la Iglesia, de 5 de abril de 1962 (Ratificado el 10 de mayo de 1962).

Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales, hecho en Roma el 4 de noviembre de 1950 (Instrumento de Ratificación de 26 de septiembre de 1979) [Európai Egyezmény az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről].

Protocolo N° 1 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales, hecho en París el 20 de marzo de 1952 [Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez].

Protocolo N° 12 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales, hecho en Roma el 4 de noviembre de 2000 [Tizenkettedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez].

Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea de 7 de diciembre de 2000 (Una versión adaptada de la Carta fue proclamada el 12 de diciembre de 2007) [Európai Unió Alapjogi Chartája].

Convenio Marco para la Protección de las Minorías Nacionales de 1 de febrero de 1995 (Consejo de Europa) (Instrumento de Ratificación de 1 de septiembre de 1995) [Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről].

Convenio para la protección de los derechos humanos y de la dignidad del ser humano respecto a aplicaciones de la biología y de la medicina de 4 de abril de 1997.

Convenio sobre la protección de las personas con respecto al tratamiento automatizado de datos de carácter personal de 28 de enero de 1981 (Instrumento de Ratificación de 27 de abril de 1984) [Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során].

Declaración Universal de Derechos Humanos aprobada por la Asamblea General de las Naciones Unidas de 10 de diciembre de 1948 [Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata].

Decreto de 14 de noviembre de 1958, por el que se aprueba el Reglamento para la Aplicación de la Ley del Registro Civil.

Estatuto de Bayona de 7 de julio de 1808.

Estatuto Real de 10 de abril de 1834.

Fuero del Trabajo de 9 de marzo de 1938.

Fuero de los Españoles de 17 de julio de 1945.

Instrucción de 10 de febrero de 1993, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre inscripción en el Registro Civil de matrimonios celebrados en forma religiosa (no católica).

Instrucción de 9 de enero de 1995, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre Expediente Previo del matrimonio cuando uno de los contrayentes está domiciliado en el extranjero.

Instrucción de 26 de enero de 1995, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre Autorización del matrimonio civil por los Alcaldes.

Instrucción de 5 de febrero de 1999, sobre la inscripción de asociaciones y fundaciones de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas del Ministerio de Justicia.

Instrucción de 31 de enero de 2006, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre los matrimonios de complacencia.

Lei 16/2001 de 22 de Junho, da Liberdade Religiosa.

Ley de Enjuiciamiento Civil, Aprobada por Real Decreto de Promulgación de 3 de febrero de 1881 (El texto de esta Ley es el vigente tras las derogaciones parciales efectuadas por la Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil).

Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado de 26 de julio de 1947.

Ley de 8 de junio de 1957, del Registro Civil.

Ley de Principios del Movimiento Nacional de 17 de mayo de 1958.

Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa.

Ley 9/1968, de 5 de abril, reguladora de los Secretos Oficiales.

Ley 49/1978, de 3 de noviembre, de Enterramiento en cementerios municipales.

- Ley 62/1978, de 26 de diciembre, de Protección Jurisdiccional de los Derechos Fundamentales de la Persona.*
- Ley 7/1985, de 2 de abril, reguladora de las Bases de Régimen Local.*
- Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español.*
- Ley 14/1986, de 25 de abril, de General de Sanidad.*
- Ley 29/1987, de 18 de diciembre, del Impuesto sobre Sucesiones y Donaciones.*
- Ley 10/1988, de 3 de mayo, de Televisión Privada.*
- Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido.*
- Ley 9/1994, de 19 de mayo, de Modificación de la Ley 5/1984, de 26 de marzo, reguladora del derecho de asilo y de la condición de refugiado.*
- Ley 37/1995, de 12 de diciembre, de Telecomunicaciones por Satélite.*
- Ley 42/1995, de 22 de diciembre, de las Telecomunicaciones por Cable.*
- Ley 6/1996, de 15 de enero, del Voluntariado Social.*
- Ley 23/1998, de 7 de julio, de Cooperación Intemacional para el Desarrollo.*
- Ley 29/1998, de 13 de junio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-Administrativa.*
- Ley 17/1999, de 18 de mayo, del Régimen del Personal de las Fuerzas Armadas.*
- Ley 22/1999, de 7 de junio, de la Directiva de Televisión sin fronteras.*
- Ley 1/2000 de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil.*
- Ley 34/2002, de 11 de julio, de servicios de la sociedad de la información y de comercio electrónico.*
- Ley 41/2002, de 14 de noviembre, Básica Reguladora de la Autonomía del Paciente y Derechos y Obligaciones en Materia de Información y Documentación Clínica.*
- Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de régimen fiscal de las entidades con fines lucrativos y de los incentivos fiscales al mecenazgo.*
- Ley 50/2002, de 26 de diciembre, de Fundaciones.*
- Ley 16/2003, de 28 de mayo, de cohesión y calidad del Sistema Nacional de Salud.*
- Ley 32/2003, de 3 de noviembre, General de Telecomunicaciones.*
- Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código Civil y la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio.*
- Ley 14/2006, de 26 de mayo, sobre Técnicas de Reproducción Humana Asistida.*
- Ley 17/2006, de 5 de junio, de la radio y de la televisión de titularidad estatal.*
- Leyes de Presupuestos Generales del Estado para el cada año (Ej.: Ley 2/2008, de 23 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2009.).*

Ley Orgánica del Estado de 10 de enero de 1967.

Ley Orgánica 1/1979, de 10 de septiembre, de General Penitenciaria.

Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional.

Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa.

Ley Orgánica 1/1982, de 5 de mayo, de Protección Civil del Derecho al Honor, a la Intimidad Personal y Familiar y a la Propia Imagen.

Ley Orgánica 9/1983, de 15 de julio, del Derecho de Reunión.

Ley Orgánica 2/1984, de 26 de marzo, reguladora del Derecho de Rectificación.

Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General.

Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, Reguladora del Derecho a la Educación.

Ley Orgánica 9/1985, de 5 de julio, de Interrupción del Embarazo (de Reforma del artículo 417 bis del Código Penal).

Ley Orgánica 2/1988, de 3 de mayo, reguladora de la Publicidad Electoral en las Emisoras de Televisión Privada.

Ley Orgánica 10/1991, de 8 de abril, de Publicidad Electoral en Emisoras Municipales de radiodifusión Sonora.

Ley Orgánica 13/1991, de 20 de noviembre, del Servicio Militar.

Ley Orgánica 5/1995, de 22 de mayo, del Tribunal del Jurado.

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, de Código Penal.

Ley Orgánica 14/1995, de 22 de diciembre, de Publicidad Electoral en Emisoras de Televisión Local por Ondas Terrestres.

Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de protección jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil.

Ley Orgánica 2/1997, de 19 de junio, de la Cláusula de Conciencia de los Profesionales de la Información.

Ley Orgánica 4/1997, de 4 de agosto, de Utilización de Videocámaras por las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad.

Ley Orgánica 15/1999, de 13 de diciembre, de Protección de Datos de Carácter Personal.

Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

Ley Orgánica 6/2000, de 4 de octubre, Aprobado el 17 de julio de 1998 por la Conferencia Diplomática de Plenipotenciarios de las Naciones Unidas sobre el establecimiento de una corte penal internacional; Instrumento de Ratificación por España (Estatuto de Roma de la Corte Penal Internacional).

Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades.

Ley Orgánica 1/2002, de 22 de marzo, del Derecho de Asociación.

Ley Orgánica 6/2002, de 27 de junio, de Partidos Políticos.

Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación.

Ley Orgánica 1/2005, de 20 de mayo, por la que se autoriza la ratificación por España del Tratado por el que se establece una Constitución para Europa, firmado en Roma el 29 de octubre de 2004.

Ley Orgánica 1/2008, de 30 de julio, por la que se autoriza la ratificación por España del Tratado de Lisboa, por el que se modifican el Tratado de la Unión Europea y el Tratado Constitutivo de la Comunidad Europea, firmado en la capital portuguesa el 13 de diciembre de 2007.

Motu Proprio “Hispaniarum nuntio” sobre restablecimiento del Tribunal de la Rota de la Nunciatura Apostólica, de 7 de abril de 1947.

Normas sobre procedimiento para la inscripción de asociaciones y fundaciones en el Registro de Entidades Religiosas, aprobadas por la CIII reunión de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, de fecha 11-13 de julio de 1984.

Orden de 19 de diciembre de 1977, por la que se regulan determinados aspectos relativos a la inclusión del Clero Diocesano de la Iglesia Católica en el Régimen General de la Seguridad Social.

Orden de 4 de agosto de 1980, por la que se Regula la Asistencia Religiosa y los Actos de Culto en los Centros Escolares.

Orden de 19 de abril de 1983, por la que se dictan normas para la aplicación del Real Decreto 3325/1981, de 29 de diciembre, por el que se incorpora al Régimen Especial de la Seguridad Social de los trabajadores por cuenta propia o autónomos a los religiosos y religiosas de la Iglesia Católica.

Orden de 29 de julio de 1983, por la que se aclaran dudas surgidas en la aplicación de ciertos conceptos tributarios a las entidades comprendidas en los artículos IV y V del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979.

Orden de 11 de mayo de 1984 sobre publicidad del registro de entidades religiosas.

Orden de 25 de junio de 1984, por la que se aclara el alcance de la exención del artículo IV.1.C) del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979, respecto al Impuesto General sobre el Tráfico de las Empresas.

Orden de 26 de noviembre de 1984, por la que se establece el nivel académico y retributivo de los profesores de „Religión Católica” en las Escuelas Universitarias del Profesorado de Educación General Básica.

Orden de 24 de septiembre de 1985, por la que se aclara el alcance por contribución territorial urbana de las exenciones establecidas en el artículo IV del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979.

Orden de 20 de diciembre de 1985, por la que se dispone la publicación del Acuerdo Asistencia Religiosa Católica en Centros Hospitalarios Públicos.

Orden de 29 de febrero de 1988, por la que se aclara el alcance de la no sujeción y de las exenciones establecidas en los artículos III y IV del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979, respecto al Impuesto sobre el Valor Añadido.

Orden de 20 de febrero de 1992, por la que se establece el Currículo del Área de „Religión Católica” en la Educación Secundaria Obligatoria.

Orden de 21 de enero de 1993, aprobando el modelo de certificado de capacidad matrimonial y de celebración de matrimonio religioso.

Orden de 28 de junio de 1993, por la que se publican los Currículos de la Enseñanza de la Religión Evangélica.

Orden de 21 de septiembre de 1993, por la que se regula la participación en los Órganos de Gobierno Colegiados de los Centros de los Profesores de Religión.

Orden de 5 de octubre de 1993, por la que se establece el Currículo de „Religión Católica” en el Bachillerato.

Orden de 24 de noviembre de 1993, por la que se dispone la publicación del Acuerdo con la Conferencia Episcopal sobre Asistencia Religiosa Católica en Establecimientos Penitenciarios.

Orden de 2 de febrero de 1994, por la que se aclara el alcance de la exención concedida en el Impuesto sobre Bienes Inmuebles por el 11.3.A), de los Acuerdos de Cooperación del Estado con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, la Federación de Comunidades Israelitas de España y la Comisión Islámica de España, aprobados respectivamente, por las Leyes 24/1992, 25/1992 y 26/1992, de 10 de noviembre.

Orden de 9 de octubre de 1995, por la que se regula el voluntariado cultural.

Orden de 11 de enero de 1996, por la que se dispone la publicación de los Currículos de la Enseñanza de la Religión Islámica.

Orden de 14 de noviembre de 1996, por la que se aclara el alcance de la no sujeción y de las exenciones establecidas en los artículos III y IV del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979, respecto al Impuesto General Indirecto Canario.

Orden de 9 de abril de 1999, Convenio sobre Régimen Económico-Laboral de los Profesores de Religión Católica.

Orden 376/2000, de 20 de diciembre, por la que se dictan normas sobre los sacerdotes y religiosos colaboradores del servicio de asistencia religiosa en las Fuerzas Armadas.

Orden de 5 de junio de 2001, por la que se aclara la inclusión del Impuesto sobre Construcciones, Instalaciones y Obras en la letra B) del apartado 1 del artículo IV del Acuerdo sobre Asuntos Económicos entre España y la Santa Sede de 3 de enero de 1979

Orden 1375/2002, de 31 de mayo, sobre organización y competencias de la comisión asesora de libertad religiosa.

Orden de Ministro de Educación y Ciencia 935/2005, de 8 de marzo, por la que se inscribe en el Registro de Fundaciones de la Fundación Pluralismo y Convivencia.

Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos de 19 de diciembre de 1966 (Instrumento de Ratificación de 13 de abril de 1977) [Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya].

Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales de 19 de diciembre de 1966 (Instrumento de Ratificación de 13 de abril de 1977) [Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya].

Protocolo Adicional del Convenio para la protección de los derechos humanos y de la dignidad del ser humano con respecto a aplicaciones de biología y de la medicina, por el que se prohíbe la clonación en seres humanos, de 12 de enero de 1998.

Real Decreto de 24 de julio de 1889, disponiendo la publicación de la edición reformada del Código Civil.

Real Decreto 2398/1977, de 27 de agosto, Regulador de la Seguridad Social del Clero Diocesano de la Iglesia Católica y ministros de otras iglesias y confesiones adscritas.

Real Decreto 707/1979, de 5 de abril, por el que se establece la fórmula de juramento en cargos y funciones públicas.

Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas.

Real Decreto 3325/1981, de 29 de diciembre, por lo que se Incorpora el Réminen Especial de la Seguridad Social de los Trabajadores por Cuenta Propia o Autónomos, a los Religiosos y Religiosas de la Iglesia Católica.

Real Decreto 2945/1983, de 9 de noviembre, por el que se aprueban las Reales Ordenanzas del Ejército de Tierra.

Real Decreto 494/1984, de 22 de febrero, por el que se aprueban las Reales Ordenanzas del Ejército del Aire.

Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica.

Real Decreto 834/1984, de 11 de abril, por el que se aprueba el Reglamento de Honores Militares.

Real Decreto 3024/1984, de 23 de mayo, por el que se aprueban las Reales Ordenanzas de la Armada.

Real Decreto 2378/1985, de 18 de diciembre, por el que se Regula el Consejo Escolar del Estado.

Real Decreto 825/1988, de 15 de julio, por el que se regulan los fines de interés social de la asignación tributaria del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas.

Real Decreto 195/1989, de 17 de febrero, por el que se establecen los requisitos y procedimiento para solicitar ayudas para fines de interés social, derivadas de la asignación tributaria del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas.

Real Decreto 1145/1990, de 7 de septiembre, por el que se crea el Servicio de Asistencia Religiosa en las Fuerzas Armadas y se dictan sus Normas de Funcionamiento.

Real Decreto 1178/1992, de 2 de octubre, por el que se establecen las Enseñanzas Mínimas del Bachillerato.

Real Decreto 1410/1994, de 25 de junio, por el que se aprueba el Reglamento del Servicio Militar.

Real Decreto 2438/1994, de 16 de diciembre, por el que se Regula la Enseñanza de la Religión.

Real Decreto 1/1996, de 12 de abril, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual.

Real Decreto 190/1996, de 9 de febrero, por el que se aprueba el Reglamento Penitenciario.

Real Decreto 487/1998, de 27 de marzo, sobre reconocimiento, como cotizados a la Seguridad Social, de periodos de actividad sacerdotal o religiosa de los sacerdotes y religiosos o religiosas de la Iglesia Católica secularizados.

Real Decreto 1967/1998, de 4 de septiembre, de Modificación del Reglamento Hipotecario.

Real Decreto 369/1999, de 5 de marzo, sobre Régimen de la Seguridad Social de los Ministros de Culto de las Confesiones Integradas en la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España.

Real Decreto 993/1999, de 11 de junio, Reglamento del Registro de Organizaciones No Gubernamentales para el Desarrollo adscrito a la agencia española de cooperación internacional.

Real Decreto 432/2000, de 31 de marzo, por el que se regula el cómputo en el régimen de clases pasivas del estado de los periodos reconocidos como cotizados a la Seguridad Social, en favor de los sacerdotes y religiosos o religiosas de la Iglesia Católica secularizados.

Real Decreto 1159/2001, de 26 de octubre, por el que se regula la Comisión Asesora de Libertad Religiosa.

Real Decreto 1270/2003, de 10 de octubre, por el que se aprueba el Reglamento para la aplicación del régimen fiscal de las entidades con fines lucrativos y de los incentivos fiscales al mecenazgo.

Real Decreto 1497/2003, de 28 de noviembre, por el que se aprueba el Reglamento del Registro Nacional de Asociaciones y de sus relaciones con los restantes registros de asociaciones.

Real Decreto 1475/2004, de 18 de junio, por el que se desarrolla la estructura orgánica básica del Ministerio de Justicia.

Real Decreto 1774/2004, de 30 de julio, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores.

Real Decreto 2393/2004, de 30 de diciembre, aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

Real Decreto 235/2005, de 4 de marzo, por el que se regula el Consejo Estatal de Organizaciones no Gubernamentales de Acción Social.

Real Decreto 822/2005, de 8 de julio, por el que se regulan los términos y las condiciones de inclusión en el Régimen General de la Seguridad Social de los clérigos de la Iglesia Ortodoxa Rusa del Patriarcado de Moscú en España.

Real Decreto 3/2006, de 16 de enero, Regula la compsiación, competencias y régimen de funcionamiento del Foro para la integración social de los inmigrantes.

Real Decreto 176/2006, de 10 de febrero, sobre términos y condiciones de inclusión en Régimen General de la Seguridad Social de los dirigentes religiosos e imames de las Comunidades integradas en la Comisión Islámica de España.

Real Decreto 710/2006, de 9 de junio, de desarrollo de los Acuerdos de Cooperación firmados por el Estado con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, la Federación de Comunidades Judías de España y la Comisión Islámica de España, en el ámbito de la asistencia religiosa penitenciaria.

Real Decreto Legislativo 1/1993, de 24 de septiembre, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley del Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Jurídicos Documentados.

Real Decreto Legislativo 1/1994, de 20 de junio, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley General de la Seguridad Social.

Real Decreto Legislativo 2/2004, de 5 de marzo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Reguladora de las Haciendas Locales.

Real Decreto Legislativo 3/2004, de 5 de marzo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas.

Real Decreto Legislativo 4/2004, de 5 de marzo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Impuesto sobre Sociedades.

Real Decreto-Ley 7/1996, de 7 de junio, sobre Medidas Urgentes de carácter Fiscal y de Fomento y Liberalización de la Actividad Económica.

Reglamento n.º 2201/2003 del Consejo, de 27 de noviembre de 2003, relativo a la competencia, el reconocimiento y la ejecución de resoluciones judiciales en materia matrimonial y de responsabilidad parental, por el que se deroga el Reglamento n.º 1347/2000.

Resolución de 11 de marzo de 1982, de la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas.

Resolución-Circular de 29 de julio de 2005, de la Dirección General de los Registros y del Notariado, sobre matrimonios entre personas del mismo sexo.

Tratado por el que se establece una Constitución para Europa de 29 de octubre de 2004 (Tratado de Roma de 29 de octubre de 2004) (Ley Orgánica 1/2005, de 20 de mayo, por la que se autoriza la ratificación por España) [Szerződés az Európai Alkotmány létrehozásáról].

Tratado Constitutivo de la Comunidad Europea de 25 de marzo de 1957 (Versión consolidada tras la modificación del Tratado de Amsterdam de 2 de octubre de 1997).

Tratado de Amsterdam de 2 de octubre de 1997.

Tratado de la Unión Europea de 7 de febrero de 1992 (Versión consolidada tras la modificación del Tratado de Amsterdam de 2 de octubre de 1997).

2. Szakirodalom

AA.VV., *Acuerdos del Estado español con los judíos, musulmanes y protestantes*, Salamanca 1994.

AA.VV., *La libertad religiosa en España a los veinte años de su Ley orgánica*, Madrid 1999.

AA.VV., *Tratado de Derecho Eclesiástico* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta), Pamplona 1994.

ABEL VILELA, A., *De la Constitución de 1837 al derrocamiento del sistema tributario*, Lugo 1974.

Acuerdos entre la Santa Sede y el Estado español: (veinte años de vigencia): Simposio, Madrid, 20-21 de octubre de 2000, Madrid 2001.

Acuerdos del Estado español con Confesiones religiosas minoritarias; Actas del VII Congreso Internacional de Derecho Eclesiástico del Estado (Barcelona 1994), Madrid 1996.

ALAÉZ CORRAL, B., *Los límites materiales a la reforma de la Constitución española de 1978*, Madrid 2000.

ALBI IBAÑEZ, E. – GARCÍA ARIZNAVARRETA, J. L., *Sistema Fiscal Español*, Barcelona 1994.

ALCALÁ-ZAMORA, N., *Defectos de la Constitución de 1931 y tres años de experiencia constitucional*, Madrid 1981.

ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Balance actual del desarrollo y ejecución de los acuerdos entre la Iglesia católica y las Comunidades Autónomas sobre patrimonio histórico*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 46 (1989) 646-666.

ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Protección de los bienes culturales y Libertad religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 3 (1987) 285-298.

ALFONSO PÉREZ, M.A I. – DÍAZ BAÑOS, M. – GARCÍA MUÑOZ, G., *Los nuevos movimientos religiosos ante la ley y la jurisprudencia (Comentario a la Sentencia del Tribunal Constitucional 46/2001, de 15 de febrero)*, in *Anales de Derecho* núm. 20 (2002) 221-248.

ÁLVAREZ CONDE, E., *La Constitución española de 30 de junio de 1876 un enfoque jurídico*, Valladolid 1976.

- ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Bases para una cooperación eficaz Iglesia-Estado en defensa del patrimonio histórico artístico y cultural*, in *Ius Canonicum* 25 (1985) 293-331.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Función práctica de los Acuerdos Iglesia-Comunidades autónomas en materia de patrimonio histórico-artístico*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 4 (1988) 265-286.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Legislación básica de Derecho Eclesiástico*, Pamplona 1996.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Los Acuerdos con las confesiones religiosas distintas a la Iglesia católica en la doctrina española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 8 (1992) 567-578.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C. – RODRÍGUEZ BLANCO, M. (coords.), *La libertad religiosa en España. XXV años de vigencia de la Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio (Comentarios a su articulado)*, Granada 2006.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C. – CAMARERO SUÁREZ, M. – GONZÁLEZ DEL VALLE, J. M.^A – VILLA ROBLEDO, M.^A J., *Textos, jurisprudencia y formularios de Derecho Eclesiástico del Estado y Derecho matrimonial canónico*, Madrid 1991.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C. – RODRÍGUEZ BLANCO, M. (coords.), *Aspectos del régimen económico y patrimonial de las confesiones religiosas*, Madrid 2008.
- ÁLVAREZ CORTINA, A. C. – VILLA ROBLEDO, M.^A J., *Repertorio legislativo y jurisprudencial de Derecho eclesiástico español*, Pamplona 1998.
- ALZAGA VILLAMIL, O., *Comentario sistemático a la Constitución española de 1978*, Madrid 1978.
- AMÉRIGO, F., *Sentencia del Tribunal Constitucional de 15 de febrero de 2001*, in *Laicidad y Libertades. Escritos Jurídicos* 1 (2001) 433-445.
- AMOROS AZPILICUETA, J., *Libertad religiosa en la Constitución española de 1978*, Madrid 1984.
- ANDERLE, Á., *Spanyolország története*, Budapest 1992.
- ANDRÉS-GALLEGO, J. – M. PAZOS, A., *La Iglesia en la España contemporánea, Volumen I (1800-1936)*, Madrid 1999.
- ANDRÉS-GALLEGO, J. – M. PAZOS, A., *La Iglesia en la España contemporánea, Volumen II (1936-1999)*, Madrid 1999.
- ARBELOA, V. M., *¿Una constitución democrática?: La Constitución de 1931*, Madrid 1977.
- ARBELOA, V. M., *El nombramiento de Obispos durante la dictadura y la II República*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 31 (1975) 143-149.

- ARBELOA, V. M., *El proyecto de Constitución de 1931 y la Iglesia*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 32 (1976) 87-109.
- ARBELOA, V. M., *Iglesia y Estado en el anteproyecto de Constitución de 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 27 (1971) 313-347.
- ARBELOA, V. M., *La separación de la Iglesia y del Estado en la Constitución de 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 34 (1978) 347-374.
- ARBELOA, V. M., *Los esfuerzos de la jerarquía española por un acuerdo con el Estado en materia religiosa en 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 26 (1970) 661-673.
- ARENCÓN EDO, R., *Nuestras raíces: pioneros del protestantismo en la España del siglo XIX*, Barcelona 2000.
- ARGÜELLES, A., *La reforma constitucional de Cádiz*, Madrid 1970.
- ARÓSTEGUI SÁNCHEZ, J. – GARCÍA SEBASTIÁN, M. – GATELL ARIMONT, C. – PALAFOX GAMIR, J. – RISQUES CORBELLA, M., *Historia*, Barcelona 2005².
- ARTOLA, M., *Las Cortes de Cádiz*, Madrid 1991.
- ATTARD, E., *El Constitucionalismo español: 1808-1978*, Valencia 1988.
- ARZA, A., *Influencia de la Ley de Confesiones y Congregaciones religiosas de 1933 en la Ley de Libertad Religiosa de 1967*, in *Revista de Estudios Políticos* núm. 194 (1974) 111-205.
- ARZA, A., *Privilegios económicos de la Iglesia española: los bienes eclesiásticos en el Concordato español de 1953*, Bilbao 1973.
- AUBERT, P. (coord.), *Religión y sociedad en España (siglos XIX y XX)*, Madrid 2002.
- BALADO, M. – GARCÍA REGUERIO, J. A., *La Constitución española de 1978 en su XXV Aniversario*, Barcelona 2003.
- BARBERINI, G., *El Artículo 11 de la Constitución de 1876: La controversia diplomática entre España y la Santa Sede*, Madrid 1962.
- BASTERRA MONSERRAT, D., *Acuerdo Estado español-Federación Evangélica*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 7 (1991) 579-588.
- BASTERRA MONSERRAT, D., *El Derecho a la libertad religiosa y su tutela jurídica*, Madrid 1989.
- BECKER, J., *Relaciones diplomáticas entre España y la Santa Sede durante el siglo XIX*, Madrid 1908.
- BELMONTE, J., *La constitución 1978, Texto y Contexto*, Madrid 1979.
- BERAULT-BERCASTEL, A. H. – BARÓN DE HENRION, M. R. A. – DÍAZ IGLESIAS CASTAÑEDA, E., *Historia general de la Iglesia*, Madrid 1854².
- BERNÁRDEZ CANTÓN, A., *La cuestión religiosa en la Constitución española*, Sevilla 2000.

- BERNÁRDEZ CANTÓN, A., *Legislación eclesiástica de Estado*, Madrid 1965.
- BIANCHI, P., *¿Cuándo es nulo el matrimonio?*, Pamplona 2005.
- BIGORDA, J., *El Concordato de 1953, expresión Jurídica de las relaciones entre la Iglesia y el Nuevo Estado* in *Iglesia y Sociedad en España (1939-1975)*, Madrid 1977.
- BLANCO FERNÁNDEZ, M.^A, *La cooperación del Estado español con las confesiones religiosas especial referencia a la cooperación económica*, in *Ius Canonicum* 38 (1998) 523-570.
- BLANCO FERNÁNDEZ, M.^A, *La financiación de las confesiones religiosas en el derecho español: régimen vigente y perspectivas de futuro*, in *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado* 13 (2007)
- BLANCO FERNÁNDEZ, M.^A, *La primera ley española de libertad religiosa: Génesis de la ley de 1967*, Pamplona 1999.
- BORREGO, A., *La Constitución de 1869 y la de 1876: la legalidad común, condiciones para la formación de una opinión pública que pueda ser considerada como expresión genuina de la voluntad nacional*, Madrid 1882.
- BUENO SALINAS, S. – GUTIÉRREZ DEL MORAL, M.^A J., *Proselitismo religioso y derecho*, Granada 2002.
- CALVO-ÁLVAREZ, J., *Derecho de familia y libertad de conciencia en la Unión Europea y el Derecho comparado. Crónica del IX Congreso Internacional de Derecho Eclesiástico del Estado*, in *Ius Canonicum* vol. 40 (2000) 475-496.
- CALVO-ÁLVAREZ, J., *Los principios del derecho eclesiástico español en las sentencias del Tribunal Constitucional*, Pamplona 1998.
- CAMARASA CARRILLO, J., *La personalidad jurídica de las entidades religiosas en España*, Madrid 1995.
- CANOVAS CERVANTES, S., *Las Cortes de Cádiz, Constitución de 1812*, Madrid 1930.
- CÁNOVAS SÁNCHEZ, F., *El moderantismo y la Constitución española de 1845*, Madrid 1985.
- CATALÁ RUBIO, S., *El derecho a la personalidad jurídica de las entidades religiosas*, Cuenca 2004.
- CARCEL ORTI, V., *La persecución religiosa en España durante la Segunda República (1931-1939)*, Madrid 1990².
- CARCEL ORTI, V., *Historia de la Iglesia en la España contemporánea (siglos XIX y XX)*, Madrid 2002.
- CARCEL ORTI, V., *Un siglo de relaciones diplomáticas entre España y la Santa Sede (1834-1931)*, in *Anales de Historia Contemporánea* 25 (2009) 313-331.

- CEBRIÁ GARCÍA, M., *El régimen fiscal de las confesiones religiosas en la tributación local*, Oviedo 2001.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M., *La asistencia religiosa a los miembros de las fuerzas armadas en el ordenamiento jurídico español*, Madrid 1988.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M., *Régimen jurídico de la asistencia religiosa a las Fuerzas Armadas en el sistema español*, Madrid 1989.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M., *Guía de la Iglesia Castrense en España: mayo 1986. Servicio de Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas*, Madrid 1986.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M., *La Asistencia religiosa a los miembros católicos a las Fuerzas Armadas en la Ley Reguladora del Régimen del Personal Militar Profesional*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 49-86.
- CORRAL SALVADOR, C., *Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo*, in *Revista Española de Derecho Internacional* 47 (1995) 535-543.
- CORRAL SALVADOR, C. – DE ECHEVERRÍA, L. (coord.), *Los Acuerdos entre la Iglesia y España*, Madrid 1980.
- CORRAL SALVADOR, C. – URTEAGA EMBIL, J. M.^A (dir.), *Diccionario de Derecho Canónico*, Madrid 2000.
- CARRIÓN OLMOS, S., *El sistema matrimonial español*, Madrid, 1990.
- CARRO MARTÍNEZ, A., *La Constitución española de 1869*, Madrid 1952.
- CASANOVA AGUILAR, I., *Aproximación a la Constitución nonata de 1856: presentación general y primera publicación del texto íntegro*, Murcia 1985.
- CASTRO ARGÜELLAS, M.^A A. – RODRÍGUEZ BLANCO, M., *Seguridad Social de ministros de culto y religiosos*, in *Ius Canonicum* 44 (2004) 153-196.
- CASTRO JOVER, M.^A A., *El Derecho Eclesiástico autonómico en España*, in *Laicidad y Libertades, Escritos Jurídicos* 1 (2001) 47-87.
- CASTRO JOVER, M.^A A., *Libertad religiosa y descanso semanal*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 299-312.
- CATALÁ RUBIO, S., *El derecho a la personalidad jurídica de las entidades religiosas*, Cuenca 2004.
- CATALINAS, J. L., Y ACHENAGUSIA, J., *La Primera República. Reformismo y revolución social*, Madrid 1973.
- CENALMOR, D. – MIRAS, J., *El Derecho de la Iglesia; Curso básico de Derecho Canónico*, Pamplona 2004.

- CHINCHÓN ÁLVAREZ, J., *Derecho internacional y transiciones a la democracia y la paz*, Madrid 2007.
- CIAURRIZ, M.^A J., *El derecho de proselitismo en el marco de la libertad religiosa*, Madrid 2001.
- CIAURRIZ, M.^A J., *La Libertad religiosa en el Derecho español. La Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, Madrid 1984.
- CIMBALO, G. (coord.), *Europa delle regioni e confessioni religiose. Leggi e provvedimenti regionali di interesse ecclesiastico in Italia e Spagna*, Torino 2002.
- CLAVERO, B., *Evolución histórica del constitucionalismo español*, Madrid 1984.
- COLOMER VIADEL, A., *El sistema político de la Constitución española de 1837*, Madrid 1989.
- CONDE ORTIZ, C., *La protección de datos personales. Un derecho autónomo con base en los conceptos de intimidad y privacidad*, Madrid 2005.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M.^A, *La asistencia espiritual en el derecho canónico y concordado. El Ordinariato Castrense en España*, Madrid 2001.
- CONTRERAS MAZARIO, J. M.^A, *Leyes Eclesiásticas del Estado*, Elcano (Navarra) 1994.
- CORDERO TORRES, J. M., *Los valores latentes de la Constitución Canovista*, in *Anales de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas* 52 (1975) 125-149.
- CORRAL SALVADOR, C., *Acuerdo entre el Reino España y la Santa Sede sobre Asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo*, in *Revista Española de Derecho Internacional* 47 (1995) 535-543.
- CORRAL SALVADOR, C., *Constitución y Relaciones Iglesia-Estado en la actualidad*, Salamanca 1978.
- CORRAL SALVADOR, C., *La Ley Orgánica española de la Libertad Religiosa*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 37 (1981) 59-118.
- CORRAL SALVADOR, C., *La Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, in *Universidad y Sociedad* VI (1982) 7-73.
- CORRAL SALVADOR, C., *Libertad religiosa hoy en España: presentación*, in *Estudios Eclesiásticos* 66 (1991) 113.
- CORRAL SALVADOR, C., *Valoración actual de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa (7/1980 de 5 de julio) en sí misma y en su aplicación*, in *Estudios Eclesiásticos* 66 (1991) 219-245.
- CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo I*, Madrid 1981.
- CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981.

- CORRAL SALVADOR, C. – ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Código del Patrimonio Cultural de la Iglesia*, Madrid 2001.
- CORRAL SALVADOR, C. – PETSCHEN, S., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones (1981-1995) de la Santa Sede con los Estados – Tomo III*, Madrid 1996.
- CORRAL SALVADOR, C. – PETSCHEN, S., *Tratados internacionales (1996-2006) de la Santa Sede con los Estados – Concordatos vigentes Tomo IV*, Madrid 2004.
- CORRAL SALVADOR, C. – URTEAGA EMBIL, J. M.^A, *Diccionario de Derecho Canónico*, Madrid 2000².
- CUBILLAS RECIO, L. M., *El sistema matrimonial español y la cláusula de ajuste al derecho de Estado: técnicas jurídicas y factores determinantes*, Valladolid 1985.
- CUENCA TORIBIO, J. M., *Relaciones Iglesia-Estado en la España contemporánea (1833-1985)*, Madrid 1985.
- DAGA PORTILLO, R., *Organización jurídica y social en la España musulmana*, Granada 1990.
- DE FUENMAYOR CHAMPÍN, A., *Estado y religion (el artículo 6.º del Fuero de los Españoles)*, in *Revista de Estudios Politicos* núm. 152 (1967) 99-120.
- DE FUENMAYOR CHAMPÍN, A., *Libertad Religiosa*, Pamplona 1974.
- DE FUENMAYOR CHAMPÍN, A. – MARTÍNEZ-TORRÓN, J., *Derecho eclesiástico del estado español*, Albolote 2007.
- DE GATTA SÁNCHEZ, D. F., *El régimen jurídico de protección del Patrimonio Histórico en la legislación autonómica*, in *Patrimonio Cultural y Derecho* 3 (1999) 33-86.
- DE LA IGLESIA CHAMARRO, A., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴.
- DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A., *Acuerdos con las confesiones religiosas minoritarias*, in *Ius Canonicum* 35 (1995) 201-231.
- DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A., *Texto del acuerdo entre la Santa Sede y el Estado Español de 28 de julio de 1976*, in *Ius Canonicum* 16 (1976) 153-164.
- DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A. – MARTÍNEZ DE CODES, R. M.^A (coords.), *Proyección nacional e internacional de la libertad religiosa*, Madrid 2001.
- DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A. – PALOMINO LOZANO, R. – MOTILLA DE LA CALLE, A. (coords.), *El ejercicio de la libertad religiosa en España: cuestiones disputadas*, Madrid 2004.

- DEL MAR MARTÍN, M.^A – SALIDO, M. – VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, J. M.^A (coords.), *Iglesia Católica y relaciones internacionales: actas del III Simposio Internacional de Derecho concordatario, Almería 7-9 de noviembre de 2007*, Albolote (Granada) 2008.
- DE MEER, F., *Cuestión religiosa en las Cortes Constituyentes de la II República Española*, Pamplona 1975.
- DE PRADA GONZÁLEZ, J. M.^A, *La personalidad de las entidades religiosas y sus requisitos*, in *Anuario de Derecho Civil* 34 (1981) 709-732.
- Derecho de familia y libertad de conciencia en los países de la Unión Europea y el derecho comparado; Actas del IX Congreso Internacional de Derecho Eclesiástico del Estado* (Bilbao 2000), Bilbao 2001.
- DÍAZ MORENO, J. M.^A, *Libertad religiosa: consideraciones desde la declaración conciliar y la declaración de los derechos humanos*, in *Estudios Eclesiásticos* núm. 257 (1991) 123-151.
- DÍAZ HERNÁNDEZ, O., *Historia contemporánea de España (siglos XIX y XX)* (Universidad de Navarra Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas), Pamplona 2006².
- Diccionario de español para extranjeros* (Diccionarios SM), Madrid 2002².
- Diccionario de sinónimos y antónimos del español actual* (Diccionarios SM), Madrid 2002².
- Diccionario de uso del español actual CLAVE* (Diccionarios SM), Madrid 2004².
- DÍEZ-PICAZO, L. – GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰.
- ERDŐ, P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* (Egyház és jog II. kötet), Budapest 1995.
- ERDŐ, P., *Az élő egyház joga; Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006.
- ERDŐ, P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7.), Budapest 2003³.
- ERDŐ, P. – SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban; A főbb jogszabályok szövegével, nemzetközi bibliográfiával* (Egyház és jog I. kötet), Budapest 1993.
- ESCRIVÁ IVARS, J., *Separación conyugal y mediación*, in *Ius Canonicum*, vol. 41 (2001) 247-292.
- ESTEBAN, J. DE., *Constituciones Españolas y Extranjeras*, Madrid 1977.
- FARIAS, P., *Breve historia Constitucional de España*, Madrid 1976.
- FERNÁNDEZ CATÓN, J. M., *El patrimonio cultural de la Iglesia en España y los acuerdos entre el Estado español y la Santa Sede*, León 1980.

- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Consideraciones sobre una interpretación amplia del concepto de notorio arraigo*, in *Laicidad y Libertades: Escritos Jurídicos* 0 (2000) 285-302.
- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *El contenido de la tutela de la libertad de conciencia en el Código Penal de 1995*, in *Revista del Poder Judicial* núm. 52 (1998) 135-177.
- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *La colaboración económica del Estado con las confesiones religiosas*, in *Revista de Administración Pública* núm. 108 (1985) 365-401.
- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *La tutela penal de la libertad religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 2 (1986) 17-56.
- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Los Acuerdos del Estado español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas (FEREDE) y la Federación de Comunidades Israelitas (FCI). Consideraciones sobre los textos definitivos*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 7 (1991) 541-577.
- FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Estado y confesiones religiosas, un nuevo modelo de relación. Los Pactos con las confesiones (Leyes 24, 25 y 26 de 1992)*, Madrid 1995.
- FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶.
- FERNÁNDEZ GARCÍA, A., *La Iglesia ante el establecimiento de la II República*, in *Cuaderno de Historia Moderna y Contemporánea* 5 (1984) 505-536.
- FERNÁNDEZ REGATILLO, E., *El Concordato español de 1953*, Santander 1961.
- FERNÁNDEZ SEGADO, F., *Las Constituciones históricas españolas*, Madrid 1986.
- FERRANDO BADÍA, J., *La primera República Española*, Madrid 1973.
- FERRANDO BADÍA, J., *El Régimen de Franco*, Madrid 1984.
- FERREIRO GALGUERA, J., *Protección jurídico penal de la religión*, La Coruña 1998.
- FERRER, M., *La Constitución de Cádiz y su aplicación en la Nueva España; pugna entre antiguo y nuevo régimen en el virreinato 1810-1812*, México, 1993.
- FERRER ORTIZ, J., *Los Acuerdos con las confesiones religiosas (Anotación y comentarios a una monografía de Agustín Motilla)*, in *Ius Canonicum* 30 (1990) 653-676.
- FERRER ORTIZ, J. (coord.), *Derecho eclesiástico del Estado español* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta, Manuales de Derecho), Pamplona 2007⁶.
- FORNÉS, J., *Derecho matrimonial canónico*, Madrid 2006⁴.
- FORNÉS, J., *El nuevo sistema concordatario español. Los Acuerdos de 1976 y 1979*, Pamplona 1980.

- FORNÉS, J., *El refuerzo de la autonomía de las confesiones en los acuerdos españoles con confesiones religiosas minoritarias*, in *Ius Canonicum* 34 (1994) 525-551.
- FORNÉS, J., *La regulación canónica de la disolución del matrimonio en el código de 1983*, in *Ius Canonicum* 33 (1993) 607-637.
- FORNÉS, J., *Régimen jurídico-patrimonial y financiación de la Iglesia desde la perspectiva de la libertad religiosa*, in *Ius Canonicum* 36 (1996) 13-61.
- GARÍN, P. M., *Temas de Derecho Eclesiástico del Estado* (Universidad de Deusto Facultad de Derecho), Bilbao 2000.
- GARCÍA DE CORTÁZAR, F. – GONZÁLEZ VESGA, J. M., *Spanyolország története*, Budapest 2005.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, F. J. – ESPIN TEMPLADO, E., *Esquema del constitucionalismo español 1808-1976*, Madrid 1976.
- GARCÍA GARCÍA, R. (dir.), *La libertad religiosa en las Comunidades Autónomas: Veinticinco años de su regulación jurídica*, Barcelona 2008.
- GARCÍA HERNANDO, J., *Pluralismo religioso en España*, Madrid 1981.
- GARCÍA HERVAS, D., *Cooperación económica con la Iglesia católica y laicidad del Estado*, in *Revista Jurídica de la Universidad de Santiago de Compostela* 4 (1995) 201-223.
- GARCÍA HERVÁS, D. – GARCIMARTÍN MONTERO, C., *Legislación eclesiástica del Estado*, Madrid 1997.
- GARCÍA HERVÁS, D. – COMBALÍA SOLÍS, Z. – ESCRIVÁ IVARS, J. – JORDÁN VILLACAMPA, M.^A L. – TIRAPU MARTÍNEZ, D. – VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, J. M.^A, *Manual de derecho eclesiástico del Estado*, Madrid 1997.
- GARCÍA-PARDO, D., *El sistema de acuerdos con las confesiones minoritarias en España e Italia*, Madrid 1999.
- GARCÍA-PARDO, D., *La libertad de enseñanza en la jurisprudencia del Tribunal Supremo*, Madrid 1998.
- GARCÍA-PARDO, D., *La protección internacional de la libertad religiosa*, Madrid 2000.
- GARCÍA-PARDO, D. – MARTÍ SÁNCHEZ, J. M.^A – CATALÁ RUBIO, S., *El matrimonio religioso en el derecho español*, Albacete 2003.
- GARCÍA RODRÍGUEZ, I., *La celebración del matrimonio religioso no católico*, Madrid 1999.
- GARÓFANO, R., *Las Cortes gaditanas y la Constitución de 1812*, Cádiz 1987.
- GARRIDO FALLA, F., *Comentarios a la Constitución*, Madrid 1980.
- GIL CORIA, E. – CORRAL SALVADOR, C. (eds.), *Del desencuentro a la comprensión: Israel-Jerusalén-Iglesia Católica*, Madrid 2001.

- GIL DELGADO, F., *Documentos Colectivos del Episcopado Español (1870-1974)*, Madrid 1974.
- GIMÉNEZ Y MARTÍNEZ DE CARVAJAL, J., *El matrimonio canónico en el proyecto de ley por el que se modifica la regulación del matrimonio en el Código Civil y se determina el procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación y divorcio*, in *Revista de Derecho Privado* 65 (1981) 659-668.
- GÓMEZ MOVELLÁN, A., *La Iglesia católica y otras religiones en la España de hoy: un ensayo político*, Madrid 1999.
- GOMEZ PEREZ, R., *El Franquismo y la Iglesia*, Madrid 1986.
- GONZÁLEZ-ARES, J. A., *Introducción al estudio del constitucionalismo español (1808-1975)*, Santiago de Compostela 1997.
- GONZÁLEZ ARMENDIA, J. R., *El Impuesto Religioso. Cooperación económica estatal con las Confesiones Religiosas*, Bilbao 1990.
- GONZÁLEZ ARMENDIA, J. R., *Sistemas históricos de dotación del Estado español a la Iglesia española (siglos XIX-XX)*, Salamanca 1990.
- GONZÁLEZ DEL VALLE, J. M.^A, *El Estado y la financiación de las confesiones*, in *Ius Canonicum* vol. 33 (1993) 123-140.
- GONZÁLEZ DEL VALLE, J. M.^A (coord.), *Derecho eclesiástico español (Tratados y Manuales)*, Cizur Menor (Navarra) 2005⁶.
- GONZÁLEZ DEL VALLE, J. M.^A – ÁLVAREZ CORTINA, A. C. – CAMARERO SUÁREZ, M. – VILLA ROBLEDO, M. J., *Compilación de Derecho Eclesiástico español (1916-1986)*, Madrid 1986.
- GONZÁLEZ SÁNCHEZ, M., *La incidencia de los acuerdos internacionales sobre derechos fundamentales en la jurisprudencia de derecho eclesiástico del Tribunal Constitucional*, Cizur Menor (Navarra) 2008.
- GONZÁLEZ-VARAS IBÁÑEZ, A., *Libertad religiosa y cementerios: incidencia del factor religioso sobre las necrópolis*, in *Ius Canonicum* vol. 41 (2001) 645-695.
- GOTI ORDEÑANA, J., *La financiación de la libertad religiosa*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 48 (1991) 265-272.
- GOTI ORDEÑANA, J., *Sistema de derecho eclesiástico del estado*, Valladolid 1994.
- GUTIÉRREZ DEL MORAL, M.^A J. – CAÑIVANO SALVADOR, M. Á., *El Estado frente a la libertad de religión: jurisprudencia constitucional española y del Tribunal Europeo de Derechos Humanos*, Barcelona 2003.

- HERRÁEZ RUBIO, B., *Financiación de la Iglesia Española*, in *Ius Canonicum* 32 (1992) 121-139.
- HERVADA, J. – ZUMAQUERO, J. M., *Textos constitucionales españoles (1808-1980)*, Pamplona 1980.
- HERVÁS, D. G. (dir.), *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, Madrid 2002.
- HIERREZUELO CONDE, G., *La Autofinanciación de la Iglesia Católica y las demás confesiones religiosas en la libertad e igualdad religiosas*, Málaga 2008.
- JIMÉNEZ ESCOBAR, J., *El Acuerdo sobre asuntos económicos veinte años después: la exención de las entidades eclesiásticas en el impuesto sobre sociedades*, in *Estudios Financieros* núm. 201 (1999) 79-130.
- HURTADO, T., *Compendio de los principales derechos y deberes inherentes a la naturaleza del hombre así en el orden religioso como en el doméstico, civil y político, seguido de la Constitución de la nación española promulgada en 6 de junio de 1869*, Madrid 1870.
- IBÁN PÉREZ, I. C., *Dos regulaciones de la libertad religiosa en España (la Ley de Libertad religiosa desde 1967 y la Ley Orgánica de libertad religiosa de 1980)*, in *Persona y Derecho* 18 (1988) 99-162.
- IBÁN PÉREZ, I. C. – GONZÁLEZ SÁNCHEZ, M., *Textos de Derecho Eclesiástico (Siglos XIX y XX)*, Madrid 2001.
- IBÁN PÉREZ, I. C. – PRIETO SANCHÍS, L. – MOTILLA DE LA CALLE, A., *Manual de Derecho Eclesiástico*, Madrid 2004.
- JIMÉNEZ DE ASÚA, L., *Proceso histórico de la Constitución de la República Española*, Madrid 1932.
- JORDÁN VILLACAMPA, M.^A L., *Las sectas pseudoreligiosas*, Madrid 1991.
- KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995.
- KUMINETZ, G., *Katolikus házasságjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002.
- LABOA, J. M., *Iglesia y Religión en las constituciones españolas*, Madrid 1981.
- LANNON, F., *Privilegio, persecución y profecía. La Iglesia católica en España 1875-1975*, Madrid 1990.
- Legislación eclesiástica* (Departamento de Redacción Civitas, Novedades legislativas), Cizur Menor (Navarra) 2009²¹.
- LEGUINA VILLA, J. A., *Dos cuestiones en torno a la libertad religiosa: Control administrativo y concepto de notorio arraigo*, in *Revista Española de Derecho Administrativo* 44 (1984) 683-692.

- LOMBARDIA, P., *La personalidad civil de los entes eclesiásticos, según los acuerdos entre la Santa Sede y el Estado español de 3 de enero de 1979*, in *Ius Canonicum* 19 (1979) 79-106.
- LÓPEZ ALARCÓN, M., *Las sectas y los nuevos movimientos religiosos. Problemas de su tratamiento jurídico: ¿reconocimiento o prohibición?*, in *Ius Canonicum* 37 (1997) 451-487.
- LÓPEZ ALARCON, M. – NAVARRO VALLS, R., *Curso de Derecho Matrimonial Canónico y Concordado*, Madrid 2001⁶.
- LÓPEZ DE PRADO, J., *El proyecto de ley sobre la libertad religiosa ante la Dignitatis Humanae*, in *Razón y Fe*, núm. 175 (1967) 481-508.
- LÓPEZ DE PRADO, J., *Recepción de la libertad religiosa en el ordenamiento jurídico español*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 23 (1967) 553-621.
- LÓPEZ CASTILLO, A., *La Libertad Religiosa en la Jurisprudencia Constitucional; Cuadernos Aranzadi del Tribunal Constitucional*, Madrid 2002.
- LÓPEZ-SIDRO LÓPEZ, Á., *El control estatal de las entidades religiosas a través de los registros: estudio histórico-jurídico*, Jaén 2003.
- LORCA SIERO, A., *Las Cortes constituyentes de 1869 – 1871*, Oviedo 1995.
- LORENTE SARIÑENA, M., *Las Infracciones a la Constitución de 1812: Un mecanismo de defensa de la Constitución*, Madrid 1988.
- LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *Derecho Eclesiástico del Estado. Derecho de Libertad de Conciencia*, Madrid 1997.
- LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *Derecho eclesiástico del Estado*, Madrid 2004⁵.
- LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *El principio de cooperación del Estado con las confesiones religiosas: fundamento, alcance y límites*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 69-102.
- LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *El sistema matrimonial español. Matrimonio civil, matrimonio religioso y matrimonio de hecho*, Madrid 1995.
- MAIRENA VALDAYO, A., *Estado y Religión. El valor religioso en el ordenamiento jurídico del Estado*, Salamanca 1968.
- MANTECÓN SANCHO, J., *La restauración del Tribunal de La Rota de la Nunciatura en 1947*, Madrid 2007.
- MANTECÓN SANCHO, J., *Los Acuerdos del Estado con las Confesiones Acatólicas*, Jaén 1995.
- MARQUINA, A., *La Diplomacia Vaticana y la España de Franco (1936-1945)*, Madrid 1983.
- MARQUINA, A., *La Iglesia de España y el Régimen de Franco (1939-1975)*, Madrid 1968.

- MARTÍ GILABERT, F., *El matrimonio civil en España: desde la República hasta Franco*, Pamplona 2000.
- MARTÍ GILABERT, F., *La Iglesia en España durante la Revolución Francesa*, Pamplona 1971.
- MARTÍN DÉGANO, I., *El régimen tributario de las confesiones religiosas y de sus entidades en el derecho español*, Madrid 1999.
- MARTÍN CARRAMOLINO, J., *Elementos de Derecho canónico, con la disciplina particular de la Iglesia en España después de la publicación del Concordato de 1851*, Madrid 1857.
- MARTÍN MARTÍNEZ, I., *El Concordato español de 1953 entre España y la Santa Sede*, Madrid 1961.
- MARTÍN MARTÍNEZ, I., *La revisión del Concordato de 1953 en la perspectiva del episcopado español*, Madrid 1974.
- MARTÍN SÁNCHEZ, I., *La financiación de las confesiones religiosas en el Derecho español*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 129-156.
- MARTÍN SÁNCHEZ, I., *El derecho a la formación de la conciencia y su tutela penal*, Valencia 2000.
- MARTÍN SÁNCHEZ, I. (coord.), *Manual de prácticas de derecho eclesiástico (jurisprudencia española)*, Madrid 1996.
- MARTÍN SÁNCHEZ, I. – ALDANONDO SALAVERRIA, I. – FUENTES BAJO, G. – GARCÍA GÁRATE, A. – MORENO ANTÓN, M.^A – MORENO BOTELLA, G.(coord.), *Curso de derecho eclesiástico del Estado*, Valencia 1997.
- MARTÍN SÁNCHEZ, I. – GARCÍA GÁRATE, A. – GARCÍA GARCÍA, R., *Legislación básica de derecho eclesiástico*, Madrid 2000.
- MARTÍNEZ ALCUBILLA, M., *Diccionario de la Administración española (1914-1980)*, Madrid 1974.
- MARTÍNEZ BLANCO, A., *Las relaciones de las comunidades autónomas con la Iglesia*, Murcia 1987.
- MARTÍNEZ JIMÉNEZ, M.^A J., *Relaciones Iglesia-Estado. El Concordato de 1753*, in *Hispania Sacra* vol. 52 (2000) 301-132.
- MARTÍNEZ SOSPEDRA, M., *La Constitución española de 1812: el constitucionalismo liberal a principios del siglo XIX*, Valencia 1978.
- MARTÍNEZ-PEREDA, R. J. M. – GONZÁLEZ RIVAS, J. J. – HUELIN MARTÍNEZ DE VELASCO, J. – GIL IBÁÑEZ, J. L. – CORREA GUIMERA, B., *Constitución Española; Con la doctrina más relevante del Tribunal Constitucional, Tribunal Supremo y Tribunal Europeo de los Derechos Humanos y Tratados Internacionales suscritos por España*, Madrid 2002.

- MARTÍNEZ-TORRÓN, J., *Religión, Derecho y Sociedad; Antiguos y nuevos planteamientos en el Derecho Eclesiástico del Estado*, Granada 1999.
- MARTÍNEZ-TORRÓN, J., *Separatismo y cooperación en los acuerdos del Estado con las minorías religiosas*, Granada 1994.
- MARTÍNEZ-TORRÓN, J. — ALVÁREZ-MANZANEDA ROLDÁN, M.^A, *Normas de Derecho Eclesiástico*, Granada 2002⁹.
- MARZOA, A. — MIRAS, J. — RODRÍGUEZ-OCAÑA, R. (coord. y dir.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico* (Volumen I: Prolegómenos y Normas generales (Cánones 1-203); Volumen II: Pueblo de Dios (Cánones 204-746); Volumen III: Funciones de enseñar y santificar (Cánones 747-1253); Volumen IV: Derecho patrimonial, Derecho penal y Derecho procesal (Cánones 1254-1752); Volumen V: Apéndices legislativos y Índices generales), Pamplona 2002³.
- MAYANS Y SICAR, G., *Observaciones legales, históricas y críticas sobre el Concordato de 1753*, Madrid 1847.
- MERCADER RIBA, J., *José Bonaparte, Rey de España 1808-1813. Historia externa del Reinado*, Madrid 1971.
- MOLINA MELIÁ, A., *Derecho canónico y Derecho eclesiástico. Fuentes. Textos. Casos prácticos*, Valencia 1985².
- MOLINA MELIÁ, A., *La disolución del matrimonio inconsumado. Antecedentes históricos y derecho vigente*, Salamanca 1987.
- MONREAL, M., *Cultura y sociedad española* (Universidad de Navarra Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas), Pamplona 2005³.
- MONTERO Y GUTIERREZ, E., *El nuevo Concordato español*, Madrid 1954.
- MONTESINOS SÁNCHEZ, N., *La cuestión de la confesionalidad en la Historia Constitucional española. Un análisis de la legislación (1808-1931)*, in *Revista Española de Derecho Canónico* vol. 51 (1994) 115-152.
- MORÁN GARCÍA, G. M.^A, *Evolución, análisis y consideraciones jurídicas sobre la asistencia religiosa en las Fuerzas Armadas: de una tradición multisecular a su regulación vigente*, in *Revista Española de Derecho Militar* 58 (1991) 101-142.
- MORENO ANTÓN, M. G., *El principio de igualdad en la Asistencia religiosa a las fuerzas armadas*, Salamanca 1989.
- MORENO, C. L., *España contemporánea*, Madrid 2005.
- MOTILLA DE LA CALLE, A., *El concepto de confesión religiosa en el derecho español: práctica administrativa y doctrina jurisprudencial*, Madrid 1999.

- MOTILLA DE LA CALLE, A., *Grupos marginales y libertad religiosa: los nuevos movimientos religiosos ante los tribunales de justicia*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 9 (1993) 89-152.
- MOTILLA DE LA CALLE, A., *Los acuerdos entre el Estado y las Confesiones Religiosas en el Derecho español*, Barcelona 1985.
- MOTILLA DE LA CALLE, A., *Régimen jurídico de los bienes histórico-artísticos de la Iglesia Católica*, Madrid 1995.
- MOTILLA DE LA CALLE, A., *Sectas y Derecho en España*, Madrid 1990.
- MUÑOZ I SALA, C., *Análisis comparativo entre los acuerdos estado-confesiones religiosas de 1979 y de 1992 desde la perspectiva de los principios de la Constitución de 1978*, Madrid 2006.
- MUSOLES CUBESO, M. C., *Causas matrimoniales: manual clases practicas*, Valencia 1999.
- NAVARRO VALLS, R., *El matrimonio religioso ante el derecho español*, Madrid 1984.
- NAVARRO VALLS, R. – PALOMINO, R., *Estado y religión; Textos para una reflexión crítica*, Barcelona 2003².
- NAVAS RENEDO, B., *Tratamiento jurídico de las sectas: análisis comparativo de la situación en España y Francia*, Albolote (Granada) 2001.
- NIETO NUÑEZ, S., *Legislación eclesiástica estatal y autonómica con jurisprudencia del Tribunal Constitucional y del Tribunal Supremo*, Madrid 1997.
- NIÑO DEL PORTILLO, J. I., *El artículo VI.3 del Acuerdo Jurídico entre la Santa Sede y España: Consideraciones desde el Derecho Internacional Publico*, in *Ius Canonicum* 26 (1986) 797-825.
- OLIVER ARAUJO, J., *La cuestión religiosa en la Constitución de 1931: una nueva reflexión sobre un tema clásico*, in *Revista de Estudios Políticos* 81 (1993) 175-184.
- OLMOS ORTEGA, M.^A E., *La instrucción de la Conferencia Episcopal Española sobre la inscripción de asociaciones y fundaciones de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas: Texto y comentario*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 57 (2000) 213-226.
- OLMOS ORTEGA, M.ª E., *La regulación del factor religioso en las Comunidades Autónomas religiosas*, Salamanca 1991.
- OTADUY GUERÍN, J. (coord.), *Diálogo sobre el futuro de la ciencia del derecho eclesiástico en España*, Pamplona 2001.
- OTADUY GUERÍN, J., *Los proyectos de acuerdo de cooperación con las iglesias evangélicas y las comunidades israelitas*, in *Estudios Eclesiásticos* 66 (1991) 205-218.

- PALOMINO LOZANO, R., *El Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre asuntos de interés común en Tierra Santa. Una perspectiva histórico-jurídica, diez años después*, in *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado* 2 (2003)
- PAREDES, J. (coord.), *Historia contemporánea de España (siglo XIX)* (Ariel Historia), Barcelona 2004⁴.
- PECES-BARBA, G., *La Constitución española de 1978*, Valencia 1981.
- PECES-BARBA, G., *Estudios sobre la Constitución Española*, Madrid 1994.
- PÉREZ MIER, L., *El Concordato español de 1953: su significación y caracteres*, in *Revista Española de Derecho Canónico* vol. 9 (1954) 7-41.
- PÉREZ ALHAMA, J., *La Iglesia y el Estado Español. Estudio histórico jurídico a través del Concordato de 1851*, Madrid 1967.
- PÉREZ LLANTADA, J., *La Declaración Dignitatis Humanae del Vaticano II y la Ley española de 28 de junio de 1967, reguladora del derecho civil a la libertad en materia religiosa*, in *Anales de la Universidad de Valencia*, Valencia 1970, 1-20.
- PÉREZ LLANTADA, J., *La Libertad Religiosa en el Vaticano II y en España*, Madrid 1974.
- PÉREZ LLANTADA, J., *La ley del 44/ 1967 y los derechos civiles individuales de libertad religiosa*, in *El fenómeno religioso en España. Aspectos jurídicos-políticos*, Madrid 1972, 305-348.
- PÉREZ LLANTADA, J. – GUTIÉRREZ, J., *La dialéctica: -Estado-religión- ante el momento constitucional*, Madrid 1978.
- PÉREZ-MADRID, F., *La tutela penal del factor religioso en el derecho español*, Pamplona 1995.
- PÉREZ-MADRID, F. – FORNÉS DE LA ROSA, J. - BLANCO FERNÁNDEZ, M^A. – CASTILLO ALBARRAN, B. (dir.), *Legislación eclesiástica del Estado*, Elcano (Navarra) 2008¹⁰.
- PERLADO, P. A., *Libertad religiosa en las Constituyentes del 69*, Pamplona 1970.
- PETSCHEN, S., *Iglesia-Estado un cambio político: las constituyentes de 1869*, Madrid 1975.
- PETSCHEN, S., *La Iglesia en la España de Franco*, Madrid 1977.
- PLAZA VENTURA, P., *Los crímenes de guerra, recepción del derecho internacional humanitario en el derecho penal español*, Pamplona 2000.
- PRESAS BARROSA, C., *Alternativas legales a una cuestión patrimonial: los bienes artísticos de la Iglesia española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 1 (1985) 207-234.
- PRESAS BARROSA, C., *De la confesionalidad del Estado al régimen de libertad religiosa en España*, Santiago de Compostela 1981.

- PRESAS BARROSA, C., *El clero católico en el derecho español. Dotación, asignación tributaria, ¿autofinanciación?*, Santiago de Compostela 1998.
- PRESAS BARROSA, C., *El tratamiento jurídico del patrimonio histórico en posesión de la Iglesia católica desde las Autonomías*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 297-318.
- PRIETO, M. S., *El servicio de asistencia religiosa en las fuerzas armadas: Textos y comentarios*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 48 (1991) 663-696.
- PRIETO SÁNCHEZ, L., *La Constitución española de 1978*, Madrid 1980.
- PULIDO QUECEDO, M., *La Constitución española; Con la Jurisprudencia del Tribunal Constitucional*, Madrid 2001.
- RAMON FORT, C., *El Concordato de 1851 (celebrado entre su Santidad Pío IX y S. M. Isabel II)*, Madrid 1953.
- REDONDO ANDRÉS, M.^A J., *Factor religioso y protección penal*, Pamplona 1998.
- REDONDO, G., *Política, cultura y sociedad en la España de Franco (1939-1975) Tomo I: La configuración del Estado español, nacional y católico (1939-1947)*, Pamplona 1999.
- REINA, V. – FELIX BALLESTA, M.^A A., *Congreso Internacional de Derecho Eclesiástico del Estado, Actas del VII Congreso internacional de Derecho Eclesiástico del Estado en Barcelona, 1994*, Madrid 1996.
- REINA, V. - REINA, A., *Lecciones de Derecho Eclesiástico Español*, Barcelona 1983.
- ROCA FERNÁNDEZ, M.^A J., *Aproximación al concepto de fines religiosos*, in *Revista de Administración Pública* núm. 132 (1993) 445-467.
- ROCA FERNÁNDEZ, M.^A J., *La declaración de la propia religión o creencias en el derecho español*, Santiago 1992.
- ROCA FERNÁNDEZ, M.^A J. (coord.), *La financiación de la Iglesia católica en España*, Santiago de Compostela 1994.
- RODRÍGUEZ BLANCO, M., *El Plan Nacional de Catedrales: contenido y desarrollo*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 60 (2003) 711-733.
- RODRÍGUEZ BLANCO, M., *La inclusión de los religiosos en el régimen especial de trabajadores autónomos de la Seguridad Social. Precisiones*, in *Ius Canonicum* 41 (2001) 145-165.
- RODRÍGUEZ BLANCO, M., *Las certificaciones de dominio de la Iglesia católica: Análisis del artículo 206 de la Ley Hipotecaria*, in *Revista Jurídica del Notariado* núm. 34 (2000) 265-301.

- RODRÍGUEZ BLANCO, M., *Libertad religiosa y confesiones: el régimen jurídico de los lugares de culto*, Madrid 2000.
- RODRÍGUEZ BLANCO, M., *Libertad religiosa y registro de entidades religiosas*, in *Revista Española de Derecho Constitucional* núm. 68. (2003) 337-354.
- RODRÍGUEZ CHACÓN, R., *El factor religioso ante el Tribunal Constitucional*, Madrid 1992.
- RODRÍGUEZ CHACÓN, R., *Reconocimiento de sentencias y resoluciones canónicas (Una importante sentencia del Tribunal Constitucional)*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 227-266.
- RODRÍGUEZ MOYA, A., *El Tribunal Supremo y la religión en la España democrática; Jurisprudencia 1975-2000*, Madrid 2001.
- ROLLNERT LIERN, G., *La libertad ideológica en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional (1980-2001)*, Madrid 2002.
- ROSER NEBOT, N., *Política y religión: la concepción islámica*, Madrid 1998.
- ROSSELL, J., *Religión y jurisprudencia penal (1930-1995)*, Madrid 1996.
- ROUCO VARELA, A. M.^A, *Las relaciones Iglesia y Estado. Perspectivas actuales*, Madrid 2008.
- RUANO ESPINA, L., *Derecho e Islam en España*, in *Ius Canonicum*, vol. 43 (2003) 465-543.
- RUANO ESPINA, L., *Los Acuerdos o Convenios de cooperación entre los distintos poderes públicos y las confesiones religiosas*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 53 (1996) 157-187.
- RUANO ESPINA, L., *Regimen juridico registral de las confesiones religiosas y su tratamiento jurisprudencial*, Cizur Menor (Navarra) 2005.
- RUPÉREZ, J., *Estado confesional y Libertad Religiosa*, Madrid 1970.
- SANCIÑENA ASURMENDI, C., *El reconocimiento civil de las resoluciones matrimoniales extranjeras y canónicas*, Madrid 1999.
- SÁNCHEZ AGESTA, L., *La Constitución de 1876 y el Estado de la Restauración*, Madrid 1985.
- SÁNCHEZ AGESTA, L., *Historia del constitucionalismo español*, Madrid, 1974.
- SÁNCHEZ FERRIZ, R., *La Restauración y su Constitución Política*, Valencia 1984.
- SÁNCHEZ DE LAMADRID, R., *El Concordato de 1953*, Jerez de la Frontera 1937.
- SANZ CID, C., *La Constitución de Bayona*, Madrid 1922.
- SATORRAS FIORETTI, R. M.^A, *Aconfesionalidad del Estado y cooperación con las confesiones religiosas*, Barcelona 2001.
- SATORRAS FIORETTI, R. M.^A, *Lecciones de Derecho eclesiástico del Estado*, Barcelona 2000.
- SCHANDA, B., *Ius Publicum Ecclesiasticum*, Budapest 2000.

- SCHANDA, B., *Kérdések az egyházi házasság állami elismerésével kapcsolatban*, in *Jogtudományi Közlöny* 56 (2001) 430-446.
- SCHANDA, B., *Magyar állami egyházjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/4), Budapest 2003².
- SCHANDA, B., *A vallási kisebbségek védelme a konkordatárius jogban*, in *Kánonjog* 10 (2008) 91-99.
- SCHANDA, B., *Vallási vonatkozású európai jogi normák*, in *Kánonjog* 3 (2001) 49-56.
- SCHANDA, B., *Világi jog az egyházjogban – egyházi jog a világi jogban?*, in *Kánonjog* 1 (1999) 79-88.
- SEGURA MUNGÍA, S., *Nuevo diccionario etimológico Latín-Español y de las voces derivadas* (Universidad de Deusto), Bilbao 2006³.
- SERRANO, C., *Los Acuerdos del Estado español con las confesiones no católicas*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 4 (1988) 89-106.
- SEVILLA ANDRÉS, D., *El derecho de libertad religiosa en el constitucionalismo español hasta 1936*, in *Anales de la Universidad de Valencia* núm. 128 (1978) 3-35.
- SEVILLA ANDRÉS, D., *Historia política de España (1800-1973)*, Madrid 1974.
- SOLER, C., *Iglesia y Estado - La incidencia del Concilio Vaticano II sobre el Derecho público externo*, Pamplona 1993.
- SOLOZÁBAL ECHEVARRIA, J. J., *Restauración, régimen constitucional y parlamentarismo*, in *Claves de Razón práctica* 77 (1997) 16-23.
- SOUTO GALVÁN, B., *El reconocimiento estatal de las entidades religiosas*, Madrid 2000.
- SOUTO PAZ, J. A., *Cooperación del Estado con las confesiones religiosas*, in *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense* núm. 84 (1993-1994) 365-414.
- SOUTO PAZ, J. A., *Comunidad política y libertad de creencias; Introducción a las Libertades Públicas en el Derecho Comparado*, Madrid-Barcelona 2003².
- SOUTO PAZ, J. A., *Derecho eclesiástico del Estado; El derecho de la libertad de ideas y creencias*, Madrid 1995³.
- SOÓS, I., *A házassági különválás a kötelék fennmaradása mellett a spanyol polgári jogban*, in *Kánonjog* 9 (2007) 79-92.
- SOÓS, I., *A spanyol polgári házasságjog egyes elemeinek állami egyházjogi vonatkozásai* (Licencia dolgozat - Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet), Budapest 2007.
- SOÓS, I., *A zsidóság kultikus élete az intertestamentális korban* (Baccalaurea dolgozat - Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar), Budapest 2002.

- SOÓS, I., *Historia contemporánea de España (1808-1874)* (Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra), Pamplona 2006.
- SUAREZ, F., *Proceso de la convocatoria a Cortes, 1808-1810*, Pamplona 1982.
- SUÁREZ, V., *El Concordato de 1851 anotado con las leyes, decretos y disposiciones que se han publicado en su aclaración*, Madrid 1882.
- SUÁREZ PERTIERRA, G., *Libertad religiosa y confesionalidad en el ordenamiento jurídico español*, Vitoria 1978.
- SUÁREZ VERDEGUER, F., *Génesis del Concordato de 1851*, in *Ius Canonicum* 3 (1963) 65-250.
- SZUROMI, SZ. A., *Az állami egyházjog sajátosságai a spanyol jogban*, in *Jogtudományi Közlöny* 58 (2003) 419-424.
- SZUROMI, SZ. A., *A vallásszabadság érvényesülése a spanyol jogban az állami egyházjogot érintő jogszabályok és a nemzetközi megállapodások alapján*, in *Kánonjog* 4 (2002) 29-48.
- SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *Az egyházi házasság, mint államilag elismert házassági kötelék (Kritikai megjegyzések jogtörténeti, civiljogi és kánonjogi szempontból)*, in *Jogtudományi Közlöny* 57 (2002) 184-189.
- SZUROMI, SZ. A. – FERENCZY, R., *Az egyházi házasság, mint államilag elismert házassági kötelék*, in *Magyar Jog* 49 (2002) 610-613.
- TAMARIT, J. M.^A, *La libertad ideológica en el derecho penal*, Barcelona 1989.
- TEDESCHI, M., *Polémica y convivencia de las tres religiones*, Madrid 1992.
- TERRADILLOS BASOCO, J. M.^A, *Protección penal de la libertad de conciencia*, in *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense* núm. 69 (1983) 139-162.
- TOMÁS DE VILLARROYA, J., *Breve historia del constitucionalismo español*, Madrid 1988.
- TOMÁS DE VILLARROYA, J., *El Estatuto Real de 1834 y la Constitución de 1837*, Madrid 1985.
- TOMÁS DE VILLARROYA, J., *El sistema político de Estatuto Real (1834-1836)*, Madrid 1968.
- TOMÁS Y VALIENTE, F. – ELORZA, A. – GONZALEZ CASANOVA, J. A. – MUÑOZ, J. – RAMÍREZ JIMÉNEZ, M. – JULIÁ, S. – ARÓSTEGUI, J., *La II República española, el primer bienio*, Madrid 1987.
- TORRES GUTIÉRREZ, A., *Régimen Fiscal de las confesiones religiosas en España*, Madrid 2001.
- TORRES DEL MORAL, A., *Constitucionalismo histórico español*, Madrid 1986.
- TUSEL, J., *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Madrid 1984.

- VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, J. M.^A, *La enseñanza de la religión católica en España: algunos aspectos de sus regulaciones tras la Constitución de 1978*, in *Ius Canonicum* 45 (2005) 143-181.
- VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, J. M.^A, *Las capellanías colativo-familiares. Régimen legal vigente*, Pamplona 1992.
- VÁZQUEZ GARCÍA-PEÑUELA, J. M.^A, *El intento concordatario de la Segunda República*, Madrid 1999.
- VERA URBANO, F. DE P. – ARANDA, M. L., *Derecho Eclesiástico I: cuestiones fundamentales de derecho canónico, relaciones Estado-Iglesia y derecho eclesiástico del Estado*, Madrid 1990.
- VIANA TOMÉ, A., *Los acuerdos con las confesiones religiosas y el principio de igualdad*, Pamplona 1985.
- VILAR, J. B., *Un siglo de protestantismo en España: Águilas, Murcia, 1893-1993: aportación al estudio del acatolicismo español contemporáneo*, Barcelona 1993.
- VILAR, J. B., *Intolerancia y libertad en la España contemporánea: los orígenes de protestantismo español actual*, Madrid 1994.
- VILLA ROBLEDO, M.^A J., *El Acuerdo sobre Asuntos Económicos de 1979 en la Doctrina Española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 624-678.
- VILLA ROBLEDO, M.^A J., *Reflexiones en torno al concepto de notorio arraigo en el artículo 7 de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 1 (1985) 143-184.
- ZABALZA BAS, I., *Confesiones y entes confesionales en el ordenamiento jurídico español*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 3 (1987) 249-268.

BEVEZETÉS

A hatályos spanyol jogi szabályozásban a Spanyol Állam és a katolikus Egyház kapcsolatában az együttműködő elválasztás modellje⁷ érvényesül. Ahogyan ugyanez az elv érvényesül a Spanyol Államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével⁸, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével⁹ és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal¹⁰ fennálló kapcsolatában is. Az együttműködő elválasztásnak a lényege az, hogy az állam és az Egyház, illetve az egyes vallási felekezetek egyenrangú felek, amelyek kölcsönösen elismerik egymás önállóságát, azt hogy az illetékességét egyik sem a másiknak köszönheti, illetve hogy a feleket közösen érintő kérdéseket kölcsönös megállapodásokkal oldják meg. Ezért tehát a Spanyol Állam számol az Egyház és az egyes vallási felekezetek társadalmi súlyával, és nem zárkózik el az együttműködéstől sem. Ezen együttműködések pedig a felek önállóságának kölcsönös elismerésén alapuló szerződések szabályozzák.

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1976 és 1994 között létrejött megállapodások nemzetközi jogi szerződések. A felek összesen hat ilyen – jelenleg is hatályos – megállapodást kötöttek egymással: 1976. július 28-án a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról¹¹; 1979. január 3-án jogi kérdésekről¹², oktatási és kulturális kérdésekről¹³, a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységről és a klerikusok, illetve a szerzetesek katonai szolgálatáról¹⁴, gazdasági kérdésekről¹⁵; és végül pedig 1994. december 21-én a Szentföldet érintő kérdésekről¹⁶. Ezek a megállapodások a katolikus Egyház és a Spanyol Állam együttműködésének alapidokumentumai.

⁷ SCHANDA, B., *Magyar állami egyházjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/4), Budapest 2003², 267-269.

⁸ Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, Ley 24/1992, de 10 de noviembre.

⁹ Federación de Comunidades Israelitas de España, Ley 25/1992, de 10 de noviembre.

¹⁰ Comisión Islámica de España, Ley 26/1992, de 10 de noviembre.

¹¹ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Renuncia a la presentación de Obispos y al Privilegio del Fuero, de 28 de julio de 1976, Ratificado el 19 de agosto de 1976 (BOE de 24 de septiembre de 1976) (ARPO).

¹² Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

¹³ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AEAC).

¹⁴ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AARFA).

¹⁵ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

¹⁶ Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre Asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo, de 21 de diciembre de 1994 (BOE de 28 julio de 1995) (AATS).

A katolikus Egyház és a Spanyol Állam együttműködésének történelmi gyökerei miatt, a spanyol jogrendben megfigyelhetők az egyházjognak az erőteljes hatásai. Ez különösen is igaz a polgári házasságjogra, amellyel kapcsolatban a spanyol Polgári Törvénykönyv több kifejezése, szóhasználata, fogalma és törvénycikkelye megegyezik az Egyházi Törvénykönyv megfogalmazásaival (pl. a Polgári Törvénykönyv az Egyházi Törvénykönyvhöz hasonlóan szól a házassági beleegyezésnek a házasságot létesítő hatásáról, a titkos házasságkötésről, a házassági kötelék fennmaradása melletti különválásról, a házasság semmisségéről, et cetera). A Polgári Törvénykönyv több, az egyházi házasságjogot is érintő törvénycikkelyt tartalmaz, illetve több egyházi házasságjogi kánonnak is lehet polgári jogi vonatkozása. A spanyol polgári házasságjog legfontosabb állami egyházjogi eleme, hogy az egyházi házasság a megkötésének pillanatától kezdve polgári jogi hatásokkal rendelkezik; illetve az egyházi bíróságok házassági semmisségi ítéletei és a megkötött, és el nem hált házasságok alóli pápai felmentések ügyében született döntések akkor hatályosak a polgári jogrendben is, ha az illetékes polgári bíróság a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban is.

1. A SPANYOL ÁLLAMI EGYHÁZJOG JOGFORRÁSAI

1.1. Történeti áttekintés

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy Spanyolországban mindig is létezett az állami egyházjog, hiszen az ország hosszú történelmének eseményeit a kezdetektől átszötte a vallási jelenség, amely a mindenkori kormányzati hatalom számára szükségessé tette, hogy ezzel kapcsolatban szabályozást alkosson. Különösen sok esetben történt meg az, hogy a kormányzati hatalom átvett, illetve megerősített eredetileg csak egyházjogi rendelkezéseket. Ez szinte elkerülhetetlen is volt, hiszen a mindennapi életet teljesen átítatta a vallásos tényező. De ez nem azt jelenti, hogy a történelem során a vallásos dolgokkal kapcsolatban létrejött spanyol jogi előírások mindegyikének egyházjogi gyökerei lennének.

1.1.1. A XVIII-XIX. századi előzmények

A Spanyol Állam, – amely egészen 1716-ig egy közös uralkodóval rendelkező királyságok összességéből állt¹⁷ – katolikus királyság volt, ahol a katolikus Egyház az állam által biztosított előjogoknak köszönhetően gyors és látványos fejlődésnek indult. Ám Spanyolországban is megjelent az Egyház egyetemességét kikezdő gallikanizmus, amely Franciaországban XIV. Lajos uralkodásának idején (1643-1715) érte el a csúcspontját. A regalizmus hatására Spanyolországban is feszültség támadt az Egyház és az állam között, de nem távolodtak el annyira Rómától, mint ahogyan ez Franciaországban megtörtént.

1.1.1.1. Az 1753. január 11-ei Konkordátum¹⁸

XIV. Benedek pápa (1740-1758) a VI. Ferdinánd spanyol királlyal (1746-1759) 1753. január 11-én megkötött, 23 cikkelyből álló Konkordátummal megpróbálta szabályozni a Spanyol Állam beavatkozásának lehetőségeit az Egyház belső ügyeibe, eközben azonban a hatalmának több elemét is kénytelen volt átengedni az uralkodónak.

¹⁷ ARÓSTEGUI SÁNCHEZ, J. – GARCÍA SEBASTIÁN, M. – GATELL ARIMONT, C. – PALAFOX GAMIR, J. – RISQUES CORBELLA, M., *Historia*, Barcelona 2005², 110.

¹⁸ Concordato entre el papa Benedicto XIV y su Majestad Católica Fernando VI, de 11 de enero de 1753 (CSE 1753); MARTÍNEZ JIMÉNEZ, M.^A J., *Relaciones Iglesia-Estado. El Concordato de 1753*, in *Hispania Sacra* vol. 52 (2000) 301-132.; MAYANS Y SICAR, G., *Observaciones legales, históricas y críticas sobre el Concordato de 1753*, Madrid 1847.; SÁNCHEZ DE LAMADRID, R., *El Concordato de 1753*, Jerez de la Frontera 1937.

Az 1753-as Konkordátum 5. cikkelye¹⁹ értelmében továbbra is megmaradt a katolikus spanyol királynak az kiváltsága, hogy a birodalmában a megüresedett érseki, püspöki és apáti székek, valamint a konzisztoriális javadalmak várományosait előzetesen kijelölje. A 8. cikkelyben pedig felsorolásra került 52 egyházi javadalom, amelyeket a 7. cikkely²⁰ értelmében az Apostoli Szentszék minden körülmények között szabadon adományozhatott, illetve tölthetett be. A többi egyházi hivatal és javadalom betöltésének módját a 9-16. cikkelyek szabályozták, míg a 17-21. cikkelyek pedig anyagi természetű kérdésekről intézkedtek, főként a Spanyol Királyságnak, illetve a mindenkor spanyol királynak az Apostoli Szentszék, illetve a mindenkori pápa felé fennálló különböző jogcímen történő fizetési kötelezettségeit tárgyalva.

1.1.1.2. Az 1808. július 7-ei Bayonai Alaptörvény²¹

1808-ban Napóleon a délfranciaországi Bayonaba rendelte IV. Károlyt (1788-1808) és VII. Ferdinándot (1808/1813-1833), és mindkettőt lemondatta a spanyol trónról, és saját fivérét, Bonaparte Józsefet (1808-1813) tette meg Spanyolország királyának

A spanyol alkotmányozás kezdetének alapokmánya a Bayonában 1808. július 7-én kihirdetett Alaptörvény, amely a jogalkotás ezen szintjén első alkalommal mondta ki, hogy a Spanyol Állam katolikus hitvallású. Az Alaptörvény meghatározása szerint az állam

¹⁹ Art. 5. (CSE 1753) No habiéndose controvertido a los reyes católicos de las Españas la pertenencia del Patronato regio, o sea derecho de nominar a los arzobispados, obispados, monasterios y beneficios consistoriales, escritos y tasados en los libros de Cámara, que vacan en los Reinos de las Españas: siendo su derecho apoyado a bulas, y privilegios apostólicos y a otros títulos alegados; y no habiéndose controvertido tampoco a los reyes católicos las nóminas a los arzobispados, obispados y beneficios, que vacan en los reinos de Granada y de las Indias, como ni a algunos otros beneficios, se declara que la Real Corona debe quedar en su pacífica posesión de nombrar en el caso de las vacantes, como ha hecho hasta aquí; y se conviene que los nominados para los arzobispados, obispados, monasterios y beneficios consistoriales deban también en lo futuro continuar la expedición de sus respectivas bulas en Roma del mismo modo y forma hasta ahora practicado, sin innovación alguna.

²⁰ Art. 7. (CSE 1753) La Santidad de nuestro Beatísimo Padre Benedicto Papa XIV reserva a su privativa libre colación, a sus sucesores y a la Silla Apostólica perpetuamente cincuenta y dos Beneficios (cuyos títulos se expresarán ahora mismo), para que no menos Su Santidad que sus sucesores tengan el arbitrio de poder proveer y premiar a aquellos eclesiásticos españoles que por probidad e ilibatez de costumbres, por insigne literatura, o por servicios hechos a la Santa Sede, se hagan beneméritos. Y la colación de estos 52 Beneficios deberá ser siempre privativa de la Santa Sede en cualquiera mes y en cualquiera modo que vaquen, aunque sea por resulta regia; aunque se encontrase tocar alguno de ellos al real Patronato de la Corona; y aunque fuesen situados en diócesis donde algún cardenal tuviese cual se sea amplio indulto de conferir; no debiéndose en manera alguna atender este en perjuicio de la Santa Sede. Y las bulas de estos 52 Beneficios deberán expedirse siempre en Roma, pagando a la Dataría y Cancillería apostólica los debidos emolumentos acostumbrados, según los presentes estados; y todo esto sin imposición alguna de pensiones, y sin exacción de cédulas bancarias, como también se dirá abajo.

²¹ Estatuto de Bayona de 7 de julio de 1808 (EB); MARTÍ GILABERT, F., *La Iglesia en España durante la Revolución Francesa*, Pamplona 1971.; MERCADER RIBA, J., *José Bonaparte, Rey de España 1808-1813. Historia externa del Reinado*, Madrid 1971.; SANZ CID, C., *La Constitución de Bayona*, Madrid 1922.; SUAREZ, F., *Proceso de la convocatoria a Cortes, 1808-1810*, Pamplona 1982.

intoleráns volt az egyedül elfogadott katolikus Egyházon kívüli vallási felekezetekkel szemben.²²

1808-ban, egy olyan történelmi pillanatban született meg ez az Alaptörvény, amikor Spanyolországban nagyon erős volt a római katolikus nemzeti öntudat és ezért az Egyház nagy társadalmi befolyással rendelkezett, amit az állam vezetői el is ismertek. Az államhatalom úgy tekintett a társadalomra, mint egy egységes nemzetre, amelynek egyetlen vallása volt, s a törvényekkel ezt akarták megerősíteni. Következésképpen a katolikustól különböző más vallás követése tilos volt, ugyanis az egyetlen igaz vallásnak a római katolikus számított. Az így létrehozott vallási egység egyformán vonatkozott a királyra és az egész nemzetre, ugyan kizárva az alapvető emberi jogok egyik legfontosabbikának, a vallásszabadság jogának spanyolországi érvényesülésének lehetőségét. Mivel azonban a spanyol lakosság hagyományosan nagyon vallásos volt, ezért a katolikus Egyháznak, mint intézménynek az állam általi privilegizált helyzetbe hozása nem okozott számottevő társadalmi feszültséget, sőt a társadalom támogatta is az Egyház és az intézményeinek tágabb értelemben vett védelmét az állam részéről.

Annak ellenére, hogy az 1808-as Alaptörvény a vallással kapcsolatos témák kivételével több különböző rendelkezésében is liberális vonásokat mutat, mégis azzal, hogy a katolikus vallást egyetlennek nevezi, megmutatja az alapvetően hagyományos jellegét. A Bayonai Alaptörvény 1. cikkelyének megfogalmazását kiemelkedő módon befolyásolta a francia példa. Bonaparte Napóleon (1769-1821) Franciaországban megtapasztalta, hogy a vallást védeni és támogatni hasznosabbnak bizonyulhat, mint üldözni.

Az 1808-as Alaptörvény szerint az Egyház és az állam intézményesített kapcsolatban állt egymással. Mindketten különböző előjogokkal rendelkeztek a másikkal kapcsolatban, résztvettek egymás alapvető funkcióinak gyakorlásában, illetve a legfontosabb kérdésekben közös döntéseket hoztak. Ugyanakkor, az Alaptörvényből az derül ki, hogy az állam az Egyház alárendeltje volt és ezért minden kormányzati szerv működésére befolyással rendelkezett.²³

²² Art. 1. (EB) La religión Católica, Apostólica y Romana, en España y en todas las posesiones españolas, será la religión del Rey y de la Nación, y no se permitirá ninguna otra.

²³ Art. 27. (EB) Habrá nueve Ministerios, a saber: Un Ministerio de Justicia, otro de Negocios Eclesiásticos, otro de Negocios Extranjeros, otro del Interior, otro de Hacienda, otro de Guerra, otro de Marina, otro de Indias y otro de Policía General.

Art. 52. (EB) Habrá un Consejo de Estado presidido por el Rey, que se compondrá de treinta individuos a lo menos, y de sesenta cuando más, y se dividirá en seis secciones, a saber: Sección de Justicia y de Negocios Eclesiásticos, Sección de lo Interior y Policía General, Sección de Hacienda, Sección de Guerra, Sección de Marina y Sección de Indias. Cada sección tendrá un presidente y cuatro individuos a lo menos.

A spanyol alkotmányozás történetében a továbbiakban is megfigyelhető volt az 1808-as Bayonai Alaptörvény hatása.²⁴

1.1.1.3. Az 1812. március 19-ei Alkotmány²⁵

Az első spanyol alkotmányt 1812. március 19-én Cádizban hirdették ki, amelyet a XIX. században még négy követett (1837-ben, 1845-ben, 1869-ben és 1876-ban).²⁶ Ezek az alkotmányok – az 1869. június 6-án kiadott kivételével, amely indirekt módon a vallásszabadságot deklarálta²⁷ – mind azt mondták ki, hogy a római katolikus az egyedül elismert vallás az országban²⁸.

Az 1812-es Alkotmány, amely az 1791-es francia alkotmányra vezethető vissza, létrehozott egy a nemzeti szuverenitásra épülő, a hatalmi ágakat szétválasztó liberális és parlamentáris monarchiát. Kinyilvánította az összes állampolgár törvény előtti egyenlőségét; eltörölte a nemesség előjogait a polgári- és a katonai intézményrendszerben; eltörölt minden kiváltságot; elrendelte az alárendeltség minden jelének megszüntetését, s ilyen módon a régi urak – legalábbis elméletben – jogilag elvesztették a befolyásukat, de nem a földbirtokaikat. Mivel az Alkotmány hatására egyoldalúan eltörölték a tizedet és az inkvizíciót, feloszlatták a jezsuita rendet, államosították az egyházi javadalmakat, kötelezték a papnövendékeket a katonai szolgálatra, folytatták a közösségi vagy korporatív jellegű fölbirtokok felszámolását és a Szentszékkal megszakították a diplomáciai kapcsolatokat. Ezért a papság nagy része egyértelműen antiliberalis magatartást tanúsított.

Art. 61. (EB) Habrá Cortes o Juntas de la Nación, compuestas de 172 individuos, divididos en tres estamentos, a saber: el estamento del clero, el de la nobleza y el del pueblo. El estamento del clero se colocará a la derecha del Trono, el de la nobleza a la izquierda y enfrente al estamento del pueblo.

Art. 65. (EB) Los arzobispos y obispos, que componen el estamento del Clero, serán elevados a la clase de individuos de Cortes por una cédula sellada con el gran sello del Estado, y no podrán ser privados del ejercicio de sus funciones, sino en virtud de una sentencia dada por los tribunales competentes y en forma legal.

²⁴ LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *Derecho Eclesiástico del Estado. Derecho de Libertad de Conciencia*, Madrid 1991, 165-166.

²⁵ Constitución de 19 de marzo de 1812 (CE 1812); ARGÜELLES, A., *La reforma constitucional de Cádiz*, Madrid 1970.; ARTOLA, M., *Las Cortes de Cádiz*, Madrid 1991.; CANOVAS CERVANTES, S., *Las Cortes de Cádiz, Constitución de 1812*, Madrid 1930.; FERRER, M., *La Constitución de Cádiz y su aplicación en la Nueva España; pugna entre antiguo y nuevo régimen en el virreinato 1810-1812*, México, 1993.; GARÓFANO, R., *Las Cortes gaditanas y la Constitución de 1812*, Cádiz 1987.; LORENTE SARIÑENA, M., *Las Infracciones a la Constitución de 1812: Un mecanismo de defensa de la Constitución*, Madrid 1988.; MARTÍNEZ SOSPEDRA, M., *La Constitución española de 1812: el constitucionalismo liberal a principios del siglo XIX*, Valencia 1978.

²⁶ HERVADA, J. – ZUMAQUERO, J. M., *Textos constitucionales españoles (1808-1980)*, Pamplona 1980.

²⁷ Art. 21. (CE 1869) La Nación se obliga a mantener el culto y los ministros de la religión católica. El ejercicio público o privado de cualquier otro culto queda garantido a todos los extranjeros residentes en España, sin más limitaciones que las reglas universales de la moral y del derecho. Si algunos españoles profesaren otra religión que la católica es aplicable a los mismos todo lo dispuesto en el párrafo anterior.

²⁸ Art. 12. (CE 1812) La religión de la Nación española es y será perpetuamente la católica, apostólica, romana, única verdadera. La Nación la protege por leyes sabias y justas y prohíbe el ejercicio de cualquiera otra.

Az Alkotmány szövege az adott politikai helyzetben a liberálisok és a konzervatívok kompromisszumaként született meg. Ez a kompromisszum egyértelműen látszik abból, hogy az a liberális állam, amelyet az Alkotmány létrehozott, teljes mértékben elismerte a katolikus vallás azon jogait, amelyek a konzervatív követelések középpontjában álltak. A Cádizban üléső Parlament az Alkotmány szövegének elfogadásával megnyitotta az utat a liberalizmus előtt, s így megteremtette több fontos jogszabály létrejöttének lehetőségét, mint pl. a gyülekezési szabadságról,²⁹ a szólásszabadságról,³⁰ a véleménynyilvánítás szabadságáról³¹ és a papság előjogaitól való megfosztásáról³² szólókét. De nagy jelentőségű volt az Inkvizíció Szent Hivatalának megszüntetését kimondó 1820. október 25-ei Királyi Rendelet³³ is, amelyet mintegy előkészített az, hogy az inkvizíció működéséről már 1813-ban kinyilvánították, hogy ellentétes az Alkotmánnyal.

Bár az 1812-es Alkotmánnyal az ország hivatalosan elindult a liberalizmus útján, de ettől még az ország lakossága ugyanazzal a vallásos mentalitással és tudattal, illetve ugyanazon szokásokat követve élt tovább, amelyeket ezt megelőzően is követett, nem pedig az Alkotmány által megkívánt cselekvésmódot követve. Az Alkotmány szövegében vallási kérdésekkel kapcsolatban megtalálható a nem katolikus vallások kizárása, a vallási egység hangsúlyozása, az Egyház és az állam intézményesített kapcsolatának fenntartása és a római katolikus vallás védelme.³⁴

Az 1812-es Alkotmány 1814-ig maradt hatályban, ugyanis a trónra történő visszatérését követően VII. Ferdinánd (1808/1813-1833) az 1814. május 4-ei Rendeletével³⁵ – az Alkotmánnyal együtt – semmisnek nyilvánította a Cádizi Parlament összes döntését. Ám 1820-ban a király kénytelen volt felesküdni az 1812-es Alkotmányra, s így ismét hatályba helyezni,³⁶ de 1823-ban végleg eltörölte azt³⁷.

VII. Ferdinánd uralkodásának ideje alatt az Egyház és az állam viszonya két okból is tovább romlott. Először is azért, mert a liberálisok nem értettek egyet az uralkodó azon álláspontjával, hogy az Egyházat támogatni kellene, mert az Egyházban egy olyan lehetséges riválist láttak, amely akadályozhatta a társadalomban történő térnyerésüket. Másodszor pedig

²⁹ Decreto de 21 octubre de 1820, sobre libertad de reunión.

³⁰ Decreto de 22 octubre de 1820, sobre libertad de expresión.

³¹ Ley de 12 febrero de 1822, sobre derechos de petición.

³² Real Decreto de 25 octubre de 1820, desamortizando al clero.

³³ Real Decreto de 9 marzo de 1820, de abolición de Inquisición.

³⁴ Art. 12. (CE 1812) La religión de la Nación española es y será perpetuamente la católica, apostólica, romana, única verdadera. La Nación la protege por leyes sabias y justas y prohíbe el ejercicio de cualquiera otra.

³⁵ Decreto de 4 de mayo de 1814, por el que Fernando VII declara nulo y sin efecto alguno toda la obra de las Cortes de Cádiz.

³⁶ Decreto de 7 de marzo de 1820, por el que Fernando VII accede a jurar la Constitución de 1812.

³⁷ Decreto de 1 de octubre de 1823, por el que Fernando VII declara abolida la Constitución de 1812.

azért, mert az Egyház, a király testvérét, a konzervatívabb gondolkodású Károly herceget (1788-1855) támogatta, aki elszántabban védelmezte volna az egyházi intézményrendszert.

1.1.1.4. Az 1834. április 10-ei Királyi Alaptörvény³⁸

VII. Ferdinánd halála (1833) után a negyedik házasságából származó leánya, II. Izabella (1833-1868) követte a trónon, illetve II. Izabella kiskorúságának ideje alatt, előbb az anyakirályné, Mária Krisztina (1833-1840), majd pedig Espartero³⁹ tábornok (1840-1843) régensségének időszaka következett.⁴⁰ A tizenhárom évesen felnőtté nyilvánított II. Izabella 1844-ben foglalhatta el Spanyolország trónját.

Mária Krisztina tehát régensi minőségében adta ki az 1834. április 10-ei Királyi Alaptörvényt, amellyel az volt a célja, hogy addig is egy stabil helyzetet hozzon létre, amíg az új alkotmány kidolgozása megtörténik. (1837. június 18-án – szintén – Mária Krisztina hirdette ki a Spanyol Királyság új Alkotmányát.) Az Alaptörvénnyel kétkamarás parlament jött létre, ahol a felsőházban az érsekek, a püspökök és a született arisztokrácia tagjai foglaltak helyet, az alsóházba pedig csak az igen magas évi adót fizető gazdag polgárok voltak megválaszthatóak.

Mária Krisztina régensi időszaka alatt (1833-1840) szabályozták az egyesülési jogot,⁴¹ (amelyről törvény is született⁴²), a nyomtatás-⁴³ és a sajtó szabadságának⁴⁴ jogát, illetve visszavonhatatlanul felszámolásra került az inkvizíció⁴⁵.

Az Alaptörvény egyáltalán nem foglalkozott vallásos kérdésekkel és az Egyházzal kapcsolatos témákkal. De biztosította a római katolikus vallás egyedüliségét, a vallási egységet, az Egyház és az állam intézményesített kapcsolatát. Ám ez az Alaptörvény csak az első lépés volt a radikális változásokat tartalmazó 1837-es Alkotmányhoz.

Az Alaptörvény kissé ellentmondásos keretet biztosított a vallási kérdések rendezéséhez, ugyanis ez volt az az időszak, amikor egy sor rendelet értelmében megtörtént a közösségi vagy korporatív jellegű fölbirtokok felszámolása, az egyházi javak elidegenítése és

³⁸ Estatuto Real de 10 de abril de 1834 (ER); TOMÁS DE VILLARROYA, J., *El Estatuto Real de 1834 y la Constitución de 1837*, Madrid 1985.

³⁹ Baldomero Espartero (1793-1879) 1840-1843 között, majd 1854-1856 között régens volt; az 1839-ben általa tető alá hozott vergarai egyezményt követően megkapta a Vergara és Victoria hercege címekeket.

⁴⁰ TOMÁS DE VILLARROYA, J., *El sistema político de Estatuto Real (1834-1836)*, Madrid 1968.

⁴¹ Real Decreto de 20 de enero de 1834, sobre asociaciones gremiales.

⁴² Ley de 6 diciembre de 1836, sobre gremios.

⁴³ Real Decreto de 4 de enero 1834, sobre libertad de imprenta.

⁴⁴ Reglamento de 1 de junio de 1834, sobre libertad de prensa.

⁴⁵ Decreto de 15 de julio de 1834, aboliendo definitivamente la Inquisición.

az ezt követő államosítása. Így kimondták az egyházi szervezetek összes eladható vagyonának felszámolását⁴⁶ és az összes monostor, kolostor, kollégium, egyházi iskola és intézmény, a világi papság lakhatását biztosító házak, illetve a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend összes Spanyolországi birtokának felszámolását⁴⁷.

Ezzel kezdetét vette egy olyan időszak, amelyben a liberális eszmék érvényesülése egyre nagyobb teret kapott, mivel a régens Mária Krisztina elfogadott egy sor olyan rendelkezést, amelyekkel a liberálisok rokonszenvét igyekezett megnyerni. A kormány egymás után hozta azokat a rendelkezéseket, amelyek közvetlenül érintették negatívan az egyházi intézményeket és azok tagjait is.

1.1.1.5. Az 1837. június 18-ai Alkotmány⁴⁸

A XIX. századi spanyol alkotmányok közül az 1837-es az, amelyik a 11. cikkelyében⁴⁹ megtette az első lépést a vallási tolerancia felé azzal a megfogalmazásával, hogy a nemzet kötelezte magát a spanyolok által vallott katolikus vallás szolgálattevőinek támogatására. Ez már nem a katolikus vallás egyedüliségét mondta ki, hanem csupán egy szociológiai tényt deklarált és nem törekedett a nem katolikus vallások szigorú alkotmányos kizorítására, mint ahogyan ezzel összefüggésben a nemzeti egység kérdése sem került elő.

Az 1837-es Alkotmány az uralkodó részére korlátlan vétőjogot adott, illetve biztosította számára a jogot a kétkamarás parlament összehívására és felosztatására, valamint az üléseik megnyitására és bezárására is. Az Alkotmány az alapvető szabadságjogok közül biztosította a szólásszabadságot, a személyes szabadsághoz való jogot (amelyet csak törvény által lehetett felfüggeszteni), a lakhely sérthetetlenségének jogát, a tulajdonjog korlátozott védelmét és a parlamenthez vagy az uralkodóhoz való közvetlen felfolyamodás jogát, illetve a sajtóbüntettek kivizsgálására külön esküdszéket hozott létre. Az Alkotmány hatályának ideje alatt jogszabályt alkottak a tized és az első termés megszüntetéséről,⁵⁰ a szólásszabadság visszaállításáról⁵¹, a kölcsönös segítő szervezetekről⁵², a közösségi vagy korporatív jellegű

⁴⁶ Decreto de 19 de febrero de 1836.

⁴⁷ Decreto de 8 de marzo de 1836.

⁴⁸ Constitución de 18 de junio de 1837 (CE 1837); ABEL VILELA, A., *De la Constitución de 1837 al derrocamiento del sistema tributario*, Lugo 1974.; COLOMER VIADEL, A., *El sistema político de la Constitución española de 1837*, Madrid 1989.; TOMÁS DE VILLARROYA, J., *El Estatuto Real de 1834 y la Constitución de 1837*, Madrid 1985.

⁴⁹ Art. 11. (CE 1837) La Nación se obliga a mantener el culto de los ministros de la religión católica que profesan los españoles.

⁵⁰ Decreto de 29 de julio de 1837, de supresión de diezmos y primicias.

⁵¹ Real Orden de 17 de agosto de 1837, restableciendo la ley de libertad de expresión de 1820.

⁵² Real Orden de 28 de febrero de 1839, sobre asociaciones de ayuda mutua.

fölbirtokok felszámolásáról⁵³, a sajtószabadságról⁵⁴, a vallásgyakorlás támogatásáról és a papság ellátásáról⁵⁵.

Az Alkotmány szerint az állam szociológiai okokból támogatta a katolikus vallásgyakorlást és a vallási szolgálattevőket, s így egyfajta rugalmas szövetség jött létre a monarchia és az Egyház között.

A Barcelonában és a Madridban fellángoló forradalmi megmozdulások hatására 1840. október 12-én Mária Krisztina lemondott a régensségről, az új régens Espartero tábornok lett. A spanyol Egyház életében ez egy nyugtalan és félelmekkel teli időszak volt, hiszen Espartero tábornok megszüntette a Spanyol Rota működését, a Kanári-szigetek püspökét száműzte, sok plébánost megfosztott a hivatalától és 1840. december 29-én elrendelte a madridi Apostoli Nunciatúra bezárását is.⁵⁶

1.1.1.6. Az 1845. május 23-ai Alkotmány⁵⁷

Az 1845-ös Alkotmánnyal kezdetét vette egy évtizedekig tartó mérsékelt időszak, amelynek legfőbb jellemzője a politikai stabilitás volt, ahol fennmaradt az állam és az Egyház intézményesített kapcsolata és a Szentszékkal is helyreállt a jó kapcsolat. A nagykorúsított, s így a trónt ténylegesen is elfoglaló II. Izabella (1833-1868) és a mérsékelt irányvonalat képviselő kormánya helyre kívánta állítani a diplomáciai kapcsolatokat a Szentszékkal. Ezért a Spanyol Rota működésének tilalmát megszüntették, s így a bíróság ismét az ország egész területén gyakorolhatta a joghatóságát; megszüntették a püspökök száműzetését, akik így visszatérhettek az egyházmegyéikbe és ismét kormányozhatták azokat;⁵⁸ leállították az

⁵³ Nueva Ley de Desamortización de bienes de 1840.

⁵⁴ Real Decreto de 10 de abril de 1844, sobre libertad de imprenta.

⁵⁵ Ley de 23 de febrero de 1845, sobre dotación del culto y mantenimiento del clero.

⁵⁶ CARCEL ORTI, V., *Un siglo de relaciones diplomáticas entre España y la Santa Sede (1834-1931)*, in *Anales de Historia Contemporánea* 25 (2009) 318-321.

⁵⁷ Constitución de 23 de mayo de 1845 (CE 1845); CÁNOVAS SÁNCHEZ, F., *El moderantismo y la Constitución española de 1845*, Madrid 1985.

⁵⁸ Real Orden de 15 de febrero de 1844, Real Orden de 26 de julio de 1844, Ley de 3 de abril de 1845 és Convenio de 30 de noviembre de 1850 a szerzetesrendek és a világi papság vagyonát illetően; Real Orden 20 de abril de 1846, Convenio de 23 de abril de 1846, Real Decreto de 10 de octubre de 1847 és Real Decreto de 11 de julio de 1848 a kápolnák és a szentélyek, illetve a hozzájuk tartozó javak értékesítésének felfüggesztését és visszavonását illetően; Real Decreto de 23 de septiembre de 1847 és Real Decreto de 7 de abril de 1848 az iménti javak eladásának megszüntetését illetően; Real Decreto de 11 de junio de 1847, Instrucción de 12 de julio de 1847, Convenio de 3 de agosto de 1847, Real Decreto de 7 de abril de 1848, Real Decreto de 1 de mayo de 1848, Real Orden de 25 de junio de 1850, Real Orden de 6 de enero de 1850, Real Orden de 21 de septiembre de 1850, Real Orden de 29 de octubre de 1850, Real Decreto de 7 de marzo de 1851, Convenio de 22 de marzo de 1851 és Real Orden de 18 de junio de 1851 a Katonai Rendek vagyonának eladását illetően; Real Decreto de 20 de octubre de 1847 és Real Decreto de 11 de julio de 1848 az iménti vagyonok értékesítésének felfüggesztését illetően; Instrucción de 23 de mayo de 1846, Real Orden de 11 de octubre de 1846, Real Orden de 4 de marzo de 1847, Real Orden de 6 de junio de 1847, Real Orden de 6 de noviembre de 1847, Real Orden de 14 de

egyházi ingatlanok értékesítését és visszaadták azok egy részét; meghatározott szerzetesrendeket vissza lehetett állítani, így azok továbbfolytathatták a tevékenységüket és a szolgálatukat⁵⁹. A Parlament megszavazott egy új törvényt⁶⁰ a vallásgyakorlás és a vallási szolgálattevők anyagi támogatásáról, és egy királyi rendelet is kiadásra került, amely kötelezte az ügyészségeket arra, hogy lépjenek fel a katolikus alapigazságokkal ellentétes nyomtatva közreadott írások szerzőivel és kiadóival szemben⁶¹.

A véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban az Alkotmány 2. cikkelye⁶² szerint minden spanyolnak lehetősége volt előzetes cenzúra nélkül, szabadon közzétennie és kinyomtatnia a saját gondolatait. Ez a megfogalmazás az 1837-es Alkotmányban⁶³ megtalálható kitételt elhagyja, miszerint a sajtóbüntetteket kizárólag a megfelelő esküdtbíróságoknak volt joga minősíteni.

A 11. cikkelye szerint⁶⁴ a római katolikus a spanyol nemzet vallása, s ezért az állam kötelezte magát a katolikus vallásgyakorlás és a vallási szolgálattevők támogatására. Ez az 1837-es Alkotmány alapvetően szociológiai alapú megfogalmazásához⁶⁵ képest változást jelentett, hiszen a létező kijelentő módban történő használata azt fejezi ki, hogy létezik egy olyan vallás, amely a spanyol nemzet egészének vallása.

Az Alkotmánnyal és a spanyol kormány azon intézkedésével, hogy felfüggesztette az egyházi vagyon értékesítését⁶⁶, javítani akarták a kapcsolatokat Rómával, amelyek a korábbi időszakban súlyosan sérültek. Ez a kérdés egy nagyon nehezen megoldható feladat elé állította a Pénzügyminisztériumot, ugyanis szinte lehetetlen volt megoldani azt, hogy a már új tulajdonosokhoz került vagyonelemek ismét visszakerülhessenek az eredeti egyházi tulajdonosaikhoz.

Ebben az időszakban annak az állam által vállalt kötelezettségnek, hogy az egyházi szolgálattevőket anyagi támogatásban részesíti, kettős célja volt: egyrészt, hogy ezzel biztosítsa az Egyház politikai támogatását a trónját frissen elfoglalt királynő (II. Izabella)

dieciembre de 1847, Real Orden de 20 de mayo de 1848 és Real Orden de 31 de mayo de 1848 az ebben az időszakban olyan viszontagságos sorsú tizedet illetően.

⁵⁹ Real Decreto de 5 de marzo de 1844.

⁶⁰ Ley de 8 de mayo de 1849.

⁶¹ Real Orden de 30 de mayo de 1844.

⁶² Art. 2. (CE 1845) Todos los españoles pueden imprimir y publicar libremente sus ideas sin previa censura, con sujeción a las leyes.

⁶³ Art. 2. (CE 1837) Todos los españoles pueden imprimir y publicar libremente sus ideas sin previa censura, con sujeción a las leyes. La calificación de los delitos de imprenta corresponde exclusivamente a los jurados.

⁶⁴ Art. 11. (CE 1845) La religión de la Nación española es la católica, apostólica, romana. El Estado se obliga a mantener el culto y sus ministros.

⁶⁵ Art. 11. (CE 1837) La Nación se obliga a mantener el culto de los ministros de la religión católica que profesan los españoles.

⁶⁶ Real Decreto de 26 de julio de 1844.

részére, másrészt, hogy rendezze azt a problémát, amelyet az egyházi vagyon állami kisajátítása hozott létre. A problémák megoldását kereső tárgyalások, egyeztetések és az ezek nyomán született megegyezések vezettek el az 1851-es Konkordátum megkötéséhez.

Mindezek az intézkedések lehetővé tették, hogy folyamatosan javuljanak a Szentszék és Spanyolország kapcsolatai. A Szentszékkal megkötött 1845. április 27-ei Megállapodás⁶⁷ helyreállította a diplomáciai kapcsolatokat, illetve II. Izabella királynő felújította azokat a korábbi megállapodásokat is, amelyeket még az apja, VII Ferdinánd (1808/1813-1833) halála előtt kötöttek, de amelyeket a Kormány már nem ratifikált.

1.1.1.7. Az 1851. március 16-ai Konkordátum⁶⁸

A IX. Piusz pápa (1846-1878) és a II. Izabella királynő (1833-1868) meghatalmazottai által 1851. március 16-án megkötött Konkordátum kimondta, hogy a római katolikus a spanyol nemzet egyedüli vallása⁶⁹; amelyet ebből következően minden oktatási intézményben (az egyetemeken, a kollégiumokban, a szemináriumokban, a világi- és a magániskolákban), minden szinten a katolikus tanításnak megfelelően kellett tanítani⁷⁰. A Konkordátum többek között felsorolta a Spanyol Királyság területén található metropoliákat és azok szufrageánus egyházmegyéit⁷¹; meghatározta a nuncius tevékenységi körét⁷² és a tábori ordinariátus, illetve priorátus működésének szabályait⁷³; a Trentói Zsinat (1545-1563) előírásainak megfelelően

⁶⁷ Convenio entre el España y Santa Sede sobre restablecer las relaciones diplomáticas, de 27 de abril de 1845.

⁶⁸ Concordato Celebrado entre Su Santidad el Sumo Pontífice Pío IX y S. M. Católica doña Isabel II reina de la España, de 16 de marzo de 1851 (CSE 1851); BERAULT-BERCASTEL, A. H. – BARÓN DE HENRION, M. R. A. – DÍAZ IGLESIAS CASTAÑEDA, E., *Historia general de la Iglesia*, Madrid 1854², 727-754.; MARTÍN CARRAMOLINO, J., *Elementos de Derecho canónico, con la disciplina particular de la Iglesia en España después de la publicación del Concordato de 1851*, Madrid 1857.; PÉREZ ALHAMA, J., *La Iglesia y el Estado Español. Estudio histórico jurídico a través del Concordato de 1851*, Madrid 1967.; RAMON FORT, C., *El Concordato de 1851 (celebrado entre su Santidad Pío IX y S. M. Isabel II)*, Madrid 1953.; SUÁREZ, V., *El Concordato de 1851 anotado con las leyes, decretos y disposiciones que se han publicado en su aclaración*, Madrid 1882.; SUÁREZ VERDEGUER, F., *Génesis del Concordato de 1851*, in *Ius Canonicum* vol. 3 (1963) 65-250.

⁶⁹ Art.1. (CSE 1851) La religión católica, apostólica, romana, que, con exclusión de cualquier otro culto, continúa siendo la única de la nación española, se conservará siempre en los dominios de S.M. Católica, con todos los derechos y prerrogativas de que debe gozar, según la ley de Dios y lo dispuesto por los sagrados cánones.

⁷⁰ Art. 2. (CSE 1851) En su consecuencia, la instrucción en las universidades, colegios, seminarios y escuelas públicas o privadas de cualquier clase será en todo conforme a la doctrina de la misma religión católica; y a este fin, no se pondrá impedimento alguno a los Obispos y demás prelados diocesanos encargados por su ministerio de velar sobre la pureza de la doctrina de la fe y de las costumbres y sobre la educación religiosa de la juventud en el ejercicio de este cargo, aun en las escuelas públicas.

⁷¹ Arts. 5-6. (CSE 1851).

⁷² Art. 7. (CSE 1851) Los nuevos límites y demarcación particular de las mencionadas diócesis, se determinarán con la posible brevedad y del modo debido por la Santa Sede, a cuyo efecto delegará en el Nuncio apostólico en estos reinos las facultades necesarias para llevar a cabo la espresada demarcación, entendiéndose para ello con el Gobierno de S. M.

⁷³ Art. 9. (CSE 1851).

meghatározta a püspöki és az érseki székek megüresedésekor szükséges teendőket⁷⁴; megállapította az érsekek és püspökök⁷⁵, illetve a papság⁷⁶ javadalmazásának, valamint az egyházmegyék⁷⁷ és a szemináriumok⁷⁸ anyagi támogatásának szabályait; és intézkedett arról is, hogy a spanyol királynak sértetlenek maradnak az 1753-as Konkordátumban meghatározott előjogai⁷⁹, valamint kimondta azt is, hogy az előző konkordátum rendelkezései továbbra is érvényesek, kivéve azokat amelyeket az új Konkordátum módosított⁸⁰. A Konkordátumról elmondható, hogy felekezetiileg egyoldalúan elkötelezett volt, s hogy a papság és az egyházmegyék részére nagymértékben juttatott állami támogatásokat és ezért széles körben biztosította az állam számára az egyházi hivatalok betöltésébe való beleszólás lehetőségét.

1.1.1.8. Az 1852-es⁸¹ és az 1856-os⁸² alkotmánytervezet

Az 1845-ös és az 1869-es Alkotmányok közötti időszakban két alkotmánytervezetet is készítettek, ez elsőt 1852-ben, a másodikat pedig 1856-ban, de egyik sem került kihirdetésre.

1852-ben Juan Bravo Murillo⁸³ konzervatív miniszterelnök részletesen kidolgozott egy alkotmánytervezetet, amelyben az alapvető szabadságjogok igen korlátozottak lettek volna. Az árnyaltan intoleráns szellemiségű tervezet például felfüggesztette volna a szólásszabadság jogát, mint a gondolat szabad kifejezésének jogát. A tervezetet a Parlament 1852. december 2-án elvetette, amely kiváltotta a miniszterelnök lemondását is.

Az alkotmánytervezet az első címében tárgyalta a vallási kérdéseket, ahol az előző évben (1851-ben) a Szentszékkal megkötött Konkordátumnak megfelelően szabályozta volna

⁷⁴ Art. 20. (CSE 1851) En sede vacante, el cabildo de la iglesia metropolitana o sufragánea en el término marcado y con arreglo a lo que previene el sagrado Concilio de Trento, nombrará un solo vicario capitular, en cuya persona se refundirá toda la potestad ordinaria del cabildo sin reserva o limitación alguna por parte de él, y sin que pueda revocar el nombramiento una vez hecho, ni hacer otro nuevo; quedando por consiguiente enteramente abolido todo privilegio, uso o costumbre de administrar en cuerpo, de nombrar más de un vicario o cualquiera otro que bajo cualquier concepto sea contrario a lo dispuesto por los sagrados canones.

⁷⁵ Art. 31. (CSE 1851).

⁷⁶ Arts. 32-33. (CSE 1851).

⁷⁷ Art. 34. (CSE 1851).

⁷⁸ Art. 35. (CSE 1851).

⁷⁹ Art. 44. ap. 1. (CSE 1851) El Santo Padre y S. M. Católica declaran quedar salvas e ilesas las reales prerrogativas de la corona de España en conformidad a los convenios anteriormente celebrados entre ambas potestades.

⁸⁰ Art. 44. ap. 2. (CSE 1851) Y por tanto, los referidos convenios, y en especialidad el que celebró entre el Sumo Pontífice Benedicto XIV y el Rey Católico Fernando VI en el año 1753, se declaran confirmandos y seguirán en su pleno vigor en todo lo que no se altere o modifique por el presente.

⁸¹ Proyecto de Constitución de Bravo Murillo de 2 de diciembre de 1852 (PCE 1852).

⁸² Proyecto de Constitución de 1856 (PCE 1856); CASANOVA AGUILAR, I., *Aproximación a la Constitución nonata de 1856: presentación general y primera publicación del texto íntegro*, Murcia 1985.

⁸³ Juan Bravo Murillo (1803-1873) Esparteroval szemben álló politikus, aki 1851-1852 között kormányfő volt és Espartero visszatérésének idejére (1854-1856) Franciaországba menekült.

ezt a témakört. Így a tervezet kimondta volna az 1. cikkelyben⁸⁴, hogy a római katolikus a spanyol nemzet kizárólagos vallása, míg a 2. cikkelyben⁸⁵, hogy az Egyház és az állam kapcsolatát a megkötött Konkordátum a törvény erejével szabályozza.

Az 1856-os alkotmánytervezet 14. cikkelye⁸⁶ szerint a spanyol nemzet elkötelezte volna magát, hogy támogatja és védelmezi a spanyolok által követett katolikus vallás gyakorlását és a vallási szolgálattevőket, de egyetlenegy spanyolt vagy külföldit sem lehetett volna üldözni a véleménye, a hite és a vallása, illetve a nyíltan kinyilvánított vallásellenessége miatt sem. Ez a cikkely negatív értelemben mondta volna ki a lelkiismereti- és vallásszabadságot, illetve a jogot arra, hogy valaki kinyilváníthassa a többségtől eltérő vallási meggyőződését.

A 3. cikkely⁸⁷ szerint a törvények értelmében minden spanyolnak joga lett volna arra, hogy előzetes cenzúra nélkül, szabadon és akár nyomtatásban is közzétehesse a gondolatait; illetve semmilyen okból sem lehetett volna zárolni a már kinyomtatott kiadványokat azt követően, hogy elkezdték a terjesztésüket; valamint a sajtóbüntetteket kizárólag a megfelelő esküdtbíróságoknak lett volna joga minősíteni. Ez a cikkely az alapvető állampolgári jogok egyikének, a szólásszabadságnak a helyreállítását, illetve ezzel összefüggésben az előzetes cenzúra és az utólagos zárolás eltörlését akarta elérni.

A tervezet ezen kívül a gyülekezési- és az egyesülési jogot és az oktatás szabadságát is biztosította volna. De az 1856-os alkotmánytervezet nem került jóváhagyásra a Parlament elé, így kihirdetve sem lett. Leopoldo O'Donnell⁸⁸ kormányfő 1856. szeptember 15-én ismét hatályba helyezte az 1845-ös Alkotmányt⁸⁹, amelyhez egy, a reformokat tartalmazó kiegészítő függelék csatolt. 1856. október 14-én II. Izabella (1833-1868) királynő menesztette O'Donnelt és helyette Narváezt⁹⁰ nevezte ki, aki hatályon kívül helyezte a kiegészítő függelék⁹¹ és kidolgozta az 1857-es Alkotmányreform Törvényt⁹², amely 1864. április 20-ig

⁸⁴ Art. 1. (PCE 1852) La religión de la Nación española es exclusivamente la Católica, Apostólica, Romana.

⁸⁵ Art. 2. (PCE 1852) Las relaciones entre la Iglesia y el Estado se fijarán por la Corona y el Sumo Pontífice en virtud de Concordatos que tendrán carácter y fuerza de ley.

⁸⁶ Art. 14. (PCE 1856) La Nación se obliga a mantener y proteger el culto y los ministros de la religión católica que profesan los españoles. Pero ningún español ni extranjero podrá ser perseguido por sus opiniones o creencias religiosas, mientras no las manifieste por actos públicos contrarios a la religión.

⁸⁷ Art. 3. (PCE 1856) Todos los españoles pueden imprimir y publicar libremente sus ideas sin previa censura, con sujeción a las leyes. No se podrá secuestrar ningún impreso hasta después de haber empezado a circular. La calificación de los delitos de imprenta corresponde a los jurados.

⁸⁸ Leopoldo O'Donnell y Jorriés (1809-1867) a karlista háborúk tehetséges hadvezére volt, 1854-ben Espartero oldalán állt, 1856-ban rövid ideig, majd 1865-1866 között is kormányfő volt.

⁸⁹ Real Decreto de 15 de septiembre de 1856.

⁹⁰ Ramón María Narváez (1800-1868) Espartero ellenfele és 1844-től kezdve több alkalommal is kormányfő volt

⁹¹ Real Decreto de 14 de octubre de 1856.

⁹² Ley Constitucional de Reforma de 17 de julio de 1857.

volt érvényben, amikor is az új kormány minden tekintetben helyreállította az 1845-ös Alkotmány hatályát.

1.1.1.9. Az 1869. június 1-ei Alkotmány⁹³

1868 szeptemberében „Becsületes Spanyolországot!” jelszóval katonai felkelés tört ki és a lázadó Serrano⁹⁴ tábornok csapatai Alcoleában vereséget mértek II. Izabella (1833-1868) hadaira, ezért a királynő San Sebastiánból Franciaországba menekült, ahol egészen a haláláig, 1904-ig emigrációban élt. Madridban ideiglenes kormány jött létre, amely összehívta az alkotmányozó Parlamentet, amelyet az általános választójog alapján választottak meg, s amely 1869. június 1-én véglegesen jóváhagyta a spanyol monarchia új Alkotmányát.

Az alapvetően egyházellenes légkörben elfogadott Alkotmány alapjaiban változtatta meg az Egyház és az állam viszonyát, mert a forradalmárok nemcsak a királyság ellen keltek fel, hanem az Egyház ellen is.

Az ideiglenes kormány 1868. október 25-én kiadott kiáltványában meghirdette azokat az alapelveket, amelyek az új kormányzat tevékenységét meghatározták. Ezek közé az alapelvek közé tartozott a vallásszabadság, az oktatás szabadsága, a sajtószabadság és a békés célú egyesülési- és gyülekezési szabadság.⁹⁵ Az Alkotmány megfogalmazásakor is ezeket az alapelveket vették figyelembe, s így a liberalizmus eszméi tettenérhetőek a szövegben, mint pl. a személyhez fűződő jogok védelme,⁹⁶ az Egyház és az állam elválasztása, a nyilvános- és a magán vallásgyakorlás engedélyezése.

⁹³ Constitución de 1 de junio de 1869 (CE 1869); BORREGO, A., *La Constitución de 1869 y la de 1876: la legalidad común, condiciones para la formación de una opinión pública que pueda ser considerada como expresión genuina de la voluntad nacional*, Madrid 1882.; CARRO MARTÍNEZ, A., *La Constitución española de 1869*, Madrid 1952.; CATALINAS, J. L., Y ACHENAGUSIA, J., *La Primera República. Reformismo y revolución social*, Madrid 1973.; FERRANDO, J., *La Primera República española*, Madrid 1973.; HURTADO, T., *Compendio de los principales derechos y deberes inherentes a la naturaleza del hombre así en el orden religioso como en el doméstico, civil y político, seguido de la Constitución de la nación española promulgada en 6 de junio de 1869*, Madrid 1870.; LORCA SIERO, A., *Las Cortes constituyentes de 1869 – 1871*, Oviedo 1995.; PERLADO, P. A., *Libertad religiosa en las Constituyentes del 69*, Pamplona 1970.; PETSCHEN, S., *Iglesia-Estado un cambio político: las constituyentes de 1869*, Madrid 1975.

⁹⁴ Francisco Serrano y Domínguez (1810-1885) 1869-ben a Szenátus elnöke, illetve 1868-1871 között a ideiglenes kormányzat idején régens volt.

⁹⁵ ESTEBAN, J. DE., *Constituciones Españolas y Extranjeras*, Madrid 1977, 229-230.

⁹⁶ Art. 17. (CE 1869) Tampoco podrá ser privado ningún español: Del derecho de emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito, valiéndose de la imprenta o de otro procedimiento semejante. Del derecho de reunirse pacíficamente. Del derecho de asociarse para todos los fines de la vida humana que no sean contrarios a la moral pública, y por último Del derecho de dirigir peticiones individual o colectivamente a las Cortes, al Rey o las autoridades.

A 21. cikkely⁹⁷ szerint a spanyol nemzet kötelezte magát a katolikus vallás gyakorlásának és a vallási szolgálattevőinek támogatására, illetve a Spanyolországban élő külföldiek számára lehetővé tette bármilyen más vallás nyilvános- és magán gyakorlását is, amelyet az általánosan elfogadott morális szabályokon és a jogszabályokon kívül más nem korlátozhatott, valamint ha néhány spanyol a katolikus vallástól különböző vallást követett, akkor rájuk is mindenben az előző előírás volt alkalmazható. Ahogyan voltak olyanok, akik egyetértettek vele és támogatták, ugyanúgy voltak olyanok is, akik teljesen elfogadhatatlannak tartották ennek a cikkelynek a tartalmát. Az utóbbiak körébe tartozott a lakosság nagy része, akik gyakorló katolikusok voltak, illetve szinte a papság egésze is az ellenzők közé tartozott, mert úgy vélték, hogy ez a megfogalmazás nyilvánvalóan ellentétes volt az 1851-es Konkordátummal, valamint sértette azt a hagyományos alapelvet, hogy a spanyolok egységesen katolikusok, és végül de nem utolsó sorban attól is tartottak – nem is alaptalanul – hogy ezt követően majd a katolikus egyházi személyeknek és intézményeknek sérülhetnek majd az előjogaik és az egyéb jogaik is.

Az Alkotmányban az alapvető állampolgári jogok biztosításának, illetve azoknak a jog teljes erejével való védelmének közös kiindulópontja az emberi természet volt. Az Alkotmány által biztosított alapvető állampolgári jogok közül egyházi szempontból kiemelendő a szólásszabadság és az oktatás szabadsága;⁹⁸ a sajtószabadság, az egyesülési- és gyülekezési szabadság;⁹⁹ a jogbiztonsághoz és a személyes szabadsághoz való jog, a lakóhely sérthetetlenségének joga és a levéltitok védelme;¹⁰⁰ és a már említett vallásszabadság védelme. Annak ellenére, hogy az Alkotmány elismerte a katolikus vallás gyakorlásának és vallási szolgálattevőinek támogatásának jogát, illetve kötelezettségét, összhangban az 1851-es Konkordátummal, az Alkotmány mégis több szempontból is ellentétben állt a Konkordátummal, de ennek ellenére sem jött létre az Egyház és az állam valódi szétválasztása.

Az Alkotmány elfogadásával megkezdődött szekularizációs folyamat legjelentősebb példája a Parlament által 1870. június 17-én jóváhagyott Törvény¹⁰¹, amely kötelezően előírta a polgári házasságkötést. A Törvény kimondta, hogy a házasságkötésnek ez volt az egyetlen olyan módja, amely az Állam által elismert joghatásokat kiválthatta. Örökösnek és

⁹⁷ Art. 21. (CE 1869) La Nación se obliga a mantener el culto y los ministros de la religión católica. El ejercicio público o privado de cualquier otro culto queda garantido a todos los extranjeros residentes en España, sin más limitaciones que las reglas universales de la moral y del derecho. Si algunos españoles profesaren otra religión que la católica es aplicable a los mismos todo lo dispuesto en el párrafo anterior.

⁹⁸ Art. 24. (CE 1869).

⁹⁹ Arts. 17-19. (CE 1869).

¹⁰⁰ Art. 7. (CE 1869).

¹⁰¹ Ley de 17 de junio de 1870.

felbonthatatlannak ismerte el azokat a házasságokat, amelyet az előírásoknak megfelelően a polgári hatóságok képviselői előtt kötöttek azok, akik az egyházi házasságkötéshez szükséges előzetes kánoni engedélyeket nem tudták volna beszerezni, vagy mert valamely szerzetesrendben korábban örökfogadalmat tettek, vagy valamilyen más okból nem köthettek volna egyházi házasságot.

Amikor a spanyol püspökök tudomást szereztek erről, az akkor még csak készülő Törvényről, közös tiltakozó levelet küldtek a Parlamentnek, amelyben arra hívták fel a figyelmet, hogy ami jó az Egyháznak, az jó a hazának is. Vagyis az Egyház a társadalom legerősebb pillére, és ezért a nemzet és annak vallása elválaszthatatlanok egymástól, amit a házasságkötéssel kapcsolatos jogi szabályozás kapcsán sem lehet figyelmen kívül hagyni. Ezért kell a házasságkötésnek egyházi szertartásnak és semmiképpen sem polgári cselekedetnek lennie, amilyennek a polgári házasságkötést szánták.¹⁰²

A Parlament a püspökök levelét megtárgyalta és a Törvényt ennek ellenére is jóváhagyta, azaz kötelezővé tette a polgári házasságkötést. Ezt követően a püspökök többé már nem nyilvánították ki közösen a véleményüket, sem Savoyai Amadé (1870-1873) uralkodásának ideje alatt, sem pedig az I. Köztársaság (1873-1874) idején.

1.1.1.10. Az 1873-as alkotmánytervezet¹⁰³

Az 1869-es Alkotmány elfogadását követő politikailag instabil időszak az Egyház és az állam kapcsolatára is rányomta a bélyegét. A köztársasági időszakban (1873-1874) az állam deklarálta a semlegességét és a személyhez fűződő jogok védelmére hivatkozva biztosította a vallásszabadság jogának érvényesülését, illetve nem tett különbséget a nyilvános- vagy a magán vallásgyakorlás lehetővé tétele között.

Az állam elismerte az Egyháznak azt a jogát, hogy önállóan kormányozza önmagát és a katolikusok szabadon gyakorolhassák a vallásukat. Amely jogokat egyébként az 1869-es Alkotmány és a törvények minden engedélyezett szervezet számára lehetővé tett az egyesülési- és gyülekezési jog, illetve a tanítás szabadságáról szóló rendelkezések értelmében. Az állam lemondott a megüresedett püspöki székek betöltéséhez az 1851-es Konkordátumban biztosított előzetes bemutatási jogáról, mint ahogyan a liturgikus könyvek kinyomtatását sem kellett engedélyeztetni.

¹⁰² GIL DELGADO, F., *Documentos Colectivos del Episcopado Español (1870-1974)*, Madrid 1974, 99-100.

¹⁰³ Proyecto de Constitución Federal de la República Española de 17 de julio de 1873 (PCE 1873).

Az I. Köztársaság 1873-as alkotmánytervezete először tesz kísérletet arra, hogy Spanyolországot szövetségi állammá alakítsa át, ahol a köztársasági elnök tejhatalommal rendelkezik. A tervezet a teljes vallásszabadságot tette volna lehetővé, ezért a 34. cikkely¹⁰⁴ szerint Spanyolországban minden vallás szabadon gyakorolható lett volna. A 35. cikkely¹⁰⁵ szerint megmaradt volna az Egyház és az állam teljes szétválasztása, azzal az indoklással, hogy az Állam nem lehet kompetens vallási kérdésekben, s így semleges magatartást kell követnie. Ezért a 36. cikkely¹⁰⁶ értelmében tilos lett volna a központi vagy a szövetségi államnak, a regionális államhatalom képviselőinek és a helyi önkormányzatoknak, hogy akár közvetlen, vagy akár közvetett módon valamelyik vallást támogassák. A 37. cikkely¹⁰⁷ értelmében pedig a születési-, a házassági- és a halotti anyakönyveket minden esetben a polgári hatóságoknak kellett volna vezetniük.

A tervezet nem került jóváhagyásra és nem lett belőle alkotmányos rendelkezés, ugyanis időközben az ország a társadalmi konfliktusok következtében szétesett és 1874. december 29-én Matínez Campos tábornok a saguntói katonai lázadást követően XII. Alfonzot (1874-1885), II. Izabella (1833-1868) fiát kikiáltotta Spanyolország királyának és ezzel helyreállította a monarchiát. Ezért 1876. május 24-én már egy új alkotmánytervezetet fogadott el a Kongresszus (a Parlament alsóháza), amelyet közel egy hónappal később, június 22-én a Szenátus (a Parlament felsőháza) is elfogadott, és végül június 30-án került kihirdetésre a Spanyol Királyság új Alkotmánya.

1.1.1.11. Az 1876. június 30-ai Alkotmány¹⁰⁸

A helyreállított Bourbon monarchia idején, főleg a konzervatív Antonio Cánovas del Castillo¹⁰⁹ kormányfőhöz köthetően, egy sor olyan általános intézkedést hoztak, amellyel

¹⁰⁴ Art. 34. (PCE 1873) El ejercicio de todos los cultos es libre en España.

¹⁰⁵ Art. 35. (PCE 1873) Queda separada la Iglesia del Estado.

¹⁰⁶ Art. 36. (PCE 1873) Queda prohibido a la Nación o al Estado federal, a los Estados regionales y a los Municipios subvencionar directa o indirectamente ningún culto.

¹⁰⁷ Art. 37. (PCE 1873) Las actas de nacimiento, de matrimonio y defunción serán registradas siempre por las autoridades civiles.

¹⁰⁸ Constitución de 30 de junio de 1876 (CE 1876); ÁLVAREZ CONDE, E., *La Constitución española de 30 de junio de 1876 un enfoque jurídico*, Valladolid 1976.; BARBERINI, G., *El Artículo 11 de la Constitución de 1876: La controversia diplomática entre España y la Santa Sede*, Madrid 1962.; CORDERO TORRES, J. M., *Los valores latentes de la Constitución canovista*, in *Anales de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas* 52 (1975) 125-149.; SÁNCHEZ AGESTA, L., *La Constitución de 1876 y el Estado de la Restauración*, Madrid 1985.; SÁNCHEZ FERRIZ, R., *La Restauración y su Constitución Política*, Valencia 1984.; SOLOZÁBAL ECHEVARRIA, J. J., *Restauración, régimen constitucional y parlamentarismo*, in *Claves de Razón práctica* 77 (1997) 16-23.

¹⁰⁹ Antonio Cánovas de Castillo (1828-1897) konzervatív politikus és író volt, akit hatszor választottak meg kormányfőnek, az 1874-es Bourbon-restauráció egyik előkészítője volt, 1897-ben egy olasz anarchista gyilkolta meg.

csökkenteni akarták a politikai instabilitást. Létrehozták az előzetes sajtócenzúra rendszerét és ezzel korlátozták a sajtószabadságot; de korlátozták a szólásszabadságot is, és kifejezetten megtiltottak minden kritikát a király személyével és a monarchiával szemben; és felújították, illetve fenntartották a párbeszédet a katolikus egyházi hierarchiával, annak érdekében, hogy ezzel is gyengítsék a republikánusokat és a karlistákat.¹¹⁰

Az 1876-os Alkotmány szabályozása korlátozta az alapvető szabadságjogokat, így a vallásszabadságot is. A 11. cikkely¹¹¹ kimondta, hogy az állam vallása a római katolikus volt és ezért a nemzetnek kötelessége volt a katolikus vallásgyakorlást és a vallási szolgálattevőket támogatnia; de spanyol területen senki sem szenvedhetett hátrányt se a saját vallási meggyőződése miatt, se pedig amiatt, ha valaki a saját vallását gyakorolta, kivéve, ha a keresztény erkölcs szabályait nem tartotta tiszteletben; valamint mindenféle egyéb nyilvános vallási szertartás és a véleménynyilvánítás egyéb formái is megengedhetetlenek voltak az államvallás ünnepi alkalmakor. Viszont egy 1876. októberében kelt Körlevél¹¹² szerint, ha ezeknek a nem katolikus vallásoknak a szertartásai a saját templomaikon belül zajlottak, akkor engedélyezhetőek voltak, de előzetes hírverés és külső ragasztott plakátok nélkül, zártkörben és az épület jellegére utaló jel nélküli helységben lehetett ezeket megtartani. Ugyanez a Körlevél a nyilvános nem katolikus vallási véleménynyilvánítás egyéb formáival kapcsolatban azt tartalmazta, hogy bűncselekményt követtek el azok, akik a közutak mentén, vagy a templomok és a temetők külső falain, illetve körmenetek vagy feliratok, zászlók, jelvények, hirdetések és plakátok útján adnak hírt a nem katolikus vallási szertartásaikról, szokásaikról és hagyományaikról. Az 1910. június 10-ei Királyi Rendelet¹¹³ hatályon kívül helyezte ezt az értelmező jellegű Körlevelet, és nagyobb nyitottsággal szabályozta a nem katolikus vallások szertartásaival és az egyéb véleménynyilvánítási formáikkal kapcsolatos engedélyek kiadásainak feltételeit.¹¹⁴

¹¹⁰ Ley de imprenta, de 7 de enero de 1879.; Ley de reuniones públicas, de 15 de junio de 1880; Ley de imprenta, de 26 de julio de 1883; Ley de asociaciones, de 17 de junio de 1887; Ley del jurado, de 20 de abril de 1888; Ley sobre establecimientos religiosos, de 27 de diciembre de 1910.

¹¹¹ Art. 11. (CE 1876) La religión católica, Apostólica, Romana, es la del Estado. La Nación se obliga a mantener el culto y sus ministros. Nadie será molestado en territorio español por sus opiniones religiosas, ni por el ejercicio de su respectivo culto, salvo el respeto debido a la moral cristiana. No se permitirán, sin embargo, otras ceremonias ni manifestaciones públicas que las de la religión del Estado.

¹¹² LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *Derecho Eclesiástico del Estado. Derecho de Libertad de Conciencia*, Madrid 1997, 205.

¹¹³ Real Orden de Canalejas de 10 de junio de 1910.

¹¹⁴ MARTÍNEZ ALCUBILLA, M., *Diccionario de la Administración española (1914-1980)*, Madrid 1974, 428.

Az Alkotmány 13. cikkelye¹¹⁵ szerint valamennyi spanyol állampolgár jogosult volt: előzetes cenzúra nélkül, szabadon kifejezni a gondolait és a véleményét szóban és írásban, a sajtóban és más módon is nyomtatásban; békésen gyülekezni; társulatokat létrehozni az emberi élet védelme és segítése céljából; és egyéni vagy közös kérelemmel fordulni a királyhoz, a Parlamenthez és az állami hivatalokhoz. A kérelem benyújtásának ezt a jogát a katonaság semmilyen csoportja sem gyakorolhatta, de a katonasághoz tartozó személyek egyénileg sem élhettek ezzel a jogosítvánnyal, hanem csak a törvényes intézményeik, amelyekhez tartoztak.

A XII. Alfonz (1874-1885) 1874-es trónralépését követő kormányok eltörölték a polgári házasságkötést¹¹⁶; szakítottak az oktatásügy liberalizációjával; engedélyezték a szerzetesrendek és a különféle kongregációk újjászervezését és széleskörű működését, melynek eredményeként a katolikus oktatás területén nagy fellendülés következett be; és a püspökök számára is lehetővé tették, hogy újjászervezzék egyházmegyéiket. Így megnövekedett az egyházi oktatási intézmények száma, amellyel egyidejűleg egyre több olyan kongregáció került megalapításra, mely kifejezetten a tanításnak szentelte magát.

Primo de Rivera¹¹⁷ tábornok az 1923-as államcsíny után rendkívüli állapotot vezetett be, felfüggesztette az 1876-os Alkotmányt, feloszlatta a Parlamentet, eltörölte a polgári szabadságjogokat és ezzel véget vetett az alkotmányos rendnek. 1925. december 3-án a katonai direktórium átadta a helyét egy polgári kormánynak, amelynek a vezetője ugyancsak Primo de Rivera lett, aki 1929. július 6-án benyújtott egy alkotmánytervezetet, hogy lecsillapítsa a demokratikus jogokat követelő közvéleményt. A tervezet biztosította volna az alapvető szabadságjogokat: a jogbiztonságot, a személyes szabadsághoz való jogot, a lakhely sérthetlenségét, a levéltitok védelmét, a szólásszabadságot, az egyesülési- és a gyülekezési jogot. Ami pedig az Egyház és az állam viszonyát illeti, a tervezet szerint a katolikus lett volna az állam hivatalos vallása, s ezért az államnak kötelezettsége lett volna fenntartania és támogatnia a katolikus vallásgyakorlást és a papságot is, de az állam a katolikustól különböző vallások gyakorlását is megengedte volna, ha az magánúton történik.

¹¹⁵ Art. 13. (CE 1876) Todo español tiene derecho: De emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito, valiéndose de la imprenta o de otro procedimiento semejante, sin sujeción a la censura previa. De reunirse pacíficamente. De asociarse para los fines de la vida humana. De dirigir peticiones individual o colectivamente al Rey, a las Cortes y a las autoridades. El derecho de petición no podrá ejercerse por ninguna clase de fuerza armada. Tampoco podrán ejercerlo individualmente los que formen parte de una fuerza armada, sino con arreglo a las leyes de su instituto, en cuanto tenga relación con éste.

¹¹⁶ Decreto de 9 de febrero de 1875.

¹¹⁷ Miguel Primo de Rivera y Orbaneja (1870-1930) tábornok, aki az 1923-1925 közötti a katonai diktatúra vezetője, majd pedig a polgári kormány miniszterelnöke volt 1925-1930 között.

XIII. Alfonz (1886-1931) javaslatára Primo de Rivera 1930. január 30-án lemondott kormányfői tisztéről, az uralkodó pedig Dámaso Berenguer¹¹⁸ tábornokot nevezte ki az utódjának.

1.1.2. A II. Köztársaság és az 1931. december 9-ei Alkotmány¹¹⁹

XIII. Alfonz¹²⁰ (1886-1931) 1931. február 18-án Juan Bautista Aznar¹²¹ admirálist nevezte ki kormányfőnek, aki április 12-ére kiírta a helyhatósági választásokat, amelyet ugyan összességében a monarchisták nyertek meg csekély többséggel, de a városokban a köztársasági jelöltek kaptak több szavazatot. A köztársaságiak, a választások eredményeit megismerve az utcára szólították a híveiket, a Madridban megalakult Forradalmi Bizottság pedig április 14-én kikiáltotta a Köztársaságot (1931-1939) és egy átmeneti kormány vette át a hatalmat, amely június 28-ára kiírta¹²² a parlamenti választásokat az Alkotmányozó Parlament tagjainak megválasztására.

Az 1931. december 9-én, az Alkotmányozó Parlament által jóváhagyott köztársasági Alkotmány szakított a felekezetiileg elkötelezett állam eszményével, ezért az Egyház és az állam radikális elválasztásának egyházpolitikai elképzelése tükröződik benne.¹²³ Az Alkotmány 3. cikkelyének¹²⁴ negatív megfogalmazása szerint a Spanyol Államnak nem volt hivatalos vallása. Ami pedig a vallásszabadság pozitív tartalmát illeti, arról az Alkotmány 27.

¹¹⁸ Dámaso Berenguer Fusté (1873-1953) tábornok, 1930-1931 között XIII. Alfonz utolsó előtti kormányfője volt.

¹¹⁹ Constitución de 9 de diciembre de 1931 (CE 1931); ALCALÁ-ZAMORA, N., *Defectos de la Constitución de 1931 y tres años de experiencia constitucional*, Madrid 1981.; ARBELOA, V. M., *¿Una constitución democrática?: La Constitución de 1931*, Madrid 1977.; ARBELOA, V. M., *El nombramiento de Obispos durante la dictadura y la II República*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 31 (1975) 143-149.; ARBELOA, V. M., *El proyecto de Constitución de 1931 y la Iglesia*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 32 (1976) 87-109.; ARBELOA, V. M., *Iglesia y Estado en el anteproyecto de Constitución de 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 27 (1971) 313-347.; ARBELOA, V. M., *La separación de la Iglesia y del Estado en la Constitución de 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 34 (1978) 347-374.; ARBELOA, V. M., *Los esfuerzos de la jerarquía española por un acuerdo con el Estado en materia religiosa en 1931*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 26 (1970) 661-673.; CARCEL ORTI, V., *La persecución religiosa en España durante la Segunda República (1931-1939)*, Madrid 1990².; FERNÁNDEZ GARCÍA, A., *La Iglesia ante el establecimiento de la II República*, in *Cuaderno de Historia Moderna y Contemporánea* 5 (1984) 505-536.; JIMÉNEZ DE ASÚA, L., *Proceso histórico de la Constitución de la República Española*, Madrid 1932.; OLIVER ARAUJO, J., *La cuestión religiosa en la Constitución de 1931: una nueva reflexión sobre un tema clásico*, in *Revista de Estudios Políticos* 81 (1993) 175-184.; SEVILLA ANDRÉS, D., *El derecho de libertad religiosa en el constitucionalismo español hasta 1936*, in *Anales de la Universidad de Valencia* 128 (1978) 3-35.

¹²⁰ XIII. Alfonz (1886-1941) 1931-ben, a II. Köztársaság kikiáltásakor elhagyta Spanyolországot és családjával együtt Rómában telepedett le, 1941. január 15-én lemondott a trónról a fia, János (1913-1993) javára.

¹²¹ Juan Bautista Aznar y Cabañas (1860-1933) admirális, XIII. Alfonz utolsó kormányfője volt.

¹²² Decreto de 3 de junio de 1931.

¹²³ DE MEER, F., *Cuestión religiosa en las Cortes Constituyentes de la II República Española*, Pamplona 1975.; CARCEL ORTI, V., *La persecución religiosa en España durante la Segunda República (1931-1939)*, Madrid 1990².

¹²⁴ Art. 3. (CE 1931) El Estado español no tiene religión oficial.

cikkelyének 1. bekezdése¹²⁵ azt mondta, hogy a törvény garantálja a lelkiismereti szabadságot és azt a jogot, hogy valaki spanyol területen szabadon megvallhassa és gyakorolhassa bármely vallását, azzal a feltétellel, hogy a közérkölcös követelményeit figyelembe kellett vennie.

Azonban amikor azt vizsgáljuk, hogy a köztársasági Alkotmány mennyiben védelmezte ennek a jognak a közösségi dimenzióját, akkor azt találjuk, hogy ez a védelem meglehetősen korlátozott volt. Hiszen a 26. cikkely 1. bekezdése¹²⁶ szerint minden vallási felekezetre úgy kellett tekinteni, mint egy egyesületre, amelyek így az egyesületekre vonatkozó törvényeknek voltak alávetve. Ami pedig a vallási megnyilvánulásokat illeti, arról a 27. cikkely 3. bekezdése¹²⁷ kimondta, hogy a vallások gyakorlása magánügyként volt kezelendő és csak abban az esetben lehetett a vallásgyakorlás nyilvános, ha ezt a kormányzat minden egyes esetben jóváhagyta.

A 26. cikkely egésze az 1931-es Alkotmány vallási kérdésekkel foglalkozó legfontosabb része, amelyet a Parlament heves és drámai vitát követően fogadott el. Ebben a cikkelyben világosan tetten érhető a II. Köztársaság vallásellenes alapmagatartása és kifejezett egyházellenessége. Az 1. bekezdés a vallási felekezetek egyesületeként történő kezelését írta elő, a 2. bekezdés¹²⁸ pedig megtiltotta az államnak, a régióknak, a tartományoknak és az önkormányzatoknak, hogy fenntartsanak vagy anyagilag segítsenek bármely egyházat, illetve valamely vallási egyesületet és intézményt. A papság költségvetési támogatásának teljes megszüntetésére maximálisan két éves határidőt állapított meg a 3. bekezdésben¹²⁹. A cikkely 4. bekezdésben¹³⁰ előírta azoknak a szerzetesrendeknek a felosztatását, amelyeknek a tagjai a hagyományosan hármass szerzetesi fogadalmukon túli különleges negyedik fogadalmukkal a spanyol állami hatóságoktól különböző hatalomnak fogadnak engedelmességet, s egyben elrendelte ezen felosztatott szerzetesrendek vagyonának államosítását, jótékonyági és oktatási célokra való fordítását. (Az Alkotmány 26. cikkelye 4. bekezdésének alkalmazása a Jézus Társasága, azaz a jezsuita szerzetesrend felosztatását szolgálta.) A cikkely 5.

¹²⁵ Art. 27. ap. 1. (CE 1931) La libertad de conciencia y el derecho de profesar y practicar libremente cualquier religión quedan garantizados en el territorio español, salvo el respeto debido a las exigencias de la moral pública.

¹²⁶ Art. 26. ap. 1. (CE 1931) Todas las confesiones religiosas serán consideradas como Asociaciones sometidas a una ley especial.

¹²⁷ Art. 27. ap. 3. (CE 1931) Todas las confesiones podrán ejercer sus cultos privadamente. Las manifestaciones públicas del culto habrán de ser, en cada caso, autorizadas por el Gobierno.

¹²⁸ Art. 26. ap. 2. (CE 1931) El Estado, las regiones, las provincias y los Municipios, no mantendrán, favorecerán, ni auxiliarán económicamente a las Iglesias, Asociaciones e Instituciones religiosas.

¹²⁹ Art. 26. ap. 3. (CE 1931) Una ley especial regulará la total extinción, en un plazo máximo de dos años, del presupuesto del Clero.

¹³⁰ Art. 26. ap. 4. (CE 1931) Quedan disueltas aquellas Órdenes religiosas que estatutariamente impongan, además de los tres votos canónicos, otro especial de obediencia a autoridad distinta de la legítima del Estado. Sus bienes serán nacionalizados y afectados a fines benéficos y docentes.

bekezdésében¹³¹ a többi szerzetesrendet pedig egy olyan különleges törvény hatálya alá helyezte, amelynek az alapelveit hat pontban sorolta fel: 1. Fel kellett osztatni azokat a rendeket, amelyek veszélyeztették az állam biztonságát; 2. az Igazságügy Minisztériumnak nyilvántartásba kellett venni a rendeket, illetve külön nyilvántartást kellett vezetnie róluk; 3. előzetes állami jóváhagyás nélkül képtelenek voltak mind önmaguk, mind pedig közvetítő közbeiktatása által megszerezni és megtartani újabb javakat a lakhatásuk vagy egyéb sajátos céljaik részére; 4. tilossá vált számukra az ipari, a kereskedelmi és az oktatási tevékenység; 5. alá kellett vetniük magukat az ország összes adózási törvényének; 6. az anyagi javaikkal kapcsolatban keletkezett hasznot kötelező volt évenként befizetni az állam részére. A 6., s egyben a 26. cikkely utolsó bekezdése¹³² lehetővé tette a szerzetesrendek vagyonának államosítását.

Az 43. cikkely 1. bekezdése¹³³ kimondta, hogy ugyan a család az állam védelme alatt áll és a házasság mindkét nem egyenlő jogain alapul, de azt is hozzátette, hogy a házastársak közös megegyezésével, vagy alapos okból az egyikük kérésére a házasság felbontható, s ezzel bevezette Spanyolországban a válás jogintézményét. A 48. cikkely 6. bekezdése¹³⁴ elismerte ugyan az egyházaknak azt a jogát, hogy saját intézményeikben hitoktatást tartsanak, de ezt is az állam ellenőrzése alá vonta.

Teljesen egyértelmű, hogy az 1931-es Alkotmány állami egyházjogi vonatkozásai teljes egészében ellentétesek az 1851-es Konkordátummal. A II. Köztársaság¹³⁵ (1931-1939) nem pusztán szakított az addigi hagyományosan egyoldalúan vallásilag elkötelezett állami egyházjogi modellel és helyette az állam és az Egyház radikális elválásztására törekedett, hanem nyíltan és egységesen ellenségesen kezelte a különféle vallási felekezeteket, de különösen is ellenséges volt a katolikus Egyházzal szemben.

¹³¹ Art. 26. ap. 5. (CE 1931) Las demás Órdenes religiosas se someterán a una ley especial votada por estas Cortes Constituyentes y ajustada a las siguientes bases: 1. Disolución de las que, por sus actividades, constituyan un peligro para la seguridad del Estado. 2. Inscripción de las que deban subsistir, en un Registro especial dependiente del Ministerio de justicia. 3. Incapacidad de adquirir y conservar, por sí o por persona interpuesta, más bienes que los que, previa justificación, se destinen a su vivienda o al cumplimiento directo de sus fines privativos. 4. Prohibición de ejercer la industria, el comercio o la enseñanza. 5. Sumisión a todas las leyes tributarias del país. 6. Obligación de rendir anualmente cuentas al Estado de la inversión de sus bienes en relación con los fines de la Asociación.

¹³² Art. 26. ap. 6. (CE 1931) Los bienes de las Órdenes religiosas podrán ser nacionalizados.

¹³³ Art. 43. ap. 1. (CE 1931) La familia está bajo la salvaguardia especial del Estado. El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para ambos sexos, y podrá disolverse por mutuo disenso o a petición de cualquiera de los cónyuges, con alegación en este caso de justa causa.

¹³⁴ Art. 48. ap. 6. (CE 1931) Se reconoce a las Iglesias el derecho, sujeto a inspección del Estado, de enseñar sus respectivas doctrinas en sus propios establecimientos.

¹³⁵ TOMÁS Y VALIENTE, F. – ELORZA, A. – GONZALEZ CASANOVA, J. A. – MUÑOZ, J. – RAMÍREZ JIMÉNEZ, M. – JULIÁ, S. – ARÓSTEGUI, J., *La II República española, el primer bienio*, Madrid 1987.

1.1.3. A Franco¹³⁶ diktatúra időszaka (1939-1975)¹³⁷

A spanyol polgárháború során (1936-1939), a köztársaságiak által ellenőrzött területeken az Egyház az utóbbi tizenöt évszázad legvéresebb keresztényüldözését szenvedte el, a megkülönböztetés nélküli öldöklésnek több mint 7000 pap és szerzetes, illetve megszámlálhatatlanul sok katolikus esett áldozatul.¹³⁸

A polgárháború befejezte után (1939. április 1.) helyreállt az Egyház és az állam közötti hagyományos kapcsolat, hiszen az új kormányzat arra törekedett, hogy az 1851-es Konkordátumban foglaltaknak megfelelően folytatódhasson az Egyház működése az országban.¹³⁹ Az új kormányzat nemcsak visszaállította az 1851-es Konkordátum hatályát, de megkezdte a Szentszékkal kötendő új konkordátum előkészítését is.¹⁴⁰ Az Egyház a francóista államot kezdettől fogva törvényesnek ismerte el, amely cserébe előjogokat biztosított a részére¹⁴¹, hogy teljesíthesse a küldetését a nemzet életében. Az államnak az volt a célja, hogy a lakosságot visszavezesse a jó útra, ezért az intézkedéseivel azt akarta elérni, hogy a teljes spanyol népet kereszténnyé tegye az Egyház segítségével. A francóista rendszer pont az ellenkező célt tűzte ki magának, mint az előző, a kommunista-szocialista köztársasági kormányzat. Éppen ezért a rendszer korai éveiben sokan ellenérzéssel fogadták ezt a vallási egységet központi akarattal létrehozni kívánó ideológiát, amely legfeljebb csak a személyes szinten, a bensőben megélt más vallásokat tűrte el. Ahogyan a vallás területén is csak az egyetlen vallás létezhetett hivatalosan, ugyanúgy politikai gondolkodásmódnak is csak egyetlenegy módja volt engedélyezve.

1.1.3.1. A Franco korszak alaptörvényei

¹³⁶ Francisco Franco Bahamonde (1892-1975) tábornok, aki az 1921-1926 közötti marokkói harcokban szerzett hírnevet, a polgárháborúban, a köztársaságiak ellen vívott harcban a nemzeti oldal vezetője, majd pedig 1939-1975 között Spanyolország államfője volt.

¹³⁷ FERRANDO BADÍA, J., *El Régimen de Franco*, Madrid 1984.; GOMEZ PEREZ, R., *El Franquismo y la Iglesia*, Madrid 1986.; LANNON, F., *Privilegio, persecución y profecía. La Iglesia católica en España 1875-1975*, Madrid 1990.

¹³⁸ GARCÍA DE CORTÁZAR, F. – GONZÁLEZ VESGA, J. M., *Spanyolország története*, Budapest 2005, 406.

¹³⁹ TUSEL, J., *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Madrid 1984, 440.

¹⁴⁰ MARQUINA, A., *La Diplomacia Vaticana y la España de Franco (1936-1945)*, Madrid 1983.

¹⁴¹ Orden de 1 de abril de 1939, a püspökök postaköltségének elengedéséről; Orden de 9 de noviembre de 1939, a papságnak az állami költségvetés terhére történő javadalmazásáról; Orden de 13 de julio de 1940, a vasárnapi munkaszünetről.

1938 és 1967 között született meg az az öt jogszabály¹⁴², amelyek a Franco rezsim pszeudo-alkotmányának tekinthető alaptörvények. Ezek mindegyikben szó van az Egyházzól és a katolikus vallásról is. Ezeken a jogszabályokon kívül is számos olyant adtak ki, amelyeknek állami egyházzogi vonatkozásai is vannak, ilyen pl. a polgári házasságról szóló törvény hatályon kívül helyezéséről¹⁴³; a sajtóról¹⁴⁴; a temetők államosításáról szóló törvény hatályon kívül helyezéséről¹⁴⁵; a szerzetesrendekről és a kongregációkról szóló törvény hatályon kívül helyezéséről¹⁴⁶; a politikai felelősségről¹⁴⁷; a papságnak az állami költségvetésből történő javadalmazásának helyreállításáról¹⁴⁸; a gyülekezési jogról¹⁴⁹; a polgári válásról szóló törvény hatályon kívül helyezéséről¹⁵⁰; a szakszervezetek egységéről¹⁵¹; a tábori lelkeszi szolgálat helyreállításáról¹⁵²; a vasárnapi munkaszünetről¹⁵³; a polgári házasságkötés engedélyezéséhez megkövetelt katolikus okiratok másolatairól; a börtönlelkeszi szolgálat helyreállításáról; az általános- és a középiskolákban, valamint az egyetemeken folytatott vallásoktatásról; a kötelező vallásoktatás egyházi felügyeletéről; a felsőbb hatóságokhoz intézett kérelmekhez való jogról¹⁵⁴; az egyesületekről¹⁵⁵; a sajtóról¹⁵⁶; a szakszervezetekről¹⁵⁷; és a politikai szervezetekről¹⁵⁸.

1.1.3.1.1. Az 1938. március 9-ei Munkatörvény¹⁵⁹

Az első alaptörvényben egyértelmű utalást találhatunk a katolikus hitre és ezzel összefüggésben Spanyolország egységére. A Bevezetés első mondatából¹⁶⁰ kiderül, hogy a

¹⁴² Fuero del Trabajo de 9 de marzo de 1938; Fuero de los Españoles de 17 de julio de 1945; Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado de 26 de julio de 1947; Ley de Principios del Movimiento Nacional de 17 de mayo de 1958; Ley Orgánica del Estado de 10 de enero de 1967.

¹⁴³ Derogatoria de la ley de matrimonio civil (12 de marzo de 1938).

¹⁴⁴ Ley de Prensa (24 de abril de 1938).

¹⁴⁵ Derogatoria de la ley de secularización de cementerios (10 de diciembre de 1938).

¹⁴⁶ Derogatoria de la ley de Confesiones y congregaciones religiosas (2 de febrero de 1939).

¹⁴⁷ Ley de Responsabilidades políticas (9 de febrero de 1939).

¹⁴⁸ Restablecimiento dotaciones del clero en presupuestos del Estado (9 de marzo de 1939).

¹⁴⁹ Orden sobre derecho de reunión (20 de julio de 1939).

¹⁵⁰ Derogatoria de la ley del divorcio civil (27 de septiembre de 1939).

¹⁵¹ Ley de Unidad sindical (26 de enero de 1940).

¹⁵² Restablecimiento del Cuerpo eclesiástico del Ejército (12 de julio de 1940).

¹⁵³ Ley reguladora del descanso dominical (13 de julio de 1940).

¹⁵⁴ Ley reguladora del derecho de petición (22 de diciembre de 1960).

¹⁵⁵ Ley de asociaciones (24 de diciembre de 1964).

¹⁵⁶ Ley de Prensa (18 de marzo de 1966).

¹⁵⁷ Ley sindical (17 de febrero de 1971).

¹⁵⁸ Decreto-Ley regulador de asociaciones políticas (21 de diciembre de 1974).

¹⁵⁹ Fuero del Trabajo de 9 de marzo de 1938 (FT).

¹⁶⁰ Preámbulo (FT) Renovando la tradición católica de justicia social y alto sentido humano que informó la legislación de nuestro glorioso pasado, el Estado asume la tarea de garantizar a los españoles la Patria, el Pan y la Justicia.

társadalmi igazságosságnak a katolikus hagyomány szerinti helyreállítása és a dicsőséges spanyol múltban a kiemelkedő emberi értelem segítségével megvalósult legjobb törvényalkotási hagyományok folytatása által az állam magára vállalta azt a feladatot, hogy a spanyoloknak biztosítja a hazát, az alapvető élelmet és a törvényességet.

Meghatározta a spanyolok jogait, kötelességeit és feladatait. Elsősorban a munkával kapcsolatos kérdéseket szabályozta az intézményesített keretek között; így rendelkezett a munkavállalók és a magántulajdon védelméről, illetve az egyetlen szakszervezet megalapításáról és létezéséről is.

A jogszabály megfogalmazása szerint, Spanyolország megerősítésének, egységének, szabadságának és felvirágoztatásának érdekében szükségessé vált egy nagyszabású, a széles társadalmi rétegeket összefogó terv elkészítése, amely a spanyol nép felemelkedését szolgálta. Az emberi személy anyagi, szellemi, erkölcsi, lelki és vallási igényeit és szükségleteit figyelembevéve, ezeknek alárendelve kellett a gazdasági célokat megfogalmazni, az ember személyes méltóságára való tekintettel. De ez az emberi méltóság nem önálló fogalom, hanem alárendelt az adott személyre vonatkozó isteni elképzelésnek.

Az I. szakasz 3. pontja¹⁶¹ szerint a munkához való jog, illetve a munkavégzés kötelezettsége az ember istenképűségének következménye, így az egyéni küldetés teljesítése által fejlődésnek indul és felvirágzik a haza. Tehát nemcsak azért kellett minden egyes embernek munkát biztosítani, hogy gondoskodhasson önmagáról, hanem azért is, mert így Isten áldásában is részesülhetett.

1.1.3.1.2. Az 1945. július 17-ei jogszabály a Spanyolok Jogairól¹⁶²

A második alaptörvény jól érzékelteti a Spanyol Államnak a vallási kérdésekben tanúsított alapmagatartását. A jogszabály arra törekedett, hogy az alkotmány hiányában fennálló joghézagokat kitöltse a Falange¹⁶³ 26 pontjával.

A 6. cikkely¹⁶⁴ szerint a katolikus vallásgyakorlás a Spanyol Állam hivatalos védelmét és támogatását élvezte, illetve senkit sem érhetett hátrányos megkülönböztetés se a saját

¹⁶¹ Epígrafe I. p. 3. (FT) El derecho de trabajar es consecuencia del deber impuesto al hombre por Dios, para el cumplimiento de sus fines individuales y la prosperidad y grandeza de la Patria.

¹⁶² Fuero de los Españoles de 17 de julio de 1945 (FE).

¹⁶³ Falange (teljes nevén *Falange Española de las JONS (Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista)*) nevű katolikus, nacionalista, antikommunista és antianarchista pártot José Antonio Primo de Rivera (1903-1936) alapította 1933-ban, a párt a Franco rendszer egyik fő támasza volt.

¹⁶⁴ Art. 6. (FE) La profesión y práctica de la religión católica, que es la del Estado español, gozará de protección oficial. Nadie será molestado por sus creencias religiosas ni el ejercicio privado de su culto. No se permitirán otras ceremonias ni manifestaciones externas que las de la religión católica.

vallási meggyőződése, se pedig a vallásának a személyes gyakorlása miatt, de a katolikus vallástól különböző más vallások szertartásai és vallási megnyilvánulásai nem voltak megengedhetőek. Amint az látható, ebben a megfogalmazásban nem találkozhatunk azzal, hogy a katolikus vallás akár a nemzet, vagy akár a spanyolok egyedüli vallása lett volna (ahogyan a XIX. századi spanyol alkotmányok és alkotmánytervezetek többsége szociológiai alapon fogalmazott), hanem mint az állam által védelmezett és támogatott vallás jelenik meg. Ezen a ponton a szöveg követi az 1876-os Alkotmány 11. cikkelyének megfogalmazását.

A jogszabály felsorolta a biztosított szabadságjogokat: az államnak tiszteletben kellett tartania az emberi jogokat¹⁶⁵, biztosítania kellett a törvény előtti egyenlőséget¹⁶⁶, védenie és támogatnia kellett a katolikus vallásgyakorlást¹⁶⁷, támogatnia kellett az Egyház által létrehozott intézményeket¹⁶⁸, biztosítania kellett a szólásszabadságot¹⁶⁹, a lakóhely szabad megválasztásának jogát¹⁷⁰, az egyesülési- és a gyülekezési jogot¹⁷¹ és a személyes szabadsághoz való jogot. De ezeknek a jogoknak a gyakorlását fel lehetett függeszteni törvénnyel és rendelettel is, úgyhogy ezeknek az alapvető szabadságjogoknak csak elméletben történt meg az elismerése.

1.1.3.1.3. Az 1947. július 26-ai Törvény az Államfői Utódlásról¹⁷²

A Törvény szabályozta az államfő utódlásával kapcsolatos kérdéseket. Kimondta, hogy Spanyolország államformája alkotmányos Királyság, létrehozta a 17 tagú Királyi Tanácsot, amelynek az volt a feladata, hogy különböző kérdésekben a tanácsaival segítse az

¹⁶⁵ Art. 1. (FE) El Estado español proclama como principio rector de sus actos el respeto a la dignidad, la integridad y la libertad de la persona humana, reconociendo al hombre, en cuanto portador de valores eternos y miembros de una comunidad nacional, titular de deberes y derechos, cuyo ejercicio garantiza en orden al bien común.

¹⁶⁶ Art. 3. (FE) La Ley ampara por igual el derecho de todos los españoles, sin preferencia de clases ni acepción de personas.

¹⁶⁷ Art. 6. (FE) La profesión y práctica de la religión católica, que es la del Estado español, gozará de protección oficial. Nadie será molestado por sus creencias religiosas ni el ejercicio privado de su culto. No se permitirán otras ceremonias ni manifestaciones externas que las de la religión católica.

¹⁶⁸ Art. 29. (FE) El Estado mantendrá instituciones de asistencia y amparará y propulsará las creadas por la Iglesia, las corporaciones y los particulares.

¹⁶⁹ Art. 12. (FE) Todo español podrá expresar libremente sus ideas mientras no atenten a los principios fundamentales del Estado.

¹⁷⁰ Art. 14. (FE) Los españoles tienen derecho a fijar libremente su residencia dentro del territorio nacional.

¹⁷¹ Art. 16. (FE) Los españoles podrán reunirse y asociarse libremente para fines lícitos y de acuerdo con lo establecido por las leyes. El Estado podrá crear y mantener las organizaciones que estime necesarias para el cumplimiento de sus fines. Las normas funcionales, que revestirán forma de Ley, coordinarán el ejercicio de este derecho con el reconocimiento en el párrafo anterior.

¹⁷² Ley de Sucesión a la Jefatura del Estado de 26 de julio de 1947 (LSJE).

államfőt döntései meghozatalában, aki minden kérdésben kizárólagos illetékességi jogkörrel rendelkezett.

A Törvény 1. cikkelye¹⁷³ kimondta, hogy Spanyolország alkotmányos Királyság, egy olyan katolikus állam, amelynek a politikai berendezkedése és parlamentarizmusa megfelel az ország történelmi hagyományainak. A 9. cikkelyben¹⁷⁴ felsorolásra kerültek azok a követelmények, amelyeknek az ország leendő államfőjének meg kellett felelnie, akár királyként, akár pedig régensként, ezek szerint a leendő államfő csak egy olyan valaki lehetett, aki a katolikus vallását gyakorolta.

1.1.3.1.4. Az 1958. május 17-ei Törvény a Nemzeti Mozgalom Alapelveiről¹⁷⁵

A Törvénnyel kinyilvánították a Franco rendszer azon legfontosabb alapelveit, amelyeket állandónak és megmászhatatlannak szántak, illetve semmisnek mondtak ki minden olyan törvényt és egyéb jogszabályt, amely nem volt összhangban ezekkel az alapelvekkel.

Összességében az volt a Törvény célja, hogy meghatározzák azokat a paramétereket, illetve korlátokat, amelyek között a spanyol társadalmi folyamatoknak zajlaniuk kellett volna. Az emberek által alkotott kisebb-nagyobb közösségeknek, mint a családnak, a településnek és a szakszervezetnek is igazodniuk kellett ezekhez a keretekhez. Mindenkinek joga volt, hogy a független igazságszolgáltatás segítségét kérje, amely ingyenes volt a nincstelenek számára. De ugyanígy mindenkinek joga volt az általános- és szakoktatásban való részesedésre, az általános társadalombiztosítási ellátások igénybevételére, a nemzeti jövedelem és az adóterhek méltányos elosztására, valamint a munkavégzés megfelelő feltételeinek biztosítására. Elő kellett segíteni a népesség fizikai és lelki egészségi állapotának, illetve a társadalom erkölcsi szintjének javulását.

Az Egyház és az állam kapcsolatának szemszögéből nézve, a Törvény II. szakasza¹⁷⁶ volt a legjelentősebb, amely kimondta, hogy a spanyol nemzetet, a katolikus Egyház tanítása, az isteni törvények tiszteletbetartása, az egyetlen igaz hit figyelembevételére és az ettől

¹⁷³ Art. 1. (LSJE) España, como unidad política es un Estado católico, social y representativo que, de acuerdo con su tradición, se declara constituido en Reino.

¹⁷⁴ Art. 9. (LSJE) Para ejercer la Jefatura del Estado como Rey o Regente se requerirá ser varón y español, haber cumplido la edad de treinta años, profesar la religión católica, poseer las cualidades necesarias para el desempeño de su alta misión y jurar las Leyes fundamentales, así como lealtad a los Principios que informan el Movimiento Nacional. El mismo juramento habrá de prestar el sucesor después de cumplir la edad de treinta años.

¹⁷⁵ Ley de Principios del Movimiento Nacional de 17 de mayo de 1958 (LPMN)

¹⁷⁶ Epígrafe II. (LPMN) La Nación española considera como timbre de honor el acatamiento a la Ley de Dios, según la doctrina de la Santa Iglesia Católica, Apostólica y Romana, única verdadera y fe inseparable de la conciencia nacional, que inspirará su legislación.

elválaszthatatlan nemzeti tudat az, ami a törvények megalkotásában irányítja. Azaz ebben az időszakban a katolikus Egyház tanítását jelölték meg, mint az állami jogszabályok megfogalmazásának elméleti alapját. A Törvény ezen megfogalmazása az 1960-as évek közepére már idejétmúlttá vált, mert az 1962-1965 között Rómában ülésező II. Vatikáni Zsinat egyik legfontosabb nyilatkozata értelmében, az 1965. december 7-én kibocsátott vallásszabadságról szóló „Dignitatis humanae” kezdetű nyilatkozatával – az 1917-es Egyházi Törvénykönyv 1351. kánonjának¹⁷⁷ megfelelően – egyértelműen leszögezte, hogy az igazság keresésére irányuló emberi kötelességüknek az egyes emberek szabadon, és minden külső kényszertől mentesen kell, hogy eleget tegyenek, amely hozzátartozik a személy méltóságához.

1.1.3.1.5. Az 1967. január 10-ei Alkotmánykiegészítő Törvény¹⁷⁸

A Parlament által 1966. november 22-én elfogadott, az 1966. december 14-ei népszavazáson 95,86 %-os többséggel megerősített és az 1967. január 10-én kihirdetett Alkotmánykiegészítő Törvény olyan kiegészítő rendelkezéseket tartalmazott, amelyek módosították a korábbi alaptörvényeket.

Tekintetbe véve a katolikus Egyháznak a vallásszabadság kérdésében, a II. Vatikáni Zsinaton kifejtett tanítását, a spanyol jogalkotó úgy ítélte meg, hogy szükségessé vált az 1945. július 17-ei Spanyolok Jogairól szóló jogszabálynak a megváltoztatása is ezzel az Alkotmánykiegészítő Törvénnyel.¹⁷⁹ Az 1945-ös jogszabály legfontosabb változtatása a 6. cikkely¹⁸⁰ 2. és 3. mondtában történt, amelyek eredetileg azt mondták ki, hogy senkit sem érhetett hátrányos megkülönböztetés se a saját vallási meggyőződése, se pedig a vallásának a személyes gyakorlása miatt, illetve a katolikus vallástól különböző más vallások szertartásai és vallási megnyilvánulásai nem voltak megengedhetőek. Míg 6. cikkely¹⁸¹ 2. mondata az 1967-es újrafogalmazás után már azt mondta ki, hogy az állam magára vállalja a vallásszabadság jogának érvényesítését azzal, hogy biztosítja a hatékony törvényi védelmét,

¹⁷⁷ CIC (1917) 1351. k. Ad amplectandam fidem catholicam nemo invitus cogatur.

¹⁷⁸ Ley Orgánica del Estado de 10 de enero de 1967 (LOE).

¹⁷⁹ DE FUENMAYOR CHAMPÍN, A., *Estado y religion (el artículo 6.º del Fuero de los Españoles)*, in *Revista de Estudios Políticos* núm. 152 (1967) 99-120.

¹⁸⁰ Art. 6. (FE) La profesión y práctica de la religión católica, que es la del Estado español, gozará de protección oficial. Nadie será molestado por sus creencias religiosas ni el ejercicio privado de su culto. No se permitirán otras ceremonias ni manifestaciones externas que las de la religión católica.

¹⁸¹ Art. 6. (FE modificado por LOE) La profesión y práctica de la Religión Católica, que es la del Estado español, gozará de la protección oficial. El Estado asumirá la protección de la libertad religiosa, que será garantizada por una eficaz tutela jurídica que, a la vez, salvaguarde la moral y el orden público.

miközben fenntartja a közerkölcsöt és a közrendet. A 6. cikkely 2. mondatának új megfogalmazása értelmében, az állam már nem csak a katolikus vallás védelmét biztosította, hanem a vallásszabadság jogának minden ember számára történő érvényesülését is. De a Spanyol Államnak ettől még továbbra is a katolikus maradt a hivatalos vallása, azonban mindenki számára biztosította a vallásszabadság jogának gyakorlását, amelynek a közerkölcs és a közrend védelmén túl más nem szabhatott határt.

Tehát a Spanyol Államot továbbra is a katolikus vallási szempontok hatották át, ezért az Alkotmánykiegészítő Törvény 3. cikkelyének 3. pontja¹⁸² az állam alapvető céljai közt említi a spanyolok szellemi és tárgyi örökségének védelmét. A 12. cikkely¹⁸³ pedig a még kiskorú vagy cselekvésképtelen államfő utód, illetve a leendő király gyámjának személyével kapcsolatban tartalmazta azt a kitételt, hogy ennek a személynek a katolikus vallást gyakorló spanyol állampolgárnak kellett lennie. Míg a 32. cikkely 2. pontja¹⁸⁴ szerint a katolikus egyházi bíróságok joghatósági területeit az 1953-as Konkordátum határozta meg.

Végül is a vallásszabadság érvényesülésének a lehetőségét megteremtő törvényi szabályozás eltért a katolikus Egyháznak a II. Vatikáni Zsinaton, a „Dignitatis humanae” kezdetű nyilatkozatában megfogalmazottaktól és az állam ezt a jogot is a saját, a szabadságról vallott felfogása szerint biztosította.

1.1.3.1.6. Az 44/1967. június 28-ai Törvény a Vallásszabadságról¹⁸⁵

¹⁸² Art. 3. p. 3. (LOE) Son fines fundamentales del Estado: 3. La salvaguardia del patrimonio espiritual y material de los españoles.

¹⁸³ Art. 12. (LOE) La tutela de las personas reales menores de edad llamadas a la sucesión o del Rey incapacitado, será aprobada por las Cortes a propuesta del Consejo del Reino. La designación ha de recaer en persona de nacionalidad española que profese la religión católica y es incompatible con el ejercicio de la Regencia, de la Presidencia del Gobierno o de la Presidencia de las Cortes.

¹⁸⁴ Art. 32. p. 2. (LOE) La Jurisdicción Eclesiástica tendrá por ámbito el que establezca el Concordato con la Santa Sede.

¹⁸⁵ Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa (BOE de 1 de julio de 1967) (LLR 1967); ARZA, A., *Influencia de la Ley de Confesiones y Congregaciones religiosas de 1933 en la Ley de Libertad Religiosa de 1967*, in *Revista de Estudios Políticos* núm. 194 (1974) 111-205.; BLANCO FERNÁNDEZ, M.^A, *La primera ley española de libertad religiosa: Génesis de la ley de 1967*, Pamplona 1999.; DE FUENMAYOR CHAMPÍN, A., *Libertad Religiosa*, Pamplona 1974.; LÓPEZ DE PRADO, J., *El proyecto de ley sobre la libertad religiosa ante la Dignitatis Humanae*, in *Razón y Fe*, núm. 175 (1967) 481-508.; LÓPEZ DE PRADO, J., *Recepción de la libertad religiosa en el ordenamiento jurídico español*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 23 (1967) 553-621.; PÉREZ LLANTADA, J., *La Declaración Dignitatis Humanae del Vaticano II y la Ley española de 28 de junio de 1967, reguladora del derecho civil a la libertad en materia religiosa*, in *Anales de la Universidad de Valencia*, Valencia 1970, 1-20.; PÉREZ LLANTADA, J., *La Libertad Religiosa en el Vaticano II y en España*, Madrid 1974.; PÉREZ LLANTADA, J., *La ley del 44/ 1967 y los derechos civiles individuales de libertad religiosa*, in *El fenómeno religioso en España. Aspectos jurídicos-políticos*, Madrid 1972, 305-348.; RUPÉREZ, J., *Estado confesional y Libertad Religiosa*, Madrid 1970.; SUÁREZ PERTIERRA, G., *Libertad religiosa y confesionalidad en el ordenamiento jurídico español*, Vitoria 1978.

A Vallásszabadságról szóló Törvény a II. Vatikáni Zsinat „Dignitatis humanae” kezdetű nyilatkozatának hatására, annak iránymutatásait követve született meg.

A Törvény megalkotásának két alapvető célja volt: az első, hogy kifejtse a vallásszabadságra vonatkozó joganyagot, a második – és ez volt a fontosabb –, hogy összehangolja azokat a már meglévő jogszabályokat, amelyek egyáltalán összeegyeztethetőek voltak az új Törvénnyel.

A Törvény legfőbb rendeltetése az volt, hogy biztosítsa a vallásszabadság jogi védelmét, mind az egyes személyek, mind pedig a vallási szervezetek vonatkozásában. Egy teljes fejezetet (a VI. fejezetet) szentelt a vallásszabadság jogának védelmére, kezdve annak általános jellegű kijelentésével, hogy ezek a Törvényben biztosított jogok a bíróságok védelme alatt állnak (39. cikkely¹⁸⁶), utalva ezzel a joghatósággal rendelkező bíróságok előtti peres út választásának lehetőségére (41. cikkely), míg a közigazgatási úton az Igazságügy Minisztérium feladatkörébe tartozott, hogy a tartományi kormányzók segítségével nyomunkövéssék a Törvény rendelkezéseinek betartását (37. cikkely) és a minisztertanács vonatkozó határozataihoz végrehajtási utasításokat készítsen (40. cikkely).

A Törvény lényegét az 1. cikkely¹⁸⁷ foglalta össze, amely 3. pontjában leszögezi, hogy a vallásszabadság jogának gyakorlásának összhangban kell lennie a katolikus Egyháznak az erre vonatkozó tanításával és a felekezetiileg elkötelezett Spanyol Államnak az alaptörvényeivel. Az 1. pont szerint a Spanyol Állam elismerte az emberi természet méltóságából fakadó vallásszabadság jogát és ennek biztosítására kötelezettséget vállalt, egyben megadva a szükséges védelmet ahhoz, hogy minden kényszer nélkül, törvényesen lehessen gyakorolni ezt a jogot. A 2. pont szerint az állam bármelyik vallás számára biztosította a magán- és a nyilvános vallásgyakorlás lehetőségét, amelynek csak a 2. cikkely 1. pontjában¹⁸⁸ felsoroltak szabhattak korlátot. Eszerint tekintettel kellett lenni a katolikus vallásra, amely a spanyol nemzet vallása volt, de ugyanígy tekintettel kellett lenni a többi

¹⁸⁶ Art. 39. (LLR 1967) Los derechos reconocidos en la presente Ley quedarán bajo la salvaguardia de los Tribunales de Justicia.

¹⁸⁷ Art. 1. (LLR 1967) 1. El Estado Español reconoce el derecho a la libertad religiosa fundado en la dignidad de la persona humana y asegura a ésta, con la protección necesaria la inmunidad de toda coacción en el ejercicio legítimo de tal derecho. 2. La profesión y práctica privada y pública de cualquier religión será garantizada por el Estado sin otras limitaciones que las establecidas en el artículo segundo de esta Ley. 3. El ejercicio del derecho a la libertad religiosa, concebido según la doctrina católica, ha de ser compatible en todo caso con la confesionalidad del Estado español proclamada en sus Leyes Fundamentales.

¹⁸⁸ Art. 2. p. 1. (LLR 1967) 1. El derecho a la libertad religiosa no tendrá más limitación que las derivadas del acatamiento a las Leyes; del respeto a la Religión católica, que es la de la Nación española, y a las otras confesiones religiosas; a la moral, a la paz y a la convivencia públicas y a los legítimos derechos ajenos, como exigencias del orden público.

vallásra is, az erkölcsi törvényekre, a társadalmi béke fenntartására, a társadalmi együttélés szabályaira, mások törvényben biztosított jogaira és a közrend védelmére is.

A Törvény hatással volt az egyének, a családok, a közösségek és így az egész társadalom életére (2. cikkely 2. pont). Az egyén szintjén (II. fejezet), azzal hogy az egyik és a másik ember között nem tett különbséget aszerint, hogy ki melyik vallást gyakorolta, védelmezte az emberek közötti egyenlőséget (3. cikkely). Bárki a vallásától függetlenül, szabadon tölthetett be bármilyen beosztást, illetve vállalhatott el egy munkát vagy tevékenységet (4. cikkely 1. pont); a saját vallási kötelezettségeit mindenki szabad elhatározásból teljesíthette minden kényszer nélkül, s így a vallásától függetlenül gyakorolhatta az egyesülési- és a gyülekezési jogát (5. cikkely 1. pont); senkit sem lehetett arra kényszeríteni, hogy valamely vallás szertartásán résztvegyen, ez alól csak a fegyveres erők tagjai és a büntetés-végrehajtási intézményekben szolgálatot teljesítők jelentettek kivételt, ha a részvételük az általuk ellátott feladattal volt kapcsolatos (5. cikkely 2. pont); mindenkinek joga volt a saját vallási meggyőződésével összeegyeztethető módon letennie az esküjét (5. cikkely 3. pont); azoknak is jogában állt polgári házasságot kötni, akik nem a katolikus hitet vallották (6. cikkely); mindenkinek joga volt arra, hogy a saját meggyőződése szerinti módon temessék el (8. cikkely); mindenkinek joga volt arra, hogy a saját vallása, illetve meggyőződése szerinti oktatásban részesülhessen (4. cikkely 2. pont, illetve a 9. cikkely 1. pont), illetve ezzel összefüggésben írásban, azaz nyomdai úton előállított kiadványok segítségével terjeszthesse a vallási meggyőződést (9. cikkely 2. pont); mindenkinek a jogában állt a gyülekezési- és az egyesülési jogával élnie vallási célból (10-11. cikkely); s végül, mindezekkel a jogokkal a Spanyolországban élő külföldiek is rendelkeztek (12. cikkely).

A családok szintjén, a 7. cikkelyben¹⁸⁹ az állam elismerte a családok azon jogát, hogy a szülők vezetésével szabadon irányítsák a vallásos életüket és a saját meggyőződésüknek megfelelően döntsék el, hogy a gyermekeiknek milyen vallásoktatást adnak, illetve milyenben részesítik azokat (1. pont). Az állam elismerte a szülők azon jogát is, hogy szabadon választhassák ki az iskolákat és az egyéb képzési lehetőségeket a gyermekeik számára (2. pont). A diákoknak a tanintézetekben nem volt kötelező résztvenniük azon vallás hittanóráin,

¹⁸⁹ Art. 7. (LLR 1967) 1. El Estado reconoce a la familia el derecho a ordenar libremente su vida religiosa bajo la dirección de los padres, y a éstos, la facultad de determinar, según sus propias convicciones, la educación religiosa que se ha de dar a sus hijos. 2. Se reconoce asimismo el derecho de los padres a elegir libremente los centros de enseñanza y los demás medios de formación para sus hijos. 3. Los alumnos de los centros docentes no están obligados a recibir enseñanza de una religión que no profesen, para lo cual habrán de solicitarlo los padres o tutores si aquellos no estuviesen emancipados legalmente. 4.- La enseñanza en los centros del Estado se ajustará a los principios del dogma y de la moral de la Iglesia católica.

amelyet nem gyakoroltak, ebben az esetben a szülőknek vagy a gyámoknak kérniük kellett, hogy a gyerekek törvényesen felmentést nyerhessenek ezen kötelezettségük alól (3. pont). Az állami oktatási intézményekben folytatott vallásoktatásnak meg kellett felelnie a katolikus Egyház tanításának és erkölcsi rendjének (4. pont).

Társadalmi vagy közösségi szinten (III. fejezet) a Törvényben szó volt a vallási célra létesült nem katolikus vallási szervezetek és egyesületek alapításával kapcsolatos szabályozásról (13. cikkely), illetve arról, hogy az Igazságügy Minisztérium által vezetett nyilvántartásba történt felvételük által váltak jogi személyiséggé (14. cikkely). Ezeknek a szervezeteknek kötelező volt olyan könyvelést, illetve nyilvántartást vezetniük, amelyben érték szerint feltüntették a tulajdonukban álló és az adományként átvett javaikat (17. cikkely). A nem katolikus vallások is szabadon megtarthatták a nyilvános szertartásaikat a templomaikban vagy az erre a célra szolgáló épületeikben (21. cikkely 1. pont), de ha ezeken a helyeken kívül akarták megtartani a szertartásaikat, akkor kötelezettségük volt erről időben tájékoztatniuk a tartomány kormányzóját (21. cikkely 2. pont). A nem katolikus vallási szervezetek: tulajdonnal rendelkezhetek az alapszabályaik által meghatározott célok megvalósításához (15. cikkely 2/f. pont); adományokat fogadhattak el és különféle célokra gyűjtéseket szervezhetek a saját vallásukhoz tartozók körében (18. cikkely 1. pont); az alapszabályaik által szabályozott módon helyi szervezeti egységeket szervezhetek (19. cikkely); kiválaszthatták és kinevezhették a saját vallási szolgálattevőiket, akiknek viszont kérniük kellett az Igazságügy Minisztérium megfelelő nyilvántartásába való felvételüket (25. cikkely 1. és 2. pont); a vallási szertartásaik megtartására, a szolgálataik elvégzésére és a tagjaik képzésére épületeket építhettek, illetve alkalmas helységeket hozhattak létre (22. cikkely); ahogyan arra is joguk volt, hogy a tagjaik részére tanintézeteket (29. cikkely), illetve olyan oktatási intézményeket létesítsenek, ahol a leendő vallási szolgálattevőiket képezhették és felkészíthették az elvégzendő szolgálataikra (30. cikkely 1. pont); általánosságban meghatározhatták a saját vallási szolgálattevők feladatköreit, nyilvános kötelezettségeit és mindazt, ami összeegyeztethetetlen lenne mindezzel (27. cikkely 1. pont). A nem katolikus vallási szervezetek szertartásainak helyet adó épületek, illetve helységek a sérthetlenség jogával rendelkeztek (23. cikkely¹⁹⁰).

A Törvény tartalma szerint, az egyének és a családok is képesek lehettek a saját lelkiismeretüknek megfelelően megélni a saját vallásukat, amely hivatalos elismerésben és elfogadásban részesülhetett, s így elméletileg nyilvánosan is gyakorolni lehetett bármelyik

¹⁹⁰ Art. 23. (LLR 1967) Todos los lugares de culto debidamente autorizados tienen garantizada su inviolabilidad con arreglo a las Leyes.

nem katolikus vallást is. Ám a 2. cikkely 1. pontja többféle korlátot is szabott: egyrészt a nem katolikus vallásokat követőknek tekintettel kellett lenniük a katolikus vallásra, amely a spanyol nemzet vallása volt, másrészt ugyanígy tekintettel kellett lenniük a többi vallásra, az erkölcsi törvényekre, a társadalmi béke fenntartására, a társadalmi együttélés szabályaira, mások törvényben biztosított jogaira és a közrend védelmére is. Illetve a 2. cikkely 2. pontja¹⁹¹ felsorolta azokat a cselekményeket, amelyek valamilyen módon megsértették a Törvényben elismert vallásszabadság jogát: a fizikai- vagy erkölcsi kényszer, a fenyegetés, az ajándékadás, az ígértétel, a megtévesztés, a magán- és a családi élet megzavarása, a valamilyen jogtalan módszerrel történt rábeszélés abból a célból, hogy valakit csatlakozásra bírjanak egy bizonyos meggyőződéshez vagy valláshoz, vagy esetleg eltérítsenek egy másiktól.

A Törvény, a vallásra vonatkozólag kimondta valamennyi állampolgár szabadságát és egyenlőségét, egy olyan társadalmi környezetben, amely távol állt attól, hogy abban valamennyi alapvető szabadságjog érvényesülhetett volna. Így a Törvény 1967-es megszületése volt az első döntő lépés azon az úton, amely évekkel később, a Franco tábornok halálát (1975. november 20.) követő politikai átmenet időszakában elvezetett az 1978-as Alkotmány megszületéséig, amely biztosította az emberi- és szabadságjogok mindegyikének kiteljesedését Spanyolországban.

1.1.3.2. A Szentszék és a Spanyol Állam kapcsolatának dokumentumai

A Franco korszak (1939-1975) a Szentszék és a Spanyol Állam kapcsolatában egy kifejezetten termékeny időszak volt, amit az öt megkötött megegyezés és az 1953-as Konkordátum is bizonyít.

1.1.3.2.1. A Szentszék és a Spanyol Állam között 1941. június 7-én létrejött megegyezés a bemutatás előjogának gyakorlásának módjáról

¹⁹¹ Art. 2. p. 2. (LLR 1967) 2. Se consideran actos especialmente lesivos de los derechos reconocidos en esta Ley aquellos que de algún modo, supongan coacción física o moral, amenaza, dádiva o promesa, captación engañosa, perturbación de la intimidad personal o familiar y cualquier otra forma ilegítima de persuasión con el fin de ganar adeptos para una determinada creencia o confesión o desviarlos de otra.

1941. június 7-én Madridban megegyezést írt alá a spanyol kormány a Szentszékkal, a megüresedett érseki és püspöki székek betöltéséről.¹⁹² A megegyezés 1. cikkelye¹⁹³ szerint amint az érseki vagy a püspöki szék megüresedett, vagy amikor a Szentszék úgy ítélte meg, hogy utódlási joggal koadjutor kinevezése vált szükségessé, akkor a Spanyolországba akkreditált nuncius bizalmasan felvette a kapcsolatot a spanyol kormánnyal, s amikor azzal sikerült elvi megállapodásra jutnia legkevesebb hat alkalmas személyről, akkor ezt követően ezt a listát elküldte a Szentszéknek. A 2. cikkely¹⁹⁴ értelmében a pápa egy három nevet tartalmazó listát juttatott el a spanyol kormányhoz a nunciatura közvetítésével, ezt követően pedig az államfő harminc napon belül hivatalosan előterjesztett a három jelöltből egyet leendő püspöknek. A 3. cikkely¹⁹⁵ szerint, ha a pápa véleménye szerint a listán szereplő nevek teljes egészében vagy pedig részben elfogadhatatlanok voltak és így nem tudott hármat vagy egyetlen egyet sem választani közülük, akkor a saját kezdeményezéseként kiegészíthette a listát, vagy pedig egy teljesen új jelöltlistát állíthatott össze, amelyet ugyanazon módon juttatott el a spanyol kormány részére; ha az új nevek közül egyesekkel kapcsolatban kifogások merültek fel, akkor ezeket el kellett juttatni a Szentszékhez; abban az esetben pedig, ha a Szentszék által közölt új listán szereplő nevekkel kapcsolatban a spanyol kormánytól harminc napon belül nem érkezett válasz, akkor a kormány hallgatását úgy kellett értelmezni, hogy nem volt ellenvetésük az új nevekkel szemben, tehát ezen feltétel teljesülése esetén a pápa az államfő előterjesztése nélkül kiválaszthatott egy személyt a jelöltek szűkebb hármas listájából; ezzel szemben, ha a kormány kifogásokat fogalmazott meg, akkor a tárgyalásokat

¹⁹² Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español acerca del modo de ejercicio del privilegio de presentación, de 7 de junio de 1941 (CESG); CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 21-22.

¹⁹³ Art. 1. (CESG) Tan pronto como se haya producido la vacante de una sede arzobispal o episcopal (o de una administración apostólica con carácter permanente, es decir, la de Barbastro y Ciudad Rodrigo), o cuando la Santa Sede juzgue necesario nombrar un coadjutor con derecho de sucesión, el nuncio apostólico, de modo confidencial tomará contacto con el Gobierno español, y, una vez conseguido un principio de acuerdo, enviará a la Santa Sede una lista de nombres de personas idóneas, al menos en número de seis.

¹⁹⁴ Art. 2. (CESG) El Santo Padre elegirá tres de entre aquellos nombres y, por conducto de la Nunciatura Apostólica, los comunicará al Gobierno español, y entonces el jefe del Estado, en el término de treinta días, presentará oficialmente uno de los tres.

¹⁹⁵ Art. 3. (CESG) El Santo Padre, en su alto criterio, no estimase aceptables todos o parte de los nombres comprendidos en la lista, de suerte que no pudiera elegir tres o ninguno de entre ellos, de propia iniciativa completará o formulará una terna de candidatos, comunicándola, por el mismo conducto, al Gobierno español. Si éste tuviera objeciones de carácter político general que oponer a todos a algunos de los nuevos nombres, las manifestará a la Santa Sede. En caso de que transcurriesen treinta días desde la fecha de la susodicha comunicación sin una respuesta del Gobierno, su silencio se interpretará en el sentido de que éste no tiene objeciones de aquella índole que oponer a los nuevos nombres, quedando entendido que entonces el jefe del Estado presentará, sin más, a Su Santidad uno de los candidatos incluidos en dicha terna. Por el contrario, si el Gobierno formula aquellas objeciones, se continuarán las negociaciones aun transcurridos los treinta días.

tovább kellett folytatni még harminc napon át. A 4. cikkely¹⁹⁶ értelmében ha a pápa el is fogadott három nevet az eléterjesztett listából, mindig meg volt a lehetősége arra, hogy azokon kívül kiegészítésként újabb jelölteket is megnevezzen, s az államfőnek pedig ebben az esetben is egyetlen személyt kellett előterjesztenie leendő püspököknek a pápa által javasolt jelöltek közül. Az 5. cikkely¹⁹⁷ szerint a leendő püspök kiválasztása során lefolytatott egyeztető tárgyalásoknak teljesen titkosan kellett lezajlaniuk, s egészen a püspök kinevezéséig titokban is kellett tartani a személyére vonatkozó döntés eredményét. A 6. cikkely¹⁹⁸ értelmében a spanyol kormány vállalta, hogy a Szentszékkal mielőbb új konkordátumot köt, hogy helyreállítsa a katolikus nemzeti hagyományt, s ezért ennek a megállapodásnak a hatálya csak az új konkordátum megkötéséig tartott. A 7. cikkely¹⁹⁹ szerint a nem konzisztoriális javadalmakkal való rendelkezés szabályairól a jelen megállapodás aláírásának pillanatában a felek elkezdtek tárgyalásokat, hogy mielőbb megállapodjanak az irányelvekről; egyben az Egyház, amelynek saját- és született joga, hogy rendelkezzen ezekről a nem konzisztoriális javadalmakról, kifejezte készségét, hogy azokat a különleges kiváltságokat, amelyeket ezen a téren a spanyol király élvezett, bizonyos mértékben kész átengedni a spanyol kormánynak. A 8. cikkely²⁰⁰ értelmében az új konkordátum megkötéséig a spanyol főpapok az egyházjog által megszabott keretek között szabadon intézkedhettek a plébániák betöltéséről, de a hivatal birtokbavételét megelőzően tájékoztatniuk kellett a kormányt, hogy az kivételes esetben, politikai okokból kifogást emelhessen a kinevezés ellen. A 9. cikkely²⁰¹ szerint a spanyol kormány vállalta, hogy az új konkordátum megkötéséig tartó átmeneti időben is betartja az

¹⁹⁶ Art. 4. (CESG) En todo caso, aun cuando el Santo Padre acepte tres nombres de los enviados, siempre podrá, además sugerir nuevos nombres, que añadirá a la terna, pudiendo entonces el jefe del Estado presentar indistintamente un nombre de los comprendidos en la terna o alguno de los sugeridos complementariamente por el Santo Padre.

¹⁹⁷ Art. 5. (CESG) Todas estas negociaciones previas tendrán carácter absolutamente secreto, guardándose de manera especial el secreto con respecto a las personas hasta el momento de su nombramiento.

¹⁹⁸ Art. 6. (CESG) El Gobierno español, por su parte, se compromete formalmente a concluir cuanto antes con la Santa Sede un nuevo concordato, inspirado en su deseo de restaurar el sentido católico de la gloriosa tradición nacional. El presente convenio estará en vigor hasta que se incorporen sus normas al nuevo concordato.

¹⁹⁹ Art. 7. (CESG) En lo relativo a la provisión de los beneficios no consistoriales, en el mismo momento de la firma de este convenio se iniciará la oportuna negociación para concluir otro en el que se establezcan las normas para su provisión. La Iglesia, a la que por derecho propio y nativo corresponde la provisión incluso de aquellos beneficios no consistoriales sobre los que el rey de España gozaba de particulares privilegios, está dispuesta, no obstante, a hacer también en este punto algunas concesiones al Gobierno español.

²⁰⁰ Art. 8. (CESG) Hasta que la cuestión quede definitivamente arreglada en el futuro concordato, los prelados podrán proceder, libremente, a la provisión de las parroquias dentro de las normas del Derecho canónico, sin más que notificar los nombramientos al Gobierno, con anterioridad a la toma de posesión, para el caso excepcional de que éste tuviera alguna objeción contra el nombramiento por razones de carácter político general.

²⁰¹ Art. 9. (CESG) Entre tanto se llega a la conclusión de un nuevo concordato, el Gobierno español se compromete a observar las disposiciones contenidas en los cuatro primeros artículos del concordato de 1851.

1851-es Konkordátum első négy cikkelyét. A 10. cikkely²⁰² értelmében a spanyol kormány kötelezte magát, hogy azokban a kérdésekben, amelyekben az Egyház valamilyen módon érintett lehet, nem alkot jogszabályokat anélkül, hogy előzetesen meg ne állapodna a Szentszékkal.

1.1.3.2.2. A Szentszék és a Spanyol Állam között 1946. július 16-án létrejött megegyezés a nem konzisztoriális javadalmakról történő intézkedésről

1946. július 16-án született megegyezés a nem konzisztoriális javadalmakról történő intézkedésről²⁰³ (vö. a Szentszék és a Spanyol Állam között a bemutatás előjogának gyakorlásának módjáról szóló 1941. június 7-ei létrejött megegyezés 7. cikkelye), amely szerint, a plébánosi kinevezéseket, azok nyilvánossá válását megelőzően a püspököknek kötelességük volt bizalmasan jelenti a kormánynak, hátha az illető személlyel kapcsolatban valamilyen politikai természetű kifogás merülhetett fel. Ha volt ilyen kifogás, akkor a Szentszékhez kellett folyamodni, hogy az államfő egyetértésével születhessen meg a megfelelő döntés.

1.1.3.2.3. A Szentszék és a Spanyol Állam között 1946. december 8-án létrejött megegyezés a szemináriumokban és az egyetemeken folytatott egyházi tanulmányokról

1946. december 8-án megkötött megegyezésben²⁰⁴, szabályozták a szemináriumoknak és a pápai egyetemeknek adott állami támogatások mértékét. Az Egyház, a kormány iránymutatásait követve dönthette el, hogy milyen célokra költi el ezt az összeget. S ilyen módon a kormány ellenőrzést tudott gyakorolni a spanyolországi szemináriumokban és az egyetemeken zajló oktatás felett is.

1.1.3.2.4. XII. Piusz pápa 1947. április 7-ei „*Hispaniarum nuntio*” kezdetű Motu Proprioja

²⁰² Art. 10. (CESG) Durante el mismo tiempo el Gobierno se compromete a no legislar sobre materias mixtas o sobre aquellas que puedan interesar de algún modo a la Iglesia, sin previo acuerdo con la Santa Sede.

²⁰³ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español para la provisión de beneficios no consistoriales, de 16 de julio de 1946; CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 23-26.

²⁰⁴ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre Seminarios y Universidades de Estudios Eclesiásticos, de 8 de diciembre de 1946; CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 29-34.

A madridi Apostoli Nunciaturán a Spanyol Rota²⁰⁵ működését, amelyet még XIV. Kelemen pápa (1769-1774) alapított 1771. március 26-án²⁰⁶, de XI. Piusz pápa (1922-1939) a II. Köztársaság (1931-1939) egyházpolitikája miatt 1932. június 21-én jogilag megszüntetett, XII. Piusz pápa (1939-1958) az 1947. április 7-én kiadott Motu Proprio-jával²⁰⁷ helyreállította.

1.1.3.2.5. A Szentszék és a Spanyol Állam között 1950. augusztus 5-én létrejött megegyezés a katonai ordinariátus joghatóságáról és a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori szolgálatról

Az 1950. augusztus 5-én, a megkötött megegyezés²⁰⁸ értelmében a spanyol kormány mentesítette a papságot, a seminaristákat, a szerzeteseket és a szerzetesnövendékeket a katonai szolgálat alól. A kormány vállalta, hogy a hadsereg kötelékébe integrált katonai lelkészekkel oldja meg a szárazföldi- és légi haderő, illetve a haditengerészet kötelékébe tartozó katonák lelkigondozását.

1.1.3.2.6. XII. Piusz pápa 1953. augusztus 5-ei „*Hispaniarum fidelitas*” kezdetű Bullája

XII. Piusz pápa az 1953. augusztus 5-én kiadott bullájában²⁰⁹ előjogokat engedélyezett a spanyol államfő és a spanyol nemzet számára a római Santa Maria Maggiore bazilikában, Spanyolország pedig anyagilag járult hozzá a bazilika fenntartásához.

1.1.3.2.7. Az 1953. augusztus 27-ei Konkordátum

A Szentszék és a spanyol kormány között 1953. augusztus 27-én megkötött Konkordátum²¹⁰ tartalmában nagyban különbözik az 1753-as és az 1851-es közvetlen

²⁰⁵ MANTECÓN SANCHO. J., La restauración del Tribunal de La Rota de la Nunciatura en 1947, Madrid 2007.

²⁰⁶ Breve apostólico de Papa Clemente XIV “*Administrandae iustitiae zelus*”, de 26 de marzo de 1771.

²⁰⁷ Motu Proprio “*Hispaniarum nuntio*” sobre restablecimiento del Tribunal de la Rota de la Nunciatura Apostólica, de 7 de abril de 1947; CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 39-46.

²⁰⁸ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre la Jurisdicción Castrense y asistencia religiosa de las Fuerzas Armadas, de 5 de agosto de 1950; CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 47-50.

²⁰⁹ Bula de Pio XII “*Hispaniarum fidelitas*”, de 5 de agosto de 1953; CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 51-54.; BERNÁRDEZ CANTÓN, A., *Legislación eclesiástica de Estado*, Madrid 1965, 266-290.

²¹⁰ Concordato entre la Santa Sede Apostólica y el Estado Español de 27 de agosto de 1953 (CSE 1953); CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 55-88.; ARZA, A., *Privilegios económicos de la Iglesia*

előzményeitől. A Konkordátum legfontosabb jellemzői: az Egyház életének és szervezetének alapvető területein megfigyelhető állami beavatkozás; a katolikus Egyház támogatása és védelme; általában a többi vallási és társadalmi csoporthoz képest a katolikus Egyház kivételes helyzetbe hozása; és a legfontosabb, hogy a Spanyol Állam elkötelezte magát a katolikus vallás mellett.

A Konkordátum 1. cikkelye²¹¹ kimondta, hogy a spanyol nemzetnek továbbra is a római katolikus az egyedüli vallása, amely az isteni- és az egyházjognak megfelelően előjogokat élvezett. Ennek megfelelően a Konkordátum elismerte az egyházi joghatóság szabadságát és függetlenségét, illetve az Egyház tökéletes társaság voltát²¹², nemzetközi jogi személyiségét²¹³ és olyan polgári jogi személyiség mivoltát, amelynek a belső jogrendje az egyházjog²¹⁴. Az 5. cikkelyben²¹⁵ az állam vállalta, hogy hivatalos állami ünnepnappá, illetve munkaszüneti nappá nyilvánítja az Egyházi Törvénykönyvben²¹⁶ vagy más részleges egyházi jogszabályokban meghatározott egyházi ünnepeket, s egyben lehetővé tette azt is, hogy ezzel a lehetőséggel a helyi államhatalmi szervek is éljenek. A 7. cikkely a püspökök kinevezésének eljárásával kapcsolatban meghagyta az államnak azt az előjogát, amelyet az 1941. június 7-ei megegyezés²¹⁷ tartalmazott. A 9. cikkely értelmében az Egyház felülvizsgálta az egyházmegyei határokat, amelyeket szükség esetén hozzáigazított az állami közigazgatási határokhoz, illetve az Andorrai Hercegség kivételével egyetlenegy spanyol egyházmegyéhez sem tartozhatott olyan terület, amely ne lett volna egyben Spanyolország része is. A 10.

española: los bienes eclesiásticos en el Concordato español de 1953, Bilbao 1973.; FERNÁNDEZ REGATILLO, E., *El Concordato español de 1953*, Santander 1961.; MARTÍN MARTÍNEZ, I., *El Concordato español de 1953 entre España y la Santa Sede*, Madrid 1961.; MARTÍN MARTÍNEZ, I., *La revisión del Concordato de 1953 en la perspectiva del episcopado español*, Madrid 1974.; MONTERO Y GUTIERREZ, E., *El nuevo Concordato español*, Madrid 1954.; PÉREZ MIER, L., *El Concordato español de 1953: su significación y caracteres*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 9 (1954) 7-41.

²¹¹ Art. 1. (CSE 1953) La Religión Católica, Apostólica Romana, sigue siendo la única de la Nación española y gozará de los derechos y de las prerrogativas que le corresponden en conformidad con la Ley Divina y el Derecho Canónico.

²¹² Art. 2. p. 1. (CSE 1953) El Estado español reconoce a la Iglesia Católica el carácter de sociedad perfecta y le garantiza el libre y pleno ejercicio de su poder espiritual y de su jurisdicción, así como el libre y público ejercicio del culto.

²¹³ Art. 3. p. 1. (CSE 1953) El Estado español reconoce la personalidad jurídica internacional de la Santa Sede y del Estado de la Ciudad del Vaticano.

²¹⁴ Art. 4. p. 1. (CSE 1953).

²¹⁵ Art. 5. (CSE 1953) El Estado tendrá por festivos los días establecidos como tales por la Iglesia en el Código de Derecho Canónico o en otras disposiciones particulares sobre festividades locales, y dará, en su legislación, las facilidades necesarias para que los fieles puedan cumplir en esos días sus deberes religiosos. Las Autoridades civiles, tanto nacionales como locales, velarán por la debida observancia del descanso en los días festivos.

²¹⁶ CIC (1917).

²¹⁷ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español acerca del modo de ejercicio del privilegio de presentación, de 7 de junio de 1941 (CESG).

cikkely szerint a továbbiakban is az 1946. július 16-án létrejött megegyezésben²¹⁸ foglaltak szerint történtek az intézkedések a nem konzisztoriális javadalmakról. A 13. cikkely hivatkozva a pápa 1953. augusztus 5-ei „*Hispaniarum fidelitas*” kezdetű Bullájára, megerősítette a spanyol nemzet hagyományos kiváltságait, amelyeket a római Santa Maria Maggiore bazilikában élvezett; s egyben lehetővé tette azt is, hogy a spanyol is az egyike legyen azoknak a nyelveknek, amelyeken a Szent Rítus Kongregációhoz lehetett fordulni boldoggá- és szentéavatási ügyekben. A 16. cikkely részletesen, 7 pontban foglalkozott az egyházi bíróságok működésével és illetékességi körével (utalva az Egyházi Törvénykönyv 120. kánon 2. §-ára²¹⁹ és a 2198. kánonjára²²⁰), illetve szabályozta az egyházi- és az állami bíróságok közötti hatásköri kérdéseket is. A 22. cikkely (utalva az Egyházi Törvénykönyv 1160. kánonjára²²¹) biztosította a templomok, a kápolnák, a temetők, az egyéb szent helyek, a püspöki paloták és az egyházmegyei hivatalok, a papnevelő intézetek, a plébániák és a plébániahivatalok, valamint a szerzeteseknek otthont adó házak sérthetlenségét, illetve szabályozta az ezen sérthetlenség alóli kivételek eseteit is. A 23. cikkely²²² értelmében a Spanyol Állam elismerte az egyházi házasságok polgári jogi hatásait, illetve ehhez kapcsolódóan a 24. cikkely 1. pontja²²³ szerint az egyházi bíróságok által kimondott házassági érvénytelenségi- és a kötelék fennmaradása melletti különválási ítéleteket, illetve a megkötött, és el nem hált házasságok alóli felmentésről szóló pápai döntéseket (a Privilegium Paulinum alapján). A 25. cikkely 1. pontjában a Szentszék megerősítette a Spanyolországnak adott kiváltságot a madridi Apostoli Nunciatúrán működő Rota Bíróságával kapcsolatban, amelynek a működését a pápa az 1947. április 7-ei „*Hispaniarum nuntio*” kezdetű Motu

²¹⁸ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español para la provisión de beneficios no consistoriales, de 16 de julio de 1946.

²¹⁹ CIC (1917) 120. k. 2. §. Patres Cardinales, Legati Sedis Apostolicae, Episcopi etiam titulares, Abbates vel Praelati nullius supremi religionum iuris pontificii Superiores, Officiales maiores Romanae Curiae, ob negotia ad ipsorum munus pertinentia, apud iudicem laicum conveniri nequeunt sine venia Sedis Apostolicae; ceteri privilegio fori gaudentes, sine venia Ordinarii loci in quo causa peragitur; quam tamen licentiam Ordinarius, praesertim cum actor est laicus, ne deneget sine iusta et gravi causa, tum maxime cum controversiae inter partes componendae frustra operam dederit.

²²⁰ CIC (1917) 2198. k. Delictum quod unice laedit Ecclesiae legem, natura sua, sola ecclesiastica auctoritas persequitur, requisito interdum, ubi eadem auctoritas necessarium vel opportunum iudicaverit, auxilio brachii saecularis; delictum quod unice laedit legem societatis civilis, iure proprio, salvo praescripto can. 120, punit civilis auctoritas, licet etiam Ecclesia sit in illud competens ratione peccati; delictum quod laedit utriusque societatis legem, ab utraque potestate puniri potest.

²²¹ CIC (1917) 1160. k. Loca sacra exempta sunt a iurisdictione auctoritatis civilis et in eis legitima Ecclesiae auctoritas iurisdictionem suam libere exercet.

²²² Art. 23. (CSE 1953) El Estado español reconoce plenos efectos civiles al matrimonio celebrado según las normas del Derecho Canónico.

²²³ Art. 24. p. 1. (CSE 1953) 1. El Estado Español reconoce la Competencia exclusiva de los Tribunales y Dicasterios eclesiásticos en las causas referentes a la nulidad del matrimonio canónico y a la separación de los cónyuges, en la dispensa del matrimonio rato y no consumado y en el procedimiento relativo al Privilegio Paulino.

Propriojában állította vissza; a 2. pont²²⁴ szerint pedig a Római Rota Bíróságának mindig kellett két spanyolországi származású ügyhallgatójának lennie, akik Aragóniának és Kasztíliának a hagyomány szerinti helyeit foglalták el. A 27. cikkely 1. pontja²²⁵ értelmében a Spanyol Állam minden állami és nem állami oktatási intézményben, az oktatás minden szintjén és mindenki számára kötelező módon biztosította a katolikus vallás tanításának, mint tananyagnak az oktatását; a nem katolikus szülők gyermekei úgy mentesülhettek ezen oktatás alól, hogy ha a szüleik vagy azok, akik helyettesítették őket, ezt kérelmezték. A 28. cikkely 1. pontja lehetővé tette, hogy az állami egyetemek az illetékes egyházi hatóságokkal egyeztetve skolasztikus filozófiát, teológiát és egyházjogot tanítsanak az Egyház által jóváhagyott tankönyvekből; ezeket a tantárgyakat olyan papok és szerzetesek, illetve szerzetesnők taníthatták, akik az egyházi egyetemeken vagy más egyházi felsőoktatási intézményben megszerzett tudományos fokozatokkal rendelkeztek ezekből a szent tudományokból és az illetékes megyéspüspöktől tanítási engedéllyel bírtak. A 29. cikkely értelmében az állam biztosította az Egyház számára a lehetőséget, hogy a hit védelme érdekében a közvéleményt tájékoztassa a katolikus hitigazságokról, különösen is a rádiós és a televíziós programok által. A 30. cikkely 1. pontja szerint az egyházi egyetemek, a papnevelő intézetek és a többi katolikus oktatási intézmények, amelyek a leendő papok és a szerzetesek képzésében vettek részt, továbbra is kizárólag csak az egyházi hatóságoktól függtek és megkapták az állami elismerést; így továbbra is hatályban maradt az 1946. december 8-án létrejött megegyezés a szemináriumokban és az egyetemeken folytatott egyházi tanulmányokról²²⁶. A 32. cikkely 1. pontja értelmében továbbra is az 1950. augusztus 5-én létrejött megegyezés²²⁷ szabályozta a katonai ordinariátus joghatóságát és a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori szolgálatot. A 33. cikkely²²⁸ szerint az állam, egyetértésben az illetékes egyházi hatóságokkal, biztosította a szükséges feltételeit annak,

²²⁴ Art. 25. p. 2. (CSE 1953) 2. Siempre formarán Parte del Tribunal de la Sagrada Rota Romana dos Auditores de nacionalidad española, que ocuparán las sillas tradicionales de Aragón y Castilla.

²²⁵ Art. 27. p. 1. (CSE 1953) 1. El Estado español garantiza la enseñanza de la Religión Católica como materia ordinaria y obligatoria en todos los centros docentes, sean estatales o no estatales de cualquier orden o grado. Serán dispensados de tales enseñanzas los hijos de no católicos cuando lo soliciten sus padres o quienes hagan sus veces.

²²⁶ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre Seminarios y Universidades de Estudios Eclesiásticos, de 8 de diciembre de 1946.

²²⁷ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre la Jurisdicción Castrense y asistencia religiosa de las Fuerzas Armadas, de 5 de agosto de 1950.

²²⁸ Art. 33. (CSE 1953) El Estado, de acuerdo con la competente Autoridad eclesiástica, proveerá lo necesario para que en los hospitales, sanatorios, establecimientos penitenciarios, orfanatos y centros similares, se asegure la conveniente asistencia religiosa a los acogidos, y para que se cuide la formación religiosa del personal adscrito a dichas instituciones. Igualmente procurará el Estado que se observen estas normas en los establecimientos análogos de carácter privado.

hogy a kórházakban, az ápolási otthonokban, a büntetés-végrehajtási intézetekben, az árvaházakban és a hozzájuk hasonló intézményekben biztosított legyen a megfelelő lelkipásztori ellátása az ápoltaknak és az ápolóknak, illetve a bentlakóknak és az őrszemélyzetnek; az állam gondoskodott arról, hogy ugyanezeket a lehetőségeket a hasonló profilú magán intézmények is biztosítsák. A 34. cikkely értelmében szabadon megalakulhattak és tevékenykedhettek a spanyol Acción Católica egyesületei, amelyek az egyházi hatóságok közvetlen ellenőrzése alatt álltak, de ha az eredetitől eltérő, másfajta tevékenységgel kezdtek foglalkozni, akkor ezen a téren már az állami törvények vonatkoztak rájuk. S végül a 35. cikkely²²⁹ kifejtette a Szentszék és a spanyol kormány közös megegyezését abban, hogy ha kérdések vagy nehézségek merülnek fel a Konkordátum bármelyik rendelkezésének értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban, akkor erről tájékoztatják egymást; illetve azokban az egyházi személyekkel és dolgokkal kapcsolatos kérdésekben, amelyeket a Konkordátum cikkelyei nem szabályoztak, a hatályos egyházjog előírásait kellett követni.

A Konkordátum nem hozott jelentős változásokat az Egyház és az állam viszonyában, ugyanis azoknak a biztosítékoknak a túlnyomó többségét, amelyek a katolikus Egyház spanyolországi jogállását és helyzetét a Franco rendszer ideje alatt megszilárdították, az állam már a Konkordátum aláírását megelőzően és egyoldalúan megadta.

A Konkordátum által biztosított lehetőségek segítségével az Egyház a társadalom lehető legnagyobb részét próbálta meg elérni, az állam pedig megpróbálta kihasználni azt a helyzetet, hogy az Egyház szoros kapcsolatban állt az állampolgárokkal, s ezért igyekezett minden tőle telhetőt megtenni annak érdekében, hogy szoros köteléket hozzon létre a Spanyol Állam és a katolikus Egyház között. Az Egyháznak és az államnak ez az egysége, illetve ez a típusú együttműködése a II. Vatikáni Zsinat lezárultáig, 1965-ig, a vallásszabadságról szóló „Dignitatis humanae” kezdetű nyilatkozat kiadásáig tartott.

1.1.3.2.8. A Szentszék és a Spanyol Állam között 1962. április 5-én létrejött megegyezés az egyházi egyetemeken folytatott nem egyházi tudományterületeken szerzett végzettségek állami elfogadásáról²³⁰

²²⁹ Art. 35. (CSE 1953) 1. La Santa Sede y el Gobierno español procederán de común acuerdo en la resolución de las dudas o dificultades que pudieran surgir en la interpretación o aplicación de cualquier cláusula del presente Concordado, inspirándose para ello en principios que lo informan. 2. Las materias relativas a personas y cosas eclesiásticas de las cuales no se ha tratado en los artículos precedentes serán reguladas según el Derecho Canónico vigente.

²³⁰ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre el reconocimiento a efectos civiles, de los estudios de ciencias no eclesiásticas realizados en España en Universidades de la Iglesia, de 5 de abril de 1962 (CSEU);

Az egyezményrel a kormány elismerte az egyházi egyetemeken és műszaki főiskolákon a nem egyházi tudományterületeken folytatott tanulmányok, illetve az ezekben az intézményekben letett vizsgák polgárjogi érvényességét. A tanulmányok elismerésére csak akkor volt lehetőség, ha létezett olyan, az állam által alapított egyetem, illetve műszaki főiskola, ahol ugyanazon képzés folyt.²³¹ Viszont a tanulmányok elismerését megakadályozta, hogy ha ugyanabban az egyházmegyében, amelyben az egyházi egyetem, illetve műszaki főiskola székhelye volt, nem létezett ilyen állami felsőoktatási intézmény.²³² A tanulmányok elismeréséhez, a nem egyházi tudományterületeken képzést folytató egyházi egyetemeknek és műszaki főiskoláknak az ugyanolyan képzést folytató állami felsőoktatási intézményekben használt tanterveket kellett követniük²³³ és a hallgatóknak ugyanazon tantárgyakból ugyanazon vizsgákat kellett teljesíteniük, illetve ugyanazon egyetemi vagy műszaki főiskolai végzettségi fokozatokat szerezhették meg²³⁴. Azoknak a nem egyházi képzést folytató egyházi egyetemeknek és műszaki főiskoláknak, amelyek nem feleltek meg ezeknek, illetve az egyezmény 5. és 6. cikkelyeiben megfogalmazott többi feltételeknek, az ott folytatott tanulmányok állami elismerhetősége miatt át kellett venniük az ugyanolyan képzést folytató állami felsőoktatási intézményekben használt tantárgybeosztásokat, tanterveket, vizsgaszabályzatokat és a kiadható végzettségi típusokat és fokozatokat.²³⁵ Az egyezményben megállapított feltételeket nem teljesítő egyházi egyetekem és műszaki főiskolák nem egyházi képzéseit, illetve a képzések részegységeit olyan állami felsőoktatási intézménynek kellett elismerniük, illetve be- és elfogadniuk, amelyek ugyanolyan képzést folytattak.²³⁶

CORRAL SALVADOR, C. – GIMÉNEZ, J. – DE CARVAJAL, M., *Concordatos vigentes. Textos originales, traducciones e introducciones – Tomo II*, Madrid 1981, 89-94.

²³¹ Art. 4. ap. 1. (CSEU) El reconocimiento de efectos civiles únicamente podrá referirse a estudios de las Facultades que el Estado español tenga establecidas en sus propias Universidades, o de las Escuelas Superiores de Enseñanza Técnica que también existan oficialmente en España.

²³² Art. 4. ap. 2. (CSEU) Sólo podrán reconocerse efectos civiles dentro de cada Universidad de la Iglesia, a aquellas Facultades y Escuelas Técnicas Superiores que se encuentren en efectivo funcionamiento y que estén situadas, en el territorio nacional, dentro de la misma provincia eclesiástica (Arzobispado) que su sede central.

²³³ Art. 5. p. 2. (CSEU) Que los planes de estudio de cada Facultad o Escuela Técnica Superior sean iguales a los de los Centros oficiales del Estado.

²³⁴ Art. 5. p. 3. (CSEU) Que las pruebas académicas de asignaturas, cursos y grados sean las mismas que en las Universidades y Escuelas Técnicas del Estado.

²³⁵ Art. 7. ap. 1. (CSEU) Igualmente podrán gozar de efectos civiles los estudios cursados en aquellas Facultades o Escuelas Técnicas Superiores de una Universidad de la Iglesia que no reúnan las condiciones necesarias requeridas en el artículo 5 ni las que se precisan en el artículo 6 si sus alumnos rinden en una Universidad o Escuela Técnica Superior al Estado todas las pruebas académicas de asignaturas, cursos y grados que con carácter general se establezcan en los planes y Reglamentos de las respectivas Facultades o Escuelas Técnicas civiles.

²³⁶ Art. 7. ap. 2. (CSEU) Los Centros acogidos al sistema de este artículo serán reconocidos como adscritos a una determinada Universidad civil.

1.1.4. A diktatúrából a demokráciába történő átmenet (1976-1978) időszaka

Franco tábornok halála (1975. november 20.) után az új államfő, a fiatal I. János Károly király (1975-) lett, aki Adolfo Suárez²³⁷ kormányfő segítségével békésen átvezette Spanyolországot a legyengült diktatúrából a demokráciába. A katolikus Egyház ebben a helyzetben sem akart mást, mint hogy a továbbiakban is teljesítse küldetését és csak annyit kért, hogy adják meg neki azt a szabadságot, amely ahhoz kellett, hogy folytathassa azt a munkát, amit már elkezdett.

1.2. Nemzetközi jogi források

Az 1978-as Alkotmány 96. cikkelyének²³⁸ 1. pontja szerint, amint az érvényesen megkötött nemzetközi egyezményeket Spanyolországban hivatalosan közzéteszik, onnantól kezdve a hazai belső jogi szabályozás részét képezik, a rendelkezéseiket pedig csak az egyezményekben előírt módon, vagy a nemzetközi jog általános szabályaival összhangban lehetséges hatálytalanítani, módosítani vagy felfüggeszteni. A cikkely 2. pontja értelmében, a nemzetközi egyezmények felmondása esetében ugyanazt az eljárásmódot kell követni, amelyet az Alkotmány 94. cikkelye meghatároz azok jóváhagyására.

1.2.1. A nemzetközi emberi jogi egyezmények

Az 1978-as Alkotmány 10. cikkelyének 2. pontja²³⁹ értelmében az Alkotmány által elismert alap- és szabadságjogokat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával és az ugyanezen témában Spanyolország által ratifikált nemzetközi egyezményekkel és megállapodásokkal összhangban kell értelmezni.

A Spanyolország által ratifikált nemzetközi egyezmények és megállapodások, amelyek közvetlenül érintik a vallásszabadság kérdését:

²³⁷ Adolfo Suárez González (1932-) 1976-1981 között Spanyolország kormányfője volt, aki kormányzásával elősegítette a békés átmenetet a demokráciába.

²³⁸ Art. 96. (CE) 1. Los tratados internacionales válidamente celebrados, una vez publicados oficialmente en España, formarán parte del ordenamiento interno. Sus disposiciones sólo podrán ser derogadas, modificadas o suspendidas en la forma prevista en los propios tratados o de acuerdo con las normas generales del Derecho internacional. 2. Para la denuncia de los tratados y convenios internacionales se utilizará el mismo procedimiento previsto para su aprobación en el artículo 94.

²³⁹ Art. 10. p. 2. (CE) 2. Las normas relativas a los derechos fundamentales y a las libertades que la Constitución reconoce se interpretarán de conformidad con la Declaración Universal de Derechos Humanos y los tratados y acuerdos internacionales sobre las materias ratificados por España.

1.2.1.1. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Az ENSZ Közgyűlése által 1948. december 10-én, Párizsban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának²⁴⁰ 18. cikkelye²⁴¹ szerint, minden személynek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallás szabadságához, s ez a jog magába foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

1.2.1.2. A Népiirtás Büntetnének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló Egyezmény

Az ENSZ Közgyűlése által 1948. december 9-én, Párizsban elfogadott, a Népiirtás Büntetnének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló Egyezmény²⁴² 2. cikkelye²⁴³ értelmében a népiirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti: a csoport tagjainak megölése (a.); a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása (b.); a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése (c.); olyan intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása (d.); a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele (e.).

1.2.1.3. A Hadifoglyokkal Való Bánásmódra Vonatkozó Genfi Egyezmény (III. Genfi Egyezmény)

²⁴⁰ Declaración Universal de Derechos Humanos de 10 de diciembre de 1948 (DUDH).

²⁴¹ Art. 18. (DUDH) Toda persona tiene derecho a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión; este derecho incluye la libertad de cambiar de religión o de creencia, así como la libertad de manifestar su religión o su creencia, individual y colectivamente, tanto en público como en privado, por la enseñanza, la práctica, el culto y la observancia.

²⁴² Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio de 9 de diciembre de 1948 (Instrumento de Adhesión de 13 de septiembre de 1968) (CPSDG).

²⁴³ Art. 2. (CPSDG) En la presente Convención, se entiende por genocidio cualquiera de los actos mencionados a continuación, perpetrados con la intención de destruir, total o parcialmente, a un grupo nacional, étnico, racial o religioso, como tal: a) Matanza de miembros del grupo; b) Lesión grave a la integridad física o mental de los miembros del grupo; c) Sometimiento intencional del grupo a condiciones de existencia que hayan de acarrear su destrucción física, total o parcial; d) Medidas destinadas a impedir los nacimientos en el seno del grupo; e) Traslado por fuerza de niños del grupo a otro grupo.

Az 1929. július 27-én, a hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben kötött Egyezmény módosítása céljából Genfben tartott diplomáciai értekezleten képviselt kormányok meghatalmazottai 1949. augusztus 12-én írták alá a Hadifoglyokkal Való Bánásmódra Vonatkozó Genfi Egyezményt²⁴⁴ (a III. Genfi Egyezményt), amelynek 34. cikkelye²⁴⁵ szerint a hadifoglyoknak a vallásuk gyakorlására teljes szabadságot kell biztosítani, ideértve a részvételt hitfelekezetük istentiszteletein, azon feltétel alatt, hogy a katonai hatóság által előírt szokásos fegyelmi szabályokat betartják. A vallási szertartások részére megfelelő helyiségeket kell biztosítani.

A 35. cikkely²⁴⁶ alapján az ellenséges hatalom fogságába jutott tábori lelkészeknek, akik a hadifoglyok segítésére visszamaradnak, vagy akiket visszatartanak, joguk van hivatásuk körében lelki gondozásban részesíteni a hadifoglyokat és hitsorsaik között, vallási meggyőződésükkel összhangban, szabadon gyakorolhatják hivatásukat. A lelkészeket el kell osztani azon táborok és munkáskülönítmények között, amelyekbe az ugyanazon fegyveres erőkhöz tartozó, ugyanazt a nyelvet beszélő vagy ugyanazon hitfelekezethez tartozó hadifoglyok vannak beosztva. A táboron kívüli hadifoglyok meglátogatása céljából megilletik őket a szükséges könnyítések és különösen az Egyezmény 33. cikkelyében említett közlekedési eszközök. A cenzúra feltétele alatt szabadon levelezhetnek hivatásukkal járó vallási tevékenységükről a fogva tartó ország egyházi hatóságaival és a nemzetközi egyházi szervezetekkel. Az e cél érdekében részükről továbbított leveleket és levelezőlapokat az Egyezmény 71. cikkelyében megállapított kereten felül kell számítani.

A 36. cikkely²⁴⁷ értelmében azok a hadifoglyok, akik valamely hitfelekezet lelkészei, de saját hadseregükben nem voltak tábori lelkészek – felekezetük elnevezésére való tekintet

²⁴⁴ Convenio de Ginebra de 12 de agosto de 1949 Relativo al Trato a los Prisioneros de Guerra (BOE de 5 de septiembre de 1952) (CGTPG).

²⁴⁵ Art. 34. (CGTPG) Los prisioneros de guerra tendrán plena libertad para el ejercicio de su religión, incluida la asistencia a los actos de su culto a condición de que sean compatibles con las medidas de disciplina normales prescritas por la autoridad militar. Para los actos religiosos se reservarán locales adecuados.

²⁴⁶ Art. 35. (CGTPG) Los capellanes que caigan en poder de la Potencia enemiga y que queden o sean retenidos para asistir a los prisioneros de guerra estarán autorizados a prestarles los auxilios de su ministerio y a ejercerlo libremente entre sus correligionarios, de conformidad con su conciencia religiosa. Estarán repartidos entre los diferentes campos o destacamentos de trabajo donde haya prisioneros de guerra pertenecientes a las mismas fuerzas armadas, que hablen el mismo idioma o pertenezcan a la misma religión. Disfrutarán de las facilidades necesarias, incluidos los medios de transporte previstos en el artículo 33, para visitar a los prisioneros de guerra en el exterior de su campamento. Tendrán, sometida a censura, libertad de correspondencia, para los actos religiosos de su ministerio, con las autoridades eclesiásticas del país donde estén detenidos y con las organizaciones religiosas internacionales. Las cartas y tarjetas que envíen con esta finalidad se añadirán al contingente previsto en el artículo 71.

²⁴⁷ Art. 36. (CGTPG) Los prisioneros de guerra que sean ministros de un culto sin haber sido capellanes del propio ejército recibirán autorización cualquiera que fuere la denominación de su culto, para ejercer plenamente su ministerio entre sus correligionarios. Serán tratados, a este respecto, como capellanes retenidos por la Potencia detenedora. No se les obligará a realizar ningún otro trabajo.

nélkül – hitsorsaik körében lelkeszi tevékenységet fejthetnek ki. Ezek a fogva tartó hatalom által visszatartott tábori lelkészekkel azonos bánásmódban részesülnek. Semmiféle más munkára sem kényszeríthetők.

A 37. cikkelynek²⁴⁸ megfelelően, ha a hadifoglyok nem részesülnek fogságban levő tábori lelkész vagy hitfelekezetük más fogoly lelkésze által nyújtott lelki gondozásban, úgy az érdekelt foglyok kérésére a lelkeszi szolgálat ellátására hitfelekezetükhöz tartozó lelkészt vagy ilyennek hiányában – ha vallási szempontból lehetséges – megfelelő világi személyt kell kijelölni. A fogva tartó hatalom jóváhagyását feltételező kijelölést az érdekelt hadifoglyok közösségének hozzájárulásával, és amennyiben szükséges, ugyanazon felekezet helyi egyházi hatóságának jóváhagyásával kell foganatosítani. Az így kijelölt személy a fogva tartó hatalom által a fegyelem és a katonai biztonság érdekében felállított szabályokhoz alkalmazkodni tartozik.

1.2.1.4. Európai Egyezmény az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről

Az Európa Tanács tagországainak képviselői által 1950. november 4-én, Rómában aláírt Európai Egyezmény az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről²⁴⁹ 9. cikkelyének²⁵⁰ 1. pontja szerint mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz; ez a jog magába foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

A 9. cikkely 2. pontja értelmében a vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek

²⁴⁸ Art. 37. (CGTPG) Cuando los prisioneros de guerra no dispongan de la asistencia de un capellán retenido o de un prisionero ministro de su culto se nombrará, para desempeñar este cometido, tras solicitud de los prisioneros interesados, a un ministro perteneciente sea a su confesión sea a otra similar o, a falta de éstos, a un laico calificado, si resulta posible desde el punto de vista confesional. Esta designación, sometida a la aprobación de la Potencia detenedora, se hará de acuerdo con el conjunto de prisioneros interesados y, cuando sea necesario, con el asenso de la autoridad religiosa local de la misma confesión. La persona así designada habrá de cumplir todos los reglamentos establecidos por la Potencia detenedora en pro de la disciplina y de la seguridad militar.

²⁴⁹ Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 4 de noviembre de 1950; Instrumento de Ratificación de 26 de septiembre de 1979 (BOE de 10 de octubre de 1979) (CPDHFLF).

²⁵⁰ Art. 9. (CPDHFLF) 1. Toda persona tiene derecho a la libertad del pensamiento, de conciencia y de religión; este derecho implica la libertad de cambiar de religión o de convicciones, así como la libertad de manifestar su religión o sus convicciones individual o colectivamente, en público o en privado, por medio del culto, la enseñanza, las prácticas y la observación de los ritos. 2. La libertad de manifestar su religión o sus convicciones no pueden ser objeto de más restricciones que las que, previstas por la Ley, constituyen medidas necesarias, en una sociedad democrática, para la seguridad pública, la protección del orden, de la salud o de la moral públicas, o la protección de los derechos o las libertades de los demás.

egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükségesek.

A 14. cikkely²⁵¹ szerint a jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

1.2.1.4.1. Az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez

Az Európa Tanács tagállamainak kormányainak képviselői által 1952. március 20-án, Párizsban aláírt Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez²⁵² 2. cikkelye²⁵³ értelmében senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot; az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatkörök gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz és tanításhoz való jogot.

1.2.1.4.2. A Tizenkettedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez

Az Európa Tanács tagállamainak képviselői által 2000. november 4-én, Rómában aláírt Tizenkettedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményhez²⁵⁴ 1. cikkelyének 1. pontja²⁵⁵ szerint a törvényben meghatározott jogok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás,

²⁵¹ Art 14. (CPDHLF) El goce de los derechos y libertades reconocidos en el presente Convenio ha de ser asegurado sin distinción alguna, especialmente por razones de sexo, raza, color, lengua, religión, opiniones políticas u otras, origen nacional o social, pertenencia a una minoría nacional, fortuna, nacimiento o cualquier otra situación.

²⁵² Protocolo N° 1 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 20 de marzo de 1952 (CPDHLFP1).

²⁵³ Art. 2. (CPDHLFP1) A nadie se le puede negar el derecho a la instrucción. El Estado, en el ejercicio de las funciones que asuma en el campo de la educación y de la enseñanza, respetará el derecho de los padres a asegurar esta educación y esta enseñanza conforme a sus convicciones religiosas y filosóficas.

²⁵⁴ Protocolo N° 12 al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 4 de noviembre de 2000 (CPDHLFP12).

²⁵⁵ Art. 1. p. 1. (CPDHLFP12) 1. El goce de cualquier derecho previsto por la ley debe ser asegurado, sin discriminación alguna, especialmente por razones de sexo, raza, color, lengua, religión, opiniones políticas u otras, origen nacional o social, pertenencia a una minoría nacional, fortuna, nacimiento o cualquier otra situación.

politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

1.2.1.5. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az ENSZ Közgyűlése által 1966. december 19-én, New York-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²⁵⁶ 18. cikkelyének²⁵⁷ 1. pontja szerint mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára; ez a jog magába foglalja a vallás- vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa. A 2. pont értelmében senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságot, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyent elfogadjon. A 3. pont alapján a vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, közegészség, az erkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek. A 4. pontnak megfelelően ez Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák.

A 20. cikkely 2. pontja²⁵⁸ értelmében törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.²⁵⁹

²⁵⁶ Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos de 19 de diciembre de 1966; Instrumento de ratificación el 13 de abril de 1977 (BOE de 30 de abril de 1977) (PIDCP).

²⁵⁷ Art. 18. (PIDCP) 1. Toda persona tiene derecho a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión; este derecho incluye la libertad de tener o de adoptar la religión o las creencias de su elección, así como la libertad de manifestar su religión o sus creencias, individual o colectivamente, tanto en público como en privado, mediante el culto, la celebración de los ritos, las prácticas y la enseñanza. 2. Nadie será objeto de medidas coercitivas que puedan menoscabar su libertad de tener o de adoptar la religión o las creencias de su elección. 3. La libertad de manifestar la propia religión o las propias creencias estará sujeta únicamente a las limitaciones prescritas por la ley que sean necesarias para proteger la seguridad, el orden, la salud o la moral públicos, o los derechos y libertades fundamentales de los demás. 4. Los Estados Partes en el presente Pacto se comprometen a respetar la libertad de los padres y, en su caso, de los tutores legales, para garantizar que los hijos reciban la educación religiosa y moral que esté de acuerdo con sus propias convicciones.

²⁵⁸ Art. 20. p. 2. (PIDCP) 2. Toda apología del odio nacional, racial o religioso que constituya incitación a la discriminación, la hostilidad o la violencia estará prohibida por la ley.

²⁵⁹ Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio de 9 de diciembre de 1948 (CPSDG).

A 27. cikkely²⁶⁰ szerint az olyan államokban, ahol a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.

1.2.1.6. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az ENSZ Közgyűlése által 1966. december 19-én, New York-ban elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²⁶¹ 2. cikkelyének 2. pontja²⁶² értelmében az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy biztosítják az Egyezségokmányban rögzített jogoknak fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi származásra, vagyoni helyzetre, születésre, vagy minden egyéb helyzetre tekintet nélkül való gyakorlását.

A 13. cikkely 1. pontja²⁶³ szerint az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy mindenkinek joga van a művelődéshez. Egyetértenek abban, hogy az iskolai nevelésnek az emberi személyiség és az emberi méltóság érzetének teljes kifejlesztésére, az emberi jogok és alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia. Egyetértenek továbbá a részes államok abban is, hogy az iskolai nevelésnek minden személyt képessé kell tennie arra, hogy hasznos szerepet töltsön be a szabad társadalomban, előmozdítsa a megértést, türelmet és barátságot valamennyi nemzet, valamint minden faji, népi és vallási csoport között és támogassa az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét. Ugyanezen cikkely 3. pontja²⁶⁴ alapján az

²⁶⁰ Art. 27. (PIDCP) En los Estados en que existan minorías étnicas, religiosas o lingüísticas, no se negará a las personas que pertenezcan a dichas minorías el derecho que les corresponde, en común con los demás miembros de su grupo, a tener su propia vida cultural, a profesar y practicar su propia religión y a emplear su propio idioma.

²⁶¹ Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales de 19 de diciembre de 1966; Instrumento de Ratificación de 13 de abril de 1977 (BOE de 30 de abril de 1977) (PIDESC).

²⁶² Art. 2. p. 2. (PIDESC) 2. Líos Estados Partes en el presente Pacto se comprometen a garantizar el ejercicio de los derechos que en él se enuncian, sin discriminación alguna por motivos de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de otra índole, origen nacional o social, posición económica, nacimiento o cualquier otra condición social.

²⁶³ Art. 13. p. 1. (PIDESC) 1. Los Estados Partes en el presente Pacto reconocen el derecho de toda persona a la educación. Convienen en que la educación debe orientarse hacia el pleno desarrollo de la personalidad humana y del sentido de su dignidad, y debe fortalecer el respeto por los derechos humanos y las libertades fundamentales. Convienen asimismo en que la educación debe capacitar a todas las personas para participar efectivamente en una sociedad libre, favorecer la comprensión, la tolerancia y la amistad entre todas las naciones y entre todos los grupos raciales, étnicos o religiosos, y promover las actividades de las Naciones Unidas en pro del mantenimiento de la paz.

²⁶⁴ Art. 13. p. 3. (PIDESC) 3. Los Estados Partes en el presente Pacto se comprometen a respetar la libertad de los padres y, en su caso, de los tutores legales, de escoger para sus hijos o pupilos escuelas distintas de las creadas por las autoridades públicas, siempre que aquellas satisfagan las normas mínimas que el Estado prescriba

Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartják a szülőknek, illetőleg adott esetben a törvényes gyámoknak a szabadságát arra, hogy az állami hatóságok által létesített iskola helyett az állam által megállapított vagy jóváhagyott minimális iskoláztatási követelményeknek egyébként megfelelő más iskolákat válasszanak gyermekeik számára, és hogy gyermekeik vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésükkel összhangban biztosítsák.

1.2.1.7. A Helsinki Záróokmány

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletet országai (35 ország) által 1975. augusztus 1-én aláírt Helsinki Záróokmány²⁶⁵ nem szerződés, hanem inkább politikai kötelezettségvállalásokat tartalmazó egyezmény, amelynek a VII. alapelve az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartását mondja ki, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát.

1.2.1.8. Az Európai Szociális Karta

Az Európa Tanács tagállamai kormányainak képviselői által 1961. október 18-án, Torinóban aláírt Európai Szociális Karta²⁶⁶ Preambulumának 4. bekezdése²⁶⁷ szerint a szociális jogokban való részesülést bőrszínre, nemre, vallásra, politikai nézetre, nemzetiségre vagy társadalmi származásra való tekintet nélkül biztosítani kell.

1.2.1.9. Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során

Az Európa Tanács tagállamai kormányainak képviselői által 1981. január 28-án, Strasbourgban aláírt Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során²⁶⁸ különleges adatokról szóló 6. cikkelyének²⁶⁹ megfelelően nem lehet gépi úton

o apruebe en materia de enseñanza, y de hacer que sus hijos o pupilos reciban la educación religiosa o moral que esté de acuerdo con sus propias convicciones.

²⁶⁵ Acta final de Helsinki de 1 de agosto de 1975.

²⁶⁶ Carta Social Europea de 18 de octubre de 1981; Instrumento de Ratificación de 29 de abril de 1980 (BOE de 26 de junio de 1980) (CSE).

²⁶⁷ Preámbulo ap. 4. (CSE) Considerando que el goce de los derechos sociales debe quedar garantizado sin discriminación por motivos de raza, color, sexo, religión, opinión política, proveniencia nacional u origen social.

²⁶⁸ Convenio sobre la protección de las personas con respecto al tratamiento automatizado de datos de carácter personal de 28 de enero de 1981; Instrumento de Ratificación de 27 de abril de 1984 (BOE de 15 de noviembre de 1985) (CPDP); CONDE ORTIZ, C., *La protección de datos personales. Un derecho autónomo con base en los conceptos de intimidad y privacidad*, Madrid 2005.

feldolgozni a faji eredetre, a politikai véleményre, a vallásos vagy más meggyőződésre, valamint az egészségre, a szexuális életre vonatkozó személyes adatokat, kivéve, ha a hazai jog megfelelő biztosítékokat nyújt. Ez vonatkozik a büntető ítéletekkel kapcsolatos személyes adatokra is.

1.2.1.10. Nyilatkozat a valláson vagy hiten alapuló intolerancia és megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről

Az ENSZ Közgyűlése által 1981. november 25-én, New Yorkban elfogadott Nyilatkozat a valláson vagy hiten alapuló intolerancia és megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről²⁷⁰.

1.2.1.11. A Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény

Az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20-án, New Yorkban elfogadott Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény²⁷¹ 14. cikkelyének²⁷² 1. pontja értelmében az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra. A 2. pont alapján az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák. A 3. pont szerint a vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

²⁶⁹ Art. 6. (CPDP) Los datos de carácter personal que revelen el origen racial, las opiniones políticas, las convicciones religiosas u otras convicciones, así como los datos de carácter personal relativos a la salud o a la vida sexual, no podrán tratarse automáticamente a menos que el derecho interno prevea garantías apropiadas. La misma norma regirá en el caso de datos de carácter personal referentes a condenas penales.

²⁷⁰ Declaración sobre la eliminación de todas las formas de intolerancia y discriminación fundadas en la religión o las convicciones, proclamada por la Asamblea General de las Naciones Unidas el 25 de noviembre de 1981.

²⁷¹ Convención sobre los Derechos del Niño adoptada por la Asamblea General de Naciones Unidas el 20 de noviembre de 1989; Instrumento de Ratificación de 30 de noviembre de 1990 de la Convención de 20 de noviembre de 1989 sobre los Derechos del Niño, adoptada por la Asamblea General de las Naciones Unidas (BOE de 31 de diciembre de 1991) (CSDN).

²⁷² Art. 14. (CSDN) 1. Los Estados Partes respetarán el derecho del niño a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión. 2. Los Estados Partes respetarán los derechos y deberes de los padres y, en su caso, de los representantes legales, de guiar al niño en el ejercicio de su derecho de modo conforme a la evolución de sus facultades. 3. La libertad de profesar la propia religión o las propias creencias estará sujeta únicamente a las limitaciones prescritas por la ley que sean necesarias para proteger la seguridad, el orden, la moral o la salud públicos o los derechos y libertades fundamentales de los demás.

1.2.1.12. Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről

Az Európa Tanács tagállamainak képviselői által 1995. február 1-én, Strasbourgban aláírt Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (a 157. Európai Szerződés)²⁷³ Preambulumának a 6. bekezdés²⁷⁴ szerint a pluralista és valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást.

Az 5. cikkely 1. pontja²⁷⁵ alapján a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy támogatják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, úgyszintén identitásuknak, nevezetesen vallásuk, nyelvük, hagyományaik és kulturális örökségük megőrzésének feltételeit.

A 6. cikkely²⁷⁶ 1. pontja értelmében a Felek bátorítják a tolerancia és kultúrák közötti párbeszéd szándékát, valamint hatékony intézkedéseket hoznak, hogy előmozdítsák minden, területükön élő személy közötti kölcsönös tiszteletet, megértést és együttműködést, kiváltképpen az oktatás, a kultúra és a tömegkommunikációs eszközök területén, tekintet nélkül e személyek etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitására. A cikkely 2. pontjának megfelelően a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megfelelő intézkedéseket hoznak olyan személyek védelmében, akik hátrányosan megkülönböztetők, ellenséges vagy erőszakos fenyegetések és cselekedetek áldozatai lehetnek, etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitásuk miatt.

²⁷³ Convenio Marco para la Protección de las Minorías Nacionales, de 1 de febrero de 1995 (Consejo de Europa); Instrumento de Ratificación del Convenio Marco para la protección de las Minorías Nacionales, hecho en Estrasburgo el 1 de febrero de 1995 (número 157 del Consejo de Europa) de 1 de septiembre de 1995 (BOE de 23 de enero de 1998) (CMPMN).

²⁷⁴ Preámbulo ap. 6. (CMPMN) Considerando que una sociedad pluralista y genuinamente democrática no sólo debe respetar la identidad étnica, cultural, lingüística y religiosa de cada persona perteneciente a una minoría nacional, sino también crear las condiciones apropiadas que permitan expresar, preservar y desarrollar esa identidad.

²⁷⁵ Art. 5. p. 1. (CMPMN) 1. Las Partes se comprometen a promover las condiciones necesarias para permitir a las personas pertenecientes a minorías nacionales mantener y desarrollar su cultura, así como preservar los elementos esenciales de su identidad, a saber, su religión, lengua, tradiciones y patrimonio cultural.

²⁷⁶ Art. 6. (CMPMN) 1. Las Partes promoverán un espíritu de tolerancia y de diálogo intercultural y tomarán medidas eficaces para favorecer el respeto y la comprensión mutuas entre todas las personas que vivan en su territorio, sea cual fuere su identidad étnica, cultural, lingüística o religiosa, en particular, en los campos de la educación, de la cultura y de los medios de comunicación. 2. Las Partes se comprometen a tomar las medidas apropiadas para proteger a las personas que puedan ser objeto de amenazas o de actos de discriminación, de hostilidad o de violencia a consecuencia de su identidad étnica, cultural, lingüística o religiosa.

A 7. cikkely²⁷⁷ szerint a Felek biztosítják minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, a véleménynyilvánítás szabadságához, a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogának tiszteletben tartását.

A 8. cikkely²⁷⁸ alapján a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek vallása vagy hite kifejezésére, úgyszintén vallási intézmények, szervezetek és egyesületek alapítására való jogot.

A 12. cikkely 1. pontja²⁷⁹ értelmében a Felek, ha szükséges, az oktatás és a kutatás területén intézkednek úgy a nemzeti kisebbségeik mint a többség kultúrájának, történelmének, nyelvének és vallásának megismerése előmozdítására.

A 17. cikkely 1. pontjának²⁸⁰ megfelelően a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy nem akadályozzák a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket azon joguk gyakorlásában, hogy szabadon és békésen határokon átnyúló kapcsolatokat hozzanak létre és tartsanak fenn olyan személyekkel, akik törvényesen tartózkodnak más államokban, kiváltképpen olyanokkal, akikkel etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásukban osztoznak, vagy kulturális örökségük közös.

1.2.2. Az Európai Unió joga

1.2.2.1. Az Európai Unió Alapjogi Chartája

A 2000. december 7-én, a nizzai csúcstalálkozón írták alá az Európai Unió Alapjogi Chartáját²⁸¹, amelynek a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságról szóló 10.

²⁷⁷ Art. 7. (CMPMN) Las Partes asegurarán a toda persona perteneciente a una minoría nacional el respeto de los derechos de libertad de reunión pacífica, de libertad de asociación, de libertad de expresión y de libertad de pensamiento, de conciencia o de religión.

²⁷⁸ Art. 8. (CMPMN) Las Partes se comprometen a reconocer que toda persona perteneciente a una minoría nacional tiene el derecho a manifestar su religión o creencias, así como el derecho a crear instituciones religiosas, organizaciones y asociaciones.

²⁷⁹ Art. 12. p. 1. (CMPMN) 1. En caso necesario, las Partes tomarán medidas en los campos de la educación y de la investigación para fomentar el conocimiento de la cultura, la historia, la lengua y la religión de sus minorías nacionales así como de la mayoría.

²⁸⁰ Art. 17. p. 1. (CMPMN) 1. Las Partes se comprometen a no obstaculizar el derecho de las personas pertenecientes a minorías nacionales a establecer y mantener contactos libres y pacíficos a través de las fronteras con personas lícitamente establecidas en otros Estados, en particular con aquellas con las que compartan una identidad étnica, cultural, lingüística o religiosa, o un patrimonio cultural común.

²⁸¹ Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea de 7 de diciembre de 2000 (Una versión adaptada de la Carta fue proclamada el 12 de diciembre de 2007); Ley Orgánica 1/2008, de 30 de julio, por la que se autoriza la ratificación por España del Tratado de Lisboa, por el que se modifican el Tratado de la Unión Europea y el Tratado Constitutivo de la Comunidad Europea, firmado en la capital portuguesa el 13 de diciembre de 2007 (BOE de 31 de julio de 2008) (CDFUE).

cikkelyének²⁸² 1. pontja szerint mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz. Ez a jog magába foglalja a vallás vagy a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben, istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatását. A 2. pont alapján a katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadásához való jogot, az e jog gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint, el kell ismerni.

Az oktatáshoz való jogról szóló 14. cikkely 3. pontja²⁸³ szerint az oktatási intézmények demokratikus elvek figyelembevételével történő alapításának szabadságát, valamint a szülők azon jogát, hogy gyermekeik számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak, tiszteletben kell tartani az e jogok és szabadságok gyakorlását szabályozó nemzeti törvényekkel összhangban.

A megkülönböztetés tilalmát előíró 21. cikkely 1. pontja²⁸⁴ értelmében tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékosság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.

A kulturális, vallási és nyelvi sokféleséggel kapcsolatban a 22. cikkely²⁸⁵ azt mondja, hogy az Európai Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget.

1.2.2.2. Az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata

A 2007. december 13-án aláírt Liszaboni Szerződés módosította az Európai Unióról szóló és az Európai Közösséget Létrehozó szerződéseket, illetve azokat egységes szerkezetbe

²⁸² Art. 10. (CDFUE) 1. Toda persona tiene derecho a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión. Este derecho implica la libertad de cambiar de religión o de convicciones, así como la libertad de manifestar su religión o sus convicciones individual o colectivamente, en público o en privado, a través del culto, la enseñanza, las prácticas y la observancia de los ritos. 2. Se reconoce el derecho a la objeción de conciencia de acuerdo con las leyes nacionales que regulen su ejercicio.

²⁸³ Art. 14. p. 3. (CDFUE) 3. Se respetan, de acuerdo con las leyes nacionales que regulen su ejercicio, la libertad de creación de centros docentes dentro del respeto a los principios democráticos, así como el derecho de los padres a garantizar la educación y la enseñanza de sus hijos conforme a sus convicciones religiosas, filosóficas y pedagógicas.

²⁸⁴ Art. 21. p. 1. (CDFUE) 1. Se prohíbe toda discriminación, y en particular la ejercida por razón de sexo, raza, color, orígenes étnicos o sociales, características genéticas, lengua, religión o convicciones, opiniones políticas o de cualquier otro tipo, pertenencia a una minoría nacional, patrimonio, nacimiento, discapacidad, edad u orientación sexual.

²⁸⁵ Art. 22. (CDFUE) La Unión Europea respeta la diversidad cultural, religiosa y lingüística.

foglalta.²⁸⁶ A 2009. december 1-től hatályos, az Európai Unióról szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változatának Preambuluma 2. bekezdése²⁸⁷ értelmében a Szerződést aláíró államok ösztönzést merítettek Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből, amelyből az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak.

Az úgyszintén 2009. december 1-től hatályos, az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változatának 10. cikkelye²⁸⁸ szerint a politikai és tevékenységei meghatározása és végrehajtása során az Európai Unió küzd mindenfajta nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékossgon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés ellen.

A 13. cikkely²⁸⁹ alapján az Európai Unió mezőgazdasági, halászati, közlekedési, belső piaci, kutatási, technológiafejlesztési és űrkutatási politikáinak kialakításánál és végrehajtásánál az Európai Unió és a tagállamok teljes mértékben figyelembe veszik az állatok mint érző lények kíméletére vonatkozó követelményeket, miközben tiszteletben tartják a tagállamok – különösen a vallási szertartásokra, kulturális hagyományokra és regionális örökségre vonatkozó – jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezéseit és szokásait.

A 17. cikkely²⁹⁰ 1. pontja értelmében az Európai Unió tiszteletben tartja és nem sérti az egyházak és vallási szervezetek vagy közösségek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban. A 2. pontnak megfelelően az Európai Unió ugyanígy tiszteletben tartja a világnézeti szervezetek nemzeti jog szerinti jogállását. A 3. pont szerint, elismerve

²⁸⁶ Tratado de Lisboa por el que se modifican el Tratado de la Unión Europea y el Tratado constitutivo de la Comunidad Europea de 3 de diciembre de 2007; Ley Orgánica 1/2008, de 30 de julio, por la que se autoriza la ratificación por España del Tratado de Lisboa, por el que se modifican el Tratado de la Unión Europea y el Tratado Constitutivo de la Comunidad Europea, firmado en la capital portuguesa el 13 de diciembre de 2007 (BOE de 31 de julio de 2008) (TUE).

²⁸⁷ Preámbulo ap. 2. (TUE) Inspirándose en la herencia cultural, religiosa y humanista de Europa, a partir de la cual se han desarrollado los valores universales de los derechos inviolables e inalienables de la persona, así como la libertad, la democracia, la igualdad y el Estado de Derecho.

²⁸⁸ Art. 10. (TFUE) En la definición y ejecución de sus políticas y acciones, la Unión tratará de luchar contra toda discriminación por razón de sexo, raza u origen étnico, religión o convicciones, discapacidad, edad u orientación sexual.

²⁸⁹ Art. 13. (TFUE) Al formular y aplicar las políticas de la Unión en materia de agricultura, pesca, transporte, mercado interior, investigación y desarrollo tecnológico y espacio, la Unión y los Estados miembros tendrán plenamente en cuenta las exigencias en materia de bienestar de los animales como seres sensibles, respetando al mismo tiempo las disposiciones legales o administrativas y las costumbres de los Estados miembros relativas, en particular, a ritos religiosos, tradiciones culturales y patrimonio regional.

²⁹⁰ Art. 17. (TFUE) 1. La Unión respetará y no prejuzgará el estatuto reconocido en los Estados miembros, en virtud del Derecho interno, a las iglesias y las asociaciones o comunidades religiosas. 2. La Unión respetará asimismo el estatuto reconocido, en virtud del Derecho interno, a las organizaciones filosóficas y no confesionales. 3. Reconociendo su identidad y su aportación específica, la Unión mantendrá un diálogo abierto, transparente y regular con dichas iglesias y organizaciones.

identitásukat és különleges hozzájárulásukat, az Európai Unió nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet tart fenn ezekkel az egyházakkal és szervezetekkel.

A 19. cikkely 1. pontja²⁹¹ alapján a Szerződések egyéb rendelkezéseinek sérelme nélkül és a Szerződések által az Európai Unióra átruházott hatáskörök keretén belül a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően, különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag megfelelő intézkedéseket tehet a nemek, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés leküzdésére.

1.2.3. Megállapodások a Szentszék és a Spanyol Állam között²⁹²

A Szentszék és a Spanyol Állam között létrejött megállapodások nemzetközi jogi szerződések, amelyek ratifikációjához a Parlament jóváhagyása volt szükséges. 1976 és 1994 között a felek összesen hat ilyen megállapodást kötöttek egymással: 1976. július 28-án a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról; 1979. január 3-án jogi kérdésekről, oktatási és kulturális kérdésekről, a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységről és a klerikusok, illetve a szerzetesek katonai szolgálatáról, gazdasági kérdésekről; és végül 1994. december 21-én a Szentföldet érintő kérdésekről.

Valamennyi ugyanazt a közös alapelvet követi, amely az 1976. július 28-ai megállapodás Preambulumában²⁹³ került megfogalmazásra, amely szerint a Szentszék és a

²⁹¹ Art. 19. p. 1. (TFUE) 1. Sin perjuicio de las demás disposiciones de los Tratados y dentro de los límites de las competencias atribuidas a la Unión por los mismos, el Consejo, por unanimidad con arreglo a un procedimiento legislativo especial, y previa aprobación del Parlamento Europeo, podrá adoptar acciones adecuadas para luchar contra la discriminación por motivos de sexo, de origen racial o étnico, religión o convicciones, discapacidad, edad u orientación sexual.

²⁹² CORRAL SALVADOR, C. – DE ECHEVERRÍA, L. (coord.), *Los Acuerdos entre la Iglesia y España*, Madrid 1980.; LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *El principio de cooperación del Estado con las confesiones religiosas: fundamento, alcance y límites*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 69-102.

²⁹³ Preámbulo (ARPO) La Santa Sede y el Gobierno español, a la vista del profundo proceso de transformación que la sociedad española ha experimentado en estos últimos años aun en lo que concierne a las relaciones entre la comunidad política y las confesiones religiosas y entre la Iglesia Católica y el Estado; considerando que el Concilio Vaticano II, a su vez, estableció como principios fundamentales, a los que deben ajustarse las relaciones entre la comunidad política y la Iglesia, tanto la mutua independencia de ambas partes, en su propio cambio cuanto una sana colaboración entre ellas; afirmó la libertad religiosa como derecho que debe ser reconocido en el ordenamiento jurídico de la sociedad; y enseñó que la libertad de la Iglesia es principio fundamental de las relaciones entre la Iglesia y los Poderes Públicos y todo el orden civil, dado que el Estado español recogió en sus leyes el derecho de libertad religiosa, fundado en la dignidad de la persona humana (Ley de 1 de julio de 1967), y reconoció en su mismo ordenamiento que debe haber normas adecuadas al hecho de que la mayoría del pueblo español profesa la Religión Católica, juzgan necesario regular mediante Acuerdos específicos las materias de interés común que en las nuevas circunstancias surgidas después de la firma del Concordato de 27 de agosto de 1953 requieren una nueva reglamentación; se comprometen, por tanto, a emprender, de común acuerdo, el estudio de estas diversas materias con el fin de llegar, cuanto antes, a la conclusión de Acuerdos que sustituyan gradualmente las correspondientes disposiciones del vigente Concordato.

spanyol kormány tekintettel a spanyol társadalomban az utóbbi években lezajlott mélyreható átalakulási folyamatokra, illetve az Egyház és az állam kapcsolatában bekövetkezett változásokra, valamint a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) által meghirdetett alapelvekre, amelyek megerősítették a vallásszabadság jogának az állami törvények általi elismerésének kötelezettségét, úgy kell egy államnak és az Egyháznak a kapcsolatát átalakítani, hogy kölcsönösen elismerjék a másik függetlenségét, önálló – a másiktól független – autonóm jogrendjét, de fennmaradjon közöttük az egészséges együttműködés is.

Együtt, ezek a kétoldalú megállapodások egyenértékűek egy új konkordátummal, ezért egy olyan új irányadó szabályozást alkotnak meg a katolikus Egyház és a Spanyol Állam kapcsolatában, amelyek egyben hatályon kívül helyezik az 1953-as Konkordátumot²⁹⁴ is. A megállapodásokat külön-külön írták alá és hagyták jóvá, mert így külön-külön lehet módosítani, avagy esetleg hatályon kívül helyezni azokat.

1.2.3.1. A Szentszék és a Spanyol Állam közötti 1976. július 28-ai Megállapodás a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról²⁹⁵

A Megállapodás 1. cikkelyének²⁹⁶ 1. pontja leszögezi, hogy az érsekek és a püspökök kinevezése kizárólagosan a Szentszék illetékességi körébe tartozik. A 2. pont értelmében az érsekek, a megyéspüspökök és az utódlási joggal rendelkező koadjutorok kinevezését megelőzően a Szentszék hivatalosan közli a spanyol kormánnyal a jelöltek neveit, azért hogy ha valamelyik jelölt személyével kapcsolatban általános politikai természetű kifogás merülne

Por otra parte, teniendo en cuenta que el libre nombramiento de Obispos y la igualdad de todos los ciudadanos frente a la administración de la justicia tienen prioridad y especial urgencia en la revisión de las disposiciones del vigente Concordato, ambas Partes contratantes concluyen, como primer paso de dicha revisión, el siguiente.

²⁹⁴ Concordato entre la Santa Sede Apostólica y el Estado Español de 27 de agosto de 1953 (CSE 1953).

²⁹⁵ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Renuncia a la presentación de Obispos y al Privilegio del Fuero, de 28 de julio de 1976, Ratificado el 19 de agosto de 1976 (BOE de 24 de septiembre de 1976) (ARPO); FERRER ORTIZ, J., *Los Acuerdos con las confesiones religiosas (Anotaciones y comentarios a una monografía de Agustín Motilla)*, in *Ius Canonicum* 30 (1990) 653-676.; FORNÉS, J., *El nuevo sistema concordatario español. Los Acuerdos de 1976 y 1979*, Pamplona 1980.; DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A., *Texto del acuerdo entre la Santa Sede y el Estado Español de 28 de julio de 1976*, in *Ius Canonicum* 16 (1976) 153-164.

²⁹⁶ Art. 1. (ARPO) 1. El nombramiento de Arzobispos y Obispos es de la exclusiva competencia de la Santa Sede. 2. Antes de proceder al nombramiento de Arzobispos y Obispos residenciales y de Coadjutores con derecho a sucesión, la Santa Sede notificará el nombre del designado al Gobierno español, por si respecto a él existiesen posibles objeciones concretas de índole política general, cuya valoración corresponderá a la prudente consideración de la Santa Sede. Se entenderá que no existen objeciones si el Gobierno no las manifiesta en el término de quince días. Las diligencias correspondientes se mantendrán en secreto por ambas Partes. 3. La provisión del Vicario General Castrense se hará mediante la propuesta de una terna de nombres, formada de común acuerdo entre la Nunciatura Apostólica y el Ministerio de Asuntos Exteriores y sometida a la aprobación de la Santa Sede. El Rey presentará, en el término de quince días, uno de ellos para su nombramiento por el Romano Pontífice. 4. Quedan derogados el artículo VII y el párrafo 2º del artículo VIII del vigente Concordato, así como el Acuerdo estipulado entre la Santa Sede y el Gobierno español el 7 de junio de 1941.

fel, akkor ezt a körülményt a Szentszék körültekintően mérlegelhesse; a kormánynak tizenöt napos határidővel van lehetősége arra, hogy az esetleges kifogásait hivatalosan kinyilvánítsa; valamint ezeket a hivatalos intézkedéseket mindkét fél titokban tartja. A 3. pontnak megfelelően a leendő katonai ordinárius személyének kiválasztása úgy történik meg, hogy az Apostoli Nunciatura és a Külügyminisztérium előzetes közös megegyezésével összeállítanak egy három alkalmas személy nevét tartalmazó javaslatot, amelyet még a Szentszéknek is jóvá kell hagynia; a királynak pedig tizenöt nap áll a rendelkezésére, hogy kiválasszon egy személyt ebből a már jóváhagyott listából, hogy az a pápa által kinevezésre kerüljön. A 4. cikkely alapján hatályát veszítette az 1953-as Konkordátumnak a bemutatás előjogáról szóló 7. cikkelye és a 8. cikkely 2. bekezdése, akárcsak a Szentszék és a spanyol kormány között 1941. június 7-én létrejött megegyezés is a bemutatás előjogának gyakorlásának módjáról²⁹⁷.

A 2. cikkely²⁹⁸ 1. pontja szerint az 1953-as Konkordátumnak az igazságszolgáltatással kapcsolatos előjogokról szóló 16. cikkelye is hatályon kívül került. A 2. pont alapján ha egy egyházi személy (diakónus, pap) vagy egy szerzetes büntetőeljárás vádlottjává válik, akkor erről az illetékes állami hatóságnak hivatalosan értesítenie kell az illető ordináriusát; ha pedig egy püspök, vagy egy egyházzogilag vele azonos elbírálás alá eső személy válna büntetőeljárás vádlottjává, akkor ebben az esetben a Szentszéknek kell hivatalosan értesíteni. A 3. pont értelmében egyetlenegy esetben sem lehetséges, hogy az egyházi személyeket (diakónusokat, papokat és püspököket) vagy a szerzeteseket az állami bíróságok vagy más állami hatóságok arra szólítsanak fel, hogy adjanak tájékoztatást azokról a személyekről, vagy azokkal a történésekkel kapcsolatos ismereteikről, akiket, illetve amelyeket az egyházi szolgálatuk végzése során ismertek meg, illetve azzal kapcsolatban jutott a tudomásukra. A 4. pontnak megfelelően a Spanyol Állam elismeri és tiszteletben tartja az egyházi bíróságok kizárólagos hatáskörét a csak egyházzogi normák szerinti bűncselekmények vonatkozásában; illetve az egyházi bíróságok ítéletei ellen nem lehet fellebbezni az állami bíróságokhoz, illetve az állami hatóságokhoz.

²⁹⁷ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español acerca del modo de ejercicio del privilegio de presentación de 7 de junio de 1941 (CESG).

²⁹⁸ Art. 2. (ARPO) 1. Queda derogado el artículo XVI del vigente Concordato. 2. Si un clérigo o religioso es demandado criminalmente, la competente Autoridad lo notificará a su respectivo Ordinario. Si el demandado fuera Obispo, o persona a él equiparada en el Derecho Canónico, la notificación se hará a la Santa Sede. 3. En ningún caso los clérigos y los religiosos podrán ser requeridos por los jueces u otras Autoridades para dar información sobre personas o materias de que hayan tenido conocimiento por razón de su ministerio. 4. El Estado español reconoce y respeta la competencia privativa de los Tribunales de la Iglesia en los delitos que violen exclusivamente una Ley eclesiástica conforme al Derecho Canónico. Contra las sentencias de estos Tribunales no procederá recurso alguno ante las Autoridades civiles. El presente Acuerdo, cuyos textos en lengua española e italiana hacen fe por igual, entrará en vigor en el momento del canje de los instrumentos de ratificación.

1.2.3.2. A Szentszék és a Spanyol Állam közötti 1979. január 3-ai Megállapodás jogi kérdésekről²⁹⁹

Az 1. cikkely 1. pontja³⁰⁰ szerint a Spanyol Állam elismeri és egyben szavatolja is a katolikus Egyház jogát arra, hogy sajátos nyilvános tevékenységek végzése által szabadon gyakorolja apostoli küldetését, különösen is a vallási szertartások tartása, a joghatóság érvényesítése és az Egyház tanításának kifejtése által. Az 1. cikkely további pontjai értelmében az Egyház szabadon szervezheti meg a területi egyházi közigazgatási egységeit, illetve módosíthatja azok határait, valamint az Egyház szabadon megalapíthatja, jóváhagyhatja és meg is szüntetheti a szerzetesrendeket, a kongregációkat, a megszentelt élet világi intézményeit és a vallási célt szolgáló egyéb intézményeket és szervezeteket is (2. pont); az állam elismeri a Spanyol Püspöki Konferencia polgári jogi személyiségét (3. pont); ahogyan elismeri a szerzetesrendek, a szerzetesi kongregációk és a megszentelt élet intézményeinek, illetve ezek tartományainak és házainak, illetve a vallási célra létrehozott társulatok, egyesületek, alapítványok és az egyéb más vallási célra létrehozott vallási szervezetek polgári jogi személyiségét és teljes jogképességét is (4. pont); az állam a törvényi szabályozás által garantálja az istentiszteleti célra használt helyek sérthetlenségét (5. pont); az állam elfogadja és védelmezi a különböző egyházi archívumok, nyilvántartások és az ezekhez tartozó dokumentumok sérthetlenségét (6. pont).

²⁹⁹ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ); CARRIÓN OLMOS, S., *El sistema matrimonial español*, Madrid, 1990.; CUBILLAS RECIO, L. M., *El sistema matrimonial español y la cláusula de ajuste al derecho de Estado: técnicas jurídicas y factores determinantes*, Valladolid 1985.; FORNÉS, J., *La regulación canónica de la disolución del matrimonio en el código de 1983*, in *Ius Canonicum* 33 (1993) 607-637.; GIMÉNEZ Y MARTÍNEZ DE CARVAJAL, J., *El matrimonio canónico en el proyecto de ley por el que se modifica la regulación del matrimonio en el Código Civil y se determina el procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación y divorcio*, in *Revista de Derecho Privado* 65 (1981) 659-668.; LOMBARDIA, P., *La personalidad civil de los entes eclesiásticos, según los acuerdos entre la Santa Sede y el Estado español de 3 de enero de 1979*, in *Ius Canonicum* 19 (1979) 79-106.; LOPEZ ALARCON, M. – NAVARRO VALLS, R., *Curso de Derecho Matrimonial Canónico y Concordado*, Madrid 2001⁶.; LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *Derecho Eclesiástico del Estado. Derecho de Libertad de Conciencia*, Madrid 1997.; LLAMAZARES FERNÁNDEZ, D., *El sistema matrimonial español. Matrimonio civil, matrimonio religioso y matrimonio de hecho*, Madrid 1995.; MOLINA MELIÁ, A., *La disolución del matrimonio inconsumado. Antecedentes históricos y derecho vigente*, Salamanca 1987.; MUSOLES CUBESO, M. C., *Causas matrimoniales: manual clases practicas*, Valencia 1999.; NAVARRO VALLS, R., *El matrimonio religioso ante el derecho español*, Madrid 1984.; NIÑO DEL PORTILLO, J. I., *El artículo VI.3 del Acuerdo Jurídico entre la Santa Sede y España: Consideraciones desde el Derecho Internacional Publico*, in *Ius Canonicum* 26 (1986) 797-825.; RODRÍGUEZ CHACÓN, R., *Reconocimiento de sentencias y resoluciones canónicas (Una importante sentencia del Tribunal Constitucional)*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 227-266.; ZABALZA BAS, I., *Confesiones y entes confesionales en el ordenamiento jurídico español*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 3 (1987) 249-268.

³⁰⁰ Art. 1. p. 1. (AAJ) 1. El Estado español reconoce a la Iglesia Católica el derecho de ejercer su misión apostólica y le garantiza el libre y público ejercicio de las actividades que le son propias y en especial las de culto, jurisdicción y magisterio.

A Szentszék és az ordináriusok szabadon közzétehetik és nyilvánosságra hozhatják bármely egyházkormányzati rendelkezéseiket (2. cikkely).

Az állam ünnepnapnak ismeri el az összes vasárnapot és az Egyházzal megegyezve kerül meghatározásra az, hogy ezen kívül még mely további egyházi ünnepek kerüljenek felvételre az államilag elismert ünnepnapok közé (3. cikkely).

Az állam elismeri és szavatolja az állampolgárok azon jogát, hogy a büntetés-végrehajtási intézményekben, a kórházakban, a szanatóriumokban, az árvaházakban és a hozzájuk hasonló intézményekben lelkipásztori ellátásban részesüljenek (4. cikkely).

Az Egyház jótékony és karitatív tevékenységet folytathat az erre a célra létrehozott intézményei és szervezetei által (5. cikkely).

A Megállapodásnak az egyházi házasságkötések polgári jogi hatásaival foglalkozó 6. cikkelyének³⁰¹ 1. pontja kimondja, hogy a Spanyol Állam elismeri az egyházi törvények előírásai szerint megkötött házasságok polgári jogi hatásait, és ezután hozzáteszi, hogy az egyházi házasságoknak a polgári jogi hatásai az egyházi házasságkötési szertartástól számítva jönnek létre, és hogy a teljes elismerés végett szükséges a házasságkötés bejegyzése az illetékes Állami Anyakönyvi Hivatalban, amely az egyházi házasságkötés megtörténtéről szóló egyszerű egyházi igazolás alapján történik. A 2. pont szerint a házasságkötő felek az egyházi bíróságoknál az egyházjog rendelkezései szerint járnak el a házasságuk érvénytelenségének kinyilvánításáért benyújtott kereset, illetve a megkötött, és el nem hált házasságuk alóli pápai felmentés kérésének ügyében; ez a kérelem bármelyik féltől származhat, s az egyházi határozatok hatályosak a polgári jogrendben is, ha az illetékes polgári bíróság a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban is. A 3. pontnak megfelelően a Szentszék ismét megerősíti a házasságról szóló tanításának a változatlan értékét és emlékeztet rá, hogy akik kötelezve vannak az egyházi házasságkötés szertartásának megtartására, azok tartsák is meg azokat az egyházi törvényeket amelyek ezt szabályozzák, különösen tekintettel a házasság lényeges tulajdonságaira.

³⁰¹ Art. 6. (AAJ) 1. El Estado reconoce los efectos civiles al matrimonio celebrado según las normas del Derecho Canónico. Los efectos civiles del matrimonio canónico se producen desde su celebración. Para el pleno reconocimiento de los mismos, será necesaria la inscripción en el Registro Civil, que se practicará con la simple presentación de certificación eclesial de la existencia del matrimonio. 2. Los contrayentes, a tenor de las disposiciones del Derecho Canónico, podrán acudir a los Tribunales eclesiales solicitando declaración de nulidad o pedir decisión pontificia sobre matrimonio rato y no consumado. A solicitud de cualquiera de las partes, dichas resoluciones eclesiales tendrán eficacia en el orden civil si se declaran ajustadas al Derecho del Estado en resolución dictada por el Tribunal civil competente. 3. La Santa Sede reafirma el valor permanente de su doctrina sobre el matrimonio y recuerda a quienes celebren matrimonio canónico la obligación grave que asumen de atenerse a las normas canónicas que lo regulan y, en especial, a respetar sus propiedades esenciales.

A 6. cikkely 1. pontjával foglalkozó Befejező Jegyzőkönyv³⁰² értelmében az a pap, aki közvetlenül közreműködött az egyházi házasságkötési szertartásnál, köteles kiállítani azt az állami anyakönyvezéshez megkövetelt adatokat tartalmazó egyházi igazolást a házastársak részére, amely a házasságuknak az állami anyakönyvbe történő bejegyzéshez szükséges; illetve az a plébános, akinek az illetékességi területén a házasságkötés szertartása történt, öt napon belül egy az anyakönyvi bejegyzéshez szükséges egyházi házasságlevél elküldésével minden esetben értesíti a területileg illetékes Állami Anyakönyvi Hivatalt a házasság állami anyakönyvezése végett, ha ez az érdekelt felek kérésére még nem történt volna meg. Ennek megfelelően az állam szabályozza a jóhiszemű harmadik felek jogainak védelmét, nehogy a házasságkötések állami bejegyzése elmaradjon.

A 8. cikkely³⁰³ az 1953-as Konkordátum 22 cikkelyét és részben annak Befejező Jegyzőkönyvét is, valamint az 1946. július 16-án a nem konzisztoriális javadalmakról történő intézkedésről létrejött megegyezést³⁰⁴ is hatályon kívül helyezte.

1.2.3.3. A Szentszék és a Spanyol Állam közötti 1979. január 3-ai Megállapodás oktatási és kulturális kérdésekről³⁰⁵

A Megállapodás aláírásával az állam mindenkinek elismerte azt az alapvető jogát, hogy katolikus nevelésben és oktatásban részesülhessen, anélkül, hogy a családoknak, a szülőknek, a diákoknak és a tanároknak bármilyen hátrányos megkülönböztetésben kellene részesülniük a vallási meggyőződésük miatt. Így tehát a Megállapodás egyetlenegy szülőt sem kötelez arra, hogy katolikus erkölcsi és vallási nevelésben és/vagy oktatásban részesítse a gyermekeit, hanem csak annak biztosítja a feltételeit, hogy ezt a lehetőséget a vallásszabadság

³⁰² Protocolo final en relación con el Art. 6. p. 1. (AAJ) Inmediatamente de celebrado el matrimonio canónico, el sacerdote ante el cual se celebró entregará a los esposos la certificación eclesiástica con los datos exigidos para su inscripción en el Registro Civil. Y en todo caso, el párroco en cuyo territorio parroquial se celebró el matrimonio, en el plazo de cinco días, transmitirá al encargado del Registro Civil que corresponda el acta del matrimonio canónico para su oportuna inscripción, en el supuesto de que esta no se haya efectuado ya a instancia de las partes interesadas. Corresponde al Estado regular la protección de los derechos que, en tanto el matrimonio no sea inscrito, se adquieran de buena fe por terceras personas.

³⁰³ Quedan derogados los Artículos I, II, III, IV, V, VI, VIII, IX, X (y el Acuerdo de 16 de julio de 1946), XI, XII, XIII, XIV, XVII, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXXIII, XXXIV, XXXV y XXXVI del vigente Concordato, y el Protocolo final en relación con los Artículos I, II, XXIII, y XXV. Se respetarán, sin embargo, los derechos adquiridos por las personas afectadas por la derogación del Artículo XXV y por el correspondiente Protocolo final.

³⁰⁴ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español para la provisión de beneficios no consistoriales, de 16 de julio de 1946.

³⁰⁵ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AEAC); FERNÁNDEZ CATÓN, J. M., *El patrimonio cultural de la Iglesia en España y los acuerdos entre el Estado español y la Santa Sede*, León 1980.

jogával élve önként és minden kényszerből mentesen választhassa saját maga és a gyermekei részére (2. cikkely 2. bekezdés). Egyben az állam azt is vállalta, hogy az általa működtetett közoktatási intézményekben is tiszteletben tartják a keresztény erkölcsi értékeket (1. cikkely³⁰⁶ 2. bekezdés).

A 2. cikkely³⁰⁷ 1. bekezdése értelmében az iskola-előkészítő oktatástól, az alap- és a középfokú oktatáson keresztül, egészen a szakképzés szintjéig, a katolikus vallás- és erkölcstan tantárgy tanterve az azonos életkorhoz tartozó tanulók körében megegyezik egymással az összes oktatási intézményben, függetlenül attól, hogy ki az iskola fenntartója; valamint a katolikus vallás- és erkölcstan tantárgy helyzete és tanításának külső körülményei azonosak a többi alapvető tantárgyával. A 3. bekezdés szerint a felsőoktatási intézmények vezetői pedig intézkednek arról, hogy a felvételinél senkit se érhessen semmiféle hátrányos megkülönböztetés amiatt, hogy részesült-e vagy sem vallásismereti oktatásban. A 4. bekezdésnek megfelelően a felsőoktatási intézmények vezetői lehetővé teszik, hogy az egyházi hatóságokkal megkötött megállapodásaiknak megfelelően kiegészítő jellegű vallásismereti képzések folyjanak, illetve lelkipásztori tevékenységet folytassanak ezekben az intézményekben.

A Megállapodás több cikkelye is (3-6. cikkelyek) foglalkozik a katolikus vallás- és erkölcstan tantárgy tanításával kapcsolatos olyan kérdésekkel, amelyek az Egyház kizárólagos hatáskörébe tartoznak: a tantárgy tartalmának, tantervének, a szükséges tankönyveknek és az oktatási segédanyagoknak a jóváhagyásával; a tantárgyat tanító tanárok képzésével és felkészítésével; a megfelelő tanárok kiválasztásával és kinevezésével. A nem katolikus oktatási intézményekben a tantárgyat különböző szinteken tanító tanárok bérezésével kapcsolatban a 7. cikkely³⁰⁸ alapján a központi kormányzat és a Spanyol Püspöki Konferencia megállapodást³⁰⁹ köt egymással, amelyben ezt a kérdést szabályozzák.

³⁰⁶ Art. 1. (AEAC) Ap. 1. A la luz del principio de libertad religiosa, la acción educativa respetará el derecho fundamental de los padres sobre la educación moral y religiosa de sus hijos en el ámbito escolar. Ap. 2. En todo caso, la educación que se imparta en los Centros docentes públicos será respetuosa con los valores de la ética cristiana.

³⁰⁷ Art. 2. (AEAC) Ap. 1. Los planes educativos en los niveles de Educación Preescolar, de Educación General Básica (EGB) y de Bachillerato Unificado Polivalente (BUP) y Grados de Formación Profesional correspondientes a los alumnos de las mismas edades incluirán la enseñanza de la religión católica en todos los Centros de educación, en condiciones equiparables a las demás disciplinas fundamentales. Ap. 2. Por respeto a la libertad de conciencia, dicha enseñanza no tendrá carácter obligatorio para los alumnos. Se garantiza, sin embargo, el derecho a recibirla. Ap. 3. Las autoridades académicas adoptarán las medidas oportunas para que el hecho de recibir o no recibir la enseñanza religiosa no suponga discriminación alguna en la actividad escolar. Ap. 4. En los niveles de enseñanza mencionados, las autoridades académicas correspondientes permitirán que la jerarquía eclesiástica establezca, en las condiciones concretas que con ella se convenga, otras actividades complementarias de formación y asistencia religiosa.

³⁰⁸ Art. 7. (AEAC) La situación económica de los Profesores de religión católica, en los distintos niveles educativos que no pertenezcan a los Cuerpos docentes del Estado, se concertará entre la Administración Central

A Megállapodásnak a kisszemináriumokkal foglalkozó 8. cikkelyének³¹⁰ 1. bekezdése szerint a katolikus Egyház egyházmegyei kisszemináriumokat és a szerzetesrendekhez kapcsolódó kisszemináriumokat is létrehozhat, amelyeknek a sajátos jellegét az állam tiszteletben tartja. A 2. bekezdés alapján ezekre a kisszemináriumokra – a bennük oktatott korosztálytól függően – az alap- vagy a középfokú, vagy pedig az egyetemi tanulmányokra felkészítő oktatási intézményekre vonatkozó jogszabályok érvényesek, azzal a kivétellel, hogy esetükben nincs megszabva a felvételi eljárás rendje, a felvehető növendékek minimális létszáma, illetve azok földrajzi értelemben vett származási- vagy lakóhelye.

A 9. cikkely³¹¹ alapján az Egyház által már megalapított, vagy pedig a jövőben létrehozandó nem egyetemi képzést nyújtó bármilyen szintű, fokú és sajátosságú oktatási intézményeknek a tevékenységeik végzése során igazodniuk kell a működésüket is érintő állami jogszabályok rendelkezéseire.

A Megállapodásnak az egyházi egyetemekkel kapcsolatos kérdéseket szabályozó 10. cikkelyének³¹² 1. pontja értelmében a katolikus Egyház által létesítendő egyetemeknek, egyetemi kollégiumoknak, főiskoláknak és egyéb felsőoktatási intézményeknek a működésük során igazodniuk kell a működésüket is érintő állami jogszabályok rendelkezéseire; illetve az ezekben az egyházi felsőoktatási intézményekben folytatott tanulmányok állami elismerése is a mindenkor hatályos jogszabályokban előírtaknak megfelelően történik. A 2. pont alapján az állam elismeri a Megállapodás hatálybalépésének időpontjában már létező egyházi egyetemek létének törvényes voltát, ezért az azokon folyó képzéseket a mindenkor hatályos jogszabályok alapján ismeri el. A 3. pont értelmében az ezeken az egyházi egyetemeken

y la Conferencia Episcopal Española, con objeto de que sea de aplicación a partir de la entrada en vigor del presente Acuerdo.

³⁰⁹ Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación (BOE de 24 de diciembre de 2002); Orden de 9 de abril de 1999, Convenio sobre Régimen Económico-Laboral de los Profesores de Religión Católica (BOE de 20 de abril de 1999).

³¹⁰ Art. 8. (AEAC) Ap. 1. La Iglesia Católica puede establecer seminarios menores diocesanos y religiosos, cuyo carácter específico será respetado por el Estado. Ap. 2. Para su clasificación como Centros de Educación General Básica, de Bachillerato Unificado Polivalente o de Curso de Orientación Universitaria se aplicará la legislación general, si bien no se exigirá ni un número mínimo de matrícula escolar ni la admisión de alumnos en función del área geográfica de procedencia o domicilio de familia.

³¹¹ Art. 9. (AEAC) Los Centros docentes de nivel no universitario, cualquiera que sea su grado y especialidad, establecidos o que se establezcan por la Iglesia, se acomodarán a la legislación que se promulgue con carácter general, en cuanto al modo de ejercer sus actividades.

³¹² Art. 10. (AEAC) 1. Las Universidades, Colegios Universitarios, Escuelas universitarias y otros Centros universitarios que se establezcan por la Iglesia Católica se acomodarán a la legislación que se promulgue con carácter general, en cuanto al modo de ejercer estas actividades. Para el reconocimiento a efectos civiles de los estudios realizados en dichos Centros se estará a lo que disponga la legislación vigente en la materia en cada momento. 2. El Estado reconoce la existencia legal de las Universidades de la Iglesia establecidas en España en el momento de entrada en vigor de este Acuerdo, cuyo régimen jurídico habrá de acomodarse a la legislación vigente, salvo lo previsto en el Artículo 17. Ap. 2. 3. Los alumnos de estas Universidades gozaran de los mismos beneficios en materia de sanidad, seguridad escolar, ayudas al estudio y a la investigación y demás modalidades de protección al estudiante que se establezcan para los alumnos de las Universidades del Estado.

tanulmányokat folytató hallgatókat az állami egyetemek hallgatóival azonos mértékű juttatások és ellátások illetik meg az egészségügyi ellátás, az oktatás biztonsága, valamint a tanulmányi- és a kutatási segédeszközök rendelkezésre bocsátása vonatkozásában. A 11. cikkely³¹³ 1. bekezdésének megfelelően a katolikus Egyház megőrizve az autonómiáját, a saját jogi előírásainak megfelelően alapíthat a papok, a szerzetesek és a világiak képzésére egyetemeket, fakultásokat, főiskolákat és más felsőfokú oktatási intézményeket az egyházi tudományok területén. A 2. bekezdés értelmében az ezekben az egyházi felsőoktatási intézményekben az egyházi tudományterületeken folytatott tanulmányok polgári jogi hatásainak, illetve a végzettségeknek és a tudományos fokozatoknak az állami elismerésének különleges szabályai³¹⁴ az Egyház és az állam illetékesei közötti egyeztetés eredményeként kerülnek megállapításra. A 3. bekezdés alapján ugyancsak az előző bekezdésben említett állam és Egyház közti megegyezés alapján megszülető szabályozás szerint történik a Spanyolországon kívüli egyházi felsőoktatási intézményekben a papok, a szerzetesek és világiak által folytatott tanulmányok polgári jogi hatásainak és a Szentszék által jóváhagyott végzettségeknek és tudományos fokozatoknak az állami elismerése.

A 12. cikkely³¹⁵ szerint az állami egyetemek, az illetékes egyházi hatóságok előzetes egyetértésével, létrehozhatnak felsőfokú tanulmányok folytatására alkalmas katolikus teológiai intézeteket.

A 13. cikkely³¹⁶ alapján a bármilyen rangú, fokú és sajátosságú egyházi oktatási intézmények és azok tanulói az államtól ugyanazon anyagi támogatásokra, ösztöndíjakra, adókedvezményekre és egyéb juttatásokra jogosultak, mint a többi nem állami tanintézetek és azok tanulói, ilyen módon biztosítva az összes nem állami oktatási intézmény, valamint azok tanulóinak az esélyegyenlőségét.

³¹³ Art. 11. (AEAC) Ap. 1. La Iglesia Católica, a tenor de su propio derecho, conserva su autonomía para establecer Universidades, Facultades, Institutos Superiores y otros Centros de Ciencias Eclesiásticas para la formación de sacerdotes, religiosos y seglares. Ap. 2. La convalidación de los estudios y el reconocimiento por parte del Estado de los efectos civiles de los títulos otorgados en estos Centros superiores serán objeto de regulación específica entre las competentes autoridades de la Iglesia y del Estado. En tanto no se acuerde la referida regulación, las posibles convalidaciones de estos estudios y la concesión de valor civil a los títulos otorgados se realicen de acuerdo con las normas generales sobre el tema. Ap. 3. También se regularán de común acuerdo la convalidación y reconocimiento de los estudios realizados y títulos obtenidos por clérigos o seglares en las Facultades aprobadas por la Santa Sede fuera de España.

³¹⁴ Real Decreto 3/1995, de 13 de enero, de Reconocimiento de Efectos Civiles (BOE de 4 de febrero de 1995).

³¹⁵ Art. 12. (AEAC) Las Universidades del Estado, previo acuerdo con la competente autoridad de la Iglesia, podrán establecer Centros de estudios superiores de teología católica.

³¹⁶ Art. 13. (AEAC) Los Centros de enseñanza de la Iglesia de cualquier grado y especialidad y sus alumnos tendrán derecho a recibir subvenciones, becas, beneficios fiscales y otras ayudas que el Estado otorgue a Centros no estatales y a estudiantes de tales Centros, de acuerdo con el régimen de igualdad de oportunidades.

A Megállapodásnak a hírközlési eszközök használatával foglalkozó 14. cikkelye³¹⁷ értelmében az államnak a nagy társadalmi befolyással rendelkező hírközlési eszközök használatával kapcsolatban is biztosítania és védelmeznie kell a katolikusok vallás- és szólásszabadságának alapvető jogának érvényesülését, ennek érdekében az állam megegyezést³¹⁸ köt a Spanyol Püspöki Konferenciával a kérdéskör szabályzására.

Az 1978-as Alkotmány 46. cikkelye³¹⁹ szerint az államhatalom biztosítja Spanyolország történelmi, kulturális és művészeti örökségének védelmét és megőrzését, valamint előmozdítja annak gyarapítását, tekintet nélkül arra, hogy ezek a javak milyen állapotban vagy tulajdonban vannak. Ezzel összefüggésben a Megállapodás 15. cikkelye³²⁰ 1. bekezdésének megfelelően az Egyház megerősíti azt a szándékát, hogy a továbbiakban is a társadalom szolgálatára használja a saját történelmi, kulturális, művészeti és okmányyszerű örökségét és az állammal mindkét fél javát szolgáló módon együttműködik abból a célból, hogy megóvja, tudományosan feldolgozza és ismertté tegye ezt az egyházi tulajdonban lévő örökséget, amely egyben a spanyol nemzeti örökség részét is képezi; megkönnyítve ezzel annak megismerését, tanulmányozását, magasabb színvonalú megőrzését és védelmét, így meggátolva annak megsemmisülését. A 2. bekezdés szerint ezeknek a nemzeti örökség védelmét szolgáló és más ehhez kapcsolódó céloknak az elérése érdekében létrejön egy az állam és az Egyház képviselőiből összeálló Vegyes Bizottság, amelyet a Megállapodás hatálybalépését követő egy éven belül állítanak fel.

A 17. cikkely 1. pontja³²¹ az 1953-as Konkordátum 6 cikkelyét helyezte hatályon kívül: az oktatás tartalmának a katolikus Egyház tanításával való összehangolásáról, az egyházi személyeknek az állami egyetemeken folytatott oktatási tevékenységéről, a katolikus

³¹⁷ Art. 14. (AEAC) Salvaguardando los principios de libertad religiosa y de expresión, el Estado velará para que sean respetados en sus medios de comunicación social los sentimientos de los católicos y establecerá los correspondientes acuerdos sobre estas materias con la Conferencia Episcopal Española.

³¹⁸ Ley 17/2006, de 5 de junio, de la Radio y la Televisión de Titularidad Estatal (BOE de 6 junio de 2006); Ley 10/1988, de 3 de mayo, de Televisión Privada (BOE de 5 de mayo de 1988); Ley 37/1995, de 12 de diciembre, de Telecomunicaciones por Satélite (BOE de 13 de diciembre de 1995); Ley 42/1995, de 22 de diciembre, de las Telecomunicaciones por Cable (BOE de 23 de diciembre de 1995); Ley 34/2002, de 11 de julio, de Servicios de la Sociedad de la Información y de Comercio Electrónico (BOE de 12 de julio de 2002).

³¹⁹ Art. 46. (CE) Los poderes públicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del patrimonio histórico, cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen y su titularidad. La ley penal sancionará los atentados contra este patrimonio.

³²⁰ Art. 15. (AEAC) Ap. 1. La Iglesia reitera su voluntad de continuar poniendo al servicio de la sociedad su patrimonio histórico, artístico y documental y concertará con el Estado las bases para hacer efectivos el interés común y la colaboración de ambas partes, con el fin de preservar, dar a conocer y catalogar este patrimonio cultural en posesión de la Iglesia, de facilitar su contemplación y estudio, de lograr su mejor conservación e impedir cualquier clase de pérdidas en el marco del Artículo 46 de la Constitución. Ap. 2. A estos efectos, y a cualesquiera otros relacionados con dicho patrimonio, se creará una Comisión Mixta en el plazo máximo de un año a partir de la fecha de entrada en vigor en España del presente Acuerdo.

³²¹ Art. 17. p. 1. (AEAC) 1. Quedan derogados los Artículos XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX y XXXI del vigente Concordato.

Egyház tanításának a tömegtájékoztatási eszközökben történő kifejtéséről, az egyházi egyetemekről és iskolákról szólókat.

1.2.3.4. A Szentszék és a Spanyol Állam közötti 1979. január 3-ai Megállapodás a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységről és a klerikusok, illetve a szerzetesek katonai szolgálatáról³²²

Az 1. cikkely³²³ szerint a fegyveres erők katolikus tagjainak lelkipásztori ellátása, illetve számukra a vallási segítségnyújtás lehetőségének biztosítása a tábori püspökség, vagy más elnevezéssel a katonai ordinariátus által történik.

A 2. cikkely³²⁴ a katonai ordinariátust egy személyi egyházmegyének³²⁵ nevezi, amelynek nincs földrajzi értelemben meghatározható joghatósági területe, de van püspöke, általános püspöki helynöke, központi hivatala és megfelelő személyi állománya, akik különféle hivatalokat viselnek (fegyvernemenkénti általános helynöki, főtitkári, másodtitkári, papképzési delegátusi és lelkipásztori delegátusi hivatal). A cikkely B. pontjának 2. bekezdése pedig külön kihangsúlyozza, hogy a tábori lelkészek gyakorlatilag nem mások, mint személyi plébánosok.

³²² Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AARFA); CONTRERAS MAZARIO, J. M., *La asistencia religiosa a los miembros de las fuerzas armadas en el ordenamiento jurídico español*, Madrid 1988.; CONTRERAS MAZARIO, J. M., *Régimen jurídico de la asistencia religiosa a las Fuerzas Armadas en el sistema español*, Madrid 1989.; CONTRERAS MAZARIO, J. M., *Guía de la Iglesia Castrense en España: mayo 1986. Servicio de Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas*, Madrid 1986.; CONTRERAS MAZARIO, J. M., *La Asistencia religiosa a los miembros católicos a las Fuerzas Armadas en la Ley Reguladora del Régimen del Personal Militar Profesional*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 49-86.; MORÁN GARCÍA, G. M.^A, *Evolución, análisis y consideraciones jurídicas sobre la asistencia religiosa en las Fuerzas Armadas: de una tradición multisecular a su regulación vigente*, in *Revista Española de Derecho Militar* 58 (1991) 101-142.; MORENO ANTÓN, M. G., *El principio de igualdad en la Asistencia religiosa a las fuerzas armadas*, Salamanca 1989.; MOTILLA DE LA CALLE, A., *Los Acuerdos entre el Estado y las Confesiones religiosas en el Derecho español*, Barcelona 1985.; PRIETO, M. S., *El servicio de asistencia religiosa en las fuerzas armadas: Textos y comentarios*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 48 (1991) 663-696.

³²³ Art. 1. (AARFA) La asistencia religioso-pastoral a los miembros católicos de las Fuerzas Armadas se seguirá ejerciendo por medio del Vicariato Castrense.

³²⁴ Art. 2. (AARFA) El Vicariato Castrense, que es una diócesis personal, no territorial, constará de: A. Un Arzobispo, Vicario general, con su propia Curia, que estará integrada por: 1. Un Provicario general para todas las Fuerzas Armadas, con facultades de Vicario general. 2. Un Secretario general. 3. Un Vicesecretario. 4. Un Delegado de Formación Permanente del Clero, y 5. Un Delegado de Pastoral. B. Además contará con la cooperación de: 1. Los Vicarios episcopales correspondientes. 2. Los Capellanes castrenses como párrocos personales.

³²⁵ A katonai ordinariátusokat (a tábori püspökségeket) – megegyezően az AARFA 2. cikkelyének megfogalmazásával – szokás személyi egyházmegyének nevezni, hiszen fennáll bennük a személyi részegyház alapítását indokló feltétel, a fegyveres erőkhöz való közös tartozás ténye. De a tábori ordinárius nem kizárólagos, hanem csak versengő egyházkormányzati hatalommal rendelkezik a hívek felett (vö. Anexo I Art. 4. (AARFA)), ezért a tábori ordinariátus valójában nem minősíthető részegyháznak.

A 3. cikkely³²⁶ az 1976. július 28-án a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról létrejött Megállapodás³²⁷ 1. cikkelyének 3. pontjával megegyezően a leendő katonai ordinárius személyének kiválasztása úgy történik meg, hogy az Apostoli Nunciatura és a Külügyminisztérium előzetes közös megegyezésével összeállítanak egy három alkalmas személy nevét tartalmazó javaslatot, amelyet még a Szentszéknek is jóvá kell hagynia; a királynak pedig tizenöt nap áll a rendelkezésére, hogy kiválasszon egy személyt ebből a már jóváhagyott listából, hogy az a pápa által kinevezésre kerüljön.

A 8. cikkely³²⁸ hatályon kívül helyezte az 1953-as Konkordátumnak az egyházi személyek katonai szolgálat alóli mentességéről szóló 15. cikkelyét, a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységet tárgyaló 32. cikkelyét és részben a Befejező Jegyzőkönyvét is, valamint az 1950. augusztus 5-én a katonai ordinariátus joghatóságáról és a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori szolgálatról létrejött megegyezést³²⁹ is.

Az 1. Melléklet 2. cikkelye³³⁰ szerint a katonai ordinárius és a tábori lelkészek személyi joghatósággal rendelkeznek, amely a nemtől, a vallásosság mértékétől és az adott katonai helyzettől is függetlenül kiterjed: az összes, a szárazföldi-, a vízi- és a légi haderőnemeknél szolgálatot teljesítő katonára; a katonai oktatási- és felsőoktatási intézmények hallgatóira; a katonák és a hallgatók házastársaira, gyermekeire és azokra a családtagjaikra, akik velük közös háztartásban élnek; azokra a személyekre, akiknek a szokásos tartózkodási helye a laktanyákban vagy más katonai fennhatóság alatt lévő helyeken található, vagy ezeken a helyeken bármilyen jogcímen tartós szolgálatokat látnak el; a katonák

³²⁶ Art. 3. (AARFA) La provisión del Vicariato General Castrense se hará de conformidad con el artículo 1.3. del Acuerdo entre la Santa Sede y el Estado español de 28 de julio de 1976, mediante la propuesta de una terna de nombres, formada de común acuerdo entre la Nunciatura Apostólica y el Ministerio de Asuntos Exteriores y sometida a la aprobación de la Santa Sede. El Rey presentará, en el término de quince días, uno de ellos para su nombramiento por el Romano Pontífice.

³²⁷ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Renuncia a la presentación de Obispos y al Privilegio del Fuero, de 28 de julio de 1976.

³²⁸ Art. 8. (AARFA) Quedan derogados los artículos XV, XXXII y el protocolo final en relación al mismo del Concordato de 27 de agosto de 1953 y, consecuentemente, el Acuerdo entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre la Jurisdicción Castrense y Asistencia Religiosa de las Fuerzas Armadas de 5 de agosto de 1950.

³²⁹ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre la Jurisdicción Castrense y asistencia religiosa de las Fuerzas Armadas, de 5 de agosto de 1950.

³³⁰ Anexo I Art. 2. (AARFA) La jurisdicción del Vicario general castrense y de los Capellanes es personal. Se extiende, cualquiera que sea la respectiva situación militar, a todos los militares de Tierra, Mar y Aire, a los alumnos de las Academias de las Escuelas Militares, a sus esposas, hijos y familiares que viven en su compañía, y a todos los fieles de ambos sexos, ya seculares, ya religiosos, que presten servicios establemente bajo cualquier concepto o residan habitualmente en los cuarteles o lugares dependientes de la jurisdicción militar. Igualmente se extiende dicha jurisdicción a los huérfanos menores o pensionistas y a las viudas de militares mientras conserven este Estado.

kiskorú árváira, a nyugdíjas katonákra és azokra a katonaözvegyekre, akik megtartják ezt az állapotukat.

Az 1. Melléklet 3. cikkelye³³¹ értelmében a tábori lelkészek a Megállapodás 1. Mellékletének 2. cikkelyében említett személyek vonatkozásában plébánosi hatáskörrel rendelkeznek, ezért abban az esetben, ha a tábori lelkész működik közre az egyházi házasságkötési szertartásnál, akkor is az egyházi jogi előírásoknak megfelelően kell eljárni.

Az 1. Melléklet 4. cikkelye³³² 1. pontjának megfelelően a katonai ordináriusnak a területileg illetékes megyéspüspökkel versengő egyházkormányzati hatalma van. A 2. pont szerint minden olyan helyen, ahol a fegyveres erők létesítményei megtalálhatóak, vagy amit ideiglenesen elfoglalnak és használnak, ott a tábori ordinárius és a tábori lelkészek joghatósága az elsődleges; amikor ők hiányoznak vagy akadályoztatva vannak, akkor kiegészítő jelleggel, de a saját jogukon a területileg illetékes megyéspüspökök és plébánosok joghatósága érvényesül; ennek a versengő egyházkormányzati hatalomnak, illetve joghatóságnak a gyakorlati tisztázása érdekében a területileg illetékes egyházmegye és a katonai ordinariátus vezetése megállapodást köthet egymással, amelyről tájékoztatniuk kell az illetékes katonai hatóságokat. A 3. pont értelmében a Megállapodás 1. Mellékletének 2. cikkelyében említett személyek vonatkozásában, az előző pontban említett helyeken kívül a területileg illetékes megyéspüspökök és plébánosok szabadon gyakorolhatják az egyházkormányzati hatalmukat.

1.2.3.5. A Szentszék és a Spanyol Állam közötti 1979. január 3-ai Megállapodás gazdasági kérdésekről³³³

³³¹ Anexo I Art. 3. (AARFA) Los Capellanes castrenses tienen competencia parroquial respecto a las personas mencionadas en el artículo precedente. En el caso de celebrarse el matrimonio ante el Capellán castrense, éste deberá atenerse a las prescripciones canónicas.

³³² Anexo I Art. 4. (AARFA) 1. La jurisdicción castrense es cumulativa con la de los Ordinarios diocesanos. 2. En todos los lugares o instalaciones dedicados a las Fuerzas Armadas u ocupados circunstancialmente por ellas usarán de dicha jurisdicción, primaria y principalmente, el Vicario general castrense y los Capellanes. Cuando éstos falten o estén ausentes usarán de su jurisdicción subsidiariamente, aunque siempre por derecho propio, los Ordinarios diocesanos y los Párrocos locales. El uso de esta jurisdicción cumulativa se regulará mediante los oportunos acuerdos entre la jerarquía diocesana y la castrense, la cual informará a las autoridades militares correspondientes. 3. Fuera de los lugares arriba señalados y respecto a las personas mencionadas en el artículo 2 de este Anexo, ejercerán libremente su jurisdicción los Ordinarios diocesanos y, cuando así les sea solicitado, los Párrocos locales.

³³³ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE); ALBI IBAÑEZ, E. – GARCÍA ARIZNAVARRETA, J. L., *Sistema Fiscal Español*, Barcelona 1994.; BLANCO FERNÁNDEZ, M. [^], *La cooperación del Estado español con las confesiones religiosas especial referencia a la cooperación económica*, in *Ius Canonicum* 38 (1998) 523-570.; CEBRIÁ GARCÍA, M., *El régimen fiscal de las confesiones religiosas en la tributación local*, Oviedo 2001.; FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *La colaboración económica del Estado con las confesiones religiosas*, in *Revista de Administración Pública* núm. 108 (1985) 365-401.; FORNÉS, J., *Régimen jurídico-patrimonial y financiación de la Iglesia desde la perspectiva de la libertad religiosa*, in *Ius*

Az 1. cikkely³³⁴ szerint a katolikus Egyház szabadon kérheti a híveitől az általa nyújtott szolgáltatás ellenértékét, nyilvános gyűjtéseket szervezhet különféle célokra, adományokat és anyagi jellegű felajánlásokat fogadhat el.

A 2. cikkely³³⁵ 1. pontja alapján az állam, a vallásszabadság alapelveinek teljes mértékű tiszteletben tartása mellett, elkötelezi magát a katolikus Egyházzal való együttműködésre annak érdekében, hogy az a céljai megvalósításához szükséges megfelelő gazdasági helyzetbe kerüljön. A 2. pont értelmében a Megállapodás aláírását követő három teljes költségvetési éven át, az állam a katolikus Egyháznak évente átutalhatja a jövedelmek megadóztatásából származó bevételeinek, vagy az éves nemzeti összterméknek, vagy pedig valamilyen egyéb személyekhez köthető bevételeinek egy megállapított százalékát, a technikailag legmegfelelőbb eljárást választva; ehhez az szükséges, hogy minden egyes adófizető egy saját maga által kitöltött nyilatkozat segítségével egyértelműen kinyilváníthassa az akaratát az általa befizetett adó egy megállapított százalékának sorsáról; ennek a nyilatkozatnak a hiányában ez az összeg más célra kerül felhasználásra. A 3. pontnak

Canonicum 36 (1996) 13-61.; GARCÍA HERVAS, D., *Cooperación económica con la Iglesia católica y laicidad del Estado*, in *Revista Jurídica de la Universidad de Santiago de Compostela* 4 (1995) 201-223.; GONZÁLEZ ARMENDIA, J. R., *El Impuesto Religioso. Cooperación económica estatal con las Confesiones Religiosas*, Bilbao 1990.; GONZÁLEZ ARMENDIA, J. R., *Sistemas históricos de dotación del Estado español a la Iglesia española (siglos XIX-XX)*, Salamanca 1990.; GOTI ORDEÑANA, J., *La financiación de la libertad religiosa*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 48 (1991) 265-272.; HERRÁEZ RUBIO, B., *Financiación de la Iglesia Española*, in *Ius Canonicum* 32 (1992) 121-139.; JIMÉNEZ ESCOBAR, J., *El Acuerdo sobre asuntos económicos veinte años después: la exención de las entidades eclesiásticas en el impuesto sobre sociedades*, in *Estudios Financieros* núm. 201 (1999) 79-130.; MARTÍN DÉGANO, I., *El régimen tributario de las confesiones religiosas y de sus entidades en el derecho español*, Madrid 1999.; MARTÍN SÁNCHEZ, I., *La financiación de las confesiones religiosas en el Derecho español*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 129-156.; PRESAS BARROSA, C., *El clero católico en el derecho español. Dotación, asignación tributaria, ¿autofinanciación?*, Santiago de Compostela 1998.; ROCA FERNÁNDEZ, M.^A J. (coord.), *La financiación de la Iglesia católica en España*, Santiago de Compostela 1994.; VILLA ROBLEDO, M. J., *El Acuerdo sobre Asuntos Económicos de 1979 en la Doctrina Española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 624-678.

³³⁴ Art. 1. (AAE) La Iglesia Católica puede libremente recabar de sus fieles prestaciones, organizar colectas públicas y recibir limosnas y oblaciones.

³³⁵ Art. 2. (AAE) 1. El Estado se compromete a colaborar con la Iglesia Católica en la consecución de su adecuado sostenimiento económico, con respeto absoluto del principio de libertad religiosa. 2. Transcurridos tres ejercicios completos desde la firma de este Acuerdo, el Estado podrá asignar a la Iglesia Católica un porcentaje del rendimiento de la imposición sobre la renta o el patrimonio neto u otra de carácter personal, por el procedimiento técnicamente más adecuado. Para ello, será preciso que cada contribuyente manifieste expresamente en la declaración respectiva, su voluntad acerca del destino de la parte afectada. En ausencia de tal declaración la cantidad correspondiente se destinará a otros fines. 3. Este sistema sustituirá a la dotación a que se refiere el apartado siguiente, de modo que proporcione a la Iglesia Católica recursos de cuantía similar. 4. En tanto no se aplique el nuevo sistema, el Estado consignará en sus Presupuestos Generales la adecuada dotación a la Iglesia Católica, con carácter global y único, que será actualizada anualmente. Durante el proceso de sustitución, que se llevará a cabo en el plazo de tres años, la dotación presupuestaria se minorará en cuantía igual a la asignación tributaria recibida por la Iglesia Católica. 5. La Iglesia Católica declara su propósito de lograr por sí misma los recursos suficientes para la atención de sus necesidades. Cuando fuera conseguido este propósito, ambas partes se pondrán de acuerdo para sustituir los sistemas de colaboración financiera expresada en los párrafos anteriores de este artículo, por otros campos y formas de colaboración económica entre la Iglesia Católica y el Estado.

megfelelően az előzőekben bemutatott módszer váltja fel az állami támogatás eddigi módját, olyan módon, hogy a katolikus Egyháznak juttatott anyagi erőforrások nagysága hasonló maradjon. A 4. pont szerint, amíg az új módszer teljes egészében bevezetésre nem kerül, addig az állam a központi költségvetésben átfogó és egyedi jelleggel előirányozza a katolikus Egyház megfelelő anyagi támogatásához szükséges pénzösszeget, amelyet a felek évente aktualizálnak; a három éves átmeneti időszak idején, amíg az állam a költségvetésből kipótolja a katolikus Egyház anyagi támogatását, a meghatározott mértékű százalékos adófelajánlások összegével csökkentett támogatást utal át az állam az Egyháznak. Az 5. pont alapján a katolikus Egyház megerősíti azt a célját, hogy az átmeneti időszak lejártá után, az adófelajánlásokból befolyó összeg önmagában is biztosítani fogja a kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges anyagi erőforrásokat; amikor pedig ezt a célt sikerül elérni, akkor a felek megállapodásra jutnak a katolikus Egyház és az állam közötti gazdasági együttműködés egyéb területeiről és formáiról.

A 3. cikkely³³⁶ értelmében nem terheli sem jövedelem-, sem forrás-, sem pedig fogyasztási adó a Megállapodás 1. cikkelyében felsorolt egyházi bevételeken kívül, az utasítások, a rendelkezések, a körlevelek, az egyházmegyei közlönyök és bármilyen egyéb illetékes egyházi hatóság kiadványainak a megjelentetését és a szokott helyeken történő terjesztését; valamint az egyházmegyei és a szerzetesi szemináriumokban, illetve az egyházi egyetemeken folytatott azon oktatási tevékenységeket, amelyek kifejezetten az egyházi tudományágak oktatását célozzák; továbbá az istentiszteleti célra szánt tárgyak beszerzését.

³³⁶ Art. 3. (AAE) No estarán sujetas a los impuestos sobre la renta o sobre el gasto o consumo, según proceda: a. Además de los conceptos mencionados en el artículo 1 de este Acuerdo, la publicación de las instrucciones, ordenanzas, cartas pastorales, boletines diocesanos y cualquier otro documento de las autoridades eclesíásticas competentes y tampoco su fijación en los sitios de costumbre. b. La actividad de enseñanza en Seminarios diocesanos y religiosos, así como de las disciplinas eclesíásticas en Universidades de la Iglesia. c. La adquisición de objetos destinados al culto.

A 4. cikkely³³⁷ 1. pontjának megfelelően a Szentszék, a Püspöki Konferencia, az egyházmegyék, a plébániák, az egyéb területi egységek, a szerzetesrendek, a kongregációk, a megszentelt élet egyéb intézményei, illetve ezeknek a tartományai és házai jogosultak a helyi ingatlanadó megfizetése alóli teljes és állandó mentességre a következő ingatlanok vonatkozásában: Az istentiszteleti célra szánt templomok és kápolnák, a lelkipásztori tevékenységek végzésére szolgáló épületek, illetve ezeknek a kiegészítő helységei és épületei; a püspököknek, a kanonokoknak és a lelkipásztorkodással foglalkozó papoknak a lakóhelyei; az egyházmegyei- és a plébániahivatalok irodahelyiségei; az egyházmegye- és a szerzetes papok képzésére szolgáló papnevelő intézetek és az egyházi egyetemek épületei, amennyiben a sajátos egyházi tudományágak oktatása zajlik bennük; az elsősorban a szerzetesrendek, a kongregációk és megszentelt élet egyéb intézményeinek szánt rendházak, kolostorok, zárdák vagy egyéb házak épületei (A bekezdés). Ugyancsak jogosultak a vagyonadó, a jövedelemadó és az örökösödési illeték megfizetése alóli teljes és állandó mentességre; ám ez a mentesség nem érvényesíthető azokra a bevételekre, amelyek az Egyház tulajdonában álló gazdasági társaságok vagy vállalkozások működtetése során keletkező nyereségekből adódnak, sem pedig azokra, amelyek az Egyház tulajdonában álló vagyontárgyak bérbeadásából befolyó bérleti díjakból származnak, sem pedig a gazdasági társaságokban fennálló egyházi tőkerészesedés hozamára, és ugyancsak nem érvényesíthető ez a mentesség a személyi jövedelemadó meghatározott százalékából származó egyházi bevétel befektetéseinek hozamaira (B bekezdés). Szintén jogosultak az örökösödési illeték, az ajándékozási adó, a vagyonátruházási illeték, valamint az ingatlan átruházási adó és illeték megfizetése alóli teljes mentességre, ha a vagyontárgy vagy az ingatlan tulajdonjogának megszerzése istentiszteleti

³³⁷ Art. 4. (AAE) 1. La Santa Sede, la Conferencia Episcopal, las diócesis, las parroquias y otras circunscripciones territoriales, las Ordenes y Congregaciones religiosas y los Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas tendrán derecho a las siguientes exenciones: A. Exención total y permanente de la Contribución Territorial Urbana de los siguientes inmuebles: 1. Los templos y capillas destinados al culto, y asimismo, sus dependencias o edificios y locales anejos destinados a la actividad pastoral. 2. La residencia de los Obispos, de los Canónigos y de los Sacerdotes con cura de almas. 3. Los locales destinados a oficinas, la Curia diocesana y a oficinas parroquiales. 4. Los Seminarios destinados a la formación del clero diocesano y religioso y las Universidades eclesíásticas en tanto en cuanto impartan enseñanzas propias de disciplinas eclesíásticas. 5. Los edificios destinados primordialmente a casas o conventos de las Ordenes, Congregaciones religiosas e Institutos de vida consagrada. B. Exención total y permanente de los impuestos reales o de producto, sobre la renta y sobre el patrimonio. Esta exención no alcanzará a los rendimientos que pudieran obtener por el ejercicio de explotaciones económicas ni a los derivados de su patrimonio, cuando su uso se halle cedido, ni a las ganancias de capital, ni tampoco a los rendimientos sometidos a retención en la fuente por impuestos sobre la renta. C. Exención total de los Impuestos sobre Sucesiones y Donaciones y Transmisiones Patrimoniales, siempre que los bienes o derechos adquiridos se destinen al culto, a la sustentación del clero, al sagrado apostolado y al ejercicio de la caridad. D. Exención de las contribuciones especiales y de la tasa de equivalencia, en tanto recaigan estos tributos sobre los bienes enumerados en la letra A de este artículo. 2. Las cantidades donadas a los entes eclesíásticos enumeradas en este artículo y destinadas a los fines expresados en el apartado C darán derecho a las mismas deducciones en el Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas que las cantidades entregadas a entidades clasificadas o declaradas benéficas o de utilidad pública.

célra, a papság lakhatásának biztosítására, a lelkipásztori tevékenység folytatására és a szeretetszolgálati tevékenység céljaira történik (C bekezdés). Végül pedig ugyancsak jogosultak a helyi jellegű különadó és az egyenértékűségi illeték alóli mentességre, miközben ezek az adók ráterhelődnek az A bekezdésben felsorolt vagyontárgyakra (D bekezdés). A 4. cikkely 2. pontja értelmében az ebben a cikkelyben felsorolt egyházi intézményeknek, illetve szervezeti egységeknek istentiszteleti célra, a papság lakhatásának biztosítására, a lelkipásztori tevékenység folytatására, a szeretetszolgálati tevékenység céljaira, valamint jótékonyági- és közhasznú célra adományozott pénzüsségeket, az intézmények által kiállított igazolások alapján a természetes személyek levonhatják a személyi jövedelemadójukból.

Az 5. cikkely³³⁸ szerint azok a vallási egyesületek, társulatok, testületek és szervezetek, amelyeket az előző cikkelyben található felsorolás nem foglal magába, de vallási jellegű tevékenységekkel, jótékonykodással, oktatással, betegellátással, kórházi kezeléssel, vagy szociális gondozással foglalkoznak, a non-profit szervezetekre vonatkozó állami adózási- és jogi rendelkezéseknek megfelelően adókedvezmények igénybevételére jogosultak, valamint minden esetben magán jótékonyági szervezetként kerülnek elismerésre.

A 7. cikkely³³⁹ hatályon kívül helyezte az 1953-as Konkordátumnak az egyházi adókról szóló 18. cikkelyét, az istentiszteleti cselekményeket végző egyházi személyek javadalmazását tárgyaló 19. cikkelyét, az adó- és járulékmentességet szabályozó 20. cikkelyét és az egyházi műemlékek védelmével kapcsolatos 21. cikkelyét is, valamint az 1946. december 8-án a szemináriumokban és az egyetemeken folytatott egyházi tanulmányokról létrejött megegyezést³⁴⁰ is.

1.2.3.6. A Szentszék és a Spanyol Királyság közötti 1994. december 21-ei Megállapodás a Szentföldet érintő kérdésekről³⁴¹

³³⁸ Art. 5. (AAE) Las asociaciones y entidades religiosas no comprendidas entre las enumeradas en el artículo 4 de este Acuerdo y que se dediquen a actividades religiosas, benéfico-docentes, médicas u hospitalarias o de asistencia social tendrán derecho a los beneficios fiscales que el ordenamiento jurídico-tributario del Estado español prevé para las entidades sin fin de lucro y, en todo caso, los que se conceden a las entidades benéficas privadas.

³³⁹ Art. 7. (AAE) Quedan derogados los artículos XVIII, XIX, XX y XXI del vigente Concordado y el Acuerdo entre la Santa Sede y el Estado español sobre Seminarios y Universidades de Estudios Eclesiásticos de 8 diciembre 1946.

³⁴⁰ Convenio entre la Santa Sede y el Gobierno español sobre Seminarios y Universidades de Estudios Eclesiásticos, de 8 de diciembre de 1946.

³⁴¹ Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre Asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo, de 21 de diciembre de 1994 (BOE de 28 julio de 1995) (AATS); CORRAL SALVADOR, C., *Acuerdo entre el Reino de España y la Santa Sede sobre asuntos de interés común en Tierra Santa y anejo*, in *Revista Española de Derecho Internacional* 47 (1995) 535-543.; PALOMINO LOZANO, R., *El Acuerdo entre el Reino de España y la*

A Szentszék és a Spanyolország között létrejött Megállapodás lezárja azt a folyamatot, amelynek eredményeként azokra a történelmi jelentőségű ingatlanokra – amelyek a Szentföld török uralom alá jutásától kezdve személyek és nem pedig testületek tulajdonában volt – ismét bejegyzésre kerül a spanyol tulajdonjog. Ezen ingatlanok tulajdonjogának a helyreállítása azért is bír nagy jelentőséggel, mert Spanyolország királyának címei között nem ok nélkül szerepel a Jeruzsálem Királya cím.

Az 1. cikkely³⁴² értelmében Spanyolország hivatalosan kinyilvánítja, hogy a Szentszék és a Szentföldi Ferences Kustódia alapszabályaik figyelembevételével kizárólagos illetékességgel rendelkeznek arra, hogy a szabadon és függetlenül gyakorolt joghatóságuk által a Szent Helyek, valamint a Szentföldi Ferences Kustódia működésével kapcsolatos közel-keleti intézmények megóvásával és igazgatásával kapcsolatban intézkedéseket tegyen.

A 2. cikkely³⁴³ alapján a Szentföldi Ferences Kustódia a Szent Helyek Kegyes Alapítványa rendelkezésére bocsátja azoknak az ingatlanoknak a birtoklevelét, amelyeket jelenleg birtokol, hogy ezeknek az okiratoknak a segítségével a Szent Helyek Kegyes Alapítványa bejegyeztethesse a Telekkönyvi Hivatalban a tulajdonjogát ezekre az ingatlanokra vagy pedig elidegenítheti azokat; így tehát a Szent Helyek Kegyes Alapítványa az egyedüli tulajdonosa lesz a következő történelmi jelentőségű ingatlanoknak: a volt jaffai temető földjének, a ramlehi olajfaligetnek, a ramlehi olajütő gyártelepének és a perai árvaháznak (Isztambul).

Amennyiben pedig ezek a Szent Helyek Kegyes Alapítványa tulajdonába került ingatlanok eladásra kerülnének, akkor a nettó vételár 20 %-a a Szentföldi Ferences Kustódia részére kerül átadásra, hogy az a Szentföldön működő intézményeinek működtetésére és fenntartására tudja fordítani az összeget (4. cikkely).

Santa Sede sobre asuntos de interés común en Tierra Santa. Una perspectiva histórico-jurídica, diez años después, in *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado* 2 (2003); GIL CORIA, E. – CORRAL SALVADOR, C. (eds.), *Del desencuentro a la comprensión: Israel-Jerusalén-Iglesia Católica*, Madrid 2001.

³⁴² Art. 1. (AATS) España reconoce la plena y única competencia de la Sede Apostólica y de la Custodia de Tierra Santa, a tenor de sus Estatutos, para el libre e independiente ejercicio de su jurisdicción en relación con la conservación y administración de los Santos Lugares e instituciones del Próximo Oriente sobre las que se proyecta la actividad de la Custodia de Tierra Santa.

³⁴³ Art. 2. (AATS) La Custodia de Tierra Santa facilitará a la Obra Pía de los Santos Lugares los títulos de propiedad que se encuentren en su poder, así como los documentos que sean precisos para la inscripción en los Registros de la Propiedad a favor de la Obra Pía de los Santos Lugares o para, en su caso, la enajenación, de los inmuebles siguientes, de los que reconoce que la Obra Pía de los Santos Lugares, por títulos históricos, es la única propietaria: El terreno del ex Cementerio de Jaffa, El Olivar de Ramleh, El complejo de la Almazara de Ramleh, El Hospicio de Pera (Estambul).

A Megállapodás Mellékletének 1. cikkelye³⁴⁴ szerint a Megállapodás hatálybalépését követően egy megfelelő Bizottság alakul Jeruzsálemben, amely a Szentszék képviselőjéből, Spanyolország izraeli főkonzuljából, mint a Szent Helyek Kegyes Alapítványa és Spanyolország képviselőjéből és a Szentföldi Ferences Kustódia hivatalos képviselőjéből áll; ha pedig a spanyol kormány szükségesnek ítéli, akkor lehetősége van egy további képviselőt is delegálnia ebbe a Bizottságba, hogy a Megállapodásba foglaltak teljesülése még inkább biztosított legyen.

A Melléklet 5. cikkelye³⁴⁵ értelmében a Szentföldi Ferences Kustódia minden évben, a spanyol nemzeti ünnepek alkalmával ünnepélyes szentmisét mutat be a jeruzsálemi Szent Megváltó templomban, illetve emellett évenként egyszer, a megfelelő időpontban, a jeruzsálemi Szent Sír Bazilikában a spanyol királyi párért és Spanyolország népéért.

1.3. Az 1978. december 27-ei Alkotmány³⁴⁶

Az 1978-as Alkotmány a hatályos spanyol állami egyházjogi szabályozás alapja is. A lelkiismereti szabadság vonatkozásában az Alkotmány az állam kötelezettségévé teszi, hogy teljes mértékben tiszteletben tartsa az állampolgárok azon jogát, hogy szabadon megvallhassák és gyakorolhassák a különféle vallásaikat és világnézeteiket. Az állampolgárok teljes szabadsággal és egyenlő alapfeltételekkel gyakorolhatnak egy-egy meghatározott vallást vagy hitet, vagy akár semmit sem kell gyakorolniuk. Amikor az állampolgár egy vallást gyakorol, akkor ezt egy vallási közösség tagjaként is teszi, ezért az államhatalomnak

³⁴⁴ Anejo Art. 1. (AATS) A la entrada en vigor del Acuerdo a que se refiere este anejo, se constituirá una Comisión en Jerusalén formada por el representante pontificio, el Cónsul general de España como representante de la Obra Pía de los Santos Lugares y de España y un representante autorizado de la Custodia de Tierra Santa. El Gobierno español podrá designar, cuando lo juzgue conveniente, un representante adicional si lo considera útil para la mejor realización de alguno de los puntos del Acuerdo.

³⁴⁵ Anejo Art. 5. (AATS) Cada año, con ocasión de la fiesta nacional española, la Custodia de Tierra Santa celebrará un solemne acto litúrgico por España, en la Iglesia de San Salvador de Jerusalén. Asimismo, la Custodia de Tierra Santa celebrará anualmente una Santa Misa en la Basílica del Santo Sepulcro de Jerusalén, en fecha a convenir, por Sus Majestades los Reyes, los Gobernantes y el Pueblo de España.

³⁴⁶ Constitución de 27 de diciembre de 1978 (CE); ALAÉZ CORRAL, B., *Los límites materiales a la reforma de la Constitución española de 1978*, Madrid 2000.; ALZAGA VILLAMIL, O., *Comentario sistemático a la Constitución española de 1978*, Madrid 1978.; AMOROS AZPILICUETA, J., *Libertad religiosa en la Constitución española de 1978*, Madrid 1984.; BALADO, M. – GARCÍA REGUERIO, J. A., *La Constitución española de 1978 en su XXV Aniversario*, Barcelona 2003.; BELMONTE, J., *La constitución 1978, Texto y Contexto*, Madrid 1979.; BERNÁNDEZ CANTÓN, A., *La cuestión religiosa en la Constitución española*, Sevilla 2000.; CORRAL SALVADOR, C., *Constitución y Relaciones Iglesia-Estado en la actualidad*, Salamanca 1978.; GARRIDO FALLA, F., *Comentarios a la Constitución*, Madrid 1980.; PECES-BARBA, G., *La Constitución española de 1978*, Valencia 1981.; PECES-BARBA, G., *Estudios sobre la Constitución Española*, Madrid 1994.; PÉREZ LLANTADA, J. – GUTIÉRREZ, J., *La dialéctica: -Estado-religión- ante el momento constitucional*, Madrid 1978.; PRIETO SÁNCHEZ, L., *La Constitución española de 1978*, Madrid 1980.

kötelezettsége előmozdítani, hogy olyan helyzet jöjjön létre, amelyben egyaránt biztosított a személyek és a vallási közösségek szabadsága és egyenlősége is.

Az Alkotmány 16. cikkelye határozza meg az államnak a vallási tényezővel való kapcsolatának az alapelveit, de ezen kívül több cikkelynek és pontnak is vannak állami egyházjogi vonatkozású előírásai:

Az 1. cikkely 1. pontja³⁴⁷ szerint Spanyolországban egy olyan állam jön létre, amely biztosítja a szociális- és a demokratikus jogokat, illetve a legfontosabb törvényi rendelkezései pedig lehetővé teszik a szabadság, az igazságosság, az egyenlőség és a politikai sokszínűség létrejöttét és érvényesülését.

A 9. cikkely 2. pontja³⁴⁸ értelmében az államhatalom feladata: hogy tényleges és hathatós eszközökkel előmozdítsa azoknak a feltételeknek a teljesülését, amelyek az egyének és a közösségek szabadságához és egyenlőségéhez szükségesek; hogy eltávolítsa azokat az akadályokat, amelyek meggátolják vagy megnehezítik ezeknek a kiteljesedését; hogy megkönnyítse minden állampolgár részvételét a politikai, a gazdasági, a kulturális és a társadalmi életben.

A 10. cikkely³⁴⁹ 1. pontja szerint az emberi méltóság tisztelete, az ettől elválaszthatatlan jogok sérthetetlenségének és a személyiség szabad kialakulásának biztosítása, a törvények és a többi jogszabályok tiszteletbentartása, együtt teremtik meg a politikai rendszer és a társadalmi béke alapjait. A 2. pont értelmében az Alkotmány által elismert alap- és szabadságjogokat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával és az ugyanezen témában Spanyolország által ratifikált nemzetközi egyezményekkel és megállapodásokkal összhangban kell értelmezni.

A 14. cikkely³⁵⁰ kimondja a spanyolok törvény előtti egyenlőségét, anélkül, hogy valakit is hátrányos megkülönböztetés érhetne a születése jogán, a faja, a neme, a vallása, a véleménye vagy bármilyen egyéb egyéni vagy társadalmi helyzete vagy körülménye miatt.

³⁴⁷ Art. 1. p. 1. (CE) 1. España se constituye en un Estado social y democrático de Derecho, que propugna como valores superiores de su ordenamiento jurídico la libertad, la justicia, la igualdad y el pluralismo político.

³⁴⁸ Art. 9. p. 2. (CE) 2. Corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y de los grupos en que se integra sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social.

³⁴⁹ Art. 10. (CE) 1. La dignidad de la persona, los derechos inviolables que le son inherentes, el libre desarrollo de la personalidad, el respeto a la ley y a los derechos de los demás son fundamento del orden político y de la paz social. 2. Las normas relativas a los derechos fundamentales y a las libertades que la Constitución reconoce se interpretarán de conformidad con la Declaración Universal de Derechos Humanos y los tratados y acuerdos internacionales sobre las materias ratificados por España.

³⁵⁰ Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

A 15. cikkely³⁵¹ szerint mindenkinek joga van az élethez, a testi- és az erkölcsi sérthetlenséghez, anélkül, hogy bármiféle kínzásnak, kegyetlenségnek, illetve embertelen- vagy megalázó bánásmódnak vetnék alá. A halálbüntetést nem lehet alkalmazni, kivéve a háborús időszakokat, amikor a katonai büntető törvények kerülnek alkalmazásra.

A 16. cikkely³⁵² 1. pontja szavatolja az egyének és a közösségek gondolat- és vallásszabadságát, illetve biztosítja ennek a törvény által védelmezett közrend fenntartásához szükséges, de minden további korlátozás nélküli kinyilvánításának lehetőségét; 2. pontja szerint senkit sem lehet arra kényszeríteni, hogy kinyilvánítsa a gondolatait, a vallását vagy a meggyőződését; 3. pont pedig kimondja, hogy az államnak nincs semmiféle vallása, ám a közhatalmat gyakorlóknak tekintettel kell lenniük a spanyol társadalomban jelen lévő különféle vallási meggyőzésekre és ennek következményeként megfelelően együttműködő kapcsolatot kell fenntartaniuk a katolikus Egyházzal és a többi vallásokkal is.

A 20. cikkely 1.a. pontja³⁵³ értelmében a különféle gondolatok, eszmék és vélemények szabad kifejezésének és ezeknek az írásban, szóban vagy bármilyen más módon történő sokszorosításának és terjesztésének joga az elismert és védelmezett jogok egyike.

A 22. cikkely 2. pontjának³⁵⁴ megfelelően, törvényen kívüliek azok a társulások és egyesületek, amelyek törvényellenes céllal jöttek létre, vagy a célkitűzéseik megvalósítása érdekében bűncselekményt követnek el.

A 24. cikkely 1. pontja³⁵⁵ szerint minden személy jogosult a jogait gyakorolni és a törvényes érdekeinek védelmében fellépni, bíróságokhoz fordulni jogorvoslatért és hatékony bírói védelemben részesülni, anélkül, hogy egyetlenegy esetben is nélkülöznie kellene a jogi védelem lehetőségét.

³⁵¹ Art. 15. (CE) Todos tienen derecho a la vida y a la integridad física y moral, sin que, en ningún caso, puedan ser sometidos a tortura ni a penas o tratos inhumanos o degradantes. Queda abolida la pena de muerte, salvo lo que puedan disponer las leyes penales militares para tiempos de guerra.

³⁵² Art. 16. (CE) 1. Se garantiza la libertad ideológica, religiosa y de culto de los individuos y las comunidades sin más limitación, en sus manifestaciones, que la necesaria para el mantenimiento del orden público protegido por la ley. 2. Nadie podrá ser obligado a declarar sobre su ideología, religión o creencias. 3. Ninguna confesión tendrá carácter estatal. Los poderes públicos tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia Católica y las demás confesiones.

³⁵³ Art. 20. p. 1.a. (CE) 1. Se reconocen y protegen los derechos: a. A expresar y difundir libremente los pensamientos, ideas y opiniones mediante la palabra, el escrito o cualquier otro medio de reproducción.

³⁵⁴ Art. 22. p. 2. (CE) 2. Las asociaciones que persigan fines o utilicen medios tipificados como delito son ilegales.

³⁵⁵ Art. 24. p. 1. (CE) Todas las personas tienen derecho a obtener tutela efectiva de los jueces y tribunales en el ejercicio de sus derechos e intereses legítimos, sin que, en ningún caso, pueda producirse indefensión.

A 27. cikkely³⁵⁶ 1. pontja szerint mindenkinek joga van oktatásban részesülnie, illetve a tanítás szabadsága is biztosított. A 2. pont az oktatás céljaként az emberi személyiség teljes kibontakoztatását jelöli meg, tiszteletben tartva a demokratikus együttélés szabályait és az alapvető szabadságjogokat. A 3. pont értelmében az államhatalom biztosítja a szülők azon jogát, hogy összhangban a saját hitükkel és meggyőződésükkel, résztvegyenek gyermekeik vallási és erkölcsi képzésében, illetve nevelésében. A 4. pont az általános iskolai oktatást kötelezőnek és ingyenesnek mondja ki. Az 5. pont szerint az államhatalom mindenkinek biztosítja a jogot, hogy általános iskolai oktatásban részesüljön, az összes érintett és bármilyen alapítású oktatási intézmény hatékony közreműködésével. A 6. pont elismeri a természetes- és a jogi személyek jogát és szabadságát, hogy az alkotmányos alapelvekkel összhangban oktatási intézményeket alapítsanak. A 7. pont szerint, a törvényben meghatározott feltételekkel³⁵⁷, a tanárok, a szülők és adott esetben maguk a diákok is részt vehetnek, illetve beleszólhatnak az oktatási intézmények ellenőrzésébe, felügyeletébe, igazgatásába és a hivatalos úton kapott közpénzek elköltésébe. A 8. pont értelmében az államhatalom ellenőrzi és hitelesíti a kerettanterveket, annak érdekében, hogy azok megfeleljenek a törvény³⁵⁸ előírásainak. A 9. pont szerint az államhatalom támogatja azoknak a tanintézeteknek a működését, amelyek teljesítik a törvényben³⁵⁹ meghatározott követelményeket. A 10. pont a törvény³⁶⁰ által meghatározott feltételekkel elismeri az egyetemek autonómiáját.

³⁵⁶ Art. 27. (CE) 1. Todos tienen el derecho a la educación. Se reconoce la libertad de enseñanza. 2. La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana en el respeto a los principios democráticos de convivencia y a los derechos y libertades fundamentales. 3. Los poderes públicos garantizan el derecho que asiste a los padres para que sus hijos reciban la formación religiosa y moral que esté de acuerdo con sus propias convicciones. 4. La enseñanza básica es obligatoria y gratuita. 5. Los poderes públicos garantizan el derecho de todos a la educación, mediante una programación general de la enseñanza, con participación efectiva de todos los sectores afectados y la creación de centros docentes. 6. Se reconoce a las personas físicas y jurídicas la libertad de creación de centros docentes, dentro del respeto a los principios constitucionales. 7. Los profesores, los padres y, en su caso, los alumnos intervendrán en el control y gestión de todos los centros sostenidos por la Administración con fondos públicos, en los términos que la ley establezca. 8. Los poderes públicos inspeccionarán y homologarán el sistema educativo para garantizar el cumplimiento de las leyes. 9. Los poderes públicos ayudarán a los centros docentes que reúnan los requisitos que la ley establezca. 10. Se reconoce la autonomía de las Universidades, en los términos que la ley establezca.

³⁵⁷ Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, del Derecho de Educación; Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación.

³⁵⁸ Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, del Derecho de Educación; Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación.

³⁵⁹ Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, del Derecho de Educación; Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación.

³⁶⁰ Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades.

A 30. cikkely³⁶¹ 1. pontja a spanyolok jogává és kötelezettségévé teszi Spanyolország védelmét. A 2. pont értelmében, kellő biztosíték beépítésével, egy külön törvény³⁶² tartalmazza és szabályozza a spanyolok kötelező sorkatonai szolgálatával, a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadással, valamint a kötelező katonai szolgálat alóli felmentés egyéb okaival és az ezekben az esetekben a katonai szolgálat helyett választható polgári szolgálattal kapcsolatos kérdéseket. A 3. pont lehető teszi a polgári szolgálat teljesítését közérdekű célból is. A 4. pont szerint egy másik törvény³⁶³ pedig az állampolgárok feladatait és kötelezettségeit szabályozza rendkívüli helyzetben, katasztrófa vagy tömegszerencsétlenség esetén (jelenleg már Spanyolországban sincs kötelező sorkatonai szolgálat, amelyet 2001-ben függesztettek fel³⁶⁴ az azt esetlegesen helyettesítő polgári szolgálattal együtt³⁶⁵, valamint 2002-ben megszüntették azt a kormányzati hivatal is, amely a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás és a polgári szolgálat teljesítésének gyakorlati kérdéseivel foglalkozott³⁶⁶).

A 32. cikkely³⁶⁷ 1. pontja értelmében a férfinak és a nőnek teljes jogegyenlőséggel van joga a házasságkötésre. A 2. pont szerint pedig törvény szabályozza a házasságkötés formáját, a házasságkötéshez szükséges életkor és a szükséges képességeket, a házastársak jogait és kötelezségeit, valamint a házastársak különválásának és a házasság felbontásának okait és ezeknek a hatásait.

A 39. cikkely³⁶⁸ az 1. pont szerint az államhatalom biztosítja a családok szociális, gazdasági és jogi helyzetének a védelmét. A 2. pont értelmében az államhatalom hasonlóképpen biztosítja a gyermekek jogainak teljes körű védelmét, valamint a

³⁶¹ Art. 30. (CE) 1. Los españoles tienen el derecho y el deber de defender a España. 2. La ley fijará las obligaciones militares de los españoles y regulará, con las debidas garantías, la objeción de conciencia, así como las demás causas de exención del servicio militar obligatorio, pudiendo imponer, en su caso, una prestación social sustitutoria. 3. Podrá establecerse un servicio civil para el cumplimiento de fines de interés general. 4. Mediante ley podrán regularse los deberes de los ciudadanos en los casos de grave riesgo, catástrofe o calamidad pública.

³⁶² Ley Orgánica 13/1991, de 20 de diciembre, del Servicio Militar; Real Decreto 17/1997, de 10 de octubre.

³⁶³ Ley Orgánica 4/1981, de 1 de junio, de Los Estados de Alarma, Exepción y Sitio; Ley 2/1985, de 21 de enero, de Protección Civil.

³⁶⁴ Real Decreto 247/2001, de 9 de marzo.

³⁶⁵ Real Decreto 342/2001, de 4 de abril.

³⁶⁶ Real Decreto 481/2002, de 31 de mayo.

³⁶⁷ Art. 32. (CE) 1. El hombre y la mujer tienen derecho a contraer matrimonio con plena igualdad jurídica. 2. La ley regulará las formas de matrimonio, la edad y capacidad para contraerlo, los derechos y deberes de los cónyuges, las causas de separación y disolución y sus efectos.

³⁶⁸ Art. 39. (CE) 1. Los poderes públicos aseguran la protección social, económica y jurídica de la familia. 2. Los poderes públicos aseguran asimismo, la protección integral de los hijos, iguales éstos ante la ley con independencia de su filiación, y de las madres, cualquiera que sea su estado civil. La ley posibilitará la investigación de la paternidad. 3. Los padres deben prestar asistencia de todo orden a los hijos habidos dentro o fuera del matrimonio, durante su minoría de edad y en los demás casos en los que legalmente proceda. 4. Los niños gozarán de la protección prevista en los acuerdos internacionales que velan por sus derechos.

származásuktól és az anyák családi állapotától független törvény előtti egyenlőségét; illetve a törvényi előírásoknak³⁶⁹ megfelelően lehetővé teszi az apaság megállapítását. A 3. pont szerint a szülőknek kötelességük segítséget nyújtani a házasságon belül és a házasságon kívül született gyermekeiknek azok kiskorúságának ideje alatt és minden olyan esetben, amely a törvényi előírásokból³⁷⁰ következnek. A 4. pont kimondja, hogy a gyermekek, a jogaik védelméről szóló nemzetközi megállapodásokban biztosított védelmet élveznek.

A 46. cikkely³⁷¹ alapján az államhatalom biztosítja Spanyolország történelmi, kulturális és művészeti örökségének védelmét és megőrzését, valamint előmozdítja annak gyarapítását, tekintet nélkül arra, hogy ezek a javak milyen állapotban vagy tulajdonban vannak;³⁷² a törvény pedig büntetni rendeli azokat, akik ezen nemzeti örökség kárára visszaéléseket követnek el, vagy abban tevőlegesen kárt okoznak.

Az 53. cikkely 2. pontja³⁷³ értelmében bármelyik állampolgárnak jogában áll, hogy peres úton és gyorsított eljárással, a bíróságoktól, illetve adott esetben az Alkotmánybíróságnak benyújtott beadványban kérje a 14. cikkelyben elismert szabadságjogok védelmét; ezt a végső eszközt kell alkalmazni a 30. cikkely 2. pontjában elismert lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás jogával kapcsolatban is.

A 148. cikkely 1. pontjának 15-17. és 20-21. pontjai³⁷⁴ az Autonóm Közösségek³⁷⁵ számára lehetővé teszi, hogy magukra vállalják – többek között – a kultúra és a tudományos kutatások támogatása, adott esetben az Autonóm Közösség saját nyelvének taníttatása, a szociális- és az egészségügyi ellátás, illetve azoknak a múzeumoknak, könyvtáraknak, zenei konzervatóriumoknak és műemlékeknek a tárgyában az illetékességet, amelyekhez az Autonóm Közösségnek érdeke fűződik.

³⁶⁹ Ley 11/1981, de 13 de mayo, de modificación del Código Civil (CC); Ley 14/2006, de 26 de mayo, sobre Técnicas de Reproducción Humana Asistida; Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, de Código Penal (CP).

³⁷⁰ Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor.

³⁷¹ Art. 46. (CE) Los poderes públicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del patrimonio histórico, cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen y su titularidad. La ley penal sancionará los atentados contra este patrimonio.

³⁷² Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE de 29 de junio de 1985).

³⁷³ Art. 53. p. 2. (CE) 2. Cualquier ciudadano podrá recabar la tutela de las libertades y derechos reconocidos en el artículo 14 y la Sección primera del Capítulo segundo ante los Tribunales ordinarios de preferencia y sumariadad y, en su caso, a través del recurso de amparo ante el Tribunal Constitucional. Este último recurso será aplicable a la objeción de conciencia reconocida en el artículo 30.

³⁷⁴ Art. 148. p. 1. ps. 15-17. y 20-21. (CE) 1. Las Comunidades Autónomas podrán asumir competencias en las siguientes materias: 15. Museos, bibliotecas y conservatorios de música de interés para la Comunidad Autónoma. 16. Patrimonio monumental de interés de la Comunidad Autónoma. 17. El fomento de la cultura, de la investigación y, en su caso, de la enseñanza de la lengua de la Comunidad Autónoma. 20. Asistencia social. 21. Sanidad e higiene.

³⁷⁵ CASTRO JOVER, A., *El Derecho Eclesiástico autonómico en España*, in *Laicidad y Libertades*, Escritos Jurídicos 1 (2001) 47-87.; MARTÍNEZ BLANCO, A., *Las relaciones de las comunidades autónomas con la Iglesia*, Murcia 1987.; OLMOS ORTEGA, M.ª E., *La regulación del factor religioso en las Comunidades Autónomas religiosas*, Salamanca 1991.

1.4. A 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény a Vallásszabadságról³⁷⁶

Amikor még csak előkészítés alatt álltak a spanyol kormány és a Szentszék között 1979. január 3-án aláírt megállapodások³⁷⁷, az Igazságügy Minisztérium kezdeményezte a spanyol társadalomban jelenlévő különböző vallások egy-egy képviselőjével a kapcsolatfelvételt, abból a célból, hogy megismerje a véleményüket egy a vallásszabadsággal kapcsolatos kérdéseket szabályozó leendő jogszabállyal kapcsolatban. A kapcsolatfelvétel, és a nyomában elindult tárgyalások eredményeként elkészült egy tervezet, amelyet 1978. június 26-án a vallások képviselőinek ülése jóváhagyott. A kormány ez alapján részletesen kidolgozta a Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény tervezetét, amelyet benyújtott a Parlamentnek. A törvényalkotási folyamat lezárulta után, a parlamenti jóváhagyást követően a Törvény 1980. július 5-én lépett hatályba.

A spanyolországi nem katolikus vallási kisebbségek korábban sohasem élveztek olyan kedvező helyzetet és jogállást, mint amilyenben a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) „*Dignitatis humanae*” kezdetű nyilatkozatának következményeként részesültek, hiszen a nyilatkozat a vallásszabadságról, mint alapvető emberi jogról beszélt³⁷⁸, s ezzel elindította a változásnak azt a lassú folyamatát, amelynek az első lépése a 44/1967. június 28-ai Törvény volt a Vallásszabadságról³⁷⁹. Az ezt követő időszakban a nem katolikus vallások az 1967-es Törvény szabta keretek között élhettek a vallásszabadság jogával, amely nem volt teljes

³⁷⁶ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR); AA.VV., *La libertad religiosa en España a los veinte años de su Ley orgánica*, Madrid 1999.; BASTERRA, D., *El Derecho a la libertad religiosa y su tutela jurídica*, Madrid 1989.; CORRAL SALVADOR, C., *La Ley Orgánica española de la Libertad Religiosa*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 37 (1981) 59-118.; CIAURRIZ, M. J., *La Libertad religiosa en el Derecho español. La Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, Madrid 1984.; CORRAL SALVADOR, C., *La Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, in *Universidad y Sociedad* VI (1982) 7-73.; CORRAL SALVADOR, C., *Valoración actual de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa (7/1980 de 5 de julio) en sí misma y en su aplicación*, in *Estudios Eclesiásticos* 66 (1991) 219-245.; IBÁN PÉREZ, I. C., *Dos regulaciones de la libertad religiosa en España (la Ley de Libertad religiosa desde 1967 y la Ley Orgánica de libertad religiosa de 1980)*, in *Persona y Derecho* 18 (1988) 99-162.

³⁷⁷ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979 (AAJ), Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979 (AEAC), Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos de 3 de enero de 1979 (AARFA), Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979 (AAE).

³⁷⁸ 2. cikkely (*Dignitatis humanae*) Ez a Vatikáni Zsinat kijelenti, hogy az emberi személynek joga van a vallásszabadsághoz. E szabadság abban áll, hogy minden embernek mentesnek kell lennie egyesek, társadalmi csoportok vagy bárminemű emberi hatalom kényszerítő hatásától, mégpedig úgy, hogy a vallás tekintetében senki se legyen kénytelen lelkiismerete ellen cselekedni, s ne is akadályozzák abban, hogy – jogos határok közt – magánéletében vagy nyilvánosan, egymagában vagy közösségben lelkiismerete szerint cselekedjék. Kijelenti továbbá, hogy a vallásszabadság valójában az emberi személy méltóságán alapszik, amint ez a méltóság mind az Isten kinyilatkoztatott szavából, mind magából az emberi értelemről megismerhető. Az emberi személy e jogát a vallásszabadsághoz a társadalom jogrendjében úgy kell elismerni, hogy polgári joggá váljon.

³⁷⁹ Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa (BOE de 1 de julio de 1967) (LLR 1967).

körűnek nevezhető. Az 1967-es Törvény rendelkezései kifejezetten a katolikustól különböző vallásokra vonatkoztak, hiszen továbbra is a római katolikus maradt a Spanyol Állam hivatalos vallása.

A 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény a Vallásszabadságról hatályon kívül helyezte a 44/1967. június 8-ai Törvényt a Vallásszabadságról és az összes olyan rendelkezést is, amelyek ellentétesek a jelen Alkotmánykiegészítő Törvénnyel.³⁸⁰

Az 1. cikkely³⁸¹ gyakorlatilag nem más, mint az 1978-as Alkotmány egymással összefüggésben álló 14.³⁸² és 16.³⁸³ cikkelyeinek megismétlése, amelyek a vallásszabadság jogának gyakorlati érvényesülését és a különféle vallási szervezetek törvényes működését biztosító joganyag megalapozói. A cikkely 1. pontja szerint az állam biztosítja az Alkotmányban elismert vallásszabadság jogának érvényesülését az ebben az Alkotmánykiegészítő Törvényben foglaltak szerint; a 2. pont kimondja, hogy a vallási meggyőződés nem jelenthet okot a törvény előtti különbözőségekre vagy megkülönböztetésre; illetve vallási okok miatt nem lehet megakadályozni senkit sem abban, hogy bármilyen munkát, tevékenységet, hivatali beosztást vagy állami megbízatást ellásson; 3. pont pedig ismételten megerősíti, hogy egyetlenegy vallásnak sincs állami jellege. Ez az első alkalom, hogy Spanyolországban olyan helyzet jött létre, amelyben a katolikus Egyház és a többi vallások egyenlő elbírálás alá esnek.

³⁸⁰ Disposición derogatoria (LOLR) Queda derogada la Ley 44/1967, de 28 de junio y cuantas disposiciones se opongan a lo establecido en la presente Ley.

³⁸¹ Art. 1. (LOLR) 1. El Estado garantiza el Derecho Fundamental a la Libertad Religiosa y de Culto, reconocida en la Constitución, de acuerdo con lo prevenido en la Presente Ley Orgánica. 2. Las creencias religiosas no constituirán motivo de desigualdad o discriminación ante la Ley. No podrán alegarse motivos religiosos para impedir a nadie el ejercicio de cualquier trabajo o actividad o el desempeño de cargos o funciones publicas. 3. Ninguna confesión tendrá carácter estatal.

³⁸² Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

³⁸³ Art. 16. (CE) 1. Se garantiza la libertad ideológica, religiosa y de culto de los individuos y las comunidades sin más limitación, en sus manifestaciones, que la necesaria para el mantenimiento del orden público protegido por la ley. 2. Nadie podrá ser obligado a declarar sobre su ideología, religión o creencias. 3. Ninguna confesión tendrá carácter estatal. Los poderes públicos tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia Católica y las demás confesiones.

A 2. cikkely³⁸⁴ 1. pontja szerint az Alkotmány által biztosított vallásszabadság jogával mindenki szabadon, minden kényszerszertől mentesen élhet, azaz: szabadon megválaszthatja az általa követett vallási meggyőződést, illetve úgy is dönthet, hogy semmilyen sem követ; módosíthatja vagy fel is adhatja a vallását, amelyet addig vallott; szabadon kifejezheti a saját vallási meggyőződését vagy annak nemlétét, vagy tartózkodhat is annak kinyilvánításától (a.); vallási cselekmények végzése által gyakorolhatja a vallását; lelkipásztori segítséget kérhet és kaphat a saját vallása gyakorlásához; megemlékezhet a vallása ünnepnapjairól; a saját vallása szerinti szertartással kötheti a házasságát; a vallási szempontok szerinti hátrányos megkülönböztetés nélküli megfelelő végtisztességben részesülhet; nem kötelezhető arra, hogy vallási, illetve istentiszteleti cselekményeket végezzen vagy a személyes vallási meggyőződésével ellentétes lelkipásztori segítséget elfogadjon (b.); vallási ismereteket nyújtó oktatást el is fogadhat vagy adhat is, akár szóban vagy írásban, vagy bármilyen más eljárást követve is; megválaszthatja saját magának és az általa eltartott kiskorúaknak és fogyatékkal élőknek, hogy az iskolarendszeren belül és kívül milyen, a saját vallási meggyőződésükkel megegyező vallási és erkölcsi nevelésben részesüljenek (c.); szabadon részt vehet a vallási célból tartott nyilvános összejöveteleken vagy üléseken, illetve csatlakozhat a vallási tevékenységek végzésére létrehozott társulatokhoz, természetesen mindezt összhangban az általános jogrenddel és a jelen Alkotmánykiegészítő Törvényben foglaltakkal (d.). A cikkely 2. pontja értelmében az Alkotmány által biztosított vallásszabadság joga magába foglalja az egyházak, a vallások és a vallási közösségek vallási szertartásainak vagy vallási célú összejöveteleinek helyet adó épületek vagy helységek létrehozásának, illetve kialakításának jogát; a vallási szolgálattevők képzésének és kiválasztásának jogát; a saját vallásuk

³⁸⁴ Art. 2. (LOLR) 1. La Libertad Religiosa y de culto garantizado por la Constitución comprende, con la consiguiente inmunidad de coacción, el derecho de toda persona a: a. Profesar las creencias religiosas que libremente elija o no profesar ninguna; cambiar de confesión o abandonar la que tenía; manifestar libremente sus propias creencias religiosas o la ausencia de las mismas, o abstenerse de declarar sobre ellas. b. Practicar los actos de culto y recibir asistencia religiosa de su propia confesión; conmemorar sus festividades; celebrar sus ritos matrimoniales; recibir sepultura digna, sin discriminación por motivos religiosos, y no ser obligado a practicar actos de culto o a recibir asistencia religiosa contraria a sus convicciones personales. c. Recibir e impartir enseñanza a información religiosa de toda índole, ya sea oralmente, por escrito o por cualquier otro procedimiento; elegir para sí, y para los menores no emancipados e incapacitados, bajo su dependencia, dentro y fuera del ámbito escolar, la educación religiosa y moral que esté de acuerdo con sus propias convicciones. d. Reunirse o manifestarse públicamente con fines religiosos y asociarse para desarrollar comunitariamente sus actividades religiosas de conformidad con el Ordenamiento Jurídico General y lo establecido en la presente Ley Orgánica. 2. Asimismo comprende el derecho de las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas a establecer lugares de culto o de reunión con fines religiosos, a designar y formar a sus ministros, a divulgar y propagar su propio credo, y a mantener relaciones con sus propias organizaciones o con otras confesiones religiosas, sean en territorio nacional o en el extranjero. 3. Para la aplicación real y efectiva de estos derechos, los poderes públicos adoptarán las medidas necesarias para facilitar la asistencia religiosa en los establecimientos públicos militares, hospitalarios, asistenciales, penitenciarios y otros bajo su dependencia, así como la formación religiosa en centros docentes públicos.

hitelveinek ismertetési és terjesztési jogát; valamint a kapcsolattartás jogát a saját szervezeti egységeikkel vagy más vallásfelekezetekkel, akár belföldön, akár pedig külföldön. A 3. pont szerint, az állam, ezeknek a jogoknak a tényleges és hatékony érvényesülése érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a nyilvános katonai létesítményekben, a kórházakban, a szociális intézményekben, a büntetés-végrehajtási intézetekben és a neki alárendelt egyéb intézményekben a vallási segítségnyújtás lehetősége ugyanúgy meglegyen, mint az állami tanintézetekben a vallási képzése.

A 3. cikkely³⁸⁵ 1. pontja szerint a vallásszabadságból fakadó jogok gyakorlásának egyetlen korlátja van, annak védelme, hogy mások is gyakorolhassák az alapvető jogait és a polgári szabadságjogokat, valamint a biztonság, az egészség és a közérkölcös védelme, amelyek egy demokratikus társadalomban a törvények által védelmezett közrend alkotóelemei közé tartoznak. A cikkely 2. pontja értelmében, kívül esnek a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által védelemben részesített vallási szervezetek körén, az általuk folytatott tevékenységek és az elérendő céljaik alapján azok, amelyek a parapszichológiai- vagy a pszichés jelenségekkel kapcsolatos kutatásokra és kísérletezésekre, vagy az emberbaráti- és a szellemi értékek terjesztésére, vagy más hasonló, a vallásoktól idegen célból jöttek létre. Következésképpen a jogalkotó különbséget tesz a vallásszabadság és az ideológiák szabadsága között. Míg az előbbi az Istennel való kapcsolatnak- és ennek az egyén vagy a közösség életében való következményeinek szabadságát jelenti, addig az utóbbi egy eszmerendszerre vagy egy világnézetre hivatkozik. Ezért a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény hatálya csak az első kategóriába tartozó fontosabb kérdésekre terjed ki, amelyek beletartoznak a vallás sajátos fogalomkörébe.

Jó példa erre az Alkotmánybíróság 46/2001. február 15-ei ítélete,³⁸⁶ amely végül is lehetővé tette a Sun Myung Moon által 1954-ben Dél-Koreában alapított Egyesítő Egyház spanyolországi bejegyzését. Az Egyesítő Egyház 1991-ben kérelmezte az Igazságügy Minisztériumtól a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő felvételét, de azt a Minisztérium Vallásügyi Főigazgatósága 1992-ben elutasította³⁸⁷, ahogyan a Nemzeti Bíróság

³⁸⁵ Art. 3. (LOLR) 1. El ejercicio de los derechos dimanantes de la Libertad Religiosa y de Culto tiene como único límite la protección del derecho de los demás al ejercicio de sus libertades públicas y derechos fundamentales, así como la salvaguardia de la seguridad, de la salud y de la moralidad pública, elementos constitutivos del orden público protegido por la Ley en el ámbito de una sociedad democrática. 2. Quedan fuera del ámbito de protección de la presente Ley las actividades, finalidades y entidades relacionadas con el estudio y experimentación de los fenómenos psíquicos o parapsicológicos o la difusión de valores humanísticos o espirituales u otros fines análogos ajenos a los religiosos.

³⁸⁶ Sentencia del Tribunal Constitucional 46/2001 de 15 de febrero (BOE de 16 de marzo de 2001).

³⁸⁷ Resolución de la Dirección General de Asuntos Religiosos de 22 de diciembre de 1992.

is 1993-ban³⁸⁸ és a Legfelső Bíróság is az újabb adminisztratív eljárást lezáró ítéletével 1996-ban³⁸⁹. A minisztériumi határozat és a két ezzel egybehangzó bírósági ítélet is a közrendre veszélyesnek nevezte az Egyesítő Egyházat, s ezért a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény 3. cikkelyének 1. pontja alapján elutasította annak bejegyzését. Az Alkotmánybíróság pedig az ítéletében Alkotmány 16. cikkelyének 1. pontjára hivatkozott, amely szavatolja az egyének és a közösségek gondolat- és vallásszabadságát, így az Egyesítő Egyházét is. Az Alkotmánybíróság ítélete azt is kimondta, hogy a közrend védelmének szabályát nem lehet nyitott kikötésként alkalmazni, és ezért nem lehet előzetesen, megelőzés céljából a közrend alkotmányos védelmére hivatkozva visszautasítani egy vallási közösség bejegyzését.³⁹⁰

A 4. cikkely³⁹¹ értelmében a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által biztosított jogok védelmével és az ugyancsak itt meghatározott, a gyakorlásukat korlátozó előírásokkal kapcsolatban a rendes bíróságok előtt van helye jogorvoslatnak, míg az alkotmányos kérdésekben az Alkotmánybírósághoz, az annak működését szabályozó Alkotmánykiegészítő Törvény³⁹² által meghatározott feltételek teljesülése esetén lehet fordulni.

Az 5. cikkely³⁹³ 1. pontja értelmében, az egyházak, a vallásfelekezetek, a vallási közösségek és szövetségek onnantól kezdve élveznek polgári jogi értelemben vett jogi személyiséget, mielőtt bejegyeztetik magukat az Igazságügy Minisztériumnak az erre a célra létrehozott Vallási Szervezetek Nyilvántartásába. A 2. pont szerint a Nyilvántartásba történő bejegyzést kérelmező kérvényhez csatolt hiteles dokumentumban fel kell tüntetni az adott vallás alapításának vagy spanyolországi létrejöttének adatait, a vallási célját, az elnevezését, a beazonosításához szükséges többi adatokat, a szervezeti- és működési szabályzatát, és a formai követelményeknek megfelelően meghatalmazott képviseleti joggal rendelkező szervének megnevezését. A 3. pont szerint egy meghatározott vallási szervezet bejegyzésének

³⁸⁸ Sentencia de la Sección Primera de la Sala de lo Contencioso-Administrativo de la Audiencia Nacional de 30 de septiembre de 1993.

³⁸⁹ Sentencia de la Sala de lo Contencioso-Administrativo del Tribunal Supremo de 14 de julio de 1996.

³⁹⁰ AMÉRIGO, F., *Sentencia del Tribunal Constitucional de 15 de febrero de 2001*, in *Laicidad y Libertades. Escritos Jurídicos* 1 (2001) 433-445.

³⁹¹ Art. 4. (LOLR) Los derechos reconocidos en esta Ley ejercitados dentro de los límites que la misma señala serán tutelados mediante amparo judicial ante los Tribunales Ordinarios y amparo constitucional ante el Tribunal Constitucional en los términos establecidos en su Ley Orgánica.

³⁹² Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional (BOE de 5 de octubre de 1979).

³⁹³ Art. 5. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas y sus Federaciones gozarán de personalidad jurídica una vez inscritas en el correspondiente Registro Público, que se crea, a tal efecto, en el Ministerio de Justicia. 2. La inscripción se practicará en virtud de solicitud, acompañada de documento fehaciente en el que consten su fundación o establecimiento en España, expresión de sus fines religiosos, denominación y demás datos de identificación, régimen de funcionamiento y órganos representativos, con expresión de sus facultades y de los requisitos para su válida designación. 3. La cancelación de los asientos relativos a una determinada Entidad religiosa sólo podrá llevarse a cabo a petición de sus órganos representativos o en cumplimiento de sentencia judicial firme.

törlését kizárólag a képviseleti joggal rendelkező szervének kérelmére vagy pedig jogerős bírósági ítélet végrehajtásaként lehet megtenni.

A Vallási Szervezetek Nyilvántartásával kapcsolatos egyéb jogszabályok: a Nyilvántartás működéséről;³⁹⁴ a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának szervezeti felépítéséről és működéséről;³⁹⁵ a katolikus Egyház társulatainak bejegyzéséről a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába;³⁹⁶ az Igazságügy Minisztérium Vallásügyi Főigazgatósága meghatározott hatásköreinek átruházásáról;³⁹⁷ a katolikus Egyház vallási alapítványainak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéséről;³⁹⁸ és a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának nyilvánosságáról³⁹⁹.

A 6. cikkely⁴⁰⁰ 1. pontja biztosítja a bejegyzett egyházak, felekezetek és vallási közösségek teljes autonómiáját és lehetővé teszi számukra, hogy saját maguk alkossák meg a szervezeti- és működési szabályzataikat, a belső jogrendjeiket és a hozzájuk tartozó személyekre vonatkozó előírásaikat. A szóban forgó előírások, valamint a céljaik megvalósítására létrehozott intézmények működési szabályai magukba foglalhatnak olyan kikötéseket, amelyek segítenek megőrizni a saját vallási hovatartozást és az adott vallás sajátosságait, de megkülönböztetés nélkül és egyenlő módon tiszteletben kell tartaniuk mások vallási meggyőződését és az Alkotmány által biztosított szabadságjogait. A cikkely 2. pontja lehetővé teszi, hogy az egyházak, a felekezetek és a vallási közösségek a céljaik megvalósításához, az általános jogi szabályozásnak megfelelően létrehozzanak és támogassanak egyesületeket, alapítványokat és intézményeket.

³⁹⁴ Orden de 10 de julio de 1965, sobre funcionamiento de los Registros.

³⁹⁵ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

³⁹⁶ Resolución del 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 30 de marzo de 1982) (RDGAR).

³⁹⁷ Orden del 13 de diciembre de 1982, por la que se delegan determinadas atribuciones del Ministerio de Justicia en el Director General de Asuntos Religiosos.

³⁹⁸ Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre la Inscripción de Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 28 de marzo de 1984) (RDFRIC).

³⁹⁹ Orden del 11 de mayo de 1984, sobre Publicidad del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 25 de mayo de 1984).

⁴⁰⁰ Art. 6. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas tendrán plena autonomía y podrán establecer sus propias normas de organización, régimen interno y régimen de su personal. En dichas normas, así como en las que regulen las instituciones creadas por aquellas para la realización de sus fines, podrán incluir cláusulas de salvaguarda de su identidad religiosa y carácter propio, así como del debido respeto a sus creencias, sin perjuicio del respeto de los derechos y libertades reconocidos por la Constitución, y en especial de los de libertad, igualdad y no discriminación. 2. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas podrán crear y fomentar, para la realización de sus fines, asociaciones, fundaciones e instituciones con arreglo a las disposiciones del Ordenamiento Jurídico General.

A 7. cikkely⁴⁰¹ 1. pontja szerint az állam, figyelembe véve a spanyol társadalomban jelenlévő különféle vallási meggyőződéseket, adott esetben egyezményeket vagy együttműködési megállapodásokat köthet a Nyilvántartásba bejegyzett egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel, figyelembe véve az érintettek körét, a híveik számát és a Spanyolországban való meggyökerezettségük mértékét; ezeket a megállapodásokat minden esetben a Parlamentnek törvény formájában kell jóváhagynia. A cikkely 2. pontja értelmében, ezekben az egyezményekben vagy megállapodásokban, mindig tiszteletben tartva az egyenlőség alapelvét, lehetséges kiterjeszteni az említett egyházakra, felekezetekre és vallási közösségekre az általános jogi szabályozás szerint a non-profit- és a jótékony célú szervezetek részére biztosított adókedvezményeket. A törvényalkotó tehát különbséget tesz a bejegyzett- és a be nem jegyzett vallások között, hiszen a nyilvántartásba vételhez pozitív jogkövetkezmények kapcsolódnak.

A 8. cikkely⁴⁰² szerint az Igazságügy Minisztériumban létre kellett hozni egy paritásos összetételű Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottságot, amelyben állandó jellegű tagsággal rendelkeznek az államigazgatás képviselői, és minden esetben azoknak az egyházaknak, felekezeteknek, vallási közösségeknek és szövetségeknek a képviselői, amelyek köztudomású módon meggyökereztek Spanyolországban; a Bizottságnak olyan elismert szakértő tagjai is lehetnek, akik a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény vonatkozásában megfontolásra érdemes tanácsokat adhatnak. Ezen Bizottság kebelében létezhet egy Állandó Bizottság, amelynek úgyszintén paritásos összetételűnek kell lennie. A Bizottság tevékenysége kiterjed tanulmányok, jelentések és beszámoló készítésére, illetve minden, a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény alkalmazásával kapcsolatos kérdésre, de különösen is a 7. cikkelyben említett egyezmények vagy együttműködési megállapodások előkészítésére és az ezekkel kapcsolatos szakvélemények készítésére.

⁴⁰¹ Art. 7. (LOLR) 1. El Estado, teniendo en cuenta las creencias religiosas existentes en la sociedad española, establecerá, en su caso, acuerdos o convenios de cooperación con las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas en el Registro que por su ámbito y número de creyentes hayan alcanzado notorio arraigo en España. En todo caso, estos acuerdos se aprobarán por Ley de las Cortes Generales. 2. En los acuerdos o convenios, y respetando siempre el principio de igualdad, se podrán extender a dichas Iglesias, Confesiones y Comunidades los beneficios fiscales previstos en el Ordenamiento Jurídico General para las entidades sin fin de lucro y demás de carácter benéfico.

⁴⁰² Art. 8. (LOLR) Se crea en el Ministerio de Justicia una Comisión asesora de Libertad Religiosa compuesta de forma paritaria y con carácter estable por representantes de la Administración del Estado, de las Iglesias, confesiones o comunidades religiosas o federaciones de las mismas, en las que, en todo caso, estarán las que tengan arraigo notorio en España, y por personas de reconocida competencia cuyo asesoramiento se considere de interés en las materias relacionadas con la presente Ley. En el seno de esta Comisión podrá existir una comisión permanente, que tendrá también composición paritaria. A dicha Comisión corresponderán las funciones de estudio, informe y propuesta de todas las cuestiones relativas a la aplicación de esta Ley, y particularmente, y con carácter preceptivo, en la preparación y dictamen de los acuerdos o convenios de cooperación a que se refiere el artículo anterior.

A Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény alkalmazását elősegítő kiegészítő jogszabályok: a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának megszervezéséről és finanszírozásáról;⁴⁰³ az Igazságügy Minisztériumban működő Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság alapszabályáról;⁴⁰⁴ a katolikus Egyház egyesületeinek, társulatainak és intézményeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásba történő bejegyzéséről;⁴⁰⁵ a Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság összetételéről és illetékességi köréről;⁴⁰⁶ és a katolikus alapítványokról⁴⁰⁷ szóló.

1.5. Megállapodások a Spanyol Állam és más felekezetek, illetve vallások között 1992. április 28-án⁴⁰⁸ (A Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége⁴⁰⁹ és a

⁴⁰³ Real Decreto de 9 de enero de 1981, sobre organización y financiamiento del Registro de entidades religiosas.

⁴⁰⁴ Real Decreto de 19 de junio de 1981, sobre la Constitución de la Comisión asesora de Libertad Religiosa en el Ministerio de Justicia.

⁴⁰⁵ Resolución de la Dirección General de asuntos religiosos, de 11 de marzo de 1982, dictada en aplicación del Real Decreto de 9 de enero de 1981 y del Acuerdo sobre Asuntos Jurídicos con la Santa Sede, relativa a la inscripción de Entidades de la Iglesia Católica en el registro de entidades religiosas.

⁴⁰⁶ Orden ministerial de 31 de octubre de 1983, sobre organización y competencia de la Comisión asesora de libertad religiosa.

⁴⁰⁷ Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre la Inscripción de Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 28 de marzo de 1984) (RDFRIC).

⁴⁰⁸ ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Los Acuerdos con las confesiones religiosas distintas a la Iglesia católica en la doctrina española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 8 (1992) 567-578.; AA.VV., *Acuerdos del Estado español con los judíos, musulmanes y protestantes*, Salamanca 1994.; DE LA HERA PÉREZ-CUESTA, A., *Acuerdos con las confesiones religiosas minoritarias*, in *Ius Canonicum* 35 (1995) 201-231.; FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Los Acuerdos del Estado español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas (FEREDE) y la Federación de Comunidades Israelitas (FCI). Consideraciones sobre los textos definitivos*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 7 (1991) 541-577.; FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Estado y confesiones religiosas, un nuevo modelo de relación. Los Pactos con las confesiones (Leyes 24, 25 y 26 de 1992)*, Madrid 1995.; FORNÉS, J., *El refuerzo de la autonomía de las confesiones en los acuerdos españoles con confesiones religiosas minoritarias*, in *Ius Canonicum* 34 (1994) 525-551.; GARCÍA HERNANDO, J., *Pluralismo religioso en España*, Madrid 1981.; GARCÍA-PARDO, D., *El sistema de acuerdos con las confesiones minoritarias en España e Italia*, Madrid 1999.; GÓMEZ MOVELLÁN, A., *La Iglesia católica y otras religiones en la España de hoy: un ensayo político*, Madrid 1999.; LEGUINA VILLA, J. A., *Dos cuestiones en torno a la libertad religiosa: Control administrativo y concepto de notorio arraigo*, in *Revista Española de Derecho Administrativo* 44 (1984) 683-692.; MANTECÓN SANCHO, J., *Los Acuerdos del Estado con las Confesiones Acatólicas*, Jaén 1995.; MARTÍNEZ-TORRÓN, J., *Separatismo y cooperación en los acuerdos del Estado con las minorías religiosas*, Granada 1994.; MOTILLA DE LA CALLE, A., *Los acuerdos entre el Estado y las Confesiones Religiosas en el Derecho español*, Barcelona 1985.; OTADUY GUERÍN, J., *Los proyectos de acuerdo de cooperación con las iglesias evangélicas y las comunidades israelitas*, in *Estudios Eclesiásticos* 66 (1991) 205-218.; RUANO ESPINA, L., *Los Acuerdos o Convenios de cooperación entre los distintos poderes públicos y las confesiones religiosas*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 53 (1996) 157-187.; SATORRAS FIORETTI, R. M.^A, *Aconfesionalidad del Estado y cooperación con las confesiones religiosas*, Barcelona 2001.; SERRANO, C., *Los Acuerdos del Estado español con las confesiones no católicas*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 4 (1988) 89-106.; SOUTO PAZ, J. A., *Cooperación del Estado con las confesiones religiosas*, in *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense* núm. 84 (1993-1994) 365-414.; TEDESCHI, M., *Polémica y convivencia de las tres religiones*, Madrid 1992.; TORRES GUTIÉRREZ, A., *Régimen Fiscal de las confesiones religiosas en España*, Madrid 2001.; VIANA TOMÉ, A., *Los acuerdos con las confesiones religiosas y el principio de igualdad*, Pamplona 1985.

⁴⁰⁹ La Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE); ARENCÓN EDO, R., *Nuestras raíces: pioneros del protestantismo en la España del siglo XIX*, Barcelona 2000.; VILAR, J. B., *Un siglo de protestantismo en España: Águilas, Murcia, 1893-1993: aportación al estudio del acatolicismo español*

Spanyol Állam közötti Megállapodás⁴¹⁰, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége⁴¹¹ és a Spanyol Állam közötti Megállapodás⁴¹² és a Spanyolországi Iszlám Bizottság⁴¹³ és a Spanyol Állam közötti Megállapodás⁴¹⁴)

A 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 7. cikkelyének 1. pontja⁴¹⁵ értelmében az állam, figyelembe véve a spanyol társadalomban jelenlévő különféle vallási meggyőződéseket, adott esetben egyezményeket vagy együttműködési megállapodásokat köthet a Nyilvántartásba bejegyzett egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel, figyelembe véve az érintettek körét, a híveik számát és a Spanyolországban való meggyökerezettségük mértékét; ezeket a megállapodásokat minden esetben a Parlamentnek törvény formájában kell jóváhagynia.⁴¹⁶

1.5.1. A Megállapodások létrejöttének társadalmi és politikai kontextusa

Az állam törekszik rá, hogy a különböző egyházak, vallások és vallási közösségek a számukra biztosított lehetőségekkel élve, illetve a rendelkezésükre bocsátott eszközök segítségével képessé váljanak az alapvető emberi jogok kibontakoztatására mind az egyének, mind pedig a közösségek életében. Hiszen az 1978-as Alkotmány 9. cikkelyének 2. pontja⁴¹⁷ értelmében az államhatalom feladata az: hogy tényleges és hathatós eszközökkel előmozdítsa

contemporáneo, Barcelona 1993.; VILAR, J. B., *Intolerancia y libertad en la España contemporánea: los orígenes de protestantismo español actual*, Madrid 1994.

⁴¹⁰ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE); BASTERRA MONSERRAT, D., *Acuerdo Estado español-Federación Evangélica*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 7 (1991) 579-588.

⁴¹¹ La Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI).

⁴¹² Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI).

⁴¹³ La Comisión Islámica de España (CIE); DAGA PORTILLO, R., *Organización jurídica y social en la España musulmana*, Granada 1990.; ROSER NEBOT, N., *Política y religión: la concepción islámica*, Madrid 1998.

⁴¹⁴ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁴¹⁵ Art. 7. p. 1. (LOLR) 1. El Estado, teniendo en cuenta las creencias religiosas existentes en la sociedad española, establecerá, en su caso, acuerdos o convenios de cooperación con las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas en el Registro que por su ámbito y número de creyentes hayan alcanzado notorio arraigo en España. En todo caso, estos acuerdos se aprobarán por Ley de las Cortes Generales. 2. En los acuerdos o convenios, y respetando siempre el principio de igualdad, se podrán extender a dichas Iglesias, Confesiones y Comunidades los beneficios fiscales previstos en el Ordenamiento Jurídico General para las entidades sin fin de lucro y demás de carácter benéfico.

⁴¹⁶ VILLA ROBLEDO, M.^A J., *Reflexiones en torno al concepto de notorio arraigo en el artículo 7 de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 1 (1985) 143-184.

⁴¹⁷ Art. 9. p. 2. (CE) 2. Corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y de los grupos en que se integra sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social.

azoknak a feltételeknek a teljesülését, amelyek az egyének és a közösségek szabadságához és egyenlőségéhez szükségesek; hogy eltávolítsa azokat az akadályokat, amelyek meggátolják vagy megnehezítik ezeknek a kiteljesedését; hogy megkönnyítse minden állampolgár részvételét a politikai, a gazdasági, a kulturális és a társadalmi életben.

A 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény megalkotásával kinyilvánításra és részletes szabályozásra került az Alkotmány által elismert vallásszabadság alapvető joga, illetve a különböző vallások törvény előtti egyenlősége. A társadalomban ezzel egy olyan időszak vette kezdetét, amelyben minden egyének és közösségnek egyformán alapvető joga, hogy szabadon kinyilváníthatja a saját hitét, vallását, meggyőződését és világnézetét. Az Alkotmánykiegészítő Törvénynek köszönhetően, az eddig szinte a négy fal közé bezárt vallási kisebbségek is teljesen nyilvánosan működhetnek, illetve az állampolgárok szabadon értesülhetnek a létezésükről és megismerhetik őket. A spanyol társadalom életében egy olyan időszak vette kezdetét, amelyben mód és lehetőség van új kultúrák megismerésére, valamint új vallások elfogadására és támogatására is.

Az Alkotmánykiegészítő Törvény 8. cikkelye⁴¹⁸ szerint az Igazságügy Minisztériumban létre kellett hozni egy paritásos összetételű Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottságot, amelyben állandó jellegű tagsággal rendelkeznek az államigazgatás képviselői, és minden esetben azoknak az egyházaknak, felekezeteknek, vallási közösségeknek és szövetségeknek a képviselői, amelyek köztudomású módon meggyökereztek Spanyolországban; a Bizottságnak olyan elismert szakértő tagjai is lehetnek, akik az Alkotmánykiegészítő Törvény vonatkozásában megfontolásra érdemes tanácsokat adhatnak. Ezen Bizottság kebelében létezhet egy Állandó Bizottság, amelynek úgyszintén paritásos összetételűnek kell lennie. A Bizottság tevékenysége kiterjed tanulmányok, jelentések és beszámoló készítésére, illetve minden, az Alkotmánykiegészítő Törvény alkalmazásával kapcsolatos kérdésre, de különösen is a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény 7. cikkelyben említett egyezmények vagy együttműködési megállapodások előkészítésére és az ezekkel kapcsolatos szakvélemények készítésére. Az állam ezeket az együttműködési Megállapodásokat 1992. április 28-án írta alá a protestáns, a zsidó és a muzulmán vallási

⁴¹⁸ Art. 8. (LOLR) Se crea en el Ministerio de Justicia una Comisión asesora de Libertad Religiosa compuesta de forma paritaria y con carácter estable por representantes de la Administración del Estado, de las Iglesias, confesiones o comunidades religiosas o federaciones de las mismas, en las que, en todo caso, estarán las que tengan arraigo notorio en España, y por personas de reconocida competencia cuyo asesoramiento se considere de interés en las materias relacionadas con la presente Ley. En el seno de esta Comisión podrá existir una comisión permanente, que tendrá también composición paritaria. A dicha Comisión corresponderán las funciones de estudio, informe y propuesta de todas las cuestiones relativas a la aplicación de esta Ley, y particularmente, y con carácter preceptivo, en la preparación y dictamen de los acuerdos o convenios de cooperación a que se refiere el artículo anterior.

kisebbségek spanyolországi vezetőivel. Ezeknek a vallásoknak a tagjai szövetségeket, illetve egy bizottságot hoztak létre az érdekeik hatékonyabb érvényesítése érdekében: a protestánsok a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségét⁴¹⁹, a zsidók a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségét⁴²⁰, a muzulmánok pedig a Spanyolországi Iszlám Bizottságot⁴²¹. A Megállapodások megkötésének legfontosabb célja az volt, hogy a spanyol területen élő vallások egyenlő elbírálás alá essenek és az állammal a kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködő kapcsolatuk legyen.

1.5.2. A Megállapodások előkészítésének és megkötésének folyamata

A 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 5. cikkely⁴²² 1. pontja értelmében, az egyházak, a vallásfelekezetek, a vallási közösségek és szövetségek onnantól kezdve élveznek polgári jogi értelemben vett jogi személyiséget, mielőtt bejegyeztetik magukat az Igazságügy Minisztériumnak az erre a célra létrehozott Vallási Szervezetek Nyilvántartásába. A 2. pont szerint a Nyilvántartásba történő bejegyzést kérelmező kérvényhez csatolt hiteles dokumentumban fel kell tüntetni az adott vallás alapításának vagy spanyolországi létrejöttének adatait, a vallási célját, az elnevezését, a beazonosításához szükséges többi adatokat, a szervezeti- és működési szabályzatát, és a formai követelményeknek megfelelően meghatalmazott képviseleti joggal rendelkező szervének megnevezését. A 3. pont szerint egy meghatározott vallási szervezet bejegyzésének törlését kizárólag a képviseleti joggal rendelkező szervének kérelmére vagy pedig jogerős bírósági ítélet végrehajtásaként lehet megtenni.

A Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁴²³ 1. cikkelye⁴²⁴ szerint a 7/1980. július 5-ei

⁴¹⁹ La Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE).

⁴²⁰ La Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI).

⁴²¹ La Comisión Islámica de España (CIE).

⁴²² Art. 5. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas y sus Federaciones gozarán de personalidad jurídica una vez inscritas en el correspondiente Registro Público, que se crea, a tal efecto, en el Ministerio de Justicia. 2. La inscripción se practicará en virtud de solicitud, acompañada de documento fehaciente en el que consten su fundación o establecimiento en España, expresión de sus fines religiosos, denominación y demás datos de identificación, régimen de funcionamiento y órganos representativos, con expresión de sus facultades y de los requisitos para su válida designación. 3. La cancelación de los asientos relativos a una determinada Entidad religiosa sólo podrá llevarse a cabo a petición de sus órganos representativos o en cumplimiento de sentencia judicial firme.

⁴²³ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

⁴²⁴ Art. 1. (RDOFRER) El Registro de Entidades Religiosas, creado de conformidad con lo establecido en el artículo quinto de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa, radicará en el Ministerio de Justicia, con carácter de registro general y público y dependerá de la Dirección General de Asuntos Religiosos.

Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 5. cikkelye alapján az Igazságügy Minisztériumban létrehozott, a Vallási Ügyek Főigazgatósága alá rendelt Vallási Szervezetek Nyilvántartása egy általános jellegű és nyilvános nyilvántartás. A 2. cikkelye⁴²⁵ alapján a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába az egyházak, a vallásfelekezetek és az egyéb vallási közösségek; a szerzetesrendek, a kongregációk és a megszentelt élet egyéb intézményei; az egyházak és a vallásfelekezetek rendelkezéseinek megfelelő vallási rendeltetéssel létrehozott egyesületek, társulatok és szervezetek; illetve mindezeknek a szövetségei kerülnek bejegyzésre. A 3. cikkely 1. pontja⁴²⁶ értelmében a bejegyzéshez szükséges a vallási szervezet saját maga által beadott kérelme, a beadványhoz pedig mellékelni kell az alapító okiratnak az eredetivel szó szerint megegyező és kellően hitelesített példányát, vagy egy az alapítást, illetve a spanyolországi megtelepedést igazoló hivatalos közjegyzői okiratot.

A különböző nem katolikus vallási kisebbségeknek elsőként az Igazságügy Minisztériumban létrehozott Vallási Szervezetek Nyilvántartásába kell bejegyeztetniük magukat, hogy a Spanyolországban való meggyökerezettségüket figyelembe véve az állam együttműködési megállapodásokat kössön velük.

1982-ben a Spanyolországi Izraelita Közösségek, a Spanyolországi Evangélikus Egyház⁴²⁷ és a Spanyolországi Hetednap Adventista Keresztény Egyházak Szövetsége⁴²⁸ javasolta az államnak, hogy kössön velük megállapodást.

1984-ben a közös gyökerekkel rendelkező különböző spanyolországi protestáns egyházak (a Spanyolországi Evangélikus Baptisták Szövetsége⁴²⁹, a Spanyolországi Evangélikus Szabadegyházak Szövetsége⁴³⁰, a Keresztény Gyülekezet⁴³¹, a Világ Evangelizációja Krisztusnak Gyülekezetek⁴³², a Spanyolországi Protestáns Episzkopális Egyház⁴³³, az Üdvhadsereg⁴³⁴, a Testvérek Gyülekezetei⁴³⁵, a Krisztus Egyháza⁴³⁶, a

⁴²⁵ Art. 2. (RDOFRER) En el Registro de Entidades Religiosas se inscribirán: Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas; Las Órdenes, Congregaciones e Institutos religiosos; Las Entidades asociativas religiosas constituidas como tales en el Ordenamiento de las Iglesias y Confesiones; Sus respectivas Federaciones.

⁴²⁶ Art. 3. p. 1. (RDOFRER) 1. La inscripción se practicará a petición de la respectiva Entidad, mediante escrito al que se acompañe el testimonio literal del documento de creación debidamente autenticado o el correspondiente documento notarial de fundación o establecimiento en España.

⁴²⁷ La Iglesia Evangélica Española.

⁴²⁸ La Unión de Iglesias Cristianas Adventistas del Séptimo Día de España.

⁴²⁹ La Unión Evangélica Bautista de España.

⁴³⁰ La Federación de Iglesias Evangélicas Independientes de España.

⁴³¹ La Asamblea Cristiana.

⁴³² Las Asambleas de Evangelización Mundial para Cristo.

⁴³³ La Iglesia Española Reformada Episcopal.

⁴³⁴ El Ejército de Salvación.

⁴³⁵ Las Asambleas de Hermanos.

⁴³⁶ La Iglesia de Cristo.

Spanyolországi Felekezeti Keresztény Egyház⁴³⁷, a Kínai Evangélikus Nemzetközi Misszió Egyház Európában⁴³⁸, a Spanyolországi Lutheránus Evangélikus Egyház⁴³⁹, a Spanyolországi Mennoniták és a Krisztusban Testvérek Társasága⁴⁴⁰, a Spanyolországi Evangélikus Egyház⁴⁴¹, a Spanyolországi Isten Gyülekezeteinek Szövetsége⁴⁴², a Filadelfiai Evangélikus Egyház⁴⁴³, a Spanyolországi Református Egyházak⁴⁴⁴, a Spanyolországi Presbiteriánus Evangélikus Egyház⁴⁴⁵ és a Hetednapi Adventista Egyház⁴⁴⁶) egy hosszú tárgyalássorozat lezárásaként megalapították a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségét⁴⁴⁷, amelynek a spanyolországi meggyökerezettségét a Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság az 1984. december 14-ei plenáris ülésén megvizsgálta és azt elismerte.

A Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság ugyancsak az 1984. december 14-ei plenáris ülésén megvizsgálta a Spanyolországi Izraelita Közösségek meggyökerezettségének kérdését és elismerte azt. A Vallási Szervezetek Nyilvántartásába eredetileg bejegyzett Spanyolországi Izraelita Közösségek jogutód szervezeteként megalakult Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségét⁴⁴⁸ 1987. február 22-én jegyezték be, mint a spanyolországi zsidóság egyetlen legitim országos szervezetét.

Eleinte a muzulmánoknak sem volt egy egységes szövetsége, amely ugyancsak hosszas tárgyalásokat követően jött létre az Iszlám Vallási Szervezetek Szövetségének⁴⁴⁹ és a Spanyolországi Iszlám Közösségeknek⁴⁵⁰ az egyesülésével, s az új egységes muzulmán szervezet elnevezése a Spanyolországi Iszlám Bizottság⁴⁵¹ lett. A Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság az 1989. július 14-ei plenáris ülésén vizsgálta meg a Spanyolországi Iszlám Bizottság meggyökerezettségének kérdését és elismerte azt.

Ezt követően az állam és a vallási Szövetségek, illetve a Bizottság közt szakértői szinten elkezdődtek a Megállapodások megkötését célzó tárgyalások, amelyek során kezdtek kialakulni a szövegtervezetek. A Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság az 1990. február 21-

⁴³⁷ La Iglesia Cristiana Interdenominacional de España.

⁴³⁸ La Iglesia China Evangélica Misión Internacional en Europa.

⁴³⁹ La Iglesia Evangélica Luterana Española.

⁴⁴⁰ La Asociación de Menonitas y Hermanos en Cristo en España.

⁴⁴¹ La Iglesia Evangélica Española.

⁴⁴² La Federación de Asambleas de Dios de España.

⁴⁴³ La Iglesia Evangélica Filadelfia.

⁴⁴⁴ La Iglesias Reformadas de España.

⁴⁴⁵ La Iglesia Evangélica Presbiteriana de España.

⁴⁴⁶ La Iglesia Adventista del Séptimo Día.

⁴⁴⁷ La Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE).

⁴⁴⁸ La Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI).

⁴⁴⁹ La Federación de Entidades Religiosas Islámicas.

⁴⁵⁰ La Comunidades Islámicas de España.

⁴⁵¹ La Comisión Islámica de España (CIE).

ei plenáris ülésén megtárgyalta, véleményezte és jóváhagyta a Megállapodások tervezetét. Amelyeket ezt követően az igazságügy-miniszter nyújtott be a kormánynak, amely a Megállapodás tervezetek néhány cikkelyéhez észrevételt tett, amelyek következtében a felek visszatértek a tárgyalóasztalhoz, hogy ezeket az észrevételeket megtárgyalják. A véglegesnek szánt megváltoztatott Megállapodás tervezeteket a Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság 1991. június 28-ai plenáris ülésén hagyta jóvá, amelyek ezt követően ismét a kormány elé kerültek. Az 1992. április 10-ei kormányülésen felhatalmazták az igazságügy-minisztert, hogy a kormány nevében aláírja a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal előkészített Megállapodásokat, amelyeket a miniszter és a vallások képviselői 1992. április 28-án látták el a kézjegyükkel. A kormány által 1992. június 5-én, a Parlamentnek jóváhagyásra benyújtott Megállapodásokat a Parlament a 24, a 25 és a 26/1992. november 10-ei Törvények megalkotásával hagyta jóvá.

1.5.3. A Megállapodások tartalma

Az állam és a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyolországi Iszlám Bizottság között létrejött Megállapodásokból egyértelműen kiolvasható az államnak az a világos szándéka, hogy biztosítsa a különböző vallások egyenlőségét, illetve hogy a lehető legteljesebb körűen tegye lehetővé a vallásszabadság alapvető jogának érvényesülését, amelynek csak a közrend fenntartásának és védelmének törvényi kötelezettsége, valamint a többiek alapvető jogainak a tiszteletben tartása szab határt. Ennek szellemében, a vallásszabadság alapvető jogának érvényesítése érdekében, a Megállapodások a következő témákkal foglalkoznak:

Az 1. cikkelyek⁴⁵² a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségét, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségét és a Spanyolországi Iszlám Bizottságot

⁴⁵² Art. 1. (AFEREDE) 1. Los derechos y obligaciones que se deriven de la Ley por la que se apruebe el presente Acuerdo serán de aplicación a las Iglesias que, figurando inscritas en el Registro de Entidades Religiosas, formen parte o se incorporen posteriormente a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, mientras su pertenencia a la misma figure inscrita en el mencionado Registro. 2. La incorporación de las Iglesias a la Federación, a los efectos de su constancia en el mencionado Registro, se acreditará mediante certificación expedida por la Comisión Permanente de la FEREDE, firmada por su Secretario ejecutivo con la conformidad del Presidente. La anotación de su baja o exclusión se practicará a instancia de la Iglesia afectada o de la Comisión Permanente de la FEREDE. 3. La certificación de fines religiosos, que exige el Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, para la inscripción de las entidades asociativas religiosas que se constituyan como tales de acuerdo con el ordenamiento de las Iglesias evangélicas, podrá ser expedida por la Comisión Permanente de la FEREDE.

alkotó, valamint a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába is bejegyzett egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek jogaival és kötelezettségeivel foglalkoznak.

A 2. cikkelyek⁴⁵³ az istentiszteleti helyekkel, illetve a vallási szertartásoknak otthont adó helyekkel, azaz a templomokkal, az imaházakkal, a zsinagógákkal, a mecsetekkel és a többi olyan helyekkel foglalkoznak, amelyeket állandó jelleggel és kizárólagos céllal használnak a szertartások, az imádságok, a vallási képzések és az egyéb vallási szolgálatok részére; ezek a helyek sérthetetlenek, ezért az esetleges kényszer-kisajátításuk és lebontásuk különleges nehézségekbe ütközik. A zsidó Szövetséggel és a muzulmán Bizottsággal kötött Megállapodások értelmében ennek a sérthetetlenségnek a joga kiterjed a vallási jellegű levéltári anyagokra, iratokra és könyvekre, amelyekről a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzés alkalmával lehet nyilatkozni.

A 3. cikkelyek⁴⁵⁴ a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek lelkészeinek, rabbijainak, imámjainak és az egyéb vallási szolgálattevőinek a képzésével, felkészítésével, kiválasztásával és foglalkoztatásával kapcsolatos kérdéseket tárgyalják; illetve az általuk végzett istentiszteleti cselekmények vagy az egyéb más vallási szertartások, vallási segítségnyújtások, lelkigondozások és vallási oktatások, valamint a rájuk bízott vallási szervezetek és közösségek irányítása során tudomásukra jutott hivatásbeli titoknak minősülő tényekkel kapcsolatban titoktartási védelmet biztosítanak részükre.

⁴⁵³ Art. 2. (AFCI) 1. A todos los efectos legales, son lugares de culto de las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas de España los edificios o locales que estén destinados de forma permanente y exclusiva a las funciones de culto, formación o asistencia religiosa, cuando así se certifique por la Comunidad respectiva con la conformidad de la Secretaría General de la FCI. 2. Los lugares de culto de las Comunidades pertenecientes a la FCI gozan de inviolabilidad en los términos establecidos en las leyes. 3. En caso de expropiación forzosa, deberá ser oída previamente la Secretaría General de la FCI. 4. Los lugares de culto de las Comunidades pertenecientes a la FCI no podrán ser demolidos sin ser previamente privados de su carácter sagrado, con excepción de los casos previstos en las leyes por razón de urgencia o peligro. 5. Los lugares de culto podrán ser objeto de anotación en el Registro de Entidades Religiosas. 6. Los cementerios judíos gozarán de los beneficios legales que este artículo establece para los lugares de culto. Se reconoce a las Comunidades Israelitas, pertenecientes a la FCI, el derecho a la concesión de parcelas reservadas para los enterramientos judíos en los cementerios municipales, así como el derecho de poseer cementerios judíos privados, con sujeción a lo dispuesto en la legislación de régimen local y de sanidad. Se adoptarán las medidas oportunas para la observancia de las reglas tradicionales judías, relativas a inhumaciones, sepulturas y ritos funerarios, que se realizarán con intervención de la Comunidad judía local. Se reconoce el derecho a trasladar a los cementerios pertenecientes a las Comunidades Israelitas los cuerpos de los difuntos judíos, tanto de los actualmente inhumados en cementerios municipales como de aquéllos cuyo fallecimiento se produzca en localidad en la que no exista cementerio judío.

⁴⁵⁴ Art. 3. (ACIE) 1. A los efectos legales, son dirigentes religiosos islámicos e Imames de las Comunidades Islámicas las personas físicas dedicadas, con carácter estable, a la dirección de las Comunidades a que se refiere el artículo 1 del presente Acuerdo, a la dirección de la oración, formación y asistencia religiosa islámica y acreditado el cumplimiento de estos requisitos mediante certificación expedida por la Comunidad a que pertenezcan, con la conformidad de la Comisión Islámica de España. 2. En ningún caso las personas expresadas en el número anterior estarán obligadas a declarar sobre hechos que les haya sido revelados en el ejercicio de sus funciones de culto o de asistencia religiosa islámica, en los términos legalmente establecidos para el secreto profesional.

A 4. cikkelyek⁴⁵⁵ az előző cikkelyekben említett egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek lelkészeinek, rabbijainak, imámjainak és az egyéb vallási szolgálattevőinek, illetve az ezekre a hivatásokra felkészítő tanulmányokat folytatóknak a katonai szolgálat alóli mentességének kérdéseivel foglalkoznak.

Az 5. cikkelyek⁴⁵⁶ hivatkozva a 2398/1977. augusztus 27-ei Királyi Rendelet⁴⁵⁷ 1. cikkelyére, a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek lelkészeit, rabbijait, imámjait és az egyéb vallási szolgálattevőiket, mint munkavállalókat felvették az Általános Társadalombiztosítás Rendszerébe, s így jogosultakká váltak a társadalombiztosítási ellátásokra, feltéve, hogy az őket foglalkoztató munkáltatók teljesítik az ezzel kapcsolatos előírásoknak megfelelő kötelezettségeiket.

A 6. cikkelyek⁴⁵⁸ szerint a protestánsok az istentiszteleti rendezvények, a szentségek kiszolgáltatása, a lelkigondozás, az evangélium hirdetése, a vallási ismeretek oktatása és a vallási segítségnyújtás; a zsidók pedig a Tórának és a rabbinikus hagyománynak megfelelő vallásgyakorlás, a rituális szolgáltatások biztosítása, a rabbik szolgálata, a zsidó vallási ismeretek tanítása, a vallási jelenlét és segítségnyújtás; a muzulmánok viszont a Koránnak, a Szunnának és a muzulmán hagyománynak megfelelő vallási tevékenységek, a vallási képzések és a vallási segítségnyújtás alkalmával, azaz minden vallási jellegű szolgálatuk és cselekedetük alkalmával tekintettel vannak az ország törvényeinek előírásaira.

A 7. cikkelyek⁴⁵⁹ a protestáns Szövetséghez tartozó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek lelkészei, valamint a zsidó Szövetséghez tartozó közösségek rabbijai és egyéb

⁴⁵⁵ Art. 4. (AFCI) 1. Los ministros de culto de las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas de España estarán sujetos a las disposiciones generales del Servicio Militar. Si lo solicitaren, se les podrán asignar misiones de asistencia religiosa en las Fuerzas Armadas u otras que sean compatibles con su ministerio. 2. Los estudios que se cursen en los seminarios de formación rabínica que designe la Federación de Comunidades Israelitas de España darán derecho a prórroga de incorporación a filas de segunda clase, en los términos establecidos en la vigente legislación del Servicio Militar. Para la solicitud de dicha prórroga deberán acreditarse los mencionados estudios mediante certificación expedida por el centro docente correspondiente.

⁴⁵⁶ Art. 5. (AFEREDE) De acuerdo con lo dispuesto en el artículo 1 del Real Decreto 2398/1977, de 27 de agosto, los ministros de culto de las Iglesias pertenecientes a la FEREDE que reúnan los requisitos expresados en el artículo 3, del presente Acuerdo, quedarán incluidos en el Régimen General de la Seguridad Social. Serán asimilados a trabajadores por cuenta ajena. Las Iglesias respectivas asumirán los derechos y obligaciones establecidos para los empresarios en el Régimen General de la Seguridad Social.

⁴⁵⁷ Real Decreto 2398/1977, de 27 de agosto, Regulador de la Seguridad Social del Clero Diocesano de la Iglesia Católica y Ministros de Otras Iglesias y Confesiones Inscritas (BOE de 19 de septiembre de 1977).

⁴⁵⁸ Art. 6. (AFCI) A todos los efectos legales, se consideran funciones propias de la religión judía las que lo sean con arreglo a la Ley y a la tradición judía, entre otras las de religión que se derivan de la función rabínica, del ejercicio del culto, de la prestación de servicios rituales, de la formación de rabinos, de la enseñanza de la religión judía y de la asistencia religiosa.

⁴⁵⁹ Art 7. (AFEREDE) 1. Se reconocen los efectos civiles del matrimonio celebrado ante los ministros de culto de las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España. Para el pleno reconocimiento de tales efectos, será necesaria la inscripción del matrimonio en el Registro Civil. 2. Las

vallási szolgálattevői előtt, illetve az Iszlám Törvény előírásainak megfelelő formában megkötött vallási házasságok polgári jogi hatásainak elismeréséről; továbbá ezeknek a házasságkötéseknek az állami anyakönyvbe történő bejegyzéséről szólnak, amelyek a polgári jogi hatások teljességének elismeréséhez szükségesek.

A 8. cikkelyek⁴⁶⁰ értelmében minden protestánsnak, zsidónak és muzulmánnak is jogában áll, hogy miközben a fegyveres erők valamelyikénél szolgálatot teljesít, a saját vallását szabadon gyakorolhassa és megfelelő vallási jellegű segítségben részesüljön, ezért a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházaknak, gyülekezeteknek és vallási szervezeteknek a külön ezzel a megbízatással kinevezett lelkészei, rabbijai, imámjai és az egyéb vallási szolgálattevői a saját vallásuk szerinti lelkipásztori ellátásban részesíthetik a fegyveres erők tagjait. Abban az esetben pedig, ha a katonai szolgálat teljesítése közben zsidó, vagy muzulmán katonák az életüket vesztik, akkor erről az illetékes katonai hatóságok a zsidó Szövetséget, illetve a muzulmán Bizottságot is tájékoztatják, az elhunytak családtagjainak pedig módjuk van a hozzátartozójuk saját vallása szerinti végtisztességben való részesítését és az ennek megfelelő eltemetését kérni.

personas que deseen contraer matrimonio en la forma prevista en el párrafo anterior promoverán el expediente previo al matrimonio, ante el encargado del Registro Civil correspondiente. 3. Cumplido este trámite, el encargado del Registro Civil, expedirá, por duplicado, certificación acreditativa de la capacidad matrimonial de los contrayentes, que estos deberán entregar al ministro de culto encargado de la celebración del matrimonio. 4. Para la validez civil del matrimonio, el consentimiento habrá de prestarse ante el ministro de culto oficiante de la ceremonia y, al menos, dos testigos mayores de edad, antes de que hayan transcurrido seis meses desde la expedición de la certificación de capacidad matrimonial. 5. Una vez celebrado el matrimonio, el ministro de culto oficiante extenderá, en la certificación de capacidad matrimonial, diligencia expresiva de la celebración del matrimonio que contendrá los requisitos necesarios para su inscripción y las menciones de identidad de los testigos. Uno de los ejemplares de la certificación así diligenciada se remitirá, acto seguido, al encargado del Registro Civil competente para su inscripción, y el otro, se conservará como acta de la celebración en el archivo del oficiante. 6. Sin perjuicio de las responsabilidades a que haya lugar y de los derechos adquiridos de buena fe por terceras personas, la inscripción podrá ser promovida en cualquier tiempo, mediante presentación de la certificación diligenciada a que se refiere el número anterior. 7. Las normas de este artículo relativas al procedimiento para hacer efectivo el derecho que en el mismo se establece, se ajustarán a las modificaciones que en el futuro se produzcan en la legislación del Registro Civil, previa audiencia de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España.

⁴⁶⁰ Art. 8. (ACIE) 1. Se reconoce el derecho de los militares españoles musulmanes, sean o no profesionales, y de cuantas personas de dicha religión presten servicio en las Fuerzas Armadas, a recibir asistencia religiosa islámica y a participar en actividades y ritos religiosos propios del Islam, previa la oportuna autorización de sus Jefes, que procurarán hacer compatibles con las necesidades del servicio, facilitando los lugares y medios adecuados para su desarrollo. 2. Los militares musulmanes que no puedan cumplir sus obligaciones religiosas islámicas, especialmente la oración colectiva en común del viernes, por no haber mezquita o, en su caso, oratorio en el lugar de su destino, podrán ser autorizados para el cumplimiento de aquéllas en la mezquita u oratorio de la localidad más próxima, cuando las necesidades del servicio lo permitan. 3. La asistencia religiosa islámica será dispensada por los Imames o personas designadas con carácter estable por las Comunidades Islámicas pertenecientes a la Comisión Islámica de España, autorizados por los mandos correspondientes que prestarán la colaboración precisa para el desempeño de sus funciones en términos de igualdad con los ministros de culto de otras Iglesias, Confesiones o Comunicaciones religiosas que tengan firmados Acuerdos de Cooperación con el Estado. 4. Las autoridades correspondientes comunicarán el fallecimiento de los militares musulmanes, ocurrido durante la prestación del servicio, a la familia del fallecido.

A 9. cikkelyeknek⁴⁶¹ megfelelően, a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottaknak, az egészségügyi és a szociális intézményekben ápolottnak, valamint a többi ezekhez hasonló állami intézményekben ellátásokban részesülőknek is joguk van a saját vallásuk szabad gyakorlására és az annak megfelelő vallási jellegű segítségben részesülnie, ezért ezeknek az intézményeknek erre a célra megfelelő helységet kell biztosítani a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek részére, de ezeknek a vallási segítség nyújtásoknak az egyéb költségeit az érintett egyházak, vagy gyülekezetek, vagy vallási szervezetek viselik. A zsidó és a muzulmán haldoklók vallási jellegű segítése, illetve az elhalálozott zsidóknak és muzulmánoknak a saját vallásuk szerinti végtisztességben részesítése a zsidó Szövetséghez, illetve a muzulmán Bizottsághoz tartozó vallási szervezetek feladata. A protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek lelkészei, rabbijai, imámjai és az egyéb vallási szolgálattevői szabadon és időbeli korlátozás nélkül, de mindig a vallásszabadság alapvető jogának tiszteletbetartásával végezhetik a vallási szolgálataikat ezekben az intézményekben.

⁴⁶¹ Art. 9. (AFCI) 1. Se garantiza el ejercicio del derecho a la asistencia religiosa de los internados en centros penitenciarios, así como en establecimientos hospitalarios, asistenciales y otros análogos del sector público, proporcionada por los ministros de culto que designen las Comunidades Israelitas pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas, con la conformidad de ésta. Su designación deberá ser autorizada por los organismos administrativos competentes. Las direcciones de los centros y establecimientos públicos estarán obligadas a transmitir a la Comunidad Israelita correspondiente las solicitudes de asistencia espiritual recibidas de los internos o de sus familiares, si los propios interesados no estuvieran en condiciones de hacerlo. 2. El acceso de tales ministros a los referidos centros será, a tal fin, libre y sin limitación de horario, y la asistencia religiosa se prestará con el debido respeto al principio de libertad religiosa y con observancia de las normas de organización y régimen interno de los centros. Por lo que se refiere a los establecimientos penitenciarios, la asistencia religiosa se realizará de acuerdo con lo dispuesto en la legislación penitenciaria. La asistencia religiosa prevista en este artículo comprenderá la que se dispense a los moribundos, así como las honras fúnebres del rito judío. 3. Los gastos que origine el desarrollo de la mencionada asistencia espiritual serán sufragados por las Comunidades respectivas, sin perjuicio de la utilización de los locales que, a tal fin, existan en el correspondiente centro.

A 10. cikkelyek⁴⁶² az Alkotmány 27. cikkelyének 3. pontjára, a 8/1985. július 3-ai, az Oktatáshoz való Jogról szóló Alkotmánykiegészítő Törvényre⁴⁶³ és az 1/1990. október 3-ai, az Oktatási Rendszer Általános Szervezeti Rendjéről szóló Alkotmánykiegészítő Törvényre⁴⁶⁴ hivatkozva, a protestáns, a zsidó és a muzulmán vallásismereti tantárgynak az állami közoktatási- és a magán oktatási intézményekben történő oktatásának kérdéseivel foglalkoznak, kitérve arra, hogy ennek a vallásismereti oktatásnak mindig összhangban kell lennie az oktatásnak az iskola-előkészítő, az alap- és a középfokú szintjein a gyermekek az életkori sajátosságaival. A tantárgyat tanító tanárokat a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek képezik, készítik fel, illetve nevezik ki, mint ahogyan külön-külön ők hagyják jóvá ezeknek a vallásismereti tantárgyaknak a tananyagait, a tankönyveit és a tanítási segédeszközöket is.

A 11. cikkelyek⁴⁶⁵ a protestáns és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán

⁴⁶² Art. 10. (AFEREDE) 1. A fin de dar efectividad a lo dispuesto en el artículo 27.3 de la Constitución, así como en la Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, Reguladora del Derecho a la Educación, y en la Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo, se garantiza a los alumnos, a sus padres y a los órganos escolares de gobierno que lo soliciten, el ejercicio del derecho de los primeros a recibir enseñanza religiosa evangélica en los centros docentes públicos y privados concertados, siempre que, en cuanto a estos últimos, el ejercicio de aquel derecho no entre en conflicto con el carácter propio del centro, en los niveles de educación infantil, educación primaria y educación secundaria. 2. La enseñanza religiosa evangélica será impartida por profesores designados por las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, con la conformidad de ésta. 3. Los contenidos de la enseñanza religiosa evangélica, así como los libros de texto relativos a la misma, serán señalados por las Iglesias respectivas con la conformidad de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España. 4. Los centros docentes públicos y los privados concertados a que se hace referencia en este artículo deberán facilitar los locales adecuados para el ejercicio de aquel derecho en armonía con el desenvolvimiento de las actividades lectivas. 5. Las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas podrán, de acuerdo con las autoridades académicas, organizar cursos de enseñanza religiosa en los centros universitarios públicos, pudiendo utilizar los locales y medios de los mismos. 6. Las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España podrán establecer y dirigir centros docentes de los niveles educativos que se mencionan en el número 1 de este artículo, así como centros universitarios y seminarios de carácter religioso u otras Instituciones de Estudios Eclesiásticos con sometimiento a la legislación general vigente en la materia.

⁴⁶³ Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, Reguladora del Derecho a la Educación (BOE de 4 de julio de 1985)

⁴⁶⁴ (Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo) Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación (BOE de 24 de diciembre de 2002)

⁴⁶⁵ Art. 11. (AFCI) 1. Las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas pueden recabar libremente de sus fieles prestaciones, organizar colectas públicas y recibir ofrendas y liberalidades de uso. 2. Tendrán la consideración de operaciones no sujetas a tributo alguno: a) Además de los conceptos mencionados en el número 1 de este artículo, la entrega de publicaciones de carácter religioso, realizada directamente a sus miembros por las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas, siempre que sea gratuita. b) La actividad de enseñanza religiosa en centros de formación de las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas destinadas a la formación de ministros de culto y a impartir exclusivamente enseñanzas propias de formación rabínica. 3. Las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas estarán exentas: A) Del Impuesto sobre Bienes Inmuebles y de las contribuciones especiales que, en su caso, correspondan, por los siguientes bienes inmuebles de su propiedad: a) Los lugares de culto y sus dependencias o edificios y locales anejos, destinados al culto o a la asistencia religiosa. b) Los locales destinados a oficinas de las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas. c) Los centros destinados a la formación de ministros de culto, cuando impartan únicamente enseñanzas propias de su misión rabínica. B) Del Impuesto sobre Sociedades, en los términos previstos en los números 2 y 3 del artículo 5º de la Ley 61/1978, de 27 de diciembre, reguladora de aquél. Asimismo, estarán exentos del Impuesto de Sociedades los incrementos de patrimonio a título gratuito que

Bizottságot alkotó egyházaknak, gyülekezeteknek és vallási szervezeteknek a gazdasági és a pénzügyi kérdéseit tárgyalják, illetve a számos területen érvényesülő adókedvezmények és adómentességek biztosításával létrehozott, az állammal kialakult közvetett pénzügyi és gazdasági együttműködés kereteit szabályozzák.

obtingan las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas, siempre que los bienes y derechos adquiridos se destinen a actividades religiosas y asistenciales. C) Del Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Jurídicos Documentados, siempre que los respectivos bienes o derechos adquiridos se destinen a actividades religiosas y asistenciales, en los términos establecidos en el Texto Refundido de la Ley del Impuesto, aprobado por Real Decreto Legislativo 3050/1980, de 30 de diciembre, y su Reglamento, aprobado por Real Decreto 3494/1981, de 29 de diciembre, en orden a los requisitos y procedimientos para el disfrute de esta exención. 4. Sin perjuicio de lo previsto en los números anteriores, las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas tendrán derecho a los demás beneficios fiscales que el ordenamiento jurídico tributario del Estado español prevea en cada momento para las entidades sin fin de lucro y, en todo caso, a los que se concedan a las entidades benéficas privadas. 5. Las asociaciones y entidades creadas y gestionadas por las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas y que se dediquen a actividades religiosas, benéfico-docentes, médicas u hospitalarias o de asistencia social, tendrán derecho a los beneficios fiscales que el ordenamiento jurídico-tributario del Estado prevea en cada momento para las entidades sin fin de lucro y, en todo caso, a los que se concedan a las entidades benéficas privadas. 6. La normativa del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas regulará el tratamiento tributario aplicable a los donativos que se realicen a las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas, con las deducciones que, en su caso, pudieran establecerse.

A 12. cikkelyek⁴⁶⁶ a protestáns, a zsidó és a muzulmán egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek hetente és évenként ismétlődő vallási ünnepeivel és ünnepi időszakaival kapcsolatos szabályozásokat tartalmazzák. A protestáns Szövetséghez tartozó egyes egyházaknál és gyülekezeteknél ezek a heti vallási ünnepnapok péntek délutánonként veszik kezdetüket, és szombat egésznap tartanak (pl. a Hetednap Adventista Egyház⁴⁶⁷). A zsidó Szövetséghez tartozó vallási szervezetek mindegyikének a heti vallási ünnepnapja péntek délutánonként veszi kezdetét, és szombat egésznap tart; az évenként ismétlődő vallási ünnepek és ünnepi időszakok pedig a zsidó hagyományt követve kerülnek meghatározásra. A muzulmán Bizottsághoz tartozó vallási szervezetek mindegyikének a heti vallási ünnepnapja a péntek, amely viszont nem igényel munkaszüneti napot, csak a munkaidő megszakítását 13³⁰-tól 16³⁰-ig, hogy lehetőség legyen a péntek déli ünnepélyes közös ima elvégzésére; az évenként ismétlődő vallási böjt hónapja a „Ramadán”, amikor a vallásos muzulmánok napfelkeltétől napnyugtáig sem nem esznek, sem nem isznak, ezért ezen egy hónap ideje alatt

⁴⁶⁶ Art. 12. (AFEREDE) 1. El descanso laboral semanal, para los fieles de la Unión de Iglesias Adventistas del Séptimo Día y de otras Iglesias evangélicas, pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, cuyo día de precepto sea el sábado, podrá comprender, siempre que medie acuerdo entre las partes, la tarde del viernes y el día completo del sábado, en sustitución del que establece el artículo 37.1 del Estatuto de los Trabajadores como regla general. 2. Los alumnos de las Iglesias mencionadas en el número 1 de este artículo, que cursen estudios en centros de enseñanza públicos y privados concertados, estarán dispensados de la asistencia a clase y de la celebración de exámenes desde la puesta del sol del viernes hasta la puesta del sol del sábado, a petición propia o de quienes ejerzan la patria potestad o tutela. 3. Los exámenes, oposiciones o pruebas selectivas convocadas para el ingreso en las Administraciones Públicas, que hayan de celebrarse dentro del periodo de tiempo expresado en el número anterior, serán señalados en una fecha alternativa para los fieles de las Iglesias a que se refiere el número 1 de este artículo, cuando no haya causa motivada que lo impida.

Art. 12. ps. 1-2. (AFCI) 1. El descanso laboral semanal, para los fieles de las Comunidades israelitas pertenecientes a la F.C.I., podrá comprender, siempre que medie acuerdo entre las partes, la tarde del viernes y el día completo del sábado, en sustitución del que establece el artículo 37.1 del Estatuto de los Trabajadores como regla general. 2. Las festividades que a continuación se expresan que, según la Ley y la tradición judías, tienen el carácter de religiosas, podrán sustituir a las establecidas con carácter general por el Estatuto de los Trabajadores, en su artículo 37.2, con el mismo carácter de retribuidas y no recuperables, a petición de las personas a que se refiere el número anterior, y en los términos previstos en el mismo. - Año Nuevo (Rosh Hashaná), 1º. y 2º. día. - Día de Expiación (Yom Kippur). - Fiesta de las Cabañas (Succoth), 1º. 2º. 7º. y 8º. día. - Pascua (Pesaj), 1º. 2º. 7º. y 8º. día. - Pentecostés (Shavuot), 1º. y 2º. día.

Art. 12. ps. 1-2. (ACIE) 1. Los miembros de las Comunidades Islámicas pertenecientes a la "Comisión Islámica de España" que lo deseen, podrán solicitar la interrupción de su trabajo los viernes de cada semana, día de rezo colectivo obligatorio y solemne de los musulmanes, desde las trece treinta hasta las dieciséis treinta horas, así como la conclusión de la jornada laboral una hora antes de la puesta del sol, durante el mes de ayuno (Ramadán). En ambos casos, será necesario el previo acuerdo entre las partes. Las horas dejadas de trabajar deberán ser recuperadas sin compensación alguna. 2. Las festividades y conmemoraciones que a continuación se expresan, que según la Ley Islámica tienen el carácter de religiosas, podrán sustituir, siempre que medie acuerdo entre las partes, a las establecidas con carácter general por el Estatuto de los Trabajadores, en su artículo 37.2, con el mismo carácter de retribuidas y no recuperables, a petición de los fieles de las Comunidades Islámicas pertenecientes a la "Comisión Islámica de España". -AL HIYRA, correspondiente al 1º de Muharram, primer día del Año Nuevo Islámico. -ACHURA, décimo día de Muharram.-IDU AL-MAULID, corresponde al 12 de Rabiul al Awwal, nacimiento del Profeta. -AL ISRA WA AL-MI'RAY, corresponde al 27 de Rayab, fecha del Viaje Nocturno y la Ascensión del Profeta. -IDU AL-FITR, corresponde a los días 1º, 2º y 3º de Shawwal y celebra la culminación del Ayuno de Ramadán. -IDU AL-ADHA, corresponde a los días 10º, 11º, y 12º de Du Al-Hyyah y celebra el sacrificio protagonizado por el Profeta Abraham.

⁴⁶⁷ La Iglesia Adventista del Séptimo Día.

a vallásos muzulmánoknak lehetőségük van arra, hogy a munkaidejük a napnyugtát megelőzően egy órával véget érjen. Általánosságban elmondható, hogy a zsidó és a muzulmán vallási ünnepek, illetve ünnepi időszakok rendszerint nem esnek egybe a hagyományos keresztény ünnepekkel és ünnepi időszakokkal.

A 13. cikkelyek⁴⁶⁸, amelyek csak a zsidó Szövetséggel és a muzulmán Bizottsággal megkötött Megállapodásoknak a részei, kitérnek a spanyolországi zsidó és muzulmán történelmi, művészeti és kulturális örökség megőrzése, fenntartása és a társadalom egésze részére történő bemutatása, illetve tanulmányozása vonatkozásában az állammal való együttműködés kérdéseire.

A 14. cikkelyek⁴⁶⁹, amelyek szintén csak a zsidó Szövetséggel és a muzulmán Bizottsággal megkötött Megállapodásoknak a részei, szabályozzák a „kóser” megnevezés, illetve védjegy használatának lehetőségeit, amelyet egyedül a zsidó Törvény szigorú előírásainak megfelelően előállított élelmiszeripari termékekre és kozmetikai cikkekre lehetséges használni; ugyanígy szabályozzák a „halal” megnevezés, illetve védjegy használatának lehetőségeit, amelyet egyedül csak az Iszlám Törvény előírásai szerinti módon levágott és feldolgozott állat húására lehet használni. De ezek a cikkelyek szabályozzák a rituális állatáldozatoknak a zsidó Törvény, illetve az Iszlám Törvény szerinti végrehajtásának egészségügyi kérdéseit is.

A Kiegészítő Rendelkezők⁴⁷⁰ szerint, a Megállapodások bármelyik aláíró fél kérésére részben vagy egészében is módosíthatóak, de hat hónapos felmondási határidővel meg is szüntethetőek; valamint a véleményeik megismerésének céljából a kormány

⁴⁶⁸ Art. 13. (ACIE) El Estado y la Comisión Islámica de España colaborarán en la conservación y fomento del patrimonio histórico, artístico y cultural islámico en España, que continuará al servicio de la sociedad para su contemplación y estudio. Dicha colaboración se extenderá a la realización del catálogo e inventario del referido patrimonio, así como a la creación de Patronatos, Fundaciones u otro tipo de instituciones de carácter cultural, de los que formarán parte representantes de la Comisión Islámica de España.

⁴⁶⁹ Art. 14. (AFCI) De acuerdo con la dimensión espiritual y las particularidades específicas de la tradición judía, las denominaciones "Casher" y sus variantes, "Kasher", "Kosher", "Kashrut" y éstas asociadas a los términos "U", "K" o "Parve", son las que sirven para distinguir los productos alimentarios y cosméticos elaborados de acuerdo con la Ley judía. 2. Para la protección del uso correcto de estas denominaciones, la FCI deberá solicitar y obtener del Registro de la Propiedad Industrial los registros de marca correspondientes, de acuerdo con la normativa legal vigente. Cumplidos los requisitos anteriores, estos productos, a efectos de comercialización, importación y exportación tendrán la garantía de haber sido elaborados con arreglo a la Ley y a la tradición judía, cuando lleven en sus envases el correspondiente distintivo de la FCI. 3. El sacrificio de animales que se realice de acuerdo con las leyes judías, deberá respetar la normativa sanitaria vigente.

⁴⁷⁰ Disposiciones Adicionales (AFEREDE) 1. El Gobierno pondrá en conocimiento de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, para que ésta pueda expresar su parecer, las iniciativas legislativas que afecten al contenido del presente Acuerdo. 2. El presente Acuerdo podrá ser denunciado por cualquiera de las partes que lo suscriben, notificándolo a la otra, con seis meses de antelación. Asimismo, podrá ser objeto de revisión, total o parcial, por iniciativa de cualquiera de ellas, sin perjuicio de su ulterior tramitación parlamentaria. 3. Se constituirá una Comisión Mixta Paritaria con representación de la Administración del Estado y de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España para la aplicación y seguimiento del presente Acuerdo.

tájékoztatja a Megállapodásokat érintő jogalkotási kezdeményezéseiről az aláíró Szövetségeket és a Bizottságot; továbbá az államigazgatás, a protestáns Szövetség, a zsidó Szövetség és a muzulmán Bizottság képviselőiből létrehoznak egy-egy Paritásos Vegyes Bizottságot a Megállapodások végrehajtásának ellenőrzése céljából.

A Befejező Rendelkezések⁴⁷¹ felhatalmazzák a kormányt, hogy az igazságügy-miniszter, vagy pedig az adott kérdésben illetékes miniszterek javaslatára megalkossa azokat a szükséges rendelkezéseket és végrehajtási utasításokat, amelyek a Megállapodás gyakorlati alkalmazása során felmerült problémákra jelenthetnek megoldásokat.

⁴⁷¹ Disposición Final (AFEREDE, APCI, ACIE) Se faculta al Gobierno para que, a propuesta del Ministro de Justicia, y, en su caso, conjuntamente con los Ministros competentes por razón de la materia, dicte las disposiciones necesarias para el desarrollo y ejecución de lo dispuesto en el presente Acuerdo.

2. A VALLÁSI JOGI SZEMÉLYISÉGGEL KAPCSOLATOS SPANYOL ÁLLAMI EGYHÁZJOGI SZABÁLYOZÁS

2.1. A vallási jogi személyiség⁴⁷²

A jogi személy fogalma alkalmazásának az adott valláshoz tartozó személyek vagy dolgok olyan együtteseire, amelyeknek a célja megfelel a saját vallásuk küldetésének, számos rendeltetése lehet.

Az első, hogy a saját belső jogrendszere alapján ki tudja zárni magából azokat, akik a vallási tevékenységük végzésével nem segítik a vallási jogi személyt a célja elérésében. Ezért is van az, hogy a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁴⁷³ 3. cikkelyének 2.c. pontja alapján, a vallási jogi személy bejegyzéséhez meg kell jelölni annak vallásos célját. Természetesen, ez a rendelkezés azt a célt is szolgálja, hogy ezen bejegyzés által ne válhassanak vallási jogi személlyé azok a szerveződések, akik például üzleti célból jöttek létre. Ugyanis polgári jogi értelemben vett jogi személlyé akkor válik egy vallási szerveződés, amikor a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába bejegyzésre kerül, tehát a spanyol jogrendben, a vallási jogi személyek a polgári jogi személyek egyik csoportja.

A második, hogy a vallási jogi személyek is rendelkeznek polgári jogi értelemben vett teljes jog- és cselekvőképességgel.

A harmadik, hogy a bejegyzés által vallási jogi személlyé vált vallási szerveződésekre a saját vallásuk belső jogrendje is vonatkozik. Így az Egyházi Törvénykönyv 113-123. kánonjai, amelyek egyházjogi szempontból szabályozzák az egyházi jogi személyekkel kapcsolatos kérdéseket, ugyanezeknek a vallási jogi személyeknek a polgári jogi jog- és cselekvőképességét is befolyásolja.

2.1.1. A vallási jogi személy vallásos célja⁴⁷⁴

⁴⁷² CAMARASA CARRILLO, J., *La personalidad jurídica de las entidades religiosas en España*, Madrid 1995.; CATALÁ RUBIO, S., *El derecho a la personalidad jurídica de las entidades religiosas*, Cuenca 2004.; DE PRADA GONZÁLEZ, J. M.^A, *La personalidad de las entidades religiosas y sus requisitos*, in *Anuario de Derecho Civil* 34 (1981) 709-732.; SOUTO GALVÁN, B., *El reconocimiento estatal de las entidades religiosas*, Madrid 2000.

⁴⁷³ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

⁴⁷⁴ MOTILLA DE LA CALLE, A., *El concepto de confesión religiosa en el derecho español: práctica administrativa y doctrina jurisprudencial*, Madrid 1999.; ROCA FERNÁNDEZ, M.^A J., *Aproximación al concepto de fines religiosos*, in *Revista de Administración Pública* núm. 132. (1993) 445-467.

A Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁴⁷⁵ 3. cikkelyének 2.c. pontja⁴⁷⁶ értelmében a vallási jogi személyek bejegyzéséhez szükséges a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 3. cikkelye által elrendelt korlátozásokat figyelembe vevő, a vallásszabadság alapjogának gyakorlásával elérendő vallási cél megnevezése; abban az esetben pedig, ha az egyházak és a vallásfelekezetek rendelkezéseinek megfelelő vallási rendeltetéssel létrehozott egyesületei, társulatai és szervezetei kerülnek bejegyzésre, akkor az illetékes egyház, vagy felekezet legmagasabb szintű spanyolországi vezető szerve által kiadott megfelelő igazolás segítségével szükséges tanúsítani ezt a vallásos célt.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 3. cikkelyének 2.c. pontjával kapcsolatban a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁷⁷ 3. cikkelyének⁴⁷⁸ 1. pontja azt mondja ki, hogy a vallásszabadságból fakadó jogok gyakorlásának egyetlen korlátja van, mégpedig annak védelme, hogy mások is gyakorolhassák az alapvető jogaikat és a polgári szabadságjogokat, valamint a biztonság, az egészség és a közérköcs védelme, amelyek egy demokratikus társadalomban a törvények által védelt közrend alkotóelemei közé tartoznak. A cikkely 2. pontja értelmében, kívül esnek a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által védelemben részesített vallási szervezetek körén, az általuk folytatott tevékenységek és az elérendő céljaik alapján azok, amelyek a parapszichológiai- vagy a pszichés jelenségekkel kapcsolatos kutatásokra és kísérletezésekre, vagy az emberbaráti- és a szellemi értékek terjesztésére, vagy más hasonló, a vallásoktól idegen célból jöttek létre.

Az Alkotmánybíróság 46/2001. február 15-ei ítéletének⁴⁷⁹ a jogalapokról szóló 2. fejezetének 8. pontjának 2. bekezdésében⁴⁸⁰ megerősítette a Vallási Szervezetek

⁴⁷⁵ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

⁴⁷⁶ Art. 3. p. 2.c. (RDOFRER) 2. Son datos requeridos para la inscripción: Fines religiosos con respecto de los límites establecidos en el artículo segundo de la Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa, al ejercicio de los derechos dimanantes de la libertad religiosa. En el caso de la Entidades asociativas religiosas a que hace referencia el apartado c) del artículo anterior, el cumplimiento de este requisito deberá acreditarse mediante la oportuna certificación del órgano superior en España de las respectivas Iglesias o confesiones.

⁴⁷⁷ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁷⁸ Art. 3. (LOLR) 1. El ejercicio de los derechos dimanantes de la Libertad Religiosa y de Culto tiene como único límite la protección del derecho de los demás al ejercicio de sus libertades públicas y derechos fundamentales, así como la salvaguardia de la seguridad, de la salud y de la moralidad pública, elementos constitutivos del orden público protegido por la Ley en el ámbito de una sociedad democrática. 2. Quedan fuera del ámbito de protección de la presente Ley las actividades, finalidades y entidades relacionadas con el estudio y experimentación de los fenómenos psíquicos o parapsicológicos o la difusión de valores humanísticos o espirituales u otros fines análogos ajenos a los religiosos.

⁴⁷⁹ Sentencia del Tribunal Constitucional 46/2001 de 15 de febrero (BOE de 16 de marzo de 2001).

Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 4. cikkelyének 2. pontját, amely szerint a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzést csak abban az esetben lehet megtagadni, ha a jelen Királyi Rendelet 3. cikkelyében előírt tartalmi követelményeknek nem felel meg a benyújtott kérelem, mint például hogy hiányzik a vallásos cél.

2.1.2. A vallási jogi személy képessége a vallásos cselekedetekre

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁸¹ 6. cikkelyének 1. pontja⁴⁸² biztosítja a bejegyzett egyházak, felekezetek és vallási közösségek teljes autonómiáját és lehetővé teszi számukra, hogy saját maguk alkossák meg a szervezeti- és működési szabályzataikat, a belső jogrendjeiket és a hozzájuk tartozó személyekre vonatkozó előírásaikat; a szóban forgó előírások, valamint a céljaik megvalósítására létrehozott intézmények működési szabályai magukba foglalhatnak olyan kikötéseket, amelyek segítenek megőrizni a saját vallási hovatartozást és az adott vallás sajátosságait, de megkülönböztetés nélkül és egyenlő módon tiszteletben kell tartaniuk mások vallási meggyőződését és az Alkotmány által biztosított szabadságjogait. A cikkely egy olyan fontos alapelvet rögzít, amely nagyon hiányzott az előző Vallásszabadságról szóló Törvényből⁴⁸³, az olyan vallásos cselekedetekre való képességet – összefüggésben a saját belső jogrend szerinti jogi személyiséggel –, amelynek polgári jogi hatásai vannak.

Végeredményben tehát annyiféle vallási jogi személy létezik, mint amennyit a saját belső jogrendjük alapján a különböző egyházak, felekezetek és vallási közösségek saját maguk létesítenek, illetve elismernek. Ezt követően pedig az állami jogszabályoknak

⁴⁸⁰ Fundamentos jurídicos p. 8. ap. 2. (Sentencia del Tribunal Constitucional 46/2001 de 15 de febrero) En consecuencia, atendidos el contexto constitucional en que se inserta el Registro de Entidades Religiosas, y los efectos jurídicos que para las comunidades o grupos religiosos comporta la inscripción, hemos de concluir que, mediante dicha actividad de constatación, la Administración responsable de dicho instrumento no se mueve en un ámbito de discrecionalidad que le apodere con un cierto margen de apreciación para acordar o no la inscripción solicitada, sino que su actuación en este extremo no puede sino calificarse como reglada, y así viene a corroborarlo el art. 4.2 del Reglamento que regula la organización y funcionamiento del Registro (Real Decreto 142/1981, de 9 de enero), al disponer que «la inscripción sólo podrá denegarse cuando no se acrediten debidamente los requisitos a que se refiere el artículo 3», tales como denominación, domicilio, régimen de funcionamiento y organismos representativos, así como fines religiosos.

⁴⁸¹ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁸² Art. 6. p. 1. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas tendrán plena autonomía y podrán establecer sus propias normas de organización, régimen interno y régimen de su personal. En dichas normas, así como en las que regulen las instituciones creadas por aquellas para la realización de sus fines, podrán incluir cláusulas de salvaguarda de su identidad religiosa y carácter propio, así como del debido respeto a sus creencias, sin perjuicio del respeto de los derechos y libertades reconocidos por la Constitución, y en especial de los de libertad, igualdad y no discriminación.

⁴⁸³ Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa (BOE de 1 de julio de 1967) (LLR 1967).

megfelelően bejegyeztethetik magukat azért, hogy vallási jogi személyként polgári jogi értelemben vett jog- és cselekvőképességgel rendelkezhessenek.

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁸⁴ 7. cikkelyének⁴⁸⁵ 1. pontja szerint az állam, figyelembe véve a spanyol társadalomban jelenlévő különféle vallási meggyőződéseket, adott esetben egyezményeket vagy együttműködési megállapodásokat köthet a Nyilvántartásba bejegyzett egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel, figyelembe véve az érintettek körét, a híveik számát és a Spanyolországban való meggyökerezettségük mértékét; ezeket a megállapodásokat minden esetben a Parlamentnek törvény formájában kell jóváhagynia. A cikkely 2. pontja értelmében, ezekben az egyezményekben vagy megállapodásokban, mindig tiszteletben tartva az egyenlőség alapelvét, lehetséges kiterjeszteni az említett egyházakra, felekezetekre és vallási közösségekre az általános jogi szabályozás szerint a non-profit- és a jótékony célú szervezetek részére biztosított adókedvezményeket.

Az államhatalom a jogszabály adta lehetőséggel élve, figyelembe véve a különböző vallási felfogások által érintettek köreit és a Spanyolországban való meggyökerezettségük mértékét, Megállapodásokat kötött a három nagyobb vallási Szövetséggel, illetve Bizottsággal. Az állam tehát nem az egy-egy valláshoz, de nem is az egyik vagy másik Szövetséghez, illetve Bizottsághoz tartozó hívők pontos számát vette figyelembe, hanem az érintettek körét és a Spanyolországban való meggyökerezettségük mértékét. A Szövetségek, illetve a Bizottság sem nem egyházak, sem nem vallások és nem is vallási közösségek, hanem olyan egyházaknak, felekezeteknek, gyülekezeteknek és vallási közösségeknek a szövetségei, amelyek külön-külön is bejegyzésre kerültek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába és így vallási jogi személyként polgári jogi értelemben vett jog- és cselekvőképességgel rendelkeznek, és mint ilyenek szövetségeket, illetve bizottságot hoztak létre.

2.1.3. A vallási jogi személyiség létrejötte, mibenléte és megszűnése

⁴⁸⁴ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁸⁵ Art. 7. (LOLR) 1. El Estado, teniendo en cuenta las creencias religiosas existentes en la sociedad española, establecerá, en su caso, acuerdos o convenios de cooperación con las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas en el Registro que por su ámbito y número de creyentes hayan alcanzado notorio arraigo en España. En todo caso, estos acuerdos se aprobarán por Ley de las Cortes Generales. 2. En los acuerdos o convenios, y respetando siempre el principio de igualdad, se podrán extender a dichas Iglesias, Confesiones y Comunidades los beneficios fiscales previstos en el Ordenamiento Jurídico General para las entidades sin fin de lucro y demás de carácter benéfico.

A Szentszék és a Spanyol Állam között jogi kérdésekről létrejött 1979. január 3-ai Megállapodás⁴⁸⁶ 1. cikkelyének 4. pontja értelmében az állam elismeri a szerzetesrendek, a szerzetesi kongregációk és a megszentelt élet intézményeinek, illetve ezek tartományainak és házainak, illetve a vallási célra létrehozott társulatok, egyesületek, alapítványok és az egyéb más vallási célra létrehozott vallási szervezetek polgári jogi személyiségét és teljes jogképességét.

A 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁸⁷ 5. cikkelyének⁴⁸⁸ 1. pontja értelmében, az egyházak, a vallásfelekezetek, a vallási közösségek és szövetségek onnantól kezdve élveznek polgári jogi értelemben vett jogi személyiséget, mielőtt bejegyeztetik magukat az Igazságügy Minisztériumnak az erre a célra létrehozott Vallási Szervezetek Nyilvántartásába. A 2. pont szerint a Nyilvántartásba történő bejegyzést kérelmező kérvényhez csatolt hiteles dokumentumban fel kell tüntetni az adott vallás alapításának vagy spanyolországi létrejöttének adatait, a vallási célját, az elnevezését, a beazonosításához szükséges többi adatokat, a szervezeti- és működési szabályzatát, és a formai követelményeknek megfelelően meghatalmazott képviseleti joggal rendelkező szervének megnevezését. A 3. pont szerint egy meghatározott vallási szervezet bejegyzésének törlését kizárólag a képviseleti joggal rendelkező szervének kérelmére vagy pedig jogerős bírósági ítélet végrehajtásaként lehet megtenni.

A Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁴⁸⁹ 1. cikkelye⁴⁹⁰ szerint a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 5. cikkelye alapján az Igazságügy Minisztériumban létrehozott, a Vallásügyi Főigazgatóság alá rendelt Vallási Szervezetek Nyilvántartása egy általános jellegű és nyilvános nyilvántartás.

⁴⁸⁶ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁴⁸⁷ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁸⁸ Art. 5. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas y sus Federaciones gozarán de personalidad jurídica una vez inscritas en el correspondiente Registro Público, que se crea, a tal efecto, en el Ministerio de Justicia. 2. La inscripción se practicará en virtud de solicitud, acompañada de documento fehaciente en el que consten su fundación o establecimiento en España, expresión de sus fines religiosos, denominación y demás datos de identificación, régimen de funcionamiento y órganos representativos, con expresión de sus facultades y de los requisitos para su válida designación. 3. La cancelación de los asientos relativos a una determinada Entidad religiosa sólo podrá llevarse a cabo a petición de sus órganos representativos o en cumplimiento de sentencia judicial firme.

⁴⁸⁹ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

⁴⁹⁰ Art. 1. (RDOFRER) El Registro de Entidades Religiosas, creado de conformidad con lo establecido en el artículo quinto de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa, radicará en el Ministerio de Justicia, con carácter de registro general y público y dependerá de la Dirección General de Asuntos Religiosos.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 2. cikkelye⁴⁹¹ alapján a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába az egyházak, a vallásfelekezetek és az egyéb vallási közösségek (A.); a szerzetesrendek, a kongregációk és a megszentelt élet egyéb intézményei (B); az egyházak és a vallásfelekezetek rendelkezéseinek megfelelő vallási rendeltetéssel létrehozott egyesületek, társulatok és szervezetek (C); illetve mindezeknek a szövetségei kerülnek bejegyzésre (D).

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 3. cikkelyének⁴⁹² 1. pontja értelmében a bejegyzéshez szükséges a vallási szervezet saját maga által beadott kérelme, a beadványhoz pedig mellékelni kell az alapító okiratnak az eredetivel szó szerint megegyező és kellően hitelesített példányát, vagy egy az alapítást, illetve a spanyolországi megtelepedést igazoló hivatalos közjegyzői okiratot. A cikkely 2. pontja alapján a bejegyzéshez a következő adatok szükségesek: a szerveződés elnevezésének megadása, olyan módon, hogy az alkalmas legyen bármelyik másik vallási jogi személytől való megkülönböztetésre (a.); az elérhetőségi cím (b.); a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 3. cikkelye által elrendelt korlátozásokat figyelembe vevő, a vallásszabadság alapjogának gyakorlásával elérendő vallási cél megnevezése; abban az esetben pedig, ha az egyházak és a vallásfelekezetek rendelkezéseinek megfelelő vallási rendeltetéssel létrehozott egyesületei, társulatai és szervezetei kerülnek bejegyzésre, akkor az illetékes egyház, vagy felekezet legmagasabb szintű spanyolországi vezető szerve által kiadott megfelelő igazolás segítségével szükséges tanúsítani ezt a vallásos célt (c); a szervezeti- és működési szabályzatot és a képviseleti szervet, valamint a jogkör megjelölésével és a megfelelő formások betartásával történt hatályos kinevezéseket a képviseleti szerv vezetésére (d.); tetszés szerint: a konkrét személyek neveinek megadása, akik törvényesen ellátják a szervezet képviseletét, valamint a megfelelő igazolás annak bizonyítására, hogy az illetők milyen minőségükben látják el ezt a

⁴⁹¹ Art. 2. (RDOFRER) En el Registro de Entidades Religiosas se inscribirán: Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas; Las Órdenes, Congregaciones e Institutos religiosos; Las Entidades asociativas religiosas constituidas como tales en el Ordenamiento de las Iglesias y Confesiones; Sus respectivas Federaciones.

⁴⁹² Art. 3. (RDOFRER) 1. La inscripción se practicará a petición de la respectiva Entidad, mediante escrito al que se acompañe el testimonio literal del documento de creación debidamente autenticado o el correspondiente documento notarial de fundación o establecimiento en España. 2. Son datos requeridos para la inscripción: a. Denominación de la Entidad, de tal modo que sea idónea para distinguirla de cualquiera otra. b. Domicilio. c. Fines religiosos con respecto de los límites establecidos en el artículo tercero de la Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa, al ejercicio de los derechos dimanantes de la libertad religiosa. En el caso de la Entidades asociativas religiosas a que hace referencia el apartado c) del artículo anterior, el cumplimiento de este requisito deberá acreditarse mediante la oportuna certificación del órgano superior en España de las respectivas Iglesias o confesiones. d. Régimen de funcionamiento y organismos representativos, con expresión de sus facultades y en los requisitos para su válida designación. e. Potestativamente, la relación nominal de las personas que ostentan la representación legal de la Entidad. La correspondiente certificación registral será prueba suficiente para acreditar dicha cualidad. 3. En lo no previsto en este Reglamento, las inscripciones y anotaciones correspondientes a Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas que tengan establecido acuerdo o convenio de cooperación se practicarán de conformidad con lo que en los mismos se disponga.

képviselőket (e.). A cikkely 3. pontja szerint, az ebben a Királyi Rendeletben nem szabályozott kérdésekben az államnak a bejegyzett egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel megkötött megállapodások vagy együttműködési megegyezések rendelkezései alapján kell eljárni.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 3. cikkelyének 2.c. pontjával kapcsolatban a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁹³ 3. cikkelyének⁴⁹⁴ 1. pontja azt mondja ki, hogy a vallásszabadságból fakadó jogok gyakorlásának egyetlen korlátja van, mégpedig annak védelme, hogy mások is gyakorolhassák az alapvető jogait és a polgári szabadságjogokat, valamint a biztonság, az egészség és a közérköcs védelme, amelyek egy demokratikus társadalomban a törvények által védett közrend alkotóelemei közé tartoznak. A cikkely 2. pontja értelmében, kívül esnek a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által védelemben részesített vallási szervezetek körén, az általuk folytatott tevékenységek és az elérendő céljaik alapján azok, amelyek a parapszichológiai- vagy a pszichés jelenségekkel kapcsolatos kutatásokra és kísérletezésekre, vagy az emberbaráti- és a szellemi értékek terjesztésére, vagy más hasonló, a vallásoktól idegen célból jöttek létre.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 4. cikkelyének⁴⁹⁵ 1. pontja alapján a bejegyzési kérelem elbírálása az Igazságügy Minisztériumban történik, ahol az igazságügy-miniszter határozatának meghozatala előtt előzetesen tájékozódnak a Vallásszabadsági Tanácsadó Bizottság véleményéről; ezt követően hivatalosan értesítik az érintetteket a határozatról, ha ez pozitív, akkor egyben közlik velük az elvégzett bejegyzés azonosításhoz szükséges adatokat. A cikkely 2. pontjának megfelelően a bejegyzést csak abban az esetben lehet megtagadni, ha a jelen Királyi Rendelet 3. cikkelyében előírt tartalmi követelményeknek nem felel meg a benyújtott kérelem.

⁴⁹³ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁹⁴ Art. 3. (LOLR) 1. El ejercicio de los derechos dimanantes de la Libertad Religiosa y de Culto tiene como único límite la protección del derecho de los demás al ejercicio de sus libertades públicas y derechos fundamentales, así como la salvaguardia de la seguridad, de la salud y de la moralidad pública, elementos constitutivos del orden público protegido por la Ley en el ámbito de una sociedad democrática. 2. Quedan fuera del ámbito de protección de la presente Ley las actividades, finalidades y entidades relacionadas con el estudio y experimentación de los fenómenos psíquicos o parapsicológicos o la difusión de valores humanísticos o espirituales u otros fines análogos ajenos a los religiosos.

⁴⁹⁵ Art. 4. (RDOFRER) 1. Examinada la petición de inscripción, el Ministro de Justicia acordará lo procedente, previo informe cuando lo solicite de la Comisión asesora de Libertad Religiosa. Al propio tiempo que se notifica a los interesados dicha resolución, si ésta es positiva, se les comunicará los datos de identificación de la inscripción practicada. 2. La inscripción sólo podrá denegarse cuando no se acrediten debidamente los requisitos a que se refiere el artículo tercero.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 5. cikkelyének⁴⁹⁶ 1. pontja szerint a jelen Királyi Rendelet 3. cikkelyében leírt körülmények megváltozása esetén tájékoztatni kell az Igazságügy Minisztériumot, egy a bejegyzési kérelmekre meghatározott tartalommal beadott kérelemben. A cikkely 2. pontja alapján, ebben az esetben a Vallásügyi Főigazgatóság határozata alapján ezeket a változásokat be kell vezetni vagy fel kell jegyezni a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába, amelynek következményeként a jegyzet elkészültének pillanatától kezdve jönnek létre az ennek megfelelő jogi hatások. A 3. cikkely értelmében a Vallásügyi Főigazgatóság határozata ellen az igazságügy-miniszternél lehet fellebbezni

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 6. cikkelye⁴⁹⁷ szerint, mivel az igazságügy-miniszter határozatai kimerítik a közigazgatási utat, ezért a határozatai ellen az érdekeltek a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény 4. cikkelyének megfelelően keresetet nyújthatnak be.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 6. cikkelyével kapcsolatban a 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény⁴⁹⁸ 4. cikkelye⁴⁹⁹ értelmében a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által biztosított jogok védelmével és az ugyancsak itt meghatározott, a gyakorlásukat korlátozó előírásokkal kapcsolatban a rendes bíróságok előtt van helye jogorvoslatnak, míg az alkotmányos kérdésekben az Alkotmánybírósághoz, az annak működését szabályozó Alkotmánykiegészítő Törvény⁵⁰⁰ által meghatározott feltételek teljesülése esetén lehet fordulni.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 7. cikkelyének⁵⁰¹ 1. pontja szerint a Vallási Szervezetek Nyilvántartása folyamatos számozással bejegyezve, azokat az adatokat tartalmazza, amelyeket a jelen Királyi Rendelet 3. cikkelye felsorol, mint a bejegyzési- és az

⁴⁹⁶ Art. 5. (RDOFRER) 1. La modificación de las circunstancias reseñadas en el artículo tercero será comunicada al Ministerio de Justicia en la forma prevista en dicho artículo para las peticiones de inscripción. 2. Tales alteraciones serán inscritas o anotadas, en su caso, en el Registro por acuerdo del Director General de Asuntos Religiosos y producirán los oportunos efectos legales desde el momento de la anotación. 3. Contra dicho acuerdo procederá el correspondiente recurso de alzada ante el Ministro de Justicia.

⁴⁹⁷ Art. 6. (RDOFRER) Las resoluciones del Ministro de Justicia agotarán la vía administrativa, y los interesados podrán ejercitar las acciones que previene el artículo cuarto de la Ley Orgánica de Libertad Religiosa.

⁴⁹⁸ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁴⁹⁹ Art. 4. (LOLR) Los derechos reconocidos en esta Ley ejercitados dentro de los límites que la misma señala serán tutelados mediante amparo judicial ante los Tribunales Ordinarios y amparo constitucional ante el Tribunal Constitucional en los términos establecidos en su Ley Orgánica.

⁵⁰⁰ Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional (BOE de 5 de octubre de 1979).

⁵⁰¹ Art. 7. (RDOFRER) 1. El Registro se llevará por el sistema de hojas normalizadas, numeradas correlativamente, en las que se consignarán los datos requeridos por el artículo tercero así como cualquier alteración de los mismos y, si se produce, la disolución de la Entidad. 2. Se habilitará una sección especial para las inscripciones y anotaciones correspondientes a las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas con las que se hubieren establecido acuerdos o convenios de cooperación. 3. Anejo al Registro y formando parte del mismo existirá un expediente o protocolo por cada una de las Entidades que han sido inscritas, en el que se archivarán por orden cronológico, numerados correlativamente, cuantos documentos se produzcan en relación con la Entidad.

esetleges későbbi változtatási kérelem elengedhetetlen kellékeit; de ugyanide kerülnek bejegyzésre az adatokban esetlegesen bekövetkezett változások is, és az is, ha a szervezet megszüntetésre kerül. A cikkely 2. pontja alapján a Nyilvántartás azt is lehetővé teszi, hogy egy külön részébe megfelelően bevezethetők vagy feljegyezhetők legyenek az állam által az egyházakkal, a felekezetekkel és a vallási közösségekkel megkötött együttműködési megállapodások vagy megegyezések. A cikkely 3. pontja értelmében a Nyilvántartáshoz csatolva és annak részeként létrehozásra került egy irattár, amely minden egyes bejegyzésre került szervezet archivált iratanyagát tartalmazza időrendben és folytatólagos számozással, ezek azok az iratok, amelyek az adott szervezettel kapcsolatban keletkeztek.

A 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 8. cikkelyének⁵⁰² megfelelően egy meghatározott vallási szervezet bejegyzésének törlésére csakis a megfelelő felhatalmazással rendelkező törvényes képviselőjének kérésére, vagy pedig a jogerős bírósági ítélet végrehajtása által kerülhet sor.

A Vallásügyi Főigazgatóságnak a katolikus Egyház szervezeti egységeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéséről hozott 1982. március 11-ei Határozatának⁵⁰³ 1. cikkelye⁵⁰⁴ szerint a katolikus Egyház területi szervezeti egységeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzését nem az imént ismertetett 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁵⁰⁵ szabályozza (a.); az Egyház által létesített egyházmegyék, plébániák és egyéb területi egységek, amelyek ezáltal egyházi jogi személyek, polgári jogi személyiséggel is rendelkeznek, ha az illetékes egyházi hatóság az alapításukról tájékoztatja az Igazságügy Minisztérium Vallásügyi Főigazgatóságát, amely ezt követően hivatalos igazolást állít ki ennek az értesítésnek a megérkezetről (b.); azok az egyházmegyék, plébániák

⁵⁰² Art. 8. (RDOFRER) La cancelación de los asientos relativos a una determinada Entidad religiosa no podrá llevarse a cabo si no es a petición de sus representantes legales debidamente facultados o en cumplimiento de sentencia judicial firme.

⁵⁰³ Resolución de 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 30 de marzo de 1982) (RDGAR).

⁵⁰⁴ Art. 1. (RDGAR) a. Las circunscripciones territoriales de la Iglesia católica no están sujetas al trámite de inscripción en el Registro de Entidades Religiosas regulado por el Real Decreto 142/1981, de 9 de enero. b. Las diócesis parroquias y otras circunscripciones territoriales que pueda crear la Iglesia gozarán de personalidad jurídica civil en cuanto la tengan canónica y ésta sea notificada por la autoridad eclesiástica competente a la Dirección General de Asuntos Religiosos del Ministerio de Justicia, la que acusará recibo de la notificación. Esta podrá ser acreditada por cualquiera de los medios de prueba admitidos en derecho, entre ellos, por una certificación expedida por la Dirección General de Asuntos Religiosos, en la que se haga constar que se ha practicado. c. Las diócesis, parroquias y otras circunscripciones territoriales existentes en España antes del 4 de diciembre de 1979 podrán acreditar su personalidad jurídica por cualquiera de los medios de prueba admitidos en derecho incluida la certificación de la competente autoridad eclesiástica en la que se acredite que se ha procedido a la citada notificación, así como por la oportuna certificación de la Dirección General de Asuntos Religiosos.

⁵⁰⁵ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

és egyéb területi egységek, amelyek 1979. december 4-ét megelőzően már léteztek, a polgári jogi személyiségük megerősítését ugyancsak a Vallásügyi Főigazgatóság hivatalos igazolása által nyerik el, amelyet az illetékes egyházi hatóság azon igazolása alapján állítanak ki, amelyben az igazolja, hogy a korábbi alapítások jogszerűen történtek (c.).

Az 1982. március 11-ei Határozat 2. cikkelye⁵⁰⁶ a szerzetesrendek, a szerzetesi kongregációk és a megszentelt élet egyéb intézményeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzési kérelmei vonatkozásában a következőket írja elő: a szerzetesrendek, a kongregációk, vagy a megszentelt élet intézményei minden egyes tartománya vagy háza polgári jogi személyiségének elismerése egyénileg történik (a.); a szerzetesrendek vagy a kongregációk átfogó kérelmei vonatkoznak az összes tartományaikra és házaikra is; egy szerzetesrend, vagy egy kongregáció, vagy egy megszentelt élet intézménye minden egyes kisebb egysége, amely meg akarja szerezni a saját maga polgári jogi személyiséget, az átfogó kérelemmel együtt az egyéni kérelmét és ennek a dokumentációját is küldje be e célból, az ilyen kérelmekhez pedig mellékelni kell azt a Püspöki Konferencia által jóváhagyott hivatalos okiratot, amely tartalmazza az alapítást, a célokat, az azonosításhoz szükséges adatokat, a képviseleti szerveket és ezek hatásköreit, valamint a működési rendet; a klauzúrával rendelkező női kolostorok pedig a megyéspüspök által kiállított hivatalos okirat segítségével kerülnek bejegyzésre a Nyilvántartásba (b.).

Az 1982. március 11-ei Határozat 3. cikkelye⁵⁰⁷ értelmében a Püspöki Konferencia illetékes szerve hagyja jóvá vagy adja ki a 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁵⁰⁸ 3. cikkelyének 2.c. pontja által előírt, a vallási rendeltetéssel létrehozott egyesületek, társulatok és szervezetek bejegyzéséhez elengedhetetlenül szükséges igazolást a vallási célról.

⁵⁰⁶ Art. 2. (RDGAR) Respecto a las peticiones de inscripción en el Registro de Entidades Religiosas de las Ordenes, Congregaciones religiosas y otros Institutos de vida consagrada podrán formularse: a. Individualizadamente por cada una de las provincias o casas, siempre que esté acreditada la personalidad jurídica civil de la Orden, congregación o Instituto a que pertenecen. b. Por la Orden o Congregación en petición global que se refiera conjuntamente a sus provincias y casas, remitiendo a tal efecto, junto con la petición, la documentación individualizada referente a todas y cada una de las Entidades menores de la Orden, Congregación o Instituto que pretendan adquirir personalidad jurídica civil propia. Tales peticiones serán acompañadas de documento auténtico visado por la CONFER, en el que consten la erección, fines, datos de identificación, órganos representativos, régimen de funcionamiento y facultad de dichos órganos. Los Monasterios femeninos de clausura se inscribirán en el Registro mediante documento auténtico expedido por el Ordinario diocesano.

⁵⁰⁷ Art. 3. (RDGAR) La certificación exigida en el apartado c) del número 2 del art. 3. del Real Decreto de 9 de enero de 1981, para acreditar los fines religiosos de las Entidades asociativas peticionarias de la inscripción deberá ser expedida o visada por el órgano competente de la Conferencia Episcopal.

⁵⁰⁸ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

Az 1982. március 11-ei Határozat 4. cikkelyének⁵⁰⁹ megfelelően, a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéshez szükséges aláírt dokumentumnak, amelyben fel van tüntetve a létesítés, a célok, az azonosításhoz szükséges adatok, a képviseleti szervek és ezek jogkörei, valamint a működési rend, mindezeknek a közjegyző által hitelesítettnek kell lennie.

Az 1982. március 11-ei Határozat 5. cikkelye⁵¹⁰ szerint a 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁵¹¹ alkalmazása során, a katolikus Egyház szervezeti egységeivel kapcsolatosan mindig a Szentszék és a Spanyol Állam között jogi kérdésekről létrejött 1979. január 3-ai Megállapodás⁵¹² rendelkezéseinek megfelelően kell eljárni.

A katolikus Egyház vallási alapítványainak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő Bejegyzéséről szóló 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet⁵¹³ 1. cikkelye⁵¹⁴ szerint a katolikus Egyház illetékes hatósága által egyházjogilag elismert alapítványok⁵¹⁵ is polgári jogi személlyé válhatnak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzésük által. Amennyiben a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet 3. cikkelyének 2.c. pontjában megfogalmazottak szerinti igazolásokkal együtt benyújtják az alapító okirataikat. Ebben az

⁵⁰⁹ Art. 4. (RDGAR) Las firmas del documento en que conste, a los efectos de inscripción en el Registro, la erección, fines, datos de identificación, órganos representativos, régimen de funcionamiento y facultades de dichos órganos, deberán ser legitimadas por Notario civil.

⁵¹⁰ Art. 5. (RDGAR) En la aplicación del Real Decreto de 9 de enero de 1981, a las Entidades de la Iglesia católica se procederá siempre de conformidad con lo establecido en el acuerdo sobre Asuntos Jurídicos entre la Santa Sede y el Estado español de 3 de enero de 1979.

⁵¹¹ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

⁵¹² Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁵¹³ Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre la Inscripción de Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 28 de marzo de 1984) (RDFRIC).

⁵¹⁴ Art. 1. (RDFRIC) Las fundaciones erigidas canónicamente por la competente autoridad de la Iglesia Católica podrán adquirir personalidad jurídica civil mediante su inscripción en el Registro de Entidades Religiosas. Para ello se presentará la escritura de constitución acompañada de la certificación a que se refiere el párrafo segundo del apartado c) del número 2 del artículo tercero del Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre organización y funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas. En la escritura se harán constar el decreto de erección y los requisitos siguientes: 1. El nombre, apellidos y estado de los fundadores, si son personas físicas, y la denominación o razón social, si son personas jurídicas, y en ambos casos la nacionalidad y el domicilio. 2. La voluntad de fundar y la dotación. 3. Los estatutos de la fundación, en que constarán los siguientes extremos: a. La denominación de la fundación, sus fines, el lugar en que fije su domicilio y el ámbito territorial en que haya de ejercer principalmente sus actividades. b. El patrimonio inicial de la fundación, su valor y sus restantes recursos. c. Las reglas para la aplicación de sus recursos al cumplimiento del fin fundacional. d. El patronato u otros órganos que ejerzan el Gobierno y representación de la fundación, reglas para la designación de sus miembros, forma de cubrir las vacantes, deliberación y toma de acuerdos, así como atribuciones de los mismos. e. Normas especiales, si las hubiere, sobre modificaciones estatutarias y transformación o extinción de la fundación. 4. Los nombres, apellidos y domicilio de las personas que inicialmente constituyen el órgano u órganos de la fundación, así como su aceptación si se hizo en el acto fundacional. 5. Cualesquiera otras disposiciones y condiciones especiales lícitas que los fundadores juzguen conveniente establecer.

⁵¹⁵ Vö. CIC 113-123., 1303-1307. kk.

okiratban szerepelnie kell az alapító rendelkezésnek és még a következőknek: az alapítók helyzetének, családi és utónevének, ha természetes személyek; az elnevezésnek vagy a bejegyzett szervezet nevének, ha jogi személyek; és mindkét esetben az állampolgárságnak és a tartózkodási helynek (1.); az alapító akaratnak és az anyagi támogatásnak (2.); az alapítvány alapszabályainak, amelyek következőket tartalmazzák (3.): az alapítvány elnevezését, megvalósítandó céljait, az alapítás helyét és azt a földrajzilag körülhatárolható területet, ahol a tevékenységét főképpen gyakorolja (3.a.); az alapítvány kezdő vagyonát, ennek értékét és a további anyagi forrásokat (3.b.); az alapítvány céljának megvalósulását szolgáló anyagi források felhasználását szabályozó rendelkezéseket (3.c.); a kuratóriumot vagy valamilyen más szervet, amely az irányítást végzi, és az alapítványt képviseli, az illető kinevezésének szabályait, a helyének megüresedés esetén követendő eljárást, a határozatok és a megegyezések elfogadásának módját, csakúgy mint a hatásköröket (3.d.); különleges rendelkezéseket arra az esetre, ha módosításra kerülne az alapító okirat és ezért átalakításra kerülne, vagy ha megszüntetésre kerülne az alapítvány (3.e.); a kezdő kuratórium vagy az alapítvány vezető szerve tagjainak tartózkodási helyeit, családi és utó neveit, csakúgy mint az alapító rendelkezés elfogadását (4.); bármilyen más rendelkezéseket és különleges feltételeket, amelyekhez az alapítók hozzájárultak az alapítás alkalmával (5.).

Az 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet 2. cikkelye⁵¹⁶ alapján, azoknak az alapítványoknak a működésében is, amelyekben sértetlenül érvényesül a saját vallási identitásuk, mindig tiszteletben kell tartani az alkotmányos alapelveket.

Az 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet 3. cikkelye⁵¹⁷ értelmében a jótékonyági alapítványok, vagy a katolikus Egyház segély-alapítványai, vagy az ezeknek alárendelt alapítványok a saját alapszabályaiknak megfelelő módon működnek és ugyanazokat a jogokat és kedvezményeket élvezik, mint a magán jótékonyági szervezetek.

Az 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet 4. cikkelye⁵¹⁸ szerint a katolikus Egyház illetékes hatósága által egyházjogilag elismert alapítványoknak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásba történő bejegyzésének, illetve a későbbi módosítások átvezetésének az ügyintézése és a bejegyzést elrendelő határozat meghozatala a Vallási Szervezetek

⁵¹⁶ Art. 2. (RDFRIC) En el régimen de estas fundaciones quedará siempre a salvo su identidad religiosa, dentro del respeto a los principios constitucionales.

⁵¹⁷ Art. 3. (RDFRIC) Las fundaciones de carácter benéfico o asistencial de la Iglesia Católica o dependientes de ella se registrarán por sus normas estatutarias y gozarán de los mismos derechos y beneficios que los entes clasificados como de beneficencia privada.

⁵¹⁸ Art. 4. (RDFRIC) La tramitación y resolución de los expedientes de inscripción en el Registro de Entidades Religiosas de las fundaciones erigidas canónicamente por la competente autoridad de la Iglesia Católica y de sus ulteriores modificaciones, se sujetarán a lo establecido en el Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre organización y funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas.

Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet előírásainak megfelelően történik.

Az 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet 5. cikkelye⁵¹⁹ szerint a Vallási Szervezetek Nyilvántartásában létre kell hozni egy külön részt a vallási alapítványok bejegyzésére.

Az 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet 6. cikkelye⁵²⁰ felhatalmazza az igazságügy-minisztert, hogy a jelen Királyi Rendelet kifejtését és alkalmazását segítő, alkossa meg a szükséges végrehajtási rendelkezéseket.

A Püspöki Konferencia Állandó Bizottságának az 1984. július 11-13-ai 103. ülésén elfogadott, az egyesületeknek és az alapítványoknak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyeztetésével kapcsolatos Eljárási Szabályok⁵²¹ I. fejezete a katolikus vallásos egyesületek, a II. fejezete pedig a katolikus vallásos alapítványok bejegyeztetésének technikai kérdéseit tárgyalja.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének a káptalanokról, a székesegyházakról és a papnevelő intézetekről szóló 1. cikkelye⁵²² szerint a káptalanok, a székesegyházak és a papnevelő intézetek mindegyike egyházjogi és polgári jogi értelemben is jogi személyiséggel rendelkezik, ezért nem szükséges külön bejegyeztetni őket a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába, mint ahogyan a területileg körülhatárolható egyházmegyét sem kell bejegyeztetni ahhoz, hogy polgári jogi személyiséggel rendelkezzenek, mert azt a törvény erejénél fogva nyerik el.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének az esperesi kerületekről, a helynökségekről és a lelkipásztori régiókról szóló 2. cikkelye⁵²³ alapján az esperesi kerületek, a helynökségek és a lelkipásztori régiók, ha az egyházjogi előírásoknak megfelelően lettek megalapítva és ezért egyházi jogi személyek, nem szükséges bejegyeztetni őket ahhoz, hogy elnyerjék a polgári jogi személyiséget, elegendő ha az illetékes egyházi hatóság hivatalosan értesíti erről a Vallásügyi Főigazgatóságot (a Vallásügyi Főigazgatóságnak a katolikus

⁵¹⁹ Art. 5. (RDFRIC) En los servicios del Registro de Entidades Religiosas figurará una sección especial para la inscripción de las fundaciones religiosas.

⁵²⁰ Art. 6. (RDFRIC) Se autoriza al Ministro de Justicia para dictar las disposiciones precisas para la aplicación y desarrollo del presente Real Decreto.

⁵²¹ Normas sobre Procedimiento para la inscripción de asociaciones y fundaciones en el Registro de Entidades Religiosas, aprobadas por la CIII reunión de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, de fecha 11-13 de julio de 1984 (NPIAF).

⁵²² I. Art. 1. (NPIAF) Los Cabildos, Catedrales y Seminarios tienen todos ellos personalidad jurídica canónica y no necesitan de inscripción en el Registro, bien por ser partes de la circunscripción territorial por excelencia, cual es la diócesis, bien por tener ya la personalidad jurídica civil ope legis. Conviene, por tanto, que no se inscriban.

⁵²³ I. Art. 2. (NPIAF) Arciprestazgos, vicarías, zonas pastorales: Los Arciprestazgos, Vicarías y Zonas Pastorales, si son canónicamente erigidas como personas jurídicas canónicas, no necesitan del trámite de la inscripción para obtener la personalidad jurídica civil. Basta la «notificación por la competente autoridad eclesiástica a la Dirección General de Asuntos Religiosos» conforme a la Resolución de 11 de marzo de 1982, art. 1.b. Conviene, por ello, que no se inscriban.

Egyház szervezeti egységeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéséről hozott 1982. március 11-ei Határozata⁵²⁴ 1. cikkelyének b. pontja értelmében).

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének az egyházmegyei titkárságokról szóló 3. cikkelye⁵²⁵ értelmében, az egyházmegyei titkárságok az egyházmegyék és az egyházmegyei kúriák szolgálatában tevékenykednek, s ezért nem is rendelkeznek egyházi jogi személyiséggel, következésképpen a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába sem lehet bejegyeztetni őket; ha pedig az egyházmegyei titkárságok valamelyike anyagi hasznot hajtó tevékenységbe fog (pl. könyvkiadásba, vagy könyvkereskedésbe), akkor meg kell alapítania egy olyan polgári jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságot, amely üzleti és kereskedelmi tevékenységgel foglalkozik.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének az aláírások hitelességéről szóló 4. cikkelye⁵²⁶ a püspökök, a helynökök, az általános titkárok, az egyházi jegyzők és az egyházmegyei kúriák többi tagjai aláírásainak közjegyzői hitelesítésével kapcsolatban a következő eljárást írja elő: a püspököknek és az egyházmegyei kúria említett tagjainak közjegyző által hitelesített aláírásait el kell küldeni a Püspöki Konferencia Általános Titkárságának, amely elküldi a hitelesített aláírások másolatait a Vallási Szervezetek Nyilvántartása Különleges Részlegének.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének az alapító rendelkezésről szóló 5. cikkelye⁵²⁷ szerint, ha az eredeti alapító okirat feltételezhetően megsemmisült az irattár leégése miatt, vagy egyéb más ok miatt eltűnt, akkor a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet⁵²⁸ 3. cikkelye 1. pontja értelmében a bejegyzési beadványhoz csatolandó

⁵²⁴ Resolución de 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 30 de marzo de 1982) (RDGAR).

⁵²⁵ I. Art. 3. (NPIAF) Los Secretariados Diocesanos por ser en sí meros servicios de la diócesis y de las curias no son susceptibles de personalidad canónica. En consecuencia, no pueden ser inscritos en el Registro de Asociaciones. Si alguno de los Secretariados Diocesanos organizara, dentro del mismo, una entidad productiva de bienes materiales (v. gr. una editorial, o librería, etc.) debe constituir dicha entidad en personas jurídicas distinta a todos los efectos, en especial los civiles como, p. e., los de carácter mercantil y fiscal.

⁵²⁶ I. Art. 4. (NPIAF) Para la legitimación por Notario de las firmas de los Obispos, Vicarios, Secretarios Generales, Notarios Eclesiásticos y otros miembros de la Curia, los Obispos y miembros de la Curia mencionados enviarán su firma legitimada por un notario civil, al Secretario General de la Conferencia, el cual enviará un facsímil de dicha firma autenticada a la Sección especial del Registro de Entidades Religiosas.

⁵²⁷ I. Art. 5. (NPIAF) Como testimonio del documento de erección, en el supuesto en que por destrucción, quema de archivos u otras razones haya desaparecido el documento original de erección, basta, para dar cumplimiento al art. 3.1 del Real Decreto 142/1981, con la certificación del Sr. Obispo en la que se haga constar la erección de la entidad en la fecha de que se trata o, al menos, en la aproximada, así como las razones que impiden la expedición del testimonio literal del correspondiente decreto. Se aconseja que, si el Sr. Obispo no tiene inconveniente, confirme, además, la erección de la entidad.

⁵²⁸ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER).

eredeti alapító okiratnak a hitelesített másolati példánya helyett, elegendő az egyházmegye püspökének az igazolása, amely tartalmazza az egyesület alapításának pontos, vagy legalább hozzávetőleges időpontját, csakúgy mint annak magyarázatát, hogy mi akadályozta meg az eredeti alapító okirat hiteles másolatának elküldését; ha pedig a megyéspüspöknek nincs kifogása, akkor erősítse meg az egyesület alapítását.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok I. fejezetének a dokumentumok hitelesítéséről és aláírásairól szóló 6. cikkelye⁵²⁹ alapján a bejegyzéshez szükséges dokumentumokat és másolatokat azok a tisztségviselők és egyházi jegyzők hitelesíthetik, akinek a hitelesített aláírása Vallási Szervezetek Nyilvántartása Különleges Részlegénél megtalálható; a másolatokkal kapcsolatosan szükséges, hogy az egyházi jegyző ne csak az eredeti dokumentummal való pontos megegyezés vizsgálatára szorítkozzon, hanem igazolnia kell az eredeti dokumentum és a rajta szereplő aláírás hitelességét is.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok II. fejezetének a bejegyzési kérelemről szóló 1. cikkelye⁵³⁰ értelmében az alapítvány törvényes képviselőjének bejegyzési kérelmet kell benyújtania a Vallásügyi Főigazgatóság Vallási Szervezetek Nyilvántartása Ügyosztályához, vagy pedig az Igazságügy Minisztériumhoz; ennek a kérelemnek a következőket kell tartalmaznia: a kérelmező személy nevét, az alapítványnál betöltött tisztségét, az alapítvány nevét és a székhelyének címét; viszont nem szükséges, hogy az aláírás közjegyző által hitelesített legyen, mint ahogyan a Vallásügyi Főigazgatóságnak a katolikus Egyház szervezeti egységeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéséről hozott 1982. március 11-ei Határozatának⁵³¹ 4. cikkelye egyébként ezt megköveteli.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok II. fejezetének az alapítvány alapító okiratának írásba foglalásáról szóló 2. cikkelye⁵³² 1. pontjának megfelelően a kérelemnek az

⁵²⁹ I. Art. 6. (NPIAF) Los documentos y fotocopias exigidos para la inscripción podrán ser autenticados por el Canciller y los demás Notarios Eclesiásticos, siempre que éstos tengan legitimada su firma en la Sección especial del Registro de Entidades Religiosas, conforme a lo que se dice en el n. 4. Si se trata de fotocopias, es necesario que el Notario Eclesiástico no se limite a hacer constar la exacta correspondencia de la misma en el documento original sino que, además, debe dar fe de la autenticidad y de la firma de éste.

⁵³⁰ II. Art. 1. (NPIAF) Solicitud de inscripción: El representante legal de la Fundación debe presentar la SOLICITUD DE INSCRIPCIÓN al Director General de Asuntos Religiosos (Departamento del Registro de Entidades Religiosas) o al Ministro de Justicia. En dicha solicitud debe constar: - el nombre de la persona que solicita, - su cargo en la Fundación, - el nombre de ésta, - el domicilio de la misma. No es necesario que la firma esté legitimada por Notario Civil ya que lo exigido en el art. 4. de la Resolución del 11 de marzo de 1982 va en la escritura pública a que se refiere el número siguiente.

⁵³¹ Resolución de 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 30 de marzo de 1982) (RDGAR).

⁵³² II. Art. 2. (NPIAF) Escritura de constitución de la fundación: 1. A la solicitud debe unirse la escritura de constitución de la fundación, en la que se hará constar: - el decreto de erección, - el nombre y apellidos y estado

alapítvány írásba foglalt alapító okiratával együtt a következőket kell tartalmaznia: az alapító határozatot; az alapítók nevét és állapotát, az alapítvány elnevezését, ha természetes személyekről van szó, vagy ha jogi személyekről van szó, akkor bejegyzett elnevezést, és mindkét esetben az állampolgárságot, illetve a honosságot és a tartózkodási-, illetve a telephelyet; az alapító akaratot és anyagi támogatást; azoknak a személyeknek a nevét és tartózkodási helyét, akik kezdetben az alapítvány vezető testületét alkotják, valamint ha elfogadják, akkor részt vesznek az alapító rendelkezés előkészítésében; bármilyen olyan egyéb rendelkezések és engedélyezett különleges feltételek, amelyek az alapítók megítélése szerint szükségesek; és végül – de nem utolsó sorban – az alapítvány alapszabályát, amelynek a következőket kell tartalmaznia: az alapítvány megnevezését, a bejegyzési címet és azt a földrajzilag körülhatárolható területet, ahol a tevékenységét főképpen kifejti (a.); az alapítvány kezdeti vagyonát, annak értékét és az egyéb anyagi forrásait (b.); az alapítási cél elérését szolgáló anyagi források felhasználási szabályait (c.); az alapítványt irányító és képviselő kuratórium, vagy egyéb más vezető testület tagjainak kinevezésére vonatkozó szabályokat, a megüresedett helyek betöltésének módját, a határozatok és a döntések meghozatalának szabályait, valamint a hatásköröket (d.); különleges rendelkezéseket arra az esetre, ha a jogszabályi környezetet módosítanak és átalakítanak, vagy az alapítvány megszüntetésre kerülne (e.). A cikkely 2. pontja szerint a benyújtandó okiratnak közjegyző által hitelesített másolatnak kell lennie, tehát nem felel meg sem az egyszerű másolat, sem pedig a fénymásolat. A cikkely 3. pontja alapján, amikor az alapító okiratban nem szerepel az alapító rendelkezés, akkor az egyházmegye püspökének ezt igazolnia kell, amely igazolásnak tartalmazni kell az alapítvány létrehozásának pontos, vagy legalább hozzávetőleges időpontját, csakúgy mint annak magyarázatát, hogy mi akadályozta meg az alapító

de los fundadores, si son personas físicas, y la denominación o razón social, si son personas jurídicas, y en ambos casos la nacionalidad y el domicilio; - la voluntad de fundar y la dotación; - los Estatutos de la Fundación, en que constarán los siguientes extremos: a) La denominación de la Fundación, sus fines, el lugar en que fije su domicilio y el ámbito territorial en que haya que ejercer principalmente sus actividades. b) El Patrimonio inicial de la Fundación, su valor y sus restantes recursos. c) Las reglas para la aplicación de sus recursos al cumplimiento del fin fundacional. d) El Patronato u otros órganos que ejerzan el gobierno y la representación de la Fundación, reglas para la designación de sus miembros, forma de cubrir las vacantes, deliberación y toma de acuerdos, así como atribuciones de los mismos. e) Normas especiales, si las hubiere, sobre modificaciones estatutarias y transformación o extinción de la Fundación. - Los nombres, apellidos y domicilio de las personas que inicialmente constituyen el órgano u órganos de la Fundación, así como, su aceptación si se hizo en el acto fundacional. - Cualesquiera otras disposiciones y condiciones especiales lícitas que los fundadores juzguen conveniente establecer. 2. Dicha Escritura debe presentarse en «Copia AUTORIZADA POR NOTARIO»; no basta la copia simple ni la fotocopia. 3. Cuando en la Escritura de Constitución no aparezca el Decreto de erección, se precisa la certificación del Sr. Obispo, en la que se haga constar la elección de la Fundación en la fecha de que se trata o, al menos, en la aproximada, así como las razones que impiden la expedición del decreto de erección. 4. Si en la Escritura de Constitución no aparecen los restantes requisitos exigidos, se precisará una escritura complementaria o nueva.

rendelkezés elküldését. A cikkely 4. pontja értelmében, ha az alapító okiratnak további hiányosságai vannak, akkor szükség van egy kiegészítő, vagy egy új okiratra.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok II. fejezetének a vallási célok igazolásáról szóló 3. cikkelye⁵³³ szerint a bejegyzési kérelemhez szintén mellékelni kell az alapítvány vallási céljairól szóló igazolást, amelyet a Püspöki Konferencia Általános Titkárságának kell jóváhagynia vagy pedig továbbítania a Vallásügyi Főigazgatóságnak a katolikus Egyház szervezeti egységeinek a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzéséről hozott 1982. március 11-ei Határozatának⁵³⁴ 3. cikkelye, illetve a katolikus Egyház vallási alapítványainak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő Bejegyzéséről szóló 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelet⁵³⁵ 1. cikkelye értelmében.

Az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályok II. fejezetének az eljárásról szóló 4. cikkelye⁵³⁶ alapján, egy katolikus vallási alapítványnak a bejegyzéshez szükséges dokumentációját az illetékes egyházi hatósághoz kell benyújtania, amelynek azt felül kell vizsgálnia, majd pedig a Püspöki Konferencián keresztül továbbítania kell, illetve ezzel egyidejűleg el kell küldenie egy egyszerű másolatot a Püspöki Konferencia Állandó Titkársága Statisztikai és Szociológiai Részlege részére, az irattárban való elhelyezés céljából.

A Püspöki Konferenciának a katolikus Egyház egyesületeinek és alapítványainak az Igazságügy Minisztériumnak a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyeztetéséről szóló 1999. február 5-ei Utasításának⁵³⁷ 1. cikkelye⁵³⁸ szerint, a továbbiakban is az 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályokat kell alkalmazni az egyesületeknek és az alapítványoknak

⁵³³ II. Art. 3. (NPIAF) A la solicitud de inscripción, debe acompañar también el CERTIFICADO DE LOS FINES RELIGIOSOS de la Fundación, que deberá ser expedido o visado por el Secretario General de la Conferencia Episcopal, al igual que cuando se trata de la inscripción de Asociaciones (art. 3º de la Resolución Ministerial del 11 de marzo de 1982; art. 1. del Real Decreto 589/1984).

⁵³⁴ Resolución de 11 de marzo de 1982, dictada por la Dirección General de Asuntos Religiosos sobre la inscripción de entidades de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 30 de marzo de 1982) (RDGAR).

⁵³⁵ Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre la Inscripción de Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas (BOE de 28 de marzo de 1984) (RDFRIC).

⁵³⁶ II. Art. 4. (NPIAF) La documentación requerida para la inscripción de una Fundación religiosa, expedida por la autoridad competente, ha de ser en todo caso visada y tramitada en última instancia por la Conferencia Episcopal. Para ello debe enviarse, a la Sección de Registros de la Oficina de Estadística y Sociología del Secretariado de la Conferencia, juntamente con una fotocopia simple para el Archivo de dicha sección.

⁵³⁷ Instrucción de 5 de febrero de 1999, sobre la inscripción de asociaciones y fundaciones de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas del Ministerio de Justicia (BOCE de 31 de marzo de 1999) (IIAFIC); OLMOS ORTEGA, M.[^] E., *La instrucción de la Conferencia Episcopal Española sobre la inscripción de asociaciones y fundaciones de la Iglesia Católica en el Registro de Entidades Religiosas: Texto y comentario*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 57 (2000) 213-226.

⁵³⁸ Art. 1. (IIAFIC) 1. Serán de aplicación las normas sobre procedimiento para la inscripción de asociaciones y fundaciones en el Registro de Entidades Religiosas, aprobadas por la CIII reunión de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, de fecha 11-13 de julio de 1984, que se incorporan como anexo a esta Instrucción.

a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyeztetésekor, ezért ez az Eljárási Szabályzat a jelen Utasítás mellékletét képezi.

Az 1999. február 5-ei Utasítás 2. cikkelye⁵³⁹ a Püspöki Konferencia Állandó Bizottsága 1984. július 11-13-ai Eljárási Szabályainak⁵⁴⁰ a katolikus vallásos alapítványok bejegyeztetésével foglalkozó II. fejezetének a vallási célok igazolásáról szóló 3. cikkelyével kapcsolatban megállapítja, hogy a vallási célok megegyeznek a katolikus Egyház sajátos rendeltetésének beteljesítéséhez szükséges célokkal, mint például: az istentisztelet végzésével kapcsolatban az erre a célra használt szent helyek építése, fenntartása és fejlesztése, illetve az erre a célra rendelt eszközök és ingóságok beszerzése (1.); az igehirdetés és a katolikus tanítás terjesztése (2.); a közvetlenül és kifejezetten végzett apostoli és evangelizációs munkák, beleértve a missziós munkákat és tevékenységeket is (3.); a papnevelő intézeti képzés, illetve a lelki-szellemi- és az egyházi tudományterületeken folytatott képzések; az egyházi szolgálattevőknek és az egyházi szertartások kisegítő személyzetének szállás, étkezés és ellátás biztosítása (4.); a hívek vallási és erkölcsi képzése a katekéziseken, a hittudományi oktatási intézményekben, a vallási képzéseket folytató egyéb intézetekben és központokban,

⁵³⁹ Art. 2. (IIAFIC) 2. En relación con el «Certificado de los fines religiosos» a que hace referencia el punto II, 5 del citado documento de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, se entiende que son fines religiosos los que tienen por objeto el cumplimiento de funciones propias de la Iglesia Católica, como son: 1ª) El culto: su ejercicio e incremento, así como la construcción, conservación y mejora de lugares sagrados donde se ejerce y de los instrumentos y bienes muebles a él destinados. 2ª) La predicación y difusión de la doctrina católica. 3ª) Las labores directas y específicamente apostólicas y evangelizadoras, incluidas las actividades y obras misioneras. 4ª) La formación «seminarios, centros de espiritualidad y de ciencias eclesísticas» y sustentación «alojamiento, alimentos, asistencia» de los ministros de culto y auxiliares de oficios eclesísticos. 5ª) La formación religiosa y moral de los fieles, por medio de catequesis, escuelas de Teología, institutos y centros de formación religiosas, y otros instrumentos aptos para obtener la formación integral de la persona según los principios de la Iglesia Católica. 6ª) La enseñanza confesional, mediante la creación y dirección de centros docentes de cualquier grado y especialidad, conforme a los principios y valores propios de la doctrina de la Iglesia Católica, sin perjuicio de que, en el desarrollo de sus actividades, los centros docentes de la Iglesia hayan de acomodarse a la legislación general. En relación con la enseñanza de que se habla en este número, se especifica que los Centros educativos que podrán crear o mantener las correspondientes entidades religiosas, asociativas o fundacionales, deberán reunir las siguientes características, que habrán de constar claramente en sus Estatutos: a) La dirección del centro educativo deberá ser ejercida por un sacerdote, religioso o laico nombrado o aprobado por su propio Ordinario y bajo su dependencia. b) Los Estatutos del Centro deberán contener una cláusula explícita de su identidad religiosa católica. c) Deberá haber constancia de que se impartirá, de manera regular, enseñanza religiosa católica dentro de los planes de estudio propios, para aquellos alumnos cuyos padres, tutores legales o ellos mismos, si son mayores de edad, libremente lo deseen. d) Existirá un servicio de asistencia religiosa institucionalizado para los alumnos que deseen libremente acogerse al mismo. e) Dispondrá el Centro de capilla o lugar de culto apropiado para la celebración de actos religiosos de culto. 7ª) La asistencia religiosa personal e institucionalizada a los fieles en sus diversas situaciones y circunstancias (hospitales, cárceles, centros de acogida y similares). 8ª) La práctica de la caridad evangélica, tanto espiritual como temporal, en sus diversas formas y manifestaciones, incluidas las actividades benéfico-asistenciales institucionalizadas (como casas de asistencia, hospitales, asilos, orfanatos, centros de acogida) en servicio especialmente de los más necesitados (como pobres, huérfanos, ancianos, emigrantes, discapacitados físicos y mentales, marginados y análogos), siempre que los servicios señalados se ofrezcan sin contraprestaciones económicas obligatorias.

⁵⁴⁰ Normas sobre Procedimiento para la inscripción de asociaciones y fundaciones en el Registro de Entidades Religiosas, aprobadas por la CIII reunión de la Comisión Permanente de la Conferencia Episcopal Española, de fecha 11-13 de julio de 1984 (NPIAF).

illetve a személyiség átfogó alakítására alkalmas, a katolikus Egyház alapelveivel összhangban levő eszközök használatával (5.); a vallási oktatás, amely a katolikus Egyház alapelveivel az alapítás és az irányítás révén összhangban levő bármilyen szintű és különlegességű tanintézetben történik, az ilyen katolikus egyházi tanintézeteknek is teljesíteniük kell az általános jogszabályi feltételeket (6.). Az ezeket az oktatási intézményeket alapító vagy fenntartó katolikus vallási egyesületeknek, vagy alapítványoknak az oktatással kapcsolatban a következőket kell az alapszabályaikban egyértelműen szerepeltetniük: az oktatási intézmény igazgatóságának, egy, a saját ordináriusa által kinevezett vagy jóváhagyott, az alárendeltségébe tartozó pap, szerzetes, vagy világi személy tagjának is kell lennie (6.a.); az oktatási intézmények alapszabályaiban, egy záradékban egyértelműen és világosan szerepeltetni kell a katolikus vallási identitásukat (6.b.); a tanulók szüleinek, a törvényes gyámjaiknak, vagy pedig saját maguknak, ha már nagykorúak, hivatalosan nyilatkozniuk kell arról, hogy szabadon kéri a katolikus vallási oktatásnak az oktatási intézmény saját tantervében történő szerepeltetését (6.c.); a tanulók részére rendelkezésre kell állnia egy intézményesített vallási segítségnyújtási szolgáltatnak, amelyhez szabadon fordulhatnak (6.d.); intézményi kápolna, vagy egy olyan istentiszteleti célra szánt hely biztosítása, amely alkalmas a szentmisék és az egyéb vallási szertartások megtartására (6.e.). A személyes és intézményes vallási segítségnyújtás a különböző helyzetekben és körülmények között lévő hívők részére (pl. a kórházakban, a börtönökben, a menhelyeken vagy az ezekhez hasonló intézményekben) (7.); a különböző formában megnyilvánuló evangéliumi szeretet gyakorlása, beleértve az intézményes jótékonyági és segítségnyújtási tevékenységeket (pl. az ápolási házakban, a kórházakban, a menedékhelyeken, az árvaházakban, a menhelyeken), különösen pedig a legrászorultabbak (pl. a szegények, az árvák, az idősek, a bevándorlók, a testi- és a szellemi fogyatékosok, a társadalom peremére kerültek és a hasonlóak) segítségét, mindig megjelölve a felajánlott szolgálatok kötelező anyagi ellenszolgáltatás nélkül jellegét (8.).

Az 1999. február 5-ei Utasítás 3. cikkelye⁵⁴¹ értelmében, az alapszabályokban egyértelműen és kiemelkedő helyen kell szerepeltetni az egyesületek, vagy az alapítványok vallási rendeltetését, amelynek összhangban kell lennie az evangéliumok szellemével és a katolikus Egyház tanításával, különösen abban az esetben, amikor a felebaráti szeretettel,

⁵⁴¹ Art. 3. (IIAFC) 3. En los Estatutos deberá establecerse, con nitidez y en lugar destacado, la finalidad religiosa de la entidad, de acuerdo con el espíritu evangélico y la doctrina de la Iglesia Católica, especialmente cuando se trate de la caridad o de la beneficencia en sus diversas manifestaciones, con declaración expresa de no perseguir fines lucrativos y políticos.

vagy a jótékonyság különféle módokon történő kifejezésével kapcsolatosak, kifejezetten kijelentve, hogy nem az anyagi- és a politikai haszon elérésére törekszenek.

Az 1999. február 5-ei Utasítás 4. cikkelye⁵⁴² szerint az illetékes egyházi hatóságok, mielőtt kiadnák a vallási célokról szóló megfelelő igazolásokat, meg kell győződniük arról, hogy az egyesületek és az alapítványok megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyek teljesítése elengedhetetlen a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzésükhöz.

Az 1999. február 5-ei Utasítás 5. cikkelye⁵⁴³ szerint a bejegyzéshez megkövetelt dokumentációt, az illetékes hatóság részére történő benyújtását megelőzően, a Püspöki Konferenciának minden esetben jóvá kell hagynia, majd pedig ezt követően továbbítania kell.

Az 1999. február 5-ei Utasítás 6. cikkelye⁵⁴⁴ alapján, a követelményeknek mindegyikének teljesülése esetén a Vallásügyi Főigazgatóság elvégzi a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzést; abban a kivételes esetben pedig, ha a Vallásügyi Főigazgatóságnak mégis kételye, vagy kifogása lenne az egyesület, vagy az alapítvány vallási jellegével kapcsolatban, akkor a határozatának meghozatala előtt kapcsolatba lép a Püspöki Konferencia Állandó Titkárságával, abból a célból, hogy az esetleges hiányosságokat pótolják, vagy hogy a felmerült kételyeket eloszlassák.

2.2. A vallási jogi személyek vagyonszerzése

A Polgári Törvénykönyv 333. cikkelyével⁵⁴⁵ megegyezően – amely szerint minden dolog, amely létezik, vagy kisajátítás tárgya lehet, az ingó- vagy ingatlan vagyonnak tekintendő –, mihelyt a dolgok a kisajátítás tárgyává válhatnak, különböző vagyoni jogi jogszabályok vonatkoznak rájuk, illetve az őket kisajátítani képes különböző alanyokra is. Nem ugyanazok a jogszabályok vonatkoznak az állami vagy önkormányzati vagyoni rendszerekre, mint a magánszemélyekére. De a magánszemélyek vagyoni rendszerén belül sem mindegy, hogy természetes- vagy jogi személyekről van-e szó, de egy non-profit jogi

⁵⁴² Art. 4. (IIAFIC) 4. La autoridad eclesiástica competente, antes de otorgar el correspondiente certificado de los fines religiosos, se asegurará de que las asociaciones y fundaciones que pretenden obtener la inscripción en el Registro de Entidades Religiosas cumplan lo establecido en los números anteriores.

⁵⁴³ Art. 5. (IIAFIC) 5. La documentación requerida para la inscripción, expedida por la autoridad competente, ha de ser en todo caso, antes de su presentación al Registro, visada y tramitada por la Conferencia Episcopal.

⁵⁴⁴ Art. 6. (IIAFIC) 6. Cumplidos los requisitos indicados, la Dirección General de Asuntos Religiosos procederá a la inscripción en el Registro de Entidades Religiosas. En el caso de que excepcionalmente la Dirección General tuviera todavía duda o dificultad sobre la naturaleza religiosa de dicha entidad, antes de dictar Resolución establecerá contacto con el Secretario General de la Conferencia Episcopal a fin de completar las posibles lagunas o resolver las dificultades.

⁵⁴⁵ Art. 333. (CC) Todas las cosas que son o pueden ser objeto de apropiación se consideran como bienes muebles o inmuebles.

személy vagyoni rendszere is különbözik egy gazdasági társaságtól. Ugyanígy egy vallási jogi személyiség is sajátos vagyoni rendszerrel rendelkezik, amelyre ugyancsak sajátos vagyonjogi rendelkezések – is – vonatkoznak.

2.2.1. Anyagi javak szerzése magánadományok által

A vallási jogi személyek, a spanyol jogszabályok szerinti bármely módon hozzájuthatnak a vagyontárgyak mindegyik csoportjához. Azonban a javak megszerzése szinte mindig együtt jár az adók, illetve az illetékek megfizetésével. Ám az egyházaknak, a gyülekezeteknek, a vallási felekezeteknek és a vallási szervezeteknek adott adományokra sajátos rendelkezések vonatkoznak, amelyek megkönnyítik az adományok adását és elfogadását is, mind a megadományozottak, mind pedig az adományozók részére.

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás⁵⁴⁶ az egyházi jogi személyek két csoportjáról beszél: A 4. cikkely 1. pontja⁵⁴⁷ a Szentszéket, a Püspöki Konferenciát, az egyházmegyéket, a plébániákat, az egyéb területi egységeket, a szerzetesrendeket, a kongregációkat, a megszentelt élet egyéb intézményeit, illetve ezeknek a tartományait és házait sorolja az első csoportba. Az 5. cikkely⁵⁴⁸ pedig azokat a vallási egyesületeket, társulatokat, testületeket és szervezeteket sorolja a második csoportba, amelyeket az előző cikkelyben található felsorolás nem foglal magába, de vallási jellegű tevékenységekkel, jótékonykodással, oktatással, betegellátással, kórházi kezeléssel, vagy szociális gondozással foglalkoznak. De mindkét csoportra igaz, hogy a non-profit szervezetekre vonatkozó állami adózási- és jogi rendelkezéseknek megfelelően adókedvezmények igénybevételére jogosultak.

A Megállapodásnak megfelelően az Örökösödési Illetékről és az Ajándékozási Adóról szóló 29/1987. december 18-ai Törvény⁵⁴⁹ 4. Kiegészítő Rendelkezésének⁵⁵⁰ 1. bekezdése

⁵⁴⁶ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

⁵⁴⁷ Art. 4. p. 1. (AAE) 1. La Santa Sede, la Conferencia Episcopal, las diócesis, las parroquias y otras circunscripciones territoriales, las Ordenes y Congregaciones religiosas y los Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas tendrán derecho a las siguientes exenciones.

⁵⁴⁸ Art. 5. (AAE) Las asociaciones y entidades religiosas no comprendidas entre las enumeradas en el artículo 4 de este Acuerdo y que se dediquen a actividades religiosas, benéfico-docentes, médicas u hospitalarias o de asistencia social tendrán derecho a los beneficios fiscales que el ordenamiento jurídico-tributario del Estado español prevé para las entidades sin fin de lucro y, en todo caso, los que se conceden a las entidades benéficas privadas.

⁵⁴⁹ Ley 29/1987, de 18 de diciembre, del Impuesto sobre Sucesiones y Donaciones (BOE de 19 de diciembre de 1987).

⁵⁵⁰ Disposiciones Finales 4. (Ley del Impuesto de Sucesiones y Donaciones) Ap. 1. Los incrementos de patrimonio a título gratuito adquiridos por las entidades a que se refieren los artículos IV y V del acuerdo sobre

szerint az egyházi jogi személyiséggel rendelkező szervezetek az adományként kapott anyagi javak vonatkozásában mentesülnek a társasági adó megfizetése alól, illetve az előírt feltételek teljesülése esetén mentességet élveznek az örökösödési illeték és az ajándékozási adó megfizetése alól is. A 2. bekezdés ugyanezeket a mentességeket kiterjeszti a nem katolikus vallási szervezetekre is, ha azok teljesítik a Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-es Alkotmánykiegészítő Törvény⁵⁵¹ 6. és 7. cikkelyeiben előírt követelményeket, azaz megalkották a szervezeti- és működési szabályzataikat, valamint együttműködési megállapodásokat kötöttek az állammal (mint a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége⁵⁵², a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége⁵⁵³ és a Spanyolországi Iszlám Bizottság⁵⁵⁴).

Az adományozásra való ösztönzés másik módja, a megadományozott- és az adományozó felmentése az illetékfizetési-, illetve az adófizetési kötelezettség alól, vagy legalább a csökkentése ezeknek a befizetéseknek. Ezzel a kérdéskörrel a non-profit szervezetek adózási rendjéről és az ezeket a szervezeteket támogatásban részesítők adókedvezményeiről szóló 49/2002. december 23-ai Törvény⁵⁵⁵ foglalkozik. A Törvénynek a természetes személyek személyi jövedelemadójának levonható részéről szóló 19. cikkelye⁵⁵⁶ szerint, a személyi jövedelemadót fizető természetes személyeknek jogukban áll a non-profit szervezeteknek befizetett adományaik teljes összegével csökkenteni a befizetendő személyi jövedelemadójukat, de az így érvényesíthető adókedvezmény 25 %-nál nem lehet több, miközben figyelembe kell venni ugyanennek a Törvénynek a jótékony célú adományok és egyéb anyagi hozzájárulások adókedvezményeiről szóló 18. cikkelyének⁵⁵⁷ előírásait is. A

asuntos económicos entre el Estado Español y la Santa Sede de 3 de enero de 1979, estarán exentos en el Impuesto sobre Sociedades, cuando concurren las condiciones y requisitos exigidos por dicho acuerdo para disfrutar de exención en el Impuesto que grava las Sucesiones y Donaciones. Ap. 2. El mismo beneficio será aplicable a las asociaciones confesionales no católicas reconocidas, cuando concurren las condiciones y requisitos establecidos en los artículos 6. y 7. de la Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, sobre Libertad Religiosa.

⁵⁵¹ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁵⁵² La Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE).

⁵⁵³ La Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI).

⁵⁵⁴ La Comisión Islámica de España (CIE).

⁵⁵⁵ Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de Régimen Fiscal de las Entidades sin Fines Lucrativos y de los Incentivos Fiscales al Mecenazgo (BOE de 24 de diciembre de 2002) (LRFELIFM).

⁵⁵⁶ Art. 19. (LRFELIFM) 1. Los contribuyentes del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas tendrán derecho a deducir de la cuota íntegra el 25 % de la base de la deducción determinada según lo dispuesto en el artículo 18. 2. La base de esta deducción se computará a efectos del límite previsto en el artículo 56, apartado 1, de la Ley 40/1998, de 9 de diciembre, del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas y otras Normas Tributarias.

⁵⁵⁷ Art. 18. (LRFELIFM) 1. La base de las deducciones por donativos, donaciones y aportaciones realizados en favor de las entidades a las que se refiere el artículo 16 será: a. En los donativos dinerarios, su importe. b. En los donativos o donaciones de bienes o derechos, el valor contable que tuviesen en el momento de la transmisión y, en su defecto, el valor determinado conforme a las normas del Impuesto sobre el Patrimonio. c. En la constitución de un derecho real de usufructo sobre bienes inmuebles, el importe anual que resulte de aplicar, en

jogi személyek jótékony célú anyagi hozzájárulásaival kapcsolatos szabályozást a Törvénynek a társasági adó levonható részéről szóló 20. cikkelyében⁵⁵⁸ találjuk meg, amelynek értelmében a társasági adó befizetésére kötelezett jogi személyeknek jogukban áll a non-profit szervezeteknek befizetett adományaik teljes összegével csökkenteni a fizetendő társasági adójukat, de az így érvényesíthető adókedvezmény 35 %-nál nem lehet több, miközben figyelembe kell venni ugyanennek a Törvénynek a jótékony célú adományok és egyéb anyagi hozzájárulások adókedvezményeiről szóló 18. cikkelyének az előírásait is. Továbbá az érvényesített adókedvezmény összege nem haladhatja meg a jogi személy adott évi társasági adó alapjának a 10 %-át, ha pedig mégis meghaladná, akkor a következő tíz év során lehet érvényesíteni ezt az adókedvezményt. A Törvénynek a kiemelt tevékenységek támogatásáról szóló 22. cikkelyének⁵⁵⁹ értelmében, az állam általános költségvetési törvénye rendelkezhet olyan kiemelt tevékenységek és szervezetek anyagi támogatásának elősegítéséről, amelyek segítségével általánosan fontos célokat lehet megvalósítani. Ezeknek a kiemelt tevékenységeknek és szervezeteknek az anyagi támogatásával kapcsolatban az állam általános költségvetési törvénye 5 %-kal megemelheti a Törvény 19. és 20. cikkelyeiben megállapított, a természetes-, illetve a jogi személyek által a személyi jövedelemadó-, illetve a társasági adó megállapításánál érvényesíthető adókedvezmények mértékét. A Törvénynek a közérdekű tevékenységekkel kapcsolatos vállalkozói együttműködési megegyezésekről szóló 25.

cada uno de los períodos impositivos de duración del usufructo, el 2 % al valor catastral, determinándose proporcionalmente al número de días que corresponda en cada período impositivo. d. En la constitución de un derecho real de usufructo sobre valores, el importe anual de los dividendos o intereses percibidos por el usufructuario en cada uno de los períodos impositivos de duración del usufructo. e. En la constitución de un derecho real de usufructo sobre otros bienes y derechos, el importe anual resultante de aplicar el interés legal del dinero de cada ejercicio al valor del usufructo determinado en el momento de su constitución conforme a las normas del Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Jurídicos Documentados. f. En los donativos o donaciones de obras de arte de calidad garantizada y de los bienes que formen parte del Patrimonio Histórico Español a que se refieren los párrafos d y e del apartado 1 del artículo 17 de esta Ley, la valoración efectuada por la Junta de Calificación, Valoración y Exportación. En el caso de los bienes culturales que no formen parte del Patrimonio Histórico Español, la Junta valorará, asimismo, la suficiencia de la calidad de la obra. 2. El valor determinado de acuerdo con lo dispuesto en el apartado anterior tendrá como límite máximo el valor normal en el mercado del bien o derecho transmitido en el momento de su transmisión.

⁵⁵⁸ Art. 20. (LRFELIFM) 1. Los sujetos pasivos del Impuesto sobre Sociedades tendrán derecho a deducir de la cuota íntegra, minorada en las deducciones y bonificaciones previstas en los capítulos II, III y IV del Título VI de la Ley 43/1995, de 27 de diciembre, del Impuesto sobre Sociedades, el 35 % de la base de la deducción determinada según lo dispuesto en el artículo 18. Las cantidades correspondientes al período impositivo no deducidas podrán aplicarse en las liquidaciones de los períodos impositivos que concluyan en los 10 años inmediatos y sucesivos. 2. La base de esta deducción no podrá exceder del 10 % de la base imponible del período impositivo. Las cantidades que excedan de este límite se podrán aplicar en los períodos impositivos que concluyan en los diez años inmediatos y sucesivos.

⁵⁵⁹ Art. 22. (LRFELIFM) La Ley de Presupuestos Generales del Estado podrá establecer una relación de actividades prioritarias de mecenazgo en el ámbito de los fines de interés general citados en el número 1 del artículo 3 de esta Ley, así como las entidades beneficiarias, de acuerdo con su artículo 16. En relación con dichas actividades y entidades, la Ley de Presupuestos Generales del Estado podrá elevar en cinco puntos porcentuales, como máximo, los porcentajes y límites de las deducciones establecidas en los artículos 19, 20 y 21 de esta Ley.

cikkelye⁵⁶⁰ szerint a non-profit szervezetek a közérdekű tevékenységek végzésére írásos együttműködési megegyezéseket köthetnek a magánvállalkozásokkal, amelyek a feladat teljesítése által az adott szervezetnek gazdasági segítséget nyújtanak. Ezek a spanyolországi telephellyel rendelkező vállalkozások a megegyezések alapján végzett közérdekű tevékenységeik teljesítése során kifizetett pénzeszközöket vagy a felmerült kiadásokat költségként vonhatják le az adóalapjukból, s így csökkenthetik a befizetendő társasági adójukat, vagy a gazdasági tevékenységet folytató vállalkozás tulajdonosa a nyereség után fizetendő személyi jövedelemadójának megállapításánál is érvényesítheti ezt az adókedvezményt. Az együttműködési megegyezések teljesítése során kifizetett pénzüsszegek után igénybevett adókedvezmény más adókedvezményekkel nem vonható össze. Mindenesetre ez a lehetőség alkalmat ad arra, hogy a különböző magánvállalkozások és a katolikus Egyház, illetve az egyházi szervezetek között írásos megegyezések jöjjenek létre, legnagyobb részt azzal a céllal, hogy művészettörténeti fontosságú istentiszteleti helyek kerüljenek helyreállításra, vagy kulturális események kerüljenek megrendezésre.

2.2.2. Anyagi javak szerzése az adófizetők rendelkezése által

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás⁵⁶¹ 2. cikkelyének 2. pontja⁵⁶² értelmében a Megállapodás aláírását követő három teljes költségvetési éven át, az állam a katolikus Egyháznak évente átutalhatja a jövedelmek megadóztatásából származó bevételének, vagy az éves nemzeti összterméknek, vagy pedig valamilyen egyéb személyekhez köthető bevételének egy megállapított százalékát,

⁵⁶⁰ Art. 25. (LRFEFLIFM) 1. Se entenderá por convenio de colaboración empresarial en actividades de interés general, a los efectos previstos en esta Ley, aquel por el cual las entidades a que se refiere el artículo 16, a cambio de una ayuda económica para la realización de las actividades que efectúen en cumplimiento del objeto o finalidad específica de la entidad, se comprometen por escrito a difundir, por cualquier medio, la participación del colaborador en dichas actividades. La difusión de la participación del colaborador en el marco de los convenios de colaboración definidos en este artículo no constituye una prestación de servicios. 2. Las cantidades satisfechas o los gastos realizados tendrán la consideración de gastos deducibles para determinar la base imponible del Impuesto sobre Sociedades de la entidad colaboradora o del Impuesto sobre la Renta de no Residentes de los contribuyentes que operen en territorio español mediante establecimiento permanente o el rendimiento neto de la actividad económica de los contribuyentes acogidos al régimen de estimación directa del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas. 3. El régimen fiscal aplicable a las cantidades satisfechas en cumplimiento de estos convenios de colaboración será incompatible con los demás incentivos fiscales previstos en esta Ley.

⁵⁶¹ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

⁵⁶² Art. 2. p. 2. (AAE) 2. Transcurridos tres ejercicios completos desde la firma de este Acuerdo, el Estado podrá asignar a la Iglesia Católica un porcentaje del rendimiento de la imposición sobre la renta o el patrimonio neto u otra de carácter personal, por el procedimiento técnicamente más adecuado. Para ello, será preciso que cada contribuyente manifieste expresamente en la declaración respectiva, su voluntad acerca del destino de la parte afectada. En ausencia de tal declaración la cantidad correspondiente se destinará a otros fines.

a technikailag legmegfelelőbb eljárást választva; ehhez az szükséges, hogy minden egyes adófizető egy saját maga által kitöltött nyilatkozat segítségével egyértelműen kinyilváníthassa az akaratát az általa befizetett adó egy megállapított százalékanak sorsáról; ennek a nyilatkozatnak a hiányában ez az összeg más célra kerül felhasználásra. Ez az utóbbi módszer szándékozott helyettesíteni azt a korábbi megoldást, hogy a Parlament évenkénti döntése alapján, az általános állami költségvetésből juttattak a katolikus Egyháznak, ezt követően pedig az adófizetők személyesen rendelkezhetnek arról, hogy a költségvetésbe befolyó adójuk egy részével támogatják-e a katolikus Egyházat.

Első alkalommal az 1988-as év általános állami költségvetéséről szóló 33/1987. december 23-ai Törvény⁵⁶³ 5. kiegészítő rendelkezése tette lehetővé a Megállapodás 2. cikkelyének végrehajtását azzal, hogy 1988-tól kezdve biztosította annak lehetőségét, hogy az adófizetők egy vallási- vagy pedig egy egyéb, a társadalom számára fontos célra rendelkezessenek a befizetett személyi jövedelemadójuk egy megállapított százalékaról. A 33/1987. december 23-ai Törvény 5. kiegészítő rendelkezésének 3. pontja⁵⁶⁴ 0,5239 %-ban állapítja meg a személyi jövedelemadónak az adófizető rendelkezése szerinti célra áttulajdonozható részét (az egymást követő költségvetési törvényekben ez a szám 2006-ig változatlan maradt). A Törvény 5. kiegészítő rendelkezésének 5. pontja⁵⁶⁵ azt is kimondta, hogy a katolikus Egyháznak így juttatott összeg három éven át – tehát 1988-ban, 1989-ben és 1990-ben – nem lehetett kevesebb, mint az új támogatási rendszer bevezetése előtti utolsó évben – 1987-ben – az állami költségvetésből az Egyháznak adott támogatás összege.

Az 1991-es év általános állami költségvetéséről szóló 31/1990. december 27-ei Törvény⁵⁶⁶ 3. kiegészítő rendelkezése⁵⁶⁷ értelmében a katolikus Egyház 1991-ben az állami

⁵⁶³ Ley 33/1987, de 23 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1988 (BOE de 24 de diciembre de 1987).

⁵⁶⁴ Disposición Adicional 5. p. 3. (Ley 33/1987, de 23 de diciembre) 3. El porcentaje aplicable en las declaraciones correspondientes al período impositivo de 1988 será del 0,5239 por 100.

⁵⁶⁵ Disposición Adicional 5. p. 5. (Ley 33/1987, de 23 de diciembre) 5. Durante el período de tres años a que se refiere el párrafo segundo del apartado 4 del citado artículo 2. del Acuerdo citado con la Santa Sede, la dotación presupuestaria a la Iglesia Católica se minorará en la cuantía de la asignación tributaria que aquella reciba en virtud de lo previsto en esta disposición. La minoración se efectuará con cargo al rendimiento del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas en cada ejercicio. Los recursos percibidos en virtud de este sistema por la Iglesia Católica durante 1988, 1989 y 1990, no serán inferiores a la dotación presupuestaria recibida en 1987, actualizada anualmente.

⁵⁶⁶ Ley 31/1990, de 27 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1991 (BOE de 28 de diciembre de 1990).

⁵⁶⁷ Disposición Adicional 3. (Ley 31/1990, de 27 de diciembre) 3. La Iglesia Católica recibirá, mensualmente, durante 1991, en concepto de entrega a cuenta de la asignación tributaria, una dozada parte de la dotación presupuestaria a la Iglesia Católica en 1990. Cuando se disponga de los datos definitivos del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas correspondiente a 1990, se procederá a la regularización definitiva abonándose la diferencia a la Iglesia Católica o, en caso de que las entregas a cuenta hubieran superado el importe de la asignación tributaria, compensando el exceso con el importe de las entregas a cuenta posteriores.

költségvetésből minden hónapban az egy tizenketted részét kapta meg az 1990-ben a személyi jövedelemadóból az adófizetők rendelkezése alapján neki felajánlott összegnek. Amikor pedig már rendelkezésre álltak a pontos adatok arról, hogy az adófizetők az 1990. évi személyi jövedelemadójukból összesen mekkora összeg felajánlásáról rendelkeztek a katolikus Egyház javára, akkor a többletet az állam átutalta volna az Egyháznak; abban az esetben viszont, ha pedig az Egyháznak eredetileg nagyobb összeg került volna átadásra, mint amennyit ténylegesen felajánlottak számára az adófizetők, akkor ez az összeg a következő év költségvetésben került volna elszámolásra. Ezt a rendszert alkalmazták 1992-ben és 1993-ban is, azzal a különbséggel, hogy az évente az Egyháznak átadott költségvetési pénzüsszegek mindig nagyobbak voltak, mint az adófizetők által a személyi jövedelemadókból ténylegesen felajánlott összegek, s ez a különbség pedig nem került elszámolásra a soron következő év költségvetésében.

Az 1994-es év általános állami költségvetéséről szóló 21/1993. december 29-ei Törvény⁵⁶⁸ 3. kiegészítő rendelkezése is megismételte az előző évek szabályozását, de tovább folytatódott az 1991-es, az 1992-es és az 1993-as év gyakorlata. Az egymást követő költségvetési törvények minden egyes évben megerősítették ezt a rendszert és így gyakorlatilag megőrzésre került a vegyes rendszer, amelynek a lényege, hogy az állam a költségvetésből továbbra is kiegészítette az adófizetőknek a személyi jövedelemadójuk megállapított százalékának az Egyház számára felajánlott összegét.

A 2000-es év általános állami költségvetéséről szóló 54/1999. december 29-ei Törvény⁵⁶⁹ egy jelentős újítást vezetett be, ugyanis a minden egyes adófizető számára a már eddig is meglévő lehetőség mellett – hogy a befizetett személyi jövedelemadó 0,5239 %-ának sorsáról egy személyesen kitöltött nyilatkozat által dönteni lehetett, hogy az a katolikus Egyháznak kerül-e átutalásra, vagy pedig egyéb szociális célok lesznek-e belőle megvalósítva⁵⁷⁰ –, lehetővé tette, hogy a befizetett személyi jövedelemadó újabb 0,5239 %-ának sorsáról nyilatkozhassanak az adófizetők, hogy az a katolikus Egyháznak kerüljön-e átutalásra, vagy pedig egyéb szociális célokra legyen-e fordítva.⁵⁷¹ Ez az új elosztási rendszer

⁵⁶⁸ Ley 21/1993, de 29 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1994 (BOE de 30 de diciembre de 1993).

⁵⁶⁹ Ley 54/1999, de 29 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2000 (BOE de 30 de diciembre de 1999).

⁵⁷⁰ Disposición Adicional 20. p. 1. (Ley 54/1999, de 29 de diciembre) 1. En desarrollo de lo previsto en el artículo 2 del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos, de 3 de enero de 1979, el Estado destinará al sostenimiento de la Iglesia Católica el 0,5239 % de la cuota íntegra del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas correspondiente a los contribuyentes que manifiesten expresamente su voluntad en tal sentido.

⁵⁷¹ Disposición Adicional 22. (Ley 54/1999, de 29 de diciembre) Durante los años 2000, 2001 y 2002 el Estado destinará a subvencionar actividades de interés social, en la forma que reglamentariamente se establezca, el

került alkalmazásra a 2000-es, a 2001-es és a 2002-es évben is, amelynek a további időszakokra történő meghosszabbítása is szóba jöhetett, mint ahogyan egy újabb százalékos arányszám is megállapításra kerülhetett volna.⁵⁷²

A 2003-as év általános állami költségvetéséről szóló 52/2002. december 30-ai Törvény⁵⁷³ 23. kiegészítő rendelkezése⁵⁷⁴ a 2003-as, a 2004-es és a 2005-ös évre is kiterjesztette az 54/1999. december 29-ei Törvényben meghatározott elosztási rendszert.

A 2006-os év általános állami költségvetéséről szóló 30/2005. december 29-ei Törvény⁵⁷⁵ 11. kiegészítő rendelkezése⁵⁷⁶ a 2006-os évre is az 54/1999. december 29-ei Törvényben meghatározott elosztási rendszert hagyta érvényben, de ismét biztosította annak a lehetőségét is, hogy a következő évre vonatkozóan felülvizsgálásra, módosításra vagy meghosszabbításra kerüljön az eddigi rendszer.

A 2007-es év általános állami költségvetéséről szóló 42/2006. december 28-ai Törvény⁵⁷⁷ 18. kiegészítő rendelkezése⁵⁷⁸ 2007. január 1-től meghatározatlan időre egy új

0,5239 % de la cuota íntegra del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas, determinada en la forma prevista en el apartado dos de la disposición adicional vigésima de la presente Ley, correspondiente a los contribuyentes que manifiesten expresamente su voluntad en tal sentido.

⁵⁷² Disposición Adicional 20. p. 4. (Ley 54/1999, de 29 de diciembre) 4. Este sistema se aplicará durante los años 2000, 2001 y 2002, pudiendo revisarse durante este último período, transcurrido el cual se podrá acordar la prórroga del mismo o fijar un nuevo porcentaje y suprimir el carácter de mínimo de los pagos a cuenta.

⁵⁷³ Ley 52/2002, de 30 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2003 (BOE de 31 de diciembre de 2002).

⁵⁷⁴ Disposición Adicional 23. (Ley 52/2002, de 30 de diciembre) 1. En desarrollo de lo previsto en el artículo 2 del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos, de 3 de enero de 1979, se prorroga el sistema de asignación tributaria a la Iglesia Católica regulado en los apartados Uno, Dos y Tres de la disposición adicional vigésima de la Ley 54/1999, de 29 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2000. 2. La prórroga tendrá vigencia durante los años 2003, 2004 y 2005, pudiendo revisarse el sistema durante este último período, transcurrido el cual se podrá acordar nuevamente la prórroga del mismo o fijar un nuevo porcentaje y suprimir el carácter de mínimo de los pagos a cuenta.

⁵⁷⁵ Ley 30/2005, de 29 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2006 (BOE de 30 de diciembre de 2005).

⁵⁷⁶ Disposición Adicional 11. (Ley 30/2005, de 29 de diciembre) 1. En desarrollo de lo previsto en el artículo 2 del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos, de 3 de enero de 1979, se prorroga el sistema de asignación tributaria a la Iglesia Católica regulado en los apartados uno, dos y tres de la disposición adicional vigésima de la Ley 54/1999, de 29 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2000. 2. La prórroga tendrá vigencia durante el año 2006, debiendo revisarse el sistema durante este año o acordarse una nueva prórroga.

⁵⁷⁷ Ley 42/2006, de 28 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2007 (BOE de 29 de diciembre de 2006).

⁵⁷⁸ Disposición Adicional 18. (Ley 42/2006, de 28 de diciembre) 1. Con vigencia desde el 1 de enero de 2007 y con carácter indefinido, en desarrollo de lo previsto en el artículo 2 del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos, de 3 de enero de 1979, el Estado destinará al sostenimiento de la Iglesia Católica el 0,7 % de la cuota íntegra del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas correspondiente a los contribuyentes que manifiesten expresamente su voluntad en tal sentido. 2. A estos efectos, se entenderá por cuota íntegra del impuesto la formada por la suma de la cuota íntegra estatal y de la cuota íntegra autonómica o complementaria en los términos previstos en la Ley reguladora del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas. 3. Durante el año 2007 el Estado entregará, mensualmente, a la Iglesia Católica 12.501.051,76 euros, a cuenta de la cantidad que deba asignar a la iglesia por aplicación de lo dispuesto en el apartado Uno anterior. Antes del 30 de noviembre de 2008, se efectuará una liquidación provisional de la asignación correspondiente a 2007, practicándose la liquidación definitiva antes del 30 de abril de 2009. En ambas liquidaciones, una vez

elosztási rendszert vezetett be, amelynek a lényege, hogy az adófizetők a befizetett személyi jövedelemadójuk 0,7 %-ának a katolikus Egyház részére történő átadásáról dönthetnek, illetve ugyancsak 0,7 %-ra emelte a befizetett személyi jövedelemadóból az Egyháznak kiegészítő jelleggel adható támogatás mértékét is. A továbbiakban is az előző évi adófelajánlások teljes összegét alapul vevő havonkénti részletekben utalta át az állam az Egyháznak a neki járó összeget, majd pedig a tényleges rendelkezések szerinti összeggel számolt el a soron következő két év során.

A 2008-as év általános állami költségvetéséről szóló 51/2007. december 26-ai Törvény⁵⁷⁹ 18. kiegészítő rendelkezése⁵⁸⁰ a 42/2006. december 28-ai Törvényben meghatározott elosztási és elszámolási rendszert hagyta érvényben a 2008-as évre, azzal a kiegészítéssel, hogy a Pénzügyminisztériumot jelölte meg az Egyház és az állam közti elszámolás rendjének a rendeleti úton történő szabályozására.

A 2009-es év általános állami költségvetéséről szóló 2/2008. december 23-ai Törvény⁵⁸¹ 48. kiegészítő rendelkezése⁵⁸² 2009-re is a 42/2006. december 28-ai Törvényben meghatározott elosztási és elszámolási rendszert hagyta érvényben.

Ezt a személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszert a katolikus Egyház nem tekinti a legjobb módszernek – mint ahogyan erről a Spanyol Püspöki Konferencia többször is kifejtette a véleményét –, de a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án

efectuadas, se procederá por las dos partes a regularizar, en un sentido o en otro, el saldo existente. 4. Se elevan a definitivas las cantidades entregadas a cuenta en 2006.

⁵⁷⁹ Ley 51/2007, de 26 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2008 (BOE de 27 de diciembre de 2007).

⁵⁸⁰ Disposición Adicional 18. (Ley 51/2007, de 26 de diciembre) 1. Durante el año 2008 el Estado entregará, mensualmente, a la Iglesia Católica 12.751.072,79 euros, a cuenta de la cantidad que deba asignar a la iglesia por aplicación de lo dispuesto en los apartados Uno y Dos de la disposición adicional decimotercera de la Ley 42/2006, de 28 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2007. Antes del 30 de noviembre de 2009 se efectuará una liquidación provisional de la asignación correspondiente a 2008, practicándose la liquidación definitiva antes del 30 de abril de 2010. En ambas liquidaciones, una vez efectuadas, se procederá por las dos partes a regularizar, en un sentido o en otro, el saldo existente. 2. El procedimiento para hacer efectivas las regularizaciones de saldos a las que se refiere el apartado anterior se establecerá por Orden del Ministro de Economía y Hacienda. El procedimiento que se regule en dicha Orden será también de aplicación tanto a las regularizaciones previstas en la disposición adicional decimotercera, apartado Tres, de la Ley 42/2006, de 28 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2007, como a las que se prevean en las sucesivas Leyes anuales de presupuestos generales del Estado.

⁵⁸¹ Ley 2/2008, de 23 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 2009 (BOE de 24 de diciembre de 2008).

⁵⁸² Disposición Adicional 48. (Ley 2/2008, de 23 de diciembre) Ap. 1. Durante el año 2009 el Estado entregará, mensualmente, a la Iglesia Católica 13.006.094,24 euros, a cuenta de la cantidad que deba asignar a la Iglesia por aplicación de lo dispuesto en los apartados Uno y Dos de la disposición adicional decimotercera de la Ley 42/2006, de 28 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2007. Ap. 2. Antes del 30 de noviembre de 2010, se efectuará una liquidación provisional de la asignación correspondiente a 2009, practicándose la liquidación definitiva antes del 30 de abril de 2011. En ambas liquidaciones, una vez efectuadas, se procederá por las dos partes a regularizar, en un sentido o en otro, el saldo existente.

gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás 2. cikkelyének 5. pontja⁵⁸³ szerint a katolikus Egyház megerősítette azt a célját, hogy az átmeneti időszak lejártá után, az adófelajánlásokból befolyó összeg önmagában is biztosítani fogja a kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges anyagi erőforrásokat.

A személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszer kizárólag csak a katolikus Egyház vonatkozásában alkalmazható, ugyanis az államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével⁵⁸⁴, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével⁵⁸⁵ és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal⁵⁸⁶ 1992. április 28-án megkötött Megállapodásaiban ez a lehetőség nem szerepel. A protestáns- és a zsidó Szövetségekkel folytatott előkészítő tárgyalások során, ezen vallások képviselői egy olyan önfinanszírozó rendszert tartottak saját maguk számára kedvezőbbnek, amelyet az állam adókedvezményekkel ösztönöz; a muzulmán Bizottság ugyan kifejezetten kérte is, hogy esetükben is alkalmazható legyen a személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszer, de ezt a kérést az állam nem támogatta.

2.2.3. Anyagi javak szerzése kegyes intézkedések által

Az Egyházi Törvénykönyvnek a kegyes intézkedésekkel foglalkozó kánonjai közül az 1299. kánon⁵⁸⁷ a kegyes intézkedés fogalmát adja meg, az 1300. kánon⁵⁸⁸ a kegyes célra adományozó akaratának gondos teljesítését írja elő, az 1301. kánon⁵⁸⁹ az ordináriust nevezi

⁵⁸³ Art. 2. p. 5. (AAE) 5. La Iglesia Católica declara su propósito de lograr por sí misma los recursos suficientes para la atención de sus necesidades. Cuando fuera conseguido este propósito, ambas partes se pondrán de acuerdo para sustituir los sistemas de colaboración financiera expresada en los párrafos anteriores de este artículo, por otros campos y formas de colaboración económica entre la Iglesia Católica y el Estado.

⁵⁸⁴ La Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE).

⁵⁸⁵ La Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI).

⁵⁸⁶ La Comisión Islámica de España (CIE).

⁵⁸⁷ CIC 1299. k. 1. §. Aki a természetjog és a kánonjog alapján javairól szabadon rendelkezik, javait hagyhatja a kegyes célokra akár élők közti, akár halál esetére szóló intézkedéssel. 2. §. Az egyház javára tett halál esetére szóló intézkedésekben, ha lehetséges, meg kell tartani a világi jog szerinti formákat; ha ezeket elhagyták, az örököseket figyelmeztetni kell arra, hogy kötelesek teljesíteni az örökhagyó akaratát.

⁵⁸⁸ CIC 1300. k. A javaikat akár élők közti, akár halál esetére szóló intézkedéssel kegyes célra adományozó vagy hagyó hívők törvényesen elfogadott akaratát igen gondosan teljesíteni kell még a javak kezelésének és felhasználásának módját illetően is, az 1301. kán. 3. §-a előírásának fenntartásával.

⁵⁸⁹ CIC 1301. k. 1. §. Az összes, akár halál esetére szóló, akár élők közti kegyes intézkedéseknek az ordinárius a végrehajtója. 2. §. Ennél a jogánál fogva az ordinárius felügyelhet és köteles is felügyelni még látogatás útján is arra, hogy a kegyes intézkedéseket teljesítsék, a többi végrehajtók pedig feladatuk végeztével neki kötelesek számot adni. 3. §. A végintézkedésekhez fűzött olyan záradékokat, melyek az ordináriusnak ezzel a jogával ellentétesek, úgy kell tekinteni, mintha nem is fűzték volna őket a végintézkedéshez.

meg a kegyes intézkedés hivatalos végrehajtójaként és az 1302. kánon⁵⁹⁰ a bizalmi személyével kapcsolatos szabályozást tartalmazza.

A kegyes intézkedések tehát olyan vagyoni jogi intézkedések, amelyek valamilyen egyházi vagy jótékonyági célra irányulnak, azaz amikor valaki a saját javait az élők közti, vagy a halál esetére szóló megfelelő rendelkezése által kegyes célokra hagyja. Bármely, a legtágabb értelemben vett egyházi tevékenység kegyes cél lehet, amely összhangban van az Egyház küldetésével, így pl. a könyörületeség gyakorlása, a kereszténység terjesztése, vagy a felebaráti szeretet bármely időszzerű formájának kinyilvánítása. A leggyakoribb kegyes intézkedés a végrendelet útján kifejezett utolsó akaratnyilvánítás, vagy pedig a halál esetére szóló valamilyen más rendelkezés.

Ezzel összefüggésben a Polgári Törvénykönyv 749. cikkelye⁵⁹¹ az általában a szegények javára tett rendelkezésekről szól, amikor valaki a konkrét személyek vagy embercsoportok megjelölése nélkül a szegények javára tesz a halála esetére szóló intézkedést; ilyenkor, ha nincs más amiből teljesen egyértelműen kiderülhetne az örökhagyó más jellegű akarata, akkor úgy kell értelmezni, hogy a halála idején fennálló lakóhelyének szegényeire hagyta a vagyonát; a szegények minősítését és a javak elosztását az a személy végzi, akit az örökhagyó kijelölt, míg a végrendelet végrehajtójának megjelölése hiányában, a település plébánosa, polgármestere és a helyi bíró szavazattöbbséggel dönt ezekben a kérdésekben, illetve az előforduló egyéb bizonytalanságokban; ugyanez történik akkor is, amikor az örökhagyó a vagyonát, vagy annak egy részét végrendeletileg egy plébánia vagy egy meghatározott embercsoport szegényeinek javára hagyja.

Miközben az Egyházi Törvénykönyv a kegyes intézkedésekről külön rendelkezéseket tartalmaz, addig a Polgári Törvénykönyvben semmilyen külön rendelkezést nem találunk ebben a vonatkozásban. Ezért az örökhagyó akaratának megvalósulása érdekében egy

⁵⁹⁰ CIC 1302. k. 1. §. Aki bizalmiként kegyes célra akár élők közti intézkedés, akár végrendelet alapján javakat vett át, köteles erről az ordináriust értesíteni, és megjelölni neki az összes ilyen ingó vagy ingatlan javakat a hozzájuk kapcsolódó terhekkal együtt; ha pedig ezt az adományozó kifejezetten és teljesen megtiltotta, ne fogadja el a bizalmi megbízatást. 2. §. Az ordináriusnak meg kell követelnie, hogy a bizalmi javakat biztonságba helyezték, és felügyelnie kell a kegyes intézkedés végrehajtására az 1301. kán. szerint. 3. §. Valamely szerzetes intézmény vagy az apostoli élet valamely társasága egyik tagjára bízott bizalmi javak szempontjából, ha az illető javakat egy helynek, egyházmegyének vagy azok lakóinak szánták, illetve kegyes célok támogatására adták, az 1. és 2. §-ban említett ordinárius a helyi ordinárius; máskülönben pápai jogú klerikusi intézményben vagy az apostoli élet pápai jogú klerikusi társaságaiban a nagyobb előljáró, más szerzetes intézményekben pedig az illető tag saját ordináriusa.

⁵⁹¹ Art. 749. (CC) Las disposiciones hechas a favor de los pobres en general, sin designación de personas ni de población, se entenderán limitadas a los del domicilio del testador en la época de su muerte, si no constare claramente haber sido otra su voluntad. La calificación de los pobres y la distribución de los bienes se harán por la persona que haya designado el testador, en su defecto por los albaceas, y, si no los hubiere, por el Párroco, el Alcalde y el Juez municipal, los cuales resolverán, por mayoría de votos, las dudas que ocurran. Esto mismo se hará cuando el testador haya dispuesto de sus bienes en favor de los pobres de una parroquia o pueblo determinado.

lehetséges megoldás lehet, hogy a konkrét személyek vagy embercsoportok megjelölése nélkül a szegények javára tett halála esetére szóló intézkedések teljesítését a vallási jogi személyekre, illetve az egyházi hatóságokra bízzák, nehogy a kegyes intézkedés végrehajtása elmaradjon. Ilyenkor az is megtörténhet, hogy az így átadott vagyontárgyak értékesítésre kerülnek, és az eladásukból befolyt összegeket fordítják kegyes vagy jótékony célokra, de a kegyes intézkedések esetében lehetséges alkalmat adni egy kegyes alapítvány létrehozására is.

2.2.4. Anyagi javak szerzése kegyes alapítványok által

Az Egyházi Törvénykönyvnek a kegyes alapítványokkal foglalkozó kánonjai közül az 1303. kánon⁵⁹² megkülönbözteti egymástól az önálló- és a nem önálló alapítványokat, az 1304. kánon⁵⁹³ az alapítványnak a jogi személy általi elfogadásához szükséges írásos ordináriusi engedély megadásának feltételeit szabályozza, az 1305. kánon⁵⁹⁴ az alapítványnak adott adomány biztos helyen történő elhelyezéséről intézkedik, az 1306. kánon⁵⁹⁵ az alapítványok írásos rögzítéséről szól és az 1307. kánon⁵⁹⁶ pedig az alapítványokból fakadó terhek teljesítésének adminisztrációját szabályozza.

⁵⁹² CIC 1303. k. 1. §. A jogban kegyes alapítvány néven szerepelnek: 1. az önálló kegyes alapítványok, vagyis a dolgok olyan együttesei, melyeket a 114. kán. 2. §-a szerinti célokra szántak, és amelyeket az illetékes egyházi hatóság jogi személlyé tett; 2. a nem önálló kegyes alapítványok, vagyis a valamely hivatalos jogi személynek bármi módon adott olyan anyagi javak, melyekhez az a teher járul, hogy a részleges jogban megszabandó hosszú időn keresztül, évi jövedelmükből miséket kell mondani és más meghatározott egyházi cselekményeket kell végezni, vagy másképpen kell a 114. kán. 2. §-ában említett célokat szolgálni. 2. §. Ha a nem önálló kegyes alapítvány javait a megyéspüspököknek alárendelt jogi személyre bízták, az idő leteltével az 1274. kán. 1. §-ában említett intézet céljára kell fordítani azokat, hacsak az alapító ettől eltérő szándékát kifejezetten ki nem nyilvánította; máskülönb az alapítvány javai magára a jogi személyre szállnak.

⁵⁹³ CIC 1304. k. 1. §. Ahhoz, hogy egy jogi személy valamely alapítványt érvényesen elfogadhasson, az ordinárius írásbeli engedélyre van szükség; ezt csakis akkor adja meg, ha előbb törvényesen meggyőződött arról, hogy a jogi személy mind a most elvállalásra váró új kötelezettségnek, mind a már elvállaltak eleget tud tenni; különösen ügyeljen arra, hogy a jövedelmek teljesen megfeleljenek a hozzájuk kapcsolt terheknek, a hely és a vidék szokása szerint. 2. §. Az alapítványok létesítésével és elfogadásával kapcsolatos egyéb feltételeket a részleges jognak kell megszabnia.

⁵⁹⁴ CIC 1305. k. Az alapítványi adomány címén juttatott pénzt és ingó javakat rögtön az ordinárius által jóváhagyandó, biztos helyen kell elhelyezni abból a célból, hogy ezt a pénzt vagy az ingó javak értékét megőrizték és ugyanannak az ordináriusnak az érdekeltek és saját gazdasági tanácsa meghallgatása után kialakított józan ítélete szerint mielőbb biztonságosan és hasznosan befektessék az illető alapítvány javára, a teher kifejezet és külön említésével.

⁵⁹⁵ CIC 1306. k. 1. §. Az alapítványokat, még ha előszóban tették is őket, írásban kell rögzíteni. 2. §. Az okmány egyik példányát az egyházmegyei hivatal levéltárában, a másikat pedig annak a jogi személynek a levéltárában kell biztonságosan őrizni, melyhez az alapítvány tartozik.

⁵⁹⁶ CIC 1307. k. 1. §. Az 1300-1302. és az 1287. kán. előírásainak megtartásával a kegyes alapítványokból fakadó terhekről készítsenek táblázatot, és helyezték el látható helyen, nehogy a teljesítendő kötelezettségek feledésbe merüljenek. 2. §. A 958. kán. 1. §-ában említett könyvön kívül legyen egy másik könyv is, melyet a plébánosnál vagy az igazgatónál kell őrizni; ebbe jegyezzék be az egyes kötelezettségeket, teljesítésüket és a miseadományokat.

Az Egyházi Törvénykönyv 1303. kánonja 1. §. 1. pontja szerint, a nagyon széles körű egyházi célra⁵⁹⁷ szánt önálló kegyes alapítványokat az illetékes egyházi hatóság egyházi jogi személlyé tette, így azokat a katolikus Egyház vallási alapítványairól szóló 589/1984. február 8-ai Királyi Rendelettel⁵⁹⁸ összhangban bejegyzik a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába. Így a non-profit szervezetek adózási rendjéről és a részükre adott támogatások adókedvezményeiről szóló 49/2002. december 23-ai Törvénynek⁵⁹⁹ a vallási szervezetek alapítványairól szóló 8. kiegészítő rendelkezése⁶⁰⁰ értelmében a Törvény rendelkezései alkalmazhatóak az önálló kegyes alapítványokra.

Míg az Egyházi Törvénykönyv 1303. kánonja 1. §. 2. pontja szerinti nem önálló kegyes alapítványok a hivatalos vallási jogi személyeknek adott anyagi javakat jelentik, tehát a nem önálló kegyes alapítványok nem vallási jogi személyek, így azokat nem jegyzik be a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába, következésképp adókedvezményekben sem részesülhetnek. Ezért a nem önálló kegyes alapítványokra csak az egyházjogi rendelkezések vonatkoznak.

2.2.5. Anyagi javak szerzése elidegenítés által

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás 1. cikkelyének 4. pontja⁶⁰¹ értelmében az állam elismeri azon

⁵⁹⁷ CIC 114. k. 2. §. Az 1. §-ban említett célnak számítanak azok a célok, amelyek a vallásosság, az apostoli tevékenység vagy az akár lelki, akár anyagi vonatkozású irgalmas szeretet tetteivel kapcsolatosak.

⁵⁹⁸ Real Decreto 589/1984, de 8 de febrero, sobre Fundaciones Religiosas de la Iglesia Católica (BOE de 28 de marzo de 1984).

⁵⁹⁹ Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de Régimen Fiscal de las Entidades sin Fines Lucrativos y de los Incentivos Fiscales al Mecenazgo (BOE de 24 de diciembre de 2002).

⁶⁰⁰ Disposición Adicional 8. (Ley 49/2002 de 23 de diciembre) Lo dispuesto en esta Ley se entiende sin perjuicio de lo establecido en los acuerdos con la Iglesia Católica y en los acuerdos y convenios de cooperación suscritos por el Estado con las iglesias, confesiones y comunidades religiosas, así como en las normas dictadas para su aplicación, para las fundaciones propias de estas entidades, que podrán optar por el régimen fiscal establecido en los artículos 5 a 25 de esta Ley, siempre que en este último caso presenten la certificación de su inscripción en el Registro de Entidades Religiosas, y cumplan el requisito establecido en el número 5 del artículo 3 de esta Ley.

⁶⁰¹ Art. 1. p. 4. (AAJ) El Estado reconoce la personalidad jurídica civil y la plena capacidad de obrar de las Órdenes, Congregaciones religiosas y otros Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas y de las asociaciones y otras entidades y fundaciones religiosas que gocen de ella en la fecha de entrada en vigor del presente Acuerdo. Las Órdenes, Congregaciones religiosas y otros Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas que, estando erigidas canónicamente en esta fecha, no gocen de personalidad jurídica civil y las que se erijan canónicamente en el futuro adquirirán la personalidad jurídica civil mediante la inscripción en el correspondiente Registro del Estado, la cual se practicará en virtud de documento auténtico en el que conste la erección, fines, datos de identificación, órganos representativos, régimen de funcionamiento y facultades de dichos órganos. A los efectos de determinar la extensión y límites de su capacidad de obrar, y por tanto de disponer de sus bienes, se estará a lo que disponga la legislación canónica, que actuará en este caso como derecho estatutario. Las asociaciones y otras entidades y fundaciones religiosas que, estando erigidas canónicamente en la fecha de entrada en vigor del presente Acuerdo, no gocen de personalidad jurídica civil y las que se erijan canónicamente en el futuro por la competente autoridad eclesiástica podrán adquirir la

szerzetesrendeknek, kongregációknak és megszentelt élet világi intézményeinek, illetve ezek tartományainak és házainak, illetve a vallási célra létrehozott társulatok, egyesületek, alapítványok és az egyéb más vallási célra létesített egyházi szervezetek polgári jogi személyiségét és teljes jogképességét, amelyek a Megállapodás hatálybalépésének napján már léteztek. Viszont azok a szerzetesrendek, kongregációk és a megszentelt élet világi intézményei, illetve ezek tartományai és házai, amelyek a Megállapodás hatálybalépésének napján egyházjogilag még nem kerültek jóváhagyásra, azok nem válnak polgári jogi személyiséggé, amint azonban megtörténik az egyházjogi jóváhagyásuk, a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába történő bejegyzésükkel megszerzik a polgári jogi személyiséget; a nyilvántartásba vételhez az alapítás hiteles okirata, a célok megjelölése, az azonosításhoz szükséges adatok, a képviseleti szerve megnevezése, a működési rend megadása és a képviseleti szerv meghatalmazása szükséges. De továbbra is az egyházjogi előírások határozzák meg ezeknek a már polgári jogi értelemben is jogi személynek számító egyházi szervezetek hatásköreit és cselekvési határait, így csak ezen kereteket figyelembe véve dönthetnek szabadon a saját vagyonukról is.

Azokat az egyházi szerveket, amelyek a katolikus Egyház hierarchikus felépítettségéből adódóan magát az Egyházat alkotják, így a Szentszék, a Püspöki Konferenciát, az egyházmegyéket és a plébániákat, nem szükséges a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába bejegyeztetni, mert e nélkül is polgári jogi személyiséggel rendelkeznek.

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény 6. cikkelyének 1. pontja⁶⁰² biztosítja a Vallási Szervezetek Nyilvántartásába bejegyzett egyházak, felekezetek és vallási közösségek teljes autonómiáját és lehetővé teszi számukra, hogy saját maguk alkossák meg a szervezeti- és működési szabályzataikat, a belső jogrendjeiket és a hozzájuk tartozó személyekre vonatkozó előírásaikat. A szóban forgó előírások, valamint a céljaik megvalósítására létrehozott intézmények működési szabályai magukba foglalhatnak olyan kikötéseket, amelyek segítenek megőrizni a saját vallási hovatartozást és az adott vallás sajátosságait, de megkülönböztetés nélkül és egyenlő módon

personalidad jurídica civil con sujeción a lo dispuesto en el ordenamiento del Estado, mediante la inscripción en el correspondiente Registro en virtud de documento auténtico en el que consten la erección, fines, datos de identificación, órganos representativos, régimen de funcionamiento y facultades de dichos órganos.

⁶⁰² Art. 6. p. 1. (LOLR) 1. Las Iglesias, Confesiones y Comunidades religiosas inscritas tendrán plena autonomía y podrán establecer sus propias normas de organización, régimen interno y régimen de su personal. En dichas normas, así como en las que regulen las instituciones creadas por aquellas para la realización de sus fines, podrán incluir cláusulas de salvaguarda de su identidad religiosa y carácter propio, así como del debido respeto a sus creencias, sin perjuicio del respeto de los derechos y libertades reconocidos por la Constitución, y en especial de los de libertad, igualdad y no discriminación.

tiszteletben kell tartaniuk mások vallási meggyőződését és az Alkotmány által biztosított szabadságjogait.

Az Egyházi Törvénykönyvnek az elidegenítéssel foglalkozó kánonjai közül az 1291. kánon az egyházi javaknak az érvényes elidegenítéséhez szükséges engedélyről szól, az 1292. kánon az elidegenítés szempontjából három csoportba sorolja az egyházi javakat, az 1293. kánon az egyházi javak elidegenítéséhez szükséges egyéb feltételeket sorolja fel, az 1294. kánon az elidegenítéskor kapható minimális összeg nagyságát határozza meg, illetve rendelkezik az elidegenítésből származó pénz biztonságos befektetéséről, az 1295. kánon szerint az elidegenítés szabályait kell alkalmazni más ügyletekre is, míg az 1296. kánon az elidegenítés kapcsán az Egyház jogainak érvényesítésére indított esetleges világi jogi perek indításáról szól.

Az egyházjogi előírások szerint csak azoknak az egyházi javaknak az elidegenítéséhez szükséges az Egyházi Törvénykönyv 1291. kánonja által előírt engedély az illetékes egyházi hatóságtól, amelyek egy hivatalos egyházi jogi személyhez tartoznak, annak állandó vagyonát képezik és az értékük meghaladja az Egyházi Törvénykönyv 1292. kánonja szerint, a Spanyol Püspöki Konferencia által meghatározott értékhatárt.

Az Egyházi Törvénykönyv 1292. kánonja értelmében az elidegenítés szempontjából az egyházi javak három csoportba sorolhatóak: 1. a Spanyol Püspöki Konferencia által megállapított alsó értékhatár alatti értékek elidegenítéséhez nem szükséges külön engedély; 2. az alsó értékhatár feletti, de az ugyancsak a Spanyol Püspöki Konferencia által megszabott felső értékhatár alatti értékek elidegenítéséhez az illetékes egyházi hatóságnak vagy a megyéspüspöknek az egyházmegyei gazdasági tanács, a tanácsosok testülete és az érdekeltek hozzájárulásával megadott engedélye szükséges; 3. a felső értékhatár feletti értékek elidegenítéséhez pedig már a Szentszék engedélye szükségeltetik. Az eredetileg 1984-ben megállapított összeghatárokat⁶⁰³ a Spanyol Püspöki Konferencia az 1990. november 19-24. között tartott plenáris ülésén módosította és az alsó értékhatárt tízmillió spanyol pezetában (azaz 2002. január 1-e óta kb. hatvanezer euróban), míg a felső értékhatárt százmillió spanyol pezetában (azaz 2002. január 1-e óta kb. hatszázezer euróban) állapította meg, amely határozatot a Püspöki Kongregáció felülvizsgálatát követően a Szentszék 1992. április 11-én hagyott jóvá.⁶⁰⁴

⁶⁰³ Boletín de la Conferencia Episcopal Española 3 (1984) 103.

⁶⁰⁴ Boletín de la Conferencia Episcopal Española 35 (1992) 151.

A Legfelső Bíróság 1997. február 27-ei ítélete⁶⁰⁵, amelyet egy apátnő által kötött adásvételi szerződéssel kapcsolatban hozott, ismételten megerősítette, hogy az egyházi javak elidegenítése csakis az egyházjogi rendelkezések figyelembevételével történhet.

2.2.6. Anyagi javak szerzése különleges bejegyzés által

A katolikus Egyház szükségét látta, hogy az egyházüldözések idején (1931-1939) a vagyonának egy részét magánszemélyek nevére írassa, így több – eredetileg – egyházi ingatlant is magánszemélyek nevére jegyezték be a Telekkönyvi Hivatalokban. De hasonló eset a nem katolikus vallások esetében is előfordult, ezért már a Vallásszabadságról szóló 44/1967. június 28-ai Törvény is tartalmazott olyan átmeneti rendelkezéseket, mint amilyent a jelenleg hatályos 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény is tartalmaz⁶⁰⁶, amely megjelöl egy határidőt, ameddig az ilyen közbeiktatott tulajdonosoknak adó-, illeték-, járulék- és díjmentesen áll módjukban az eredeti egyházi tulajdonos részére bejegyeztetni a tulajdonjogot a telekkönyvbe.

Ezzel összefüggésben a katolikus Egyházat néhány, a különleges bejegyzésekkel kapcsolatos egyéb jogszabály is megemlíti, így a Jelzálogról szóló 1947. február 14-ei Rendelet⁶⁰⁷ 19. cikkelye⁶⁰⁸ is, amely kimondja, hogy az államhoz hasonló módon az Egyháznak vagy az egyházi szervezeteknek lehetőségük van jelzálogjogot bejegyeztetni azokra az ingatlanokra, amelyeknek a visszaszolgáltatására joggal tartanak igényt. A Jelzálogról szóló 1946. december 8-ai Törvény⁶⁰⁹ 206. cikkelyének⁶¹⁰ 1. bekezdése pedig úgy

⁶⁰⁵ Sentencia del Tribunal Supremo de 27 de febrero de 1997, de Compraventa por Abadesa.

⁶⁰⁶ Segunda. (Disposiciones Transitorias de LOLR) Las Asociaciones religiosas que al solicitar su reconocimiento legal, de conformidad con lo establecido en la Ley 44/1967, de 28 de junio, hubieren hecho expresa declaración de ser propietarias de bienes inmuebles o de otra clase sujetos a registro público para la plena eficacia de su transmisión, cuya titularidad dominical aparezca a nombre de terceros, y aquellas que habiendo ya formulado ante la Administración esta declaración patrimonial solicitaren su inscripción legal con arreglo a lo prevenido en la presente Ley, podrán, en el plazo de un año, regularizar su situación patrimonial, otorgando los documentos en los que se reconozca la propiedad a favor de las mismas de aquellos bienes que figuren a nombre de personas interpuestas o utilizando cualquier otro procedimiento legal para justificar adecuadamente su dominio, hasta obtener la inscripción de los títulos en el Registro de la propiedad, con exención de toda clase de impuestos, tasas y arbitrios que pudieran gravar la transmisión, los documentos o las actuaciones que con tal motivo se originen.

⁶⁰⁷ Decreto de 14 de febrero de 1947 por el que se aprueba el Reglamento Hipotecario.

⁶⁰⁸ Art. 19. (Reglamento Hipotecario) En la misma forma se inscribirán los bienes que pertenezcan a la Iglesia o a las Entidades eclesiásticas, o se les devuelvan, y deban quedar amortizados en su poder.

⁶⁰⁹ Ley Hipotecaria, Texto Refundido según Decreto de 8 de febrero de 1946.

⁶¹⁰ Art. 206. (Ley Hipotecaria) Ap. 1. El Estado, la provincia, el municipio y las Corporaciones de derecho público o servicios organizados que forman parte de la estructura política de aquél y las de la Iglesia Católica, cuando carezcan del título escrito de dominio, podrán inscribir el de los bienes inmuebles que les pertenezcan mediante la oportuna certificación librada por el funcionario a: cuyo cargo esté la administración de los mismos en la que se expresará el título de adquisición o el modo en que fueron adquiridos. Ap. 2. Mediante certificación

rendelkezik, hogy a katolikus Egyház, ugyanúgy mint az állam, a tartományok, a helyi önkormányzatok, a közhatali testületek és mindazok a szerveződések, amelyek az államszervezet részét képezik, azokban az esetekben amikor a kényszerítő körülmények hatására nélkülözni kénytelenek a tulajdonjoguk gyakorlását, a valódi tulajdonjogot bizonyító megfelelő igazolások alapján jelzálogjogot jegyeztethetnek be erre a valójában hozzájuk tartozó, ám jelenleg más tulajdonában álló ingatlanra; ilyenkor a valódi tulajdonosnak arról is hivatalos nyilatkozatot kell tennie, hogy a jelenlegi tulajdonos milyen címen szerezte meg vagy sajátította ki az adott ingatlanokat.⁶¹¹ A Jelzálogról szóló 1947. február 14-ei Rendelet 304. cikkelyének⁶¹² 2. bekezdése szerint az egyházi vagyonnal kapcsolatos igazolásokat az illetékes egyházmegyék adják ki. A jogszabályok által biztosított jelzálogjog bejegyeztethetőség az Egyház számára nem kiváltság, egyrészt mert a jelzálogjogot nem kötelező bejegyeztetni, másrészt ezzel a lehetőséggel nem csak az Egyház élhet.

Ezek a különleges bejegyzésekkel kapcsolatos rendelkezések az összes egyházi jogi személyekre vonatkoznak, amelyek a kényszerítő körülmények hatására nélkülözni kénytelenek a tulajdonjoguk gyakorlását.

2.3. A vallási jogi személyek dologi vagyona

Alapvetően nem a birtokos személyétől, hanem a birtoknak a természetétől függ, hogy milyen jogszabályok vonatkoznak rá. Hiszen nem minden esetben vonatkozhatnak ugyanazok az előírások egy templomra vagy egy temetőre, mint egy szállodára, egy magánháza vagy egy mozira, függetlenül attól, hogy annak ki a tulajdonosa. A vallási jogi személy esetében mindkét összetevő egybeesik, ugyanis a birtok is és a birtokos is vallási jellegű.

2.3.1. A vallási kultusz helyeinek, a temetőknek és a levéltáraknak a sérthetetlensége

administrativa, librada en los términos indicados en el párrafo anterior y con los demás requisitos en cada caso establecidos, podrán inscribirse la declaración de obra nueva, mejoras y división horizontal de fincas urbanas, y, siempre que no afecten a terceros, las operaciones de agrupación, división, agregación y segregación de fincas del Estado y de los demás entes públicos estatales certificantes.

⁶¹¹ RODRÍGUEZ BLANCO, M., *Las certificaciones de dominio de la Iglesia católica: Análisis del artículo 206 de la Ley Hipotecaria*, in *Revista Jurídica del Notariado* núm. 34 (2000) 265-301.

⁶¹² Art. 304. (Reglamento Hipotecario) En el caso de que el funcionario a cuyo cargo estuviere la administración o custodia de los bienes no ejerza autoridad pública ni tenga facultad para certificar, se expedirá la certificación a que se refiere el artículo anterior por el inmediato superior jerárquico que pueda hacerlo, tomando para ello los datos y noticias oficiales que sean indispensables. Tratándose de bienes de la Iglesia, las certificaciones serán expedidas por los Diocesanos respectivos.

A Vallásszabadságról szóló 44/1967. június 28-ai Törvény⁶¹³ 23. cikkelye⁶¹⁴ kimondta, hogy a nem katolikus vallási szervezetek szertartásainak helyet adó épületek, illetve helységek a sérthetlenség jogával rendelkeztek.

Az ugyancsak a Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁶¹⁵ viszont már nem mondja ki azoknak a helyeknek a sérthetlenségét, ahol a különböző vallások szertartásai zajlanak.

De a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás⁶¹⁶ 1. cikkelyének 5. pontja⁶¹⁷ biztosítja az istentiszteleti célra szolgáló helyek sérthetlenségét, illetve úgy rendelkezik, hogy ezeket a helyeket anélkül nem is lehet lebontani, hogy előzetesen ne fosztanak meg őket megszentelt jellegüktől. Ugyanennek a cikkelynek a 6. pontja⁶¹⁸ szerint az állam tiszteletben tartja és védelmezi a Spanyol Püspöki Konferencia, az egyházmegyei hivatalok, a szerzetesrendek és a szerzetesi kongregációk nagyobb előljárói hivatalainak, a plébániák, valamint a többi egyházi intézmény és szervezet irat- és levéltárainak, nyilvántartó- és anyakönyveinek, illetve a többi dokumentumaiknak a sérthetlenségét.

A Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶¹⁹ 2. cikkelye 2. pontjának⁶²⁰ megfelelően a protestáns Szövetséghez tartozó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek istentiszteleti célra szolgáló helyei a törvényekben meghatározott feltételekkel sérthetlenséget élveznek. A Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶²¹ 2. cikkelyének 2. pontja⁶²² értelmében a zsidó Szövetséghez tartozó vallási

⁶¹³ Ley 44/1967, de 28 de junio, de Libertad Religiosa (BOE de 1 de julio de 1967) (LLR 1967).

⁶¹⁴ Art. 23. (LLR 1967) Todos los lugares de culto debidamente autorizados tienen garantizada su inviolabilidad con arreglo a las Leyes.

⁶¹⁵ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁶¹⁶ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁶¹⁷ Art. 1. p. 5. (AAJ) Los lugares de culto tienen garantizada su inviolabilidad con arreglo a las Leyes. No podrán ser demolidos sin ser previamente privados de su carácter sagrado. En caso de su expropiación forzosa, será antes oída la autoridad eclesiástica competente.

⁶¹⁸ Art. 1. p. 6. (AAJ) El Estado respeta y protege la inviolabilidad de los archivos, registros y demás documentos pertenecientes a la Conferencia Episcopal Española, a las Curias episcopales, a las Curias de los superiores mayores de las Órdenes y Congregaciones religiosas, a las parroquias y a otras instituciones y entidades eclesiásticas.

⁶¹⁹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE).

⁶²⁰ Art. 2. p. 2. (AFEREDE) 2. Los lugares de culto de las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE) gozan de inviolabilidad en los términos establecidos en las Leyes.

⁶²¹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFICI).

szervezetek szertartásainak helyei a törvényekben meghatározott feltételekkel sérthetetlenséget élveznek. Ugyanennek a cikkelynek a 6. pontja⁶²³ alapján a zsidó temetők ugyanúgy a sérthetetlenség jogát élvezik, mint a zsidó vallási szervezetek szertartásainak helyei. A Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶²⁴ 2. cikkelyének 2. pontjának⁶²⁵ megfelelően a muzulmán Bizottságot alkotó muzulmán vallási szervezetek szertartásainak helyei a törvényekben meghatározott feltételekkel sérthetetlenséget élveznek; illetve a cikkely 5. pontja⁶²⁶ szerint a muzulmán temetők is ugyanezt a sérthetetlenséget élvezik.

2.3.2. A vallási jogi személyek javainak és a vallási kultusz céljára szánt felszentelt vagy megáldott szent dolgok forgalomképtelensége

A Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1/2000. január 7-ei Törvénynek⁶²⁷ a további forgalomképtelen javak felsorolását tartalmazó 606. cikkelyének 3. pontja⁶²⁸ szerint a törvényesen bejegyzett vallások megáldott szent dolgai és a vallási szertartásaik végzésekor használt felszentelt javaik forgalomképtelenek. A megáldott szent dolgok kifejezés az ingatlan vagyron két konkrét típusát jelöli: a temetőket és a templomokat. Úgy tűnik, hogy a vallási szertartások céljaira használt felszentelt javak pedig a forgalomképtelen ingóságok csoportjába tartoznak (pl. a templomok felszerelési tárgyai).

2.3.3. A temetők

A Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶²⁹ 2. cikkelyének 6. pontja⁶³⁰ szerint a zsidó temetők ugyanúgy a

⁶²² Art. 2. p. 2. (AFCI) Los lugares de culto de las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI) gozan de inviolabilidad en los términos establecidos en las leyes.

⁶²³ Art. 2. p. 6. (AFCI) 6. Los cementerios judíos gozarán de los beneficios legales que este artículo establece para los lugares de culto. (...)

⁶²⁴ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶²⁵ Art. 2. p. 2. (ACIE) 2. Los lugares de culto de las Comunidades Islámicas miembros de la Comisión Islámica de España gozan de inviolabilidad en los términos establecidos por las Leyes. (...)

⁶²⁶ Art. 2. p. 5. (ACIE) 5. Los cementerios islámicos gozarán de los beneficios legales que establece el número 2 de este mismo artículo para los lugares de culto. (...)

⁶²⁷ Ley 1/2000 de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil (BOE de 8 de enero de 2000) (LEC).

⁶²⁸ Art. 606. p. 3. (LEC) Son también inembargables: 3. Los bienes sacros y los dedicados al culto de las religiones legalmente registradas.

⁶²⁹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI).

sérthetlenség jogát élvezik, mint a zsidó vallási szervezetek szertartásainak helyei; ezenfelül a zsidó Szövetséghez tartozó vallási szervezeteknek joguk van a helyi önkormányzati tulajdonú temetőkben külön, a zsidó sírok számára fenntartott területet kijelölni, ahogyan joguk van a helyi- és az egészségügyi jogszabályok betartásával saját zsidó temetőket is birtokolniuk és működtetniük; valamint a hivatkozott jogszabályok figyelembevételével, joguk van a sírba helyezésre, az elföldelésre és a temetési szertartásra vonatkozó hagyományos zsidó vallási rendszabályok megtartásával, és a helyi zsidó közösség közreműködésével végezni a zsidó vallású elhunytak temetését; végül pedig azokban az esetekben, amikor korábban azért temették a zsidó vallású elhunytakat az önkormányzati temetőkbe, mert az adott településen nem volt külön zsidó temető, joguk van az ilyen zsidó vallású elhunytak holttestét áthelyezni a zsidó Szövetséghez tartozó vallási szervezetek birtokában lévő saját zsidó temetőkbe.

A Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶³¹ 2. cikkelyének 5. pontja⁶³² az előzőekben bemutatott, a zsidó Szövetséggel kötött Megállapodás 2. cikkelyének 6. pontjával teljes egészében megegyező szabályozást tartalmaz a muzulmán temetők és temetkezési szokások vonatkozásában.

A Szentszék és a Spanyol Állam között létrejött megállapodások egyike sem tesz külön említést a katolikus temetőkről.

⁶³⁰ Art. 2. p. 6. (AFCI) 6. Los cementerios judíos gozarán de los beneficios legales que este artículo establece para los lugares de culto. Se reconoce a las Comunidades Israelitas, pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas de España (FCI), el derecho a la concesión de parcelas reservadas para los enterramientos judíos en los cementerios municipales, así como el derecho de poseer cementerios judíos privados, con sujeción a lo dispuesto en la legislación de régimen local y de sanidad. Se adoptarán las medidas oportunas para la observancia de las reglas tradicionales judías, relativas a inhumaciones, sepulturas y ritos funerarios, que se realizarán con intervención de la Comunidad judía local. Se reconoce el derecho a trasladar a los cementerios pertenecientes a las Comunidades Israelitas los cuerpos de los difuntos judíos, tanto de los actualmente inhumados en cementerios municipales como de aquéllos cuyo fallecimiento se produzca en localidad en la que no exista cementerio judío.

⁶³¹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶³² Art. 2. p. 5. (ACIE) 5. Los cementerios islámicos gozarán de los beneficios legales que establece el número 2 de este mismo artículo para los lugares de culto. Se reconoce a las Comunidades Islámicas, pertenecientes a la Comisión Islámica de España (CIE), el derecho a la concesión de parcelas reservadas para los enterramientos islámicos en los cementerios municipales, así como el derecho a poseer cementerios islámicos propios. Se adoptarán las medidas oportunas para la observancia de las reglas tradicionales islámicas, relativas a inhumaciones, sepulturas y ritos funerarios que se realizarán con intervención de la Comunidad Islámica local. Se reconoce el derecho a trasladar a los cementerios pertenecientes a las Comunidades Islámicas los cuerpos de los difuntos musulmanes, tanto los actualmente inhumados en cementerios municipales como los de aquellos cuyo fallecimiento se produzca en localidad en la que no exista cementerio islámico, con sujeción a lo dispuesto en la legislación de régimen local y de sanidad.

Viszont a Települési Önkormányzati Temetőekben végzett Temetésekről szóló 49/1978. november 3-ai Törvény⁶³³ 1. cikkelye⁶³⁴ kötelező jelleggel előírja a települési önkormányzatok részére, hogy vallási- vagy bármilyen más okból fakadó megkülönböztetés nélkül biztosítsák a temetőkben a temetések elvégzésének lehetőségét. A Törvény 2. cikkelye⁶³⁵ szerint az elhunyt, vagy az elhunyt családja által megválasztott temetési szertartással történik minden egyes temetés, illetve ugyanígy a temető kápolnájában vagy más alkalmas helyen vallási szertartást lehetséges tartani az elhunytért, éppen ezért a települési önkormányzatok temetőiben – ha ilyen jellegű kérés érkezik – lehetővé kell tenni kápolnák vagy más alkalmas helyek létesítését, ahol a már említett vallási szertartásokat meg lehet tartani.

2.3.4. A vallási kultusz helyeinek kényszer-kisajátítási módja

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás⁶³⁶ 1. cikkelyének 5. pontja⁶³⁷ biztosítja az istentiszteleti célra szolgáló helyek sérthetetlenségét, illetve úgy rendelkezik, hogy abban az esetben, ha szükségessé válik ezeknek a helyeknek a kényszer-kisajátítása, akkor erről előzetesen meg kell hallgatni az illetékes egyházi hatóságot.

A Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti 1992. április 28-ai Megállapodás⁶³⁸ 2. cikkelyének 3. pontja⁶³⁹ – hasonlóan a zsidó Szövetséggel és a muzulmán Bizottsággal kötött Megállapodásokkal – úgy rendelkezik, hogy az istentiszteleti- vagy a vallási szertartások céljaira használt helyek elkerülhetetlennek tűnő

⁶³³ Ley 49/1978, de 3 de noviembre, de Enterramientos en Cementerios Municipales (BOE de 7 de noviembre de 1978).

⁶³⁴ Art. 1. (Ley 49/1978, de 3 de noviembre) Los Ayuntamientos están obligados a que los enterramientos que se efectúen en sus cementerios se realicen sin discriminación alguna por razones de religión ni por cualquiera otra.

⁶³⁵ Art. 2. (Ley 49/1978, de 3 de noviembre) Los ritos funerarios se practicarán sobre cada sepultura de conformidad con lo dispuesto por el difunto o con lo que la familia determine. Asimismo, podrán celebrarse actos de culto en las capillas o lugares destinados al efecto en dichos cementerios. En los cementerios municipales se autorizará a quienes los soliciten el establecimiento de las capillas o lugares de culto a que se refiere el párrafo anterior.

⁶³⁶ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁶³⁷ Art. 1. p. 5. (AAJ) Los lugares de culto tienen garantizada su inviolabilidad con arreglo a las Leyes. No podrán ser demolidos sin ser previamente privados de su carácter sagrado. En caso de su expropiación forzosa, será antes oída la autoridad eclesiástica competente.

⁶³⁸ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE).

⁶³⁹ Art. 2. p. 3. (AFEREDE) En caso de expropiación forzosa, deberá ser oída previamente la Comisión Permanente de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE), salvo razones de urgencia, seguridad y defensa nacionales o graves de orden o seguridad públicos.

kényszer-kisajátítása esetében előzetesen meg kell hallgatni a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségének Állandó Bizottságát⁶⁴⁰ (illetve a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségének Általános Titkárságát⁶⁴¹, illetve magát a Spanyolországi Iszlám Bizottságot⁶⁴²), a nemzetbiztonsági és a nemzetvédelmi szempontból sürgős esetek, vagy a közrendet és a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető esetek kivételével.

A Kényszer-kisajátításról szóló 1954. december 16-ai Törvény⁶⁴³ 16. cikkelye⁶⁴⁴ az egyházi javak kisajátításával kapcsolatban előírja, hogy – az azóta már hatályon kívül helyezett – 1953-as Konkordátum⁶⁴⁵ és a többi, az államnak a különböző egyházakkal és vallásokkal megkötött Megállapodások szabályozásainak betartását, illetve azokat figyelembevéve kell alkalmazni a Törvényt. Emellett a Kényszer-kisajátítási Törvény 1957. április 26-ai Végrehajtási Rendeletének⁶⁴⁶ 23. cikkelye 1. pontja⁶⁴⁷ pedig a katolikus Egyház javainak lefoglalásával és kisajátításával kapcsolatban – hivatkozva az azóta már hatályon kívül helyezett 1953-as Konkordátumra – úgy rendelkezik, hogy az erre vonatkozó végleges döntés meghozatala előtti nyolc napos határidővel meg kell hallgatni az illetékes egyházi hatóságot, amely részére a várhatólag megállapításra kerülő kártérítés összegének megjelölésével javaslatot kell tenni. Továbbá a Végrehajtási Rendelet 94. cikkelyének 2. pontja⁶⁴⁸ szerint – ismét az azóta már hatályon kívül helyezett 1953-as Konkordátumra hivatkozva –, amikor a katolikus Egyházhoz tartozó lefoglalandó vagy kisajátítandó javak kijelölésre kerülnek, előzetesen ki kell kérni az illetékes egyházmegye azon bizottságának véleményét – ha már létrehozták –, amely lehetőleg történésekből, művészettörténésekből és régészekből áll, hogy a szakértelmükkel segítsék a döntés megszületésének előkészítését.

⁶⁴⁰ Comisión Permanente de la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España.

⁶⁴¹ Secretaría General de la Federación de Comunidades Israelitas de España.

⁶⁴² Comisión Islámica de España.

⁶⁴³ Ley de 16 de diciembre de 1954, de Expropiación Forzosa (BOE de 17 de diciembre de 1954).

⁶⁴⁴ Art. 16. (Ley de 16 de diciembre de 1954) Cuando se trate de expropiar bienes de la Iglesia, se observará el régimen establecido al efecto en el Concordato vigente, entiéndanse Acuerdos con el Estado de diferentes confesiones religiosas ajustándose en los demás a lo preceptuado en esta Ley.

⁶⁴⁵ Concordato entre la Santa Sede Apostólica y el Estado Español de 27 de agosto de 1953 (CSE 1953).

⁶⁴⁶ Decreto de 26 de abril de 1957, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley de Expropiación Forzosa (BOE de 20 de junio de 1957).

⁶⁴⁷ Art. 23. p. 1. (Decreto de 26 de abril de 1957) 1. En las ocupaciones y expropiaciones de bienes de la Iglesia Católica se estará a lo dispuesto en el artículo XXII del vigente Concordato. A tal fin, además de aplicarse procedimiento regulado en este Reglamento, el Jurado de Expropiación antes de resolver definitivamente sobre el justiprecio, dará audiencia por plazo de ocho días a la autoridad eclesiástica, manifestando la cuantía de la indemnización que se propone fijar.

⁶⁴⁸ Art. 94. p. 2. (Decreto de 26 de abril de 1957) 2. Cuando los bienes u objetos que hayan de ocuparse o expropiarse, pertenezcan a la Iglesia Católica serán designados, con preferencia, los académicos que formen parte de la Comisión diocesana correspondiente, si estuviere constituida, que se establece en el artículo XXI del vigente Concordato.

2.3.5. A vallási kultusz helyeinek és az azokhoz kapcsolódó helyeknek, a vallási jogi személyek irodáinak és a vallási szolgáltatókat képző helyeknek az adómentessége

A Szentszék és a Spanyol Állam között gazdasági kérdésekről 1979. január 3-án létrejött Megállapodás⁶⁴⁹ 4. cikkelyének 1.A. pontja⁶⁵⁰ értelmében a Szentszék, a Püspöki Konferencia, az egyházmegyék, a plébániák, az egyéb területi egységek, a szerzetesrendek, a kongregációk, a megszentelt élet egyéb intézményei, illetve ezeknek a tartományai és házai jogosultak a helyi ingatlanadó megfizetése alóli teljes és állandó mentességre a következő ingatlanok vonatkozásában: Az istentiszteleti célra szánt templomok és kápolnák, a lelkipásztori tevékenységek végzésére szolgáló épületek, illetve ezeknek a kiegészítő helységei és épületei; a püspököknek, a kanonokoknak és a lelkipáztorkodással foglalkozó papoknak a lakóhelyei; az egyházmegyei- és a plébániahivatalok irodahelyiségei; az egyházmegye- és a szerzetes papok képzésére szolgáló papnevelő intézetek és az egyházi egyetemek épületei, amennyiben a sajátos egyházi tudományágak oktatása zajlik bennük; az elsősorban a szerzetesrendek, a kongregációk és megszentelt élet egyéb intézményeinek szánt rendházak, kolostorok, zárdák vagy egyéb házak épületei.

A Spanyol Államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal 1992. április 28-án megkötött Megállapodások⁶⁵¹ 11. cikkelyeinek 3.A. pontjai⁶⁵² alapján a protestáns- és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot

⁶⁴⁹ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

⁶⁵⁰ Art. 4. p. 1.A. (AAE) 1. La Santa Sede, la Conferencia Episcopal, las diócesis, las parroquias y otras circunscripciones territoriales, las Ordenes y Congregaciones religiosas y los Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas tendrán derecho a las siguientes exenciones: A. Exención total y permanente de la Contribución Territorial Urbana de los siguientes inmuebles: 1. Los templos y capillas destinados al culto, y asimismo, sus dependencias o edificios y locales anejos destinados a la actividad pastoral. 2. La residencia de los Obispos, de los Canónigos y de los Sacerdotes con cura de almas. 3. Los locales destinados a oficinas, la Curia diocesana y a oficinas parroquiales. 4. Los Seminarios destinados a la formación del clero diocesano y religioso y las Universidades eclesíásticas en tanto en cuanto impartan enseñanzas propias de disciplinas eclesíásticas. 5. Los edificios destinados primordialmente a casas o conventos de las Ordenes, Congregaciones religiosas e Institutos de vida consagrada.

⁶⁵¹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶⁵² Art. 11. p. 3.A. (AFEREDE) 3. Las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE) estarán exentas. A) Del impuesto sobre Bienes Inmuebles y de las contribuciones especiales que, en su caso, correspondan, por los siguiente bienes inmuebles de su propiedad: a) Los lugares de culto y sus dependencias o edificios y locales anejos, destinados al culto o a la asistencia religiosa y a la residencia de pastores evangélicos. b) Los locales destinados a oficinas de las Iglesias pertenecientes a la

alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek mentesek az ingatlanadó és a különleges helyi adók megfizetése alól, a következő saját tulajdonú ingatlanok esetében: az istentiszteleti helyek, a zsinagógák, a mecsetek és a többi vallási szertartások végzésére Használt helyek, ezeknek a kiegészítő helységei vagy épületei, valamint a lelkészek, a rabbik, az imámok, a többi vallási szolgálattevők és a vallási szolgálatok segédszemélyeinek lakó- és tartózkodási helyei, illetve az irodai célokra használt hivatali helységei, továbbá a leendő vallási szolgálattevők oktatásának, képzésének és felkészítésének biztosítását szolgáló intézményei vonatkozásában.

2. 3. 6. A vallási jogi személyek belső kiadványai

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás⁶⁵³ 3. cikkelyének a. pontja⁶⁵⁴ szerint nem terheli sem jövedelem-, sem forrás-, sem pedig fogyasztási adó az utasítások, a rendelkezések, a körlevelek, az egyházmegyei közlönyök és bármilyen egyéb illetékes egyházi hatóság kiadványainak a megjelentetését és a szokott helyeken történő terjesztését.

A Spanyol Államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal 1992. április 28-án megkötött Megállapodások⁶⁵⁵ 11. cikkelyeinek 2.a. pontjai⁶⁵⁶ értelmében a protestáns- és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek mindenféle adófizetési kötelezettség alóli mentességgel adhatják ki a belső kiadványaikat, utasításaikat, közlönyeket és értesítőiket, amelyeket közvetlenül és ingyenesen juttatnak el a tagjaik részére.

Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE). c) Los seminarios destinados a la formación de ministros de culto, cuando impartan únicamente enseñanzas propias de las disciplinas eclesiásticas.

⁶⁵³ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

⁶⁵⁴ Art. 3. p. a. (AAE) No estarán sujetas a los impuestos sobre la renta o sobre el gasto o consumo, según proceda: a. Además de los conceptos mencionados en el artículo 1 de este Acuerdo, la publicación de las instrucciones, ordenanzas, cartas pastorales, boletines diocesanos y cualquier otro documento de las autoridades eclesiásticas competentes y tampoco su fijación en los sitios de costumbre.

⁶⁵⁵ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶⁵⁶ Art. 11. p. 2.a. (AFEREDE) 2. Tendrán la consideración de operaciones no sujetas a tributo alguno: a) Además de los conceptos mencionados en el número 1 de este artículo, la entrega de publicaciones, instrucciones y boletines pastorales internos, realizada directamente a sus miembros por las Iglesias pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (FEREDE), siempre que la misma sea gratuita.

2.3.7. A vallási kultusz céljára szánt felszentelt vagy megáldott szent dolgok

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás⁶⁵⁷ 3. cikkelyének c. pontja⁶⁵⁸ értelmében nem terheli sem jövedelem-, sem forrás-, sem pedig fogyasztási adó az istentiszteleti célra szánt tárgyak beszerzését. Továbbá a Megállapodás 4. cikkelyének 1.C. pontja⁶⁵⁹ szerint a Szentszék, a Püspöki Konferencia, az egyházmegyék, a plébániák, az egyéb területi egységek, a szerzetesrendek, a kongregációk, a megszentelt élet egyéb intézményei, illetve ezeknek a tartományai és házai jogosultak az örökösödési illeték, az ajándékozási adó, a vagyonátruházási illeték, valamint az ingatlan átruházási adó és illeték megfizetése alóli teljes mentességre, ha a vagyontárgy vagy az ingatlan tulajdonjogának megszerzése istentiszteleti célra, a papság lakhatásának biztosítására, a lelkipásztori tevékenység folytatására és a szeretetszolgálati tevékenység céljaira történik. Feltételezve, hogy ezek az istentiszteleti célra szánt vagyontárgyak, mint pl. egy kehely, egy miseruha, et cetera, mind olyan tárgyak, amelyek kifejezetten istentiszteleti célra készültek és rendeltetésszerűen csakis arra használatosak.

A Spanyol Államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal 1992. április 28-án megkötött Megállapodások⁶⁶⁰ 11. cikkelyeinek 3.B. pontjai⁶⁶¹ szerint a protestáns- és a zsidó Szövetségeket, illetve a muzulmán Bizottságot alkotó egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek a társasági adó megfizetésének

⁶⁵⁷ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAE).

⁶⁵⁸ Art. 3. c. (AAE) No estarán sujetas a los impuestos sobre la renta o sobre el gasto o consumo, según proceda: c. La adquisición de objetos destinados al culto.

⁶⁵⁹ Art. 4. (AAE) 1. La Santa Sede, la Conferencia Episcopal, las diócesis, las parroquias y otras circunscripciones territoriales, las Ordenes y Congregaciones religiosas y los Institutos de vida consagrada y sus provincias y sus casas tendrán derecho a las siguientes exenciones: C. Exención total de los Impuestos sobre Sucesiones y Donaciones y Transmisiones Patrimoniales, siempre que los bienes o derechos adquiridos se destinen al culto, a la sustentación del clero, al sagrado apostolado y al ejercicio de la caridad.

⁶⁶⁰ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶⁶¹ Art. 11. p. 3.B. (AFCI) Del Impuesto sobre Sociedades, en los términos previstos en los números 2 y 3 del artículo 5º de la Ley 61/1978, de 27 de diciembre, reguladora de aquél. Asimismo, estarán exentos del Impuesto de Sociedades los incrementos de patrimonio a título gratuito que obtengan las Comunidades pertenecientes a la Federación de Comunidades Israelitas, siempre que los bienes y derechos adquiridos se destinen a actividades religiosas y asistenciales.

kötelezettség alóli mentességet élveznek, feltéve, hogy a vallási szertartásokra, tevékenységekre és szolgálatokra szánt vagyontárgyakat szereznek be.

2.3.8. A történelmi-, művészeti-, levéltári- és kulturális örökség⁶⁶²

Az Alkotmány 46. cikkelye⁶⁶³ értelmében az államhatalom biztosítja Spanyolország történelmi, kulturális és művészeti örökségének védelmét és megőrzését, valamint előmozdítja annak gyarapítását, tekintet nélkül arra, hogy ezek a javak milyen állapotban vagy tulajdonban vannak;⁶⁶⁴ a törvény pedig büntetni rendeli azokat, akik ezen nemzeti örökség kárára visszaéléseket követnek el, vagy abban tevőlegesen kárt okoznak. Az Alkotmánynak ez a cikkelye főként a Katolikus Egyházzal kapcsolatos, hiszen a spanyol nemzeti örökség legnagyobb részt vallási jellegű és ezért az Egyház tulajdonában van.

Ezzel összefüggésben a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án oktatási és kulturális kérdésekről létrejött Megállapodás⁶⁶⁵ 15. cikkelye⁶⁶⁶ 1. bekezdésének megfelelően az Egyház megerősíti azt a szándékát, hogy a továbbiakban is a társadalom szolgálatára használja a saját történelmi, kulturális, művészeti és okmányyszerű örökségét és az állammal mindkét fél javát szolgáló módon együttműködik abból a célból, hogy megóvja, tudományosan feldolgozza és ismertté tegye ezt az egyházi tulajdonban lévő örökséget, amely

⁶⁶² ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Balance actual del desarrollo y ejecución de los acuerdos entre la Iglesia católica y las Comunidades Autónomas sobre patrimonio histórico*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 46 (1989) 646-666.; ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Protección de los bienes culturales y Libertad religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 3 (1987) 285-298.; ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Bases para una cooperación eficaz Iglesia-Estado en defensa del patrimonio histórico artístico y cultural*, in *Ius Canonicum* 25 (1985) 293-331.; ÁLVAREZ CORTINA, A. C., *Función práctica de los Acuerdos Iglesia-Comunidades autónomas en materia de patrimonio histórico-artístico*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 4 (1988) 265-286.; CORRAL SALVADOR, C. – ALDANONDO SALAVERRÍA, I., *Código del Patrimonio Cultural de la Iglesia*, Madrid 2001.; DE GATTA SÁNCHEZ, D. F., *El régimen jurídico de protección del Patrimonio Histórico en la legislación autonómica*, in *Patrimonio Cultural y Derecho* 3 (1999) 33-86.; MOTILLA DE LA CALLE, A., *Régimen jurídico de los bienes histórico-artísticos de la Iglesia Católica*, Madrid 1995.; PRESAS BARROSA, C., *Alternativas legales a una cuestión patrimonial: los bienes artísticos de la Iglesia española*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 1 (1985) 207-234.; PRESAS BARROSA, C., *El tratamiento jurídico del patrimonio histórico en posesión de la Iglesia católica desde las Autonomías*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 5 (1989) 297-318.

⁶⁶³ Art. 46. (CE) Los poderes públicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del patrimonio histórico, cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen y su titularidad. La ley penal sancionará los atentados contra este patrimonio.

⁶⁶⁴ Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE de 29 de junio de 1985).

⁶⁶⁵ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales de 3 de enero de 1979, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AEAC).

⁶⁶⁶ Art. 15. (AEAC) Ap. 1. La Iglesia reitera su voluntad de continuar poniendo al servicio de la sociedad su patrimonio histórico, artístico y documental y concertará con el Estado las bases para hacer efectivos el interés común y la colaboración de ambas partes, con el fin de preservar, dar a conocer y catalogar este patrimonio cultural en posesión de la Iglesia, de facilitar su contemplación y estudio, de lograr su mejor conservación e impedir cualquier clase de pérdidas en el marco del Artículo 46 de la Constitución. Ap. 2. A estos efectos, y a cualesquiera otros relacionados con dicho patrimonio, se creará una Comisión Mixta en el plazo máximo de un año a partir de la fecha de entrada en vigor en España del presente Acuerdo.

egyben a spanyol nemzeti örökség részét is képezi; megkönnyítve ezzel annak megismerését, tanulmányozását, magasabb színvonalú megőrzését és védelmét, így meggátolva annak megsemmisülését. A 2. bekezdés szerint ezeknek a nemzeti örökség védelmét szolgáló és más ehhez kapcsolódó céloknak az elérése érdekében létrejön egy az állam és az Egyház képviselőiből összeálló Vegyes Bizottság, amelyet a Megállapodás hatálybalépését követő egy éven belül állítanak fel.

Ezzel a kérdéskörrel a Spanyol Történelmi Örökségről szóló 16/1985. június 25-ei Törvény⁶⁶⁷ foglalkozik, amely a korábbi szabályozásokkal ellentétben a birtokolt dolgok természetéből indul ki, amely általában a birtokos személyének típusával is kapcsolatban áll. A Törvény 28. cikkelyének 1. pontja⁶⁶⁸ szerint a bármilyen alapítású vagy alárendeltségű egyházi intézmények birtokában lévő, kulturális szempontból fontosnak nyilvánított és leltárba vett ingóságok tulajdonjoga nem ruházható át díjmentesen vagy ingyenesen sem magánszemélyeknek, sem pedig üzleti tevékenységet folytató cégeknek; az ilyen vagyontárgyak csak az állam, a közintézmények vagy más egyházi intézmények részére idegeníthetők el vagy adhatóak át. A szabályozás hatékonyabb végrehajtása érdekében létrejött az állam és az Egyház képviselőiből összeálló Vegyes Bizottság, amely a Kulturális Minisztérium képviselőiből és a Spanyol Püspöki Konferencia Állandó Bizottságából áll.

A Spanyol Államnak a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal 1992. április 28-án megkötött Megállapodások⁶⁶⁹ 13. cikkelyeinek⁶⁷⁰, megfelelően a zsidó Szövetség és a muzulmán Bizottság együttműködik az állammal a spanyolországi zsidó és a muzulmán történelmi, művészeti és kulturális örökség megőrzése, fenntartása és a társadalom egésze részére történő bemutatása, illetve tanulmányozása vonatkozásában; ezért az együttműködés kiterjed a zsidó és a muzulmán örökségek jegyzékének és leltárának elkészítésére, csakúgy mint az örökség megőrzését, fenntartását, bemutatását és tanulmányozhatóságát segítő alapítványok létrehozására; továbbá

⁶⁶⁷ Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE de 29 de junio de 1985).

⁶⁶⁸ Art. 28. p. 1. (Ley 16/1985, de 25 de junio) 1. Los bienes muebles declarados de interés cultural y los incluidos en el Inventario general que estén en posesión de instituciones eclesiásticas, en cualquiera de sus establecimientos o dependencias, no podrán transmitirse por título oneroso o gratuito ni cederse a particulares ni a entidades mercantiles. Dichos bienes solo podrán ser enajenados o cedidos al Estado, a entidades de derecho público o a otras instituciones eclesiásticas.

⁶⁶⁹ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI); Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁶⁷⁰ Art. 13. (ACIE) El Estado y la Comisión Islámica de España colaborarán en la conservación y fomento del patrimonio histórico, artístico y cultural islámico en España, que continuará al servicio de la sociedad para su contemplación y estudio. Dicha colaboración se extenderá a la realización del catálogo e inventario del referido patrimonio, así como a la creación de Patronatos, Fundaciones u otro tipo de instituciones de carácter cultural, de los que formarán parte representantes de la Comisión Islámica de España.

a kulturális jellegű alapítványoknak és egyéb intézményeknek a zsidó Szövetség és a muzulmán Bizottság képviselői is tagjai lesznek.

A spanyol történelmi örökség részét képező kulturális jelentőségű istentiszteleti helyek közül különleges védelemben részesülnek a székesegyházak. Ezért az Oktatási és Kulturális Minisztérium és a Spanyol Püspöki Konferencia 1997. február 25-én aláírt egy Együttműködési Megállapodást a Székesegyházak Nemzeti Tervéről⁶⁷¹, amely alapján a Minisztérium minden egyes székesegyház vonatkozásában kidolgoz egy részletes fejlesztési tervet, amelyhez az illetékes egyházmegyék és az autonóm tartományok előzetesen felmérik és leírják ezen templomok műszaki állapotát, illetve az állagmegóvásukhoz és a helyreállításukhoz szükségesnek talált intézkedéseket és ezeknek a költségeit. Az intézkedések között az elsődleges cél a székesegyházak állagmegóvása, amelyeknek a pénzügyi fedezetét az állam általános költségvetési törvénye évente biztosítja.⁶⁷²

Ugyanígy figyelembe kell venni az Oktatási, Kulturális és Sport Minisztérium és a Spanyol Püspöki Konferencia által 2004. március 25-én aláírt Együttműködési Megállapodást az Apátságok, a Kolostorok és a Rendházak Nemzeti Tervéről⁶⁷³, amely ugyanazokat az alapelveket követi, mint az 1997-es Megállapodást a Székesegyházak Nemzeti Tervéről.

⁶⁷¹ Acuerdo de Colaboración, de 25 de febrero de 1997, entre el Ministerio de Educación y Cultura y la Iglesia Católica para el Plan Nacional de Catedrales (BOCE de 31 de marzo de 1997).

⁶⁷² RODRÍGUEZ BLANCO, M., *El Plan Nacional de Catedrales: contenido y desarrollo*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 60 (2003) 711-733.

⁶⁷³ Acuerdo de colaboración, de 25 de marzo de 2004, entre el Ministerio de Educación, Cultura y Deporte y la Iglesia Católica para el Plan Nacional de Abadías, Monasterios y Conventos.

3. A SPANYOL HÁZASSÁGJOG ÁLLAMI EGYHÁZJOGI VONATKOZÁSAI

3.1. A polgári házasság Spanyolországban

Spanyolországban az 1981. július 7-ei Törvény⁶⁷⁴ hatálybalépéséig a házasságjog alapvetően az egyházjog egyik tudományterülete volt és a polgári házasságkötés *de iure* (jog szerint) és *de facto* (ténylegesen) csak kisegítő jelleggel létezett az egyházi házasságkötés mellett. Mert a korábbi spanyol törvények és a társadalom ezt ilyen módon alakították ki.⁶⁷⁵ Mégis az 1978-as Alkotmány⁶⁷⁶ és az előbbieken már idézett Törvény hatálybalépését követően a legkisebb kétség sincs azzal kapcsolatban, hogy Spanyolországban a házasság egy polgárjogi intézmény (is) és így nincs akadálya annak, hogy a polgári házasságjog egy önálló tudományág legyen. De annak sincs semmi akadálya, hogy a katolikus Egyház vagy egyéb más vallási közösségek is rendelkezzenek a házasságokat szabályozó rendelkezésekkel a saját illetékességi körükbe tartozó személyekre vonatkozóan.

Általános alapelv, hogy az alapvető emberi célok megvalósítása érdekében, az erkölcs és a társadalmi berendezkedés követelményeinek megfelelően segíteni és támogatni kell a különböző nemű személyek állandó jellegű együttélését a házasság intézményén keresztül. Ezért az 1978-as Alkotmány azt mondja ki, hogy a férfinak és a nőnek teljes jogegyenlőséggel van joga a házasságnak a megkötésére⁶⁷⁷, illetve, hogy a törvény fogja majd szabályozni a házasság megkötésének a formáját, a házasságkötéshez szükséges életkort és a szükséges képességeket, a házastársaknak a jogait és a feladatait, valamint a házastársak különválásának és a házasság felbontásának az okait és hatásait⁶⁷⁸. S a dolgok ennek megfelelően is történtek a 13/2005. július 1-ei Törvény⁶⁷⁹ kihirdetéséig, amely módosította a Polgári Törvénykönyvnek a joganyagát, olyan módon, hogy az azonos neműek részére is engedélyezte a házasságkötésnek a jogát, figyelemmel az azonos nemű személyekből álló párok tartós együttélésének a társadalmi elismerésére és elfogadásának tényére. Ez az új házasságról vallott felfogás hivatkozik az 1978-as Alkotmányra, amely rábízta a

⁶⁷⁴ Ley de 7 de julio de 1981; Código Civil Español (CC); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 180-210.

⁶⁷⁵ DíEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 61.

⁶⁷⁶ Constitución Española (27 de diciembre de 1978) (CE); CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 139-173.

⁶⁷⁷ Art. 32. ap. 1. (CE) El hombre y la mujer tienen derecho a contraer matrimonio con plena igualdad jurídica.

⁶⁷⁸ Art. 32. ap. 2. (CE) La ley regulará las formas de matrimonio, la edad y capacidad para contraerlo, los derechos y deberes de los cónyuges, las causas de separación y disolución y sus efectos.

⁶⁷⁹ Ley 13/2005, de 1 de julio.

törvényhozóra a házassággal kapcsolatos szabályozásnak a megalkotását és nem zárja ki az azonos neműek egymással történő házasságkötésének a lehetőségét. Valamint, hogy az Alkotmány biztosítja az állampolgárok tényleges egyenlőségét a személyiség szabad kialakulásának jogára⁶⁸⁰; megvédi az állampolgároknak azon szabadságát, hogy joguk van szabadon megválasztani az együttélésük formáját⁶⁸¹ és létrehozza egy valódi jogi egyenlőségnek a kereteit azzal, hogy megtiltja valakinek a hátrányos megkülönböztetését a neme, a véleménye, vagy bármilyen egyéb személyes vagy társadalmi tulajdonsága alapján⁶⁸².

Ennek ellenére továbbra is felmerülnek különböző kérdések az azonos és a különböző neműek közötti együttéléssel, és a sebészeti beavatkozás által fizikailag megváltoztatott neműeknek házasságával kapcsolatban is, amelyeket még nem szabályozott a spanyol állami törvényhozás.

A hatályos spanyol jogban tehát a házasság, mint két különböző vagy azonos nemű személynek, a házasságkötés során a meghatározott szertartások vagy törvényes formák megtartása által létrejövő, az életnek egy teljes közösségében megvalósuló és a jogi szabályok által rendezett életformájaként határozható meg.⁶⁸³

A házasságkötésnek jogi jellege van, mert a házasság a házasságot kötő feleknek a beleegyezésével jön létre és ez a beleegyezés a házasság alapja.⁶⁸⁴

A beleegyezéshez szükséges egy közös életnek a szándéka, amely a kezdeti pillanatokban a házastársak életének teljes közösségét vagy egységét jelenti, habár ez az egység képes felbomlani a váratlanul bekövetkező okok által, amelyek idővel meghíúsítják a kezdeti szándéknak a megvalósulását, és így lehetetlenné teszik azt, hogy a házasság betöltse a rendeltetését. A beleegyezés lehetőséget ad a közös élet szándékának megvalósítására, ahogyan annak a későbbi meghíúsulására is. Ha nincs meg a házasságnak a rendezett életformája, akkor léteznek a párkapcsolatoknak az egyéb formái is, de ezekben az esetekben

⁶⁸⁰ Art. 9. ap. 2. (CE) Corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y de los grupos en que se integra sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social.

Art. 10. ap. 1. (CE) La dignidad de la persona, los derechos inviolables que le son inherentes, el libre desarrollo de la personalidad, el respeto a la ley y a los derechos de los demás son fundamento del orden político y de la paz social.

⁶⁸¹ Art. 1. ap. 1. (CE) España se constituye en un Estado social y democrático de Derecho, que propugna como valores superiores de su ordenamiento jurídico la libertad, la justicia, la igualdad y el pluralismo político.

⁶⁸² Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

⁶⁸³ Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 62.

⁶⁸⁴ Art. 45. ap. 1. (CC) No hay matrimonio sin consentimiento matrimonial.; Vö. CIC 1057. k.

nem beszélhetünk a házastársi egységről. Ugyanis ezek az ideiglenességgel létrejövő párkapcsolatok nem rendelkeznek a házassággá való minősítésükhöz szükséges elemekkel.

A házassági beleegyezés szükségessége lehetőséget ad a házasságkötés szertartásnak vagy az egyéb törvényes formáknak a betartására. A házasság jogi szerződés, s ezért, mint ilyent a Polgári Törvénykönyv szabályozza. A házasságkötés egy a jogszabályok által meghatározott alaki követelményeknek megfelelő ünnepélyes szerződéskötés.⁶⁸⁵ A modern jogban a formákhoz és a szertartásokhoz való ragaszkodást sokan értelmetlennek és eltúlzottnak tartják, pedig ezekre továbbra is szükség van. Hiszen a házasság, mint szerződés a Polgári Törvénykönyvben szereplő előírásoknak megfelelően megadott beleegyezés által jön létre, és csakis ekkor tulajdoníthatunk neki polgári jogi hatásokat.

A házasság az egyik legalapvetőbb társadalmi intézmény Spanyolországban is és ez a jellemzője is megkülönbözteti az élettársi kapcsolatoktól, az ágyasságtól és az egyéb szabad párkapcsolatoktól. De amellett, hogy a házasság alapvető társadalmi intézmény, a házasságkötés által a házastársaknak meghatározódik a családi állapota is, amelynek hatása az élet különböző területein jelentkezik a házasság személyekre vonatkozó rendelkezések szerint.

3.1.1. A polgári házasságkötés, mint szerződés

Az alapvetően meghatározó jogi vélemények szerint⁶⁸⁶ a házasság egy a családjog körébe tartozó jogi szerződés, amely a házasságot kötő feleknek a házasság megkötésére vonatkozó egybehangzó akaratnyilatkozatával jön létre. Ennek az egybehangzó akaratnyilatkozatnak a házasságkötésnél való közreműködéssel megbízott állami tisztviselőnek, vagy pedig egy vallási közösség szolgálattevőjének jelenlétében kell elhangoznia. A házasságkötés nem egy magáncselekmény, amely nélkülözhetné a jogi szerződések létrejöttéhez szükséges jellemzőket, mert a házastársaknak az egymással való jogi kapcsolata nem jön létre egy a házasságot kötő feleknek az olyan magáncselekménye által, amely még látszólagosan sem hozza létre a házasságot. Csak a házasságkötéseknél való közreműködéssel megbízott állami tisztviselők vagy a vallási közösségek szolgálattevői jogképesek arra, hogy a házasságkötéseknél hiteles hivatalos tanúk lehessenek, de a házasságot mégsem ők, hanem a házasságot kötő feleknek a beleegyezése hozza létre.

⁶⁸⁵ Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 63.

⁶⁸⁶ Uo.

A házasság egy kölcsönös kötelezettségekkel járó kötelék, amely jogi kapcsolatot hoz létre a házasfelek között, s ezért a házasság megkötésének ezzel a következményével a házasságot megkötő feleknek előzetesen tisztában kell lenniük.

3.1.2. A házassági ígéret

Házassági ígéretnek azt nevezzük, amikor két személy egybehangzóan kijelenti a jövőbeni házasságkötési szándékát. Ez nem egyszerűen a házasság megkötésére vonatkozó kívánságuknak, hanem a komoly akaratuknak a kijelentése a megfelelő jogi formában rögzítve, amelyben a társadalmi szokásoknak megfelelően mintegy kijelentik, hogy elkezdik a házasságkötésükre való előkészületüket. A házassági ígéretnek a hagyományos elnevezése az „eljegyzés”.

A házassági ígéret nem hoz létre házassági előszerződést, és ezért nem születhetik belőle jogi értelemben vett kötelezettség a házasság megkötésére, azaz az ígéretnek a beteljesítésére. A Polgári Törvénykönyv elutasítja ennek lehetőségét, amikor azt mondja ki, hogy nem megengedett keresetnek a beadása, amelyben ezt követelnék⁶⁸⁷. Szintén nem megengedett megerősíteni közvetlenül vagy akár közvetve azt a házassági ígéretet, amelyhez olyan záradékot fűztek, amelynek alapján valamilyen negatív következmény következhetne be a házassági ígéret be nem teljesedése esetén. A házassági beleegyezés elhagyhatatlan eleme a házasság létrejöttének és ennek a beleegyezésnek pedig teljes szabadsággal és önkéntesen kell létrejönnie, s ebből következik a Polgári Törvénykönyv 42. cikkelyének⁶⁸⁸ az a rendelkezése, hogy senkit sem lehet kötelezni a házassági ígéretének teljesítésére. Ennek az előírásnak az a célja, hogy a jegyesek se egymást ne tudják, se pedig harmadik személy ne tudja őket kényszeríteni a házassági beleegyezés megadására.

De a házassági ígéret létrehoz egy ésszerű és tárgyilagos egyezséget, amely kiadásoknak és kifizetéseknek lehet az alapja. Ezért a Polgári Törvénykönyv 43. cikkelye⁶⁸⁹ a házassági ígéretet figyelembe veszi, mint az ilyen természetű felelősségnek a forrását a házassági ígéret nem teljesítése esetében, ha ez a nem teljesítés biztos és valódi, illetve a jegyesek nagykorú vagy nagykorosított kiskorú személyek. Nincs jelentősége annak, hogy ha

⁶⁸⁷ „No se admitirá a trámite la demanda en que se pretenda (...)” (en parte de Art. 42. CC).

⁶⁸⁸ Art. 42. (CC) La promesa de matrimonio no produce obligación de contraerlo ni de cumplir lo que se hubiere estipulado para el supuesto de su no celebración. No se admitirá a trámite la demanda en que se pretenda su cumplimiento.

⁶⁸⁹ Art. 43. (CC) El incumplimiento sin causa de la promesa cierta de matrimonio hecha por persona mayor de edad o por menor emancipado sólo producirá la obligación de resarcir a la otra parte de los gastos hechos y las obligaciones contraídas en consideración al matrimonio prometido. Esta acción caducará al año contado desde el día de la negativa a la celebración del matrimonio.

a házassági ígéretet nem foglalták írásba, ha az ígéretnek a létezése más módon is bizonyítható.

3.1.3. A házasság jogi szabályozása az 1978-as spanyol Alkotmány hatályba lépéséig terjedő időszakban

3.1.3.1. Az 1870-es polgári házasságról szóló Törvénytől a II. Köztársaságig

Spanyolországban az 1870. június 17-ei Törvény⁶⁹⁰ vezette be első ízben a kötelező polgári házasságkötést. Az állam nem ismerte el az érvényességét és a hatályosságát azoknak a házasságkötéseknek amelyeket nem az állami törvényi rendelkezések szerint kötöttek meg, de nem akadályozta meg a polgári házasságkötés előtti vagy utáni egyházi házasságkötéseket. De a polgári házasságkötés után megkötött egyházi házasság örökösnek és felbonthatatlannak számított.

Ez a rendszer az I. Köztársaságot⁶⁹¹ követően, az 1875. február 9-ei Rendelettel⁶⁹² lett felszámolva, amely elrendelte, hogy az egyházi törvények rendelkezései szerint megkötött házasságok létrehozzák az összes polgári jogi hatást, amelyet elismertek a hatályos törvények az 1870-es Törvény kihirdetéséig, amelynek továbbra is engedélyezte a fennállását – ezzel a kivétellel. A Rendelet a bevezetésében megfogalmazottak szerint, a polgári együttélésekben élők számára is lehetségessé vált a polgári házasságkötés. Az átalakult házassági rendszerben a polgári házasság kiegészítő jelleggel létezett, amely gyakorlatilag azt jelentette, hogy választani lehetett az egyik vagy a másik házasságkötési forma között.

A Polgári Törvénykönyvnek az Alapjairól szóló 1888. május 11-ai Törvény⁶⁹³ megőrizte az 1875-ös Rendeletnek a beállítottságát. Elrendelte, hogy a házasságkötés két formában történhet a Törvény előírásainak megfelelően: egyházi formában mindazok házasságot köthettek, akik a katolikus valláshoz tartoztak, de nekik ezt formát kötelezően kellett választaniuk; polgári formában, pedig azok köthettek házasságot, akikre nem vonatkozott az egyházi forma kötelezettsége és megfeleltek a Törvényben meghatározott feltételeknek. Mindez összhangban volt az 1876-os spanyol Alkotmány⁶⁹⁴ előírásaival is. De ez a rendelkezés nagyon sok bonyodalomnak és visszaélésnek lett a forrása, hiszen az állami

⁶⁹⁰ Ley de 17 de junio de 1870.

⁶⁹¹ SOÓS, I., *Historia contemporánea de España (1808-1874)* (Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra), Pamplona 2006, 13.

⁶⁹² Decreto de 9 de febrero de 1875.

⁶⁹³ Ley de Bases de Código Civil de 11 de mayo de 1888.

⁶⁹⁴ CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 18.

hivatalok számára megoldhatatlannak látszó feladatot jelentett annak elbírálása, hogy kik azok akik polgári házasságot köthetnek.

Ezért az 1900. december 28-ai Királyi Rendelet⁶⁹⁵ megkövetelt a jövődöbeli házastársaktól egy egyszerű nyilatkozatot arról, hogy a katolikus vallásnak a hívei-e, mert csak akkor köthettek polgári házasságot, ha erről nemlegesen nyilatkoztak. Amikor pedig a liberális párt került hatalomra, akkor az 1906. augusztus 27-ai Királyi Rendelet⁶⁹⁶ hatályon kívül helyezte az 1900-ban kiadott Rendeletet és megtiltotta, hogy bárkitől is megköveteljék annak bevallását, hogy melyik vallásnak követője, ahogyan azt is, hogy erről bármilyen nyilatkozatot is kelljen tennie. Majd pedig az 1907. február 28-ai Királyi Rendelet⁶⁹⁷ hatályon kívül helyezte az 1906-ost és visszaállította a hatályát az 1900-asnak.

Az 1888-as Polgári Törvénykönyv szerint a polgári házasság kisegítő jelleggel létezett az egyházi házasság mellett, és a katolikus vallásnak a hívei csak egyházi házasságot köthettek, akiknek ez lelkiismereti kötelezettségük volt. Tehát csak azok köthettek polgári házasságot, aki nem tartoztak a katolikus Egyházhoz, amellyel kapcsolatban az 1917-es Egyházi Törvénykönyv 1099. kánonja⁶⁹⁸ azt mondta ki, hogy az számít katolikusnak, aki a katolikus Egyházban részesült a keresztségben vagy a megtérése után oda felvételt nyert, függetlenül attól, hogy ezt követően esetleg elkülönült-e az Egyháztól.

Az 1888-as Polgári Törvénykönyvben az 1. könyv IV. címe foglalkozott a házassággal, ezen belül is a házasságkötés két formájával, ezeknek a polgári jogi hatásaival, külön fejezetekben volt szó az egyházi házasságokról és megint másokban a polgári házasságokról, de szó volt a különválásnak és a házasság semmisségének kérdéseiről is, amelyek az egyházi bíróságok hatáskörében voltak, ahogyan foglalkozott a csak a polgári hatóságok illetékességi körébe tartozó kérdésekkel is.

3.1.3.2. A II. Köztársaságtól Franco tábornok rendszerének kezdetéig

⁶⁹⁵ Real Orden de 28 de diciembre de 1900.

⁶⁹⁶ Real Orden de 27 de agosto de 1906.

⁶⁹⁷ Real Orden de 28 de febrero de 1907.

⁶⁹⁸ CIC (1917) 1099. k. 1. §. Ad statutam superius formam servandam tenentur: 1. Omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint, quoties inter se matrimonium ineunt; 2. Idem, de quibus supra, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus matrimonium contrahant; 3. Orientales, si cum latinis contrahant hac forma adstrictis. 2. §. Firmo autem praescripto § 1, n.1, acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahant, nullibi tenentur ad catholicam matrimonii formam servandam; item ab acatholicis nati, etsi in Ecclesia catholica baptizati, qui ab infantili aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, quoties cum parte acatholica contraxerint.

A II. Köztársaság (1931-1936) változást hozott a házassági rendszerben is, megegyezően a politikai eszmerendszerével⁶⁹⁹. Az 1932. június 28-ai Törvény⁷⁰⁰ csak egyetlen egy házasságkötési formát ismert el, a polgári házasságot, és ennek megfelelően alakította át a Polgári Törvénykönyvet is. Nem ismerte el az újonnan megkötött egyházi házasságot, de ennek ellenére a korábban megkötötteket igen. Igaz ugyan, hogy az összes házasságokkal kapcsolatos jogi kérdés, így a különválásnak és a semmisségnek a kérdései is a polgári bíróságok kizárólagos hatáskörébe kerültek, de azért a korábbi egyházi házasságkötésekkel kapcsolatos kérdésekben az egyházi törvényekre való tekintettel kellett eljárniuk a polgári bíróságoknak. Ezen kívül a köztársasági törvényalkotás az 1932. március 2-ai Törvénnyel⁷⁰¹ bevezette a válást és ennek megfelelően módosította is a Polgári Törvénykönyvet ezen a ponton.

3.1.3.3. 1938-tól 1978-ig

Franco tábornok rendszerének⁷⁰² fennállási ideje alatt (1939-1975) a házassági rendszer annak a politikai eszmerendszernek megfelelően változott meg, amelyik hatalmas véráldozatok árán győzelmet aratott a spanyol polgárháborúban⁷⁰³ (1936-1939). Még a polgárháború vége előtt, az 1938. március 12-ei Törvénnyel⁷⁰⁴ hatályon kívül helyezte a II. Köztársaság polgári házasságról hozott törvényét. Majd az 1939. szeptember 23-ai Törvénnyel⁷⁰⁵ hatályát veszítette a válásról szóló köztársasági törvény is.

Az idézett 1938-as Törvény megváltoztatta a Polgári Törvény 1. könyve IV. címének, azaz a házasságról szóló résznek a szövegét, kihirdetve egyúttal ez új törvényi szabályozást is.

Az 1941. március 10-ei Igazságügy Minisztériumi Rendelet⁷⁰⁶ felborította a kialakult helyzetet azzal, hogy megkeményítette a katolikus valláshoz nem tartozókkal kapcsolatos követelményt. A továbbiakban már nem volt elég egy egyszerű nyilatkozat a katolikus valláshoz való nem tartozásról, amely ahhoz volt szükséges, hogy valaki az egyházi forma

⁶⁹⁹ DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 26-30.

⁷⁰⁰ Ley de 28 junio de 1932.

⁷⁰¹ Ley de 2 de marzo de 1932.

⁷⁰² DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 314-351.; DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 44-65.; MORENO, C. L., *España contemporánea*, Madrid 2005, 25-38.

⁷⁰³ DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 31-43. DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 290-313.

⁷⁰⁴ Ley de 12 de marzo de 1938.

⁷⁰⁵ Ley de 23 de septiembre de 1939.

⁷⁰⁶ Orden del Ministerio de Justicia de 10 de marzo de 1941.

helyett polgári formában köthesse meg a házasságát, mintegy következményeként ennek a nagyon is szubjektíven megítélhető egyszerű nyilatkozatnak, amelyet a katolikus hittel kapcsolatban megtett. Mert a polgári házasságkötés csak azok számára volt megengedett, akik nem tartoznak a katolikus Egyházhoz, amelyet dokumentummal kellett bizonyítani. Ennek a dokumentumnak egy olyan hivatalos igazolásnak kellett lennie, ami azt bizonyította, hogy az illető nincs megkeresztelve. Semmi jelentősége nem volt a hitnek, hanem egyedül csak annak, hogy valaki tagja-e a katolikus Egyháznak.

A Szentszék és a Spanyol Állam 1953. augusztus 27-én Konkordátumot kötött egymással⁷⁰⁷, amelyet az állam csak hosszú vajúds után iktatott törvénybe, s amely a katolikus Egyház spanyolországi befolyásának növekedését hozta magával, hiszen a Konkordátum 1. cikkelye⁷⁰⁸ kimondta, hogy a római katolikus vallás a spanyol nemzet egyedüli vallása. A Konkordátum anyagában szerepeltek az egyházi házasságokkal kapcsolatos kérdések is. A Spanyol Állam elismerte az egyházi törvények szerint kötött házasságoknak a polgári jogi hatásait és azt is, hogy ezek a hatások az állami anyakönyvbe történő bejegyzés által jelentkeznek az állami jogrendben. Az állam kötelezte magát arra, hogy a saját törvényi szabályozását összhangba hozza az egyházi törvényekkel, azaz pl. a saját törvényi szabályozásában elismeri azokat a vegyes házasságokat, amelyek katolikus és nem katolikus keresztények között kötöttek, és azokat is, amelyeket katolikusok és meg nem keresztelték kötnék egymással a vegyes vallás, illetve a valláskülönbőség akadályát alóli felmentéssel a természet törvény alapján.

Jóval a Konkordátum megkötése után, az 1956. október 26-ai Rendelet⁷⁰⁹ valamelyest enyhített az 1941-es miniszteri rendelet szigorúságán, így akkortól már nem volt akadálya a polgári házasságkötésnek, ha olyan nem katolikusok kötöttek egymással házasságot, akik vagy nem voltak megkeresztelve, vagy nem a katolikus Egyházban keresztelték őket, vagy ha katolikusnak is lettek keresztelve, de a hitüket utólagosan elhagyták. Ha a bíró, aki az előzetes házassági kérelemnek az ügyét intézte, a területileg illetékes Egyházmegyei Hatóságtól sem rendelkezett olyan ismerettel, amely ennek ellentmondana és esetleg nem járt volna el a házasságkötésig a hivatalos közléstől számított egy hónapon belül, akkor a polgári házasság megköthető volt.

⁷⁰⁷ AAS 45 (1953) 625-655; FERRER ORTIZ, J. (coord.), *Derecho eclesiástico del Estado español* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta, Manuales de derecho), Pamplona 2004⁵, 58.

⁷⁰⁸ Art. 1. (CSE) La Religión Católica, Apostólica, Romana sigue siendo la única de la nación española y gozará de los derechos y de las prerrogativas que le corresponde en conformidad con la Ley Divina y el Derecho Canónico.

⁷⁰⁹ Decreto de 26 de octubre de 1956.

Mintegy következményeként az 1953-as Konkordátumnak, az 1958. május 24-ei Törvény⁷¹⁰ átalakította a Polgári Törvénykönyvnek azokat a cikkelyeit amelyek a házasságra vonatkoztak és amelyeket a Konkordátumban a felek másként szabályoztak.

Amikor kihirdetésre került az 1967. június 28-ai Törvény a vallásszabadságról⁷¹¹, ez természetesen hatással volt a Polgári Törvénykönyv 42. cikkelyében szereplő „valláshoz való tartozás” kifejezésének az értelmezésére is. Ezért az 1969. május 22-ei Rendelet⁷¹² tovább enyhítette a katolikus valláshoz való nem tartozás bizonyításával kapcsolatos szabályokat, azaz ha az illető elhagyta a katolikus vallását (amelyhez a területileg illetékes plébános erre vonatkozó közlése kellett) és már átlépett egy másik hitvallást követő vallási közösségbe, amiről elég volt egy igazolás ettől a közösségtől, vagy egy egyszerű nyilatkozat erről.

Franco tábornok 1975. november 20-án bekövetkezett halála után véget ért a személyéhez kapcsolódó politikai korszak a spanyol történelemben, és az a házassági rendszer is, amelyben a polgári házasság csak kisegítő jelleggel létezett. Az 1977. december 1-ei Rendelet⁷¹³ kinyilvánította, hogy annak engedélyezett a polgári házasságnak a megkötése, aki kijelenti, hogy nem tartozik a katolikus valláshoz. Már nem volt többé szükség semmiféle bizonyítékra, hanem csak egy egyszerű nyilatkozatra.

3.1.4. A polgári házasság az 1978-as Alkotmányban

A számos alkotmányos előírásnak a megalkotása az új spanyol polgári házassági rendszernek a kiindulási pontja; ahogyan az összes spanyol állampolgár törvény előtti egyenlőségének is és a születésen, a nemzetiségen, a nemén, a valláson, a véleményen, az egyéb bármilyen állapoton, személyes körülményen és társadalmi helyzeten alapuló megkülönböztetés tilalmának is⁷¹⁴; a vallásszabadságnak is⁷¹⁵; a valamely eszmerendszer, vallás vagy világnézet kizárólagos jelleggel való kötelezővé tételének tilalmának is⁷¹⁶ és világnézetileg semleges állam létrejöttének is (amellett, hogy a Spanyol Állam szoros

⁷¹⁰ Ley de 24 de mayo de 1958.

⁷¹¹ Ley de Libertad Religiosa de 28 de junio de 1967.

⁷¹² Decreto de 22 de mayo de 1969.

⁷¹³ Decreto de 1 de diciembre de 1977.

⁷¹⁴ Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

⁷¹⁵ Art. 16. ap. 1. (CE) Se garantiza la libertad ideológica, religiosa y de culto de los individuos y las comunidades sin más limitación, en sus manifestaciones, que la necesaria para el mantenimiento del orden público protegido por la ley.

⁷¹⁶ Art. 16. ap. 2. (CE) Nadie podrá ser obligado a declarar sobre su ideología, religión o creencias.

együttműködést tart fenn a katolikus Egyházzal is és a többi egyházi jellegű közösséggel⁷¹⁷ is)⁷¹⁸.

A házassággal az 1978-as Alkotmány 32. cikkelye foglalkozik, amely kimondja, hogy a férfinak és a nőnek teljes jogegyenlőséggel van joga a házasságnak a megkötésére, illetve, hogy egy külön törvény (a Polgári Törvénykönyv) fogja majd szabályozni a házasság megkötésének a formáját, a házasságkötéshez szükséges életkort és a szükséges képességeket, a házastársaknak a jogait és a feladatait, valamint a házastársak különválásának és a házasság felbontásának az okait és hatásait⁷¹⁹.

Már az új alkotmány megfogalmazásakor⁷²⁰ nyilvánvaló volt, hogy nem lehetséges követni az akkor hatályos Polgári Törvénykönyv házassággal kapcsolatos előírásait, amelyek az 1958-as megreformálásából származtak, és amely reformokat a Szentszékkal 1953. augusztus 27-én kötött Konkordátumban⁷²¹ foglaltak ihlettek és a már megszűnt Franco diktatúra (1939-1975)⁷²² politikai-vallási eszmerendszerének⁷²³ lezárulása után tarthatatlanná váltak. Ezért már a Központi Nyilvántartó Hivatalról és a Közjegyzői Főigazgatóságról szóló 1978. december 26-ai Utasításban⁷²⁴ elrendelésre került, hogy senkitől sem lehet megkövetelni a vallási meggyőződésével kapcsolatos nyilatkozatot, ha polgári házasságot kíván kötni, hogy a polgári házasságkötésnek a lehetősége akadálytalanul választható lehessen mindenki számára.

De az 1981. július 7-ei Törvény⁷²⁵ (az új Polgári Törvénykönyv) megszületése előtt, amely megreformálta a spanyol polgári házasság rendszerét, 1979. január 3-án aláírásra került

⁷¹⁷ Acuerdo con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas, Ley 24/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de noviembre de 1992); Acuerdo con las Comunidades Israelitas, Ley 25/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de noviembre de 1992); Acuerdo con la Comisión Islámica, Ley 26/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de noviembre de 1992); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 158-179.

⁷¹⁸ Art. 16. ap. 3. (CE) Ninguna confesión tendrá carácter estatal. Los poderes públicos tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia Católica y las demás confesiones.

⁷¹⁹ Art. 32. aps. 1-2. (CE) 1. El hombre y la mujer tienen derecho a contraer matrimonio con plena igualdad jurídica. 2. La ley regulará las formas de matrimonio, la edad y capacidad para contraerlo, los derechos y deberes de los cónyuges, las causas de separación y disolución y sus efectos.

⁷²⁰ CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 29-32.

⁷²¹ BIGORDA, J., *El Concordato de 1953, expresión Jurídica de las relaciones entre la Iglesia y el Nuevo Estado in Iglesia y Sociedad en España (1939-1975)*, Madrid 1977, 281-312.; AAS 45 (1953) 625-655.

⁷²² MORENO, C. L., *España contemporánea*, Madrid 2005, 25.

⁷²³ DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 44-65.

⁷²⁴ Instrucción de 26 de diciembre de 1978 de la Dirección Generales de Registros y del Notariado.

⁷²⁵ Ley de 7 de julio de 1981.

egy Megállapodás⁷²⁶ a Szentszék és a Spanyol Állam között azokat a jogi kérdéseket rendezendő, amelyekben mindkét fél illetékességgel rendelkezik, s ennek a megállapodásnak kiemelkedő hatása volt a jelenleg is hatályos spanyol polgári házasságjog rendelkezéseire.

3.1.5. Megállapodás a Szentszékkal 1979. január 3-án a jogi ügyekről és az 1981. július 7-ei Törvény a Polgári Törvénykönyv megújításáról

A Szentszék és Spanyol Állam közötti kapcsolatokat hosszú éveken keresztül az 1953-as Konkordátum szabályozta.⁷²⁷ Franco tábornok politikai rendszerének utolsó időszakában ezt a Konkordátumot már elavultnak tekintették, olyannak amely már csak kevésbé volt alkalmas a Szentszék és Spanyol Állam változó kapcsolatát szabályozni, de a Konkordátum felülvizsgálását szolgáló tárgyalások valószínűleg az általános politikai akarat hiánya miatt nem hoztak gyakorlati eredményt.⁷²⁸ Az 1977-es Politikai Átalakításról szóló Törvény⁷²⁹ kihirdetése után felélénkült a szándék az 1953-as Konkordátum felülvizsgálására, de a felek egy újabb konkordátum megkötése helyett négy megállapodást írtak alá 1979. január 3-án és ezeket a megállapodásokat ugyanazon év december 4-én ratifikálta a Parlament. A Megállapodások közül az első azokat a jogi kérdéseket szabályozza, amelyekben mindkét fél illetékességgel rendelkezik⁷³⁰; a második az oktatási és kulturális kérdésekkel foglalkozik⁷³¹; a harmadik a tábori ordinariátus működéséről és a klerikusok katonai szolgálatáról szól⁷³²; a negyedik pedig az egyház-finanszírozás kérdéseiben hoz rendelkezéseket⁷³³. A

⁷²⁶ Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 144-146.

⁷²⁷ FERRER ORTIZ, J. (coord.), *Derecho eclesiástico del Estado español* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta, Manuales de derecho), Pamplona 2004⁵, 57-59.

⁷²⁸ Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 68.

⁷²⁹ Ley de Reforma Política de 1977; CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 24-26.

⁷³⁰ Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 144-146.

⁷³¹ Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Enseñanza y Asuntos Culturales, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 147-151.

⁷³² Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asistencia Religiosa a las Fuerzas Armadas y Servicio Militar de Clérigos y Religiosos, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 152-154.

⁷³³ Acuerdo entre el Estado Español y Santa Sede sobre Asuntos Económicos, Ratificado el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 155-157.

Megállapodások közül tehát az első foglalkozik azon jogi kérdésekkel amelyek a házasságot érintik, a 6. cikkelye tárgyalja a házasságot.

3.1.5.1. A házasságkötés jogi formája az egyházi törvények előírásai szerint

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás 6. cikkelyének 1. pontja⁷³⁴ kimondja, hogy a Spanyol Állam elismeri az egyházi törvények előírásai szerint megkötött házasságok polgári jogi hatásait, és ezután hozzáteszi, hogy az egyházi házasságoknak a polgári jogi hatásai az egyházi házasságkötési szertartástól számítva jönnek létre, és hogy a teljes elismerés végett szükséges a házasságkötés bejegyzése az állami anyakönyvbe, amely az egyházi házasságkötés megtörténtéről szóló egyszerű egyházi igazolás alapján történik.

A Megállapodásban a Spanyol Állam kifejezésre juttatja, hogy a házasság megköthető az egyházi törvények előírásai szerint is, ahogyan az megtalálható a Polgári Törvénykönyv 1981. július 7-ei Törvénnyel⁷³⁵ módosított cikkelyeiben⁷³⁶ is. Ebből világosan látszik, hogy a spanyol törvényhozó elfogadja a kölcsönös házassági beleegyezésnek az egyházi formával való megadását és a házasságkötésre vonatkozó egyházi törvényeket, amelyeket mint lényeges szempontokat figyelembe is vesz. A Polgári Törvénykönyv 60. cikkelye egyenlő elbírálásban részesíti az egyházi törvények előírásai szerinti házasságkötési szertartást egy másik bejegyzett vallási közösségnek a spanyol törvényhozó által jóváhagyott megállapodások⁷³⁷ szerinti vallásos formában megtartott házasságkötésével, vagy pedig ennek

⁷³⁴ Art. 6. p. 1. (AAJ) El Estado reconoce los efectos civiles al matrimonio celebrado según las normas del Derecho Canónico. Los efectos civiles del matrimonio canónico se producen desde su celebración. Para el pleno reconocimiento de los mismos, será necesaria la inscripción en el Registro Civil, que se practicará con la simple presentación de certificación eclesial de la existencia del matrimonio.

⁷³⁵ Ley de 7 de julio de 1981.

⁷³⁶ Art. 59. (CC) El consentimiento matrimonial podrá prestarse en la forma prevista por una confesión religiosa inscrita, en los términos acordados con el Estado o, en su defecto, autorizados por la legislación de éste.

Art. 60. (CC) El matrimonio celebrado según las normas del Derecho canónico o en cualquiera de las formas religiosas previstas en el artículo anterior produce efectos civiles. Para el pleno reconocimiento de los mismos se estará a lo dispuesto en el capítulo siguiente.

Art. 61. (CC) El matrimonio produce efectos civiles desde su celebración. Para el pleno reconocimiento de los mismos será necesaria su inscripción en el Registro Civil. El matrimonio no inscrito no perjudicará los derechos adquiridos de buena fe por terceras personas.

Art. 63. (CC) La inscripción del matrimonio celebrado en España en forma religiosa se practicará con la simple presentación de la certificación de la Iglesia o confesión respectiva, que habrá de expresar las circunstancias exigidas por la legislación del Registro Civil. Se denegará la práctica del asiento cuando de los documentos presentados o de los asientos del Registro conste que el matrimonio no reúne los requisitos que para su validez se exigen en este título.

⁷³⁷ Acuerdo con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas, Ley 24/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de noviembre de 1992); Acuerdo con las Comunidades Israelitas, Ley 25/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de noviembre de 1992); Acuerdo con la Comisión Islámica, Ley 26/1992, de 10 de noviembre (BOE de 12 de

hiányában a Spanyol Állam által jóváhagyott feltételek teljesülése esetén. Az idézett előírás a Polgári Törvénykönyv „*A házasságkötés megkötésének formájáról*”⁷³⁸ című III. fejezetében található, amely összefügg azzal az 1981-es módosításából kitűnő véleménnyel, hogy nemcsak az egyházi törvények előírásai, de az egyéb vallásos formában megkötött házasságok is rendelkeznek polgári hatásokkal.⁷³⁹ De nyilvánvaló az is, hogy az egyházi formában történő házasságkötés érvényességéhez feltétlenül szükséges az egyházi törvények által megkövetelt összes lényeges követelménynek az előzetes teljesülése. A Polgári Törvénykönyvben nem ezek a fontosak, hanem csak az érvényes beleegyezésnek a megadása.

A jelenlegi, 1981-ben módosított Polgári Törvénykönyvben a „házasság megkötésének formája” kifejezés nem ugyanabban az értelemben használatos, mint az ezen módosítás előtti, az 1958. május 24-ei Törvénnyel módosított Polgári Törvénykönyvben használatban volt. A régi törvény is beszélt a házasság megkötési módjaival kapcsolatban egyenként a polgári formáról és az egyházi formáról is, de a „forma” kifejezést a házasság „minőségének” megjelölésére használta. Napjaink Spanyolországában alkotmányos alapelv a vallási sokszínűség és a különböző vallások jogegyenlősége, ezért a „vallásos forma” megnevezés egyenértékű a vallásos szertartás keretében, a vallási közösség szolgálattevője előtt megadott házassági beleegyezéssel. Nem lehetséges semmiféle megkülönböztetés a polgári és a vallásos szertartások között.

A Megállapodás 6. cikkelyének 1. pontja szerint az egyházi házasságoknak a polgári jogi hatásai az egyházi házasságkötési szertartástól számítva jönnek létre, habár a teljes elismerés végett szükséges a házasságkötés bejegyzése az állami anyakönyvbe. Ez a megfogalmazás a módosításkor bekerült a Polgári Törvénykönyv szövegébe⁷⁴⁰ is, de ezzel nem téve többet, mint hogy az egyházi házasságkötésekről is kimondja a spanyol törvényalkotó azt, amit az összes házasságkötésről is mond. Az anyakönyvbe történő bejegyzés nem a házasságkötés érvényességén, hanem annak alapos feltételezésén alapszik.

A Megállapodás szerint az anyakönyvi bejegyzés az egyházi házasságkötés megtörténtéről szóló egyszerű egyházi igazolás alapján történik, de a Polgári Törvénykönyv szól annak lehetőségéről is, hogy az anyakönyvi bejegyzés el is utasítható amikor a bemutatott dokumentumokból vagy az anyakönyvben található feljegyzésekből nyilvánvalóan kiderül, hogy nincsenek meg a Polgári Törvénykönyv által megkövetelt szükséges feltételei a

noviembre de 1992); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 158-179.

⁷³⁸ Capítulo III (CC) De la forma de celebración del matrimonio.

⁷³⁹ Arts. 59-60. (CC).

⁷⁴⁰ Art. 61. (CC).

házasságkötés érvényességének⁷⁴¹. A Megállapodás befejező jegyzőkönyve⁷⁴² a 6. cikkely 1. pontjával kapcsolatban azt mondja, hogy az a pap, aki közvetlenül közreműködött az egyházi házasságkötési szertartásnál, köteles kiállítani azt az állami anyakönyvezéshez megkövetelt adatokat tartalmazó egyházi igazolást a házastársak részére, amely a házasságuknak az állami anyakönyvbe történő bejegyzéshez szükséges; illetve az a plébános, akinek az illetékeségi területén a házasságkötés szertartása történt, öt napon belül egy az anyakönyvi bejegyzéshez szükséges egyházi házasságlevél elküldésével minden esetben értesíti a területileg illetékes Állami Anyakönyvi Hivatalt a házasság állami anyakönyvezése végett, ha ez az érdekelt felek kérésére még nem történt volna meg. Következésképpen az Egyház jogilag képes igazolni és tanúsítani, hogy a házasság megkötése megtörtént, de az állami hivatalnoknak az anyakönyvi bejegyzése által történik meg a házasság polgári jogi hatásainak az elismerése, illetve a bejegyzés esetleges megtagadásával ezek a polgári jogi hatások nem kerülnek elismerésre.

A jelenlegi módosított Polgári Törvénykönyv által is átvett házassági joganyag hiányosságaira a gyakorlati alkalmazás tapasztalatainak⁷⁴³ figyelembevételével tudunk rávilágítani. Az ezzel kapcsolatos vélemények alapvetően ezen álláspontok körül összegződnek: a latin típusúnak nevezett házasságkötési rendszer, vagy pedig az angolszász típusúnak nevezett legyen-e. Az első elismeri a házasságkötésnek a két fajtáját, a vallásost és a polgárit, amelyek így különböző törvényhozóknak és igazságszolgáltatási rendszereknek az illetékeségi köreibe tartoznak, és szabadon választható házasságkötési mód az egyik is és a másik is; a második típus pedig kötelezővé teszi a polgári házasságnak a megkötését és így teljes kizárólagossággal a polgári jogrend alanya lesz az így létrejövő házasság, annak ellenére, hogy ennek a házasságnak a megkötése esetleg vallási formában történt.

Spanyolországban a házassággal kapcsolatos törvényi szabályozásnak a felülvizsgálata megvalósult az 1981. július 7-ei Törvény⁷⁴⁴ megalkotásával, amelyben kizárólag egy házasságkötés szerepel, amelyet a polgári jogrend figyelembe vesz, de amelyet megenged és elfogad vallásos formában is.

⁷⁴¹ Art. 63. (CC).

⁷⁴² Protocolo final en relación con el Art. 6. p. 1. (AAJ) Inmediatamente de celebrado el matrimonio canónico, el sacerdote ante el cual se celebró entregará a los esposos la certificación eclesiástica con los datos exigidos para su inscripción en el Registro Civil. Y en todo caso, el párroco en cuyo territorio parroquial se celebró el matrimonio, en el plazo de cinco días, transmitirá al encargado del Registro Civil que corresponda el acta del matrimonio canónico para su oportuna inscripción, en el supuesto de que ésta no se haya efectuado ya a instancia de las partes interesadas.

⁷⁴³ Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 68.

⁷⁴⁴ Ley de 7 de julio de 1981.

3.1.5.2. Az egyházi bíróságok illetékessége a házassági semmisségi ügyekben

A Szenszék és a Spanyol Állam között jogi kérdésekről létrejött 1979. január 3-ai Megállapodás⁷⁴⁵ 6. cikkelyének 2. pontja⁷⁴⁶ azt mondja ki, hogy a házasságkötő felek az egyházi bíróságoknál az egyházjog rendelkezései szerint járnak el⁷⁴⁷ a házasságuk érvénytelenségének kinyilvánításáért benyújtott kereset⁷⁴⁸, illetve a megkötött, és el nem hált házasságuk alóli pápai felmentés kérésének ügyében⁷⁴⁹. Ez a kérelem bármelyik féltől származhat. Az egyházi határozatok hatályosak a polgári jogrendben is, ha az illetékes polgári bíróság a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban.⁷⁵⁰

Az idézett előírás első része a megszűnését jelenti annak a kizárólagos igazságszolgáltatási fennhatóságnak, amelyet a korábbi polgári jog tulajdonított a katolikus Egyháznak az 1958-ban módosított Polgári Törvénykönyv 80. cikkelyében a házastársak különválásának és az egyházi házasságok érvénytelenségének az ügyei felett. A házasságok érvénytelenségének és a házastársak különválásának tárgyában a katolikus Egyháznak 1979-ig kizárólagos igazságszolgáltatási fennhatósága volt, amikor a házasság az egyházi törvényeknek megfelelően lett megkötve. Az 1979. december 29-ei Törvényerejű Rendelet⁷⁵¹ átalakította a polgári igazságszolgáltatási joghatóságot az egyházi házasságban élő házastársak különválásának tárgyában. Napjainkban a házastársak számára szabadon választható az egyházi bíróságokhoz való folyamodásnak a lehetősége a házasság semmisségének tárgyában. Amely azt jelenti, hogy ha a házastársak az állami bíróságokhoz fordulnak, akkor ezek nem tudnák se visszautasítani a beterjesztett ügyet, se pedig kinyilvánítani az illetéktelenségüket a joghatóságuk hiánya miatt; de ennek ellenére elrendelhetik, hogy a házastársak szabadon választható lehetőségként az egyházi bíróságokhoz forduljanak, de ennek semmiféle jelentősége sincs; ésszerű viszont az, hogy az

⁷⁴⁵ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁷⁴⁶ Art. 6. p. 2. (AAJ) Los contrayentes, a tenor de las disposiciones del Derecho Canónico, podrán acudir a los Tribunales eclesiásticos solicitando declaración de nulidad o pedir decisión pontificia sobre matrimonio rato y no consumado. A solicitud de cualquiera de las partes, dichas resoluciones eclesiásticas tendrán eficacia en el orden civil si se declaran ajustadas al Derecho del Estado en resolución dictada por el Tribunal civil competente.

⁷⁴⁷ CIC 1401-1648. kk.

⁷⁴⁸ CIC 1671-1691. kk.

⁷⁴⁹ CIC 1697-1706. kk.

⁷⁵⁰ Art. 80. (CC) Las resoluciones dictadas por los Tribunales eclesiásticos sobre nulidad de matrimonio canónico o las decisiones pontificias sobre matrimonio rato y no consumado tendrán eficacia en el orden civil, a solicitud de cualquiera de las partes, si se declaran ajustados al Derecho del Estado en resolución dictada por el Juez civil competente conforme a las condiciones a las que se refiere el artículo 954 de la Ley de Enjuiciamiento Civil.

⁷⁵¹ Decreto-Ley de 29 de diciembre de 1979.

Egyháznak a bíróságai, amelyek az egyházi törvényeket alkalmazzák, nem utasíthatják vissza az ügyet, ha az az ő illetékességüknek a körébe tartozik.

Valódi probléma, hogy a polgári jogrenden belül, hogyan tudnak érvényre jutni az egyházi hatóságok által hozott határozatok. Ezért a 2. bekezdés végének szövege elfogadja a spanyol polgári jogrenden belüli hatályát a házasság semmisségét kimondó egyházi határozatnak, illetve az egyházjogilag megkötöttnek nevezett és el nem hált házasság alól a pápa által adott felmentést, mindig figyelembe véve két körülményt: hogy mindig szükséges valamelyik félnek a kérelme, és hogy a polgári hatás sohasem önmagától beálló, mert a polgári bíróság illetékességi körébe tartozik kimondani azt, hogy az egyházi határozatok megfelelnek-e az állami jognak.

3.1.5.3. A házasságról szóló változatlan katolikus tanítás értékének az ismételt megerősítése

A Megállapodás 6. cikkelyének 3. pontja⁷⁵² szó szerint azt mondja, hogy a Szentszék ismét megerősíti a házasságról szóló tanításának a változatlan értékét és emlékeztet rá, hogy akik kötelezve vannak az egyházi házasságkötés szertartásának megtartására, azok tartsák is meg azokat az egyházi törvényeket amelyek ezt szabályozzák, különös tekintettel a házasság lényeges tulajdonságaira.

Nyilvánvaló, hogy ennek a bekezdésnek a tartalma és a megfogalmazási módja kívül esik az egyébként nagyon szabatosan fogalmazó Megállapodás keretein, mert ebben a bekezdésben nem arról van szó, hogy a felek bármiben is megállapodnának, hanem arról, hogy tesznek egy kétoldalú nyilatkozatot. Amelynek a megfogalmazási módja által jön létre az a tartalom, amellyel a Megállapodás aláírói az előzetes feltevésük alapján arról tesznek egy közös nyilatkozatot, hogy az egyházi és a polgári szabályozásnak az összhangba hozása a jövőben esetleg képes lehet összemosni a két jogrend szabályait, de ennek a veszélynek a megelőzése érdekében fogalmazzák meg a felek ezt a nyilatkozatot. A szöveg megfogalmazásának egyik ki nem fejezett oka lehetett, hogy a spanyol polgári jogban létezik a válás megengedése, amely viszont nélkülözi az Egyház támogatását, és ezért a Szentszék arra kéri a katolikusokat, hogy tartsák tiszteletben a házasság lényeges tulajdonságait⁷⁵³,

⁷⁵² Art. 6. p. 3. (AAJ) La Santa Sede reafirma el valor permanente de su doctrina sobre el matrimonio y recuerda a quienes celebren matrimonio canónico la obligación grave que asumen de atenerse a las normas canónicas que lo regulan y, en especial, a respetar sus propiedades esenciales.

⁷⁵³ CIC 1056. k.; HERVÁS, D. G. (dir.), *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, Madrid 2002. 69-74.; FORNÉS, J., *Derecho matrimonial canónico*, Madrid 2006⁴, 34-40.; KUMINETZ, G., *Katolikus házasságjog*

amelyek között az egyik legfontosabb a felbonthatatlanság elve. Az Apostoli Szignatúra ezzel kapcsolatban tévedésnek minősítette azokat a nézeteket, amelyek szerint az egyházi házasság egysége és felbonthatatlansága nem lenne egyházi törvény, hanem annak csak az ideális megvalósulása lenne a keresztények esetében is; hogy a házassági beleegyezést dinamikusan kellene értelmezni, azaz hogy a házastársak csak fokozatosan jutnának el a kölcsönös beleegyezés teljességére; hogy különbséget kellene tenni a házasodási szándék és a házastársaknak a házasságban megvalósított szeretetkapcsolata között, azaz hogy a házasság annyiban lenne érvényes vagy érvénytelen, hogy annak boldog-e vagy boldogtalan-e a kimenetele; hogy a házastársak önmaguk ítéletet hozhatnának a házasságuk értékéről, azaz, hogy az érvényes-e, és pedig az alapján, hogy boldog-e vagy boldogtalan-e a házasságuk.⁷⁵⁴

Ugyanígy számításba veszi a 3. bekezdés azt is, hogy a katolikusok kötelezve vannak arra, hogy a házasságukat az Egyház által meghatározott formában⁷⁵⁵, az egyházi törvények előírásainak megfelelően kössék meg.

3.2. A házasság megkötésének jogi formája és ennek módozatai

3.2.1. A házasságkötés jogi formái

A Polgári Törvénykönyv 49. cikkelye⁷⁵⁶ elismeri a házasság megkötésének a polgári és a vallási formáit bármelyik spanyol állampolgár esetében Spanyolországon belül is és külföldön is, azzal a feltétellel, hogy a megkötés helyének törvényi szabályozásában előírt formában történjék a házasságkötés.

3.2.1.1. A polgári forma

Ez a forma megköveteli, hogy a házassági beleegyezés megadása egy közhatalommal felruházott személy vagy egy illetékes köztisztviselő előtt, az előzetes kérelem megfelelő

(Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002, 62-67.

⁷⁵⁴ BIANCHI, P., *¿Cuándo es nulo el matrimonio?*, Pamplona 2005, 93-99.

⁷⁵⁵ CIC 1108-1123. kánonok; FORNÉS, J., *Derecho matrimonial canónico*, Madrid 2006⁴, 139-170.; HERVÁS, D. G. (dir.), *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, Madrid 2002, 229-250. KUMINETZ, G., *Katolikus házasságjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002, 244-280.

⁷⁵⁶ Art. 49. (CC) Cualquier español podrá contraer matrimonio dentro o fuera de España: 1º. Ante el Juez, Alcalde o funcionario señalado por este Código. 2º. En la forma religiosa legalmente prevista. También podrá contraer matrimonio fuera de España con arreglo a la forma establecida por la ley del lugar de celebración.

vizsgálatát követően és a beleegyezés megadásának a Polgári Törvénykönyvben rögzített módjának megtartásával történjék.

3.2.1.1.1. Illetékesség a házasságkötés hitelesítésére

A Polgári Törvénykönyv 51. cikkelye⁷⁵⁷ megállapítja, hogy a házasságkötés hitelesítésére illetékesek: 1. Az illetékes anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal megbízott bírója) és annak a települési önkormányzatnak a polgármestere, vagy az általa megbízott önkormányzati képviselő, amelynek a területén történik a házasságkötés. 2. Azokon a helyi önkormányzattal rendelkező településeken, ahol nem lakik anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal megbízott bírója), az előírások szerint kiválasztott megbízott. 3. Külföldön a külképviseleti köztisztviselő vagy a konzulátusi anyakönyvvezető (a konzulátusi Anyakönyvi Hivatal megbízott bírója).

A Polgári Törvénykönyv 57. cikkelyének 1. bekezdése⁷⁵⁸ szerint a házasságot a bármelyik házasságkötő fél lakhelye szerint illetékes anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal megbízott bírója) vagy polgármester, vagy közhivatalnok előtt és két nagykorú tanú jelenlétében kell megkötni. Azonban a 2. bekezdés⁷⁵⁹ szerint a házasságkötés hitelesíthető a házasságot kötő felek kérelmét elbíráló köztisztviselő által megbízott személy előtt is; ez a megbízás történhet a házasságot kötő felek kérelmére vagy hivatalos úton a másik település anyakönyvvezetőjének (az Anyakönyvi Hivatal bírójának), vagy polgármesterének, vagy pedig közhivatalnokának adott megbízás segítségével. (Ezt az előírást nem lehet következetesen alkalmazni a semmiféle lakóhellyel sem rendelkező házastársak esetében.) A megbízás a házasságot kötő felek által megadott házassági beleegyezés formájának törvényességéhez szükséges.

Eddig a területileg illetékes közhivatalnokokról vagy a közhatalommal felruházott személyekről volt szó, mint aki előtt megadható a házassági beleegyezés. Azonban a házasságkötést megelőzően egy erre vonatkozó kérelmet is be kell adni. Ennek céljáról szól a

⁷⁵⁷ Art. 51. (CC) Será competente para autorizar el matrimonio: 1°. El Juez encargado del Registro Civil y el Alcalde del municipio donde se celebre el matrimonio o concejal en quien éste delegue. 2°. En los municipios en que no resida dicho Juez, el delegado designado reglamentariamente. 3°. El funcionario diplomático o consular encargado del Registro Civil en el extranjero.

⁷⁵⁸ Art. 57. ap. 1. (CC) El matrimonio deberá celebrarse ante el Juez, Alcalde o funcionario correspondiente al domicilio de cualquiera de los contrayentes y dos testigos mayores de edad.

⁷⁵⁹ Art. 57. ap. 2. (CC) La prestación del consentimiento podrá también realizarse, por delegación del instructor del expediente, bien a petición de los contrayentes o bien de oficio, ante Juez, Alcalde o funcionario de otra población distinta.

Polgári Törvénykönyv 56. cikkelyének 1. bekezdése⁷⁶⁰, amely szerint akik házasságot kívánnak kötni, azoknak egy az Anyakönyvi Hivatalnak továbbított megfelelő kérelemben előzetesen igazolniuk kell, hogy képesek eleget tenni a Polgári Törvénykönyvben előírt feltételeknek.

3.2.1.1.2. A házassági kérelem

A Polgári Törvénykönyv 56. cikkelyének 1. bekezdésének előírása rögzíti az előírt kérelemnek a rendeltetését és azt is, hogy azt az Anyakönyvi Hivatalnak kell továbbítani. Ezt mondja a Polgári Törvénykönyv, de nemcsak ez a törvény.

Az Anyakönyvezési Szabályzat⁷⁶¹ 238. cikkelye⁷⁶² szerint, a kérelem ügyintézése mindig a házasságot kötő felek bármelyike lakóhelyének megfelelő anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal megbízott bírój), vagy a békebíró (azaz az ő vezetése alatt és a megbízása által), vagy pedig a konzulátusi anyakönyvvezető (a konzulátusi Anyakönyvi Hivatal megbízott bírój) feladata.

A polgármester nem illetékes az eljárás lefolytatására (mint ahogyan azt a polgári házasságkötéseknek a polgármesterek általi a hitelesítésével kapcsolatban a Nyilvántartó Hivatali és a Közjegyzői Főigazgatóságról szóló 1978. december 26-ai Utasításban⁷⁶³ elrendelésre került).

A kérelemben az érdekelteknek ki kell nyilvánítniuk az akaratukat, amelyből hitelt érdemlően kiderül, hogy kivel akarnak házasságot kötni; hogy ki illetékes és ki illetéktelen az előzetes vizsgálat lefolytatására.⁷⁶⁴

Az Anyakönyvezési Szabályzat 247. cikkelyének 2. bekezdése⁷⁶⁵ szerint a kérelem sorsa végződik a házasság megkötésének engedélyezésével, vagy pedig a megtagadásával, amely döntés ellen közigazgatási úton lehetséges fellebbezni a kérelmekkel kapcsolatos általános rendelkezések figyelembevételével.

⁷⁶⁰ Art. 56. ap. 1. (CC) Quienes deseen contraer matrimonio acreditarán previamente, en expediente tramitado conforme a la legislación del Registro Civil, que reúnen los requisitos de capacidad establecidos en este Código.

⁷⁶¹ Decreto de 14 de noviembre de 1958 por el que se aprueba el Reglamento para la Aplicación de la Ley del Registro Civil (RRC); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 465-502.

⁷⁶² Art. 238. (RRC) Es competente para la instrucción del expediente previo a la celebración del matrimonio el Juez encargado o de Paz, o el Encargado del Registro Civil consular, correspondiente al domicilio de cualquiera de los contrayentes.

⁷⁶³ Instrucción de 26 de diciembre de 1978 de la Dirección Generales de Registros y del Notariado.

⁷⁶⁴ Art. 240. ap. 4. (RRC) El Juez o funcionario elegido, en su caso, para la celebración.

⁷⁶⁵ Art. 247. ap. 2. (RRC) Contra el auto de aprobación o de denegación de la celebración del matrimonio cabe recurso en vía gubernativa, según las reglas establecidas para los expedientes en general.

Az Anyakönyvezési Szabályzat 252. cikkelye⁷⁶⁶ szerint ha a házasságkötő felek kinyilvánították azon szándékukat, hogy a házasságukat külföldön kívánják megkötni a házasságkötés helyének törvényi szabályozásai szerint, és ez a törvény megkövetelné egy a házasságra való képességet igazoló okiratnak a bemutatását, akkor az erre vonatkozó kérelemnek a kedvező elbírálása esetén az erről szóló jogerős végzést a vizsgálatot lefolytató személy át fogja adni azoknak, akiknek erre az igazolásra szükségük van. Ez az igazolás a kiállítás dátumától számítva hat hónapon át érvényes.

Amikor a házasságot megkötni kívánók közül az egyik külföldi lakos, akkor a szükséges változtatásokkal kell alkalmazni az előzetes kérelemre vonatkozó szabályozást. Ezzel kapcsolatban a Nyilvántartó Hivatali és a Közjegyzői Főigazgatóságról szóló 1995. január 9-ei Utasítás⁷⁶⁷ tartalmazza az anyakönyvvezetőknek a feladatait erre vonatkozóan, azt hogy a jóhiszeműség vétele nélkül, az aktuális törvényi szabályozás által meghatározott kereteken belül, bizonyosodjanak meg a házasságkötő felek beleegyezésének őszinteségéről és hitelességéről, annak az elkerülése végett, hogy ezek a házasságkötések semmiképpen se szolgálják annak megkönnyítését, hogy a külföldi állampolgárok Spanyolország területére belépjenek és ott tartózkodjanak.

3.2.1.2. A házasság megkötése

A házasság megkötésének két nagykorú tanú jelenlétében kell történnie.⁷⁶⁸ A Polgári Törvénykönyv 58. cikkelye⁷⁶⁹ szerint a bíró, vagy a polgármester, vagy pedig a köztisztviselő a Polgári Törvénykönyv 66.⁷⁷⁰, 67.⁷⁷¹ és 68.⁷⁷² cikkelyeinek felolvasása után megkérdezi a házasságkötő felek mindegyikét, hogy vajon beleegyeznek-e a másikkal való házasság megkötésébe, és ha erre a kérdésre mindketten igenlően válaszolnak, akkor a beleegyezés ünnepélyes kimondásával megkötik a házasságot; ezt követően kinyilvánítja a házasságnak a

⁷⁶⁶ Art. 252. (RRC) Si los contrayentes han manifestado su propósito de contraer matrimonio en el extranjero con arreglo a la forma establecida por la Ley del lugar de celebración y esta Ley exige la presentación de un certificado de capacidad matrimonial una vez concluido el expediente con auto firme favorable, el instructor entregará a aquéllos tal certificado. La validez de éste estará limitada a los seis meses de su fecha.

⁷⁶⁷ Instrucció de 9 de enero de 1995 de la Dirección Generales de Registros y del Notariado.

⁷⁶⁸ Vö. Art. 57. (CC).

⁷⁶⁹ Art. 58. (CC) El Juez, Alcalde o funcionario, después de leídos los artículos 66, 67 y 68, preguntará a cada uno de los contrayentes si consienten en contraer matrimonio con el otro y si efectivamente lo contraen en dicho acto y, respondiendo ambos afirmativamente, declarará que los mismos quedan unidos en matrimonio y extenderá la inscripción o el acta correspondiente.

⁷⁷⁰ Art. 66. (CC) El marido y la mujer son iguales en derechos y deberes.

⁷⁷¹ Art. 67. (CC) El marido y la mujer deben respetarse y ayudarse mutuamente y actuar en interés de la familia.

⁷⁷² Art. 68. (CC) Los cónyuges están obligados a vivir juntos, guardarse fidelidad y socorrerse mutuamente. Deberán además compartir las responsabilidades domésticas y el cuidado y atención de ascendientes y descendientes y otras personas dependientes a su cargo.

megkötöttségét és elkészíti az ezt bizonyító megfelelő bejegyzést vagy okiratot. Külföldiek esetében lehetséges tolmácsnak a segítségét igénybe venni.⁷⁷³

A polgármester előtti házasságkötéshez szükséges a Polgármesteri Hivatal épületében egy erre a célra előzetesen alkalmassá tett helyiség. A közhatalommal rendelkező anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal bírójá) előtt a házasságkötés a saját Anyakönyvi Hivatalában vagy a helyi Önkormányzati Testülettel kötött megállapodás alapján a Polgármesteri Hivatal erre alkalmassá tett és egyedül erre a célra használt helyiségében történhet.⁷⁷⁴

3.2.1.3. A vallási forma

A Polgári Törvénykönyv „*A házasságról*” szóló IV. címében⁷⁷⁵, a „*A házasság megkötésének a formájáról*”⁷⁷⁶ című III. fejezetében, a „*A házasság vallásos formában történő megkötéséről*” című 3. szakaszában⁷⁷⁷ az 59. és a 60. cikkely szabályozza ezt a kérdést. Ezek közül az első általános jelleggel azt mondja ki, hogy a házassági beleegyezést lehetséges megadni egy bejegyzett⁷⁷⁸ vallási közösség által meghatározott formában, a Spanyol Állam által jóváhagyott feltételeknek megfelelően, vagy pedig ennek hiányában, az ebben a törvényben előírtak szerint.⁷⁷⁹ A második pedig azt mondja, hogy az előző cikkely értelmében, az egyházi törvények előírásai vagy valamelyik másik vallási forma szerint megkötött házasságok kiváltják a polgári jogi hatásokat. A polgári jogi hatások teljes elismeréséhez a következő fejezetben⁷⁸⁰ elrendeltek kellenek.⁷⁸¹ A Polgári Törvénykönyv következő fejezete a házasságkötésnek az állami anyakönyvbe történő bejegyzését tárgyalja. A 60. cikkely hasonló polgári jogi hatást tulajdonít az egyházi törvények – az Egyházi Törvénykönyv – előírásai szerint megkötött házasságoknak, mint az egyéb vallási közösségek vallási formáiban megkötötteknek. A valóságban, a Polgári Törvénykönyv 60. cikkelye nem

⁷⁷³ Vö. Instrucción de 24 de marzo de 1974.

⁷⁷⁴ Vö. Reglamento de 28 de noviembre de 1985; Instrucción de 26 de enero de 1995.

⁷⁷⁵ Título IV. (CC) Del matrimonio (Arts. 42-107.).

⁷⁷⁶ Capítulo III. (CC) De la forma de celebración del matrimonio (Arts. 49-60.).

⁷⁷⁷ Sección 3. (CC) De la celebración en forma religiosa (Arts. 59-60.).

⁷⁷⁸ Real Decreto 142/1981, de 9 de enero, sobre Organización y Funcionamiento del Registro de Entidades Religiosas (BOE de 31 de enero de 1981) (RDOFRER); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 542-544.

⁷⁷⁹ Art. 59. (CC) El consentimiento matrimonial podrá prestarse en la forma prevista por una confesión religiosa inscrita, en los términos acordados con el Estado o, en su defecto, autorizados por la legislación de éste.

⁷⁸⁰ Título IV. Capítulo IV. (CC) De la inscripción del matrimonio en el Registro Civil (Arts. 61-65.).

⁷⁸¹ Art. 60. (CC) El matrimonio celebrado según las normas del Derecho canónico o en cualquiera de las formas religiosas previstas en el artículo anterior produce efectos civiles. Para el pleno reconocimiento de los mismos se estará a lo dispuesto en el capítulo siguiente.

tesz mást, mint hogy megismétli a Megállapodás 6. cikkelyének 1. bekezdésében⁷⁸² foglaltakat, csak azt itt nemcsak a katolikus Egyház törvényei – az Egyházi Törvénykönyv – szerinti formában megkötött házasságokra, hanem a többi vallásos formában megkötött házasságra is alkalmazza.

Az Egyházi Törvénykönyvben az 1108-1123. kánonokba találhatjuk meg azokat az egyházi törvényeket, amelyekkel az egyházi törvényhozó jogilag szabályozta a házasságkötés szertartását. Az Egyházi Törvénykönyv 1057. kánonja⁷⁸³ szerint az egyházi házasság megkötéséhez szükséges a házasságkötő felek jogképessége, a beleegyezés kölcsönös kinyilvánítása és az egyházi törvényben előírt forma megtartása. A házasság érvényes megkötéséhez mindhárom feltételnek egyidejűleg kell teljesülnie.

Az Egyházi Törvénykönyv az egyházi házasságkötésnek a rendes és rendkívüli formáját különbözteti meg. Az Egyházi Törvénykönyv 1108. kánonja⁷⁸⁴ szerint azok a rendes formában kötött házasságok érvényesek, amelyeket az Egyház minősített tanúja (pap, diakónus és kivételes esetben világi) előtt és egyidejűleg két tanú jelenlétében kötöttek. Az Egyházi Törvénykönyv 1116. kánonja⁷⁸⁵ beszél az egyházi házasságkötés rendkívüli formájáról, amelynek az a lényeges különbsége a rendes formához képest, hogy ebben az esetben a házasságkötésnél nincs jelen olyan közreműködő, aki az Egyház nevében kivenné és elfogadná a felek beleegyezését, s így csak a tanúk jelenlétében történik meg a házasság megkötése. A rendkívüli formát csak meghatározott feltételek teljesedése esetén szabad alkalmazni.

⁷⁸² Art. 6. ap. 1. (AAJ) El Estado reconoce los efectos civiles al matrimonio celebrado según las normas del Derecho Canónico. Los efectos civiles del matrimonio canónico se producen desde su celebración. Para el pleno reconocimiento de los mismos, será necesaria la inscripción en el Registro Civil, que se practicará con la simple presentación de certificación eclesíastica de la existencia del matrimonio.

⁷⁸³ CIC 1057. k. 1. §. A házasságot a jogképes feleknek törvényesen kinyilvánított beleegyezése hozza létre, amelyet semmilyen emberi hatalom sem pótolhat. 2. §. A házassági beleegyezés akarati cselekedet, amelyben a férfi és a nő visszavonhatatlan szövetségben kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, házasság létesítése céljából.

⁷⁸⁴ CIC 1108. k. 1. §. Csak azok a házasságok érvényesek, amelyeket a helyi ordinárius vagy a plébános vagy a kettő közül valamelyik által megbízott pap vagy diakónus közreműködésével és két tanú előtt kötöttek, mégpedig az itt következő kánonokban kimondott szabályok szerint, kivéve azokat az eseteket, amelyekről a 144. kán., az 1112. kán. 1. §-a, az 1116. kán. és az 1127. kán. 1-2. §-a szól. 2. §. A házasságkötésnél közreműködő személynek csakis azt nevezzük, aki jelen van, kiveszi és az Egyház nevében elfogadja a házasságkötő felek beleegyezésének kinyilvánítását.

⁷⁸⁵ CIC 1116. k. 1. §. Ha nem lehet jelen vagy nem közelíthető meg súlyos nehézség nélkül a jog szerint illetékes közreműködő, akkor a valódi házasságot kötni szándékozók érvényesen és megengedetten megkötöthetik házasságukat, csupán tanúk jelenlétében: 1. halálveszély esetén; 2. halálveszély nélkül is, ha ésszerűen előrelátható, hogy a körülmények egy hónapon belül nem változnak. 2. §. Mindkét esetben, ha van más pap vagy diakónus, aki jelen tud lenni, el kell hívni, és a tanúkkal együtt a házasság megkötésekor jelen kell lennie, bár a csupán tanúk jelenlétében kötött házasság is érvényes.

Az Egyházi Törvénykönyv 1117. kánonja⁷⁸⁶ szerint akkor kötelező az egyházi házasságkötési forma, ha legalább az egyik fél a katolikus Egyházban kereszttelkedett, vagy oda felvették és onnan formális aktussal nem távozott el. Azaz nincsenek kötelezve az egyházi házasságkötési formára a nem katolikus keresztények, a meg nem keresztteltek, ha egymás között házassodnak; illetve azok a személyek, akik formális aktussal elhagyták a katolikus Egyházat, ha egymással, ha nem katolikus kereszténnyel vagy meg nem kereszttelttel kötnek házasságot.

De a Polgári Törvénykönyv 60. cikkelyének szövege szerint a Spanyol Állam nemcsak a katolikus Egyház törvényei – az Egyházi Törvénykönyv – szerinti formában megkötött házasságoknak tulajdonít polgári jogi következményeket, hanem a bejegyzett vallási közösségek házasságkötési formáinak is. Ezért (is) a Spanyol Állam együttműködési Megállapodásokban egyezett meg több, különböző hitvallású vallási közösséggel:⁷⁸⁷

1. A 24/1992. november 10-ei Törvény⁷⁸⁸ által a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével. A Megállapodás 7. cikkelye szerint azok a személyek, akik házasságot kívánnak kötni, a házassági beleegyezésüket a fent nevezett Szövetséghez tartozó lelkészek előtt is megadhatják, ilyenkor ezt annál az illetékes anyakönyvvezetőnél kell egy előzetes kérelemben kezdeményezni, aki majd megadja a házasságkötő feleknek a házasságkötésre való jogképességükről szóló igazolást is, és akinek a feladata megadni a lelkésznek a házasság megkötésénél való közreműködésre szóló megbízást is. A házasságkötés érvényességéhez ezen túl még szükséges az is, hogy a házassági beleegyezés megadására a házasságkötésre való jogképességről szóló igazolás kiállításától számított hat hónapon belül és legalább két nagykorú tanú jelenlétében kerüljön sor.

2. A 25/1992. november 10-ei Törvény⁷⁸⁹ által a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével. A Megállapodás szintén a 7. cikkelyében taglalja a házassággal kapcsolatos kérdéseket, amelyeknek a szabályozása megegyezik a protestáns Szövetséggel kötött Megállapodás 7. cikkelyében találhatók.

⁷⁸⁶ CIC 1117. k. A fentiekben előírt formát meg kell tartani, ha legalább az egyik házasságkötő fél a Katolikus Egyházban kereszttelkedett meg, vagy oda fölvettk, és abból formális aktussal nem távozott el, épségben hagyva az 1127. kán. 2. §-ának előírásait.

⁷⁸⁷ FERRER ORTIZ, J. (coord.), *Derecho eclesiástico del Estado español* (Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico Instituto Martín de Azpilcueta, Manuales de derecho), Pamplona 2004⁵, 320-327.

⁷⁸⁸ Ley 24/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España (AFEREDE); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 158-163.

⁷⁸⁹ Ley 25/1992, de 10 de noviembre, por la que se aprueba el Acuerdo de Cooperación del Estado español con la Federación de Comunidades Israelitas de España (AFCI); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 164-171.

3. A 26/1992. november 10-ei Törvény⁷⁹⁰ által a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal. A Megállapodás 7. cikkelye polgári jogi hatásokat tulajdonít az Iszlám Törvényben megállapított vallásos forma szerinti házasságkötésnek, a házasság megkötésének pillanatától számítva, ha a házasságkötő felek megfelelnek a Polgári Törvénykönyvben megkövetelt feltételeknek és kifejezik a házassági beleegyezésüket valamelyik iszlám vallási vezető előtt és legalább két nagykorú tanú jelenlétében. (Hogy ki számít iszlám vallási vezetőnek, ez a Megállapodás 3. cikkelyében lett meghatározva.) Azok a személyek akik szeretnék bejegyeztetni az imént felvázolt formában megkötött házasságukat, azoknak előzetesen igazoltatniuk kell a házasságkötésre való jogképességüket az illetékes Anyakönyvi Hivatal által kiállított igazolással, amelyet az előzetes kérelemnek a kivizsgálása után adnak ki.

Az Iszlám Törvénynek megfelelő formában megkötött házasságok *ab initio* (elejétől fogva) váltanak ki polgárjogi hatásokat. Ennek ellenére a házasságra való jogképességnek az igazolása megkövetelt az anyakönyvi bejegyzéshez, azonban ehhez még szükséges egy másik igazolás is, mégpedig az, amelyik a Spanyolországi Iszlám Bizottság képviselője előtti házasságkötésnek a megtörténtét igazolja.

Az eddig ismertetett szabályozások az előadott módokon alkalmazhatóak a Spanyolországban vallásos formákban történő házasságkötések esetében amikor az egyik vagy mindkét házasságkötő fél spanyol állampolgár, de akkor is, ha mindkettő külföldi.

A polgári jogi előírásokkal való megismerkedés során eddig kimaradt néhány feltevésnek a vizsgálata. Első helyen a vallásos forma alkalmazási lehetőségének kérdése szerepel olyan esetben, amikor egy nem bejegyzett vallási közösségről van szó. Ebben az esetben világos, hogy nem engedhető meg a házasságnak a megkötése vallásos formában. A második helyen az a kérdés szerepel, hogy lehetséges-e a házasságnak a megkötése olyan rendellenességgel vallásos formában, amelyek a katolikus Egyházban vagy egy be sem jegyzett vallási közösségben nem okoznak érvénytelenséget. Ebben az esetben az érvénytelenség csak a polgári jogi hatások területén jelentkezik. Utolsóként, harmadik helyen az a kérdés szerepel, hogy mi a helyzet azzal a házasságkötéssel, amikor egy házasság megkötése az Egyház vagy valamely másik vallási közösség által engedélyezetten olyan formában történik, amely nem a sajátja (pl. a katolikus Egyház szinte minden esetben megadja a felmentést az egyházi házasságkötési forma alól a vegyes vallás házassági tilalma⁷⁹¹ esetén).

⁷⁹⁰ Ley 26/1992, de 10 de noviembre, por el que se aprueba el Acuerdo de cooperación del Estado español con la Comisión Islámica de España (ACIE); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 172-179.

⁷⁹¹ CIC 1124. k. Az illetékes hatóság kifejezett engedélye nélkül tilos két olyan megkeresztelt személy házassága, akiknek egyikét a katolikus egyházban keresztelték, vagy keresztség után oda fölvtették, és onnan

Kérdéses a Polgári Törvénykönyv 59. cikkelyének az alkalmazhatósága, mert ezt lehetséges sajátosan is és általánosan is értelmezni.

3.2.2. A házasságkötés tényének bejegyzése az állami anyakönyvbe

Az hogy házasságkötés tényét be kell jegyezni az állami anyakönyvbe, ez olyan dolog amelyhez nem fér kétség. Ugyanis az anyakönyvben szereplő adatok alapján meg kell tudnunk állapítani pl. a házasságkötő feleknek a családi állapotát.⁷⁹²

A Polgári Törvénykönyv 62. cikkelye⁷⁹³ elrendeli, hogy a bíró, vagy a polgármester, vagy a közhivatalnok, akik előtt a házasságnak a megkötése történik, a házasságkötést követően azonnal foglalja írásba ezt a tény, vagy a házasság bejegyzésével vagy pedig egy megfelelő okiratnak a kiállításával, a saját, a házasságkötő felek és tanúk aláírásával. Hasonlóan a házasságkötés tényének bejegyzési vagy okirat kiállítási gyakorlatához, a bíró, vagy a polgármester, vagy a közhivatalnok adja át a házasságkötő felek mindegyikének a házasság megkötésének tényét igazoló dokumentumot. Az Állami Anyakönyvezésről szóló Törvény 75. cikkelye⁷⁹⁴ csak példaként megemlítve előírja egy a „Család Könyve” elnevezésű dokumentumnak az átadását, amelyben bizonyító erővel szerepel a házasságkötésnek a ténye.

Az okirat létrejön az állami anyakönyvbe történő későbbi bejegyzéskor is, amikor nem lehetséges ezt elvégezni azonnal a házasságkötés alkalmával az anyakönyvekben (pl. fenyegető halálveszélyben vagy a polgármester előtt megkötött házasságok esetében).⁷⁹⁵

A Polgári Törvénykönyv 62. cikkelye a házasságok megkötésének a polgári formájával foglalkozik. A vallásos formában történő kötésekre a Polgári Törvénykönyv 63.

formális aktussal nem távozott, a másik pedig olyan egyháznak vagy egyházi közösségnek a tagja, amely nincs teljes közösségben a katolikus egyházzal.

⁷⁹² Art. 1. (LRC) En el Registro Civil se inscribirán los hechos concernientes al estado civil de las personas y aquellos otros que determina la Ley. Constituyen, por tanto, su objeto: 1. El nacimiento. 2. La filiación. 3. El nombre y apellidos. 4. La emancipación y habilitación de edad. 5. Las modificaciones judiciales de la capacidad de las personas o que éstas han sido declaradas en concurso, quiebra o suspensión de pagos. 6. Las declaraciones de ausencia o fallecimiento. 7. La nacionalidad y vecindad. 8. La patria potestad, tutela y demás representaciones que señala la Ley. 9. El matrimonio. 10. La defunción.

⁷⁹³ Art. 62. (CC) El Juez, Alcalde o funcionario ante quien se celebre el matrimonio extenderá, inmediatamente después de celebrado, la inscripción o el acta correspondiente con su firma y la de los contrayentes y testigos. Asimismo, practicada la inscripción o extendida el acta, el Juez, Alcalde o funcionario entregará a cada uno de los contrayentes documento acreditativo de la celebración del matrimonio.

⁷⁹⁴ Art. 75. (LRC) El mismo funcionario que autorice el acto de matrimonio entregará a los contrayentes, inmediatamente, un ejemplar del Libro de Familia en el que conste con valor de certificación la realidad del matrimonio.

⁷⁹⁵ Vö. Art. 239. (RRC)

cikkelye⁷⁹⁶ vonatkozik, amely azt állapítja meg, hogy a Spanyolországban vallási formában kötött házasságoknak a bejegyzése az Egyház vagy az egyéb vallási közösség által kiállított egyszerű igazolás segítségével történik, amelyből kiderülnek az állami anyakönyvezéssel kapcsolatos törvényi szabályozás által megkövetelt körülmények. Nem kell lefolytatni a bejegyzési eljárást, amikor a bemutatott dokumentumokból, vagy pedig az anyakönyvbe bejegyzett adatokból kiderül, hogy a házasság érvényességéhez az ebben a címben⁷⁹⁷ felsorolt követelmények nincsenek meg. Tehát a minősítés tisztán a polgári jog rendelkezéseinek szabályozását veszi figyelembe, noha figyelembe veszi ehhez a bemutatott dokumentumokat vagy pedig az anyakönyvbe bejegyzett adatokat.

A Polgári Törvénykönyv 63. cikkelyének szabályozása nem kizárólagosan csak a Spanyolországban vallásos formában megkötött házasságokat érinti. Az 1981. november 2-ai Nyilvántartó Hivatalok Főigazgatóságáról szóló Határozat⁷⁹⁸ megjelöli, hogy a Spanyolországon kívül, a spanyol állampolgárok által megkötött egyházi házasságokra is a Polgári Törvénykönyv 63. cikkelye alkalmazandó, mivel a Polgári Törvénykönyv 49. cikkelye engedélyezi bármelyik spanyol állampolgárnak Spanyolországon belül is és azon kívül is a házasságának vallásos formában történő megkötését és a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án létrejött Megállapodás jogi kérdésekről sem tesz különbséget az egyházi házasságkötések között a szertartás helye szerint.

A Polgári Törvénykönyv 65. cikkelye⁷⁹⁹ szerint a 63. cikkelyben találhatóak kivételével, az összes többi esetben, amikor a házasság megkötése előtt még nem lett elbírálva a megfelelő kérelem, a bírónak vagy az anyakönyvvezetőnek a bejegyzés elvégzése előtt, meg kell állapítania, hogy az összes törvényes követelménynek megfelel-e a házasság megkötése. Az Anyakönyvezési Szabályzat 256. cikkelye értékeli az egyes feltételezéseket amelyek közvetlenül hozzájárulnak a bejegyzés elvégzéséhez, azaz mindig figyelembe kell venni azokat a tényállásokat, amelyeknek nem kétséges a valóságossága és a spanyol törvényeknek megfelelően törvényesnek tekinthetők⁸⁰⁰, pedig az Anyakönyvezési Szabályzat 257. cikkelye

⁷⁹⁶ Art. 63. (CC) La inscripción del matrimonio celebrado en España en forma religiosa se practicará con la simple presentación de la certificación de la Iglesia o confesión respectiva, que habrá de expresar las circunstancias exigidas por la legislación del Registro Civil. Se denegará la práctica del asiento cuando de los documentos presentados o de los asientos del Registro conste que el matrimonio no reúne los requisitos que para su validez se exigen en este título.

⁷⁹⁷ Título IV. (CC) Del matrimonio.

⁷⁹⁸ Resolución de la Dirección General de los Registros de 2 de noviembre de 1981.

⁷⁹⁹ Art. 65. (CC) Salvo lo dispuesto en el artículo 63, en todos los demás casos en que el matrimonio se hubiere celebrado sin haberse tramitado el correspondiente expediente, el Juez o funcionario encargado del Registro, antes de practicar la inscripción, deberá comprobar si concurren los requisitos legales para su celebración.

⁸⁰⁰ „(...) siempre que no haya dudas de la realidad del hecho y de su legalidad conforme a la Ley española, (...)” (de Art. 256. de RRC).

elrendeli, hogy a szükséges előzetes kérelemben kellően igazolni és indokolni kell a házasság megkötésének formáját és a házassági akadályoknak a nem létét⁸⁰¹.

Mindazonáltal az a kivétel, amelyet a Polgári Törvénykönyv 65. cikkelye hoz létre a vallásos formában történő házasságkötéssel kapcsolatban, vonatkozik azokra a házasságkötésekre is amelyeket a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségének a lelkeszei és a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségének szolgálattevői előtt kötöttek. A protestáns és a zsidó Szövetségekkel kötött Megállapodások 7. cikkelyeinek az 5. bekezdéseiben, az első részekben⁸⁰² azonos módon került meghatározásra, hogy a kiállított házassági jogképesség igazolásával rendelkezve kötött egyszeri házasságkötési szertartás megtörténtéről a vallási szolgálattevőnek írásba kell foglalnia az igazolást, amelynek a gyors ügyintézés érdekében a bejegyzéshez szükséges adatokat a tanúk személyazonosságának megemlékezésével együtt kell tartalmaznia.

Az Iszlám Törvény szerint kötött házasságok esetében a muzulmán Bizottsággal kötött Megállapodás szerint a következő gyakorlatot lehetséges folytatni: a. az Iszlám Közösség képviselője által kiállított, a házasság megkötését bizonyító igazolás hatására, amelyből kiderülnek az állami anyakönyvezéssel kapcsolatos törvényi szabályozás által megkövetelt körülmények; vagy b. pedig a benyújtott előzetes házassági kérelemnek az elbírálása után megkapott házassági jogképességi igazolás alapján, amelyben szerepel a házasság megkötésének módját is engedélyező intézkedés.⁸⁰³

Végül az egyházi törvények – az Egyházi Törvénykönyv – előírásai szerint megkötött egyházi házasságoknak a bejegyzése azt a gyakorlatot követi, hogy a házasság megkötésének tényét bizonyító egyszerű egyházi igazolás hatására történik meg, amely igazolásból átmásolhatóak a megfelelő adatok.⁸⁰⁴

Az 1993. január 21-ei Rendelet⁸⁰⁵ jóváhagyta a házassági jogképességi igazolásnak és a házasság megkötését bizonyító igazolásnak a hivatalos mintáit, összhangban a protestáns és a zsidó Szövetségekkel, valamint a muzulmán Bizottsággal kötött Megállapodások rendelkezéseivel.

⁸⁰¹ „(...) la celebración en forma del matrimonio y la inexistencia de impedimentos.” (de Art. 257. de RRC).

⁸⁰² Art. 7. ap. 5. (AFEREDE y AFCI) Una vez celebrado el matrimonio, el ministro de culto oficiante extenderá, en la certificación de capacidad matrimonial, diligencia expresiva de la celebración del matrimonio que contendrá los requisitos necesarios para su inscripción y las menciones de identidad de los testigos.

⁸⁰³ Vö. Art. 7. aps. 2-3. (ACIE).

⁸⁰⁴ Circular de 15 de febrero de 1980, de la Dirección General de los Registros y Notariado, sobre inscripción en el Registro Civil de matrimonios canónicos; FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 467.

⁸⁰⁵ Orden de 21 de enero de 1993.

3.2.3. Az állami anyakönyvbe történő bejegyzésnek a hatása

A Polgári Törvénykönyv 61. cikkelye⁸⁰⁶ azt mondja, hogy a házasságkötés polgári jogi hatásokat hoz létre a kötéstől számítva. Az elismerés teljességéhez szükséges a bejegyzése az állami anyakönyvbe. A nem bejegyzett házasságkötés nem fogja csökkenteni a harmadik személyek által jóhiszeműen megszerzett jogokat. A törvényi szabályozásból következik, hogy a házasságkötésnek az anyakönyvi bejegyzése nem alapvető cselekedet vagy házasságjogi tevékenység, hiszen egyedülként csak a polgári jogi hatásainak teljes elismeréséhez elengedhetetlen, de ezek a polgári jogi hatások is a kötéstől kezdve léteznek. Az állami bejegyzés hivatalosan és *erga omnes (mindenkivel szemben)* egyértelművé teszi, hogy megtörtént a házasságnak a megkötése. Egyedülként azoknak a harmadik személyek általi jóhiszeműen megszerzett jogoknak a kérdését veti fel abban az esetben, amikor a házasságkötés nem lett bejegyezve, ekkor ugyanis a harmadik személyek nem képesek felismerni ennek a hatásait.

A Polgári Törvénykönyv 61. cikkelye szigorúan csak a polgári jogi hatásokat jelöli meg célként és nem ismeri el, hogy a házasságkötésnek lenne személyes célja is. Így például az előző házasság feloldása nélkül a később megkísérelt újabb házasságkötés esetében az új házastárs nem tud felhozni semmit sem az utóbbi be nem jegyzett házasság érvényességének bizonyítására.

A bejegyzés egy kivételes bizonyítási eszköz a házasságkötés megtörténtének bizonyítására. Az anyakönyvi bejegyzés által jön létre a házassági állapotnak a törvényes jogcíme.

3.2.4. A titkos vagy lelkiismereti házasságkötés

Titkosnak nevezik azt a házasságkötést, amelyet azok alól a nyilvánosságra vonatkozó követelmények alóli felmentéssel kötnek, amelyek általános esetben a házasság megkötését kísérik (kérelem, határozat és kihirdetés).⁸⁰⁷

A Polgári Törvénykönyv 54. cikkelye⁸⁰⁸ szerint amikor elegendően bizonyítottan súlyos ok áll elő, az Igazságügy Minisztérium engedélyezi a házasságnak a titkos megkötését.

⁸⁰⁶ Art. 61. (CC) El matrimonio produce efectos civiles desde su celebración. Para el pleno reconocimiento de los mismos será necesaria su inscripción en el Registro Civil. El matrimonio no inscrito no perjudicará los derechos adquiridos de buena fe por terceras personas.

⁸⁰⁷ DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 89.

Ebben az esetben a kérelmet bizalmasan kell továbbítani, a határozat közzététele és kihirdetése nélkül.

A titkos házasságkötést a Központi Anyakönyvi Hivatal Külön Könyvébe⁸⁰⁹ kell bejegyezni⁸¹⁰, amelyet az Anyakönyvi Főigazgatóságon⁸¹¹ vezetnek. Ezzel kapcsolatban a Polgári Törvénykönyv 64. cikkelye⁸¹² azt mondja, hogy a titkos házasságkötés elismerése végett elég azt a Központi Anyakönyvi Hivatal Külön Könyvébe bejegyezni, de ez nem fogja csökkenteni a harmadik személyek által jóhiszeműen megszerzett jogokat, hanem csak a szokásos állami anyakönyvben való közzétételétől kezdve. Következésképpen a házasságkötés titkos jellege nem akadályozza meg a házasságkötő felek között az összes hatásnak a létrejöttét amely a házasság megkötésével jár, azonban ezzel nem csökkennek a harmadik személyeknek a jóhiszeműen megszerzett jogai mindaddig, amíg a szokásos állami anyakönyvbe történt bejegyzés által nyilvánosságra nem kerül a házasságkötés hatályossága és a polgári jogi hatásainak az elismerése.

A bejegyzésnek és a szokásos nyilvánosság számára készült megfelelő anyakönyvi kivonatnak⁸¹³ a házasságkötő felek által korlátozott a nyilvánossága.⁸¹⁴

A házasságkötő felek titoktartásra kötelezettek a titkos házasságkötésükkel és annak bejegyzésével kapcsolatban, amíg azt mindketten nem akarják nyilvánosságra hozni, azaz amíg mindketten úgy nem látják, hogy abban a helyzetben szükséges ennek a nyilvánosságra hozatala.⁸¹⁵

A titkos házasságkötések is hivatalos iratban kerülnek igazolásra, amelyet haladéktalanul és bizalmasan kell átadni a házasságkötő feleknek.⁸¹⁶

3.2.5. A házasságkötés életveszélyben

Hagyományos jogi rendelkezés, hogy ezzel a különleges területtel foglalkozzék valamelyik törvényi rendelkezés, amelyik a házasságkötésnek ezt fajtáját hivatott szabályozni.

⁸⁰⁸ Art. 54. (CC) Cuando concurra causa grave suficientemente probada, el Ministro de Justicia podrá autorizar el matrimonio secreto. En este caso, el expediente se tramitará reservadamente, sin la publicación de edictos o proclamas.

⁸⁰⁹ Libro Especial del Registro Civil Central.

⁸¹⁰ Vö. Arts. 267. y 270. (RRC).

⁸¹¹ Dirección General de los Registros.

⁸¹² Art. 64. (CC) Para el reconocimiento del matrimonio secreto basta su inscripción en el libro especial del Registro Civil Central, pero no perjudicará los derechos adquiridos de buena fe por terceras personas sino desde su publicación en el Registro Civil ordinario.

⁸¹³ Vö. Art. 79. (LRC).

⁸¹⁴ Vö. Art. 268. (RRC).

⁸¹⁵ Vö. Art. 268. (RRC).

⁸¹⁶ Vö. Art. 267. ap. 3. (RRC).

Ennek a törvényi szabályozásnak az a lényege, hogy itt is egy házasságkötésről van szó, de ezt a házasságkötési módot már nem lehetséges akkor alkalmazni, amikor az életveszély helyzete megszűnt, mert akkor ez a forma már nem töltené be a társadalmi rendeltetését. A törvényalkotó ennek ellenére azért biztosítja ennek a házasságkötési módnak a lehetőségét, mert egészen a halál pillanatáig lehetőséget akar biztosítani házasságkötési jog gyakorlására. Ezt az sem befolyásolja, amit a bölcs latin mondás is mond, hogy „*Mors omnia solvit.*” („*A halál mindent rendbehoz.*”), ami igaz a házasságra is, hiszen ha valakinek meghal a házastársa, akkor annak a házassága is „meghal”, azaz megszűnik. De ebből a már nem létező, volt házassági kötelékből is származhatnak különböző erkölcsi vagy társadalmi következmények, de még jogi és gazdasági következmények is (köteles részek, passzív jogok, özvegyi nyugdíj, et cetera).

A törvény lehetővé teszi a házasságkötést *in articulo mortis* (halál esetére), módosítva azoknak az illetékes közhivatalnokoknak a jegyzékét, akik felhatalmazottak a házasságkötés hitelesítésére és megadhatják a szükséges előzetes kérelem benyújtása alóli felmentést. A Polgári Törvénykönyv 52. cikkelyének 1. bekezdése⁸¹⁷ szerint életveszélyben a házasságkötés hitelesítésére képes: 1. Az anyakönyvvezető (az Anyakönyvi Hivatal megbízott bírója), a megbízott vagy a polgármester, noha a házasságkötő felek nem laknak az illetékességi területén.

Azért hogy a házasságkötést az állami anyakönyvbe később be tudják jegyezni, a házasságkötésről készített hivatalos okiratból minden kétséget kizáróan kell kiderülnie az életveszély tényállásának és a törvényességnek.⁸¹⁸ Ha nem készült volna a házasságkötésről hivatalos okirat, akkor az anyakönyvezési kérelem benyújtásával lehetséges a bejegyzés.

A Polgári Törvénykönyv 52. cikkelyének 2. és 3. bekezdése⁸¹⁹ szerint a katonai táborban, illetve a hajón és a repülőgépen, amikor létezik a halálveszély, a házasságkötés hitelesítésére képes 2. A bírónak a hiányában és a katonai tábor vonatkozásában a tiszt vagy a közvetlen felettes parancsnok. 3. A hajónak vagy a repülőgépnek a fedélzetén történő házasságkötés vonatkozásában, ugyanannak a hajónak vagy repülőgépnek kapitánya vagy a parancsnoka.

⁸¹⁷ Art. 52. ap. 1. (CC) Podrá autorizar el matrimonio del que se halle en peligro de muerte: 1º. El Juez encargado del Registro Civil, el delegado o el Alcalde, aunque los contrayentes no residan en la circunscripción respectiva.

⁸¹⁸ Vö. Art. 256. ap. 1. (RRC).

⁸¹⁹ Art. 52. aps. 2-3. (CC) 2º. En defecto del Juez, y respecto de los militares en campaña, el Oficial o Jefe superior inmediato. 3º. Respecto de los matrimonios que se celebren a bordo de nave o aeronave, el Capitán o Comandante de la misma.

A Polgári Törvénykönyv 52. cikkelyének befejező része⁸²⁰ szerint a házasságkötés *in articulo mortis* (halál esetére) csak két nagykorú tanú jelenlétében (a meghatalmazásra alkalmatlanok kivételével) is történhet, feltéve azt, hogy a körülményekre való tekintettel lehetetlen az 1-3. bekezdésekben felsorolt hitelesítőket találni.

Ez a házasságkötési forma is megköveteli a házassági beleegyezést, ezért nem kell elkészíteni a házasságkötésről a hivatalos okiratot, amikor a beteg nem rendelkezik azzal a természetes képességgel, hogy képes lenne kifejezni az akaratát érthető és világos módon, vagy amikor inkább a házasság megkötésével ellenkező akaratára lehet következtetni.

3.2.6. A spanyol állampolgárok házasságkötése külföldön és a külföldieké Spanyolországban

A Polgári Törvénykönyv 49. és 50. cikkelyeiben találjuk meg azokat a törvényi előírásokat, amelyek szabályozzák a házasságok megkötését abban az esetben amikor létezik valamilyen kapcsolódási pont a spanyol és a külföldi jogi rendelkezések között, amelynek a házasságkötő felek egyike külföldi állampolgárként az alanya, vagy a házasságkötés történik külföldön.

A Polgári Törvénykönyv 49. cikkelye⁸²¹ szerint bármelyik spanyol állampolgár házasságot köthet Spanyolországon belül vagy pedig azon kívül: 1. A bíró, a polgármester vagy az ezen Törvénykönyv által megjelölt köztisztviselő előtt. 2. Törvényesen előkészített vallásos formában, illetve Spanyolországon kívül a megkötés helyének törvényi szabályozásában előírt formának megfelelően köthető meg a házasság. A Polgári Törvénykönyv 50. cikkelye⁸²² szerint pedig ha mindkét házasságkötő fél külföldi állampolgár, akkor Spanyolországban a spanyol állampolgárok számára, vagy pedig a valamelyikükre vonatkozó saját törvényi szabályozásban előírt formának megfelelően köthető meg a házasság. Az idézett cikkelyek megemlítik a *lex loci (a helyi törvény)* szerinti kritériumot, habár nem kizárólagos jelleggel; de azért ez a kitétel is megerősíti azt, hogy a hatályos spanyol

⁸²⁰ Art. 52. en fin (CC) Este matrimonio no requerirá para su autorización la previa formación de expediente, pero sí la presencia, en su celebración, de dos testigos mayores de edad, salvo imposibilidad acreditada.

⁸²¹ Art. 49. (CC) Cualquier español podrá contraer matrimonio dentro o fuera de España: 1º. Ante el Juez, Alcalde o funcionario señalado por este Código. 2º. En la forma religiosa legalmente prevista. También podrá contraer matrimonio fuera de España con arreglo a la forma establecida por la ley del lugar de celebración.

⁸²² Art. 50. (CC) Si ambos contrayentes son extranjeros, podrá celebrarse el matrimonio en España con arreglo a la forma prescrita para los españoles o cumpliendo la establecida por la ley personal de cualquiera de ellos.

jogban is megtaláljuk azokat a formális jogalkotás előtti időszakból származó elemeket, amelyek kapcsolatot teremthetnek a különböző országok jogi szabályozásai között.⁸²³

Tehát a törvényi szabályozás elrendeli, hogy amikor a házasságkötő feleknek az egyike spanyol állampolgár, akkor is lehetséges a házasságnak a megkötése Spanyolországon kívül, a házasságkötés helyének törvényei – *lex loci (a helyi törvény)* – által meghatározott formákban. Ha pedig mindkét házasságkötő fél külföldi állampolgár, akkor is lehetséges a házasságnak a megkötése Spanyolországban, ugyanazon formákban, mint amelyek egyébként a spanyol állampolgárok számára is elő vannak írva – amelyben ismét megtalálható a *lex loci (a helyi törvény)* –, de ebben az esetben nincs kizárva az sem, hogy a házasságkötés a házasságkötő felek valamelyikének a saját országa törvényei szerinti formában történjék. 1988. május 4-e óta ha a házasságkötő felek mindegyike külföldi állampolgár és egyiküknek sincs lakóhelye Spanyolországban, és nincs olyan spanyol bíró vagy köztisztviselő aki illetékes lenne hitelesíteni a – polgári formában – megkötött házasságukat, attól még ez a házasságkötés valamely megfelelő vallásos formában ((amely nemcsak a katolikus Egyház házasságkötési formáját jelenti egyedül, hanem mindazokat a vallásos formákat is (evangélikus, zsidó és az iszlám), amelyekről a Spanyol Állam megállapodásokat kötött)) megtörténhet, hiszen ennek lehetősége elfogadott a nem spanyol állampolgárok esetében is, ha ez megfelel a házasságkötő felek valamelyikére vonatkozó azon törvényi előírásoknak, amelyek a saját országában érvényesek.⁸²⁴ 1992. augusztus 29-e óta megkövetelt, hogy a két házasságkötő fél közül legalább az egyiknek legyen lakóhelye Spanyolország területén, ha Spanyolországban akarnak polgári formában házasságot kötni a spanyol állampolgárok számára előírt törvényi szabályok alapján.⁸²⁵

Nem egyszerű a megválaszolása annak a különleges kérdésnek, hogy mi a helyzet akkor, ha legalább a házasságkötő feleknek az egyike ugyan spanyol állampolgár és a házasság megkötésre is Spanyolországban kerül sor, de valamelyik külföldi államnak a spanyolországi külképviseletén vagy konzulátusán. Ugyanis a Polgári Törvénykönyv 49. és 50. cikkelyei semmit sem mondanak azoknak a spanyol állampolgároknak a házasságkötéseiről, akik külföldi államok spanyolországi külképviseletein vagy konzulátusain, az ottani képviselő előtt akarnak házasságot kötni. A bemutatott tényállás tehát nem felel meg a Polgári Törvénykönyv 49. cikkelye által megfogalmazottnak, mert a törvénytövegben szereplő „*Spanyolországon kívül*” meghatározás a házasságkötés helyével

⁸²³ DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 90.

⁸²⁴ Vö. Resolución de 4 de mayo de 1988.

⁸²⁵ Vö. Resolución de 29 de agosto de 1992.

kapcsolatban kizárólagos jelleggel értelmezendő, amelybe így a területenkívüliségnek a fogalma nem tartozik bele. Ugyanezen okból a Polgári Törvénykönyv 50. cikkelye sem ad választ a kérdésre, mert az a Spanyolországon belül, a külföldi állampolgárok általi házasságkötésekkel kapcsolatos kérdéseket szabályozza, azaz azt hogy a házasságukat mely formában köthetik meg, attól függően, hogy mindkét házasságkötő fél külföldi-e vagy sem, de ez a cikkely sem foglalkozik a területenkívüliségnek a kérdésével. Ezért a spanyol Anyakönyvi Főigazgatóság⁸²⁶ közölte a spanyolországi külképviseletekkel, hogy ezen értelmezési nehézségek miatt kétségek merülnek fel az ilyen módon megkötött házasságok bejegyzésével kapcsolatban, és ezért megkérte a külképviseleteket, hogy tartózkodjanak az ilyen jellegű házasságkötéseknek a hitelesítésétől.⁸²⁷ De ebben nem szerepel nyíltan az, hogy vajon bejegyeznék-e az ilyen módon mégis megkötött házasságokat, habár ezeknek a házasságkötéseknek a semmissége fennállhat a törvényes formák tiszteletben tartásának hiánya miatt.

Az Igazgatóság viszont elismerte azoknak a spanyol állampolgároknak a külföldön megkötött házasságainak az érvényességét, akik egy harmadik országnak a konzuli képviselője előtt kötötték meg a házasságukat. Azért, mert ez egy elismert formája a házasság megkötésének az adott ország törvényeiben és mert betartották a Polgári Törvénykönyv 45. cikkelyének és az Állami Anyakönyvezésről szóló 1957. június 8-ai Törvény 73. cikkelyének az előírásait. A Polgári Törvénykönyv 45. cikkelye⁸²⁸ szerint nincs házasságkötés házassági beleegyezés nélkül.⁸²⁹ Vagy ha az feltételhez kötött, vagy a beleegyezésnek a módja és tárgya nem meghatározott.⁸³⁰ Az Állami Anyakönyvezésről szóló 1957. június 8-ai Törvény 73. cikkelye⁸³¹ szerint pedig az a köztisztviselő, aki hitelesíti a polgári házasságkötést, egyidejűleg állítsa ki a házasság megkötését bizonyító okiratot a házasságkötő feleknek és a tanúknak az aláírásával, az ebben a Törvényben meghatározott követelményeknek és körülményeknek megfelelően. Amikor a házasságnak a megkötése külföldön történik, akkor az annak az országnak az előírásai szerinti vagy bármely más formában keletkezett ezt bizonyító okiratnak az alapján, a bejegyzés az azt kérő kérvénynek a hatására történik meg.

⁸²⁶ Dirección General de los Registros.

⁸²⁷ Vö. Oficio-Circular de 5 de agosto de 1981.

⁸²⁸ Art. 45. (CC) No hay matrimonio sin consentimiento matrimonial. La condición, término o modo del consentimiento se tendrá por no puesta.; Vö. CIC 1057. és 1102. kk.

⁸²⁹ Vö. Art. 73. aps. 1. y 4-5. (CC); CIC 1057. k.

⁸³⁰ Vö. CIC 1102. k.

⁸³¹ Art. 73. (LRC) El funcionario que autoriza el matrimonio civil extenderá el acta, al mismo tiempo que se celebra, con los requisitos y circunstancias que determina esta Ley y con la firma de los contrayentes y testigos. Cuando el matrimonio se contrajere en país extranjero con arreglo a la forma del país o en cualquier otro supuesto en que no se hubiere levantado aquella acta, la inscripción sólo procederá en virtud de expediente.

3.3. A házassági különválás a kötelék fennmaradása mellett

3.3.1. Általános tudnivalók a kötelék fennmaradása melletti házassági különélésről

Különválásnak vagy különélésnek nevezzük a házasságnak azt helyzetét, amikor a fennálló házastársi kötelék fennmaradása mellett mégis létrejön a házastársak életközösségének megszűnése, és ezért átalakul a sajátos házastársi jogoknak és kötelezettségeknek a jogi rendje.⁸³²

Általános értelemben a különélés lehet egy tisztán mesterséges helyzet (a különélésnek a tényállása) vagy egy bírósági határozat által létesített helyzet (a szigorú értelemben vett törvényes különélés).

A Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakítása⁸³³ előtti spanyol polgári jogban a házassági különválásnak és a különélésnek a szabályozásban két tényezőnek volt meghatározó szerepe: elsősorban nem létezett a válásnak a jogintézménye, illetve ehhez kapcsolódóan a házastársak közötti összes sérelemnek vagy kellemetlen élménynek az ürügye és ezeknek a következménye sem; másodsorban pedig létezett az ártatlan házastársnak az a joga, hogy a törvényes kötelezettségeinek megszegése vagy nem teljesítése miatt bűnösnek minősített másik félnek a magatartását eltűrje, vagy pedig ennek véget vessen a házassági különválással. Némelyik formája a házassági különválásnak egy polgári jogi büntetési mód volt a törvénytelen- és a bíróság által hasonló módon értékelt cselekedetekért, amelyeket a nem teljesített házastársi vagy családi kötelezettségekként foglaltak össze. Ezt a hat okot az 1981-es átalakítás előtti Polgári Törvénykönyv 102. cikkelye sorolta fel, amelyek közül csak egy (a hosszú ideig tartó szabadságvesztésnek az ítélete) nem vonatkozott erre. Ezenkívül, összhangban ezzel a központi gondolattal (a bűnösség) alakult ki a különvált házasságnak a jogi helyzete, amelyet a különválást kimondó jogerős ítélettel létrejövő szükségszerű hatásoknak nevezünk, amelyek az ártatlan házastársnak kedveznek.

A Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakítása következtében különböző változások történtek a jogi szabályozásban. Mindenek előtt a válás lehetőségének bevezetésével, azt is lehetővé tette, hogy azzal kapcsolatban a házassági különélés tényét olyan módon vegyék figyelembe, mint a házasság válságának jellegzetes jellemzőjét, függetlenül attól, hogy ez a

⁸³² Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 98.

⁸³³ Ley de 7 de julio de 1981.

különélés lehet, hogy csak átmeneti. A törvényi szabályozásból eltűnt az a bűnös és az ártatlan házastárs közötti éles különbségtétel, ami a korábbi szabályozásnak az alapja volt, és helyette pedig a házasság válságának orvoslása került az előtérbe. A Polgári Törvénykönyv – az azóta már 2005-ben hatályon kívül helyezett – 82. cikkelyében⁸³⁴ lettek felsorolva a különválás lehetséges okai, amelyeknek a bekövetkezte elegendő volt a házastársak különéléséhez. (A hivatkozott hatálytalanított cikkely egyébként azt mondta ki, hogy a különválásnak az okai: 1. A családi otthonnak a jogosulatlan elhagyása, a házastársi hűtlenség, sértő vagy gúnyos viselkedés és bármilyen egyéb súlyos erőszak vagy a házastársi kötelezettségeknek a többszöri elmulasztása. Nem lehet hivatkozni a házastársi hűtlenségre mint okra, ha előzetesen fennáll a mindkettejük által szabadon megengedett vagy kikényszerített különélésnek a tényállása. 2. A közös gyermekeknek vagy a bármelyik házastárs gyermekeinek a vonatkozásában, akik együtt élnek a család otthonában, bármilyen súlyos erőszak vagy a kötelezettségeknek a többszöri elmulasztása. 3. A hat évnél hosszabb idejű szabadságvesztés büntetésének ítélete. 4. Az alkoholizmus, a kábítószer-mánia vagy az értelmi rendellenességek és a másik házastársnak vagy a családnak azaz érdeke, ami megköveteli az együttélésnek a felfüggesztését. 5. A szabadon megengedett házastársi együttéléstről való tényleges lemondás hat hónapon át. Szabadon megadottnak kell értelmezni ezt a beleegyezést amikor az egyik házastárs bizonyíthatóan felszólítja a másikat erre, kifejezetten figyelmeztetve őt ennek a következményeire és az ezek után sem mutat hajlandóságot erre, akkor ellenében bármilyen a jogban megengedett eszköz vagy a különválásnak, vagy az átmeneti intézkedéseknek a kérése megengedett, amelyben hivatkozik a Polgári Törvénykönyv 103. cikkelyére, az idézett felszólítástól kezdve hat hónapos határidőben. 6. A házastársi együttéléstről való tényleges lemondás három évig tartó időszakon át. 7. A válási okok bármelyike a Polgári Törvénykönyv 86. cikkelyének 3. 4. és 5. pontjaiban

⁸³⁴ Art. 82. (CC) (Derogado por la Ley 15/2005, de 8 de julio) Son causas de separación: 1º. El abandono injustificado del hogar, la infidelidad conyugal, la conducta injuriosa o vejatoria y cualquier otra violación grave o reiterada de los deberes conyugales. No podrá invocarse como causa la infidelidad conyugal si existe previa separación de hecho libremente consentida por ambos o impuesta por el que la alegue. 2º. Cualquier violación grave o reiterada de los deberes respecto de los hijos comunes o respecto de los de cualquiera de los cónyuges que convivan en el hogar familiar. 3º. La condena a pena de privación de libertad por tiempo superior a seis años. 4º. El alcoholismo, la toxicomanía o las perturbaciones mentales, siempre que el interés del otro cónyuge o el de la familia exijan la suspensión de la convivencia. 5º. El cese efectivo de la convivencia conyugal durante seis meses, libremente consentido. Se entenderá libremente prestado este consentimiento cuando un cónyuge requiriese fehacientemente al otro para prestarlo, apercibiéndole expresamente de las consecuencias de ello, y éste no mostrase su voluntad en contra por cualquier medio admitido en derecho o pidiese la separación o las medidas provisionales a que se refiere el artículo 103, en el plazo de seis meses a partir del citado requerimiento. 6º. El cese efectivo de la convivencia conyugal durante el plazo de tres años. 7º. Cualquiera de las causas de divorcio en los términos previstos en los números 3º., 4º. y 5º. del artículo 86.

felsoroltaknak megfelelően.) Végül pedig a bármilyen formában történő különélés a válás kimondásához megkövetelt szükséges megelőző körülménnyé lett.

A 15/2005. július 8-ai Törvény⁸³⁵ jelentős változásokat vezetett be a bíróság által kimondott házassági különválás törvényi szabályozásában. Ugyanis eltörölte a házastársak ártatlanságának vagy bűnösségének fogalmát, illetve ezeknek a jelentőségét; azóta a házastársak mindegyike nyújthat be házassági különválási keresetet, akár a másik fél beleegyezésével vagy anélkül is; lehetővé tette a keresetnek a benyújtását a különválás törvényes okának rögzítése nélkül is; és a különélést mint sajátos és a válástól független helyzetet értékeli, tehát nem szükséges ezt kérelmezni.

3.3.2. A házassági különválásért folyó bírósági eljárás: a kérelem elfogadása és a különélést kimondó ítélet hatásai

A Polgári Törvénykönyv 81. cikkelye⁸³⁶ a 15/2005. július 8-ai Törvény által végrehajtott módosítást követően azt mondja ki, hogy bármilyen formában is történt a házasságnak a megkötése, bíróságilag kell elrendelni a különválást: 1. Mindkét házastársnak a kérésére, vagy pedig egyiküknek a kérésére a másik beleegyezésével, mihamarabb a házasság megkötésétől eltelt három hónap. A keresethez csatolni kell egy megállapodásnak a javaslatát, amelyet ennek a Törvénykönyv 90. cikkelyének megfelelően fogalmaztak meg. 2. A csak a házastársak egyikének kérésére, mihamarabb a házasság megkötésétől eltelt három hónap. A kereset benyújtásával nem kell pontosan kivárni ennek az időnek az elmúlását, amikor igazolható az életveszélynek vagy a testi épségnek, a szabadságot és az erkölcsi sértetlenséget veszélyeztető helyzetnek a létezése; vagy a felperes házastárs szexuális szabadságának vagy sérthetlenségének, vagy mindkettejük gyermekeinek, vagy a házasság bármelyik tagjának a veszélyeztetettsége. A keresethez csatolni kell a meghozandó intézkedéseknek a javaslatát, amelyek szabályozhatnák a különválásból eredő következményeket. Megfigyelhetjük, hogy a Polgári Törvénykönyv 81. cikkelyében nincsenek felsorolva a házassági különválásnak a

⁸³⁵ Ley 15/2005, de 8 de julio.

⁸³⁶ Art. 81. (CC) Se decretará judicialmente la separación, cualquiera que sea la forma de celebración del matrimonio: 1º. A petición de ambos cónyuges o de uno con el consentimiento del otro, una vez transcurridos tres meses la celebración del matrimonio. A la demanda se acompañará una propuesta de convenio regulador redactada conforme al artículo 90 de este Código. 2º. A petición de uno solo de los cónyuges, una vez transcurridos tres meses desde la celebración del matrimonio. No será preciso el transcurso de este plazo para la interposición de la demanda cuando se acredite la existencia de un riesgo para la vida, la integridad física, la libertad, la integridad moral o libertad e indemnidad sexual del cónyuge demandante o de los hijos de ambos o de cualquiera de los miembros del matrimonio. A la demanda se acompañará propuesta fundada de las medidas que hayan de regular los efectos derivados de la separación.

törvényes okai, hanem helyettük a házasság megkötésétől számított időnek a kivárása alóli törvényes kivételeket találjuk meg. A különválásnak a kérése egyedül csak a házastársak közös-, vagy külön akaratától függ.

A Polgári Törvénykönyv 81. cikkelyében parancsoló módon jut kifejeződésre a bírósági joghatóság tekintetében, hogy bármilyen formában is történt a házasságnak a megkötése, a különválásnak a kimondása mindig a bíróságok hatáskörébe tartozik. A házastársak kölcsönös megállapodásával vagy az egyik félnek a másik fél beleegyezésével kérelmezett különválás esetén, a bíró az egyetlen aki megvizsgálja, hogy adottak-e az idézett cikkely szerint megkívánt törvényes követelmények és feltételek, azaz, hogy kellő idő telt-e el a házasságnak a megkötése óta a különválaszi kérelem beadásáig (legalább 3 hónap törvényes határidő), hogy csatolva van-e egy megállapodásnak a tervezete a helyzetnek a szabályozására. Amikor pedig a házastársaknak csak az egyike az, aki a másik beleegyezése nélkül benyújtja a különválaszi kérelmet, akkor őneki csatolnia kell azoknak meghozandó intézkedéseknek a javaslatát, amelyek szabályozhatnák a különválásból eredő következményeket.

Ha a különválást egyedül csak a házastársak egyike kéri, akkor a másik házastárs nem lesz arra képes, hogy ezt ellenezze, habár ő maga is viszontkeresettel élhet a felperessel szemben azon okok miatt, amelyeket az 1/2000. január 7-ei Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló Törvény⁸³⁷ 770. cikkelyének 2. bekezdése⁸³⁸ rögzít, mert ennek a figyelembevétele hatással lesz majd a különválásról szóló döntésre. Ugyanis a hivatkozott törvényhely szerint kizárólag akkor kell a viszontkeresetet elfogadni, amikor az egybeesik valamilyen olyan okkal, amely képes arra, hogy okot szolgáltasson a házassági semmisségi, vagy különválaszi, vagy pedig válaszi keresetnek a beadására, illetve amikor az alperesi házastárs egy olyan meghatározott intézkedésnek a meghozatalát igényli, amelyek a keresetben kérték között nem szerepeltek és amelyekről ezért a bíróságnak nem kell hivatalosan állást foglalnia.

Mindezeknek megfelelően le kell vonnunk azt a következtetést, hogy a különválaszi kereset személyes jelleget birtokol, ezért tehát a gyakorlása is alapvetően függ a házastársaknak a saját elhatározásától. Következésképpen a különválási készülő házastársak bármelyikének elhalálozása megszünteti a különválásnak a folyamatát.

⁸³⁷ Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil (LEC); FERNÁNDEZ, D. LL. (dir.), *Derecho eclesiástico del estado* (Ariel Códigos), Barcelona 2006⁶, 450-464.

⁸³⁸ Art. 770. ap. 2. (Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil) Sólo se admitirá la reconvenición cuando se funde en alguna de las causas que puedan dar lugar a la nulidad del matrimonio, a la separación o al divorcio o cuando el cónyuge demandado pretenda la adopción de medidas definitivas que no hubieran sido solicitadas en la demanda y sobre las que el tribunal no deba pronunciarse de oficio.

A spanyol Alkotmánybíróság⁸³⁹ a 311/2000. december 18-ai ítéletében⁸⁴⁰ a hatályos jogrendszerrel kapcsolatban a 30/1981. július 7-ei Törvény⁸⁴¹ által szabályozott házassági különválás létrejöttéről megállapította, hogy a különválást csak akkor lehetséges kérnie a házastársak egyikének, amikor nem voltak előreláthatóak azok az okok amelyek a Polgári Törvénykönyv – az azóta már 2005-ben hatálytalanított – 82. cikkelyében szerepelnek, illetve elfogadta a gondnokság alá helyezett gyámja cselekedeteinek törvényességét a különválással kapcsolatban is, a védtelenség elkerülése végett.

Az eljárást lehetséges egy a különválást kimondó ítélettel befejezni, amelyről a Polgári Törvénykönyv 83. cikkelye⁸⁴² azt mondja, hogy a különválásnak az ítélete létrehozza a házastársak közös életének felfüggesztését és megszűnik a másik házastárs javaihoz való kötődésnek a lehetősége a családfő feladatában. De az ítélet létrehozza a különvált házasságnak azokat a jogi alapszabályait is, amelyek ezt követően érvényesíteni is kell.

A közös életnek a felfüggesztése kézenfekvő módon hozza magával, hogy ez a kötelezettség továbbra is fennáll, de felfüggesztődik ennek némelyik hatása. A Polgári Törvénykönyv 83. cikkelye a közös élet felfüggesztéséről kizárólagos jelleggel beszél és nem a közös élet egyik vagy másik hatásának a felfüggesztéseként, de ennek ellenére a józan ész arra kötelez, hogy ezt a követelményt az egyéb törvényes feltételeknek a megtartásával, körültekintően kell teljesíteni (mint például az egymás kölcsönös segítésével, amiben viszont nincs benne a tartásdíj adásának egyébként is fennálló kötelezettsége).

Az egymáshoz való kötődésnek a megszüntetése (az egymásért való felelősségnek a megszűnése által) a házastársak javainak közös kezelését is megakadályozza, s így ennek a feladata kikerül a családfőnek a kötelezettségei közül, amely egyébként a Polgári Törvénykönyvnek a házasság gazdasági berendezkedésével kapcsolatos általános alapelveivel van kapcsolatban.

3.3.3. A különvált házastársak kibékülése és ennek jogi hatásai

⁸³⁹ Tribunal Constitucional; CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 111-120.

⁸⁴⁰ Sentencia del Tribunal Supremo 311/2000, de 18 de diciembre.

⁸⁴¹ Ley 30/1981, de 7 de julio.

⁸⁴² Art 83. (CC) La sentencia de separación produce la suspensión de la vida común de los casados, y cesa la posibilidad de vincular bienes del otro cónyuge en el ejercicio de la potestad doméstica.

A kibékülés a különvált házastársak akaratának eredményeként véget vet a különváltságuk helyzetének, felújítva a házassági együttélésüket.⁸⁴³

A Polgári Törvénykönyv 84. cikkelye⁸⁴⁴ rendelkezik a kibékülés jogi hatásairól. A törvény mindkét különvált házastárstól megkívánja azt, hogy ahhoz a bíróhoz forduljanak a kérelmükkel, aki megtárgyalta és ítéletben kimondta a különválásukat, aki ezért ismeri annak a vitának a tárgyát, amely a különválásukhoz vezetett, vagy ahhoz a bíróhoz forduljanak, aki szakértője ennek a témának, hivatkozva arra, ami a különválási eljárás során vagy annak következtében történt, illetve arra ami a kibéküléshez vezetett. Mindkét esetben, a hivatalosan közölt kibékülés megszünteti a további hatásait a különválási ítéletnek.

Úgy tűnik, hogy annak a követelménye, hogy egy olyan bíróhoz kell benyújtani a házastársak kibékülésének nyilatkozatát, aki ugyanennek a házaspárnak a különválási ügyével kapcsolatban ismeretekkel rendelkezik, azért fontos, mert a kibékülésnek az a rendeltetése, hogy rendezze a házasságnak a jogi helyzetét a házassági együttélésnek a felújításával, és ennek képezik akadályát azok a bírósági határozatok, amelyeket még akkor hoztak meg, amikor ezek a határozatok a különválásnak és a különélésnek a sajátságos helyzete számára jöttek létre. A kibékülés megkívánt hivatalos közlésével pedig ezek a határozatok további hatás nélkül maradnak. Összefoglalva tehát, a kibékülésnek ez nem egy létesítő követelménye, se pedig ennek egy *ad probationem* (bizonyítás végett) formája.

A bíró által meghatározott további hatások megszűnésével kapcsolatban két kivétel van a szabályozásban: Az első, ami a gyermekeket illeti, a Polgári Törvénykönyv már idézett 84. cikkelyének utolsó mondatában található. Amely szerint, a gyermekekkel kapcsolatos meghozott intézkedések fenntartottak vagy módosítottak lesznek attól függően, hogy továbbra is fennállnak-e, illetve hogy milyen mértékben állnak fenn azok az okok, amelyek ezeket indokolták. A második kivétel az általános szabályozás alól az, amit a Polgári Törvénykönyv 1443. cikkelye⁸⁴⁵ taglal, amely a házastársak vagyonának különválasztásával kapcsolatos bírói határozatról azt mondja ki, hogy a kibéküléssel ezt nem lehet megváltoztatni. Más szavakkal, nem lehet helyreállítani a házasságnak azt a gazdasági rendszerét, amely a házassági különválást kimondó ítéletet megelőzően fennállt. De a Polgári Törvénykönyv 1444.

⁸⁴³ *Diccionario de español para extranjeros* (Diccionarios SM), Madrid 2002², 1186.

⁸⁴⁴ Art. 84. (CC) La reconciliación pone término al procedimiento de separación y deja sin efecto ulterior lo resuelto en él, pero ambos cónyuges separadamente deberán ponerlo en conocimiento del Juez que entienda o haya entendido en el litigio. Ello no obstante, mediante resolución judicial, serán mantenidas o modificadas las medidas adoptadas en relación a los hijos, cuando exista causa que lo justifique.

⁸⁴⁵ Art. 1443. (CC) La separación de bienes decretada no se alterará por la reconciliación de los cónyuges en caso de separación personal o por la desaparición de cualquiera de las demás causas que la hubiese motivado.

cikkelye⁸⁴⁶ lehetővé teszi, hogy a kibékült házastársak egy új házassági szerződésben állapotodjanak meg, amelynek nyilvánvaló fő alkotóeleme az ezt a szerződést létrehozó akaratnak az önállósága, amely egy új gazdasági rendszerét hozza létre a házasságnak. A hivatkozott jogszabály szövege ehhez még hozzáteszi, hogy a létrejövő, főként vagyoni kérdéseket rendező házassági szerződésben szerepelnie kell, hogy a házastársak mindegyike mennyivel járul hozzá az új közös vagyonhoz és mennyit fog megtartani saját magának, illetve hogy ki milyen mértékben részesedik a közös vagyonnak a hasznából, hiszen egy esetleges újabb különválás alkalmával, az elszámolás előtt mindezt figyelembe kell majd venni. Ez az előírás azt feltételezi, hogy a bíróság általi különválás előtt létezet a hasznok elosztásának a rendszere, és az ítélet után ezt felszámolták, ennek az egyértelmű következményeivel együtt, amely az egyenleg alapján a házastársak mindegyikének juttatott megfelelő hányad átadásából állt.⁸⁴⁷

A különvált házastársak kibékülésének szintén vannak hatásai a spanyol öröklési rendben⁸⁴⁸ is. A Polgári Törvénykönyv 835. cikkelyének⁸⁴⁹ a 15/2005. július 8-ai Törvényben⁸⁵⁰ megfogalmazott, illetve átdolgozott szövege szerint, ha a különvált házastársak között létrejött volna a kibékülés, akkor ezt a Polgári Törvénykönyv – már idézett – 84. cikkelyének megfelelően hivatalosan közölni kell azzal a bírósággal, amely ismerte a különválást, hogy a túlélő házastársnak megőrződjenek a jogai. Ez a szabályozás tehát hivatkozik a házastársaknak, az egyikük halálát megelőző kibékülésének jelentőségére az öröklésnek a jogával kapcsolatban. A Polgári Törvénykönyv 834. cikkelye⁸⁵¹ megkívánja ezzel a joggal kapcsolatban, hogy akinek meghal a házastársa, aki se a bíróság által, se pedig ténylegesen nincs különválva tőle, az a túlélő házastárs mennyit és milyen feltételekkel örökölhet. Tehát a kibékülés esetében itt az a nehézség, hogy a Polgári Törvénykönyv 835. cikkelyében megállapított hatása a kibékülésnek, azaz hogy megőrződnek általa a jogok az

⁸⁴⁶ Art. 1444. (CC) No obstante lo dispuesto en el artículo anterior, los cónyuges pueden acordar en capitulaciones que vuelvan a regir las mismas reglas que antes de la separación de bienes. Harán constar en las capitulaciones los bienes que cada uno aporte de nuevo y se considerarán éstos privativos, aunque, en todo o en parte, hubieren tenido carácter ganancial antes de la liquidación practicada por causa de la separación.

⁸⁴⁷ Art. 1344. (CC) Mediante la sociedad de gananciales se hacen comunes para los cónyuges las ganancias o beneficios obtenidos indistintamente por cualquiera de ellos, que les serán atribuidos por mitad al disolverse aquella.

⁸⁴⁸ DíEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 295-318.

⁸⁴⁹ Art. 835. (CC) Si entre los cónyuges separados hubiera mediado reconciliación notificada al Juzgado que conoció de la separación de conformidad con el artículo 84 de este Código, el sobreviviente conservará sus derechos.

⁸⁵⁰ Ley 15/2005, de 8 de julio.

⁸⁵¹ Art. 834. (CC) El cónyuge que al morir su consorte no se hallase separado de éste judicialmente o de hecho, si concurre a la herencia con hijos o descendientes, tendrá derecho al usufructo del tercio destinado a mejora.

öröklésre, erre az esetre nem vonatkoznak, következésképpen ez úgy értelmezendő, hogy a csak egyszerűen kibékült házastársaknak nem örököznek meg a jogaik az öröklésre.

3.3.4. A ténylegesen különvált házasság

A hagyományos spanyol értelmezés szerint, ahhoz, hogy a házastársaknak megszűnjön az együttélési kötelezettsége, szükséges volt elnyerniük egy ezt kimondó bírósági ítéletet. Ehhez a házastársak egyikének, annak aki erre képes volt (az ártatlan félnek) pert kellett indítania és ebben a perben a házassági különválásnak a kimondását kellett kérnie, amelyet megtehetett a törvény által megjelölt okokra hivatkozva. Egyedül csak a bíróság által kimondott különválás és különélés teremtett egy törvényes és szabályozott helyzetet. A valóság pedig az, hogy ennek ellenére sem voltak ritkák a házasságoknak azok a helyzetei, ahol már megszakadt a házassági életközösség, de törvényes út segítsége nélkül. Ezt a fajtáját a különválásnak, illetve a különélésnek, tényleges különválásnak nevezték el, de ez teljesen ellentétben állt az 1981 előtti Polgári Törvénykönyv rendelkezéseivel és a törvény hatályának első időszakában (1939-1959)⁸⁵² ez egy hivatalosan elutasított élethelyzetnek számított. A ténylegesen különvált házastársak mindketten megszegték a törvényes kötelezettségeiket és így törvénytelennek számítottak, és ennek a törvénytelen helyzetnek a következményeként mindketten büntetésekre számíthattak, amelyek ebből a meg nem engedett, azaz tilos cselekedetektől származtak. Viszont általában az történt, hogy ezeknek a büntetéseknek a kiszabásáért senki sem indított pert, ezért ezek a büntetések nem lettek kiróva, így a visszatartó hatásuk sem tudott érvényesülni. De ha valaki mégis pert indított, akkor ennek az volt a leggyakoribb oka, hogy már a törvényben megállapított ideig ténylegesen különéltek a házastársak, s ennek alapján már kérhették a törvényes különválásnak a kimondását. Minden esetben, amikor a házastársak maguk között megállapodtak a különválásukról és annak következményeiről, törvénytelen cselekedetet hajtottak végre, mert az ilyen megállapodásoknak bármelyik típusa törvénytelen és éppen ezért érvénytelen is volt. A különválásoknak azok a fajtái, amelyeket nem törvényesítettek bírósági úton, azok mind jogellenesnek számítottak. De az élet és a gyakorlat sokkal erősebb Spanyolországban is mint a dogmatikus szerkezetek és egy monolitikus helyzet, ezért a társadalomban bekövetkezett változások elvezettek a különválásról szóló törvényi szabályozás átalakításához is.

⁸⁵² MONREAL, M., *Cultura y sociedad española*, Pamplona 2005³, 46-52.; MORENO, C. L., *España contemporánea*, Madrid 2005, 30-32.; DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 44-54.

A Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakítása után már nem lehet azt mondani, hogy a tényleges különválásnak és különélésnek a helyzete egy ismeretlen fogalom lenne a spanyol Polgári Törvénykönyv számára. Ellenkezőleg, kifejezetten belefoglalták a cikkelyeibe, hogy egyes jogi hatásokat adjanak neki és a törvényalkotó nem emel ellene semmiféle kifogást, s éppen ezért nem számít már jogellenes helyzetnek. Ha kifejezetten csak a tényleges különválásnak a jogkövetkezményeit keressük a hatályos Polgári Törvénykönyvben, akkor a következő összefüggésekben találkozhatunk vele:

A. A 945. cikkely⁸⁵³ szerint annak a házastársnak, akinek meghalt az a házastársa, akivel kölcsönös megállapodás által különválva éltek, nincs joga örökölni tőle amikor az végrendelet nélkül halt meg.

B. Az 1393. cikkely 3. pontja⁸⁵⁴ szerint megfelelő ok bírósági úton kérni a törlését a házasság társadalmi hasznainak, ha a házastársak kölcsönös megállapodással már több mint egy éve ténylegesen különváltak élnek.

Ezen előírások mellett, amelyek közvetlenül utalnak egy szabadon megengedett különválásra és különélésre, lehetséges idézni a következő cikkelyeket is, amelyek egyszerűen a különválást vagy a tényleges különválást említik, s a tényleges különváláson belül nemcsak a megengedett, hanem az egyoldalú vagy az egyik házastárs által a másikra kényszerített különválásokról és különélésekről is szólnak:

A. A 116. cikkely⁸⁵⁵ szerint nem feltételezhető a férjnek az apasága azon gyermekek esetében, akik a házasság megkötése után születtek, de a házastársak tényleges különélésének kezdete utáni háromszáz napon túl jöttek a világra.

B. A 156. cikkely utolsó bekezdése⁸⁵⁶ és a 157. cikkely⁸⁵⁷ foglalkozik a szülői hatalom gyakorlásának az irányelveivel, amikor a szülők külön élnek.

⁸⁵³ Art. 945. (CC) No tendrá lugar el llamamiento a que se refiere el artículo anterior si el cónyuge estuviere separado judicialmente o de hecho. *(No tendrá lugar el llamamiento a que se refiere el artículo anterior si el cónyuge estuviera separado por sentencia firme, o separado de hecho por mutuo acuerdo que conste fehacientemente.)*

⁸⁵⁴ Art. 1393. p. 3. (CC) También concluirá por decisión judicial la sociedad de gananciales, a petición de uno de los cónyuges, en alguno de los casos siguientes: 3. Llevar separado de hecho más de un año por acuerdo mutuo o por abandono del hogar.

⁸⁵⁵ Art. 116. (CC) Se presumen hijos del marido los nacidos después de la celebración del matrimonio y antes de los trescientos días siguientes a su disolución o a la separación legal o de hecho de los cónyuges.

⁸⁵⁶ Art. 156. párrafo último (CC) Si los padres viven separados, la patria potestad se ejercerá por aquel con quien el hijo conviva. Sin embargo, el Juez, a solicitud fundada del otro progenitor, podrá, en interés del hijo, atribuir al solicitante la patria potestad para que la ejerza conjuntamente con el otro progenitor o distribuir entre el padre y la madre las funciones inherentes a su ejercicio.

⁸⁵⁷ Art. 157. (CC) El menor no emancipado ejercerá la patria potestad sobre sus hijos con la asistencia de sus padres y, a falta de ambos, de su tutor; en casos de desacuerdo o imposibilidad, con la del Juez.

C. A 234. cikkely⁸⁵⁸ és a 291. cikkely⁸⁵⁹ kizárja azt a házastársat a gyámi és gondnoki tisztség viselésének lehetőségéből, aki nem él együtt azzal, aki alávetett lenne a gyámságának vagy a gondnokságának.

D. Az 1368. cikkely⁸⁶⁰ szerint a tényleges különválásnak és különélésnek az ideje alatt is fennállnak a házasság társadalmi hasznai, de általában csak a házastársak egyikére leszűkítve a vagyonkezeléssel kapcsolatos kötelezettségeknek a feladatát, s ebből fedezve a gyermekek oktatásának és egyáltalán a róluk való gondoskodásnak a költségeit.

E. A – fentebb már idézett – 1393. cikkely 3. pontja szerint megfelelő ok bírósági úton kérni a törlését a házasság társadalmi hasznainak, ha az egyik házastárs már több mint egy éve elhagyta a családi otthont.

3.3.4.1. A házassági különválás megállapodásai

Amikor a házastársak mindegyikének közös megállapodásával létrejön a tényleges különválás, illetve a ténylegesen megvalósuló különélés, akkor ez a megállapodás magába foglal egy csomó közös érdeket, amelyekhez még hozzá lehet csatolni – a leggyakrabban ezt meg is teszik – egyéb adatszerű kérdéseknek a rendezését is. Ezeknek a barátságos különválásoknak a megállapodásai viszont felvetik a hatályosságuknak, illetve az érvényességüknek a kérdését is.

A hatályosság és az érvényesség ellenében felhozott leggyakoribb érv az, hogy ezek a megállapodások ellenkeznek a törvénnyel, a jó erkölccsel, vagy pedig a közrenddel, s ezért a létrejöttük oka meg nem engedett, és mint ilyenek megsértik a Polgári Törvénykönyv 1275. cikkelyét⁸⁶¹; illetve azzal járnak, hogy bennük a Polgári Törvénykönyv 1814. cikkelye⁸⁶² szerinti tilos házassági kérdésekről egyezzenek meg. De a különválási megállapodásoknak ez a felvázolt hatálytalansági vagy érvénytelenségi kérdése önmagában csak egy elméleti vagy akadémikus eszmefuttatás, aminek semmiféle kapcsolata sincs a valódi törvényalkotási szándékkal, amely abból indult ki, hogy nagyon fontos jelentősége van azoknak a hatásoknak,

⁸⁵⁸ Art. 234. p. 2. (CC) Para el nombramiento de tutor se preferirá: 2.º Al cónyuge que conviva con el tutelado.

⁸⁵⁹ Art. 291. (CC) Son aplicables a los curadores las normas sobre nombramiento, inhabilidad, excusa y remoción de los tutores. No podrán ser curadores los quebrados y concursados no rehabilitados.

⁸⁶⁰ Art. 1368. (CC) También responderán los bienes gananciales de las obligaciones contraídas por uno solo de los cónyuges en caso de separación de hecho para atender a los gastos de sostenimiento, previsión y educación de los hijos que estén a cargo de la sociedad de gananciales.

⁸⁶¹ Art. 1275. (CC) Los contratos sin causa, o con causa ilícita, no producen efecto alguno. Es ilícita la causa cuando se opone a las leyes o a la moral.

⁸⁶² Art. 1814. (CC) No se puede transigir sobre el estado civil de las personas, ni sobre las cuestiones matrimoniales, ni sobre alimentos futuros.

amelyeket ezek a megállapodások létre tudnak hozni. Ezért aztán nem tilosak ezek a megállapodások, még ha a fenti érvek alapján ez logikusnak is látszana.

Ezek szerint tehát lehetséges egymással megegyezniük a házastársaknak ezekben a megállapodásokban a különválásukat érintő kérdésekben, még ha a megállapodásoknak a ténye önmagában ellentétes is lenne a meghatározott törvényes előírásokkal. S, hogy ezt a kérdést véglegesen el tudjuk dönteni, ezért szükséges megvizsgálnunk ezeknek a megállapodásoknak a tartalmát.

3.3.4.1.1. A házastársak személyi helyzete

Nem kétséges, hogy az egyeztetett tényleges különválás esetében továbbra is fennmarad annak jogi követelménye, hogy jogilag továbbra is teljesen kizárt a családi otthonnak az elhagyása és ezért úgy tűnik, hogy ennek lehetségesek a büntetőjogi és a polgári jogi következményei. Úgy tűnik, hogy ezeknek a megállapodásoknak az egyik kimondatlan célja az, hogy a házastársak elkerüljenek egy különválási vagy egy válási pert. Akik a bíróságtól kérik a különválásnak a kimondását, azoknak arra is joguk van, hogy a bíróság ítéletét jogi úton megtámadják. Akik viszont lemondanak a bíróság általi különválás kimondásáról, azok ezzel arról is lemondanak, a tényleges különválásuk alapját képező megállapodásukat a későbbiekben bírósági úton megtámadják, mert ezek a megállapodások nem peresíthetőek.

A különválási megállapodásnak a hatására, a házastársak mindegyikének köszönhetően létrejön a személyes szabadságnak egy területe, amelyre a másik tekintettel van és ezt a szabadságot nem lehetséges önkényesen megsérteni. Ezt a megállapítást árnyalja a spanyol Alkotmánybíróság 1982. december 2-i ítélete⁸⁶³, amely kimondja, hogy a tényleges különválás nem tünteti el a házastársi kapcsolatból származó kötelezettségeket és nem részesíti a házastársakat egy korlátlan szabadságnak a jogában. S hogy ezek a kötelezettségek egyformán léteznek az egyik és a másik házastárs számára is, s ha pedig az egyik és/vagy a másik házastárs megsérti ezeket, akkor ezek a magatartások olyan hatásokat fejthetnek ki, amelyek elvezethetnek a kötelék felbontásához. Ezek a magatartások vezethetnek a másik megvetéséig, vagy olyan dolgokig, amelyek egyéb módon sértik meg a másik személyt.

Szintén ugyanannak a közös szándéknak a következménye, amelyikkel létrejött a tényleges különválás, hogy a házastársak valamelyike elhagyja az abban az értelemben létező

⁸⁶³ Sentencia del Tribunal Supremo 197/1982, de 2 de diciembre.

háztársi lakóhelyet, ahogyan ezt a Polgári Törvénykönyv 70. cikkelye⁸⁶⁴ meghatározza, s amely a ténylegesen különvált házastársak egyikének a birtokában van és ez az ő saját lakóhelye.

3.3.4.1.2. A tartásdíjak

Az házastársak egyike által a másiknak fizetett tartásdíjról szóló megállapodásokról a már idézett 1814. cikkelye a Polgári Törvénykönyvnek azt mondja, hogy tilos megállapodni jövőbeni tartásdíjakról. De nem történik tényleges megállapodás a jövőbeni tartásdíjakról, ha a házastársak a közös megállapodásban rögzítik, hogy amit az egyikük ezen a jogcímen felvesz, az egy olyan kölcsönös kötelezettség teljesítése, amely ugyan egy rendszeres járandóságnak a kifizetése, de a háztársi életnek a keretében; amely így tulajdonképpen megegyezik egy ténylegesen jelenlegi tartásdíjnak az egyik fajtájával, amelyre nem kell várni és ezért nem is jövőbeni. A Polgári Törvénykönyv 142. cikkelyében⁸⁶⁵ és az azt követő cikkelyekben (143-153. cikkelyek) elrendelt tartásdíjnak a jogi szabályozása nem zárja ki megállapodásnak a kötését a tartásdíj nagyságáról.

A jogtudomány kinyilvánította erről a gyakori formáról, hogy nem vész el a jog a tartásdíjra a szabadon megengedett tényleges különélésben.⁸⁶⁶

Lehetséges, hogy az ilyen rendszeres kifizetésekben, azaz tulajdonképpen tartásdíjszerű összegekben részesülő házastárs, a megállapodás megkötése után valamikor a bírósághoz forduljon, és azt kérje, hogy a megállapodástól eltérő összegben állapítsák meg a járadékát, ami esetleg egy nagyobb összeget is jelenthet. Indokolhatja ezt a lehetőséget annak a helyzetnek a létrejötte, amely olyan váratlan körülmény következtében állt elő, amely a keresetet benyújtó házastárstól függetlenül következett be (pl. a pénz leértékelése, az életnek a drágulása, et cetera).

3.3.4.1.3. A gyermekek helyzete

⁸⁶⁴ Art. 70. (CC) Los cónyuges fijarán de común acuerdo el domicilio conyugal y, en caso de discrepancia, resolverá el Juez, teniendo en cuenta el interés de la familia.

⁸⁶⁵ Art. 142. (CC) Se entiende por alimentos todo lo que es indispensable para el sustento, habitación, vestido y asistencia médica. Los alimentos comprenden también la educación e instrucción del alimentista mientras sea menor de edad y aun después cuando no haya terminado su formación por causa que no le sea imputable. Entre los alimentos se incluirán los gastos de embarazo y parto, en cuanto no estén cubiertos de otro modo.

⁸⁶⁶ Sentencia del Tribunal Supremo de 25 de noviembre de 1985.

Ez egy olyan pont, amely sajátos nehézségeket mutat be, mert a szülői hatalommal kapcsolatos rendelkezések nagyrészt parancsoló jellegű intézkedések. Azonban két fajtáját lehet megkülönböztetni az ezzel kapcsolatos megállapodásoknak: azokat, amelyek magukban hordják az egyik házastársnak a szülői hatalomról való lemondását, amelyek éppen ezért ezzel magukban is hordják az érvénytelenségük okát, hiszen erről így lemondani nem lehet; és azokat, amelyek a szülői hatalom gyakorlásának gyakorlati megoldásairól és ennek részleteiről szólnak. A jelenlegi spanyolországi bírói gyakorlat előtérbe helyezi a szülői hatalom gyakorlására feljogosított személy, illetve személyek megnevezésekor a szülők közös kijelölését. Azaz csak nagyon rendkívüli esetben teszik azt a bírók, hogy csak az egyik, vagy csak a másik személyt jelölik meg a szülői hatalom gyakorlójaként. A szülői hatalom gyakorlásáról egyébként egyik szülő sem tud érvényesen lemondani egy a másik szülővel kötött megállapodásban. A szülőt a szülői hatalmának gyakorlásától vagy csak egy bírói döntés, vagy törvényi rendelkezés tudja érvényesen megfosztani.⁸⁶⁷ Úgy tűnik tehát, hogy egy dolog megadnia az egyik házastársnak az előzetes hozzájárulását és beleegyezését abba, hogy csak a másik szülő gyakorolja a szülői hatalmat a közös gyermekeik felett, de az már egy másik kérdés, hogy ezt a hozzájárulást és beleegyezést mennyire lehet érvényesnek tekinteni, illetve mennyire lehet ezt figyelembe venni pl. valamilyen sürgősségi helyzetben vagy pedig rendkívüli körülmények között. A szülői hatalom gyakorlásának megítélése és így az erről szóló nyilatkozatoknak vagy megállapodásoknak az értékelése is alá van vetve a bírói hatalomnak, amely figyelembe veheti a már kialakult *status quo*-t (*fennálló állapot*-ot), amely különböző megállapodásokból is fakadhat, s ezek alátámaszthatják, illetve igazolhatják a döntését.

Másrészt a Polgári Törvénykönyv általános jelleggel elismeri, hogy azok a szülők, aki különváltan élnek, képesek megegyezni arról, hogy melyikükkel éljenek együtt a gyermekeik (mindegyik vagy valamelyik), ami magával hozhatja azt, hogy az gyakorolja a szülői

⁸⁶⁷ Art. 156. (CC) La patria potestad se ejercerá conjuntamente por ambos progenitores o por uno solo con el consentimiento expreso o tácito del otro. Serán válidos los actos que realice uno de ellos conforme al uso social y a las circunstancias o en situaciones de urgente necesidad. En caso de desacuerdo, cualquiera de los dos podrán acudir al Juez, quien, después de oír a ambos y al hijo si tuviera suficiente juicio y, en todo caso, si fuera mayor de doce años, atribuirá sin ulterior recurso la facultad de decidir al padre o a la madre. Si los desacuerdos fueran reiterados o concurriera cualquier otra causa que entorpezca gravemente el ejercicio de la patria potestad, podrá atribuir la total o parcialmente a uno de los padres o distribuir entre ellos sus funciones. Esta medida tendrá vigencia durante el plazo que se fije, que no podrá nunca exceder de dos años. En los supuestos de los párrafos anteriores, respecto de terceros de buena fe, se presumirá que cada uno de los progenitores actúa en el ejercicio ordinario de la patria potestad con el consentimiento del otro. En defecto o por ausencia, incapacidad o imposibilidad de uno de los padres, la patria potestad será ejercida exclusivamente por el otro. Si los padres viven separados, la patria potestad se ejercerá por aquel con quien el hijo conviva. Sin embargo, el Juez, a solicitud fundada del otro progenitor, podrá, en interés del hijo, atribuir al solicitante la patria potestad para que la ejerza conjuntamente con el otro progenitor o distribuir entre el padre y la madre las funciones inherentes a su ejercicio.

hatalmat, aki együtt él a gyermekkel, illetve gyermekekkel. Mindazonáltal ezen a helyzeten a házastársak megállapodása képes módosítani, ha a bíró ezt figyelembe veszi és a hozzá beadott kérelemben ez a kérés kellően alátámasztott és megindokolt, akkor dönthet úgy is, hogy elrendeli azt, hogy a szülői hatalmat a ténylegesen különélő házastársak közösen gyakorolják, úgy hogy az apa és az anya között elosztásra kerülnek az ebből fakadó feladatok (vö. a Polgári Törvénykönyv fentebb már hivatkozott 156. és a 159. cikkelyei⁸⁶⁸).

3.3.4.1.4. A házasság gazdasági rendszere

Ha a megállapodás átalakítja ezt a rendszert, akkor ez érvényes és hatályos, mindig figyelembe véve azt a formát, amelyet a Polgári Törvénykönyv 1327. cikkelye⁸⁶⁹ előír. A gazdasági rendszernek a házasság időtartama alatti megállapodáson alapuló változásának alapfogalmai az 1975. május 2-ai Törvényben⁸⁷⁰ lettek szabályozva és az 1981-es átalakítás által lettek tovább pontosítva.

3.3.4.2. A tényleges különválás megállapodás nélkül

Ha esetleg nincs megegyezés a különválásról, de a tényleges különválás és különélés mégis fennáll, ezt nem lehetséges úgy értelmezni jogi szempontból, hogy semmi sem változott meg a házasságban és hogy ugyanazon szabályokat kellene alkalmazni a házastársak között amelyek szokásosak a közös életnek az esetében. A tényleges különválás kiváltja a jelentős következmények valamelyikét, amelyek kapcsolatban lehetnek a személyes és a társadalmi helyzettel is (pl. az elhagyott házastársnak saját lakóhelye van).

A tartásdíjra, illetve egy meghatározott anyagi juttatásra való jogosultságnak a jogát ebben a helyzetben is lehet érvényesíteni, hiszen a Polgári Törvénykönyv 143. cikkelyének 1.

⁸⁶⁸ Art. 159. (CC) Si los padres viven separados y no decidieren de común acuerdo, el juez decidirá, siempre en beneficio de los hijos, al cuidado de qué progenitor quedarán los hijos menores de edad. El juez oirá, antes de tomar esta medida, a los hijos que tuvieran suficiente juicio y, en todo caso, a los que fueran mayores de doce años.

⁸⁶⁹ Art. 1327. (CC) Para su validez, las capitulaciones habrán de constar en escritura pública.

⁸⁷⁰ Ley de 2 de mayo de 1975.

pontja⁸⁷¹ nem teszi függővé ennek juttatását a házastársak együttélési kötelezettségének a teljesítésétől.⁸⁷²

A gyermek-szülői kapcsolatokban a különválásnak és különélésnek a helyzete előzetes megállapodás nélkül azt hozza létre, hogy általában az a házastárs gyakorolja a szülői hatalmat aki együtt él a gyermekekkel a továbbiakban is. Habár semmi sem akadályozza meg, hogy a másik szülő azt kérje a bírótól, hogy a szülői hatalmat együttesen gyakorolhassák vagy hogy a bíró megossza ezt a két szülő között (vö. a Polgári Törvénykönyv fentebb már hivatkozott 156. és 159. cikkelyeivel).

A megállapodás nélküli különválás esetén is átalakul a házasság gazdasági rendszere. De a tényleges különválás és különélés nem változtatja meg a közös vagyon törvényes hasznainak azt az elosztási rendjét, amely a házastársak között fennállt az együttélésük ideje alatt. Ha viszont a házastársak egyike, vagy esetleg mindegyike kezdeményezne egy pert a házassági különválás kimondására, vagy a házasság felbontásának vagy az érvénytelenség megállapításának céljával akkor ez magával hozhatja a házasság gazdasági rendszerének teljes megváltozását.⁸⁷³ A Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakításával engedélyezésre kerültek a különféle perek megindításának a lehetőségei, hogy megelőzhetővé, illetve elkerülhetővé válhassanak a jogilag rendezetlen házassági helyzeteknek a kialakulásai (pl. a megállapodással vagy anélkül létrejött tényleges házassági különválások és különélések). A házasságnak a gazdasági rendszerét a különválás alapjaiban rendíti meg, s ez még akkor is igaz, ha a különválást bíró mondja ki, mert amikor a jogtudományban szó van a hasznoknak a rendszeréről, akkor tudnunk kell, hogy a különválási helyzetben is lehetségesek fennállni vagyoni hasznok, mint ahogyan fennálltak házastársak együttélésének ideje alatt is⁸⁷⁴.

3.4. A házasság felbomlása válás és a házasság érvénytelenségének bírói kinyilvánítása által

3.4.1. A házasság felbomlásnak az okai

⁸⁷¹ Art. 143. (CC) Están obligados recíprocamente a darse alimentos en toda la extensión que señala el artículo precedente: 1. Los cónyuges. 2. Los ascendientes y descendientes. Los hermanos sólo se deben los auxilios necesarios para la vida, cuando los necesiten por cualquier causa que no sea imputable al alimentista, y se extenderán en su caso a los que precisen para su educación.

⁸⁷² Sentencia del Tribunal Supremo de 17 de junio de 1972; Sentencia del Tribunal Supremo de 23 de octubre de 1972.

⁸⁷³ Art. 1393. p. 3. (CC) También concluirá por decisión judicial la sociedad de gananciales, a petición de uno de los cónyuges, en alguno de los casos siguientes: 3. Llevar separado de hecho más de un año por acuerdo mutuo o por abandono del hogar.

⁸⁷⁴ Sentencia del Tribunal Supremo de 11 de octubre de 1999.

A Polgári Törvénykönyv 85. cikkelye⁸⁷⁵ megállapítja, hogy a házasság felbomlik, volt amilyen volt a házasság megkötésének a formája és a módja, a házastársak egyikének halála vagy holtak nyilvánítása és a válás által. A Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakításának ebben a pontjában is megmutatkozik az, hogy a törvény szövegébe ugyan újdonságként lett bevezetve a válás, mint a házasság felbomlásának az oka, de ez valójában csak visszaállítása annak a korábbi jogi szabályozásnak, amely egyedül csak a II. Köztársaság idején⁸⁷⁶ (1931-1936) volt ismert Spanyolországban. A holtak nyilvánítás ugyancsak előidézi a házasságnak a felbomlását a Polgári Törvénykönyv 195. cikkelye⁸⁷⁷ előírásának a figyelembevételével. A házassági kötelék felbomlásának további okai, amelyek a házasság megkötésének módjával és formájával vannak kapcsolatban, az 1981. július 7-ei Törvény hatálybalépése előtt is ugyanúgy léteztek, mint ahogy azóta is.

3.4.2. A válás, mint a házasság felbomlásának az oka és a spanyol törvényi szabályozás jellemzői

A válás, egy előzetes keresetnek a hatására, de mindig az államnak az igazságszolgáltatási szervein szerkesztül meghozott határozata által jön létre. Erről a Polgári Törvénykönyv 89. cikkelye⁸⁷⁸ azt mondja, hogy a házasságnak a válás általi felbomlása egyedül csak a szükséges jogerős ítéletnek a meghozatalával történhet meg, amelynek a kimondása létrehozza az ebből fakadó hatásokat.

Mindenek előtt azt a felmerülő alapkérdést kell megválaszolnunk, hogy melyek azok az alapvető okok, amelyek a váláshoz vezethetnek. Ezzel kapcsolatban alapvetően két elgondolás mutatkozik.⁸⁷⁹ Az első az, hogy a válás egy szankció, azaz büntető jellege van. Ezzel összhangban, a meghatározott bizonyos cselekedeteknek, mint a válásnak az okaiként való figyelembevételei létesíthetnek egy kikényszeríthető szankciót, amely nem a

⁸⁷⁵ Art. 85. (CC) El matrimonio se disuelve, sea cual fuere la forma y el tiempo de su celebración, por la muerte o la declaración de fallecimiento de uno de los cónyuges y por el divorcio.

⁸⁷⁶ DÍAZ, O., *Historia contemporánea de España (siglo XX)*, Pamplona 2006², 26-30.; MORENO, C. L., *España contemporánea*, Madrid 2005, 9-12.

⁸⁷⁷ Art. 195. (CC) Por la declaración de fallecimiento cesa la situación de ausencia legal, pero mientras dicha declaración no se produzca, se presume que el ausente ha vivido hasta el momento en que deba reputarse fallecido, salvo investigaciones en contrario. Toda declaración de fallecimiento expresará la fecha a partir de la cual se entiende sucedida la muerte, con arreglo a lo preceptuado en los artículos precedentes, salvo prueba en contrario.

⁸⁷⁸ Art. 89. (CC) La disolución del matrimonio por divorcio sólo podrá tener lugar por sentencia que así lo declare y producirá efectos a partir de su firmeza. No perjudicará a terceros de buena fe sino a partir de su inscripción en el Registro Civil.

⁸⁷⁹ DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 105-106.

házastársnak a saját belátására, hanem a válási keresetnek a beadása folytán a bíróságra van bízva. Következésképpen a válásnak a pere egy vita a bűnösségről vagy az ártatlanságról és ennek keresése határozza meg, ami olykor botrányos és semmi nyomós ok sem hangzik el a házasságnak a külvilág által elrejtett nehézségein kívül.

Egy második eljárási módszer szerint, amely fő vonalaiban meghatározta a Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakítását, elfogadásra került az az elgondolás, amit frusztrációnak lehetséges nevezni. (A frusztráció egyébként egy valamilyen határozott célra irányuló tevékenység végrehajtásának meggátolása miatt létrejött kellemetlen és bénító élmény.⁸⁸⁰) Eszerint amikor létrejött a házasságnak az a kudarca, amely ésszerűen felmérve már nem állítható helyre és már nem tudja betölteni azt a feladatát amelyre rendeltetett a fenntartása, és már messze nem alkalmas a társadalomban betöltött szerepének teljesítésére, akkor ártalmas lehet ennek a tartalom nélküli és üres házasságnak a csupán külsődleges fenntartása. Az ilyen esetekben ajánlatos jegyzőkönyvet felvenni és abban rögzíteni ezt a megállapított frusztrációs helyzetet.

Az a meghatározás, amelyből megállapítható, hogy mely cselekedeteket kell a válás alapjának tekinteni, nagyon szorosan értelmezendő, hogy valamennyi ok megfelelően legyen megállapítva. A válás-szankciónak nevezett elgondolásban találhatóak meg azok a cselekedetek, amelyeket a házastársi kapcsolatból fakadó kötelezettségeknek a súlyos nem teljesítése hordoz magában, különösen az elhagyás, a házasságtörés és a többi hasonló helyzet. Ettől különbözik a frusztrációnak elnevezett elgondolásnak az a szemlélete, amelyik a házasság intézményének társadalmi rendeltetéséből indul ki, amely ellenkezik a házassági életközösségnek az olyan megszakadásával, amikor ésszerűen előre látható a házasság helyreállításának a lehetetlensége. Ha elfogadjuk ezt a kiindulópontot, akkor ebből két különböző útja következhet a válás okát meghatározó cselekedeteknek a rendezése számára. Aszerint amelyik előnyben részesíti a törvényhozás által létrehozott nagyon nyitott megfogalmazást, elegendő egy általános záradéknak a formájában meghagyni, hogy majd a bíróságok lesznek azok, akik majd a rendelkezésükre álló teret kitöltik és egyre bővítik egy jogesetgyűjtemény segítségével, amely a különböző ügyeknek a hasonlóságán alapuló bíráskodási gyakorlat által történik. Ezt a vonalat viszik az angolszász országok. A másik út ehelyett arról szól, hogy a bíróságok sokkal gépiesebben, automatikusabban járnak el a törvény értelmében, ami az angolszász joggyakorlattal ellenkezően megkívánja a sokkal

⁸⁸⁰ *Diccionario de uso del español actual CLAVE* (Diccionarios SM), Madrid 2004², 466.

aprólékosabb törvényalkotási módot és a törvények szövegeinek sokkal zártabb megfogalmazásait.

Ebben a helyzetben a spanyol törvényhozó előnyben részesítette a törvények megfogalmazásainak aprólékosabb és zártabb rendszerét és így az automatikusabb jogalkalmazás útját választotta. S ezért a válásnak szabályozása is ezt a gyakorlatot követte.

A 15/2005. július 8-ai Törvény⁸⁸¹ mélyrehatóan átalakította azt a különválásról és a válásról szóló törvényi szabályozást, amelyet még az 1981-es reform hozott létre. A Polgári Törvénykönyv 2005-ös átalakításának a sarokköve a válásnak, mint olyannak a figyelembevétele, ami a házastársak mindegyikének minden kérdést átfogó akaratának alávetetten jön létre, ami által a házastársak bármelyike képes ezt kérni, amikor is sürgősségűen valamilyen törvényes okra hivatkozni, ahogyan szintén sürgősségűen a házastársi együttélés hiányának az előzetes helyzete is. Ahogyan ezt az Indítékok Ismertetéséről szóló 15/2005-ös Törvény előadja⁸⁸², hogy a polgári jognak a feladata azt biztosítani, hogy ha a házastársak egyike sem akarja továbbiakban fenntartani a házasságukat, akkor ez ne függjön mástól, mint a válásnak a kimondását kérő kérelmükben kifejezett akaratuktól. Így hát – mondja a hivatkozott Törvény –, elég a házastársak egyikének nem kívánnia a házasságnak a folytatását azzal, hogy pert indít a válás kimondását kérve, anélkül, hogy az alperes házastársnak a szembeszegülése miatt a felperesnek bizonyítania kellene a kérésében megjelölt személyes indítékait, és anélkül is, hogy a bíró visszautasíthatná az ilyen kérést, kivéve a perrel kapcsolatos kifogások miatt. Minden törvényi szabályozás ezt alapozza meg a spanyol törvényhozó 2005-ös akaratának megfelelően és tiszteletben tartva a személyiség fejlődésének szabadságát, amelyet az Alkotmány 10. cikkelyének 1. bekezdése⁸⁸³ szavatol.

3.4.2.1. A válás keresete, a kereset elfogadása és a válást kimondó ítéletnek a hatásai

⁸⁸¹ Ley 15/2005, de 8 de julio.

⁸⁸² Así pues, basta con que uno de los esposos no desee la continuación del matrimonio para que pueda demandar el divorcio, sin que el demandado pueda oponerse a la petición por motivos materiales, y sin que el Juez pueda rechazar la petición, salvo por motivos personales. Para la interposición de la demanda, en este caso, sólo se requiere que hayan transcurrido tres meses desde la celebración del matrimonio, salvo que el interés de los hijos o del cónyuge demandante justifique la suspensión o disolución de la convivencia con antelación, y que en ella se haga solicitud y propuesta de las medidas que hayan de regular los efectos derivados de la separación. (Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código Civil y la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio).

⁸⁸³ Art. 10. ap. 1. (CE) La dignidad de la persona, los derechos inviolables que le son inherentes, el libre desarrollo de la personalidad, el respeto a la ley y a los derechos de los demás son fundamento del orden político y de la paz social.

A Polgári Törvénykönyv biztosítja a házastársak számára, hogy ugyanolyan módon nyújthassanak be keresetet a válás kimondását kérve, mint ahogyan a házassági különválásnak a keresetét elindítják. Ahogyan ezt a Polgári Törvénykönyv 86. cikkelye⁸⁸⁴ – a Polgári Törvénykönyv 81. cikkelyére hivatkozva – mondja a 15/2005. július 8-ai Törvényben⁸⁸⁵ megfogalmazott módon, amely szerint bármilyen formában is történt a házasságnak a megkötése, bíráságilag kell elrendelni a válást, mindkét házastársnak a kérésére, vagy pedig egyiküknek a kérésére a másik beleegyezésével, amikor a követelmények és a körülmények egybeesnek a Polgári Törvénykönyv 81. cikkelyében⁸⁸⁶ megkívántakkal. Így hát a válás – ahogyan a különválás is – kizárólagosan csak a házastársak akaratától függ és nem a házastársi kötelezettségeknek a teljesítésétől, s ahogyan a Polgári Törvénykönyv 2005-ös reformjában eltűnt a törvényes különválás valamennyi lehetséges okának a felsorolása⁸⁸⁷, ugyanígy a válásnak az okai sincsenek felsorolva a hatályos Polgári Törvénykönyvben.

A Polgári Törvénykönyv 86. cikkelye kötelezi a bíróságokat a válásnak az elrendelésére. Következésképpen nem lehetséges az alperes házastársnak semmit sem szembeállítania a felperesnek a házasság szétszakítására vonatkozó akaratával szemben. De az alperes a Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1/2000. január 7-ei Törvény 406. cikkelye⁸⁸⁸ alapján viszontkeresettel élhet ugyanezen Törvény 770. cikkelyének 2.

⁸⁸⁴ Art. 86. (CC) Se decretará judicialmente el divorcio, cualquiera que sea la forma de celebración del matrimonio, la petición de uno solo de los cónyuges, de ambos o de uno con el consentimiento del otro, cuando concurren los requisitos y circunstancias exigidos en el artículo 81.

⁸⁸⁵ Ley 15/2005, de 8 de julio.

⁸⁸⁶ Art. 81. (CC) Se decretará judicialmente la separación, cualquiera que sea la forma de celebración del matrimonio: 1.º A petición de ambos cónyuges o de uno con el consentimiento del otro, una vez transcurridos tres meses desde la celebración del matrimonio. A la demanda se acompañará una propuesta de convenio regulador redactada conforme al artículo 90 de este Código. 2.º A petición de uno solo de los cónyuges, una vez transcurridos tres meses desde la celebración del matrimonio. No será preciso el transcurso de este plazo para la interposición de la demanda cuando se acredite la existencia de un riesgo para la vida, la integridad física, la libertad, la integridad moral o libertad e indemnidad sexual del cónyuge demandante o de los hijos de ambos o de cualquiera de los miembros del matrimonio. A la demanda se acompañará propuesta fundada de las medidas que hayan de regular los efectos derivados de la separación.

⁸⁸⁷ Vö. Art. 82. (CC) – Derogado por la Ley 15/2005, de 8 de julio, art. 2.

⁸⁸⁸ Art. 406. (LEC) Contenido y forma de la reconvencción. Inadmisibilidad de la reconvencción no conexa con la demanda y de la reconvencción implícita. 1. Al contestar a la demanda, el demandado podrá, por medio de reconvencción, formular la pretensión o pretensiones que crea que le competen respecto del demandante. Sólo se admitirá la reconvencción si existiere conexión entre sus pretensiones y las que sean objeto de la demanda principal. 2. No se admitirá la reconvencción cuando el Juzgado carezca de competencia objetiva por razón de la materia o de la cuantía o cuando la acción que se ejercite deba ventilarse en juicio de diferente tipo o naturaleza. Sin embargo, podrá ejercitarse mediante reconvencción la acción conexa que, por razón de la cuantía, hubiere de ventilarse en juicio verbal. 3. La reconvencción se propondrá a continuación de la contestación y se acomodará a lo que para la demanda se establece en el artículo 399 (LEC). La reconvencción habrá de expresar con claridad la concreta tutela judicial que se pretende obtener respecto del actor y, en su caso, de otros sujetos. En ningún caso se considerará formulada reconvencción en el escrito del demandado que finalice solicitando su absolución respecto de la pretensión o pretensiones de la demanda principal. 4. Será de aplicación a la reconvencción lo dispuesto para la demanda en el artículo 400 (LEC).

bekezdésében⁸⁸⁹ korlátozóan felsorolt okok miatt. Nem a házassági kötelék közvetlen felbomlását megakadályozó okokkal, hanem azokkal, amelyek olyan mellékes körülményekre utalnak, amelyeknek a figyelembevétele hatással lehet a válás kimondását kérő kérelem elbírálására. Így ha az alperes házastárs a viszontkeresetében kéri a házasság érvénytelenségének kinyilvánítását, akkor világos, hogy ha ez kimondásra kerül, akkor nincs helye a továbbiakban a válásnak.

3.4.2.2. A válás keresetének törlése és a házasfelek kibékülése

A Polgári Törvénykönyv 88. cikkelye⁸⁹⁰ szerint a válás keresete törlődik valamelyik házastársnak a halála és a házastársak kibékülése által, de ennek a kibékülésnek kifejezettnek kell lennie, ha már azután történt meg miután a keresetet benyújtották.

Tehát valamelyik házastársnak a halála kiváltja a már elindított válási folyamatának a befejeződését. A kibékülés pedig csak abban az esetben vet véget a folyamatnak, ha az kifejezett, ami azt jelenti, hogy nem hallgatólagos, illetve hogy annak a bíróságnak, amelyik ismeri a folyamatban lévő eljárást, hivatalosan a tudomására jut a kibékülés ténye. Habár a Polgári Törvénykönyv 88. cikkelye nem mond semmit ennek a kibékülésnek a hatásairól, nem kétséges, hogy a bírósági jogalkalmazási gyakorlat nem hagyja ezt további hatások nélkül a határozataiban, ugyanúgy mint a Polgári Törvénykönyv 84. cikkelyében⁸⁹¹ szabályozott különválási kibékülés esetében sem.

A válás utáni kibékülés semmiféle hatásokat sem hoz létre, figyelemmel a Polgári Törvénykönyv – már idézett – 89. cikkelyének rendelkezésére. Ámbár az elváltak képesek egymással összeházasodni, de ez már egy új házasság lesz.

A válásnak a hatásai a jogerős ítélet meghozatalától kezdve jönnek létre, mondja ki felelőlegesen (mert ez tisztán eljárásjogi kérdés) a Polgári Törvénykönyv 89. cikkelye. Majd a

⁸⁸⁹ Art. 770. ap. 2. La reconversión se propondrá con la contestación a la demanda. El actor dispondrá de 10 días para contestarla. Sólo se admitirá la reconversión: a. Cuando se funde en alguna de las causas que puedan dar lugar a la nulidad del matrimonio. b. Cuando el cónyuge demandado de separación o de nulidad pretenda el divorcio. c. Cuando el cónyuge demandado de nulidad pretenda la separación. d. Cuando el cónyuge demandado pretenda la adopción de medidas definitivas, que no hubieran sido solicitadas en la demanda, y sobre las que el tribunal no deba pronunciarse de oficio.

⁸⁹⁰ Art. 88. (CC) La acción de divorcio se extingue por la muerte de cualquiera de los cónyuges y por su reconciliación, que deberá ser expresa cuando se produzca después de interpuesta la demanda. La reconciliación posterior al divorcio no produce efectos legales, si bien los divorciados podrán contraer entre sí nuevo matrimonio.

⁸⁹¹ Art. 84. (CC) La reconciliación pone término al procedimiento de separación y deja sin efecto ulterior lo resuelto en él, pero ambos cónyuges separadamente deberán ponerlo en conocimiento del Juez que entienda o haya entendido en el litigio. Ello no obstante, mediante resolución judicial, serán mantenidas o modificadas las medidas adoptadas en relación a los hijos, cuando exista causa que lo justifique.

folytatásban hozzáteszi, hogy a válás nem okoz kárt a jóhiszemű harmadik személyeknek, hanem ennek csak az állami anyakönyvbe történő bejegyzésétől kezdve. Következésképpen, a hivatkozott bejegyzés nem a válást létesítő követelmény, hanem annak az állami Anyakönyvben történő rögzítése. A válás, a bejegyzés előtt megkárosítja a rosszhiszemű harmadik személyeket, tehát azokat, aki ismerik a valóságos helyzetet. De a jóhiszemű harmadik személyeket nem érheti kár a még létező házasság miatt, kivéve ennek a személyes hatásaiban.

A holtnak nyilvánítás, habár erre nincs utalás a Polgári Törvénykönyv 88. cikkelyében, mint a házassági kereset törlésének oka, szintén képes azt kiváltani, tekintettel arra, hogy a Polgári Törvénykönyv – már idézett – 85. cikkelye elismeri a házasság felbomlásának egyik okaként.

A kibékülés nem lehetséges a válás után. A Polgári Törvénykönyv 88. cikkelye azt mondja, hogy ez nem tud törvényes hatásokat kiváltani, habár, de természetesen nem teszi tilossá, hogy az elváltak egy új házasságot kötve összeházasodjanak, ennek a házasságkötésnek az új hatásaival együtt.

A válást kimondó ítéletet be kell jegyezni az állami anyakönyvbe, mivel hogy a házasságot is bejegyezték. A törvényi előírás nem engedélyezi, hogy a válásról szóló ítéletet úgy jegyezzék be, mintha ez által válna hatályossá az ítélet, hanem egyszerűen az ítéletnek a harmadik személyekre gyakorolt hatásai miatt van szükség a bejegyzésre, ezért is mondja a Polgári Törvénykönyv 89. cikkelye, hogy a válás nem okoz kárt a jóhiszemű harmadik személyeknek, hanem ennek csak az állami anyakönyvbe történő bejegyzésétől kezdve.

A Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1/2000. január 7-ei Törvény 755. cikkelye⁸⁹² szerint a válásról szóló jogerős ítéletet közölni kell az Állami Anyakönyvi Hivatallal. Az Állami Anyakönyvezési Szabályzat 264. cikkelye⁸⁹³ azt mondja, hogy a válásnak a bejegyzési folyamata azt a gyakorlatot követi, hogy a bejegyzés abba az Állami Anyakönyvi Hivatalba elküldött bírósági határozatnak a hatására készül el, ahol a házasságkötésnek a bejegyzése megtalálható.

3.4.3. A házasság semmissége

⁸⁹² Art. 755. (LEC) Acceso de las sentencias a Registros públicos. Cuando proceda, las sentencias y demás resoluciones dictadas en los procedimientos a que se refiere este Título se comunicarán de oficio a los Registros Civiles para la práctica de los asientos que correspondan. A petición de parte, se comunicarán también a cualquier otro Registro público a los efectos que en cada caso procedan.

⁸⁹³ Art. 264. (RRC) Las inscripciones se practican en virtud del testimonio de la resolución judicial remitido de oficio al Registro Civil donde conste inscrito el matrimonio. El Encargado, también de oficio, promoverá la extensión en su Registro o en otros de las notas de referencia sobre alteración de la patria potestad a que se refiere el artículo 180 (RRC).

A házassági kérdéseknek a jogi kezelésében alkalmazható a semmisségnek a kategóriája, de a házasság tárgyában nem teljes pontossággal, mert a szerződések semmisségének jogi irányelvei nem teljesen vonatkoztathatóak a házasságokra, sem pedig az összes jogi kategória ami ott létesült (pl. az abszolút és a relatív semmisség vagy az érvényteleníthetőség, et cetera).⁸⁹⁴ Egy semmis szerződés a létrejöttékor olyan súlyos hibában szenved, amely miatt *ipso iure* (a jog ereje által) nem alkalmas az általa célzott joghatások kiváltására és így jogilag mintegy nem létezőnek minősül. A házasságnak a különleges jogi intézmény jellege egy saját jogi rendszert követel meg. Ezt bizonyítja az a hagyományos vita is, amely a vélt házasságról és a házassági semmisség bíróság általi kimondásának szükségességéről szól.

Az 1981-es törvényi reformot megelőzően Spanyolországban a házasság felbonthatatlannak minősült, ezért a házassági semmisség kérdése a reformot megelőzően sokkal fontosabbnak számított, mint napjainkban.

3.4.3.1. A házasság semmisségének okai

A Polgári Törvénykönyv szabályozásában a semmisségi okoknak a listája a 73. cikkelyben⁸⁹⁵ található meg, ahol arról van szó, hogy semmis, a bármelyik formában megkötött házasság, ha:

1. a „házasságot” házassági beleegyezés nélküli „kötötték”;
2. a „házasságnak a megkötése” két olyan személy között történt, akikre vonatkoznak a Polgári Törvénykönyv 46.⁸⁹⁶ és 47.⁸⁹⁷ cikkelyei, kivéve a 48. cikkelyének⁸⁹⁸ megfelelően felmentett eseteket;

⁸⁹⁴ DÍEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 108.

⁸⁹⁵ Art. 73. (CC) Es nulo, cualquiera que sea la forma de su celebración: 1. El matrimonio celebrado sin consentimiento matrimonial. 2. El matrimonio celebrado entre las personas a que se refieren los artículos 46 y 47 (CC) salvo los casos de dispensa conforme al artículo 48 (CC). 3. El que se contraiga sin la intervención del Juez, Alcalde o funcionario ante quien deba celebrarse, o sin la de los testigos. 4. El celebrado por error en la identidad de la persona del otro contrayente o en aquellas cualidades personales que, por su entidad, hubieren sido determinantes de la prestación del consentimiento. 5. El contraído por coacción o miedo grave.; Vö. CIC 1095-1101. és 1103. kk.

⁸⁹⁶ Art. 46. (CC) No pueden contraer matrimonio: 1. Los menores de edad no emancipados. 2. Los que estén ligados con vínculo matrimonial.; Vö. CIC 1083. és 1085. kk.

⁸⁹⁷ Art. 47. (CC) Tampoco pueden contraer matrimonio entre sí: 1. Los parientes en línea recta por consanguinidad o adopción. 2. Los colaterales por consanguinidad hasta el tercer grado. 3. Los condenados como autores o cómplices de la muerte dolosa del cónyuge de cualquiera de ellos.; Vö. CIC 1090-1091. és 1094. kk.

⁸⁹⁸ Art. 48. (CC) El Ministro de Justicia puede dispensar, a instancia de parte, el impedimento de muerte dolosa del cónyuge anterior. El Juez de Primera Instancia podrá dispensar, con justa causa y a instancia de parte, los

3. a „házasságot” a bírónak, vagy a polgármesternek vagy a köztisztviselőnek – akik előtt kell megkötöni a házasságot – a közreműködése nélkül, vagy tanúk nélkül „kötötték”;

4. a „házasságkötés” a másik házasságkötő fél személyazonosságában vagy az olyan lényeges személyes tulajdonságaiban való tévedéssel történt, amelyek képesek voltak befolyásolni a beleegyezésnek a megadását.

5. a „házasságkötés” kényszer vagy súlyos félelem miatt történt.

A Polgári Törvénykönyv 73. cikkelyének a felsorolása a házassági semmisségi okokat tekintve kimerítő és a tartalma *numerus clausus (maximális számú)*. Éppen ezért arra a kérdésre, hogy lehetséges lenne-e a házassági semmisségi okoknak egy ettől eltérő felsorolását elkészíteni, a spanyol jogi válasz az, hogy nem. Viszont el kell fogadni azoknak az okoknak a létezését, amelyek ugyan kifejezetten nincsenek felsorolva a Polgári Törvénykönyv 73. cikkelyében, de amelyek intézményesen belefoglalva mégiscsak megtalálhatóak benne (pl. a színlelés, a hallgatólagos fenntartás, a pszichés rendellenességek, et cetera). Például egy pszichés rendellenesség, ha valaki helyt ad egy házassági beleegyezés nélküli „házasságkötésnek” vagy egy beleegyezési tévedésnek a másik házasságkötő fél személyes tulajdonságaival kapcsolatban.

3.4.3.2. A házassági semmisségi kereset jogi szabályozása

Habár a Polgári Törvénykönyv nem mondja ezt kifejezetten, de a házassági semmisségi kereset benyújtása elvben nincs határidőhöz kötve.

A Polgári Törvénykönyvből felismerhető egy széleskörű törvényi szabályozás a kereset benyújtására. A 74. cikkely⁸⁹⁹ szerint a házasság semmisségének kinyilvánítását kérő keresetet a házastársak nyújthatják be az Államügyészési Minisztériumba⁹⁰⁰, és bármelyik személlyel megtörténhet, hogy közvetlen és törvényes érdeke fűződjön ehhez, a következő cikkelyekben elrendelteknek a kivételével.

Az Államügyészési Minisztériumnak a törvényi szabályozás szerinti hatásköre megérthető a családi állapotnak a jellege által, amely a házasságkötésnek köszönhetően jön létre és ezáltal hatással van a közrendre és a közérdekre. De a házassági semmisségi

impedimentos del grado tercero entre colaterales y de edad a partir de los catorce años. En los expedientes de dispensa de edad deberán ser oídos el menor y sus padres o guardadores. La dispensa ulterior convalida, desde su celebración, el matrimonio cuya nulidad no haya sido instada judicialmente por alguna de las partes.; Vö. CIC 1078-1082. kk.

⁸⁹⁹ Art. 74. (CC) La acción para pedir la nulidad del matrimonio corresponde a los cónyuges, al Ministerio Fiscal y a cualquier persona que tenga interés directo y legítimo en ella, salvo lo dispuesto en los artículos siguientes.

⁹⁰⁰ Ministerio Fiscal.

eljárásokban azért is közbe kell jönnie az Államügyészési Minisztériumnak, mert nincs a bíróságnál benyújtott kereset. Ezzel összefüggésben az Államügyészési Minisztérium 1981. december 30-ai Szabályzata⁹⁰¹ engedélyezi a törvényességnek, a közérdeknek és a társadalmi érdekeknek a védelmét a családi állapotra vonatkozó eljárásokban. Az Államügyészési Minisztérium szerepén kívül a Polgári Törvénykönyv 74. cikkelyében a tényleges törvényi szabályozás által egy nagyon széles kör számára engedélyezésre kerül a házasság semmisségének kinyilvánítását kérni, az által, hogy ezt bármelyik személy megteheti, ha ehhez közvetlen és törvényes érdeke fűződik. Ennek a követelménynek a beszúrása sok nehézséget okoz, amelyek elő is jönnek a gyakorlati alkalmazás során. Érthető, hogy körültekintően kell eljárni ebben a helyzetben, amikor a törvény arra is lehetőséget ad, hogy a házastársakon kívül más is vitathassa a házasságnak az érvényességét, illetve a semmisségét. Ebből is látszik, hogy a spanyol családjognak a fejlődése a magán érdekek nagyobb érvényesíthetőségének irányába tart, bár nem teszi lehetővé túl széles kör számára a semmisségi ügyekbe történő beavatkozást.

A Polgári Törvénykönyv 74. cikkelyének szabályát korlátozza az ami a 75.⁹⁰² és 76.⁹⁰³ cikkelyekben található, azaz a házasságkötéshez szükséges életkor hiányának, mint akadálnak, és a beleegyezés hiányosságainak a feltételezése.

Ha a semmisségnek az oka a házasságkötéshez szükséges életkornak a hiánya, kizárólag csak a Polgári Törvénykönyv 75. cikkelye szerint élhet keresettel a kiskorú házasságkötő fél valamelyik szülője és a gyámoknak vagy a gondnokoknak a valamelyike, az összes többi esetben pedig az Államügyészési Minisztérium. A nagykorúságnak az elérkezésével - mondja a Polgári Törvénykönyv 75. cikkelyének 2. bekezdése – kizárólag csak a volt kiskorú házasságkötő fél lesz képes arra, hogy keresettel éljen. A törvény szövege tehát azt a házasságkötő felet jelöli meg, akinek az életkorhiánya jelentette az akadályt.

A Polgári Törvénykönyv 76. cikkelye szerint a házassági beleegyezés hiányosságának eseteiben kizárólag csak az a házasságkötő fél képes keresettel élni, aki elszenvedője volt ennek.

3.4.3.3. A semmis házasság érvényesítése

⁹⁰¹ Estatuto del Ministerio Fiscal de 30 de diciembre de 1981

⁹⁰² Art. 75. (CC) Si la causa de nulidad fuere la falta de edad, mientras el contrayente sea menor sólo podrá ejercitar la acción cualquiera de sus padres, tutores o guardadores y, en todo caso, el Ministerio Fiscal. Al llegar a la mayoría de edad sólo podrá ejercitar la acción el contrayente menor, salvo que los cónyuges hubieren vivido juntos durante un año después de alcanzada aquélla.

⁹⁰³ Art. 76. (CC) En los casos de error, coacción o miedo grave solamente podrá ejercitar la acción de nulidad el cónyuge que hubiera sufrido el vicio. Caduca la acción y se convalida el matrimonio si los cónyuges hubieran vivido juntos durante un año después de desvanecido el error o de haber cesado la fuerza o la causa del miedo.

A házassági semmisség elvben egy gyökeres semmisség. Mindazonáltal, mintegy az érvényteleníthető szerződések megerősítésének mintájára, azáltal hogy megtisztítja azoktól a hiányosságoktól amelyekről szenvednek, a Polgári Törvénykönyv lehetővé teszi egyes semmis házasságoknak az érvényesítését, amelyeket:

1. Olyan személyek kötöttek, akiknek az esetében fennállt a házasságkötéshez szükséges életkor hiányának akadálya, de a házastársak legalább egy éven át együtt éltek azt követően, hogy a volt kiskorú házasságkötő fél elérte a nagykorúságát (vö. Polgári Törvénykönyv 75. cikkely 2. bekezdés). Ez annak a megadott házassági beleegyezésnek a megerősítési esete, hogy amikor a személy már abban a helyzetben van, akkor törvényesen megadja a beleegyezését a házassághoz, amelyhez feltétlenül megkövetelt az együttélés.

2. Tévedés, kényszer vagy súlyos félelem miatt kötöttek, de a házastársak legalább egy éven át együtt éltek azt követően, hogy eloszlott a tévedés, megszűnt a kényszer vagy a félelemnek az oka. Nyilvánvaló, hogy az érvényesítés akaratának a törvényhozó által meghatározott feltételekkel és az előírt körülmények között kell megszületnie, illetve mindennek már ezt megelőzően is tartósan fenn kell állnia (vö. Polgári Törvénykönyv 76. cikkely 2. bekezdés).

3. Olyan házassági akadályok fennállásával kötöttek, amelyek a későbbiek során felmentésre kerültek. Erről mondja a Polgári Törvénykönyv 48. cikkelye, hogy a megadott felmentés utólagosan beszámít a házasság megkötésétől kezdve és így a valamelyik, vagy a mindkét házasságkötő fél által fennálló – de felmenthető – akadály miatt semmis házasság érvényessé válik.

3.4.3.4. A házasságkötési forma hiányossága miatti érvénytelenség

A házasságkötési forma hiányossága miatti semmisségnek a szabályozása egyáltalán nem világos a Polgári Törvénykönyv 1981-es átalakításában, noha a semmisségnek kétségtelenül ez az osztálya dicsekedhet a legrészletesebb szabályozással, amely amennyire csak lehet, korlátozza az alkalmazásának a lehetőségeit.

A Polgári Törvénykönyv 53. cikkelye⁹⁰⁴ azt mondja, hogy annak a bírónak, vagy polgármesternek, vagy köztisztviselőnek, aki hivatalosan bizonyítja a házasságkötést, az

⁹⁰⁴ Art. 53. (CC) La validez del matrimonio no quedará afectada por la incompetencia o falta de nombramiento legítimo del Juez, Alcalde o funcionario que lo autorice, siempre que al menos uno de los cónyuges hubiera procedido de buena fe, y aquellos ejercieran sus funciones públicamente.

illetéktelensége vagy a törvényes kinevezésének a hiánya vagy a szabálytalansága, nem teszi a házasságkötést érvénytelenné, feltéve, hogy legalább a házastársak egyikének meg volt a jóhiszemősége ezzel kapcsolatban és amazok közismerten ilyen hivatali tevékenységeket végeztek. A törvény az illetéktelenségről beszél tekintet nélkül annak eredetére vagy okára (pl. a bíró, aki előtt a házasságot kötik, nem az anyakönyvvezető, vagy már nyugdíjazták, vagy már megvált az állásától, vagy egy másik helyen anyakönyvvezető és a házasságkötés helyére vonatkozólag nincs illetékessége), ami által a rendelkezés bármelyik esetet tartalmazhatja, amelyben felmerül az illetéktelenség esete. A törvényes kinevezésnek a hiánya vagy szabálytalansága magába foglalhatja a törvényes követelményeknek vagy formáságoknak nem megfelelően megadott és a nem létező kinevezéseket.

A Polgári Törvénykönyv 73. cikkelyének 3. bekezdése⁹⁰⁵ megállapítja, hogy semmis az a házasság, amelyet a bírónak, vagy a polgármesternek vagy a köztisztviselőnek – akik előtt kell megkötni a házasságot – a közreműködése nélkül, vagy tanúk nélkül kötöttek. Tehát a Polgári Törvénykönyv szerint a semmisségnek a feltételezése csökken a jelenlévő bírónak vagy a köztisztviselőnek az illetéktelensége esetében. Kivétel lehet a semmisség alól a Polgári Törvénykönyv 53. cikkelyének rendelkezése. Következésképpen mindig fennáll a tanúk nélkül, vagy a bírónak, vagy a polgármesternek, vagy a köztisztviselőnek a távollétében pusztán a kölcsönös beleegyezésnek a megadásával történt házasságkötésnek az érvénytelensége. A többi esetben a házasságkötő felek egyike jóhiszeműségének és a közismert hivatali tevékenység végzésének feltételezése megakadályozhatja a házasságkötés érvénytelenné válását.

Összefüggés lehetséges a fentebb kifejtett két előírás között, annak ellenére, hogy első látásra ellentétesnek tűnhetnek. Ezért a Polgári Törvénykönyv 78. cikkelye⁹⁰⁶ elrendeli, hogy a bíró ne hozzon határozatot egy házasságnak a semmisségéről a házasságkötési forma hiányossága miatt, ha legalább a házastársak egyike jóhiszeműen kötötte azt, kivéve, ha alkalmazhatóak a Polgári Törvénykönyv 73. cikkelyének 3. bekezdésében foglaltak. A törvény szövegének ez a részlete a Spanyol Szocialista Munkáspárt⁹⁰⁷ azon módosító indítványában szerepelt amelyet a Parlament Szenátusában az 1981-es Törvény⁹⁰⁸ parlamenti

⁹⁰⁵ Art. 73. ap. 3. (CC) Es nulo, cualquiera que sea la forma de su celebración: 3. El que se contraiga sin la intervención del Juez, Alcalde o funcionario ante quien deba celebrarse, o sin la de los testigos.

⁹⁰⁶ Art. 78. (CC) El Juez no acordará la nulidad de un matrimonio por defecto de forma, si al menos uno de los cónyuges lo contrajo de buena fe, salvo lo dispuesto en el número 3 del artículo 73.

⁹⁰⁷ Partido Socialista Obrero Español (PSOE); CHAMARRO, A. DE LA I., *Instituciones políticas españolas* (Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras Instituto de Lengua y Cultura Españolas Universidad de Navarra Aula Exterior 10), Pamplona 2005⁴, 124-126.

⁹⁰⁸ Ley de 7 de julio de 1981.

vitája során nyújtott be.⁹⁰⁹ Ebben biztosan része volt azon feltevések egyikének, amelyek megtalálhatóak a Polgári Törvénykönyv 73. cikkelyének 3. bekezdéséből, a bármelyik közreműködési hatalommal rendelkező személy közbejöttének a teljes hiányával kapcsolatban, habár ez nem teljesen egyértelmű. Annak a bírónak, vagy a polgármesternek, vagy a köztisztviselőnek az illetéktelensége, aki hivatalosan bizonyítja a házasságkötést (pl. a házasságkötésnek a hivatalos bizonyítója egy igazságügyi tisztviselő, de nem ő az anyakönyvvezető, vagy ugyan anyakönyvvezető, de a házasságkötő felek egyikének sincs lakóhelye az ő illetékességi területén), nem hoz létre sem egy házasságot a forma a hiányával, se pedig egy olyan formával, amelyik ellenkezik a közrenddel. Ugyanez elmondható akkor is, amikor a közreműködő kinevezése nélkülözi a jóváhagyást vagy a törvényességet. Összefoglalva, a semmisség érvényesíthető mindig, amikor a házasságkötésnek a hivatalos bizonyítása nem történt meg semmiféle bíró, vagy polgármester, vagy köztisztviselő által, vagy a házasságkötés tanúk nélkül történt. Pusztán csak elméletileg feltételezve ezt az utolsó helyzetet, akkor megtörténhetne a törvénynek egy menthetetlenül súlyos nem ismeretében, hogy a házasságkötésnek a hivatalos bizonyítója bíró, vagy polgármester, vagy köztisztviselő lehetne, noha erre nem lenne illetékes. Persze felettébb valószínűtlen, hogy ez egyáltalán megtörténhetne.

3.4.4. Az egyházi bíróságok által kimondott házassági semmisség és a pápai döntés a megkötött, és el nem hált házasságok alóli felmentésről

Tekintettel arra, hogy a hatályos spanyol házassági rendszer szerint, az egyházjog szabályai szerint kötött házasságoknak a semmissége kimondható a katolikus Egyház bíróságai által is, azzal a magától értetődő feltétellel, hogy ha a házasságkötő felek előnyben részesítenék az állami bíraskodásnak az eljárását, akkor nem kötelező nekik az egyházi bíróságokhoz fordulniuk a házassági semmisségi keresetükkel. Azért mert az egyházi házasságok nem alkotnak egy külön csoportot, hiszen a spanyol polgári törvények szabályozásai ugyanúgy vonatkoznak rájuk is a polgári jogi hatásaikat tekintve, mint a bármely más formában kötött házasságokra is. Habár az egyházi formában megkötött házasságok esetében a házasság semmisségnek az egyházi bíróságok általi kimondása csak akkor lesz alkalmas a megfelelő polgári jogi hatások kiváltására, ha ezt a spanyol állami bíróság határozatában megerősíti. Számításba kell venni, hogy a polgári bíróságok egy

⁹⁰⁹ DíEZ-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 110-111.

házasságnak a semmisségét akkor fogják megítélni, ha ennek a Polgári Törvénykönyv szerinti okai adóttak, s nem pedig a katolikus Egyház rendelkezései szerint, noha a házasságkötés egyházi formában történt.

A Polgári Törvénykönyv 80. cikkelye tartja magát a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás 4. cikkelyének 2. bekezdéséhez⁹¹⁰, amely azt mondja, hogy a házasságkötő felek az egyházi bíróságoknál az egyházjog rendelkezései szerint járnak el a házasságuk érvénytelenségének kinyilvánításáért benyújtott kereset, illetve a megkötött, és el nem hált házasságuk alóli pápai felmentés kérésének ügyében. Ez a kérelem bármelyik féltől származhat. Az egyházi határozatok hatályosak a polgári jogrendben is, ha az illetékes polgári bíróság a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban. Míg a Polgári Törvénykönyv 80. cikkelye⁹¹¹ szerint az egyházi bíróságok által az egyházi házasságnak a semmisségéről meghozott határozatok⁹¹² vagy a megkötött és el nem hált házasságról szóló pápai döntések⁹¹³ hatályosak lesznek a polgári jogi rendben, a felek bármelyikének a kérelmére, ha az illetékes polgári bírósági elnök a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban, azoknak a feltételeknek megfelelően, amelyekre a Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1881. február 3-ai Törvény 954. cikkelye hivatkozik.

Központi kérdés a törvény szövegének az értelmezése, amelyben előfordul az egyházi bírósági határozatnak a spanyol állami joggal való egyeztetése, amely tartalmaz lényegi és peres szempontokat. Ami az elsőt illeti, nem követelmény a szó szerinti megegyezés az egyházjogi semmisségi okok és a polgári jogi semmisségi okok között, amelyek között mindig is különbség volt, ahogyan a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről szóló Megállapodás létrejöttékor is (és azóta is). A Megállapodás aláírói hivatkoznak is ezekre a lényeges alapfogalmakban meglévő megegyezésekre és

⁹¹⁰ Art. 4. ap. 2. (AAJ) Los contrayentes, a tenor de las disposiciones del Derecho Canónico, podrán acudir a los Tribunales eclesiásticos solicitando declaración de nulidad o pedir decisión pontificia sobre matrimonio rato y no consumado. A solicitud de cualquiera de las partes, dichas resoluciones eclesiásticas tendrán eficacia en el orden civil si se declaran ajustadas al Derecho del Estado en resolución dictada por el Tribunal civil competente.

⁹¹¹ Art. 80. (CC) Las resoluciones dictadas por los Tribunales eclesiásticos sobre nulidad de matrimonio canónico o las decisiones pontificias sobre matrimonio rato y no consumado tendrán eficacia en el orden civil, a solicitud de cualquiera de las partes, si se declaran ajustados al Derecho del Estado en resolución dictada por el Juez civil competente conforme a las condiciones a las que se refiere el artículo 954 de la Ley de Enjuiciamiento Civil.

⁹¹² HERVÁS, D. G. (dir.), *Manual de Derecho Matrimonial Canónico*, Madrid 2002, 285-331.; ERDŐ, P., *Egyházjog* (Szent István Kézírók 7.), Budapest 2003³, 787-794.

⁹¹³ FORNÉS, J., *Derecho matrimonial canónico*, Madrid 2006⁴, 197-198.; KUMINETZ, G., *Katolikus házasságjog* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002, 314-316.

különbségekre, de mindkét fél ragaszkodva a saját szabályozásához a semmisséget illetően.⁹¹⁴ Ami a peres szempontokat illeti, a polgári bírónak nem kell tovább vizsgálódnia, ha megtartották azt az alkotmányos alapjogot, hogy tilos a védelemnek a hiánya ennek az összes következményeivel együtt, amelyet a spanyol Alkotmánybíróság levezetett az 1978-as Alkotmány 24. cikkelyéből⁹¹⁵.

Nagyobb nehézségek adódnak ennek az egyeztetésnek az értelmezésével kapcsolatban, amikor a megkötött és el nem hált házasság felbontásáról szóló pápai döntésekről van szó, amely a római pápának egy kegyintézkedése, amelynek az elnyerésére a kérelmező nem is jogosult. Amely, egy a spanyol polgári jogtudomány által vitatott⁹¹⁶ okon alapul, de amely ennek ellenére nemcsak az egyházi jognak a sajátja. A spanyol állami jogban nem létezik ez az ok, mint ahogyan az el nem hált házasságnak a fogalma sem, se pedig semmiféle ekkora hatalommal rendelkező hatóság. Ezért van az, hogy kényszerűségből az egyeztetést nem tudjuk vonatkoztatni a pápai döntéseknek a lényegi szempontjaira, hanem csak kizárólagos módon az alaki és a peres szempontokra. Az ellentmondás alapelvének értelmében szigorúan véve itt nincs is per a döntés elnyerése érdekében, ahogyan a feleknek a kihallgatása is elmarad. Ugyanúgy előzetesen kell meghallgatni a házasságkötő feleket, mint ahogyan a bizonyítékokat is csak így lehet felsorakoztatni (vö. Egyházi Törvénykönyv 1697-1706. kánonok). A spanyol Alkotmánybíróságnak az 1995. november 23-ai és az 1996. június 17-ei ítéletei⁹¹⁷ jóváhagyták a pápai felmentésnek a joghatásait a polgári jogi rendben, ragaszkodva ahhoz, hogy a fellebbező fél kérheti az egyházjogi eljárásban történt előzetes meghallgatás eredményének hatálytalanítását.

A semmisségi egyházi ítélet és a pápai döntés a megkötött és el nem hált házasságnak a felbontásáról mintegy az *exequatur* (*végrehajtási engedély megadása*) által éri el célját a polgári jogrendben⁹¹⁸, hasonlóan a külföldi igazságszolgáltatási szervek által meghozott ítéletekhez.

⁹¹⁴ Sentencia del Tribunal Supremo de 1 de julio de 1994.

⁹¹⁵ Art. 24. (CE) 1. Todas las personas tienen derecho a obtener la tutela efectiva de los jueces y tribunales en el ejercicio de sus derechos e intereses legítimos, sin que, en ningún caso, pueda producirse indefensión. 2. Asimismo, todos tienen derecho al Juez ordinario predeterminado por la ley, a la defensa y a la asistencia de letrado, a ser informados de la acusación formulada contra ellos, a un proceso público sin dilaciones indebidas y con todas las garantías, a utilizar los medios de prueba pertinentes para su defensa, a no declarar contra sí mismos, a no confesarse culpables y a la presunción de inocencia. La ley regulará los casos en que, por razón de parentesco o de secreto profesional, no se estará obligado a declarar sobre hechos presuntamente delictivos.

⁹¹⁶ Díez-PICAZO, L. Y GULLÓN, A., *Derecho de familia y Derecho de sucesiones* (Sistema de derecho civil Volumen IV), Madrid 2006¹⁰, 112.

⁹¹⁷ Sentencias del Tribunal Supremo de 23 de noviembre de 1995 y 17 de junio de 1996.

⁹¹⁸ SCHANDA, B., *Ius Publicum Ecclesiasticum* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet), Budapest 2000, 41.

A Polgári Törvénykönyv 80. cikkelye hivatkozik a Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1881. február 3-ai Törvény 954. cikkelyére⁹¹⁹, ahol szerepelnek a következő helyzetek és körülmények, amelyek összegyűjtik az egyházi ítélet és pápai döntés *exequatur* (*végrehajtási engedélyének megadásához*) megköveteltek:

1. Amelyet kétségtelenül a házassági semmisségről hoztak meg, illetve hirdettek ki egy benyújtott személyes keresetnek a következményeként.

2. Amelyet nem lehetett kihirdetni az alperes távolmaradása miatt. A rendelkezésnek a szó szerinti magyarázata tartalmazza azt a következményt, hogy a házastársaknak meg kell jelenniük a bíróságok előtt, elfogadva a joghatóságukat.

Kérdésként vetődött fel, hogy mikor számít távolmaradottnak az alperes házastárs, illetve a perbe hívott és megidézett házastársnak van-e lehetősége és joga távolmaradni egy egyházi házasságjogi pertől. A spanyol Alkotmánybíróság a 150/1991. szeptember 14-ei ítéletében⁹²⁰ hivatkozott egy a házasság semmisségét kimondó egyházi bírósági ítélet kérelmének a polgári jogi hatályosságával kapcsolatban arra, hogy nem létezhet érvényesen az alperesnek a távolmaradásával meghozott ítélet. Mert az alperes alkotmányos jogainak a védelme érdekében szükséges, hogy ő is részt vegyen az eljárás minden szakaszában és hogy a per minden pillanatában megismerhesse a részleteket. Ugyanezen ismérvek alapján ismerte el az Alkotmánybíróság az *exequatur* (*végrehajtási engedély megadását*) a házassági kötelék felbomlását a külföldi bíróságok által kimondott ítéletek alapján.⁹²¹

3. Amelyet azon összegyűjtött hiteles és szükséges bizonyítékoknak a figyelembevételével hoztak meg (az egyházjogi rendelkezések szerint) amelyeket a spanyol polgári törvények megkövetelnek a Spanyolországban történő a bizonyításhoz. Ez a törvényeknek megfelelő alakiságnak a vizsgálata, amelyet az egyházi- és a spanyol polgári törvényi szabályozás szerint végeznek el.⁹²²

4. Amelyet a Spanyolországban megengedett eljárás szerinti végrehajtási kötelezettséggel hoztak meg, amely a jogszabályok rendszerében és a joggyakorlatban

⁹¹⁹ Art. 954. (LEC 1881) Si no estuviere en ninguno de los casos de que hablan los tres artículos que anteceden, las ejecutorias tendrán fuerza en España si reúnen las circunstancias siguientes: 1. Que la ejecutoria haya sido dictada a consecuencia del ejercicio de una acción personal. 2. Que no haya sido dictada en rebeldía. 3. Que la obligación para cuyo cumplimiento se haya procedido sea lícita en España. 4. Que la carta ejecutoria reúna los requisitos necesarios en la nación en que se haya dictado para ser considerada como auténtica, y los que las leyes españolas requieran para que haga fe en España.

⁹²⁰ Sentencia del Tribunal Supremo 150/1991, de 14 de septiembre.

⁹²¹ Sentencia del Tribunal Supremo de 27 de junio de 2003.

⁹²² Art. 600. (LEC) La demanda de tercera se interpondrá frente al acreedor ejecutante y también frente al ejecutado cuando el bien al que se refiera haya sido por él designado. Aunque no se haya dirigido la demanda de tercera frente al ejecutado, podrá éste intervenir en el procedimiento con los mismos derechos procesales que las partes de la tercera.

értelmezett abban az értelemben, hogy nem áll ellentmondásban a Spanyol Állam jogrendjével. Ezt úgy kell érteni, hogy ez a követelmény hivatkozik a Spanyol Államnak a rendelkezéseivel történő egyeztetésre a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás szerint.

Mindehhez az egyházi határozatoknak jogerősnek és végrehajthatónak kell lenniük.⁹²³

Ha az egyházi határozatok a házasság semmisségéről és a megkötött és el nem hált házasságról szóló pápai felmentések polgári jogi hatásokkal bírnak, akkor amikor a házastársak a polgári bíróság előtt is eljárnak a válásnak a kérelme ügyében és egy jogerős ítélethez jutnak még azt megelőzően, hogy az egyházi határozat megszületne, akkor ezek az ítéletek összes hatásaikban megegyeznek egymással.

3.4.5. A vélt házasság

A vélt házasságnak az alakzata a középkori jogban (mindenek előtt az egyházjogban) keletkezett. A vélt házasságot nem megfelelő szándékkal kötötték, a gyerekekre való tekintettel, a házassági semmisségnek a pontos következményeivel, különösen amikor rokonságnak a házassági akadályával jött létre. A vélt házasság kinyilvánított semmissége esetén, az abban időben használt szakszókincs szerint az ebben a házasságban nemzett gyermekeket mint törvényteleneket vették figyelembe. A házasságkötő felek érdekeinek védelmére a vélt házasság alakzatának fogalmát egyre jobban kiterjesztették, hogy aki az ilyen házasságát jóhiszeműen kötötte meg, az részesülhessen ennek jogi hatásaiban, amelyeket a polgári törvényhozó a Polgári Törvénykönyvbe is felvett.

A vélt házasság jogi szabályozásának hatására, a semmisségnek a jogerős ítélete nem hozza létre a házasság hatásainak a csökkenését annak a házasságkötő félnek a javára, aki jóhiszeműen kötötte meg a házasságát és a gyermekeknek javára sem, noha esetleg mindkét házastárs rosszhiszemű volt, így ez az eset kivételt képez a házassági semmisség kijelentésének visszamenőleges hatályának alapelve alól. Ez az elv megtalálható a Polgári Törvénykönyv 79. cikkelyében⁹²⁴ is, amely azt mondja ki, hogy a házasság semmisségének a kijelentése nem teszi semmissé a már létrehozott hatásokat a gyermekeknek és a házasságkötő

⁹²³ Art. 951. (LEC 1881) Las sentencias firmes pronunciadas en países extranjeros tendrán en España la fuerza que establezcan los Tratados respectivos.

Art. 245. ap. 4. (LEC) En el escrito de impugnación habrán de mencionarse las cuentas o minutas y las partidas concretas a que se refiera la discrepancia y las razones de ésta. De no efectuarse dicha mención, no se admitirá la impugnación a trámite.

⁹²⁴ Art. 79. (CC) La declaración de nulidad del matrimonio no invalidará los efectos ya producidos respecto de los hijos y del contrayente o contrayentes de buena fe. La buena fe se presume.

félnek vagy a jóhiszemű házasságkötő feleknek a vonatkozásában. A Polgári Törvénykönyv 79. cikkelye a jóhiszeműséget feltételezi. A jóhiszeműség a házasság semmisségét meghatározó oknak a nem tudásán vagy nem ismerésén alapul. A kényszernek vagy a súlyos félelemnek az esetében nem áll fenn a jóhiszeműségnek a vétele, az így létrejött házasság az akarat szabadságának hiányossága miatt lesz semmis, úgyhogy ebben az esetben emiatt lehet majd kérni a házasság semmisségének kimondását.

A házasságnak a semmisége érvényben hagyja a már létrehozott hatásokat a jóhiszemű házasságkötő felek és minden esetben a gyermekek számára. Ez kivétel a kinyilvánított ítéletnek a visszamenőleges hatálya alól, ami a gyermekeket illeti, amely a szülő-gyermek viszony alapján a következményeket tekintve fogja majd kifejteni a hatását (pl. tartásdíjnak a joga, szülői hatalom). A házastárs jóhiszeműségének vonatkozásában viszont számításba jön, hogy ennek *statusnak (állapotnak)* az elvesztése igen komoly következményekkel jár, az ennek megfelelő hatásokkal (pl. nem lesz joga a tartásdíjra, nem tud majd elismerést szerezni a másiktól való törvényes öröklésre, et cetera).

A Polgári Törvénykönyv 79. cikkelye kizárólagosan csak azokra a házasságokra alkalmazható, amelyekről ítélet által mondták ki a semmisséget.

4. A VALLÁSSZABADSÁG VÉDELME A SPANYOL ÁLLAMI EGYHÁZJOGBAN

4.1. A vallásszabadság büntetőjogi védelme⁹²⁵

A 10/1995. november 23-ai Alkotmánykiegészítő Törvénnyel⁹²⁶ kihirdetett hatályos Büntető Törvénykönyv 22. cikkelyének 4. pontja⁹²⁷ súlyosbító körülménynek nevezi, ha a bűncselekményt rasszista, antiszemita vagy az áldozat nézetei, vallása vagy vallási meggyőződése, etnikuma, faja vagy nemzethez való tartozása, neme vagy nemi irányultsága, betegsége vagy fogyatékossága miatti megkülönböztetés indítékával követik el.

4.1.1. A vallásgyakorlás akadályozásának büntetése

A Büntető Törvénykönyv 522. cikkelyének 1. pontja⁹²⁸ szerint négytől tíz hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok, akik erőszak, megfélemlítés, kényszer vagy a kényszerítés bármilyen egyéb formájának alkalmazásával megakadályozzák egy vallási közösség tagját, vagy annak tagjait, a saját vallásuk gyakorlásában, vallási cselekményeik végrehajtásában, vagy a saját vallási szertartásaikon való részvételükben.

4.1.2. A vallásgyakorlásra való kényszerítés büntetése

⁹²⁵ FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *El contenido de la tutela de la libertad de conciencia en el Código Penal de 1995*, in *Revista del Poder Judicial* núm. 52 (1998) 135-177.; FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *La tutela penal de la libertad religiosa*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 2 (1986) 17-56.; FERREIRO GALGUERA, J., *Protección jurídico penal de la religión*, La Coruña 1998.; MARTÍN SÁNCHEZ, I., *El derecho a la formación de la conciencia y su tutela penal*, Valencia 2000.; PÉREZ-MADRID, F., *La tutela penal del factor religioso en el derecho español*, Pamplona 1995.; REDONDO ANDRÉS, M.^A J., *Factor religioso y protección penal*, Pamplona 1998.; ROSSELL, J., *Religión y jurisprudencia penal (1930-1995)*, Madrid 1996.; TAMARIT, J. M.^A, *La libertad ideológica en el derecho penal*, Barcelona 1989.; TERRADILLOS BASOCO, J. M.^A, *Protección penal de la libertad de conciencia*, in *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense* núm. 69 (1983) 139-162.

⁹²⁶ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 24 de noviembre 1995) (CP).

⁹²⁷ Art. 22. p. 4. (CP) Son circunstancias agravantes: 4. Cometer el delito por motivos racistas, antisemitas u otra clase de discriminación referente a la ideología, religión o creencias de la víctima, la etnia, raza o nación a la que pertenezca, su sexo u orientación sexual, o la enfermedad o minusvalía que padezca.

⁹²⁸ Art. 522. p. 1. (CP) Incurrirán en la pena de multa de cuatro a diez meses: 1. Los que por medio de violencia, intimidación, fuerza o cualquier otro apremio ilegítimo impidan a un miembro o miembros de una confesión religiosa practicar los actos propios de las creencias que profesen, o asistir a los mismos.

A Büntető Törvénykönyv 522. cikkelyének 2. pontja⁹²⁹ alapján szintén négytől tíz hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok, akik erőszak, megfélemlítés, kényszer vagy a kényszerítés bármilyen egyéb formájának alkalmazásával arra kényszerítenek mást, vagy másokat, hogy egy vallást gyakoroljanak, illetve részt vegyenek vallási szertartáson, vagy hogy vallási cselekményeket hajtsanak végre, vagy hogy ne gyakoroljanak egyetlen vallást sem, vagy hogy változtassák meg a vallásukat.⁹³⁰

4.1.3. A vallási események megzavarásának büntetése

A Büntető Törvénykönyv 523. cikkelye⁹³¹ értelmében, aki erőszakkal, fenyegetéssel, zavarkeltéssel, vagy ezek valamelyikének előkészítésével meggátolja, megszakítja, vagy megzavarja az Igazságügy Minisztérium megfelelő nyilvántartásába bejegyzett egyházak, vallásfelekezetek és vallási szervezetek szertartásait, rendezvényeit, ünnepségeit vagy egyéb vallási megnyilvánulásait, azt hat hónaptól hat évig terjedő börtönbüntetéssel kell sújtani, ha ezt a cselekményt a vallási szertartások végzésére szánt helyen követte el; abban az esetben viszont, ha ezt bármilyen más helyen követte el, akkor négytől tíz hónapig terjedő börtönbüntetéssel sújtandó.

4.1.4. A vallási helyek vagy szertartások megszenteltetésének büntetése

A Büntető Törvénykönyv 524. cikkelyének⁹³² megfelelően, aki egy templomot, vagy egy vallási szertartások végzésére szánt egyéb helyet, vagy egy vallási szertartást meggyaláz, illetve a törvények általi védelemben részesülő vallások tagjainak vallási érzéseit sértő módon cselekszik, azt hat hónaptól egy évig terjedő börtönbüntetéssel, vagy tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetéssel sújtandó. A 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő

⁹²⁹ Art. 522. p. 2. (CP) Incurrirán en la pena de multa de cuatro a diez meses: 2. Los que por iguales medios fueren a otro u otros a practicar o concurrir a actos de culto o ritos, o a realizar actos reveladores de profesar o no profesar una religión, o a mudar la que profesen.

⁹³⁰ BUENO SALINAS, S. – GUTIÉRREZ DEL MORAL, M.[^] J., *Proselitismo religioso y derecho*, Granada 2002.; CIAURRIZ, M.[^] J., *El derecho de proselitismo en el marco de la libertad religiosa*, Madrid 2001.; ROCA FERNÁNDEZ, M.[^] J., *La declaración de la propia religión o creencias en el derecho español*, Santiago 1992.

⁹³¹ Art. 523. (CP) El que con violencia, amenaza, tumulto o vías de hecho, impidiere, interrumpiere o perturbare los actos, funciones, ceremonias o manifestaciones de las confesiones religiosas inscritas en el correspondiente registro público del Ministerio de Justicia e Interior, será castigado con la pena de prisión de seis meses a seis años, si el hecho se ha cometido en lugar destinado al culto, y con la de multa de cuatro a diez meses si se realiza en cualquier otro lugar.

⁹³² Art. 524. (CP) El que en templo, lugar destinado al culto o en ceremonias religiosas ejecutare actos de profanación en ofensa de los sentimientos religiosos legalmente tutelados será castigado con la pena de prisión de seis meses a un año o multa de 12 a 24 meses.

Törvény⁹³³ 152. cikkelye az utóbbi büntetési tételt, az eredetileg négytől tíz hónapig terjedő időszakról tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetésre módosította 2004. október 1-ei hatállyal.

4.1.5. A vallási érzések megsértésének büntetése

A Büntető Törvénykönyv 525. cikkelyének 1. pontja⁹³⁴ szerint, nyolctól tizenkét hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok, akik egy vallásfelekezethez tartozó személynek a vallási érzéseit nyilvánosan megsértik azzal, hogy szóban, vagy írásban, vagy nyomtatásban, vagy bármilyen más módon gúnyt űznek az adott vallás alapvető hittételeiből, hitelveiből, szertartásaiból, vagy rendezvényeiből, illetve zaklatják azokat, akik vallanak egy vallást, vagy gyakorolják azt.

4.1.6. A vallásgyakorlás miatti megszegyenítés büntetése

A Büntető Törvénykönyv 525. cikkelyének 2. pontja⁹³⁵ alapján, ugyancsak nyolctól tizenkét hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok is, akik szóban vagy írásban nyilvánosan megszegyenítik azokat, akik semmilyen vallást sem vallanak, vagy azokat, akik elfogadják valamelyiket.

4.1.7. A népirtás büntettének büntetése

A Népirtás Büntettének Megelőzéséről és Megbüntetéséről szóló 1948. december 9-ei Egyezmény⁹³⁶ 2. cikkelye⁹³⁷ értelmében a népirtás alatt a következő cselekmények

⁹³³ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

⁹³⁴ Art. 525. p. 1. (CP) 1. Incurrirán en la pena de multa de ocho a doce meses los que, para ofender los sentimientos de los miembros de una confesión religiosa, hagan públicamente, de palabra, por escrito o mediante cualquier tipo de documento, escarnio de sus dogmas, creencias, ritos o ceremonias, o vejen, también públicamente, a quienes los profesan o practican.

⁹³⁵ Art. 525. p. 2. (CP) 2. En las mismas penas incurrirán los que hagan públicamente escarnio, de palabra o por escrito, de quienes no profesan religión o creencia alguna.

⁹³⁶ Convención para la Prevención y la Sanción del Delito de Genocidio de 9 de diciembre de 1948 (Instrumento de Adhesión de 13 de septiembre de 1968) (CPSDG).

⁹³⁷ Art. 2. (CPSDG) En la presente Convención, se entiende por genocidio cualquiera de los actos mencionados a continuación, perpetrados con la intención de destruir, total o parcialmente, a un grupo nacional, étnico, racial o religioso, como tal: a) Matanza de miembros del grupo; b) Lesión grave a la integridad física o mental de los miembros del grupo; c) Sometimiento intencional del grupo a condiciones de existencia que hayan de acarrear su destrucción física, total o parcial; d) Medidas destinadas a impedir los nacimientos en el seno del grupo; e) Traslado por fuerza de niños del grupo a otro grupo.

bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti: a csoport tagjainak megölése (a.); a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása (b.); a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése (c.); olyan intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása (d.); a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele (e.). Az Egyezmény 5. cikkelyének⁹³⁸ megfelelően pedig a szerződő felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy az Egyezmény rendelkezései alkalmazásának biztosítására alkotmányuknak megfelelően minden szükséges törvényhozási intézkedést megtesznek, nevezetesen hathatós büntető megtorlást állapítanak meg a népirtás, illetve az Egyezmény 3. cikkelyben felsorolt egyéb cselekmények bármelyikének elkövetésében bűnös személyekkel szemben.

Spanyolország 1968. szeptember 13-án csatlakozott az Egyezményhez, ezért a vállalt nemzetközi kötelezettségének a hatályos Büntető Törvénykönyvnek a népirtás büntetéről szóló 607. cikkelyének⁹³⁹ megalkotásával tett eleget. A cikkely 1. pontja szerint, akik egy nemzeti-, nemzetiségi-, faji- vagy vallási csoport teljes- vagy részleges megsemmisítésének szándékával a következő büntettek valamelyikét elkövetik, a megfelelő büntetéssel sújtandóak: tizenötől húsz évig terjedő börtönbüntetéssel, ha meggyilkolják a csoportok egyik tagját, ha pedig kettő vagy több tagját ölik meg, akkor az súlyosbító körülménynek számít és ezért a legmagasabb büntetési tételt kell kiszabni rájuk (1.)); szintén tizenötől húsz évig terjedő börtönbüntetéssel, ha szexuálisan bántalmazza a csoportok egyik tagját, vagy ilyen jellegű sérüléseket okoznak neki (2.)); nyolctól tizenöt évig terjedő börtönbüntetéssel, ha a csoportokat vagy a csoportok bármelyik tagját olyan életfeltételek közé kényszerítik,

⁹³⁸ Art. 5. (CPSDG) Las Partes contratantes se comprometen a adoptar, con arreglo a sus Constituciones respectivas, las medidas legislativas necesarias para asegurar la aplicación de las disposiciones de la presente Convención, y especialmente a establecer sanciones penales eficaces para castigar a las personas culpables de genocidio o de cualquier otro de los actos enumerados en el artículo 3.

⁹³⁹ Art. 607. (CP) 1. Los que, con propósito de destruir total o parcialmente a un grupo nacional, étnico, racial o religioso, perpetraren alguno de los actos siguientes, serán castigados: 1.) Con la pena de prisión de quince a veinte años, si mataran a alguno de sus miembros. Si concurrieran en el hecho dos o más circunstancias agravantes, se impondrá la pena superior en grado. 2.) Con la prisión de quince a veinte años, si agredieran sexualmente a alguno de sus miembros o produjeran alguna de las lesiones previstas en el artículo 149. 3.) Con la prisión de ocho a quince años, si sometieran al grupo o a cualquiera de sus individuos a condiciones de existencia que pongan en peligro su vida o perturben gravemente su salud, o cuando les produjeran algunas de las lesiones previstas en el artículo 150. 4.) Con la misma pena, si llevaran a cabo desplazamientos forzados del grupo o sus miembros, adoptaran cualquier medida que tienda a impedir su género de vida o reproducción, o bien trasladaran por la fuerza individuos de un grupo a otro. 5.) Con la de prisión de cuatro a ocho años, si produjeran cualquier otra lesión distinta de las señaladas en los números 2 y 3 de este apartado. 2. La difusión por cualquier medio de ideas o doctrinas que nieguen o justifiquen los delitos tipificados en el apartado anterior de este artículo, o pretendan la rehabilitación de regímenes o instituciones que amparen prácticas generadoras de los mismos, se castigará con la pena de prisión de uno a dos años.

amelyek az életüket vagy az egészségi állapotukat súlyosan veszélyeztetik, vagy amikor valamelyiküknek sérüléseket okoznak (3.)); szintén nyolctól tizenöt évig terjedő börtönbüntetéssel, ha a csoportokat vagy a csoportok tagjait helyváltoztatásra és arra kényszerítik, hogy fogadjanak el bármit, ami meggátolja a saját életmódjuk folytatását, vagy megakadályozza a szaporodásukat, vagy azt, hogy a csoportok tagjait erőszakkal áthelyezik az egyik csoportból a másikba (4.)); négytől nyolc évig terjedő börtönbüntetéssel, ha a 2.) és a 3.) alpontokban megjelölt sérüléseken kívüli bármilyen egyéb sérüléseket okoznak a csoportok tagjainak (5.)). A cikkely 2. pontja alapján egytől két évig terjedő börtönbüntetéssel sújtandóak azok, akik bármilyen módon olyan elképzeléseket vagy gondolatokat terjesztenek, amelyek tagadják vagy kizárják az előző cikkelyben felsorolt bűntettek megtörténtét, vagy olyan politikai- vagy intézményrendszerek helyreállítására törekszenek, amelyek gyakorlati támogatást adtak mindezen bűntettek végrehajtásához.⁹⁴⁰

4.1.8. Az emberiség elleni bűntettek büntetése

A 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁴¹ 160. cikkelye által a hatályos Büntető Törvénykönyvbe bekerült második 607. cikkely⁹⁴² 1. pontja értelmében az

⁹⁴⁰ PLAZA VENTURA, P., *Los crímenes de guerra, recepción del derecho internacional humanitario en el derecho penal español*, Pamplona 2000.

⁹⁴¹ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

⁹⁴² Art. 607. bis. (CP) 1. Son reos de delitos de lesa humanidad quienes cometan los hechos previstos en el apartado siguiente como parte de un ataque generalizado o sistemático contra la población civil o contra una parte de ella. En todo caso, se considerará delito de lesa humanidad la comisión de tales hechos: 1.) Por razón de la pertenencia de la víctima a un grupo o colectivo perseguido por motivos políticos, raciales, nacionales, étnicos, culturales, religiosos o de género u otros motivos universalmente reconocidos como inaceptables con arreglo al derecho internacional. 2.) En el contexto de un régimen institucionalizado de opresión y dominación sistemáticas de un grupo racial sobre uno o más grupos raciales y con la intención de mantener ese régimen. 2. Los reos de delitos de lesa humanidad serán castigados: 1.) Con la pena de prisión de 15 a 20 años si causaran la muerte de alguna persona. Se aplicará la pena superior en grado si concurriera en el hecho alguna de las circunstancias previstas en el artículo 139. 2.) Con la pena de prisión de 12 a 15 años si cometieran una violación, y de cuatro a seis años de prisión si el hecho consistiera en cualquier otra agresión sexual. 3.) Con la pena de prisión de 12 a 15 años si produjeran alguna de las lesiones del artículo 149, y con la de ocho a 12 años de prisión si sometieran a las personas a condiciones de existencia que pongan en peligro su vida o perturben gravemente su salud o cuando les produjeran alguna de las lesiones previstas en el artículo 150. Se aplicará la pena de prisión de cuatro a ocho años si cometieran alguna de las lesiones del artículo 147. 4.) Con la pena de prisión de ocho a 12 años si deportaran o trasladaran por la fuerza, sin motivos autorizados por el derecho internacional, a una o más personas a otro Estado o lugar, mediante la expulsión u otros actos de coacción. 5.) Con la pena de prisión de seis a ocho años si forzaran el embarazo de alguna mujer con intención de modificar la composición étnica de la población, sin perjuicio de la pena que corresponda, en su caso, por otros delitos. 6.) Con la pena de prisión de 12 a 15 años cuando detuvieran a alguna persona y se negaran a reconocer dicha privación de libertad o a dar razón de la suerte o paradero de la persona detenida. 7.) Con la pena de prisión de ocho a 12 años si detuvieran a otro, privándolo de su libertad, con infracción de las normas internacionales sobre la detención. Se impondrá la pena inferior en grado cuando la detención dure menos de quince días. 8.) Con la pena de cuatro a ocho años de prisión si cometieran tortura grave sobre personas que tuvieran bajo su custodia o control, y con la de prisión de dos a seis años si fuera menos grave. A los efectos de este artículo, se entiende por

emberiség elleni bűntettek elkövetésével vádolhatóak azok, akik kiterjedt vagy rendszeres támadást intéznek a polgári lakosság, vagy annak egy része ellen. Minden esetben az emberiség elleni bűntettnek számít: az egy csoporthoz vagy közösséghez tartozó áldozatoknak a politikai, faji, nemzeti, nemzetiségi, kulturális, vallási, vagy nemi indokok miatti, vagy egyéb, a nemzetközi jog általánosan elismert rendelkezései által elfogadhatatlannak tartott indokokból történő üldözése (1.)); valamint az egyik faji csoportnak egy másik, vagy több faji csoport feletti intézményesített és tervszerű elnyomása és uralkodása, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy ezt az elnyomó rendszert a továbbiakban is fenntartsa (2.)). A cikkely 2. pontja pedig felsorolja a különböző emberiség elleni bűntettek büntetési tételeit: tizenötötől húsz évig terjedő börtönbüntetést, ha halálát okozzák valakinek, azzal a kitételrel, ha fennállnak a Büntető Törvénykönyv 139. cikkelye szerinti körülmények, akkor a legmagasabb büntetési tételt kell alkalmazni (1.)); tizenkettőtől tizenöt évig terjedő börtönbüntetést, ha nemi erőszakot, és négytől hat évig terjedő börtönbüntetést, ha bármilyen egyéb szexuális támadást követnek el (2.)); tizenkettőtől tizenöt évig terjedő börtönbüntetést, ha a Büntető Törvénykönyv 149. cikkelye szerinti sérüléseket okoznak, és nyolctól tizenkettő évig terjedő börtönbüntetést, ha olyan életfeltételeket biztosítanak az általuk leigázott személyeknek, amelyek súlyosan veszélyeztetik az életüket és az egészségi állapotukat, vagy a Büntető Törvénykönyv 150. cikkelye szerinti sérüléseket okoznak nekik, illetve négytől nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha a Büntető Törvénykönyv 147. cikkelye szerinti sérüléseket okoznak valakinek (3.)); nyolctól tizenkét évig terjedő börtönbüntetést, ha anélkül toloncolnak-, utasítanak- vagy telepítenek ki erőszakkal, vagy kényszerrel egy, vagy több személyt egy másik államba, vagy egy másik helyre, hogy azt a nemzetközi jogi szabályok lehetővé tennék (4.)); hattól nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha azzal a szándékkal kényszerítenek egy nőt a terhesség vállalására, hogy ezzel módosítsák a népesség nemzetiségi összetételét (5.)); tizenkettőtől tizenöt évig terjedő börtönbüntetést, ha őrizetbe vesznek valakit és ezzel kapcsolatban megtagadják tőle az ügyének kivizsgálását, valamint nem

tortura el sometimiento de la persona a sufrimientos físicos o psíquicos. La pena prevista en este número se impondrá sin perjuicio de las penas que correspondieran, en su caso, por los atentados contra otros derechos de la víctima. 9.) Con la pena de prisión de cuatro a ocho años si cometieran alguna de las conductas relativas a la prostitución recogidas en el artículo 187.1, y con la de seis a ocho años en los casos previstos en el artículo 188.1. Se impondrá la pena de seis a ocho años a quienes trasladen a personas de un lugar a otro, con el propósito de su explotación sexual, empleando violencia, intimidación o engaño, o abusando de una situación de superioridad o de necesidad o de vulnerabilidad de la víctima. Cuando las conductas previstas en el párrafo anterior y en el artículo 188.1 se cometan sobre menores de edad o incapaces, se impondrán las penas superiores en grado. 10.) Con la pena de prisión de cuatro a ocho años si sometieran a alguna persona a esclavitud o la mantuvieran en ella. Esta pena se aplicará sin perjuicio de las que, en su caso, correspondan por los concretos atentados cometidos contra los derechos de las personas. Por esclavitud se entenderá la situación de la persona sobre la que otro ejerce, incluso de hecho, todos o algunos de los atributos del derecho de propiedad, como comprarla, venderla, prestarla o darla en trueque.

számolnak be fogvatartásának tényéről, vagy pedig a fogvatartott állapotáról és tartózkodási helyéről (6.)); nyolctól tizenkét évig terjedő börtönbüntetést, ha a letartóztatásról szóló nemzetközi jogi szabályok figyelmen kívül hagyásával tartóztatnak le és fosztanak meg valakit a szabadságától, azzal a kitéttel, hogy ha a letartóztatott fogvatartása tizenöt napnál rövidebb ideig tartott, akkor a legalacsonyabb büntetési tételt kell kiszabni (7.)); négytől nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha súlyosan megkínózzák azokat a személyeket, akik az őrizetük-, vagy az ellenőrzésük alatt vannak, illetve kettőtől hat évig terjedő börtönbüntetést, ha ezek a kínzások kevésbé voltak súlyosak; ezzel összefüggésben kínzáson azt kell érteni, ha valakit megalázó testi vagy lelki szenvedéseknek tesznek ki (8.)); négytől nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha az elkövetett cselekmények a Büntető Törvénykönyv 187. cikkelyének 1. pontja szerinti módon a prostitúcióval kapcsolatosak, illetve hattól nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha a Büntető Törvénykönyv 188. cikkelyének 1. pontja szerinti módon kapcsolatosak a prostitúcióval, valamint hattól nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha azért telepítenek át személyeket erőszakot, megfélemlítést, vagy csalást felhasználva az egyik helyről a másikra, hogy szexuálisan kihasználják őket, vagy hogy egyéb módon visszaéljenek az áldozatok szükségét szenvedő, vagy kiszolgáltatott helyzetével, azzal a kitéttel, hogy ha az áldozatok kiskorúak vagy cselekvőképtelenek, akkor a legmagasabb büntetési tételt kell kiszabni (9.)); és végül pedig négytől nyolc évig terjedő börtönbüntetést, ha valakit rabszolgaságba vetnek, vagy tartanak; de ugyanezt a büntetést kell alkalmazni abban az esetben is, illetve azokra is, akik a bizonyítható törvénysértések ellenére sem léptek fel az ilyen személyek jogainak védelme érdekében; ezzel összefüggésben, rabszolgaságnak azt nevezzük, amikor valakinek olyan a helyzete, hogy egy másik személy gyakorolja felette a teljes hatalmat, beleértve a tulajdonjog sajátosságainak mindegyikét, vagy valamelyikét, mint például hogy megvásárolható, eladható, kölcsönözhető vagy éppen elcserélhető az ilyen személy (10.)).

4.1.9. A fegyveres összecsapás esetén a nemzetközileg védett vallási személyek elleni bűntettek büntetése⁹⁴³

A hatályos Büntető Törvénykönyvnek a 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁴⁴ 164. cikkelyével módosított 612. cikkelyének 2. pontja⁹⁴⁵

⁹⁴³ CHINCHÓN ÁLVAREZ, J., *Derecho internacional y transiciones a la democracia y la paz*, Madrid 2007.

⁹⁴⁴ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

szerint háromtól hat évig terjedő börtönbüntetéssel kell sújtani azt, aki egy fegyveres összecsapás alkalmával erőszakot alkalmaz az egészségügyi-, vagy a vallási személyzet, vagy az orvoscsoporthoz, vagy a segélycsapatok tagjaival szemben, vagy olyanokkal szemben, akik a nemzetközi jog rendelkezéseivel összhangban a Genfi Egyezmény⁹⁴⁶ szerinti jelzéseket vagy ismertetőjeleket hordanak.

A hatályos Büntető Törvénykönyvnek a 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁴⁷ 165. cikkelyével módosított 613. cikkelyének 1.a. pontja⁹⁴⁸ értelmében négytől hat évig terjedő börtönbüntetéssel kell sújtani azt, aki egy fegyveres összecsapás alkalmával végrehajtja, vagy parancsba adja a következők cselekedeteket végrehajtását: támadás, vagy megtorlás tárgyává tesz, vagy ellenséges hadmozdulatok megakadályozására felhasznál kulturális értékeket, vagy vallási szertartási helyeket, noha világosan felismerte, hogy ezek a kulturális örökség, vagy a település szellemi örökségének részét képezik, s ezért külön egyezmények által védelem-, vagy megerősített védelem alatt álló kulturális értékek; vagy nagy pusztítást okoznak az ilyen értékekben, annak ellenére, hogy ezek nem katonai célpontok közvetlen közelében találhatók, vagy nem is használják azokat az ellenséges haderő támogatására.

4.1.10. A vallások közötti egyenjogúság védelme és a valláson alapuló hátrányos megkülönböztetés büntetése

Az Alkotmány 14. cikkelye⁹⁴⁹ kimondja a spanyolok törvény előtti egyenlőségét, anélkül, hogy valakit is hátrányos megkülönböztetés érhetne a születése jogán, a faja, a neme,

⁹⁴⁵ Art. 612. p. 2. (CP) Será castigado con la pena de prisión de tres a siete años, sin perjuicio de la pena que corresponda por los resultados producidos, el que, con ocasión de un conflicto armado: 2. Ejercer violencia sobre el personal sanitario o religioso o integrante de la misión médica, o de las sociedades de socorro o contra el personal habilitado para usar los signos o señales distintivos de los Convenios de Ginebra, de conformidad con el derecho internacional.

⁹⁴⁶ Convenio de Ginebra de 12 de agosto de 1949 relativo a la Protección Debida las Personas Civiles en Tiempo de Guerra (BOE de 2 de septiembre de 1952).

⁹⁴⁷ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

⁹⁴⁸ Art. 613. p. 1.a. (CP) 1. Será castigado con la pena de prisión de cuatro a seis años el que, con ocasión de un conflicto armado, realice u ordene realizar alguna de las siguientes acciones: a.) Ataque o haga objeto de represalias o actos de hostilidad contra bienes culturales o lugares de culto, claramente reconocidos, que constituyen el patrimonio cultural o espiritual de los pueblos, y a los que se haya conferido protección en virtud de acuerdos especiales, o bienes culturales bajo protección reforzada, causando como consecuencia extensas destrucciones, siempre que tales bienes no estén situados en la inmediata proximidad de objetivos militares o no sean utilizados en apoyo del esfuerzo militar del adversario.

⁹⁴⁹ Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

a vallása, a véleménye vagy bármilyen egyéb egyéni vagy társadalmi helyzete vagy körülménye miatt.

A hatályos Büntető Törvénykönyvnek a 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁵⁰ 116. cikkelyével módosított 314. cikkelye⁹⁵¹ szerint, az okozott anyagi kár megtérítésének kötelezettsége mellett, hat hónaptól két évig terjedő börtönbüntetéssel, vagy tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetéssel kell sújtani azokat, akik a magán-, az állami- és a közszféra munkahelyein súlyosan hátrányos megkülönböztetést alkalmaznak a munkavállalókkal szemben a világnézetük, a vallásuk vagy a meggyőződésük, egy népcsoporthoz való tartozásuk, fajuk vagy nemzetiségük, nemük, nemi irányultságuk, családi helyzetük, betegségük vagy fogyatékosságuk, a munkavállalók vagy a szakszervezet törvényes képviselője, más munkavállalókkal meglévő rokoni kapcsolataik és a Spanyol Állam hivatalos nyelvei valamelyikének a használata miatt, és felszólításra, vagy adminisztratív büntetés hatására sem állítják vissza a törvény előtti egyenlőségnek a helyzetét.

A Büntető Törvénykönyv 510. cikkelyének⁹⁵² 1. pontja alapján, egytől három évig terjedő börtönbüntetéssel és hattól tizenkét hónapig terjedő pénzbüntetéssel kell sújtani azokat, akik hátrányos megkülönböztetést, gyűlöletet vagy erőszakot keltenek csoportok vagy társulatok ellen a fajgyűlölet, a zsidóellenesség vagy más eszmerendszer elleni gyűlölet, a vallás vagy a meggyőződés, a családi helyzet, egy népcsoporthoz vagy fajhoz való tartozás, a nemzeti származás, a nem, a nemi irányultság, a betegség vagy a fogyatékosság indítékával. A cikkely 2. pontja értelmében szintén egytől három évig terjedő börtönbüntetéssel és hattól tizenkét hónapig terjedő pénzbüntetéssel kell sújtani azokat, akik tisztában vannak a saját hazugságaik valótlanásával, vagy meggondolatlanul figyelmen kívül hagyva az igazságot, sértő és becsmérítő információkat terjesztenek csoportokról és társulatokról az eszmerendszerükkel, a vallásukkal vagy a meggyőződésükkel, a népcsoportjukkal vagy a

⁹⁵⁰ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

⁹⁵¹ Art. 314. (CP) Los que produzcan una grave discriminación en el empleo, público o privado, contra alguna persona por razón de su ideología, religión o creencias, su pertenencia a una etnia, raza o nación, su sexo, orientación sexual, situación familiar, enfermedad o minusvalía, por ostentar la representación legal o sindical de los trabajadores, por el parentesco con otros trabajadores de la empresa o por el uso de alguna de las lenguas oficiales dentro del Estado español, y no restablezcan la situación de igualdad ante la ley tras requerimiento o sanción administrativa, reparando los daños económicos que se hayan derivado, serán castigados con la pena de prisión de seis meses a dos años o multa de 12 a 24 meses.

⁹⁵² Art. 510. (CP) 1. Los que provocaren a la discriminación, al odio o a la violencia contra grupos o asociaciones, por motivos racistas, antisemitas u otros referentes a la ideología, religión o creencias, situación familiar, la pertenencia de sus miembros a una etnia o raza, su origen nacional, su sexo, orientación sexual, enfermedad o minusvalía, serán castigados con la pena de prisión de uno a tres años y multa de seis a doce meses. 2. Serán castigados con la misma pena los que, con conocimiento de su falsedad o temerario desprecio hacia la verdad, difundieren informaciones injuriosas sobre grupos o asociaciones en relación a su ideología, religión o creencias, la pertenencia de sus miembros a una etnia o raza, su origen nacional, su sexo, orientación sexual, enfermedad o minusvalía.

fajukkal, a nemzeti származásukkal, a nemükkel, a nemi irányultságukkal, a betegségükkel vagy a fogyatékoságukkal kapcsolatban.

A Büntető Törvénykönyv 511. cikkelye⁹⁵³ 1. pontjának megfelelően hat hónaptól két évig terjedő börtönbüntetéssel és tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetéssel, valamint az állami- és a közszférában történő munkavégzéstől egytől három évig terjedő eltiltással kell sújtani azokat a magánszemélyeket, akikre egy közszolgáltatás teljesítését bízta, de az eszmerendszere, a vallása vagy a meggyőződése, a népcsoportja vagy a faja, a nemzeti származása, a neme, a nemi irányultsága, a családi helyzete, a betegsége vagy a fogyatékosága miatt megtagadják valakitől azt a szolgáltatás, amelyre a jogszabályok alapján jogosult. A cikkely 2. pontja szerint szintén hat hónaptól két évig terjedő börtönbüntetéssel és tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetéssel, valamint az állami- és a közszférában történő munkavégzéstől egytől három évig terjedő eltiltással kell sújtani azokat, akik egy egyesület, alapítvány, társaság vagy testület, vagy ezek tagjai ellen az eszmerendszerük, a vallásuk vagy a meggyőződésük, a népcsoportjuk vagy a fajuk, a nemzeti származásuk, a nemük, a nemi irányultságuk, a családi helyzetük, a betegségük vagy a fogyatékoságuk miatt követnek el bűncselekményeket. A cikkely 3. pontja alapján, minden esetben a kiszabható legmagasabb büntetési tétel közelében megállapítva, hat hónaptól két évig terjedő börtönbüntetéssel és tizenkettőtől huszonnégy hónapig terjedő pénzbüntetéssel, valamint az állami- és a közszférában történő munkavégzéstől kettőtől négy évig terjedő eltiltással kell sújtani azokat a közhivatalnokokat, akik az ebben a cikkelyben, az előző pontokban felsoroltak valamelyikét elkövették.

A Büntető Törvénykönyv 512. cikkelye⁹⁵⁴ értelmében az ipari vagy kereskedelmi foglalkozásuk, illetve a mesterségük gyakorlásától egytől négy évig terjedő eltiltással sújtandóak azok, akik a szakmai- vagy az üzleti tevékenységük során az eszmerendszere, a vallása vagy a meggyőződése, a népcsoportja vagy a faja, a nemzeti származása, a neme, a

⁹⁵³ Art. 511. (CP) 1. Incurrirá en la pena de prisión de seis meses a dos años y multa de doce a veinticuatro meses e inhabilitación especial para empleo o cargo público por tiempo de uno a tres años el particular encargado de un servicio público que deniegue a una persona una prestación a la que tenga derecho por razón de su ideología, religión o creencias, su pertenencia a una etnia o raza, su origen nacional, su sexo, orientación sexual, situación familiar, enfermedad o minusvalía. 2. Las mismas penas serán aplicables cuando los hechos se cometan contra una asociación, fundación, sociedad o corporación o contra sus miembros por razón de su ideología, religión o creencias, la pertenencia de sus miembros o de alguno de ellos a una etnia o raza, su origen nacional, su sexo, orientación sexual, situación familiar, enfermedad o minusvalía. 3. Los funcionarios públicos que cometan alguno de los hechos previstos en este artículo, incurrirán en las mismas penas en su mitad superior y en la de inhabilitación especial para empleo o cargo público por tiempo de dos a cuatro años.

⁹⁵⁴ Art. 512. (CP) Los que en el ejercicio de sus actividades profesionales o empresariales denegaren a una persona una prestación a la que tenga derecho por razón de su ideología, religión o creencias, su pertenencia a una etnia, raza o nación, su sexo, orientación sexual, situación familiar, enfermedad o minusvalía, incurrirán en la pena de inhabilitación especial para el ejercicio de profesión, oficio, industria o comercio, por un período de uno a cuatro años.

nemi irányultsága, a családi helyzete, a betegsége vagy a fogyatékossága miatt megtagadják valakitől azt a szolgáltatás, amelyre a jogszabályok alapján jogosult.

A Büntető Törvénykönyv 515. cikkelye 5. pontjának⁹⁵⁵ megfelelően, betiltással büntethetőek azok a szervezetek, amelyek előmozdítják, vagy ösztönzik a személyekkel, csoportokkal vagy szervezetekkel szembeni hátrányos megkülönböztetést, gyűlöletet vagy erőszakot az eszmrendszerük, a vallásuk vagy a meggyőződésük, a népcsoportjuk vagy a fajuk, a nemzeti származásuk, a nemük, a nemi irányultságuk, a családi helyzetük, a betegségük vagy a fogyatékosságuk miatt.

4.1.11. A vallásszabadság védelme a romboló szektákkal szemben⁹⁵⁶

A Büntető Törvénykönyvnek nincs olyan rendelkezése, amely kifejezetten az új vallási mozgalmakról, vagy más elnevezéssel, a szektákról szólna, vagy a tevékenységükkel foglalkozna. Így azokkal a vallási szervezetekkel szemben, amelyeket azzal vádolnak, hogy a tagjaikat különböző lélektani módszerek alkalmazásával jogellenes cselekmények elkövetésére veszik rá, vagy korlátozzák a tagjaik szabadságát, a Büntető Törvénykönyv egyéb rendelkezései alapján lehet fellépni.

Ezzel kapcsolatban az Alkotmány 9. cikkelyének 2. pontja⁹⁵⁷ értelmében az államhatalom feladata: hogy tényleges és hathatós eszközökkel előmozdítsa azoknak a feltételeknek a teljesülését, amelyek az egyének és a közösségek szabadságához és egyenlőségéhez szükségesek; hogy eltávolítsa azokat az akadályokat, amelyek meggátolják vagy megnehezítik ezeknek a kiteljesedését; hogy megkönnyítse minden állampolgár részvételét a politikai, a gazdasági, a kulturális és a társadalmi életben.

⁹⁵⁵ Art. 515. p. 5. (CP) Son punibles las asociaciones ilícitas, teniendo tal consideración: 5. Las que promuevan la discriminación, el odio o la violencia contra personas, grupos o asociaciones por razón de su ideología, religión o creencias, la pertenencia de sus miembros o de alguno de ellos a una etnia, raza o nación, su sexo, orientación sexual, situación familiar, enfermedad o minusvalía, o inciten a ello.

⁹⁵⁶ ALFONSO PÉREZ, M.A I. – DÍAZ BAÑOS, M. – GARCÍA MUÑOZ, G., *Los nuevos movimientos religiosos ante la ley y la jurisprudencia (Comentario a la Sentencia del Tribunal Constitucional 46/2001, de 15 de febrero)*, in *Anales de Derecho* núm. 20 (2002) 221-248.; JORDÁN VILLACAMPA, M.^A L., *Las sectas pseudoreligiosas*, Madrid 1991.; LÓPEZ ALARCÓN, M., *Las sectas y los nuevos movimientos religiosos. Problemas de su tratamiento jurídico: ¿reconocimiento o prohibición?*, in *Ius Canonicum* 37 (1997) 451-487.; NAVAS RENEDO, B., *Tratamiento jurídico de las sectas: análisis comparativo de la situación en España y Francia*, Albolote (Granada) 2001.; MOTILLA DE LA CALLE, A., *Grupos marginales y libertad religiosa: los nuevos movimientos religiosos ante los tribunales de justicia*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 9 (1993) 89-152.; MOTILLA DE LA CALLE, A., *Sectas y Derecho en España*, Madrid 1990.

⁹⁵⁷ Art. 9. p. 2. (CE) 2. Corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y de los grupos en que se integra sean reales y efectivas; remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social.

Ezért a Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁵⁸ 3. cikkelyének⁹⁵⁹ 1. pontja szerint a vallásszabadságból fakadó jogok gyakorlásának egyetlen korlátja van, annak védelme, hogy mások is gyakorolhassák az alapvető jogaikat és a polgári szabadságjogokat, valamint a biztonság, az egészség és a közérköls védelme, amelyek egy demokratikus társadalomban a törvények által védelmezett közrend alkotóelemei közé tartoznak. A cikkely 2. pontja értelmében, kívül esnek a jelen Alkotmánykiegészítő Törvény által védelemben részesített vallási szervezetek körén, az általuk folytatott tevékenységek és az elérendő céljaik alapján azok, amelyek a parapszichológiai- vagy a pszichés jelenségekkel kapcsolatos kutatásokra és kísérletezésekre, vagy az emberbaráti- és a szellemi értékek terjesztésére, vagy más hasonló, a vallásoktól idegen célból jöttek létre.

Éppen ezért az Alkotmány 22. cikkelye 2. pontjának⁹⁶⁰ megfelelően, törvényen kívüliek azok a társulások és egyesületek, amelyek törvényellenes céllal jöttek létre, vagy a célkitűzéseik megvalósítása érdekében bűncselekményt követnek el.

Ezzel összefüggésben a Büntető Törvénykönyv 513. cikkelyének⁹⁶¹ megfelelően, büntetendőek a meg nem engedett, illetve a betiltott összejövetelekkel, vagy véleménynyilvánításokkal kapcsolatban azok, akik ezeket a rendezvényeket valamilyen bűncselekmény elkövetésének céljából rendezik meg (1.), vagy akik ezeken a rendezvényeken fegyverekkel, robbanószerkezetekkel, vagy ütő eszközökkel felszerelve, vagy bármilyen egyéb veszélyes módon vesznek részt (2.).

Továbbá a Büntető Törvénykönyv 515. cikkelyének 3. pontja⁹⁶² szerint betiltással büntethetőek azok a szervezetek, amelyek egyébként egy megengedett céllal, de erőszakos eszközök alkalmazásával, zavarkeltéssel, vagy a személyiség ellenőrzés alatt tartásával kívánják elérni a céljaikat.

⁹⁵⁸ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁹⁵⁹ Art. 3. (LOLR) 1. El ejercicio de los derechos dimanantes de la Libertad Religiosa y de Culto tiene como único límite la protección del derecho de los demás al ejercicio de sus libertades públicas y derechos fundamentales, así como la salvaguardia de la seguridad, de la salud y de la moralidad pública, elementos constitutivos del orden público protegido por la Ley en el ámbito de una sociedad democrática. 2. Quedan fuera del ámbito de protección de la presente Ley las actividades, finalidades y entidades relacionadas con el estudio y experimentación de los fenómenos psíquicos o parapsicológicos o la difusión de valores humanísticos o espirituales u otros fines análogos ajenos a los religiosos.

⁹⁶⁰ Art. 22. p. 2. (CE) 2. Las asociaciones que persigan fines o utilicen medios tipificados como delito son ilegales.

⁹⁶¹ Art. 513. (CP) Son punibles las reuniones o manifestaciones ilícitas, y tienen tal consideración: 1. Las que se celebren con el fin de cometer algún delito. 2. Aquéllas a las que concurren personas con armas, artefactos explosivos u objetos contundentes o de cualquier otro modo peligroso.

⁹⁶² Art. 515. p. 3. (CP) Son punibles las asociaciones ilícitas, teniendo tal consideración: 3. Las que, aun teniendo por objeto un fin lícito, empleen medios violentos o de alteración o control de la personalidad para su consecución.

Ugyancsak a Büntető Törvénykönyv 522. cikkelyének⁹⁶³ 1. pontja szerint négytől tíz hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok, akik erőszak, megfélemlítés, kényszer vagy a kényszerítés bármilyen egyéb formájának alkalmazásával megakadályozzák egy vallási közösség tagját, vagy annak tagjait, a saját vallásuk gyakorlásában, vallási cselekményeik végrehajtásában, vagy a saját vallási szertartásaikon való részvételükben. A cikkely 2. pontja alapján szintén négytől tíz hónapig terjedő pénzbüntetést vonnak magukra azok, akik erőszak, megfélemlítés, kényszer vagy a kényszerítés bármilyen egyéb formájának alkalmazásával arra kényszerítenek mást, vagy másokat, hogy egy vallást gyakoroljanak, illetve részt vegyenek vallási szertartáson, vagy hogy vallási cselekményeket hajtsanak végre, vagy hogy ne gyakoroljanak egyetlen vallást sem, vagy hogy változtassák meg a vallásukat.

Továbbá a hatályos Büntető Törvénykönyvnek a 15/2003. november 25-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁶⁴ 45. cikkelyével módosított 129. cikkelyének⁹⁶⁵ 1. pontja értelmében a bíró vagy a bíróság, a jelen Büntető Törvénykönyvben felsorolt feltételek teljesülése esetén, az ügyészség és az érintettek, illetve az érintettek törvényes képviselőinek előzetes meghallgatását követően, indokolt esetben a következő büntető jellegű intézkedéseket hozhatja: elrendelheti egy vállalkozás, illetve a helyiségeinek és a létesítményeinek az ideiglenes vagy a végleges bezárását, azzal a kitéttel, hogy az ideiglenes bezárás időtartama nem haladhatja meg az öt évet (a.); elrendelheti egy egyesület, szervezet, társulat, vagy alapítvány felosztatását (b.); elrendelheti egy egyesület, vállalkozás, alapítvány, szervezet vagy társulat működésének felfüggesztését, azzal a kitéttel, hogy a felfüggesztés időtartama nem haladhatja meg az öt évet (c.); elrendelheti azon leendő tevékenységek,

⁹⁶³ Art. 522. (CP) Incurrirán en la pena de multa de cuatro a diez meses: 1. Los que por medio de violencia, intimidación, fuerza o cualquier otro apremio ilegítimo impidan a un miembro o miembros de una confesión religiosa practicar los actos propios de las creencias que profesen, o asistir a los mismos. 2. Los que por iguales medios fuercen a otro u otros a practicar o concurrir a actos de culto o ritos, o a realizar actos reveladores de profesar o no profesar una religión, o a mudar la que profesen.

⁹⁶⁴ Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE de 26 de noviembre de 2003).

⁹⁶⁵ Art. 129. (CP) 1. El juez o tribunal, en los supuestos previstos en este Código, y sin perjuicio de lo establecido en el artículo 31 del mismo, previa audiencia del ministerio fiscal y de los titulares o de sus representantes legales podrá imponer, motivadamente, las siguientes consecuencias: a. Clausura de la empresa, sus locales o establecimientos, con carácter temporal o definitivo. La clausura temporal no podrá exceder de cinco años. b. Disolución de la sociedad, asociación o fundación. c. Suspensión de las actividades de la sociedad, empresa, fundación o asociación por un plazo que no podrá exceder de cinco años. d. Prohibición de realizar en el futuro actividades, operaciones mercantiles o negocios de la clase de aquellos en cuyo ejercicio se haya cometido, favorecido o encubierto el delito. Esta prohibición podrá tener carácter temporal o definitivo. Si tuviere carácter temporal, el plazo de prohibición no podrá exceder de cinco años. e. La intervención de la empresa para salvaguardar los derechos de los trabajadores o de los acreedores por el tiempo necesario y sin que exceda de un plazo máximo de cinco años. 2. La clausura temporal prevista en el subapartado a y la suspensión señalada en el subapartado c del apartado anterior, podrán ser acordadas por el Juez Instructor también durante la tramitación de la causa. 3. Las consecuencias accesorias previstas en este artículo estarán orientadas a prevenir la continuidad en la actividad delictiva y los efectos de la misma.

kereskedelmi- vagy üzleti műveletek végrehajtásának ideiglenes, vagy végleges tilalmát, amelyek alkalmasak lehetnek bűncselekmények elkövetésére, támogatására vagy elősegítésére, azzal a kitéttel, hogy az ideiglenes tilalom időtartama nem haladhatja meg az öt évet (d.); a munkavállalók, vagy a hitelezők jogainak védelme érdekében a szükséges időszakra elrendelheti a vállalkozás működésébe történő beavatkozást, de ennek időtartama nem haladhatja meg az öt évet (e.). A cikkely 2. pontjának megfelelően, az előző pontban említett ideiglenes bezárást vagy felfüggesztést a vizsgáló bíró is jóváhagyhatja az ügy kivizsgálásának ideje alatt. A cikkely 3. pontja szerint, az előző pontokban biztosított lehetőségek alkalmazásának mintegy járulékos következménye az, hogy megakadályozza, illetve megelőzze a bűncselekmények elkövetését, illetve ezek hatásait.

4.2. A kiskorúak vallásszabadságának védelme

Az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20-án, New Yorkban elfogadott, a Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény⁹⁶⁶ 14. cikkelyének⁹⁶⁷ 1. pontja értelmében, az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra. A 2. pont alapján az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák. A 3. pont szerint a vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

Ezzel összefüggésben a Polgári Törvénykönyvet⁹⁶⁸ és a Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló Törvényt⁹⁶⁹ módosító, a Kiskorúak Védelméről szóló 1/1996. január 15-

⁹⁶⁶ Convención sobre los Derechos del Niño adoptada por la Asamblea General de Naciones Unidas el 20 de noviembre de 1990; Instrumento de Ratificación de 30 de noviembre de 1990 de la Convención de 20 de noviembre de 1989 sobre los Derechos del Niño, adoptada por la Asamblea General de las Naciones Unidas (BOE de 31 de diciembre de 1991) (CSDN).

⁹⁶⁷ Art. 14. (CSDN) 1. Los Estados Partes respetarán el derecho del niño a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión. 2. Los Estados Partes respetarán los derechos y deberes de los padres y, en su caso, de los representantes legales, de guiar al niño en el ejercicio de su derecho de modo conforme a la evolución de sus facultades. 3. La libertad de profesar la propia religión o las propias creencias estará sujeta únicamente a las limitaciones prescritas por la ley que sean necesarias para proteger la seguridad, el orden, la moral o la salud públicos o los derechos y libertades fundamentales de los demás.

⁹⁶⁸ Real Decreto de 24 de julio de 1889, del Código Civil (Gaceta de Madrid de 25 de julio de 1889) (CC).

⁹⁶⁹ Ley 1/2000 de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil (BOE de 8 de enero de 2000) (LEC).

ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁷⁰ 6. cikkelyének⁹⁷¹ 1. pontja értelmében a kiskorúaknak joguk van szabadon megválasztani a meggyőződésüket, az eszmerendszerüket és a vallásukat. A cikkely 2. pontja szerint, ezen legalapvetőbb szabadságjogok gyakorlását kizárólag a törvények előírásai korlátozzák, illetve mások alapvető szabadságjogainak tiszteletbentartása szab neki határt. A cikkely 3. pontja alapján a szülőknek, vagy a gyámoknak a joga és a kötelessége az együttműködés annak érdekében, hogy kiskorúak olyan módon tudjanak élni ezzel a szabadságukkal, hogy ez hozzájáruljon az átfogó fejlődésükhöz.

Ezért a Polgári Törvénykönyv 162. cikkelye 1. pontjának⁹⁷² megfelelően, azok a szülők, akik a szülői felügyelet jogával rendelkeznek, törvényesen képviselhetik a nem nagykorúsított kiskorú gyermekeiket, azon esetek kivételével, amelyek a gyermekek személyiségi jogaival, vagy a gyermekek azon különböző rendelkezéseivel kapcsolatosak, amelyeket képesek önmagukban végrehajtani, összhangban a törvényi rendelkezésekkel és az érettségi szintjükkel.

A Kiskorúak Védelméről szóló Törvény 2. cikkelye⁹⁷³ szerint, a Törvény alkalmazása során az elsődleges szempont az, hogy a kiskorúak érdekei bármilyen egyéb jogos érdekekkel versenyezve tudjanak érvényesülni, a Törvény rendelkezései az oktatási kérdésekben is érvényre jussanak, és a kiskorúak cselekvési képességeinek korlátozását szűken kell értelmezni. Ezért előfordulhat, hogy egy kiskorú több-kevesebb konfliktus árán, csendben, vagy nyíltan érvényre juttathatja a saját felfogásának, vagy a vallásának megválasztásával kapcsolatos akaratát. A két leggyakoribb helyzet, amely ezzel kapcsolatban kialakulhat:

4.2.1. Amikor a szülők nem értenek egyet egymással a kiskorú gyermekük vallásoktatása-, vagy vallása megválasztásának kérdésében

⁹⁷⁰ Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil (BOE de 17 de enero de 1996) (LOPJM).

⁹⁷¹ Art. 6. (LOPJM) 1. El menor tiene derecho a la libertad de ideología, conciencia y religión. 2. El ejercicio de los derechos dimanantes de esta libertad tiene únicamente las limitaciones prescritas por la Ley y el respeto de los derechos y libertades fundamentales de los demás. 3. Los padres o tutores tienen el derecho y el deber de cooperar para que el menor ejerza esta libertad de modo que contribuya a su desarrollo integral.

⁹⁷² Art. 162. p. 1. (CC) Los padres que ostenten la patria potestad tienen la representación legal de sus hijos menores no emancipados. Se exceptúan: 1. Los actos relativos a derechos de la personalidad u otros que el hijo, de acuerdo con las leyes y con sus condiciones de madurez, pueda realizar por sí mismo.

⁹⁷³ Art. 2. (LOPJM) En la aplicación de la presente Ley primará el interés superior de los menores sobre cualquier otro interés legítimo que pudiera concurrir. Asimismo, cuantas medidas se adopten al amparo de la presente Ley deberán tener un carácter educativo. Las limitaciones a la capacidad de obrar de los menores se interpretarán de forma restrictiva.

Ebben az esetben a Polgári Törvénykönyv 156. cikkelyének 2. bekezdését⁹⁷⁴ kell alkalmazni, amelynek alapján, abban az esetben, ha a szülők között ellentét alakul ki azzal kapcsolatban, hogy a gyermeküknek milyen vallásoktatást-, vagy vallást válasszanak, akkor bármelyikük bírósághoz fordulhat; miután a bíró meghallgatta mindkét felet és a gyermeket, ha az már elegendő értelemmel rendelkezik, illetve minden esetben, ha már elmúlt tizenkét éves, ezt követően minden további vizsgálat nélkül vagy az apa, vagy az anya számára biztosítja a döntés meghozatalának lehetőségét. Ha pedig ez az ellentét megismétlődik, vagy bármilyen egyéb ok miatt kialakul, azért hogy súlyosan megnehezítse a szülői felügyelet gyakorlását, a szülők egyike teljes egészében, vagy részlegesen magának követelheti ezt a jogot, de a szülők egymás közt is feloszthatják a szülői felügyelet feladatait. Ez az intézkedés meghatározott ideig marad érvényben, de sohasem haladhatja meg a két éves időtartamot.

A bírónak ilyenkor figyelembe kell vennie a Polgári Törvénykönyvnek a Házasságkötéshez Való Jogról szóló 13/2005. július 1-ei Törvény⁹⁷⁵, illetve a Nemzetközi Örökbefogadásról szóló 54/2007. december 28-ai Törvény⁹⁷⁶ által módosított 154. cikkelye⁹⁷⁷ 2. bekezdésének rendelkezését is, amely szerint a szülői felügyeletet mindig a gyermekek javát szolgálva kell gyakorolni, összhangban a gyermekek személyiségével, valamint tiszteletben tartva a testi és a lelki integritáshoz való jogukat.

4.2.2. Amikor a szülők nem értenek egyet a kiskorú gyermekük vallás-, vagy vallásoktatás választásával

Ebben az esetben a Polgári Törvénykönyv 162. cikkelye 1. pontjának⁹⁷⁸ rendelkezését kell alkalmazni, amely szerint, azok a szülők, akik a szülői felügyelet jogával rendelkeznek, törvényesen képviselhetik a nem nagykorúsított kiskorú gyermekeiket, azon esetek kivételével, amelyek a gyermekek személyiségi jogaival, vagy a gyermekek azon különböző

⁹⁷⁴ Art. 156. ap. 2. (CC) En caso de desacuerdo, cualquiera de los dos podrán acudir al Juez quien, después de oír a ambos y al hijo si tuviera suficiente juicio y, en todo caso, si fuera mayor de doce años, atribuirá sin ulterior recurso la facultad de decidir al padre o a la madre. Si los desacuerdos fueran reiterados o concurriera cualquier otra causa que entorpezca gravemente el ejercicio de la patria potestad, podrá atribuirle total o parcialmente a uno de los padres o distribuir entre ellos sus funciones. Esta medida tendrá vigencia durante el plazo que se fije, que no podrá nunca exceder de dos años.

⁹⁷⁵ Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de Derecho a Contraer Matrimonio (BOE de 2 de julio de 2005).

⁹⁷⁶ Ley 54/2007, de 28 de diciembre, de Adopción Internacional (BOE de 29 de diciembre de 2007).

⁹⁷⁷ Art. 154. ap. 2. (CC) La patria potestad se ejercerá siempre en beneficio de los hijos, de acuerdo con su personalidad, y con respeto a su integridad física y psicológica.

⁹⁷⁸ Art. 162. p. 1. (CC) Los padres que ostenten la patria potestad tienen la representación legal de sus hijos menores no emancipados. Se exceptúan: 1. Los actos relativos a derechos de la personalidad u otros que el hijo, de acuerdo con las leyes y con sus condiciones de madurez, pueda realizar por sí mismo.

rendelkezéseivel kapcsolatosak, amelyeket képesek önmagukban végrehajtani, összhangban a törvényi rendelkezésekkel és az érettségi szintjükkel. Tehát, ha a szülők nem értenek egyet a kiskorú gyermekük vallás-, vagy vallásoktatás választásával, amely egyébként mindenben megfelel a törvényi rendelkezéseknek, hivatalos úton azt nem változtathatják meg.

4.3. A vallásszabadság egyéb jogszabályi védelme

Számos olyan munkajogi, vagy az étkezési szokásokkal kapcsolatos jogszabály van, amelyeknek szerepe van a vallásszabadság jogának érvényesülésében és védelmében. Ezek a jogszabályok tiszteletben tartják a különböző vallásfelekezetek belső autonómiáját, illetve segítenek megvédeni a saját identitásukat.

Ezzel kapcsolatban a Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény⁹⁷⁹ 3. cikkelyének 1. pontja⁹⁸⁰ értelmében a vallásszabadságból fakadó jogok gyakorlásának egyetlen korlátja van, mégpedig annak védelme, hogy mások is gyakorolhassák az alapvető jogaikat és a polgári szabadságjogokat, valamint a biztonság, az egészség és a közérköcs védelme, amelyek egy demokratikus társadalomban a törvények által védelt közrend alkotóelemei közé tartoznak.

4.3.1. A vallási jellegű ünnepnapok biztosítása⁹⁸¹

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény 2. cikkelyének 1.b. pontja⁹⁸² szerint az Alkotmány által biztosított vallásszabadság jogával mindenki szabadon, minden kénysértől mentesen élhet, azaz – többek között – megemlékezhet a vallása ünnepnapjairól.

⁹⁷⁹ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

⁹⁸⁰ Art. 3. p. 1. (LOLR) 1. El ejercicio de los derechos dimanantes de la Libertad Religiosa y de Culto tiene como único límite la protección del derecho de los demás al ejercicio de sus libertades públicas y derechos fundamentales, así como la salvaguardia de la seguridad, de la salud y de la moralidad pública, elementos constitutivos del orden público protegido por la Ley en el ámbito de una sociedad democrática.

⁹⁸¹ CASTRO JOVER, M.^A A., *Libertad religiosa y descanso semanal*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 6 (1990) 299-312.

⁹⁸² Art. 2. p. 1.b. (LOLR) 1. La Libertad Religiosa y de culto garantizado por la Constitución comprende, con la consiguiente inmunidad de coacción, el derecho de toda persona a: b. Practicar los actos de culto y recibir asistencia religiosa de su propia confesión; conmemorar sus festividades; celebrar sus ritos matrimoniales; recibir sepultura digna, sin discriminación por motivos religiosos, y no ser obligado a practicar actos de culto o a recibir asistencia religiosa contraria a sus convicciones personales.

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás⁹⁸³ 3. cikkelye⁹⁸⁴ értelmében az állam ünnepnapnak ismeri el az összes vasárnapot és az Egyházzal megegyezve kerül meghatározásra az, hogy ezen kívül még mely további egyházi ünnepek kerüljenek felvételre az államilag elismert ünnepnapok közé.

Az 1346/1989. november 3-ai Királyi Rendelet⁹⁸⁵ által módosított, a munkaidőről, illetve a pihenő- és a szabadnapokról szóló 2001/1983. július 28-ai Királyi Rendelet⁹⁸⁶ 45. cikkelyének 1-3. pontjai⁹⁸⁷ szerint a munkanapra eső, az egész országban kötelezően munkaszünettel járó fizetett ünnepnapok négy csoportba sorolhatóak: az elsőbe (1.a.) a polgári jellegű munkaszüneti napok tartoznak: a Spanyolország Nemzeti ünnepe (október 12.) és a Spanyol Alkotmány Napja (december 6.); a másodikba (1.b.) a Munkavállalók Alaptörvénye⁹⁸⁸ 37. cikkelyének 2. pontjában előírt munkaszüneti napok tartoznak: az Újév (január 1.), a Munka ünnepe (május 1.) és a Karácsony (december 25.); a harmadikba (1.c.) a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás⁹⁸⁹ 3. cikkelyének végrehajtása miatti munkaszüneti napok tartoznak: a Nagyboldogasszony (augusztus 15.), a Mindenszentek (november 1.), a Szeplőtelen Fogantatás (december 8.), és Nagypéntek; a negyedikbe (1.d.) szintén a Szentszék és a

⁹⁸³ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁹⁸⁴ Art. 3. (AAJ) El Estado reconoce como días festivos todos los domingos. De común acuerdo se determinará qué otras festividades religiosas son reconocidas como días festivos.

⁹⁸⁵ Real Decreto 1346/1989, de 3 de noviembre, por el que se modifica el artículo 45 del Real Decreto 2001/1983, de 28 de julio, sobre regulación de la jornada de trabajo, jornadas especiales y descansos (BOE de 7 de noviembre de 1989).

⁹⁸⁶ Real Decreto 2001/1983, de 28 de julio, sobre regulación de la jornada de trabajo, jornadas especiales y descansos (BOE de 29 de julio de 1983).

⁹⁸⁷ Art. 45. ps. 1-3. (Real Decreto 2001/1983, de 28 de julio) 1. Las fiestas laborales de ámbito nacional, de carácter retribuido y no recuperable, serán las siguientes: a. De carácter cívico: 12 de octubre, Fiesta Nacional de España; 6 de diciembre, día de la Constitución Española. b. De acuerdo con el Estatuto de los Trabajadores: 1 de enero, Año Nuevo; 1 de mayo, Fiesta del Trabajo; 25 de diciembre, Natividad del Señor. c. En cumplimiento del artículo III del Acuerdo con la Santa Sede de 3 de enero de 1979: 15 de agosto, Asunción de la Virgen; 1 de noviembre, Todos los Santos; 8 de diciembre, Inmaculada Concepción; Viernes Santo. d. En cumplimiento del artículo III del Acuerdo con la Santa Sede de 3 de enero de 1979: Jueves Santo; 6 de enero, Epifanía del Señor; 19 de marzo, San José, o 25 de julio, Santiago Apóstol. 2. Cuando alguna de las fiestas comprendidas en el número anterior coincida con domingo, el descanso laboral correspondiente a la misma se disfrutará el lunes inmediatamente posterior. 3. Corresponde a las comunidades autónomas la opción entre la celebración de la fiesta de San José o la de Santiago Apóstol en su correspondiente territorio. De no ejercerse esta opción antes de la fecha indicada en el número cuatro de este artículo, corresponderá la celebración de la primera de dichas fiestas. Además de lo anterior, las comunidades autónomas podrán sustituir las fiestas señaladas en el apartado d) del número uno de este artículo por otras que, por tradición, les sean propias. Asimismo, las comunidades autónomas podrán también sustituir el descanso del lunes de las fiestas nacionales que coincidan con domingo por la incorporación a la relación de fiestas de la comunidad autónoma de otras que les sean tradicionales.

⁹⁸⁸ Real Decreto Legislativo 1/1995, de 24 de marzo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores (BOE de 29 de marzo de 1995).

⁹⁸⁹ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás⁹⁹⁰ 3. cikkelyének végrehajtása miatti munkaszüneti napok tartoznak: a Nagycsütörtök, a Vízkereszt (január 6.), a Szent József ünnepe (március 19.), vagy Szent Jakab Apostol ünnepe (július 25.). Szent József, vagy Szent Jakab Apostol ünnepei közül az Autonóm Közösségek szabadon választják ki, hogy a saját területükön melyik ünnepet tartják meg, illetve az Autonóm Közösségek a cikkely 1.d. pontjában felsorolt munkaszüneti napokat helyettesíthetik egy másik ünnepel is, amely a helyi hagyományokba jobban illeszkedik (pl. Navarrában ilyen ünnepnap december 3-a, Xavéri Szent Ferenc⁹⁹¹ ünnepe, Navarra Napja⁹⁹² elnevezéssel).

A Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti Megállapodás⁹⁹³, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti Megállapodás⁹⁹⁴, és a Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti Megállapodás⁹⁹⁵ 12. cikkelyeinek 1.⁹⁹⁶, illetve 1. és 2.⁹⁹⁷ pontjai a protestáns, a zsidó

⁹⁹⁰ Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Jurídicos de 3 de enero de 1979, Ratificación el 4 de diciembre de 1979 (BOE de 15 de diciembre de 1979) (AAJ).

⁹⁹¹ Francisco de Javier (* 7 de abril de 1506 –† 3 de diciembre de 1552) nació en el Castillo de Javier (España, Navarra) y falleció en la isla de Sancho (China).

⁹⁹² Día de Navarra.

⁹⁹³ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 24/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFEREDE).

⁹⁹⁴ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI).

⁹⁹⁵ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

⁹⁹⁶ Art. 12. p. 1. (AFEREDE) 1. El descanso laboral semanal, para los fieles de la Unión de Iglesias Adventistas del Séptimo Día y de otras Iglesias evangélicas, pertenecientes a la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas de España, cuyo día de precepto sea el sábado, podrá comprender, siempre que medie acuerdo entre las partes, la tarde del viernes y el día completo del sábado, en sustitución del que establece el artículo 37.1 del Estatuto de los Trabajadores como regla general.

⁹⁹⁷ Art. 12. ps. 1-2. (AFCI) 1. El descanso laboral semanal, para los fieles de las Comunidades israelitas pertenecientes a la F.C.I., podrá comprender, siempre que medie acuerdo entre las partes, la tarde del viernes y el día completo del sábado, en sustitución del que establece el artículo 37.1 del Estatuto de los Trabajadores como regla general. 2. Las festividades que a continuación se expresan que, según la Ley y la tradición judías, tienen el carácter de religiosas, podrán sustituir a las establecidas con carácter general por el Estatuto de los Trabajadores, en su artículo 37.2, con el mismo carácter de retribuidas y no recuperables, a petición de las personas a que se refiere el número anterior, y en los términos previstos en el mismo. - Año Nuevo (Rosh Hashaná), 1º. y 2º. día. - Día de Expiación (Yom Kippur). - Fiesta de las Cabañas (Succoth), 1º. 2º. 7º. y 8º. día. - Pascua (Pesaj), 1º. 2º. 7º. y 8º. día. - Pentecostés (Shavuot), 1º. y 2º. día.

Art. 12. ps. 1-2. (ACIE) 1. Los miembros de las Comunidades Islámicas pertenecientes a la "Comisión Islámica de España" que lo deseen, podrán solicitar la interrupción de su trabajo los viernes de cada semana, día de rezo colectivo obligatorio y solemne de los musulmanes, desde las trece treinta hasta las dieciséis treinta horas, así como la conclusión de la jornada laboral una hora antes de la puesta del sol, durante el mes de ayuno (Ramadán). En ambos casos, será necesario el previo acuerdo entre las partes. Las horas dejadas de trabajar deberán ser recuperadas sin compensación alguna. 2. Las festividades y conmemoraciones que a continuación se expresan, que según la Ley Islámica tienen el carácter de religiosas, podrán sustituir, siempre que medie acuerdo entre las partes, a las establecidas con carácter general por el Estatuto de los Trabajadores, en su artículo 37.2, con el mismo carácter de retribuidas y no recuperables, a petición de los fieles de las Comunidades Islámicas pertenecientes a la "Comisión Islámica de España". -AL HIYRA, correspondiente al 1º de Muharram, primer día

és a muzulmán egyházak, gyülekezetek és vallási szervezetek hetente és évenként ismétlődő vallási ünnepeivel és ünnepi időszakokkal kapcsolatos szabályozásokat tartalmazzák. A protestáns Szövetséghez tartozó egyes egyházaknál és gyülekezeteknél ezek a heti vallási ünnepnapok péntek délutánonként veszik kezdetüket, és szombat egésznap tartanak (pl. a Hetednap Adventista Egyház⁹⁹⁸). A zsidó Szövetséghez tartozó vallási szervezetek mindegyikének a heti vallási ünnepnapja péntek délutánonként veszik kezdetét, és szombat egésznap tart; az évenként ismétlődő vallási ünnepek (a Kürtzengés ünnepe, az Engesztelés napja és a Hetek ünnepe) és az ünnepi időszakok (a Sátorok ünnepe és az Egyiptomi Kivonulás ünnepe) pedig a zsidó hagyományt követve kerülnek meghatározásra⁹⁹⁹. A muzulmán Bizottsághoz tartozó vallási szervezetek mindegyikének a heti vallási ünnepnapja a péntek, amely viszont nem igényel munkaszüneti napot, csak a munkaidő megszakítását 13³⁰-tól 16³⁰-ig, hogy lehetőség legyen a péntek déli ünnepélyes közös ima elvégzésére. Az évenként ismétlődő vallási ünnepek (az iszlám Új Év, a Tizedik Nap, a Próféta Születésének ünnepe, a Próféta Felemelkedésének és Éjszakai Útjának ünnepe, az Áldozati ünnep és a Böjt Megtörésének ünnepe) és a vallási böjt hónapja pedig a „Ramadán”, amikor a vallásos muzulmánok napfelkeltétől napnyugtáig sem nem esznek, sem nem isznak, ezért ezen egy hónap ideje alatt a vallásos muzulmánoknak lehetőségük van arra, hogy a munkaidejük a napnyugtát megelőzően egy órával véget érjen. Általánosságban elmondható, hogy a zsidó és a muzulmán vallási ünnepek, illetve ünnepi időszakok rendszerint nem esnek egybe a hagyományos keresztény ünnepekkel és ünnepi időszakokkal.

A protestáns és a zsidó Szövetségekkel, illetve a muzulmán Bizottsággal létrejött Megállapodások 12. cikkelyeinek 2. és 3.¹⁰⁰⁰, illetve 3. és 4.¹⁰⁰¹ pontjai alapján a tanulók,

del Año Nuevo Islámico. -ACHURA, décimo día de Muharram.-IDU AL-MAULID, corresponde al 12 de Rabiul al Awwal, nacimiento del Profeta. -AL ISRA WA AL-MI'RAY, corresponde al 27 de Rayab, fecha del Viaje Nocturno y la Ascensión del Profeta. -IDU AL-FITR, corresponde a los días 1º, 2º y 3º de Shawwal y celebra la culminación del Ayuno de Ramadán. -IDU AL-ADHA, corresponde a los días 10º, 11º, y 12º de Du Al-Hyyah y celebra el sacrificio protagonizado por el Profeta Abrahám.

⁹⁹⁸ La Iglesia Adventista del Séptimo Día.

⁹⁹⁹ SOÓS, I., *A zsidóság kultikus élete az intertestamentális korban* (Baccalaurea dolgozat - Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar), Budapest 2002.

¹⁰⁰⁰ Art. 12. ps. 2-3. (EFEREDE) 2. Los alumnos de las Iglesias mencionadas en el número 1 de este artículo, que cursen estudios en centros de enseñanza públicos y privados concertados, estarán dispensados de la asistencia a clase y de la celebración de exámenes desde la puesta del sol del viernes hasta la puesta del sol del sábado, a petición propia o de quienes ejerzan la patria potestad o tutela. 3. Los exámenes, oposiciones o pruebas selectivas convocadas para el ingreso en las Administraciones Públicas, que hayan de celebrarse dentro del periodo de tiempo expresado en el número anterior, serán señalados en una fecha alternativa para los fieles de las Iglesias a que se refiere el número 1 de este artículo, cuando no haya causa motivada que lo impida.

¹⁰⁰¹ Art. 12. ps. 3-4. (AFCI) 3. Los alumnos judíos que cursen estudios en centros de enseñanza públicos y privados concertados, estarán dispensados de la asistencia a clase y de la celebración de exámenes, en el día de sábado y en las festividades religiosas expresadas en el número anterior, a petición propia o de quienes ejerzan la patria potestad o tutela. 4. Los exámenes, oposiciones o pruebas selectivas, convocadas para el ingreso en las Administraciones Públicas, que hayan de celebrarse en sábado y en las festividades religiosas anteriormente

vagy a szüleik, vagy pedig a gyámjaik kérésére, az állami- és a magán oktatási intézmények protestáns, zsidó és muzulmán tanulói a vallásaiknak a Megállapodásokban felsorolt ünnepnapjain mentesülnek az iskolalátogatási kötelezettség teljesítése alól, illetve ezeken napokon vizsgákat sem rendezhetnek számukra. A közigazgatási munkahelyek azon felvételi vizsgái, tesztjei, vagy versenyvizsgái vonatkozásában, amelyeket a Megállapodásokban felsorolt protestáns, zsidó, vagy pedig a muzulmán vallási ünnepnapok valamelyikén tartanak, az ilyen vallású jelentkezők részére, a kérésük alapján ki kell jelölni egy olyan alternatív időpontot, amely vallási szempontból már alkalmas számukra.

4.3.2. A vallási előírásoknak megfelelő étkezéshez való jog biztosítása¹⁰⁰²

A Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyol Állam közötti Megállapodás¹⁰⁰³, és a Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti Megállapodás¹⁰⁰⁴ 14. cikkelyeinek 1. és 2. pontjai¹⁰⁰⁵ szabályozzák a „kóser” megnevezés, illetve védjegy használatának lehetőségeit, amelyet egyedül a zsidó Törvény szigorú

expresadas, serán señalados, para los judíos que lo soliciten, en una fecha alternativa, cuando no haya causa motivada que lo impida.

Art. 12. ps. 3-4. (ACIE) 3. Los alumnos musulmanes que cursen estudios en centros de enseñanza públicos o privados concertados, estarán dispensados de la asistencia a clase y de la celebración de exámenes, en el día del viernes durante las horas a que se refiere el número 1 de este artículo y en las festividades y conmemoraciones religiosas anteriormente expresadas, a petición propia o de quienes ejerzan la patria potestad o tutela. 4. Los exámenes, oposiciones o pruebas selectivas convocadas para el ingreso en las Administraciones Públicas, que hayan de celebrarse en los días a que se refiere el número anterior, serán señalados, para los musulmanes que lo soliciten, en una fecha alternativa, cuando no haya causa motivada que lo impida.

¹⁰⁰² FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, A., *Los Acuerdos del Estado español con la Federación de Entidades Religiosas Evangélicas (FEREDE) y la Federación de Comunidades Israelitas (FCI). Consideraciones sobre los textos definitivos*, in *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado* 7 (1991) 541-577.; MANTECÓN SANCHO, J., *Los Acuerdos del Estado con las Confesiones Acatólicas*, Jaén 1995.

¹⁰⁰³ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Federación de Comunidades Israelitas de España de 28 de abril de 1992 (Ley 25/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (AFCI).

¹⁰⁰⁴ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

¹⁰⁰⁵ Art. 14. ps. 1. y 2. (AFCI) De acuerdo con la dimensión espiritual y las particularidades específicas de la tradición judía, las denominaciones "Casher" y sus variantes, "Kasher", "Kosher", "Kashrut" y éstas asociadas a los términos "U", "K" o "Parve", son las que sirven para distinguir los productos alimentarios y cosméticos elaborados de acuerdo con la Ley judía. 2. Para la protección del uso correcto de estas denominaciones, la Federación de Comunidades Israelitas de España deberá solicitar y obtener del Registro de la Propiedad Industrial los registros de marca correspondientes, de acuerdo con la normativa legal vigente. Cumplidos los requisitos anteriores, estos productos, a efectos de comercialización, importación y exportación tendrán la garantía de haber sido elaborados con arreglo a la Ley y a la tradición judía, cuando lleven en sus envases el correspondiente distintivo de la Federación de Comunidades Israelitas de España.

Art. 14. ps. 1. y 2. (ACIE) 1. De acuerdo con la dimensión espiritual y las particularidades específicas de la Ley Islámica, la denominación "Halal" sirve para distinguir los productos alimentarios elaborados de acuerdo con la misma. 2. Para la protección del uso correcto de estas denominaciones, la Comisión Islámica de España, deberá solicitar y obtener del Registro de la Propiedad Industrial los registros de marca correspondientes, de acuerdo con la normativa legal vigente. Cumplidos los requisitos anteriores, estos productos, a efectos de comercialización, importación y exportación, tendrán la garantía de haber sido elaborados con arreglo a la Ley Islámica, cuando lleven en sus envases el correspondiente distintivo de la Comisión Islámica de España.

előírásainak megfelelően előállított élelmiszeripari termékekre és kozmetikai cikkekre lehetséges használni; ugyanígy szabályozzák a „halal” megnevezés, illetve védjegy használatának lehetőségeit, amelyet egyedül csak az Iszlám Törvény előírásai szerinti módon levágott és feldolgozott állat húására lehet használni. De ahhoz, hogy a „kóser” és a „halal” megnevezéssel, illetve védjeggyel ellátott élelmiszeripari termékek, illetve kozmetikai cikkek állami oltalomban részesülhessenek, a Szabadalmi Hivatalban kell bejegyeztetni őket a Védjegyekről szóló 17/2001. december 7-ei Törvény¹⁰⁰⁶ előírásainak megfelelően.

A Spanyolországi Iszlám Bizottság és a Spanyol Állam közötti Megállapodás¹⁰⁰⁷ 14. cikkelyének 4. pontja¹⁰⁰⁸ alapján a bentlakásos állami intézetekben vagy intézményekben, a katonai létesítményekben, valamint az állami- és a magán oktatási intézményekben a muzulmánoknak lehetőségük van a vallási előírásaiknak megfelelő étkezés biztosítását kérniük, ahol ez esetben igyekezni kell eleget tenni ennek a kérésnek, ugyanúgy ahogyan a muzulmán vallási böjt hónapjában, a Ramadán ideje alatt, az étkezések időrendjének megváltozásával kapcsolatban is.

4.4. A vallásszabadság védelme jogorvoslati úton

Az Alkotmány 14. cikkelye¹⁰⁰⁹ kimondja a törvény előtti egyenlőséget, anélkül, hogy valakit is hátrányos megkülönböztetés érhetne a születése jogán, a faja, a neme, a vallása, a véleménye vagy bármilyen egyéb egyéni vagy társadalmi helyzete vagy körülménye miatt.

Az Alkotmány 53. cikkelyének 2. pontja¹⁰¹⁰ értelmében bármelyik állampolgárnak jogában áll, hogy peres úton és gyorsított eljárással, a bíróságoktól, illetve adott esetben az Alkotmánybíróságnak benyújtott beadványban kérje az Alkotmány 14. cikkelyében elismert szabadságjogok védelmét.

¹⁰⁰⁶ Ley 17/2001, de 7 de diciembre, de Marcas (BOE de 8 de diciembre de 2001).

¹⁰⁰⁷ Acuerdo de Cooperación del Estado Español con la Comisión Islámica de España de 28 de abril de 1992 (Ley 26/1992, de 10 de noviembre) (BOE de 12 de noviembre de 1992) (ACIE).

¹⁰⁰⁸ Art. 14. p. 4. (ACIE) 4. La alimentación de los internados en centros o establecimientos públicos y dependencias militares, y la de los alumnos musulmanes de los centros docentes públicos y privados concertados que lo soliciten, se procurará adecuar a los preceptos religiosos islámicos, así como el horario de comidas durante el mes de ayuno (Ramadán).

¹⁰⁰⁹ Art. 14. (CE) Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

¹⁰¹⁰ Art. 53. p. 2. (CE) 2. Cualquier ciudadano podrá recabar la tutela de las libertades y derechos reconocidos en el artículo 14 y la Sección primera del Capítulo segundo ante los Tribunales ordinarios de preferencia y sumaria y, en su caso, a través del recurso de amparo ante el Tribunal Constitucional. Este último recurso será aplicable a la objeción de conciencia reconocida en el artículo 30.

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény¹⁰¹¹ 4. cikkelye¹⁰¹² értelmében, a vallásszabadság alapjogának védelmével és az Alkotmánykiegészítő Törvény által meghatározott, a gyakorlásukat korlátozó előírásokkal kapcsolatban a rendes bíróságok előtt van helye jogorvoslatnak, míg az alkotmányos kérdésekben az Alkotmánybírósághoz, az annak működését szabályozó Alkotmánykiegészítő Törvény¹⁰¹³ által meghatározott feltételek teljesülése esetén lehet fordulni.

A vallásszabadság alapvető jogának védelmére tehát különféle jogorvoslati eljárások is rendelkezésre állnak:

4.4.1. Jogorvoslat a bíróságokon¹⁰¹⁴

Az Alkotmány 53. cikkelyének 2. pontja értelmében bármelyik állampolgárnak jogában áll, hogy peres úton és gyorsított eljárással, a bíróságoktól kérje az Alkotmány 14. cikkelyében elismert szabadságjogok védelmét.

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény 4. cikkelye értelmében, a vallásszabadság alapjogának védelmével és az Alkotmánykiegészítő Törvény által meghatározott, a gyakorlásukat korlátozó előírásokkal kapcsolatban a rendes bíróságok előtt van helye jogorvoslatnak.

A Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1/2000. január 7-ei Törvénynek¹⁰¹⁵ a különleges esetekkel kapcsolatos területi illetékességet szabályozó 52. cikkelyének 1.6. pontja¹⁰¹⁶ szerint a jó hírnévhez, a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához, és a saját képmáshoz való jog, és az alapvető szabadságjogok védelmének tárgyában a felperes lakóhelye szerinti bíróság lesz az illetékes, illetve Spanyolország területén kívül, annak a helynek a bírósága lesz az illetékes, ahol megtörténtek azok a cselekmények, amelyek a felsorolt alapjogokat megsértették.

¹⁰¹¹ Ley Orgánica 7/1980, de 5 de julio, de Libertad Religiosa (BOE de 24 de julio de 1980) (LOLR).

¹⁰¹² Art. 4. (LOLR) Los derechos reconocidos en esta Ley ejercitados dentro de los límites que la misma señala serán tutelados mediante amparo judicial ante los Tribunales Ordinarios y amparo constitucional ante el Tribunal Constitucional en los términos establecidos en su Ley Orgánica.

¹⁰¹³ Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional (BOE de 5 de octubre de 1979).

¹⁰¹⁴ RODRÍGUEZ MOYA, A., *El Tribunal Supremo y la religión en la España democrática; Jurisprudencia 1975-2000*, Madrid 2001.

¹⁰¹⁵ Ley 1/2000 de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil (BOE de 8 de enero de 2000) (LEC).

¹⁰¹⁶ Art. 52. p. 1.6. (LEC) 1. No se aplicarán los fueros establecidos en los artículos anteriores y se determinará la competencia de acuerdo con lo establecido en el presente artículo en los casos siguientes: 6. En materia de derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen y, en general, en materia de protección civil de derechos fundamentales, será competente el tribunal del domicilio del demandante, y cuando no lo tuviere en territorio español, el tribunal del lugar donde se hubiera producido el hecho que vulnere el derecho fundamental de que se trate.

Ugyancsak a Polgári Bírósági Eljárás Megindításáról szóló 1/2000. január 7-ei Törvénynek a bírósági ítéletek hatásaival foglalkozó 249. cikkelyének 1.2. pontja¹⁰¹⁷ alapján, akármekkora jelentősége is legyen, a bíróságnak ítéletet kell hoznia azok ügyében, akik a jó hírnévhez, a magánélet tiszteletben tartásához, és a saját képmáshoz való jog, illetve bármelyik alapvető szabadságjog bírósági védelmét kéri jogorvoslati úton, azon ügyek kivételével, amelyekben a helyreigazítás kérésének jogára hivatkoznak. Ezekben a perekben az Államügyészégi Minisztériumnak mindig részt kell vennie és az államügyésznek kezdeményezően kell fellépnie.

4.4.2. Jogorvoslat az Alkotmánybíróságon

Az Alkotmány 53. cikkelyének 2. pontja értelmében bármelyik állampolgárnak jogában áll, hogy az Alkotmánybíróságnak benyújtott beadványban kérje az Alkotmány 14. cikkelyében elismert szabadságjogok védelmét.

Az Alkotmány, az Alkotmánybíróságról szóló IX. címében, a 159-165. cikkelyekben tárgyalja, valamint a 2/1979. október 3-ai Alkotmánykiegészítő Törvény¹⁰¹⁸ szabályozza az Alkotmánybíróság működését.

Az Alkotmány 161. cikkelyének 1. pontja¹⁰¹⁹ alapján az Alkotmánybíróság hatásköre területi értelemben Spanyolország egészére terjed ki és a következő ügyekben rendelkezik illetékességgel: az alkotmányellenes törvények és törvény erejű rendeletek elleni beadványok vonatkozásában; ha pedig az Alkotmánybíróság megállapítja egy ilyen jogszabály alkotmányellenességét, az ítélet által hatályát veszti a jogszabály, de ez mégsem válik ítélt dologgá (a.); az Alkotmány 53. cikkelyének 2. pontja értelmében, az alapvető szabadságjogok védelmében benyújtott beadványok vonatkozásában (b.); az állam és az Autonóm Közösségek közötti, illetve az utóbbiak egymás közötti illetékességi kérdésekben kialakult ellentétek

¹⁰¹⁷ Art. 249. p. 1.2. (LEC) 1. Se decidirán en el juicio ordinario, cualquiera que sea su cuantía: 2. Las que pretendan la tutela del derecho al honor, a la intimidad y a la propia imagen, y las que pidan la tutela judicial civil de cualquier otro derecho fundamental, salvo las que se refieran al derecho de rectificación. En estos procesos, será siempre parte el Ministerio Fiscal y su tramitación tendrá carácter preferente.

¹⁰¹⁸ Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional (BOE de 5 de octubre de 1979).

¹⁰¹⁹ Art. 161. p. 1. (CE) 1. El Tribunal Constitucional tiene jurisdicción en todo el territorio español y es competente para conocer: a) Del recurso de inconstitucionalidad contra leyes y disposiciones normativas con fuerza de ley. La declaración de inconstitucionalidad de una norma jurídica con rango de ley, interpretada por la jurisprudencia, afectará a esta, si bien la sentencia o sentencias recaídas no perderán el valor de cosa juzgada. b) Del recurso de amparo por violación de los derechos y libertades referidos en el artículo 53, 2, de esta Constitución, en los casos y formas que la ley establezca. c) De los conflictos de competencia entre el Estado y las Comunidades Autónomas o de los de éstas entre sí. d) De las demás materias que le atribuyan la Constitución o las leyes orgánicas.

vonatkozásában (c.); továbbá az Alkotmány, vagy az alkotmánykiegészítő törvények értelmezése vonatkozásában (d.).

A Vallásszabadságról szóló 7/1980. július 5-ei Alkotmánykiegészítő Törvény 4. cikkelye szerint, a vallásszabadság alapjogának védelmével és az Alkotmánykiegészítő Törvény által meghatározott, a gyakorlásukat korlátozó előírásokkal kapcsolatos alkotmányos kérdésekben az Alkotmánybírósághoz, az annak működését szabályozó 2/1979. október 3-ai Alkotmánykiegészítő Törvény¹⁰²⁰ által meghatározott feltételek teljesülése esetén lehet fordulni.

4.4.3. Jogorvoslat az Európai Emberi Jogi Bíróságon

Az Európa Tanács tagországainak képviselői által 1950. november 4-én, Rómában, az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről aláírt, de a Spanyolország által csak 1979. szeptember 26-án ratifikált Európai Egyezményben¹⁰²¹ és az ahhoz kapcsolódó Kiegészítő Jegyzőkönyvekben vállalt kötelezettségek tiszteletben tartásának biztosítása céljából létesült, az állandó jelleggel működő Emberi Jogok Európai Bírósága (19. cikkely¹⁰²²). Az Egyezmény II. fejezetének a 19-51. cikkelyei szabályozzák az Emberi Jogok Európai Bíróságának működését.

Az Egyezmény 32. cikkelyének 1. pontja¹⁰²³ szerint a Bíróság joghatósága az Egyezmény és az ahhoz csatlakozó Kiegészítő Jegyzőkönyvek értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos minden olyan ügyre kiterjed, amelyet az Egyezmény előírásainak megfelelően terjesztettek elé.

Az Egyezmény 34. cikkelyének¹⁰²⁴ értelmében a Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó Kiegészítő

¹⁰²⁰ Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional (BOE de 5 de octubre de 1979).

¹⁰²¹ Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales de 4 de noviembre de 1950 (CPDHLF); Instrumento de Ratificación de 26 de septiembre de 1979 (BOE de 10 de octubre de 1979).

¹⁰²² Art. 19. (CPDHLF) Con el fin de asegurar el respeto de los compromisos que resultan para las Altas Partes Contratantes del presente Convenio y sus Protocolos, se instituye un Tribunal Europeo de Derechos Humanos, en adelante denominado "el Tribunal". Funcionará de manera permanente.

¹⁰²³ Art. 32. p. 1. (CPDHLF) La competencia del Tribunal se extiende a todos los asuntos relativos a la interpretación y la aplicación del Convenio y de sus Protocolos que le sean sometidos en las condiciones previstas por los artículos 33, 34 y 47.

¹⁰²⁴ Art. 34. (CPDHLF) El Tribunal podrá conocer de una demanda presentada por cualquier persona física, organización no gubernamental o grupo de particulares que se considere víctima de una violación, por una de las Altas Partes Contratantes, de los derechos reconocidos en el Convenio o sus Protocolos. Las Altas Partes Contratantes se comprometen a no poner traba alguna al ejercicio eficaz de este derecho.

Jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely szerződő fél részéről történt megsértésének áldozatai; a szerződő felek pedig kötelezettséget vállalnak arra, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.

Az Egyezmény 9. cikkelyének¹⁰²⁵ 1. pontja szerint pedig mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz; ez a jog magába foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát. A cikkely 2. pontja értelmében pedig a vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek.

A Bíróság eddig egyetlen egy olyan, a vallásszabadság jogának megsértésével is kapcsolatos ügyben hozott ítéletet, amelynek az alperese Spanyolország volt. A Riera Blumen és társai kontra Spanyolország ügyben 1999. október 14-én hozott ítéletében¹⁰²⁶ az Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztalta Spanyolországot és a panaszosok mindegyikének nem vagyoni kártérítést ítélt meg. A kérelmezők mindegyikét, az Ezoterikai Kutatások Központja¹⁰²⁷ nevű szekta tagjaiként tartóztatták le a katalán hatóságok és egy barcelonai vizsgálóbíró elé állították őket, aki a szabadlábra helyezésüket rendelte el, azzal a megjegyzéssel, hogy messzemenően ajánlatosnak tartotta az elmeógyógyintézeti kezelésüket. Ezt követően a panaszosokat nem bocsátották szabadon, hanem egy hotelbe szállították át, ahol tíz napon át külön szobákban és állandó felügyelet alatt tartották őket, eközben pedig egy pszichológus és egy pszichiáter átnevelési kísérletének is alávetették valamennyiüket. A Bíróság, az ítéletében rámutatott arra, hogy a katalán rendőrség jogtalanul fosztotta meg szabadságuktól a kérelmezőket, mivel a szabadságelvonnás törvényes indokai hiányoztak. Mindezekre való tekintettel a Bíróság megállapította, hogy a katalán hatóságok megsértették az Egyezménynek a szabadsághoz és a biztonsághoz való jogról szóló 5. cikkelyének 1.

¹⁰²⁵ Art. 9. (CPDHLF) 1. Toda persona tiene derecho a la libertad del pensamiento, de conciencia y de religión; este derecho implica la libertad de cambiar de religión o de convicciones, así como la libertad de manifestar su religión o sus convicciones individual o colectivamente, en público o en privado, por medio del culto, la enseñanza, las prácticas y la observación de los ritos. 2. La libertad de manifestar su religión o sus convicciones no pueden ser objeto de más restricciones que las que, previstas por la Ley, constituyen medidas necesarias, en una sociedad democrática, para la seguridad pública, la protección del orden, de la salud o de la moral públicas, o la protección de los derechos o las libertades de los demás.

¹⁰²⁶ Sentencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos de Estrasburgo de 14 de octubre de 1999, en el caso Riera Blumen y otros contra España.

¹⁰²⁷ Centro Esotérico de Investigaciones.

pontját¹⁰²⁸. A Bíróság, figyelemmel arra, hogy a panaszt az Egyezmény 5. cikkelye 1. pontja vonatkozásában már érdemben elbírálta és az Egyezmény megsértését már megállapította, ezért úgy döntött, hogy a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogról szóló 9. cikkely megsértésének tekintetében külön már nem vizsgálódik.

¹⁰²⁸ Art. 5. p. 1. (CPDHLF) 1. Toda persona tiene derecho a la libertad y a la seguridad. Nadie puede ser privado de su libertad, salvo en los casos siguientes y con arreglo al procedimiento establecido por la ley: a. Si ha sido privado de libertad legalmente en virtud de una sentencia dictada por un tribunal competente; b. Si ha sido detenido o privado de libertad, conforme a derecho, por desobediencia a una orden judicial o para asegurar el cumplimiento de una obligación establecida por la ley; c. Si ha sido detenido y privado de libertad, conforme a derecho, para hacerle comparecer ante la autoridad judicial competente, cuando existan indicios racionales de que ha cometido una infracción o cuando se estime necesario para impedirle que cometa una infracción o que huya después de haberla cometido; d. Si se trata de la privación de libertad de un menor en virtud de una orden legalmente acordada con el fin de vigilar su educación o de su detención, conforme a derecho, con el fin de hacerle comparecer ante la autoridad competente; e. Si se trata de la privación de libertad, conforme a derecho, de una persona susceptible de propagar una enfermedad contagiosa, de un enajenado, de un alcohólico, de un toxicómano o de un vagabundo; f. Si se trata de la detención o de la privación de libertad, conforme a derecho, de una persona para impedir que su entrada ilegal en el territorio o contra la cual esté en curso un procedimiento de expulsión o extradición.

KONKLÚZIÓ

I. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy Spanyolországban mindig is létezett az állami egyházjog, hiszen az ország hosszú történelmének eseményeit a kezdetektől átszötte a vallási jelenség, amely a mindenkori kormányzati hatalom számára szükségessé tette, hogy ezzel kapcsolatban szabályozást alkosson. Különösen sok esetben történt meg az, hogy a kormányzati hatalom átvett, illetve megerősített eredetileg csak egyházjogi rendelkezéseket. Ez szinte elkerülhetetlen is volt, hiszen a mindennapi életet teljesen átítatta a vallásos tényező. De ez nem azt jelenti, hogy a történelem során a vallásos dolgokkal kapcsolatban létrejött spanyol jogi előírások mindegyikének egyházjogi gyökerei lennének.

A spanyol alkotmányozás kezdetének alapokmánya a Bayonában 1808. július 7-én kihirdetett Alaptörvény, amely a jogalkotás ezen szintjén első alkalommal mondta ki, hogy a Spanyol Állam katolikus hitvallású. Az Alaptörvény meghatározása szerint az állam intoleráns volt az egyedül elfogadott katolikus Egyházon kívüli vallási felekezetekkel szemben.

Az 1931. december 9-én, az Alkotmányozó Parlament által jóváhagyott köztársasági Alkotmány szakított a felekezeti elkötelezett állam eszményével, ezért az Egyház és az állam radikális elválasztásának egyházpolitikai elképzelése tükröződik benne. Az Alkotmány negatív megfogalmazása szerint a Spanyol Államnak nem volt hivatalos vallása. Ami pedig a vallásszabadság pozitív tartalmát illeti, arról az Alkotmány azt mondta, hogy a törvény garantálja a lelkiismereti szabadságot és azt a jogot, hogy valaki spanyol területen szabadon megvallhassa és gyakorolhassa bármely vallását, azzal a feltétellel, hogy a közérköcs követelményeit figyelembe kellett vennie. Azonban amikor azt vizsgáljuk, hogy a köztársasági alkotmány mennyiben védelmezte ennek a jognak a közösségi dimenzióját, akkor azt találjuk, hogy ez a védelem meglehetősen korlátozott volt. Hiszen az Alkotmány szerint minden vallási felekezetre úgy kellett tekinteni, mint egy egyesületre, amelyek így az egyesületekre vonatkozó törvényeknek voltak alávetve. Ami pedig a vallási megnyilvánulásokat illeti, arról viszont kimondta, hogy a vallások gyakorlása magánügyként volt kezelendő és csak abban az esetben lehetett a vallásgyakorlás nyilvános, ha ezt a kormányzat minden egyes esetben jóváhagyta.

A spanyol polgárháború során (1936-1939), a köztársaságiak által ellenőrzött területeken az Egyház az utóbbi tizenöt évszázad legvéresebb keresztényüldözését szenvedte el, a megkülönböztetés nélküli öldöklésnek több mint 7000 pap és szerzetes, illetve

megszámlálhatatlanul sok katolikus esett áldozatul. A polgárháború befejezte után (1939. április 1.) helyreállt az Egyház és az állam közötti hagyományos kapcsolat, hiszen az új kormányzat arra törekedett, hogy az 1851-es Konkordátumban foglaltaknak megfelelően folytatódhasson az Egyház működése az országban. Az új kormányzat nemcsak visszaállította az 1851-es Konkordátum hatályát, de megkezdte a Szentszékekkel kötendő új konkordátum előkészítését is.

A Franco korszak (1939-1975) a Szentszék és a Spanyol Állam kapcsolatában egy kifejezetten termékeny időszak volt, amit az öt megkötött megegyezés és az 1953-as Konkordátum is bizonyít. Az 1953-as Konkordátum legfontosabb jellemzői: az Egyház életének és szervezetének alapvető területein megfigyelhető állami beavatkozás; a katolikus Egyház támogatása és védelme; általában a többi vallási és társadalmi csoporthoz képest a katolikus Egyház kivételes helyzetének restaurálása; és a legfontosabb, hogy a Spanyol Állam elkötelezte magát a katolikus vallás mellett.

Franco tábornok halála (1975. november 20.) után az új államfő, a fiatal I. János Károly király (1975-) lett, aki Adolfo Suárez kormányfő segítségével békésen átvezette Spanyolországot a legyengült diktatúrából a demokráciába. A katolikus Egyház ebben a helyzetben sem akart mást, mint hogy a továbbiakban is teljesítse küldetését és csak annyit kért, hogy adják meg neki azt a szabadságot, amely szükséges volt ahhoz, hogy folytathassa a már megkezdett munkát, a társadalom minden rétege javára.

A Szentszék és a Spanyol Állam között létrejött megállapodások nemzetközi jogi szerződések, amelyek ratifikációjához a Parlament jóváhagyása volt szükséges. 1976 és 1994 között a felek összesen hat ilyen megállapodást kötöttek egymással: 1976. július 28-án a püspökök bemutatásáról való lemondásról és az igazságszolgáltatási kiváltságokról; 1979. január 3-án jogi kérdésekről, oktatási és kulturális kérdésekről, a fegyveres erőknél folytatott lelkipásztori tevékenységről és a klerikusok, illetve a szerzetesek katonai szolgálatáról, gazdasági kérdésekről; és végül 1994. december 21-én a Szentföldet érintő kérdésekről.

Valamennyi ugyanazt a közös alapelvet követi, amely az 1976. július 28-ai megállapodás Preambulumában került megfogalmazásra. Eszerint a Szentszék és a spanyol kormány tekintettel a spanyol társadalomban az utóbbi években lezajlott mélyreható átalakulási folyamatokra, illetve az Egyház és az állam kapcsolatában bekövetkezett változásokra, valamint a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) által meghirdetett alapelvekre, amelyek megerősítették a vallásszabadság jogának az állami törvények általi elismerésének kötelezettségét, úgy kell egy államnak és az Egyháznak a kapcsolatát átalakítani, hogy

kölcsönösen elismerjék a másik függetlenségét, önálló – a másiktól független – autonóm jogrendjét, de fennmaradjon közöttük az egészséges együttműködés is.

Együtt, ezek a kétoldalú megállapodások egyenértékűek egy új konkordátummal, ezért egy olyan új irányadó szabályozást alkotnak meg a katolikus Egyház és a Spanyol Állam kapcsolatában, amelyek egyben hatályon kívül helyezik az 1953-as Konkordátumot is. A megállapodásokat külön-külön írták alá és hagyták jóvá, mert így külön-külön lehet módosítani, avagy esetleg hatályon kívül helyezni azokat.

A 7/1980. július 5-ei Vallásszabadságról szóló Alkotmánykiegészítő Törvény megalkotásával kinyilvánításra és részletes szabályozásra került az Alkotmány által elismert vallásszabadság alapvető joga, illetve a különböző vallások törvény előtti egyenlősége. A társadalomban ezzel egy olyan időszak vette kezdetét, amelyben minden egyénnek és közösségnek egyformán alapvető joga, hogy szabadon kinyilváníthatja a saját hitét, vallását, meggyőződését és világnézetét. Az Alkotmánykiegészítő Törvénynek köszönhetően, az eddig szinte a négy fal közé bezárt vallási kisebbségek is teljesen nyilvánosan működhetnek, illetve az állampolgárok szabadon értesülhetnek a létezésükről és megmerhetik őket. A spanyol társadalom életében egy olyan időszak vette kezdetét, amelyben mód és lehetőség van új kultúrák megismerésére, valamint új vallások elfogadására és támogatására is. A Spanyol Állam és a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetsége, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetsége és a Spanyolországi Iszlám Bizottság között 1992. április 28-án létrejött Megállapodásokból egyértelműen kiolvasható az államnak az a világos szándéka, hogy biztosítsa a különböző vallások egyenlőségét, illetve hogy a lehető legteljesebb körben tegye lehetővé a vallásszabadság alapvető jogának érvényesülését, amelynek csak a közrend fenntartásának és védelmének törvényi kötelezettsége, valamint a többiek alapvető jogainak a tiszteletben tartása szab határt.

II. A jogi személy fogalmának alkalmazása az adott valláshoz tartozó személyek vagy dolgok olyan együtteseire, amelyeknek a célja megfelel a saját vallásuk küldetésének, számos rendeltetése lehet. Az első, hogy a saját belső jogrendszere alapján ki tudja zárni magából azokat, akik a vallási tevékenységük végzésével nem segítik a vallási jogi személyt a célja elérésében. Ezért is van az, hogy a Vallási Szervezetek Nyilvántartásának Szervezeti Felépítéséről és Működéséről szóló 142/1981. január 9-ei Királyi Rendelet alapján, a vallási jogi személy bejegyzéséhez meg kell jelölni annak vallásos célját. Természetesen ez a rendelkezés azt a célt is szolgálja, hogy ezen bejegyzés által ne válhassanak vallási jogi személlyé azok a szerveződések, kik például üzleti célból jöttek létre. Ugyanis polgári jogi értelemben vett jogi személlyé akkor válik egy vallási szerveződés, amikor a Vallási

Szervezetek Nyilvántartásába bejegyzésre kerül, tehát a spanyol jogrendben, a vallási jogi személyek a polgári jogi személyek egyik csoportja. A második, hogy vallási jogi személyek is rendelkeznek polgári jogi értelemben vett teljes jog- és cselekvőképességgel. A harmadik, hogy a bejegyzés által vallási jogi személlyé vált vallási szerveződésekre a saját vallásuk belső jogrendje is vonatkozik. Így az Egyházi Törvénykönyv 113-123. kánonjai, amelyek egyházi jogi szempontból szabályozzák az egyházi jogi személyekkel kapcsolatos kérdéseket, ugyanezeknek a vallási jogi személyeknek a polgári jogi jog- és cselekvőképességét is befolyásolja.

A vallási jogi személyek, a spanyol jogszabályok szerinti bármely módon hozzájuthatnak a vagyontárgyak mindegyik csoportjához. Azonban a javak megszerzése szinte mindig együtt jár az adók, illetve az illetékek megfizetésével. Ám az egyházaknak, a gyülekezeteknek, a vallási felekezeteknek és a vallási szervezeteknek adott adományokra sajátos rendelkezések vonatkoznak, amelyek megkönnyítik az adományok adását és elfogadását is, mind a megadományozottak, mind az adományozók részére.

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás értelmében a Megállapodás aláírását követő három teljes költségvetési éven át, az Állam a katolikus Egyháznak évente átutalhatja a jövedelmek megadóztatásából származó bevételének, vagy az éves nemzeti összterméknek, vagy pedig valamilyen egyéb személyekhez köthető bevételének egy megállapított százalékát, a technikailag legmegfelelőbb eljárást választva; ehhez az szükséges, hogy minden egyes adófizető egy saját maga által kitöltött nyilatkozat segítségével egyértelműen kinyilváníthassa az akaratát az általa befizetett adó egy megállapított százalékának sorsáról; ennek a nyilatkozatnak a hiányában ez az összeg más célra kerül felhasználásra. Ez az utóbbi módszer szándékozott helyettesíteni azt a korábbi megoldást, hogy a Parlament évenkénti döntése alapján, az általános állami költségvetésből a juttattak a katolikus Egyháznak, ezt követően pedig az adófizetők személyesen rendelkezhetnek arról, hogy a költségvetésbe befolyó adójuk egy részével támogatják-e a katolikus Egyházat.

Ezt a személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszert a katolikus Egyház nem tekinti a legjobb módszernek – mint ahogyan erről a Spanyol Püspöki Konferencia többször is kifejtette a véleményét –, de a Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án gazdasági kérdésekről létrejött Megállapodás szerint a katolikus Egyház megerősítette azt a célját, hogy az átmeneti időszak lejárta után, az adófelajánlásokból befolyó összeg önmagában is biztosítani fogja a kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges anyagi erőforrásokat.

A személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszer kizárólag csak a katolikus Egyház vonatkozásában alkalmazható, ugyanis az államnak a Spanyolországi Evangélikus Vallású Gyülekezetek Szövetségével, a Spanyolországi Izraelita Közösségek Szövetségével és a Spanyolországi Iszlám Bizottsággal 1992. április 28-án megkötött Megállapodásaiban ez a lehetőség nem szerepel. A protestáns- és a zsidó Szövetségekkel folytatott előkészítő tárgyalások során, ezen vallások képviselői egy olyan önfinanszírozó rendszert tartottak saját maguk számára kedvezőbbnek, amelyet az állam adókedvezményekkel ösztönöz; a muzulmán Bizottság ugyan kifejezetten kérte is, hogy esetükben is alkalmazható legyen a személyi jövedelemadó-hányad irányítási rendszer, de ezt a kérést az állam nem támogatta.

III. Spanyolországban az 1981. július 7-ei Törvény hatálybalépéséig a házasságjog alapvetően az egyházjog egyik tudományterülete volt és a polgári házasságkötés *de iure* és *de facto* csak kisegítő jelleggel létezett az egyházi házasságkötés mellett. Mégis az 1978-as Alkotmány és az előbbieken már idézett Törvény hatálybalépését követően a legkisebb kétség sincs azzal kapcsolatban, hogy Spanyolországban a házasság egy polgárjogi intézmény (is) és így nincs akadálya annak, hogy a polgári házasságjog egy önálló tudományág legyen. De annak sincs semmi akadálya, hogy a katolikus Egyház vagy egyéb más vallási közösségek is rendelkezzenek a házasságokat szabályozó rendelkezésekkel a saját illetékességi körükbe tartozó személyekre vonatkozóan.

Általános alapelv, hogy az alapvető emberi célok megvalósítása érdekében, az erkölcs és a társadalmi berendezkedés követelményeinek megfelelően segíteni és támogatni kell a különböző nemű személyek állandó jellegű együttélését a házasság intézményén keresztül. Ezért az Alkotmány azt mondja ki, hogy a férfinak és a nőnek teljes jogegyenlőséggel van joga a házasságnak a megkötésére, illetve, hogy a törvény fogja majd szabályozni a házasság megkötésének a formáját, a házasságkötéshez szükséges életkort és a szükséges képességeket, a házastársaknak a jogait és a feladatait, valamint a házastársak különválásának és a házasság felbontásának az okait és hatásait. S a dolgok ennek megfelelően is történtek a 13/2005. július 1-ei Törvény kihirdetéséig, amely módosította a Polgári Törvénykönyvnek a joganyagát, olyan módon, hogy az azonos neműek részére is engedélyezte a házasságkötésnek a jogát, figyelemmel az azonos nemű személyekből álló párok tartós együttélésének a társadalmi elismerésére és elfogadásának tényére. Ez az új házasságról vallott felfogás hivatkozik az Alkotmányra, amely rábízta a törvényhozóra a házassággal kapcsolatos szabályozásnak a megalkotását és nem zárja ki az azonos neműek egymással történő házasságkötésének a lehetőségét. Valamint, hogy az Alkotmány biztosítja az állampolgárok tényleges egyenlőségét a személyiség szabad kialakulásának jogára; megvédi az állampolgároknak azon szabadságát,

hogy joguk van szabadon megválasztani az együttélésük formáját és létrehozza egy valódi jogi egyenlőségnek a kereteit azzal, hogy megtiltja valakinek a hátrányos megkülönböztetését a neme, a véleménye, vagy bármilyen egyéb személyes vagy társadalmi tulajdonsága alapján.

Ennek ellenére továbbra is felmerülnek különböző kérdések az azonos és a különböző neműek közötti együttéléssel, és a sebészeti beavatkozás által fizikailag megváltoztatott neműeknek házasságával kapcsolatban is, amelyeket még nem szabályozott a spanyol állami törvényhozás.

A hatályos spanyol jogban tehát a házasság, mint két különböző vagy azonos nemű személynek, a házasságkötés során a meghatározott szertartások vagy törvényes formák megtartása által létrejövő, az életnek egy teljes közösségében megvalósuló és a jogi szabályok által rendezett életformájaként határozható meg.

A házasságkötésnek jogi jellege van, mert a házasság a házasságot kötő feleknek a beleegyezésével jön létre és ez a beleegyezés a házasság alapja.

A beleegyezéshez szükséges egy közös életnek a szándéka, amely a kezdeti pillanatokban a házastársak életének teljes közösségét vagy egységét jelenti, habár ez az egység képes felbomlani a váratlanul bekövetkező okok által, amelyek idővel meghíúsítják a kezdeti szándéknak a megvalósulását, és így lehetetlenné teszik azt, hogy a házasság betöltse a rendeltetését. A beleegyezés lehetőséget ad a közös élet szándékának megvalósítására, ahogyan annak a későbbi meghíúsulására is. Ha nincs meg a házasságnak a rendezett életformája, akkor léteznek a párkapcsolatoknak az egyéb formái is, de ezekben az esetekben nem tudunk beszélni a házastársi egységről. Ugyanis ezek az ideiglenességgel létrejövő párkapcsolatok nem rendelkeznek a házassággá való minősítésükhöz szükséges elemekkel.

A házassági beleegyezés szükségessége lehetőséget ad a házasságkötés szertartásnak vagy az egyéb törvényes formáknak a betartására. A házasság jogi szerződés, s ezért, mint ilyent a Polgári Törvénykönyv szabályozza. A házasságkötés egy a jogszabályok által meghatározott alaki követelményeknek megfelelő ünnepélyes szerződéskötés. A modern jogban a formákhoz és a szertartásokhoz való ragaszkodást sokan értelmetlennek és eltúlzottnak tartják, pedig ezekre továbbra is szükség van. Hiszen a házasság, mint szerződés a Polgári Törvénykönyvben szereplő előírásoknak megfelelően megadott beleegyezés által jön létre, és csakis ekkor tulajdoníthatunk neki polgári jogi hatásokat.

A házasság az egyik legalapvetőbb társadalmi intézmény Spanyolországban is és ez a jellemzője is megkülönbözteti az élettársi kapcsolatoktól, az ágyasságtól és az egyéb szabad párkapcsolatoktól. De amellett, hogy a házasság alapvető társadalmi intézmény, a

házasságkötés által a házastársaknak meghatározódik a családi állapota is, amelynek hatása az élet különböző területein jelentkezik a házasságok személyekre vonatkozó rendelkezések szerint.

A Szentszék és a Spanyol Állam között 1979. január 3-án jogi kérdésekről létrejött Megállapodás kimondja, hogy a Spanyol Állam elismeri az egyházi törvények előírásai szerint megkötött házasságok polgári jogi hatásait, és ezután hozzáteszi, hogy az egyházi házasságoknak a polgári jogi hatásai az egyházi házasságkötési szertartástól számítva jönnek létre, és hogy a teljes elismerés végett szükséges a házasságkötés bejegyzése az állami anyakönyvbe, amely az egyházi házasságkötés megtörténtéről szóló egyszerű egyházi igazolás alapján történik.

Megállapodás azt is kimondja, hogy a házasságkötő felek az egyházi bíróságoknál az egyházjog rendelkezései szerint járnak el a házasságuk érvénytelenségének kinyilvánításáért benyújtott kereset, illetve a megkötött, és el nem hált házasságuk alóli pápai felmentés kérésének ügyében. Ez a kérelem bármelyik féltől származhat. Az egyházi határozatok hatályosak a polgári jogrendben is, ha az illetékes polgári bíróság a kihirdetett határozatában kimondja, hogy ezek a joghatások szerepelnek az állami jogban.

A házassági kérdések jogi kezelésében alkalmazható a semmisségnek a kategóriája, de a házasság tárgyában nem teljes pontossággal, mert a szerződések semmisségének jogi irányelvei nem teljesen vonatkoztathatóak a házasságokra, se pedig az összes jogi kategória ami ott létesült (pl. az abszolút és a relatív semmisség vagy az érvényteleníthetőség, et cetera). Egy semmis szerződés a létrejöttékor olyan súlyos hibában szenved, amely miatt *ipso iure* nem alkalmas az általa célzott joghatások kiváltására és így jogilag mintegy nem létezőnek minősül. A házasságnak a különleges jogi intézmény jellege egy saját jogi rendszert követel meg. Ezt bizonyítja az a hagyományos vita is, amely a vélt házasságról és a házassági semmisség bíróság általi kimondásának szükségességéről szól. Az 1981-es törvényi reformot megelőzően Spanyolországban a házasság felbonthatatlannak minősült, ezért a házassági semmisség kérdése a reformot megelőzően sokkal fontosabbnak számított, mint napjainkban.

Tekintettel arra, hogy a hatályos spanyol házassági rendszer szerint, az egyházjog szabályai szerint kötött házasságoknak a semmissége kimondható a katolikus Egyház bíróságai által is, azzal a magától értődő feltétellel, hogy ha a házasságkötő felek előnyben részesítenék az állami bíraskodásnak az eljárását, akkor nem kötelező nekik az egyházi bíróságokhoz fordulniuk a házassági semmisségi keresetükkel. Azért mert az egyházi házasságok nem alkotnak egy külön csoportot, hiszen a spanyol polgári törvények szabályozásai ugyanúgy vonatkoznak rájuk is a polgári jogi hatásukat tekintve, mint a bármely más formában kötött házasságokra is. Habár az egyházi formában megkötött

házasságok esetében a házasság semmisségnek az egyházi bíróságok általi kimondása csak akkor lesz alkalmas a megfelelő polgári jogi hatásokat kiváltására, ha ezt a spanyol állami bíróság határozatában megerősíti. Számításba kell venni, hogy a polgári bíróságok egy házasságnak a semmisségét akkor fogják megítélni, ha ennek a Polgári Törvénykönyv szerinti okai adóttak, s nem pedig a katolikus Egyháznak a rendelkezési szerint, noha a házasságkötés egyházi formában történt.

A megkötött és el nem hált házasság felbontásáról szóló pápai döntés a római pápának egy kegyintézkedése, amelynek az elnyerésére a kérelmező nem is jogosult. A spanyol állami jogban nem létezik ez az ok, mint ahogyan az el nem hált házasságnak a fogalma sem, se pedig semmiféle ekkora hatalommal rendelkező hatóság. Ezért van az, hogy kényszerűségből az egyeztetést nem tudjuk vonatkoztatni a pápai döntéseknek a lényegi szempontjaira, hanem csak kizárólagos módon az alaki és a peres szempontokra. Az ellentmondás alapelvének értelmében szigorúan véve itt nincs is per a döntés elnyerése érdekében, ahogyan a feleknek a kihallgatása is elmarad. Ugyanúgy előzetesen kell meghallgatni a házasságkötő feleket, mint ahogyan a bizonyítékokat is csak így lehet felsorakoztatni. A spanyol Alkotmánybíróságnak az 1995. november 23-ai és az 1996. június 17-ei ítéletei jóváhagyták a pápai felmentésnek a joghatásait a polgári jogi rendben, ragaszkodva ahhoz, hogy a fellebbező fél kérheti az egyházi jogi eljárásban történt előzetes meghallgatás eredményének hatálytalanítását. A semmisségi egyházi ítélet és a pápai döntés a megkötött és el nem hált házasságnak a felbontásáról mintegy az *exequatur* által éri el célját a polgári jogrendben, hasonlóan a külföldi igazságszolgáltatási szervek által meghozott ítéletekhez.

IV. A 10/1995. november 23-ai Alkotmánykiegészítő Törvénnyel kihirdetett hatályos Büntető Törvénykönyv súlyosbító körülménynek nevezi, ha a bűncselekményt rasszista, antiszemita vagy az áldozat nézetei, vallása vagy vallási meggyőződése, etnikuma, faja vagy nemzethez való tartozása, neme vagy nemi irányultsága, betegsége vagy fogyatékossága miatti megkülönböztetés indítékával követik el.

Büntető Törvénykönyv büntetni rendeli a vallásgyakorlás akadályozását, a vallásgyakorlásra való kényszerítést, a vallási események megzavarását, a vallási helyek és szertartások megszenteltségétlenítését, a vallási érzések megsértését, a vallásgyakorlás miatti megszegyenítést, a népirtás büntetettét, az emberiség elleni büntetteket, a fegyveres összecsapás esetén a nemzetközileg védett vallási személyek elleni büntetteket és a valláson alapuló hátrányos megkülönböztetés büntetettét.

A spanyol jogszabályok lehetővé teszik a romboló szektákkal szembeni fellépést, a kiskorúak vallásszabadságának védelmét, a vallási jellegű ünnepek biztosítását és a vallási előírásoknak megfelelő étkezés lehetőségét is.

A vallásszabadság védelmére jogorvoslati úton is lehetőség van a bíróságokon, az Alkotmánybíróságon és az Európai Emberi Jogi Bíróságon.

V. A hatályos magyar jogi szabályozásban a Magyar Állam és a Katolikus Egyház kapcsolatában az együttműködő-támogató elválasztás modellje érvényesül, valahol az államegyházi modell és a radikális elválasztás között elhelyezkedve. Ebben a modellben a polgári- és az egyházi házasságjog távolságtartó, de az Egyház szabadságát elismerő rendje alakult ki. Ez a helyzet megfelel az Egyház és az állam elválasztott működését kimondó magyar alkotmányos alapelvnek. De ez nem azt jelenti, hogy a Magyar Állam ne változtathatná meg az alkotmányos kereteken belül az egyházi házasságokkal kapcsolatos szabályozását, úgy ahogyan azt a spanyol polgári házasságjog elemeinek az állami egyházjogi vonatkozásaival kapcsolatban láhattuk.

A magyar Alkotmány módosítása nélkül, pusztán törvénymódosítással Magyarországon is lehetővé lehetne tenni azt, hogy az egyházi házasságkötéseknek polgári jogi következményei legyenek azáltal, hogy az állam anyakönyvezné ezeket. Ez megtörténhetne úgy, ahogyan ez Spanyolországban is történik, tehát az egyházi házasságkötés helyének illetékes egyházi tisztségviselője által az Anyakönyvi Hivatalnak elküldött házasságlevél alapján, vagy a házasságkötő felek részére a házasságkötésről kiállított egyházi igazolás alapján a felek kérésére. Ha ez a bejegyzés elmaradna, akkor a polgári joghatások sem váltódnának ki. Az egyházi házasság állami anyakönyvezése után már semmiféle különbséget sem lehetne tenni az egyházi és a polgári formában kötött házasságok között, hiszen azt nem lenne szükséges anyakönyvezni, hogy a házasságkötés milyen formában történt. Ebben az esetben – hasonlóan a spanyol szabályozáshoz – a házasságkötő felekre lehetne bízni, hogy a házasság megkötésének melyik formáját választják.

Ha az egyházi házasságkötés Magyarországon is polgári jogi hatásokkal járhatna, akkor ezen jogkövetkezmények miatt a polgári bíróságok hatáskörébe tartoznának, a tisztán polgári jogkövetkezmények vonatkozásában. De a magyar törvényi szabályozás is lehetővé tehetné, hogy az egyházi bíróságok semmisségi ítéleteit, illetve a megkötött, és el nem hált házasságok alóli pápai felmentések ügyében született döntéseket közölni lehetne az illetékes polgári bírósággal, amely ezeknek az ítéleteknek, illetve döntéseknek a polgári jogkövetkezményeit a magyar polgári jog alapján vonhatná le.

SUMMARY

I. The choice of this subject as my doctoral study was decisively influenced and determined through the course of my institutional studies at the Postgraduate Institute of Canon Law of the Pázmány Péter Catholic University, where my interest increasingly turned to the subject of Spanish State Ecclesiastical Law.

Thereafter, during my studies in Spain, I intended to deepen my knowledge on this unique subject. In order to promote this aim, I got valuable help from the professors of the University of Navarra in Pamplona and by those courses which were attended by me there.

Both my studies in Hungary and those in Spain further guided me to the recognition of the fact that the Spanish State Ecclesiastical Regulation contains numerous elements which through precise study and presentation could be useful in the Hungarian context too. Therefore, my intention by the preparation of this dissertation was certainly the contribution into a more detailed dissemination of the most important specific aspects of the Spanish State Ecclesiastical Law for the Hungarian legislation and jurisprudence, and to offer it as a possible detailed system based on a long tradition, which is much more complex than the Hungarian one, and initiates concrete directions and practical solutions, particularly for further developments of the Hungarian ecclesiastical regulation system.

In my doctoral dissertation, within the extent of my study, I wish to present the sources of the Spanish State Ecclesiastical Law, the particular regulations concerning ecclesiastical legal entities, the civil and ecclesiastical aspects of marriage law and the jurisdiction concerning the protection of the religious freedom. These fields should take place in a PhD dissertation on this particular topic because the Spanish State Ecclesiastical Law contains the greatest number of elements and solutions which, on the basis of the Spanish experiences, could be established in Hungarian Ecclesiastical Law following the legislator's favorable decision.

In the effective Spanish regulation, the relationship between the Spanish State and the Catholic Church is based on the model of cooperative separation, which is really consequent in the Spanish legal tradition from the 70s of the 20th century. The same principle is effective in the relationship between the Spanish State and the Association of the Spanish Lutheran Congregations, the Association of the Spanish Jewish Communities and the Islamic Committee of Spain. The crucial point in cooperative separation certainly is that the State and the Church and the other denominations are equal parties who mutually recognize the

autonomy of the others, the fact that their competence is not due to any other of them, and that the questions concerning several of the parties shall be resolved by mutual agreement. For this reason, the Spanish State takes into consideration the social importance of the religious congregations and does not refuse the cooperation. Cooperation is regulated by contracts recognizing the reciprocal autonomy of the parties.

Because of the historical roots of the cooperation between the Catholic Church and the Spanish State, powerful impacts of Canon Law can be observed in the Spanish Civil Law and System. This is especially true for civil marriage law in the case of which some of the terminology and several notions and provisions of the Spanish Civil Code correspond to those which are explained in the Code of Canon Law (e.g., the Civil Code, similarly to the Code of Canon Law, discusses the marriage creating impact of the marriage consent, secret matrimony, the marital separation along with the continuity of the marriage bond, marriage annulment, et cetera). The Civil Code includes several provisions concerning ecclesiastical marriage law as well, and there are also some canons of the Ecclesiastical Law with aspects relating to Civil Law too. The most important element of Spanish Ecclesiastical Law is definitely that once church matrimonial bond can be recognized by the State, and in these cases the religious matrimonial bond has consequences in the Civil Law as well; moreover, that decisions concerning marriage annulment judgments by the Ecclesiastical Tribunal and also by the reserved Papal exemptions (i.e. *ratum et non consummatum*) become recognized also in the Civil Law if the competent Civil Court clarifies by an announced decision the legal effects of the canonical stand point as one which can be found in Civil Law as well.

II. In general, we may lay down that in Spain the Ecclesiastical Law has always existed as the events of the long continuous history of the country has been woven through by the religious phenomenon since the beginnings, which made it necessary for the prevailing governmental authority to create legislation in connection with that. It has happened especially often that the civil government took over or reinforced provisions originally included only in Ecclesiastical Law. This was virtually unavoidable since everyday life was completely infiltrated with the religious aspects. However, this does not mean that all the Spanish legal regulations concerning religion which have come into force throughout the history have their roots in the contemporary Ecclesiastical Law.

The basic document of the Spanish constitution is the fundamental law proclaimed in Bayona on 7th July, 1808, which stated, for the first time at this level of legislation, that the Spanish State is of Catholic denomination. According to the definition given in the

fundamental law, the State was intolerant towards the religious congregations apart from the solely accepted Catholic Church.

The Constitution of the Republic – which was ratified by the Constituting Parliament on 9th December, 1931 – had broken the idea of the congregationally committed state therefore, it reflected to the ecclesiastical political conception of the radical separation of Church and State. The negative phrasing of the Constitution stated that the Spanish State had no official religion. As for the positive content of the freedom of religion, the Constitution stated that the freedom of conscience and the freedom of choice and practice of any religion on Spanish territory were guaranteed by law provided the requirements of public moral were respected. However, when we attempt to examine the extent to which the Constitution of the Republic protected the community dimension of this right, we find that this protection was fairly limited. It happened because according to the Constitution each religious denomination/congregation was to be regarded as an association, which was subject to the laws referring to associations. As for religious manifestation, it stated that the practice of religions was to be handled as private affaire and the practice of religion was only allowed to be public if its specific cases were approved one by one by the government.

In the course of the Spanish Civil War (1936-1939), the Church on the territories under the control of the republicans endured the most severe persecution of the latest fifteen centuries: more than 7000 priests and countless Catholics became victims of the indiscriminating killing. After the end of the Civil War (1st April, 1939), the traditional relationship between Church and State was restored as the new government intended to achieve that the Church should function in the country in accordance with the Concordat of 1851. The new government not only restored into force the Concordat of 1851, but also started the preparation of a new Concordat with the Papal See.

The Franco age (1939-1975) was a distinctly active period in the relationship between the Holy See and the Spanish State, which is proved by the five signed agreements and the Concordat of 1953. The most important features of the Concordat of 1953 were: the intervention of the State in the fields of the life and organization of the Church, the support and protection of the Catholic Church, the general positive discrimination of the Catholic Church in relation to the other religious and social groups, and the most important was that the Spanish State committed itself to Catholic religion.

After the death of general Franco (20th November, 1975), the new head of the state became the young Juan Carlos I. (1975-), who, with the help of prime minister Adolfo Suarez, had lead Spain from the weakened dictatorship to democracy peacefully. In this situation, as

always, the Catholic Church wanted no more than the ability to fulfill its mission further on as well, and only asked for the freedom necessary to continue the work it had already started.

Those agreements which were made between the Holy See and the Spanish State are international legal contracts for the ratification of which the approval of the Parliament was needed. Between 1976 and 1994, altogether six such agreements were made by the parties: on 28th July, 1976, the agreement on the renouncement of the introduction of the bishops and some jurisdictional prerogatives; on 3rd January, 1979 the agreement on legal matters, educational and cultural questions, on the pastoral activity at military forces and the military service of clericals and monks, on economic matters and finally, on 21st December, 1994 on questions concerning the Holy Land. All of them follow the same basic principle, which was phrased in the Preamble of the Agreement of the 28th July, 1976, according to which considering the profound transformation processes that the Spanish society had recently undergone and the changes taking place in the relationship between Church and State and the basic principles announced by the Second Vatican Council (1962-1965), which reinforced the obligation of the Civil Laws to accept the right to the freedom of religion, the relationship of State and Church has to be transformed so that they mutually acknowledge the autonomy of the other party, their independent, autonomous law and order while preserving a healthy cooperation between themselves.

The Summa of these mutual agreements are equal to a new Concordat, therefore, they make up a new normative regulation in the relationship of the Catholic Church and the Spanish State which sets aside even the Concordat of 1953. The agreements were signed and ratified separately because like this, they can be modified or, if needed, set aside separately.

With the creation of the 7/5th July, 1980 Constitution Supplement Law on the freedom of religion, the basic right to the freedom of religion and the equality before the law of the different religions were declared and regulated in detail.

This meant the beginning of a period for the society in which all individuals and communities have their basic right to express freely their faith, religion, conviction and worldview. Thanks to the Constitution Supplement Law, the religious minorities so far closed between four walls can function totally freely, and the citizens can be freely informed about their existence and get to know them. In the life of Spanish society, a new period began in which provided ways and possibilities to get to know new cultures and to accept and support new religions. The agreements made between the State and the Association of the Spanish Lutheran Congregations, the Association of the Spanish Jewish Communities and the Islamic Committee of Spain clearly demonstrate that the clear intention of the State is to assure the

equality of the different religions and to make it possible in the widest sense for the basic rights for the freedom of religion to be effective. These basic rights of freedom of religion can only be limited by the legal obligation of the preservation of public peace and order and the respect of the rights of the others.

III. The application of the concept of legal entity used for the groups of people or objects the objective of which conforms to the mission of their own religion may have numerous functions. One is that based on its internal legal system, it can exclude those who do not assist the religious legal entity in achieving its objective with their religious activity. This is why, based on the Royal Decree no. 142/9th January, 1982 on the Organizational Construction and Functioning of the Records of the Religious Organizations, for the registration of a religious legal entity, its religious objective shall be indicated. Of course, this decree aims also to assure that the organizations which are created e.g., for business purposes cannot become religious legal entities. Namely, a religious organization can become a legal entity in the Civil Law when it is registered in the Records of the Religious Organizations, which means that in Spanish Law and Order, religious legal entities make up a subgroup of legal entities. The second is that religious legal entities are also empowered in the Civil Law to total power of right and disposal. The third is that the religious organizations becoming religious legal entities by registration are also subject to their own internal regulations. Thus, the canons no. 113-123 of the Code of Canon Law, which regulate the questions concerning ecclesiastical legal entities from the point of view of Ecclesiastical Law, also influence the power of right and disposal of the ecclesiastical legal entities in the Civil Law.

According to the Spanish laws, religious legal entities can acquire all groups of properties by the methods conforming Spanish laws. However, the acquisition of any property almost always implies the payment of taxes and dues. Nevertheless, the donations given to churches, congregations and religious denominations are subject to special regulation, which facilitate giving and accepting donations for both the grantor and the recipient.

According to the agreement made between the Holy See and the Spanish State the 3rd January, 1979, in the course of the three fiscal years following the signing of the agreement, the State can annually transfer to the Catholic Church a determined percentage of the revenue coming from income tax or from GDP or of any other revenue choosing the technically most appropriate procedure. For this, it is necessary that all taxpayers should have the opportunity to clearly express their will, with the help of a declaration filled personally, on the use of a determined percentage of the taxes paid by them. In the case of the absence of such a declaration, the sum is used for other objectives. This latter method was intended to replace a

former solution, in which the State granted a certain sum to the Catholic Church from the national budget according to the decision of the Parliament, and after that, the taxpayers could decree whether or not they wanted to support the Catholic Church with a certain part of the taxes paid by them to the national budget.

This system of governing one part of the personal income tax is not regarded as the best method by the Catholic Church – as the Spanish Episcopal Conference has stated it several times – but according to the agreement made between the Holy See and the Spanish State the 3rd January, 1979 on economical matters, the Catholic Church reinforced its standpoint according to which after a certain transition period, the sum coming from tax donation will be sufficient to assure the necessary financial sources for the Church to fulfill its commitments.

The system of governing one part of the personal income tax can only be applied in the case of the Catholic Church as the agreements of 28th April, 1992, made between the State and the Spanish Lutheran Congregations, the Association of the Spanish Jewish Communities and the Islamic Committee of Spain do not include this option. In the course of the preparatory negotiations with the Protestant and Jewish Associations, the representatives of these religions preferred a self-financed system encouraged by tax allowances by the State, though the Muslim Committee explicitly asked for the possibility of applying the system of governing one part of the personal income tax for them as well, but the State did not support this request.

IV. In Spain, before the Law of 7th July, 1981 came into effect, marriage law was basically the area of Ecclesiastical Law, and civil marriage *de iure* and *de facto* only existed as a supplementary option beside church marriage. Still, after the Constitution and the Law cited above came into effect, marriage is regarded undoubtedly as an institution of Civil Law as well in Spain, and thus, there is nothing to prevent civil marriage law to become an autonomous area of science. But similarly, nothing prevents the Catholic Church or any other religious communities to apply their own provisions regarding marriage for the persons who are subjects to their own competence.

It is a general basic principle that in favor of the realization of basic human objectives, the permanent cohabitation of two persons of different sexes in the institution of marriage has to be encouraged and supported according to the requirements of moral and social order. Therefore, the Constitution states that men and women have equal right to contract a marriage, that the form of the contraction of marriage, the minimum age and abilities required for marriage, the rights and responsibilities of the married parties and the reasons and

consequences of the separation and the divorce of the married parties are determined by the law. This is what determined how these should work until the proclamation of the Law no. 13/1st July, 2005, which modified the legal content of the Civil Code in that it also granted the right of marriage to same-sex couples considering the social legitimating and acceptance of the permanent cohabitation of same-sex persons. This new notion of marriage refers to the Constitution which entrusts the legislative power the creation of the regulations concerning marriage and does not exclude the possibility for same-sex persons to get married. Moreover, the Constitution assures true equality between the citizens, the free formation of identity, and protects the right of all citizens to freely choose the form of their cohabitation, and creates the frames of a legal equality in that it prohibits the negative discrimination of any person based on gender, opinion or any other personal or social feature.

In spite of this, some more questions remain unsolved in connection with the cohabitation of same-sex and different-sex couples, in connection with the marriage of people the sex of who was changed physically by surgical intervention, which are not yet regulated by the Spanish legislation.

In the effective Spanish law, marriage can be determined as a legally regulated life form realized in full matrimony between two same-sex or different-sex people coming to existence in the course of well-determined marriage service or legal forms.

Marriage has legal character because marriage comes to existence with the consent of the married parties, and this consent is the basis of marriage.

For the consent, the resolution to live a common life is necessary, which, in the initial moments, means full partnership or oneness of the life of the married parties, although this unity may disintegrate as a result of unexpected reasons, which, further on, prevent the realization of the original intention and makes it impossible for marriage to fulfill its function. Consent is the basis of the realization of the intention for a common life as well as of its subsequent failure. If marriage is deprived of a regular life-form, other forms of partnership exist as well, but in these cases, we cannot talk about the unity of marriage. This is because temporary relationships cannot be attributed the elements which are necessary for their classification as marriage.

The necessity of marriage consent brings about the obligation of keeping the form of marriage service and of legal forms. Marriage is a legal contract, thus, it is regulated by the Civil Code. Marriage is a ceremonial contract conforming to the formal requirements determined by the law. In modern law, many people consider the insistence on forms and ceremonies meaningless and exaggerated, but these are necessary in the future as well, since

marriage as a contract comes into being by the consent given according to the instructions given by the Civil Code, and only in that case can it be attributed legal effects.

Marriage is one of the most basic social institutions in Spain as well, and this feature also differentiates it from cohabitation relationships, from concubine relationships and from other liberal forms of partnership. But apart from the fact that marriage is a basic social institution, by contracting a marriage, the marital status of the spouses changes, the effect of which manifests itself in different areas of life according to the provisions referring to married persons.

The agreement made between the Holy See and the Spanish State the 3rd January, 1979 states that the Spanish State acknowledges the consequences of the marriages contracted according to the Ecclesiastical Law in Civil Law, and then adds that the consequences of church marriages in the Civil Law are effective from the moment of the contraction of the marriage, and that in order to fully recognize it, the marriage must be registered in the State Register, which takes place based on a simple certificate issued by the Church.

The agreement also states that the married parties shall proceed according to the provisions of church law by the Ecclesiastical Tribunal in the case of a suit initiated for the annulment of their marriage and the request for Papal exemptions from contracted but not consummated marriages. This request may come from either party. The decisions of the Church are also effective in the Civil Law if the competent Civil Court declares that these legal effects can be found in the Civil Law and order.

In the legal management of marriage matters, the category of nullity can be applied, but not entirely precisely because the legal directives on the nullity of contracts cannot entirely be applied for marriages, nor can all the legal categories that come to effect in the case of contracts (e.g. absolute and relative nullity or invalidation, et cetera). An annulled contract suffers from serious faults at the moment of its creation which make it *ipso iure* inapt to elicit the aimed legal effects, and thus, it is qualified legally as non-existent. The special features of the legal institution of marriage require a specific legal system. This is also proved by the traditional dispute on putative marriage and the necessity for a juridical declaration of the nullity of marriage. Before the legal reform of 1981, in Spain, marriage was seen as undissolvable, therefore, the question of the nullity of marriage was considered to be much more important before the reform than nowadays.

According to the effective Spanish system of marriage the nullity of marriages contracted on the basis of the rules of Ecclesiastical Law can be declared by the courts of the Catholic Church as well on the obvious condition that if the married parties prefer the

procedure of the Civil Court, they are not obliged to turn to the Ecclesiastical Tribunal with their suit for the nullity of their marriage. This is because church marriages do not make up a distinctive group since considering the civil legal effects the regulations of Spanish Civil Law apply to them with equal force as in the case of marriages contracted in totally different forms. Although in the case of marriages contracted in ecclesiastical form, the declaration by the Ecclesiastical Court of the nullity or marriage will only be able to elicit the appropriate effects in Civil Law if it is reinforced by the decision of the Spanish State Court. It has to be taken into consideration that the Civil Courts shall declare the nullity of a marriage if one of the reasons listed in the Civil Code is verified and they do not act according to the regulations of the Catholic Church even though the marriage was contracted in ecclesiastical form.

The papal decision on the annulment of a contracted but not consummated marriage is the Pope's measure of grace and the requesting person is not entitled to get it. In Spanish Civil Law, this reason does not exist, nor the notion of unconsummated marriage, neither any authority possessing this much power. This is why it is impossible to reflect the harmonization to the essential aspects of the papal decisions, and we can only reflect it to formal and litigious aspects. According to the basic principle of contradiction, in the strict sense of the world, there is no legal proceeding for the decision and the interrogation of the parties is omitted. Similarly, the married parties must be heard beforehand since the evidences can only be assessed this way (see Code of Canon Law, canons no. 1697-1706). The judgments of the Spanish Constitutional Court of 23th November, 1995 and 17th June 1996 ratified the legal effects of the papal exemptions in Civil Law postulating that the appellant party can request the invalidation of the result of the preliminary hearing of the ecclesiastical legal procedure. The nullity judgment of the Church Court and the papal decision on the dissolving of contracted but unconsummated marriages obtain their objective *exequatur* in Civil Law, similarly to the case of the judgments made by foreign judiciary.

V. The effective Penal Code promulgated with the Constitution Supplement Law no. 10/23rd November, 1995 considers it an aggravating circumstance if a criminal act is committed with the intention of racist, anti-Semite, or other discrimination concerning the views, religion or religious conviction, ethnicity, race or nationality, sex or sexual orientation, illness or handicap of the victim.

The Penal Code penalizes hindering religious practice, forcing religious practice, disturbing the religious events, violating religious places and ceremonies, hurting religious feeling, shaming someone for his/her religious practice, genocide, crimes against humanity,

crimes committed against religious personalities under international protection and negative discrimination based on religion.

Spanish Law makes it possible to act against destructive sects, protects the right of freedom of religion of minors, assures religious holidays and the possibility of taking meals according to religious prescriptions.

The protection of the freedom of religion is possible also by legal redress at the courts, at the Constitutional Court and the European Court of Human Rights.

VI. According to the effective Hungarian legal regulations, in the relationship between the Hungarian State and the Catholic Church, the model of cooperative-supportive separation prevails, which is somewhere between the model of the state-church and a radical separation. In this model, civil and canonical marriage law keeps a certain distance, but in practice, the freedom of the Church is acknowledged. This situation conforms to the basic principle of the Hungarian Constitution stating the separated functioning of Church and State. However, this does not mean that the Hungarian State could not modify, within the constitutional framework, its regulation of church marriages as we could see it in the case of relationship of Spanish civil marriage law and its state ecclesiastical aspects.

It could be made possible in Hungary that church marriages have consequences in Civil Law by simply recording them in the Register even without the modification of the Hungarian Constitution, by simple amendments. This could happen according to the Spanish model, that is, on the basis of a marriage certificate sent to the Registry Office by the ecclesiastical officer who is competent in the area where the marriage is contracted or, at the request of the married parties, on the basis of a certificate issued by the Church on the marriage. If the registration did not take place, the legal consequences in the Civil Law would not become effective. After the registration of the church marriage in the Registry, no difference could be made between marriages contracted in ecclesiastical or civil forms, since the form of the marriage service would not have to be registered. In this case, similarly to the Spanish regulation, the married parties could freely choose the form of the marriage service.

If church marriage could have legal consequences in the Civil Law in Hungary as well, then, because of these legal effects, it would belong to the competence of Civil Courts concerning the clearly civil legal effects. Nevertheless, the Hungarian legal regulation could make it possible that when the competent Civil Court is informed of the nullity judgments of the Church Courts and the decisions made in the cases of papal exemptions from contracted but unconsummated marriages, it could validate the legal effects of these judgments and decisions in Civil Law.